

בעזרת מלך אל חי קדוש גדול גיבור ונורא

להקים שכונת מעפרא

שער האמת

פסקי ומנהגי האר"י ז"ל להלכה
ע"פ כתבי יד של האר"י ז"ל ותלמידו המובהק מוהרח"ו ז"ל

גושפנקא דפרזלא

ענייני האר"י ז"ל ומוהרח"ו ז"ל

בית אריא"ל

שו"ת בפסקי ומנהגי האר"י ז"ל

זית"א דכוא

ארץ ישראל תובב"א

שנת התשע"ט ליצירה

כל הזכויות שמורות למחבר
א'ברהם זית'ון
מוותר להשתמש בספר בכל אופן
חוץ מלמטרת סחר כל שהוא
מלבד המחבר
0525476384

הקדמה

ישמח האר"י וישיש הרח"ו בספר הזה "שער האמת" על פסקי ומנהגי אדוננו

רבי יצחק לוריא זלה"ה,

העוסק בסולת נקייה בדבריו הקדושים זיע"א. אחרי ארבע מאות וחמישים שנה של הסתר ובלבול, ראינו לנכון להגיש לעם ישראל מדבריו האמיתיים של הצדיק הקדוש הגאון רבינו האר"י ז"ל כהוייתם ע"פ תלמידו המובהק המיוסר בייסורי הזמן והמקום הוא גאון עוזנו רבי חיים ויטאל קלבאריס ע"ה.

האר"י ז"ל תיקן את ההלכה ההנהגה והקבלה. כמעשה הראוי לצדיק יסוד עולם, למשיח בן יוסף העולה לצפת להכין את משיח בן דוד, האר"י ז"ל תיקן את העולם במלכות שדי. והיום, זכינו בחלק מכתבי יד של האר"י ז"ל ושל מוהרח"ו ז"ל, לעומת עותקים מוטעים ולא מדוייקים בדורות הקודמים.

גם בהעדר דברי האר"י ז"ל ברורים, יש לנו לסמוך אך ורק על השו"ע האמיתי וביתו יוסף, הוא רבינו רבי יוסף ב"ר אפרים קארו זיע"א.

אף שבירנו בירורים במנהגי האר"י ז"ל, בהלכה ובמנהג, בדברי השו"ע וה"בי, מ"מ, השתדלנו לקצר ביותר, למען שהלומד יגע אך ורק בדברי האר"י ז"ל עצמו. גם, שמרנו את צורת הדקדוק כפי שנמצא בכתבי מוהרח"ו בלי שום הגהה [ולכן, לפעמים עדין במקום עדיין, מאד במקום מאוד וכו']. בכל זאת, לפעמים הצטרכנו להביא עדויות של רבי שמואל ויטאל על אביו הוא מוהרח"ו, והוספנו עוד עדויות. אולם, עיקר ומטרת נשארת בדברי האר"י ז"ל הקדוש זיע"א. אחרי עשרות שנים, שמחים אנו לאפשר לעם ישראל, כקטון כגדול, לנהוג פסקי ומנהגי האר"י ז"ל וכדברי רבי שמואל ויטאל ז"ל:

אמר "שמואל: מתוך דברי מורי הרב ז"ל נראה שאין בזה משום יוהרא הרוצה להתנהג

כמנהג הרב זלה"ה. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"צח]

הספר הזה הוא לזרז הגאולה כיאות לחיבור המביא את דברי

משיח בן יוסף ומשיח בן דוד.

ה' יברך את עמו בשלום ובגאולה שלמה. ברחמים.

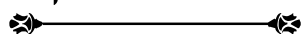
הצה"ק אברהם בן מכלוף זיתון ס.ט.

רמת בית שמש בסיון התשע"ח

שער האמת

מפתח הספר מקוצר

חלק א': ימי חול

18	פרק 1. סדר הלילה
20	פרק 2. סדר קריאת שמע על המיטה
23	פרק 3. אופן סדר השינה
25	פרק 4. סדר נטילת ידים דשחרית
27	פרק 5. סדר ברכות השחר
29	פרק 6. סדר לבישת בגדים
31	פרק 7. סדר קימה בלילה
32	פרק 8. סדר תיקון חצות
36	פרק 9. סדר בית הכנסת
39	פרק 10. סדר לבישת הטלית
45	פרק 11. גיל חינוך
46	פרק 12. סדר הנחת תפילין
54	פרק 13. דיני התפילה של חול – וכללי
61	פרק 14. סדר תפילת שחרית
67	פרק 15. סדר הקדיש
71	פרק 16. סדר מהודו עד ישתבח
76	פרק 17. סדר היוצר וק"ש
84	פרק 18. סדר העמידה

92	פרק 19. סדר הוידוי נפילת אפים
95	פרק 20. סדר קריאת ס"ת
98	פרק 21. סדר מאשרי עד סוף התפילה
101	פרק 22. סדר הנהגות היום ולימוד תורה
111	פרק 23. סדר לימוד היום
113	פרק 24. סדר תפילת מנחה
116	פרק 25. סדר תפילת ערבית
117	פרק 26. סדר הסעודה
121	פרק 27. דיני מאכלים וברכות
126	פרק 28. סדר מים אחרונים
129	פרק 29. סדר ברכת המזון
	חלק ב': יום השבת
132	פרק 30. סדר ערב שבת קודש
133	פרק 31. ענין יום ששי
141	פרק 32. ענין קבלת שבת בשדה
144	פרק 33. סדר קבלת שבת
146	פרק 34. סדר ערבית דליל שבת
148	פרק 35. סדר הקידוש דליל שבת
155	פרק 36. שאר דיני ליל שבת
158	פרק 37. סדר שחרית דשבת
163	פרק 38. סדר קידושא רבה ויום שבת
165	פרק 39. הנהגות שבת קודש
167	פרק 40. סדר מנחה של שבת
169	פרק 41. סדר ערבית דמוצאי שבת

171	פרק 42. סדר הבדלה
174	פרק 43. סדר ראש חודש וברכת הלבנה
	חלק ג' : מועדים
177	פרק 44. סדר חג הפסח
186	פרק 45. סדר ל"ג בעומר ועניני העומר
191	פרק 46. סדר חג השבועות
195	פרק 47. סדר בין המצרים
198	פרק 48. נוסח ודיני ימים נוראים
203	פרק 49. ענין ונוסח התפלה דר"ה
205	פרק 50. יום הכפורים
210	פרק 51. חג סוכות
215	פרק 52. סדר חנוכה
217	פרק 53. סדר פורים
	חלק ד' : דינים מפורדים
220	פרק 54. קידושין ונישואין
222	פרק 55: יורה דעה/ אבן העזר/חוש"מ
235	פרק 56. דיני אבילות
238	פרק 57. ענייני גאולה ומשיח
241	פרק 58. ענייני תשובה ועבודת ה' ותיקונים
247	פרק 59. מפנינים מכירה
250	פרק 60: קונטרס גושפנקא דפרזלא
265	פרק 61: שו"ת בית אריא"ל
372	שער האמת מפתח מפורט

הסכמות וברכות

ל"ה ומו"ט ה'תשע"ח
ביום ח' אדר א' ה'תשע"ח

קדומו מלך יחיד חי (הוא) מלך

דברך (הוא) וקדומו שמו, מעב הדין לייב' נוסדו (הוא) "סדר (הוא)"
באלו"ה ז"ל עקב דבר ערעבך עיניך הרה"ח נהג (הוא) ספרותו ז'מן אלו.
(הוא) מהמו כעין אלוהן ענין לפסקיו ומהם' הא"י הקדוש ז"ל.
נוסדו מקדש אלו כל ספר חיים נוסדו קדומו ופסגו ופסגו ז"ל.
מספר ספריו נוסדו ופסגו ז"ל.

ונכל מקורו האמין מברך יד קדומו מברך ז"ל
ומברך ז"ל קדומו ז"ל, כך פסקו קדומו ואלו
ומהוה אלו מהוה ומקורו ומהאמנה של מברך
הא"י ז"ל עין ישראל קדומו, עברו אלו אלו
נאמרו באותו זמן אלו.

כבוד אלו נוסדו נוסדו של נוסדו וקדומו ז'מן אלו
עברו אלו מהוה ופסקו ספר אלו ופסקו קדומו ומהאמנה של
פסקו ישראל הא"י הקדוש ז"ל.

אני מקדש קדומו וקדומו (הוא) ומהאמנה וקדומו ז"ל
מהוה (הוא) וקדומו וקדומו וקדומו וקדומו וקדומו
ומהוה ז"ל עין ישראל קדומו ומהוה וקדומו וקדומו
אשר קדומו ז"ל.

והיום פסקו ומהוה ומהוה ז"ל עין ישראל
קדומו

ביום ז' אדר א' ה'תשע"ח
ביום ז' אדר א' ה'תשע"ח

ת.ד. 53433 ירושלים מיקוד 91355 טל: 02-9923155 פקס: 02-9923170

www.bshemtov.com

הסכמות וברכות

יום ראשון ד' תמוז תשע"ח

בעזרת מלך יחיד אל חי העולמים

בעזרת מלך יחיד אל חי העולמים

ברוך הוא וברוך שמו, הנה הגיע לידי הספר החשוב "שער האמת האר"י ז"ל להלכה" לידיד נפשי הרה"ח הרב אברהם זיתון שליט"א.

והוא מהווה כען שולחן ערוך לפסיקות ומנהגי האר"י הקדוש זי"ע.

הספר מקיף את כל סדר היום היהודי בימות החול ושבת ובמועדים, עם תוספת סוגיות הלכתיות חשובות גם לעתיד לבוא.

והכל ממקורות נאמנים מכתבי יד רבנו מהרח"ו זי"ע המדוקדקים בלא תוספות זרים, כך שהספר נקי וטהור ומהווה את משנתו המקורית והנאמנה של מורנו האר"י ז"ל לעם ישראל קדושים, לטהר את אויר העולם באותיות תורתו סלה.

זכות גדולה נפלה בחלקו של הרה"ח אברהם זיתון שליט"א לטהר את תורתו ולסדר סדר אמתי ושלם במשנתו המאירה של גדול ישראל האר"י הקדוש זי"ע.

אני מברך ברכת חבר את הרב המחבר היקר שליט"א שחפץ ה' בידו יצליח, ויהי רצון שבזכות ספריו הטהורים המכוונים להלכה ניגאל במהרה בימינו ברחמים ונזכה לקיים גם שאר סדרי התורה קדשים וטהרות במקום אשר בחר ה' אכ"ר.

הדורש בשלומך וחפץ במלכות ה' גלויה על הכל ברחמים

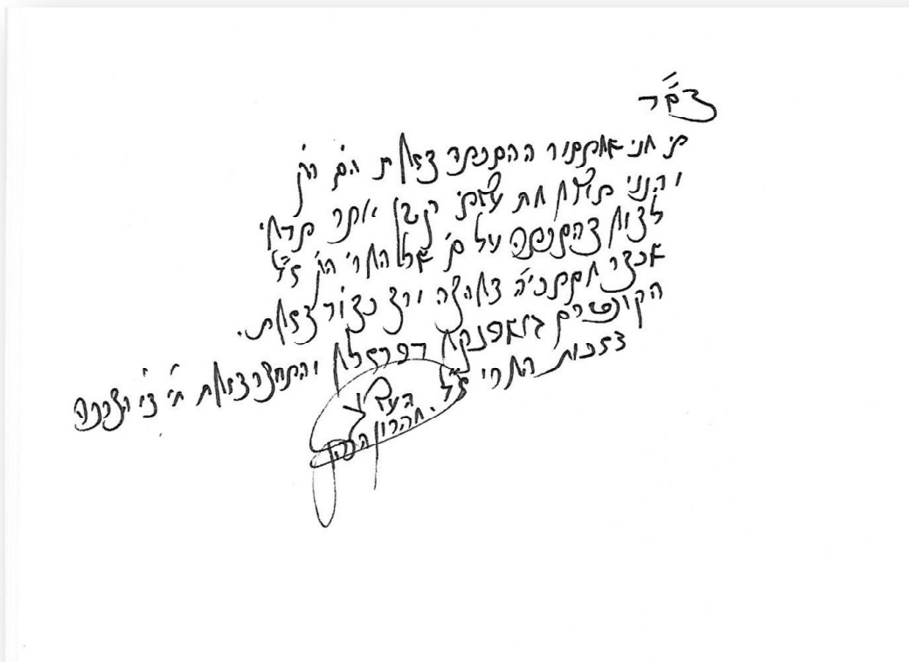
בנימין ז' ו' קצ"ח מאת הרב ה' סג"ל

אוצר כתבי הבעל שם טוב
ת.ד. 53433 ירושלים מיקוד 91355
טל: 02-9923155 פקס: 02-9923170
WWW.BSHEMTOV.COM
BSHEMTOV.MAIL@GMAIL.COM

~ X ~

ברכת זקן הדור וראש דמטיבתא

בס"ד

מי אני שאמסור ההסכמה בזאת הס' הק'

והגני מוצא את עצמי קטן יותר מדאי

לבוא בהסכמה על ס' של הארי הק' ז"ל

שכבר אסמכיה באהבה ורב כבוד בזאת.

הקונטרס גושפנקא דפרזלא והמהבר בזאת תי' בו הברכה

בזכות הארי ז"ל. העצוב

אהרון הכהן

הסכמות וברכות

מוסדות "מעיינות חיים יוסף"

ע"ש רבינו החיד"א זיע"א

כ"ג אלול תשע"ח

מכתב ברכה והוקרה

לכב' ידידי הרב אברהם זיתון שליט"א מהשובי בית מדרשנו. רחש ליבו הטהור ויעש חיבור נאה, כלול בסמים ופרחים בהלכה על פי מנהגי רבינו האר"י ז"ל זיע"א מתוך כתבי רבינו המהר"ח"ו זיע"א הנקרא "שער האמת" ועוד ישפיע ה' יתברך עליו ויוציא לאור עולם עוד חיבורים להוציא יקר מזולל והנני לברכו שחפץ ה' בידו יצליח ויפוצו מעיינותיו חוצה להגדיל תורה ולהאדירה ויזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות וכל אשר יעשה יצליח אמן

אפרגן יוסף

מעיינות חיים יוסף

כולל אברכים

★★★

בית כנסת

★★★

שיעורי ערב

★★★

חוג תהלים

★★★

פעילות נוער

★★★

עזרה לחקקים

★★★

פעילות במושב

★★★

נחל רפאים 34/2

בית קטש

90021 .T.T

טלפון: 02-9999008

עמותה רעומה

ס' 580268324

לכבוד רבון העולמין

המאציל הבורא היוצר והעושה

ולכבוד מורנו ורבנו משיח בן יוסף
רבי יצחק לוריא זיע"א
הוא האר"י הקדוש ע"ה

ותלמידו המובהק משיח בן דוד
מרן רבי חיים ויטאל זיע"א

להרב הדב"ר שליט"א

ולכל החברים והאחים הטובים והמצפים לישועת עמו ישראל הי"ב ברוכים מאת ה' ית'

בזכותם, הקב"ה יגאל אותנו מיד ובכל רגע, ברחמים מרובים ומכופלים. אמן.

עיקר הספר הזה הוא לזרז הגאולה
ברחמים לעם ישראל

המחבר
ולכפעחו"פ

לרפואת אבי

מכלוף בן לאה ת'פחה ה"י

ה' יאריך ימיו בטוב ובנעימים ויזכה בביאת משיח בן דוד. אמן

ברכת לראש משביר

וזאת הברכה
למתנדב לקידוש ה'
אה"י

מר נסים זיתון נ"י
ומשפחתו שת'

ה' יזכהו בכל הצלחה נחת ושפע ושלום
ברוחניות ובגשמיות

יהי רצון שזכות התורה הקדושה
תעמוד לו אלף המגן
ויזכה לנחת דקדושה מכל יוצאי חלציו
ולשכון בארעא דישראל
בכל ברכותיה
אכ"ר

ברכת שלום ושמחה
לא"ה אסתר סנדרה זפרן שת'
ה' ישכון בכל מעשי ידיה
ביתה שלום נחת ורעות

לחה"י

**יהי רצון שיזכו למנוחה נכונה בצל כנפי השכינה
ותהא נפשם צרורה בצרור החיים**

לעילוי נרו"נ של מו"ר

הרב מאיר

בן רבי אליהו רחמים זייני ז"ל

רב ראשי דקהילתנו ק"ק צפון אפירקא (בעיקר אלג'יריה) בפר"ז (צרפת)
שהחכים אותנו באהבת ארץ ישראל
ובפרט בשמירת המסורת מנהגיה ותפילותיה.

לעילוי נשמת אישה הצנועה

שרה קלייר יאיון ז"ל

בת אסתר שת יי

לעילוי נשמת אישה הצנועה

ליז כהן ז"ל

בת מרים

לעילוי נרו"נ

קורין ברכה ז"ל

בת שרה קלייר

תנצבה

להיי העולם הבא

מבוא

רבי חיים ויטאל זצ"ל כתב וערך שמונה שערים. בשום אופן רצינו להוסיף חלילה על שערינו. אלא, מכיון שנסינו לאסוף את דברי האר"י ז"ל מכל ספרי מוהרר"ו, ועוד, שהשתדלנו מאוד לסמוך אך ורק על כתבי יד מוהרר"ו ז"ל, הרי שפסקי והנהגות האר"י ז"ל בספרנו שורשם בכתבים אמיתיים של מוהרר"ו. והצטרכנו לבאר את הנקודה הזאת, פן יחשבו עלינו כמתיהירים ח"ו.

עיקר הספר הוא להציג לכל בר ישראל את דברי האר"י ז"ל כהוייתם, בלי שום שינוי, ובפרט, בלי הוספות שנתווספו לאורך הדורות האחרונים, מחמת עתקים שגויים. החיבור שלנו הוא גם תוצאה של עשרות שנים של בירור, חיפוש ולמוד, ואף שהיה לנו הרבה בירורים להוסיף, החלטנו למהדורא הראשונה הזאת, להסתפק במעט מדברינו, ולשמור את חלק העיקרי לדברי האר"י ז"ל ע"י תלמידו המובהק, רבי חיים ויטאל ז"ל.

רצוננו לציין כי כתיבת הספר הזה לא עברה אלא בצרות רבות ותלאות מכל סוג. ולכן, בעינינו, המטרה היתה באמת לחבר את הספר, על סמך דברי חז"ל, אפילו ספר תורה שבארון תלוי במזל. וכי, אין אנו שייכים לשום שיטה, השקפה, זרם וקבוצה, אלא לעם ישראל.

נשאר לנו רק לקוות שהצלחנו לעשות נחת רוח להקב"ה, עם המעט הזה, ועיר מכל זעירין, מנחה קטנה, לנחם אבלי ציון, עם עני, מדוכא ומדולדל. ואם באנו לנחם אלמלא יהודי אחד, אשרינו, כי כל המטרה היתה להחזיר עטרת ליושני עפר, הם האר"י ז"ל ומוהרר"ו ז"ל, לשמח החיים והחיים.

ובכל זאת, אין לי אלא להודות לה' אלהי ישראל, שזיכני בחברים טובים, ת"ח אמיתיים שמועשיהם מעידים על עבודת המידות, ובעיקר, עדינותם היאותה לאיש יהודי מהאומה היהודית, אלו חברי נפשי חכמי וחברי הכולל "מעיינות יוסף חיים" תכב"ץ בראשות הראש כולל ידיד לבי הרב יוסף אפרגן שליט"א ה' ירחיב גבולם וישמרם מכל צרה וצער.

גם לא אחדל מלהזכיר חברי הטובים והנעימים, ה' שמעון מאיר כהן יצ"ו וח' יואב עדני יצ"ו וח' גולן נג'אר יצ"ו, וח' עופר רודה יצ"ו ושאר אנשי חיל ובראשם ה' אברהם עובדיה נ"י, ושאר חברים היקרים כל ישראל הטובים בעלי חסד וחנינה, ה' יברכם.

לא אשכח את מאורי עיני, בניי הנפלאים, ישעיה ואלקנה בצלאל, ובפרט רחמים וחייא שהשתטפו בעריכת הספר הזה, ה' ישלם להם כל משאלות לבם לטובה ולברכה בשמירה עליונה, בשמחה ובטוב ללב ויצילם מכל יד זרה. וברכה מנופלת לאחי הבכור ה' ישראל בר מכלוף יצ"ו שהשרה עלי כל השנים בירור הלכה ותורה. אמן.

ועל אחרון אחרון, חביב מכל עושר והון, תודתי להרהג"צ הרב דניאל הכהן סטבסקי שליט"א, ידיד נפשי, על העידוד ועל העצה והידידות והחברות, ואם הרב שליט"א לא היה נופח בנו קצת תקוה, מזמן היינו מושכים ידינו מלחבר החיבור הזה, מרוב הצער, והחיסרון כים ומנוחה.

האר"י ז"ל הסתלק ועזב את גוריו, כך אנו בדורנו, יתומים היינו וחסרים מכל טוב הצפון לצדיקים, שכבר אנו צמאים ומקווים לזכות במהרה ממש. וכמה אנו חושקים באור ה' ומתוך צרה בת עמי אני יושב וחלקי בחלקם בצרה גדולה, לך ה' אנו זועקים מתוך כאבי הגלות הארוכה הזאת שתציל אותנו, ולא אלמן ישראל, ה' תרחם עלינו ועל כל עמך ישראל אשריו בצער ובשבי תחלואות הזמן והמקום, ותשבור ותשמיד אחיות שפחה במקום גבירתה, בזכות הצדיקים, בזכות האר"י ז"ל הקדוש, רבינו ומוריני ע"ה.

מקווים אנו כי **שער האמת** יזרז את גאולתנו השלמה, וינחם אחינו בית ישראל. אמן.
זית"א דכ"א.

מסירת מודעה ליוצאי הלציי ה"י

בני היקרים

הנני הזעיר בזעירים, ממליץ לכם דרך לעבוד את ה' ית"ש לשמור פסיקת השו"ע רק ע"פ הבית יוסף ותורת רבינו האר"י ז"ל רק ע"פ כתי"ק של תלמידו הנאמן הוא רבי חיים ויטאל. בנוסף לזה לשמור את מנהגי ומנהגי משפחתנו כבבת עיניכם ולקיימם בשמחה, כי הם סולת נקייה. גם לא לסמוך על שום פסיקה שהובססה ע"י השקפה, ולברוח משיטות והשקפות וחדשות ע"פ סברות. ועיקר לימוד המוסר בלימוד קהלת, משלי ופרקי אבות וכל ספר קדמון שקבלנו מהר סיני ותורת הבעש"ט זיע"א האמיתית והמזוככת. גם לימוד המשנה והגמרא עם רש"י לבד, ורק בעיון עם שאר מפרשים, כדרך אבותינו שנאבדה באורך גלותנו המרה והארוכה. וכדרך שלימדתי אותכם בלימוד התורה עם רש"י, כפי מה שקבלתי.

ובפרט לבחור ברב ומורה צדק שיגרום לכם שמחה ויראה בעבודת ה', ולא שכל וחכמת סופרים. באופן שאם בורא עולם מזככם לחבר ספר קודש, אל תתאוו לסלסל תורת ה', אלא לכתוב אך ורק לכבוד ה' תורתו וחכמיו, ולהקים שכינתא מעפרא ותמיד להיות קרובים מעם ישראל הפשוט כמונו. ויהיה לכם סימן מן שמייא אם, בעז"הא, הספר יתקבל בפמליא דלעילא.

גם אל תסמכו על שום נדיב אלא "על כפיים ישאונך" ואין לנו להישען אלא אבינו שבשמים. ואל תבוזו את שכינתנו השרויה בצרה בל תשכחו, ח"ו, את ה' ואת משיחו האמיתי הוא בן דוד. אישה טובה תהיה לכל אחד מכם בבורחתה ע"פ דרך חז"ל ופסקי השו"ע, ואל תתורו לבבכם אחרי יועצי אחיתופל, רח"ל, אלא מה שהשו"ע פסק לנו ומה שחז"ל גילו לנו. ואין תנאי למצוא אישה אלא לחפש טוב הוא תורה ויראה ושמחה וטהרה צניעות ותמימות הלב.

ועיקר העיקרים, אל תחכו את שום איש ושום חכם, שום קהל ופרנס, אלא כל אחד ילבש בעולם הזה לבוש הראוי לנשמתו השונה מזולתו, בקיום שמירת תורה הקדושה והלכותיה ולימודה בטהרה בתפילת הלב, ולא להיסחף באופני החברה והקהילה ומנהיגיה, בין בגשמיות בין ברוחניות. ותמיד תהיו שפלי רוח ואוהבי השלום והבריות ופיכם מלא ברכות מתוקות ושמחה ונחמה, ולהתרחק מהחניפה ומהחנפים כריחוק צפון מן הדרום, ובעת לעשות לה', כאריות תידמו, ותהיה לכם ברכה בביתכם ובכל מעשי ידיכם.

אביכם אברהם פסח בן מכלוף בן יעקב בן מכלוף בן יהודה מבית זיתון
בברכת אהבת אב לבניו.

ראשי תיבות נפוצים בספרנו

מוהרח"ו = מורנו הרב חיים ויטאל
מוהרש"ו = מורנו הרב שמואל ויטאל

סימן הדף כזה [ד..]. [בלי ציון מקור הספר הוא משער התפלה למורהח"ו ז"ל כת"י [דפוס אהבת שלום]

[שעה"ג] : שער הגלגול [סדר של רבי חיים ויטאל כתי"ק]

[שע"המז] : שער המצות [סדר של רבי חיים ויטאל כתי"ק]

[שער"הק] : שער רוח הקודש [סדר של רבי חיים ויטאל כתי"ק]

[שעה"פס] : שער הפסוקים [סדר של רבי חיים ויטאל]

[שעהמא"מ] : שער המאמרים [סדר של רבי חיים ויטאל]

[שעכתב"מ] : שער כתבי מורי ז"ל [סדר של רבי חיים ויטאל]

[שעהקד"מ] : שער ההקדמות [סדר של רבי חיים ויטאל]

[שעה"כ] : שער הכוונות [סדר של רבי שמואל ויטאל]

חש"י = חיים שנים ישלם [של רבי שמואל ויטאל ובו פסקי רבי חיים ויטאל ועדויות בנו עליו ז"ל]

המקורות הם בעיקר מח' שערים בעריכת מוהרח"ו ז"ל [דפוס אהבת שלום]
רק ארבעה מהם מכת"י"ק של מוהרח"ו ז"ל והם:
שער התפלה, שער המצות, שער הגלגול, שער רוח הקודש

והוספנו ספר החזיונות [דפוס שובי נפשי]
שנים חיים ישלם, נגיד ומצוה, זר זהב,
סידור כת"י חמדת ישראל למוהרש"ו
ועוד

חלק א' : ימי חול

פרק 1. סדר הלילה

א'. לשם יחוד

א'. וקודם שהאדם יעשה המצוה או הצדקה ההיא יאמר לייחודא קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו בשם כל ישראל, ויכוין לחבר יה שהם דחילו ורחימו עם זה שהם קב"ה ושכינתיה. [שערה"ק ד"קנא]

ב'. חלוקת שעות היום

ונודע כי היום והלילה הם כ"ד שעות ונחלקים לד' זמנים כי היום מתחלק לב' חצאין והלילה לב' חצאין אחרים וממשלת עליון באלו ארבעה זמנים אינה כי אחר חצי היום מתעורר כח גבורת יצחק. [שער התפלה דס"ח]

ג'. מה נקרא לילה

כבר הודעתוך ליל הוא קודם חצות ולילה הוא אחר חצות, ועל כן אנו מברכין ברכה זו [הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה] אחר חצות לילה ואילך. [ד"לז]

(...) עדין [במנחה] הוא נקרא בחינת יום והדינין הם אז מתוקים ואינם חזקים כמו בערבית (...) וענין החשך והדינין התקיפים האלו נמשך עד חצות לילה.
(...) וזהו סוד ליל ולילה הנז' בפ' בא בספר הזוהר בפסוק ליל שמורים וכו' הוא הלילה הזה וכו' כי קודם חצות נקרא לאה ליל, אבל אחר חצות לילה אז לאה נק' לילה. [דקפ"ט]

ד'. זמן שינת האדם

בענין השינה של האדם אימתי טוב לו ליישן או להפך.
זמן השינה הוא בלילה ואז טובה היא מאד לאדם כמו שית'. אמנם ביום, השינה רעה אל הצדיקים וטובה אל הרשעים זולתי ביום שבת כמו שית' ענינה בסדר היום וגם גבי ענין השבת וע"ש. [אין ראוי לאדם ליישן וכו' – דף קצ"ז]

ואמנם דע כי טוב הוא ליהרר שלא יישן האדם תכף אחר תפלת ערבית אמנם ימתין וישהא עד שיעברו ג' שעות מן הלילה ואח"כ יישן. [דקצ"ו]
גם בעת השינה עובד את בוראו בסוד בכל דרכיך דעהו. [דקצ"ז]

ה'. אמירת הסליחות ויודוי לפני חצות לילה

גם דע כי בחצות הראשונה¹ של הלילה אין ראוי כלל לומר שום סליחות ולא להזכיר שלוש עשרה מידות של ויעבר בשום אופן שבעולם זולתי בלילי יום הכיפורים בלבד. וענין הסליחות בלילי ר"ח אלול יתבאר במקומו ב"ה גבי תפלת ראש השנה [דקצ"ד].

¹ והוא הדין במוצ"ש, שאין לומר בכיות עד חצות. וגם אחרי חצות לילה, האר"י ז"ל לא היה מרבה בכיה בתיקון חצות דליל מוצ"ש מחמת קדושת שבת המתמשכת כל הלילה, כדברי מוהר"ח"ו. [עיין פ' מוצ"ש]

פרק 2. סדר קריאת שמע על המיטה

והנה להיות כי עתה [בק"ש על המיטה] הוא ממש לילה יותר מבשעת תפלת ערבית. [דע"ב]

א. עליית הנשמה בלילה

(...) יש קצת מצוות שאעפ"י שלא יהיה האדם שלם יש בהם סגולה להעלות נשמתו למעלה בלילה ואין צריך שיעשה כלן רק אם יעשה א' מהם בלבד: א' שבאותו היום נתכוון בתפלתו כונה שלימה באופן שגרים בעת נפילת אפים דתפלת שחרית זווג העליון – ב', הוא אם נתן ביום ההוא צדקה כתיקנה והוא שלא ידע למי נותנה וגם המקבלה לא ידע ממני נוטלה, וגם צריך שיתן הצדקה ההיא לאדם הגון וראוי ליתן לו צדקה – ג', אם היו עליו כל היום ההוא תפילן בלי היסח הדעת כלל מהם, ויכוין בהם הכונה הקצרה המבוארת אצלנו [שעה"פ ע' כ"ח] – ד', (...) שבאותו היום מנע אל איזי רשע מן איזו עבירה והחזירו בתשובה מעון ההוא בלבד או אם מדבר על לב הרשע דברי תשובה ועשו פירות והם מועילים – ה', שבעת שכיבתו יתן אל לבו לזכור כל החטאים שחטא ביום ההוא בלבד (...) ויתודה עליהם בפיו (..) וצריך שלא יחסר אפילו חטא וכו' [שער"הק ד"מג]

ב. נוסח ברכת המפיל

נוסח ברכת המפיל הוא בלשון יחיד [המפיל חבלי שינה על עיני ותנמה על עפעפי – ומאיר לישון בת עין ד"רה/ד"רן] – כך נוסח השו"ע ס' רל"ט ס"א.

ג. סדר ק"ש בקצרה.

תתחיל ותאמר ברכת המפיל חבלי שינה וכו' ואח"כ תקרא ג' פרשיות שמע והיה ויאמר. [דר"א]

וכדי להשלים מספר רמ"ח תיבין צריך שטרם שתתחיל הק"ש תאמר אל מלך נאמן או אחר שתסיים הק"ש תכפול שנית ב' אלהיכם אמת כנודע כי אין בק"ש רק רמ"ח תיבין. [שם]

והנה החסידים הראשונים לא היו צריכין רק לומר פסוק הראשון שהוא שמע ישראל כנו' בגמ' במס' ברכות דסגי להו בחד פסוקא דרחמי אבל עתה אנחנו דורות האחרונים הלואי שנפרט כל פרטי הייחוד כדי שנוכל לגרום זווג העליון של אחר הצות הלילה כדי לחדש את הנשמות הישנות. [דקצ"ד]

ודע כי פעם אחרת שמעתי ממורי ז"ל שאחר הק"ש תאמר שני פסוקים אלו יעלו חסידים וכו' רוממות אל בגרונם וכו' ואח"כ תאמר פסוק הנה מטתו וכו'. [ד"רד]
ולכן תאמר אח"כ פסוקי הנה מטתו שלשלמה וכו' כולם אחוזי חרב וכו' שלש פעמים כי כל פעם יש בהם עשרים תיבין ובג' הפעמים יש ששים תיבין. והם סוד הששים גבורים עצמן הנזכרים באלו הפסוקים. [ד"רא]
ואח"כ צריך לקרות פרשת ברכת כהנים [...] ואח"כ תאמר יושב בסתר עליון וכו' עד כי אתה ה' מחסי, ויש בהם ששים תיבין. [שס].

אח"כ יתודה סדר הוידוי על עונותיו ותעמוד מעומד באומדן אותו כנודע כי הוידוי צריך לאומרו מעומד. אמנם כל שאר הסדר הזה אם תאמר אותו כולו מעומד ודאי שהוא טוב מאוד [...]

ולכן צריך שתחשוב בעצמך כאילו עתה אתה נפטר מן העולם ורצונך להעלות נפשך למעלה כנו', והנה בהיות החטאים מצויים בנפש, הקליפות דביקים בה ואינן מניחין אותה לעלות, ולכן באומדן וידוי בלב שלם מתפרדין הקליפות מנפשך אשר בעולם העשיה ואז ע"י כן תוכל לעלות לעולמות העליונים.

ותכוין בלב שלם כאילו אתה עומד לפני ב"ד ונידון לפנייהם ונתחייבת מיתה ואתה מוסר עצמך לקבל מיתה בסבר פנים יפות ע"י ב"ד לכפר עונותיך ותכוין כאילו אתה מקבל ד' מיתות ב"ד סקילה וכו' ותשים נגד עיניך ב' שמות יהו"ה ואדנ"י בחיבור יאהדונה".
ותאמר בלב שלם ירמיאו"א שאם חטאתי לפניך באות י' של ההוי"ה וכו' [ד"רב עיין שם ההמשך]

אח"כ תכוין כאילו נפטרת מן העולם דעשיה ונפשך עולה מן העשיה אל היצירה ותכוין כאילו ממש נפשך פורחת ועולה בעת הזה מן עולם העשיה אל עולם היצירה. [ד"רב]

ולכן אחר הוידוי עם הכוונות הנזכרות תאמר תפלת אנא בכח וכו' ואל תזכיר שם בן מ"ב ממש בפ"ך ח"ו אבל תכוין איך נרמז בר"ת תפלה זו של אנא בכח וכו'. [ד"רב]

ואח"כ יש לחזור פסוק המתאים לאותו לילה ג' פעמים [נפש-רוח-נשמה] [קיצור דיבורו של מוהר"ח ד"ר ג]

ואחר שהשלמת כל שם בן מ"ב האלו שלשתם כנו' אז תאמר אח"כ בשכמל"ו [בלחש. דף ר"ד] כנודע. [ד"רג]

אח"כ ישנים נגד עיניו שם ההוי"ה ויצירנה בג"פ רי"ו² [...]. [ד"רד]

² והוא שם הוי"ה דיודין ג"פ [הוי"ה אלהינו הוי"ה] של פסוק ק"ש הראשון ועולה רי"ו גמט' וחר"ב [פיפיות בידם הוא החרב השמיד את שדין ומזיקין שנולדו מאותו עוון]
מקור נוסח "רבונו של עולם הריני מוחל וסולח" שבקריאת שמע על המיטה עיין קונטרס בסוף בית אריאל

ואמנם האדם היודע בעצמו שהשלים בחינת נפשו נכון הוא לו שיאמר פסוק נפשי אויתך בלילה וגו' בכל הכוונה הנז' כשישכב על מטתו וע"י כן ישיג אל סוד הרוח וכן אל הנשמה ולא יצטרך עוד לגלגולים אחרים, והבן זה הסוד הנעלם והזהר בו. [שעה"ג ד"יא]

ותאמר אח"כ בידך אפקיד רוחי. [שם]

ד'. לישון מיד

ודע כי צריך ליישן תכף אחר הפסוק הזה ולא תהרהר בנתיים בהרהור אחר כלל. ואם אינך יכול ליישן תכף, צריך שתכוין במחשבתך ותעסוק באיזי דרוש הנוגע לבחינת נוקבא דזעיר אפין לפי ששם היא עליית נשמתך עתה כנ"ל. [שם].

וזה הפסוק [בידך אפקיד רוחי] יהיה סיום כל דברך ותישן מתוך כוונות אלו ומחשבה זו. [דרי"ג]

ה'. סגולה להינצל מקרי בלילה

גם אמר לי הר"ש סאגיס בשם מורי ז"ל כי הרוצה להינצל שלא יראה קרי בחלום על מיטתו. שאחר שיאמר פסוק בידך אפקיד רוחי וכו', בסוף סדר קריאת שמע על המיטה, יאמר אח"כ קבל רנת עמך שגבנו טהרנו נורא ויכוין בשם השני של שם בן מ"ב הרמוז בר"ת הנז' והוא קרעשטן כולו נקוד בשב"א אם אינו יודע ניקודו האמיתי הראוי לשם זה ויכוין שבשם זה יהיה קורע כח השטן כדי שלא יביאנו לידי קרי. [דקפ"א שער"הק כת"י שמועות מהחברים].

פרק 3. אופן סדר השינה

א'. עסק בתורה קודם שיישן

ענין עסק התורה בלילה קודם שיישן. (...) ומורי ז"ל היה מסתכל במצח האדם אחר שקיעת החמה והיה מכיר בו באיזו קריאה היתה עתידה נשמתו לעסוק בלילה בעלותה למעלה או בספר הזוהר או במשנה או באיזי ספר מספרי רז"ל, והיה מצוה לאדם ההוא שטרם שיישן יקרא הקריאה ההיא, וכן לכל איש ואיש. אבל בעניני שאר עסק קריאות התורה לא היה חושש לקרות בתחלת הלילה כי עיקר הקריאה בתורה היא אחר חצות הלילה בקומו ממטתו.

ב'. סדר השכיבה

בתחלת הלילה ישכב על צד³ שמאל כנז' בהרמב"ם ז"ל ואחר חצות הלילה אם ירצה ליישן יתהפך לצד ימינו ומועיל מאוד לבטל כחות החיצונים. [ד"קצג]

ג'. אם יש ללבוש טלית קטן בלילה

דע כי לילה לאו זמן ציצית הוא כנז' בגמרא אמנם אין זה אלא⁴ בענין טלית גדולה שבו מתעטף אדם ראשו [שם].

טלית קטן נכון להיות על האדם תמיד ביום ובלילה וליישן עמו. [דקפה]

אבל הציצית קטן (...) נוהג⁵ אפילו בלילה. [דקצג]

ולכן צריך לזהר שלא להסיר מעליו⁶ ציצית קטן לא ביום ולא בלילה ובשוכבו על מטתו יניח⁷ הטלית קטן וישכב עמו במטה ואין שום זמן להסירו מעליו אלא בכניסתו לבית המרחץ. [ד"קצד]

הנחת⁸ טלית קטן ועיטוף טלית גדול. [דנ"ט].

³ ועיין מה שכתבנו בענין נתינת המיטה

⁴ אם כן, זמן טלית קטן גם בלילה.

⁵ משמע שאם רוצה לברך אפילו בלילה על טלית קטן, רשאי. כי רק הטלית קטן, לילה לאו זמן ציצית, ואין לברך במופיע בענין עטיפת טלית גדול בליל יום הכיפורים.

⁶ עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

⁷ מדברי האר"י ז"ל, אין טלית קטן המיועד ללילה, אלא הוא אותו טלית קטן של היום.

ד'. נתינת המיטה

ענין נתינת המיטה בין צפון לדרום הוא יהיה דוגמת אדם הראשון כשנברא וכדוגמא שיעור קומה העליונה ראשו למזרח כנגד הדעת הנקרא מזרח ממזרח אביא זרעך ורגליו למערב יסוד ומלכות כנז' אצלינו בענין נטילת הלולב וידו הימנית בדרום שהוא החסד ויד השמאלית בצפון שהיא הגבורה. (שע"המצ בראשית ד"י)

ה'. ק"ש על המיטה אחרי תשמיש

ושמעתי כי מורי ז"ל היה נוהג בכל ליל טבילת מצוה להיות נעור עד חצי הלילה ועוסק בתורה ואח"כ משמש מטתו ואח"כ קורא⁹ ק"ש ויישן. ומעמו של דבר כדי שלא יבא לידי הרהור כלל על מיטתו ואולי יבא לידי קרי ה"ו אבל לא שמעתיו ממנו ז"ל. [שע"המצ בראשית]

⁸ עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

⁹ נתינת המיטה: א"ש: היפך סברת כל הפוסקים ז"ל ועיי"ש. [שע"המצ ד"י] עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו
⁹ משמע שאפילו שנטמא ע"י תשמיש המיטה, מותר לקרוא ק"ש, כך שדעת האר"י ז"ל כדעת השו"ע, שמוותר לקרוא ק"ש אף שטמא ולא טבל.

פרק 4. סדר נטילת ידיים דשחרית

א'. להעביר רוח הטומאה

כי רוח רעה שורה על הידים ולכן צריכים נטילה בכל בוקר ובכל עת סעודה וכן כשיוצא מבית הכסא וכמו שאמרו רז"ל שהידיים שניות לטומאה. גם מצאנו כי הקליפות מתדבקות בצפורני הידים והרגלים. גם מצינו כי כך אחיזת הקליפות הוא בתרין ירכין הגו"ה. [שעהקד"מ ד"רמג]

יטול ידיו בבקר אף אם לא עשה צרכיו¹⁰ וזה לסיבת העביר מהם הזוהמא. [דל"ו].

ב'. אם לא ישן כל הלילה

כל הי"ח ברכות שיש מן על נטילת ידיים עד סוף ברכת התורה חייב אדם לסדרם ולברכם בכל יום אעפ"י שלא נתחייב הוא בהם (...). לפי שעל מנהגו של עולם נתקנו (...) וגם חוץ מברכת על נטילת ידיים ומברכת אשר יצר ששתי ברכות אלו אם לא נתחייב בהם אין לו לברך עליהם. [דף ל"ה ענין ברכות השחר]

ג'. סדר העולמות בתפילה

מן התחלת הי"ח ברכות שיש מעל נטילת ידיים עד ברוך שאמר הוא עולם העשיה ומשם עד יוצר הוא עולם היצירה ומשם עד תפלת שמנה עשרה היא עולם הבריאה ומשם עד קדיש שאומרים קודם אשרי יושבי ביתך הוא באצילות ומן אשרי יושבי ביתך עד תפלה לדוד חוזר להיות עולם הבריאה ומשם עד אין קדוש כה' כי אין בלתך וכו' הוא יצירה ומשם עד עלינו לשבח הוא עולם העשיה. [דמ"א]

ועל כן תיקנו קדיש א' בכל שינוי עולם ועולם. [דמ"ט]

¹⁰ משמע שנטילת ידיים ל'אשר יצר' דמי לנטילת ידיים דשחרית, ג"פ בסירוגין.

ד'. כוונת הברכות

כוונת כל ברכות הנהנין וברכות המצות כולם הם ממעלה למטה כדי להמשיך השפע חוץ מן שמנה עשרה ברכות העמידה שהם כדי להעלות ממטה למעלה כנו' באר היטב ריש פ' עקב ברעיא מהימנא וע"ש. [דל"א]
בכל פעם שאתה מברך ומזכיר ומוציא מפיך שם ההוי"ה תכוין לכלול יחד שני שמות הוי"ה ואדנו"ת. [דל"ב]

גם צריך שתכוין בכל פעם שתוציא שם ההוי"ה מפיך בכל מקום שיהיה, הוזהר לכוין בזה כי הוא סוד קשר המלכות עם זעיר אפין באופן זה: (...) תכוין כי ג' אותיות יה"ו הוא הזעיר וה' אחרונה שבה שהיא המלכות, תכוין שנעשית שם שלם שהוא שם אדנ"י באופן שתצייר שם יהו"ה בלבך ותכוין בה' האחרונה אל שם אדנ"י שהיא הנוקבא והיא ה' האחרונה של ההוי"ה. [דל"ב]

ה'. סדר נטילת ידים של שחרית (ד"ל):

בתחלה נוטל הכלי של המים בידו הימנית ונותנה בידו השמאלית, ואח"כ שופך מים מידו השמאלית אל ידו הימנית, ואח"כ ישפוך מים מידו הימנית אל ידו השמאלית, הרי פעם א', וחוזר בסדר הזה פעם שנית ושלישית באופן שתרחוץ כל יד ויד ג"פ. ולא תרחצם יחד ג"פ כל יד אלא פעם א' ביד זו ופעם אחרת ביד השנית בסירוגין.

ואנו צריכים להעלותם ולזוקפם ולמתק חמש הגבורות שבהם ע"י מימי החסד שהם ה' חסדים ולפי שאין המים ניטלין בזרועות אלא בידיים לכן לפחות אנו צריכין לחבר יחד שתי הזרועות באופן שלא יצאו קשרי הזרועות לאחור בסוד כל אחוריהם ביתה. גם צריך לפשוט כפות הידים כמי שרוצה לקבל בהם איזה דבר וזה לרמוז קבלת המהרה. (דל"ו)

ו'. סדר הקימה

והנה בתחלה נוטל האדם ידיו בשחרית (...) ואח"כ יפנה ויעשה צרכיו (...) ואמנם ע"י שתי הברכות שמברכין על נטילת ידים כשנוטל ידיו וברכת אשר יצר כאשר נפנה. [דמ"ג]

פרק 5. סדר ברכות השחר

הנה כל הברכות הנאמרות בשחר קודם התפלה לא קיבתלים ולא שמעתים ממורי ז"ל.

א'. מתי יש לברך ברכות השחר:

יש לסדר את כל ברכות השחר בביתו בקומו ממיטתו (ד"ה):

ב'. אלהי נשמה

ברכה זו סמוכה לחברתה (...) והנה אעפ"י שלא כל אדם זוכה לחלק הנקרא נשמה עם כל זאת הנה יש לו חלק בנשמת אדם הראשון שהיה כולל כל הנבראים אעפ"י שעדיין האדם הזה לא זכה אליה הוא בעצמו. ואומר טהורה, הוא כנגד עולם האצילות אשר משם נשמה לנשמה. [דל"ז]

ג'. ויש לענות אמן על אלו המברכים ברכותיהם בבית הכנסת:

וראיתי את מורי ז"ל שהוא לא היה מסדרם [ברכות השחר] בבית הכנסת אלא בביתו בקומו ממיטתו כפי הסדר הנז' בגמרא כנ"ל אבל כשהיה איזו אדם מברך ומסדר הברכות בבית הכנסת היה עונה אחריהם אמן, ואפילו אם היה באמצע הזמירות היה מפסיק לענות אחריהם אמן אף אם היו המברכים רבים. ועיין מה שכתבנו בעניין ברכת 'המעביר חבלי שינה' להלן. [דל"ח]

ד'. אמירת פרשיות המן ועשרת הדברות קודם התפלה

הייתי [דברי מוהר"ח ז"ל] נוהג לומר בכל בקר קודם התפלה פרשת המן ועשרת הדברות וכיוצא בזה בפרשיות אחרות ומנעני מורי ז"ל שלא לאומרם ובפרט בעשרת הדברות הזכיר לי טעמו של דבר כי הרי בימי הראשונים קבעום בתפלה ומפני המינין שלא יאמרו שאין עוד תורה ח"ו מן השמים אלא עשרת הדברות לכן ביטלום ומי זה יערב אל לבו לחזק את המינין ולנהוג מה שביטלו רז"ל בגמרא. (דל"ח)

ה'. נוסח הברכות

ברכת הנותן ליעף כח נכון לאומרה והיא אחת מן י"ח ברכות האלו שתיקנו קודם התפלה.
[דל"ז]

ברכת הנותן ליעף כח היה הוא ז"ל נוהג לאומרה שלא כדברי בעל ספר שלחן ערוך ז"ל.
נוסח התפלה כאשר קבלתי ממוורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

כי ע"ל עפעפי בגימ' ת"י. [שער"הק ד"סה]

גם ראיתיו עונה אמון באמצע שתי ברכות של אשר קדשנו על¹¹ דברי תורה ובין ברכת
והערב נא ה' אלהינו וכו' כנראה שהם שתי ברכות וכמו שכתב בעל הטורים כי והערב נא
היא ברכה שניה בפני עצמה ואינה סיום ברכה ראשונה. [דק"פ נוסח התפלה]

¹¹ והוא נוסח ספרד שהשתמש בו האר"י ז"ל ולא ילעסוק בדברי תורה.

פרק 6. סדר לבישת בגדים

צריך האדם בכל יום לפשוט זרועותיו תמיד כדי שיכניס קשרי הזרועות כלפי הגוף בצדו, בסוד וכל אחוריהם ביתה הנז' בס' הזוהר פ' ויחי, ולא יהיו כפופים באופן שיצאו הקשרים לצד אחורי הגוף. [שער"הק ד"קעט]

א'. ללבוש שתי מלבושים ביחד:

אין טוב לאדם ללבוש שתי מלבושין ביחד, והעושה כן קשה מאד לשכחה (ד"לח):

ב'. סדר הלבישה

כאשר האדם לובש מלבושיו בכל פעם שלובשם צריך לזוהר לקחת שתי צידי הלבוש ביד ימינו מצד ימין ואח"כ ישאיר צד הימני של המלבוש בצד ימינו ואח"כ יתן צד השמאלי של המלבוש ביד שמאלו דרך האחור ואח"כ ילביש צד הימני של המלבוש ביד ימינו ואח"כ ילביש צד שמאלי של המלבוש ביד שמאלו. ותמיד יכוין לכלול הכל בימין ואח"כ הימין נותנו אל השמאל. ועיין במה שנבאר בענין לבישת המנעלים. [דל"ח].

ג'. נעילת נעלים

ענין נעילת מנעליו. כבר ידעת המחלוקת שיש בסדר נעילתם ומה שתיקנו הפוסקים לצאת ידי מחלוקת הוא שילבש תחלה מנעל ימין ולא יקשרנו ואח"כ ילבש נעלו השמאלי ולא יקשרנו, ואח"כ יקשור של ימין¹² ואח"כ יקשור של שמאל. ואם אין קשרים במנעלים ינעול תחלה של ימין ואח"כ של שמאל. [דל"ח]

כי לכן צריך להשים מנעל ימין תחלה לכפות את הדינין בתגבורת הרחמים הגוברים עליהם. [שער"הק ד"קלב]

¹² וכך מופיע בשער הכוונות למוהרש"ו כתי"ק. גם בספר הכוונות לרמ"ז, ומביא כי הגמרא לא פסקה בזה, ולכן לא מוכרח ממנה. הרב יעקב צמח בהגהותיו לעולת תמיד חשב שזו טעות סופר ורשם כדעת הטור והשו"ע, היפך האר"י ז"ל. ונראה שכל שער הכוונות המודפסים הלכו כדעת הר"י צמח היפך דעת האר"י ז"ל.

ד'. איסור השהות נקביו:

שיקוץ הנפש, כתיב אל תשקצו את נפשותיכם וכו'. ואמרו רז"ל (מכות דט"ז ע"ב) מכאן שהמשהה נקביו עובר על לא תשקצו וגו'. [...] ולכן המשהה נקביו שמושהה המותר והקליפה היא, מלדחותה אחר שנגמור בירורה ועיכולה, הנה הוא משקץ את נפשו ממש, יותר ממה שמשקץ את גופו. ונודע כי בכל דרכיך דעהו (משלי ס' ג') ולכן צריך שיכוון האדם כוונה זו, בלכתו לבית הכסא טרם הכנסו שם, כי אסור להרהר שם. (שע"המצ שמיני).

וזהו איסור הזכרת דברי תורה במבואות המטונפות (...) ואמר לו ר' עזריה שלא יחוס לכך ויאמר מה שירצה כפי מה שיש בלבו דכיון שהם דברי תורה אינם מקבלים טומאה וכו'. [שעכתב"מ ד"קעא]

פרק 7. סדר קימה בלילה

א'. טעם קימת חצות לילה

והבן היטב ענין קימת חצות לילה בסוד חצות לילה אקום להודות לך לגרום הזווג העליון. [דקצ"ז]

ואעפ"י שהזווג הזה מתמיד והולך כל חצות אחרונה של לילה עד אור הבקר, אין בכך כלום כיון שכבר העלתה היא מיין נוקבין לגבי בעלה התחלת הזווג ברגע חצות לילה. [דקצ"ז]

אבל בחצות הראשונה של לילה אז קב"ה עייל בג"ע ומשתעשע שם בנשמות הצדיקים. וענין השעשוע הזה הוא שנשמותיהם עולות בסוד מיין נוקבין ומעוררת הזווג והוא משתעשע בהם.

ואח"כ הם יורדות למטה אחר חצות לילה לעסוק בתורה. [דקצ"ז]

ב'. סדר הקימה

ענין מנהג מורי ז"ל בקומו בלילה אף אם היה קודם אור היום, היה מסדר כל הברכות של שחר עד פרשת העקידה ואח"כ היה קורא ועוסק בתורה, ובהאיר היום היה מתעטף בתחלה בציצית ואח"כ היה מניח תפילין, הפך מן המקדימים התפילין אל הטלית, וטעות גמורה היא בידם כמו שיתבאר סודם למטה ב"ה. ואח"כ היה מתחיל תפלתו ואומר מן פרשת העקידה ואילך. [ד"לה]:

פרק 8. סדר תיקון הצות

וזהו סוד חיוב האדם לקום בכל הצות הלילה להורות ענין חזרת המוחין וצריך להזדרז בכל יכולתו לקום בחצות לילה ממש. [דקצ"ז]

א'. קינה ובכיה קודם הצות לילה

גם אין ראוי לומר שום קינה ולא לעורר שום בכיה על חרבן הבית רק אחר הצות לילה כנז' בזוהר בפ' ויקהל וגם פעמים הרבה כי בחצות הלילה אז מתעוררות הבכיה למעלה על חרבן בית המקדש ואז זמנה האמיתית. [דקצ"ד]

ב'. בענין קימתו מן המטה בחצות הלילה:

אחר שיטהר גופו וינקה עצמו וירחוץ פניו ידיו ורגליו וילבוש מלבושיו ויסדר ברכותיו על סדר הגמרא וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהל' תפלה. [דרי"ג]

ג'. ישיבה בפתח הדלת

ולכן צריך שתלך ותשב אצל הפתח סמוך אל המזוזה (...) ותסיר מנעליך ותשאר יחף רגלים ותעטף ראשך כאבל ותרבה בכיה כפי כחך, ותקח אפר מקלה ותשים על מצחך¹³ במקום הנחת תפלין, גם תכוף ראשך ותחבק פניך בקרקע ממש, ותכוין בזה על שריפת התורה שנעשית אפר.

וגם על מה שנת' אצלנו בשער רוח הקדש איך מיום שנחרב הבית ונשרפה התורה נמסרו סודותיה ורזיה ביד החיצונים וזה נק' גלות תורה בעוונותינו הרבים. [דרי"ג]

¹³ והוא סמך חזק לנהוגים להניח אפר על המצח בליל ויום ט"ב במקום הנחת תפלין.

ד'. בכיה בחצות לילה

וכשיקום בחצות לילה (...) תעשה שני דברים.
הראשון הוא ענין הבכיה בעת חצות ממש על חרבן הבית (...) וישתף עצמו בצער השכינה
(...) ויבכה כמו חצי שעה או יותר על טירוד רחל וגירושיה וגלותיה ועל חרבן בית המקדש
כי כל זה נעשה ע"י עונותינו.

ולכן צריך שיכוין באופן זה כי הנה ע"י עונותינו גרמנו שהנשמות יפלו למטה בקליפות
ונתערבו טוב ברע כנודע (...) ולכן צריך האדם לבכות ולהשתף בצערה זה [של רחל]. [ד"ר]

וישתף עצמו בצער השכינה שהיא זו הנקודה השרשית של רחל שירדה למטה ויבכה כמו
חצי שעה או יותר על טירוד רחל וגירושיה וגלותיה ועל חרבן בית המקדש כי כל זה נעשה
בעונותינו. [ד"ר].

ה'. סדר תיקון חצות [דרי"ג/רי"ד]:

- ותאמר בתחלה מזמור על נהרות בבל וכו' כולו ותכוין לבכות על חרבן הבית.
- ואח"כ מזמור לאסף אלהי"ם באו גוים בנחלתך וכו' כולו ויכוין לבכות על הריגת הצדיקים.
- ואח"כ תאמר כל אותם הפסוקים מן זכור ה' מזה היה לנו וכו' עד סיום מגילת איכה ותכפול בסופו פסוק השיבנו ה' אליך וכו' כנודע.
- (...) ואח"כ יאמר פסוקי ישעיה שבסי' ס"ג והם מן הבט משמים וראה וכו' כי אתה אבינו וכו' למה תתענו וכו' למצער ירשו עם קדשך וכו'.
- ואח"כ פסוקים שבסי' ס"ד והם ועתה ה' אבינו אתה אנחנו החומר וכו' אל תקצוף וכו' ערי קדשך וכו' בית קדשנו וכו' העל אלה תתאפק וכו'.
- ואח"כ הפסוקים דנחמה שבסי' ס"ב והם על חומותיך ירושלים וכו' ואל תתנו דומי לי וכו' נשבע ה' בימינו וכו' כי מאספיו יאכלוהו וכו'.
- ואח"כ יאמר ג' פסוקים אלו אתה תקום תרחם ציון וכו' כי רצו עבדיך את אבניה וכו' בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס. והרי נשלם ענין רחל.

- ואח"כ יתחיל בזווג לאה ויאמר מזמור של לה' הארץ ומלואה וכו' כל המזמור.
- אז תאמר מן שאו שערים ראשיכם הראשון עד סוף המזמור, ויכוין כי עתה¹⁴ הב"ה נכנס בג"ע להשתעשע עם נשמות הצדיקים כנ"ל וז"א שאו שערים ראשיכם וכו'.

¹⁴ ולא כמו שכתוב במחזורי ימים נוראים בתפילה שהותקנה אחרי מזמור לפרנסה בלילי ר"ה ויוה"כ. והתפילה הזאת מקורה ממקום אחר. והחיד"א שינה קצת ממנה.

- (...) ואח"כ מזמור כאיל תערוג על אפיקי מים וכו'
- ומזמור שפטני אלהי"ם וריבה ריבי וכו'
- (...) ואח"כ מזמור יענך ה' ביום צרה וכו' כלו'.
- (...) ואח"כ מזמור אלהי"ם יחננו ויברכנו וכו' כלו'.
- (...) תאמר אח"כ מזמור הללויה ה' בכל לבב וכו' כל המזמור כולו'.

(...) ודע כי פעם אחרת שמעתי אח"כ ממורי ז"ל סדר המזמורים הנ"ל באופן זה:
 כי מזמור לה' הארץ ומלואה אין לאומרו אלא אחר מזמור של יענך ה' ביום צרה וכו'.
 והנה סימן של אלו המזמורים הוא כך: כי בלילי החול סימנם כאי"ל תערוג, שהם כ'איל
 תערוג, יענך ה' ביום צרה, לה' הארץ ומלואה.
 ובלילי ר"ח¹⁵ סימנם כלא"ה שהם כ'איל תערוג, לה' הארץ ומלואה, א'להים יחננו וכו',
 ה'ללויה אודה ה' בכל לבב. והענין הוא כי אם הם לילי ראשי חדשים או ימים שאין בהם
 נפילת אפים, אין לבכות ולהתאבל על החרבן ח"ו וגם אין לומר כל המזמורים והפסוקים
 הנ"ל, זולתי יתחיל ויאמר אלו המזמורים שסימנם כלא"ה [כ'איל תערוג, לה' הארץ ומלואה,
 א'להים יחננו, ה'ללויה אודה ה' בכל לבב] בלבד ולא עוד, ואח"כ יעסוק בתורה. [דרי"ד]

גם צריך שתדע כי אחר שכבר גמרת כל המזמורים של הללויה אודה ה' בכל לבב וכו'
 צריך שתבכה בכל לילה על עונותיך ותבקש מחילה מלפניו ית'.

ולכן אחר שתאמר מזמור הללויה וכו' תאמר מזמור של בבוא אליו נתן הנביא כאשר בא
 אל בת שבע וכו' כל המזמור בבכיה ותחנה ובקשה.
 ואח"כ תאמר עד אנה בכיה בציון מספד בירושלים תקום תרחם ציון תבנה חומות
 ירושלים.

ואח"כ תקום ממקומך ותלך למקום אחר לעסוק בתורה עד עלות השחר כנ"ל [דרי"ד].

ו'. תיקון לאה בימי העומר

ואח"כ מזמור אלהי"ם יחננו ויברכנו וכו' כלו'. והענין כי אחר אשר השכינה תערוג כאיל
 ואח"כ ענה אותה במזמור יענך ה' ביום צרה, אז אנו שואלים על עצמנו אלהי"ם יחננו
 ויברכנו לנו אנחנו ישראל התחתונים. ודע כי אם הוא באיזי לילה שבין פסח לעצרת שהם

¹⁵ עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

ימי הספירה תכוין בכל תיבה ותיבה ובכל אות ואות מן הנוגעים ומיוחדים לאותה הלילה במספר ימי העומר כנו' שם בדרוש ספירת העומר וע"ש. [דרוש תיקון חצות דר"ד]

ז'. לימוד תורה או תיקון חצות

ואחר שעשה הבכיה הזו אז יקום ויעסוק בתורה עד אור הבקר [...] וזה הוא סוד דוד הע"ה שהיה עוסק בתורה ובשירות וזמירות כל חצות לילה לתת עזר וסיוע אל השכינה היא רחל הנז'. [שם].

והנה אם הוא בלילי הקיץ הקצרים אפילו אם קם ממטתו קרוב לעמוד השחר אל תחוש לעסוק בתורה רק תעשה סדר הבכיה כנוזכר ואח"כ אם ישאר זמן תעסוק בתורה והזהר מאד שלא תבטל מזה אפילו לילה אחד כי הוא ענין רב התועלת. [ד"ר/דר"א].

ודע כי העיקר הוא שצריך להשתדל מאד בכל כחו לעסוק בתורה כל חצות לילה עד שיעלה עמוד השחר וילך להתפלל ולא יפסיק בשינה כלל, ודבר זה אין למעלה ממנו. אבל אם אין באדם כח ויכולת להיותו ניעור כל חצות הלילה כנוזכר, אז תקום ממש בחצות לילה ותבכה על החרבן כמו חצי שעה כנ"ל. ואח"כ תעסוק בתורה שעה אחרת [...] ואח"כ תחזור ליישן.

והזהר בעצמך לחזור ולקום כמו חצי שעה קודם עלות השחר ותחזור לעסוק בתורה באופן שקודם שיעלה השחר תהיה מתקשר עם השכינה [...] וזהו סוד אעירה שחר אני מעורר השחר כי העיקר הוא שיהיה ניעור בעמוד השחר. דע כי קודם שנחרב בית המקדש כמעט שלא היו ישראל צריכין להתפלל (...) אבל אחר חרבן בית המקדש בעו"ה נסתלקו המוחין מן זעיר אפין ונוקביה וע"י תפלותינו אנו גורמין להחזיר ולהמשיך מוחין בזעיר אפין וכו'. [דקצ"ו]

פרק 9. סדר בית הכנסת

א'. מעשרה הראשונים

הא דאמרינן דמצוה גדולה היא להיות האדם א' מעשרה הראשונים בבהכ"נ צריך שאחר שיבא לבה"כ אחד מעשרה ראשונים לא יצא משם עד שישלים שם תפילתו. ואותם הנוהגים להיות מעשרה ראשונים בבהכ"נ זה ואח"כ יוצאים והולכים להתפלל בבהכ"נ אחר שלא היו שם מעשרה ראשונים, טעות גמורה הוא בידם ולא תחשב למצוה כלל. [דל"ב]

ב'. לצאת באור היום בטלית ותפילין

וראיתי למורי ז"ל שלא היה נוהג ללכת לבית הכנסת מעשרה הראשונים, ואמר לי הטעם מפני שהיה חולני והיה צריך לשהות בביתו ולפנות נקביו, ועוד לסיבה אחרת, לפי שהיה הולך אח"כ מעוטף בטליתו ומוכתר בתפיליו מביתו עד בית הכנסת והיה מוכרח לעשות כן ביום כי לילה לאו זמן תפילין הוא, והעשרה ראשונים היו מקדימים לבוא באשמורת טרם אור היום, ולכן לא היה יכול לקיים מצוה¹⁶ זו לסבות אלו. (ד"לג):

ג'. בניסה לבית הכנסת

והענין הוא שצריך לומר כשנכנס פסוק ואני ברוב חסדך אבא ביתך וכו' [דל"ג]

ולכן בכל הימים וגם בכל תפלה מג' תפלות ערב ובוקר וצהריים שאתה נכנס בבי"הכנ [...] ואחר שאמרת פסוק זה בפתח בי"הכנ אז תיכנס אחר כך בבי"הכנ.

ולא תאמר הפסוק הזה [ואני ברוב חסדך אבא ביתך וכו'] אחר שנכנסת [אלא בפתח בית הכנסת], כי מנהג זה הוא טעות ביד הנוהגין אותו (ד"לג):

¹⁶ משמע, מי שאינו מקפיד לצאת מעוטר בטלית ותפילין, ואין לו סיבות רפואיות המעכבות אותו, יש לו לקיים מצוה להיות מעשרה ראשונים בבית הכנסת. אולם, מבואר שייציאה מהבית בטלית ותפילין יותר חשוב מעשרה הראשונים בבה"כנ.

עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו ברכת שלום: הרח"ו ז"ל כשהיה הולך בדרך במקום שאינו נקי, והיו בני אדם נותנים לו שלום, היה משיב להם ברכה טובה, כדי שלא להזכיר באותו המקום שלום שהוא שמו של הקב"ה. אבל אם היה מקום נקי, היה משיב עליכם שלום וברכה טובה. הר"י צמח מעיד: כן שמעתי. [נגיד ומצוה דרל"ב]

הנכנס לבה"כ צריך לזיזתו מאד מאד להתעכב מעט בפתח קודם שיכנס ולהראות עצמו ירא וחרד ומזדעזע ליכנס בהיכל מלכו של עולם וענין זה מועיל מאד אל השלימות של האדם ואל ההשגה וז"ס הפסוק ומקדשי תיראו גם זהו מ"ש בגמרא בענין אחיתופל שלמדו לדוד הע"ה פסוק בבית אלהים נהלך ברגש ורמוז ג"כ ענין ברגש שיתרגש האדם ויזדעזע בעת כניסתו בבית אלהים שהוא בהכ"נ: [דף ל"ב]

ד. הקפת התיבה

ואחר שנכנס לבה"כ שמעתי בשם מורי ז"ל שבכניסתו ישתחוה כנגד ההיכל ואחר כך יאמר מזמור אלהים יחננו ויברכנו וכו' אשר יש בו ז' פסוקים וכנגדם יקיף ז' הקפות סביב התיבה שבאמצע בה"כ (...) ואמנם ביום השבת אין צורך להקיף רק הקפה א' בלבד. שמעתי בשם מורי ז"ל. [שם]

אבל אני¹⁷ ראיתי שהיה בא לבה"כ ולא היה מקיף שום הקפה ואיפשר כי בשביל שלא בא מן עשרה ראשונים לפי שהיה מתאחר לבא כנ"ל ולכן לא היה מקיף מפני הרואים שנראה כיוהרא כנלע"ד (כך נראה לעניות דעתי). [שם]

ה. עיקר זהירות בדיבור בבי"הכנ:

ראיתי מורי ז"ל נוהר¹⁸ בתכלית הזהירות שלא לדבר כלל בבית הכנסת אף שלא בשעת התפלה וכמעט שאפילו בדברי מוסר ותוכחה ותשובה לא היה רוצה לדבר כדי שלא ימשך מזה אל איזי דיבור של חול [ד"לד]:

ו. עניני בית הכנסת ובית המדרש

ואמנם קדושת בית המדרש חמורה מקדושת בית הכנסת. [שע"המוצ ואתחנן דפ"ד]

¹⁷ עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

¹⁸ יש להבחין בדברי מוהר"ו ז"ל בלשונות השונים, כגון 'אסור' 'זהירות' 'לא ראוי', שאינם שווים, ויש לדייק בכל לשון, וכך בשו"ע, יש לדייק בכל מילה, ולא לפרש לפי רוח התקופה וההשקפה.

גם ראיתיו נוהר מלרוק בבית הכנסת כלל, ואם נודמן לו רוק¹⁹ היה מבליעו בטליתו או בולעו בגרונו (ד"לד):

הזהירני מורי ז"ל מאד שלא אכניס אצבע לתוך האזנים כדי לנקות הזוהמא שבהם בתוך התפלה כלל מהתחלת הברכות עד גמור עלינו לשבחה, ואם עשה צריך נטילת ידים (ד"לד):

בין ההולך בין המתים, לבין הנוגע במת, אף שנגעו במטה שלו ואף שלא אהיל, חייב ליטול ידים. (מוהרש"ו בחש"י).

¹⁹ ומוהרש"ו הגה שטוב יותר לצאת מבית הכנסת. אמנם, בשעת תפלת י"ח לא יוכל לצאת וינהג כאר"י ז"ל, או יקנה בנייר כפשטיה. זה גם מורה על מעמד הטלית גדול, שהוא לבוש סתם ולא כציציותיו שיש להם קצת קדושה. ועיין בהמשך בדיני טלית.

פרק 10. סדר לבישת הטלית

א'. החייב בציצית

נשים פטורות מן הציצית. [ד"ג]

ב'. קדמת ציצית לתפילין

צריך להקדים ולהניח הציצית קודם התפילין ואפילו הטלית הגדול של העיטוף היפך סברת קצת המקובלים המניחין התפילין קודם הציצית הגדול אחר שהניחו ציצית קטן ומכ"ש (ומי כיל שיבן) שאין לעשות כדברי האחרים האומרים שהתפילין קודמין לכל בחינות הציצית. [ד"ו-ז]

ג'. תשמיש מצוה

אין קדושה חלה על הטלית כמו התפילין אבל הציציות הנמשכין ויוצאין מן הטלית הזה יש לנו בהם יותר השגה ולכך נקרא תשמישי מצוה שאינן נזרקין כמשו"ל (ד"ה)

ד'. מיקום הטלית הציציות

אין להטיל ציציות בטלית עד שירחיק ג' אצבעות בלבד מסיום שפת הטלית כלפי מעלה (ד"ז):

גם ארז"ל שלא ירחיק מקשר גודל והוא שיעור חצי אצבע של הגודל (...) ולכן לא ירחיק אלא כמלא קשר גודל שהוא חציו של גודל כי הגודל אין לו אלא ב' קשרים (...) ולכן ארז"ל כי לא ירחיק מקשר גודל כלפי מעלה ולא יקרב כלפי מטה פחות מוג' אצבעות (...) והנה הם אמה וקמיצה וזרת. [ד"ז]

אלו הג' אצבעות נמדדות ברחבן ולא באורכן ומלא קשר גודל הוא לאורכו (...) ולכן משערין ג' האצבעות ברחבן זו ע"ג זו להורות מיתוקן שבדרך ירידה. [ד"ז]

לכן אנו משערין קשר הגודל בהיותו זקוף ולא לרחבו. [ד"ז]

ה'. כיפול ושיזור החוטים

צריך שיהיו החוטים כפולים ושיזורים ודבר זה הוא חובה לעיכובא [ד"ב]
הוצרכו להיותם כפולים ושיזורים יחד. [ד"ב]

ו'. ענין עשיית הציצית כפי מנהג מורי ז"ל

הנה הציצית צריך לעשותו שליש א' גדיל ושני שליש ענף (...) והגדיל יעשה על דרך זה: שיעשנו חוליות חוליות כל חוליא מן ג' כריכות, ובתחלה יקשור שני קשרים סמוך אל הכנף, ובאריגה הראשונה הסמוכה אל כנף הטלית יעשה ז' כריכות, ויקשור שני קשרים אחרים. ויעשה אריגה שנית מן ח' כריכות ויקשור שני קשרים. ויארזג בשלישית י"א כריכות ויקשור שני קשרים. ויארזג ברביעית י"ג כריכות, ויקשור שני קשרים. והרי הם ט"ל כריכות כמנין ט"ל אותיות דאה"ה דההי"ן כנ"ל וכמספר ה' אח"ד. [ד"ד]

ענין ה' קשרים וד' אורים שיש בכל כנף וכנף. [ד"ד]

ז'. ובענין קשירת ראשים

של כל חוט וחוט של הציצית כדי שלא יתקלקלו ויתפרדו משזירתם, ראיתי למורי ע"ה שלא היה מוחה בזה אף כי יש מפקפקים ואדרבה נ"ל שהוא היה חפץ בקשירת ראשיהם. עכ"ל. [ד"ד]

בענין קשירת ראשי כל חוט וחוט של הציצית כדי שלא יתפרדו משזירתן: א"ש גם היה אבא מארי ז"ל (רבי חיים ויטאל) עושה. שנים חיים ישלם

ח'. תכלת בזמננו

צריך שהציציות יהיו לבנים כנודע בסוד התכלת והלבן [ד"ו]

בזמן הזה שאין לנו תכלת אין התכלת מעכב את הלבן כנז' במשנה, והלבן לבדו הוא מצוה גמורה מן התורה [ד"ב]:

ולכן התכלת אינו מעכב²⁰ הלבן והלבן אינו מעכב התכלת ואילו הכל היה בחינה א' היה ראוי שהלבן יעכב לתכלת והתכלת ללבן [ד"ב]

ודע כי שני מיני ציציית הם התכלת והלבן ר"ל כי בזמן בית המקדש קיים היה הציציית לבן ובו חוט תכלת כנודע אבל עתה בזמנינו (אחר החרבן והוא לשון מוהר"ח בהמשך) הציציית כולם לבן ואין בהם תכלת. [ד"א]

אבל הציציית שכולו לבן שאנו נוהגין עתה אחר החרבן הוא מד' מוחין הכלולין בבינה דאימא שהיא עצמה בינה דאימא בתחלה וזהו הטעם שאין לנו תכלת בזמן הזה. [ד"א]

וכדי להשלים חשבון הל"ב חוטין אנו לוקחין את המלכות שהיא התכלת עמהם כדי להשלימן אבל כפי זה לא היה צריך להיות תכלת אלא בחוט השמיני²¹ שבציציית הרביעי ולא בכל ציציית מן הד'. [ד"ב]

ט'. ניקוב כפול בציציית קטן

גם ראיתי²² למורי ז"ל שבציציית קטן היה עושה שני נקבים סמוכים זה לזה כעין נקודת צירי בכל כנף וכנף מד' כנפות הטלית, והיה מוציא חוטי הציציית דרך שתי הנקבים ההם באופן שהיו שתי קצוות חוטי הציציית מתגלים בצד א' החיצון, וסברא זו נמצאת בספר האגור, אבל לא היה מורי ז"ל עושה כן אלא בציציית קטן ולא בגדול. [ד"ד]

י'. ציציית בחוץ בטלית קטן

גם יוציא הציציית החוצה כדרך השלכתם. [דכ"ד ע"ב].

והנה, כיוון שאלו האורות של הציציית עוברים דרך היסוד דאימא כנ"ל, ויוצאין לחוץ בגילוי²³, לכן נקרא הציציית בלשון כנף. (דכ"ג ע"ב).

²⁰ אמנם, יש להזכיר דברי השו"ע שיש שנהגו להטיל חוט לטלית כפי צבע הטלית. ואם כן, אף שאין לנו התכלת, מ"מ משמע מדברי האר"י ז"ל שלא עיכובא. ונמצא, בין שהתכלת שנהגו קצת להטיל בציציית הוא הנכון, בין שלא, הרי שאף לדעת השו"ע אינו לעיכובא.

²¹ פירושו: שאין תכלת בחוט שלם אלא החוט הכורך חצי לבן חצי תכלת כדי שרק חוט אחר היוצא יהיה בתכלת ולא ב' חוטים. זית"א.

²² עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

²³ ברור ומבואר שאין להכניס ולהסתיר הציציית, כי מה בא האר"י ז"ל ללמד אותנו בדיבור הזה, שמימלא הציציית במקיפין? אלא דווקא להוציא אותם החוצה. ודו"ק. זית"א.

ודע כי האדם צריך להסתכל בציציות בכל שעה ורגע וכמו"ש וראיתם אותו וכו' והוא תועלת גדול של הנשמה שלא תזדמן חטא לידה אם יזהר בכך וגם ישיג תועלת גדול (...)
כי המסתכל בהם בעת תפלת שחרית בק"ש כשאומר פרשת ציצית צריך לכוין באופן א'
כמו שנבארה שם במקומה ב"ה אבל המסתכל בהם באמצע היום שלא בזמן הנז' (...) ודע
כי צריך להסתכל בהם שתי פעמים זו אחר זו [דט"ו].

י"א. לבישת הטלית קטן

טלית קטן נכון להיות על האדם תמיד ביום ובלילה וליישן עמו. [דקפ"ה]

אבל הציצית קטן (...) נוהג אפילו בלילה. [דקצ"ג]
ולכן צריך לזהר שלא להסיר מעליו ציצית קטן לא ביום ולא בלילה ובשוכבו על מטתו
יניח הטלית קטן וישכב עמו במטה ואין שום זמן להסירו מעליו אלא בכניסתו לבית
המרחץ. [ד"קצד]

הנחת טלית קטן ועיטוף טלית גדול. [דנ"ט].

גם הטלית הקטן היה לובשו למטה²⁴ משאר מלבושיו על גם חלוקו שלא כדעת
המתייחרים ללובשו על כל בגדיו וטעות גמור בידם הפך האמת [ד"יד]: ולכן הוא נלבש על
החלוק מתחת המלבושים שלא כאותם הנוהגים ללובשו על המלבושים וטעות הוא בידם
[ד"מג]

י"ב. ברכות על טלית קטן

גם ראיתי שהיה מברך ברכת להתעטף בציצית בהיותו בבית הטבילה כנו'. [ד"יד]

אבל מורי ז"ל כשהיה לובש טלית קטן ביום כשהיה יוצא מבית הטבילה ומבית המרחץ
וכיוצא בזה, היה נוהג לעטף בו את ראשו ממש²⁵ ומברך להתעטף בציצית ואח"כ היה

ואין מקום להסתפק בדברי האר"י ז"ל במילים האלו שמימלא יוצאין לחוץ, הרי הם בגילוי. אלא ללמדנו שהם צריכים להיות בגילוי ממש ולא מכוסים. זית"א.

²⁴ ועיין בב"י שדעתו ומנהגו הראשון היה ללבוש הטלית קטן תחת מלבושיו, וכך היה המנהג המרווח. ור"י הבעש"ט זיע"א נהג פשרה בין השו"ע ובין האר"י ז"ל, ולבש הטלית על הבגדים אבל תחת הווסט הקצר, ומעליו המעיל. זית"א.

²⁵ ברור לפי האר"י ז"ל שיש קודם להתעטף בראשו, ואז לברך ואח"כ לשומטו מהראש אל הגוף כדרך מלבוש. וכך הוא פסק השו"ע ע"ס ח' ס"ק א'. זית"א. אמנם, לאפוקי הטלית גדול, עיקר לבישתו של הטלית קטן הוא על הגוף, ולא עיטוף הראש.

שומטו מעל ראשו ומכניס ראשו בתוכו ומורידו על שני כתיפיו למטה על גופו כדרך
לבישתו. [די"ד]

ואח"כ ע"י שתי ברכותיהם נתקן אור מקיף שלהם [דמ"ג]

ובענין הטלית הגדול נודע ענין עטיפת הראש מש"כ (מ"ה שאין כ"ן) בטלית קטן. [די"ד]

י"ג. סדר עטיפת הטלית גדול (שער התפלה ד"ג):

והטלית הגדול הוא כנגד חיצוניותם ולכן נלבש על כל המלבושים [דמ"ג]

הצריכו הגאונים להתעטף עטיפת ישמעאלים ומחזורים ב' הציציות שבצד ימין אל צד שמאל באופן שיתחברו שם בצד השמאל מאחוריו כל הד' ציציות ויהיו תלויין מאחוריו בצד שמאל [...] מאחורי החזה. וטוב ונכון לעשות כך, ולפחות יתעטף כך כדי שיעור הליכת ארבע אמות בעת שמתעטף בציצית ואח"כ יסיר העיטוף מעל צוארו וכך היה מנהגו של מורי ז"ל. ולכן בהיות האדם שלא בשעת התפלה בשאר היום אינינו חייב בעיטוף ציצית הגדול רק בציצית קטן די לו.

(והיא) כעטיפת הישמעאלים וכמו שנוהגים בני אשכנז והמוסתערבים, שהם מעטפים ראשם בטלית וכורכים קצה שני של הטלית על סביב גרונם וצוורם, ומחזירים הציציות כולם לצד א'. [א"ש]

אמנם בדרך ז' כותב מוהר"ח ז"ל ולכן כשמתעטף האדם בטלית צריך שיאחוז בצד הימני של הטלית בשתי הציציות שבו וישליכם לצד שמאל סביב גרונו על הכתף השמאלי לאחור (... ושתי הציציות האחרים השמאלים ישארו תלויים דרך פניו של אדם ולא באחור.

י"ד. זמן טלית גדול

דע כי לילה לאו זמן ציצית הוא כנז' בגמרא אמנם אין זה אלא בענין טלית גדולה שבו מתעטף אדם ראשו [דקפ"ה].

אבל בשאר לילות²⁶ שאינה עולה לא יש מצות ציצית ואינה נוהגת בלילה שהיא מדת הנקבה. ולפי שהענין הזה נעשה מאליו ליל יום הכפורים ולא הוצרך אל תפלותינו כמבואר אצלנו לכן אין צורך שנברך עליו ברכת להתעטף בציצית. (ד"תזי ממה ששמע מוהר"ח ז"ל מזולתו)

²⁶ עיטוף הטלית גדול וברכתו עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו ²⁶ עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

ט"ז. שיעור טלית גדול

שיעור זה הטלית שיכסה ראשו ורובו ולא יותר ושיעור זה הוא עד מקום החזה (...) ואין אנו חוששין אל הטלית שיכסה למטה מן החזה (ד"ו):

שיעור²⁷ זה הטלית הגדול של העטיפה הוא כדי לכסות ראשו ורובו כמ"ש בגמרא. והנה זה הטלית איננו מגיע רק החזה שהוא רובו של גוף האדם. [ד"ג] ואין אנו חוששין אל הטלית שיכסה למטה מן החזה, פנים ואחור [ד"ו].

צריך להקפיד בשיעור רוחב הטלית שיקיף כל ראשו וגם כל גופו עד החזה פנים ואחור [ד"ו].

ט"ז. סימן ועטרת בצד הטלית גדול העליון

אין להקפיד להניח סימן בטלית לשים תמיד צד א' של הטלית על הראש כמו שנוהגין האשכנזים ומנהג זה הוא טעות [ד"ח]:

²⁷ מבואר שאין שיעור ממש אלא לפי שיעור החזה של אותו אדם הלובש הטלית קטן, ולא שיעור כללי לכל אדם. זית"א.

פרק 11. גיל הינוך

אמנם ראינו כי בהיותו בסוד העיבור אינו מדבר וכ"ש (וכיל שיכן) שאינו מבין ואחר שנולד וינק משידי אמו מתחיל לדבר אבל הוא אטום בשכלו ואין בו דעת שלמה. [שעהקד"מ ד"רכט]

לזכר

ודע כי ענין המוחין דז"א (...) שמתחילין ליכנס בו מט' שנים ויום א', עד תשלום י"ג שנים ויום א', ד' שנים לד' מוחין ואז נשלם ונעשה איש גמור. ואח"כ צריך ז' שנים אחרים עד שיהיה בן כ' שנה כדי להשלים ולתקן וכו'. [שעהמא"מ ד"קסב]

גם זה הוא סוד למה מתחלת עשר שנים ואילך מתחילין לחנך את הקטן בקצת מצות מזרבנן כגון אכילה ביום הכיפורים וכיוצא, אמנם עדין אינו ראוי למצות מן התורה כי אינו איש גמור. (...) ואם תוסיף ד' שנים אלו על ט' שנים ויום א' הנז"ל יהיו י"ג יום א', ואז הוא איש גמור לכל דבריו. [שעהקד"מ ד"רמז]

לנקבה

זמן החמישי של הנקבה היא אות נו"ן של הנקבה והיא נקראת נערה. כבר ידעת כי יש בתורה חסר ה' ויש נערה מלא בה' ויש הפרש בין זה לזה כנו' בזוהר פ' בא דל"ח ע"ב. גם נודע כי עד שיהיה לבת י"ב שנים ויום א' נקראת קטנה, ואח"כ נקראת נערה עד שתהיה בת י"ב שנים וששה חדשים ויום א', ואח"כ נקראת בוגרת. כי אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד. ודע כי בהיות הבת קטנה אלא שכבר המוחין נכנסו בה להגדילה, נקראת קטנה, וכשנעשו בה ונתקנו היסוד והמלכות שבה לגמרי, אז נקראת נערה חסר ה' לפי שאינה נקראת נערה בה"א עד תשלום י"ב שנים ויום א'. ומשם ואילך נקראת נערה, כי אז הוא זמן נסירת הצלע מן האדם והעומדים אחר באחור כנודע. [שעהקד"מ ד"רפג]

פרק 12. סדר הנחת תפילין

עיקר מצות התפילין הוא בבוקר בעת התפלה לפי שאז יש מוחין גמורים אבל בשאר היום שאינן אלא מכח רשימו בלבד לכן אינה כל כך מצוה וחובה כמו בזמן התפלה. [דכ"ג]

ולכן אנו מקדימין להניח התפילין קודם התפלה כי התפילין הם מן רשימו דאתמול שנעשה בחינת תפילין ובתפלה באים אח"כ מוחין חדשים פנימים. [דכ"ג]

א'. כתיבת התפילין (ד"טז עד דף כ"ו):

קודם שיתחיל לכתוב יתפלל ויאמר ירמיוא"ו א שתשרה שכינתך במעשה ידי ותצילחני בכתיבתי זאת שאני כותב תפילין אלו לשם קדושת מצוה תפילין שציוונו ה' אלהינו ותצילני מטעות הכתיבה ומטעות הכוונה אמון וק"הי"ר צון. [ד"ח]

כבר ידעת שהפרשיות של ראש נכתבים ד' ד' שורות בכל פרשה ופרשה, ופרשיות של יד נכתבות ז' ז' שורות כל פרשה ופרשה. [ד"טז]

- פרשיות של ראש:

פרשת קדש ד' שורותיה הם כזה: וידבר, מזה, בחדש, בצאתי.
פרשת והיה כי יביאך: שורותיה הם כזה: והיה, וכל פטר, ה' ממצרים, פטר רחם.
פרשת שמע שורותיה: שמע, נפשך, לבניך, לאות.
פרשת והיה אם שמוע שורותיה: והיה, ונתתי, יכולה, בשבתך.

- פרשיות של יד:

פרשת קדש ז' שורותיה: וידבר, את היום, בחדש, זבת, את שבעת, ה' לי בצאתי, ה' ממצרים.
פרשה שניה: והיה, רחם, ואם לא, זאת, לשלחנו, לה' כל, עיניך.
פרשה ג': שמע, את, מאודך, היום, בביתך, לאות, על מזות.
פרשה ד': והיה, ובכל נפשכם, ואכלת, ה' בכם, אשר ה', בין עיניכם, ביתך ובשעריך.

תחלה צריך שיכתוב התפילין של ראש ויתקנם לגמרי ויתפרם וישחירם, ואח"כ יכתוב התפילין של יד ויתקנם וישחירם. [ד"ח]

גם צריך לזיזת לכתוב כל הד' פרשיות של ראש או כל הד' פרשיות של היד רצופים יחד ולא פסיק בנייהם בשום דיבור כלל ועיקר ומכ"ש באמצעם. ואם הוא זקן או חולה, ואינו יכול לכתוב כל הד' פרשיות ביחד יכתוב שלש פרשיות ראשונות ואח"כ יכתוב הרביעית

לבדה. ואם גם זה קשה לו יכתוב על כל פנים שתי הפרשיות הראשונות יחד ולא יפסיק ביניהם בשום אופן ואח"כ יכתוב שתי הפרשיות האחרונות ביחד. [ד"ח]

והנה, אם כתב שתי פרשיות הראשונות בלבד יחד והפסיק אח"כ ובא לכתוב פרשת שמע צריך שבתחלה יעביר הקולמוס בדיו ויכתב על תיבת 'וידבר' של פרשת קודש ועל תיבת והיה של פרשה שניה, ואח"כ יכתב מ'שמע' ואילך, וע"י כך נק' קצת חיבור. ואם כבר כתב בתחלה כל הג' פרשיות אז יעביר הקולמוס גם על תיבת שמע שבפרשה השלישית ואח"כ יכתב פרשה רביעית כולה יחד. [ד"ח]

וענין הד' קלפים לבנים שכורכין בהם הפרשיות נתבאר בברכת אבות דראש השנה וע"ש. [ד"כ]

ב'. צורת האותיות

ושאלתה למורי ז"ל בענין צורת האותיות²⁸ אשר כמה חילוקים ושינויים יש בין כתיבת הספרדים לכתובת האשכנזים והיה אומר מורי ז"ל כי לכולן יש סוד נרמז למעלה כי לכמה צירופים וציוורים משתנים צורת האותיות. ואמר לי כי בפרט בענין צורת האל"ף שכותבין האשכנזים שעושין יו"ד ראשונה שבאות אות האל"ף כעין זיי"ן שיש בזה רמז בספר התיקונים. [ד"ט]

א' - צורת כל האלפ"ן שבתפילין הם בצורת י' ו' ד' מש"כ בשאר כל האותיות כגון השיני"ן והעיני"ן והצד"י וכיוצא בהם כי כולם הם בחינת יודי"ן ולא צורת זייני"ן. [ד"כ]

ה' - כל צורת ההיה"ן הראשונות של שם ההוי"ה יהיה להם כעין קוץ א' קטן מאד למטה בסיום רגל ו' זעירא שבתוך אות הה"א.

י' - וכל צורת יודי"ן יהיה בה ג' קוצין א' למעלה וא' למטה וא' באמצע גופה.

ט' - וכל צורת הטית"ן יהיה קו שמאלי שבה כעין ז'.

ע' - וכל צורת העייני"ן יהיו שני הקוים שבה כעין שני ווי"ן ולא כעין זייני"ן.

צ' - וכל צורת הצד"י יהיו שני יודי"ן בשני ראשיה הימני יהיה כעין יו"ד הפוכה לאחוריה והשמאלי כעין נ' כפופה למטה ויו"ד ישרה על ראש הגו"ן הכפופה

²⁸ ואין מקור לאות ח"ת בצורת ו"ו וזיי"ן עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

צור [של אות צ'] היא ב' יודי"ן ונו"ן פשוטה תחת היו"ד הב' ולא כמו שכותבים קצת סופרים צורת י' א' ונו"ן א' גם לא כמו שכותבים צורת זי"ן ונו"ן (...). ונמצא כי ב' יודי"ן יהיו הופכות פניהם זו מזו. [שעהמא"מ ד"ד/ה]

ואות צד"י היא צדיק. [שעהקד"מ ד"רנט]

(...) ואמנם, אות הצד"י פשוטה [וגם סופית] מורכבת משתי אותיות י' ון' פשוטה כזה ין [שעה"פס דרע"ה מזולתו]

והנה אות צ' רומזת אל זמן שהיו או"א אב"א ולכן צורתה היא ב' יודי"ן ונו"ן פשוטה תחת היו"ד הב', ולא כמו שכותבים קצת סופרים צורת י' אחד ונו"ן אחד, גם לא כמו שכותבים צורת זי"ן ונו"ן (...). ונמצא כי ב' היודי"ן יהיו הופכות פניהם זו מזו. [שעה"מאמ ד"ד/ה]

ש' - ענין השיני"ן שבתפילין של ראש שהם שי"ן דלתת רישין ושי"ן דד' רישין הם ז' ראשין. [דכ"א]

וכל השיני"ן יהיו ג' קוים שבה כעין ג' ווי"ן ולא כעין זייני"ן. [די"ח/י"ט]

ג'. קשר התפילין

קשר הראש בצורת דל"ת גדולה [ד"כ]:

ד'. אורך הרצועות

הענין הוא כי בפ' פנחס מדבר בבחינת המניח תפילין, כי הארוכה מימינו והקצה משמאלו, אבל בחינת אימא עילאה עצמה הוא להיפך, כי הנה הימין שבה היא השמאל שבו, והשמאל שבה ימין שבו. [שעהמא"מ ד"קנד]

תבין כי רצועה ארוכה בימינו והקצרה בשמאלו [שעהמא"מ ד"א]
וזהו הטעם של רצועה הימנית שתהיה קצרה ושיעורה עד החזה בלבד. [שעהמא"מ ד"קנה]

ה'. צבע, עיבוד ומיקום הרצועות

צריך להשחיר את הרצועות פנים ואחור שחורות כעורב [דכ"ב]

ענין הרצועות נודע כי צריך שיעבדם לשם קדושה. וטוב שתעבד שתי עורות א' לרצועת הראש וא' לרצועות היד, ובשל ראש תאמר שהוא לשם ראש ותכוין לשם ההוי"ה ובשל יד תזכיר שהוא לשם יד ותכוין לשם אדנ"י. [דכ"ב]

ובענין הרצועות, ראיתי מקפידים להניחם תלויות ולא להניחם באבנט כדי שלא יגיעו בארץ אם הם ארוכות, ומורי ז"ל אמר לי כי אדרבה ראוי הוא להניחם באבנטו ולהשים שם קצות הרצועות כדי שלא יגיעו בקרקע: [דכ"ז]

גם הזהירני [האר"י ז"ל למוהרח"ן] עוד לזה (...) שלא יגעו הרצועות של התפילין בקרקע. [ספר החזיונות ח"ד דת"ח] [עיין בהקדמת מוהרח"ו סור מרע ועשה טוב]

ו'. דין התפילין בשאר היום

הראשונים שהיו התפילין בראשם²⁹ כל היום. [דכ"ב]

גם זהו סוד ענין אותם החכמים שהיו נוהגים להניח תפילין בראשיהם כל היום כלו. [דקצ"ז]

ז'. סדר הנחת תפילין (של יד)

הנה תחלה תניח תפלה של יד מיושב ולא מעומד. [ד"כז]

בתחלה יקשור תפלה של יד בזרועו השמאלי במקום הקבורת, וכסה זרועו עם הטלית כדי שתהיה הנחת תפילין בהצנע.

וקודם שתברך הברכה תכוין [...] ואח"כ תקשור התפילין ותברך עליהם. [ד"כז]

ומורי ז"ל היה נוהר שלא להוציא התפילין של ראש מן כיסם עד שיניח תפלה של יד ויקשרנה למעלה במקום הקבורת ואח"כ לא היה חושש מלהוציאם אעפ"י שלא כרך עדין ז' הכריכות סביב הזרוע הנ"ל, אבל ודאי שצריך³⁰ לכוון ז' כריכות האלו קודם שיניח תפילין של ראש בראשו. [ד"כז]

²⁹ עיין בפרק לימוד תורה, כי האר"י ז"ל היה נוהג להתעטף בטלית ולהניח תפילין אחרי פת שחרית ויוצא מביתו אל בית מדרשו ללמוד.

³⁰ כך שאין שום הפסק בכריכות בין הנחה דשל יד דשל ראש.

ואח"כ יכרוך הרצועה סביב זרועו ז' כריכות (...) אז יניח תפילין של ראש ולא קודם שיכרוך הז' כריכות. ואח"כ (...) כריכת הרצועה סביב האצבע האמצעי הנקרא אמה כדרך הטבעת העגול של הקידושין הניתן באצבע. וצריך³¹ לכוון שם ג' כריכות והכריכה העליונה תהיה בפרק האמצעי של האצבע הזה ושתי כריכות תחתונות בפרק התחתון המחובר אל כף היד, שלא כדברי המתיהרים לכוון כל ג' הכריכות בפרק התחתון ושיבוש הוא בידם. [ד"כז]

ר"י צמח בשם מהרש"ו שאמר לו על אביו [מוהר"ו ז"ל] שכשהיה עובר הרצועה בזרועו היה מזהק היטב וקושר היו"ד עם התפלה וממשיך הרצועה אצל הזרוע לעשות הכריכות. אבל בקבורת לא עשה שום כריכה כלל, ואמר מוהר"ח ז"ל שכן נהג רבינו האר"י ז"ל ומהר"י צמח הוכיח בן מדברי הפוסקים ומדברי קבלה, וכן נהגנו [ברכ"י כ"ה ט']

(...) והנה אחר כמה שנים התפללתי פעם אחד בבית החכם השלם כמנה"ר ר' שמואל בקורא שמו ויטאל נר"ו וראה סדר הכרירות שעשיתי (...) אבל שם בקבורת לא עשה שום כריכה כלל (...) ואמר החכם בקורא שמו [מהרש"ו] שכן הרב אביו זלה"ה [מוהר"ח ז"ל] למד אותו והוא עצמו הניח לו התפילין כסדר זה בפעם הראשונה שהלביש תפילין, שאביו הרב זלה"ה [מוהר"ח ז"ל] לבשם לו אז, וכן אמר לו הרב אביו זלה"ה [מוהר"ח ז"ל] שכן הרב יצחק זלה"ה [האר"י ז"ל] היה נוהג לעשות וממנו למד הרב אביו זלה"ה [מוהר"ח ז"ל]. עכ"ל. [זר זהב דה"ט].

ח'. הגחת תפילין של ראש

ואין התפלה של ראש צריכה לכוון עליה (ד"מד):

אבל סברת חכמי אשכנז המברכין גם על תפילין של ראש (שם).

ט'. ביסוסי תפילין של ראש בטלית

גם צריך לכסות תפילין שבראש³² עם הטלית כגו' אצלנו טעם הדבר בענין שנהגו להתעטף בטלית גדול בליל יום הכיפורים (ד"יד):

י'. חילוץ התפילין

גם לא היה מסיר לא התפילין ולא הטלית עד שהיה גומר כל התפלה ועלינו לשבח ועל כן נקוה לך וכו' (ד"יד):

³¹ עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

³² והדיוק הוא שאין לכסות המצח דלא כדעה ממקום אחר, אלא רק תפילין דראש. וכך הסכים רבי יעקב צמח. זית"א.

וצריך להסיר ולחלוץ תפלה של יד מיושב עכ"פ כנו'. [דכ"ח]

ואחר שתגמור עלינו לשבח וכו' ועל כן נקוה לך וכו' אז תסיר בתחילה תפלה של יד מיושב על דרך שהנחת אותה מיושב כנ"ל ואח"כ³³ תסיר תפלה של ראש, ואח"כ תסיר הטלית כי כמו שהנחת הטלית קודם התפילין כך יהיה הטלית בראשך עד אחר שתסלק התפילין. [דף כ"ח]

י"א. הנחת תפילין בלי טלית

לכן צריך להקדים ולהניח הציצית קודם התפילין ואפילו הטלית הגדול של העיטוף לסיבה הגו' היפך מסברת קצת המקובלים המניחין התפילין קודם הציצית הגדול אחר שהניחו ציצית קטן. שאין לעשות כדברי האחרים האומרים שהתפילין קודמין לכל בחינות הציצית. [ד"ו]

י"ב. הנחת תפילין³⁴ של רש"י ושל ר"ת

ושם [בס' התיקונין] אמרו כי התפילין דסברת רש"י הם תפילין דהאי עלמא והתפילין דסברת ר"ת הם תפילין דעלמא דאתי. [דכ"ט]

דע כי מורי ז"ל בתחלה היה מניח תפילין דרש"י ודר"ת ביחד בשחרית ומתפלל בהם תפלתו כמ"ש בפ' הקומץ רבה יש בראש להניח בו שני זוגות תפילין ר"ל ביחד דאילו בזה אחר זה יש מקום לאלף זוגות. [דכ"ח]

גם אמר לי שאזהר מאד לשים תמיד תפילין כסברת ר"ת. [שעה"ג ד"קמז]

ובמנחה לא היה מניח אלא דר"ת ואח"כ עשה זוג של תפילין דרש"י כפי סברת שמושא רבא שהם אצבעים על אצבעים וחריציהם שקועים עד מקום המעברתא באופן שיהיה כל בית ובית חלוק ונפרד מחבירו. ובעת התפירה היו חוטי הגידין מפסיקים ועוברים בתוך החריצים ממש מעבר לעבר מצד זה לצד זה. [דכ"ח]

³³ כי מ"ש הרב להסיר תפילין של יד קאי על השלש כריכות שעל האצבע תחילה, ואח"כ מסירים תפילין של ראש, ואח"כ חוזרים [לשבת] ומסירין תפילין של יד מהזרוע, וזה כדברי מהרי"ק, וזה לעג"ד אמיתות הענין. וכן נהגתי אני כל ימי, וכמדומה לי שכן היה נהוג אבא מארי ז"ל, ותו לא מידי. [הגהת א"ש בשער הכוונות]

³⁴ הנחת תפילין בתשעה באב עיין דיני ט"ב עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

והיה משים בבוקר שתי זוגות תפילין דרש"י ודר"ת ובמנחה היה מניח זוג זה של שימושא רבא והיה אומר כי אלו התפילין כפי שימושא רבא הם עולין במקום שתי הסברות דרש"י ודר"ת ביחד. [דכ"ח]

י"ג. אופן הנחת תפילין דרש"י ודר"ת [דכ"ח]

כי תחלה יכניס בזרועו תפלה דיד כסברת רש"י, ואח"כ יכניס תפלה של יד כסברת ר"ת, ושניהם יניח במקום הנקרא קבורת של פרק העליון שבזרוע השמאלי, ואותו של רש"י יהיה יותר למעלה סמוך כלפי צד הכתף, ושל ר"ת יהיה יותר למטה ממנו סמוך אל פרק האמצעי.

וכן בתפלה של ראש, יניח תחלה תפילין דרש"י ואח"כ יניח תפילין דר"ת למעלה מתפילין דרש"י, וכן ג"כ הקשר של תפילין דרש"י יניח יותר למטה בעורף, והקשר דר"ת יהיה למעלה ממנו בעורף עצמו. [דכ"ח]

כאשר אתה כורך הרצועות סביב הזרוע תשים הרצועה של ר"ת תחת הרצועה של רש"י ותתכסה בה ולא תתגלה רק הרצועה של רש"י והאחרת תהיה מכוסה תחתיה. עכ"ל. [דכ"ח]

י"ד. הסיח דעת מן התפילין

והנה נודע מ"ש רז"ל שאסור להסיח דעתו מן התפילין אפילו בהיותו מתפלל ובכל רגע צריך לחזור ולכוין בהם זולתי בעת שאתה עוסק בתורה באמצע היום או בעת שמתפלל תפלת שמונה עשרה אבל בכל שאר התפלה צריך לכוין בהם בכל רגע. ולכן כדי שלא יטרידך הכונה בהיותך מתפלל שאר התפלה עשה זאת איפה, ובעת שתניח ותקשור התפילין תכוין כל הכוונות הנז' ואח"כ בשאר השעות של היום או בשאר התפלה תכוין כוונה זו דרך קצרה (...) וכוונה זו תכוין בכל רגע ורגע אפילו בעת שאתה מתפלל שאר התפלה חוץ מכשאתה מתפלל תפלת שמונה עשרה או בעת שאתה עוסק בתורה כנ"ל שאז אתה פטור מכוונות אלו. [דכ"ח]

יזהר מאד שלא להסיח דעתו מן התפילין בעודן עליו אלא בעת שמתפלל תפלת העמידה ובשעה שעוסק בתורה כי בשתי זמנים אין חשש. [שעהמ"צ דקנ"ג]

ומכלל הדברים שהיה נענש אז לשתי סיבות, הא' על שהסיח עצמו מן התפילין באומרו יהי רצון מלפניך שלא ניגע לריק ולא נלד לבהלה, כמו שאומרים אחר קדושת ובא לציון ולהיותה מכוון בתפלה ההיא, הסיח דעתו מן התפילין ונענש על זה הדקדוק הקל, ומה

יעשה משאינו מכוון לא בתפלתו ולא בתפילין שעל ראשו. גם נענש לפי שיום שבת א' יצא לרשות הרבים ונכנס קצת מעט עפר תוך מנעלו והלך בו ד' אמות ברשות הרבים בלי כוונה. ובזה תבין כי אין מנוחה אל הצדיקים בעולם הבא כמ"ש ז"ל על פסוק ילכו מחיל אל חיל, והטעם כי ככל מדרגה ומדרגה שעולים, צריכין מירוק מחדש כנ"ל. [שעה"ג ד"צט]

פרק 13. דיני התפילה של חול – וכללי

תיקון התפלה [דרוש נוסח התפלה דק"ף – דקפ"ה]

א'. פזמוני ושירי הראשונים

דע לך כי מורי ז"ל לא היה אומר שום פזמון ושום פיוט ושום בקשה שאלו שסידרו האחרונים כמו ר' שלמה בן גבירול וכיוצא בו, לפי שאלו האחרונים לא ידעו דרכי הקבלה ואינם יודעים מה שהם אומרים וטועים בסדר דיבורם בלי ידיעה כלל, ובפרט פזמון יגדל אלהים חי וכו', ווידוי אשמנו באומר ובפועל וכו' ושאר הוידוים של יום הכיפורים של רבינו נסים ורש"ט בן ארדוטיל ור' יצחק בן ישראל שתיקנו בערבית בשחרית במוסף במנחה בנעילה, לא היה אומרם כלל.

אבל היה אומר התפלות והבקשות והפזמונים שתיקנו הראשונים כמו תפלת ר' עקיבא ותפלת ר' אלעזר בן ערך ותפלת ר' נחוניא בן הקנא וכל הפזמונים והפיוטים שתיקן ר' אלעזר הקליר במחזור האשכנזים, לפי שכל אלו הראשונים תיקנו דבריהם על פי חכמת האמת והיו יודעים מה שתיקנו.

ושמעתי בשם מורי ז"ל כי הקליר שסידר קרובין דמחזור אשכנזים הוא ר' אלעזר בן שמעון כנז' במדרש על פסוק מכל אבקת רובל, זה רבי אלעזר בן רבי שמעון דהוא קראי ותנא ופייטן וקרובין, אבל אני לא שמעתי מורי ז"ל.

ב'. פיוטים באמצע התפילה

ואף אם הם באמצע ברכות יוצר וישתבח היה אומרם³⁵ לפי שהם היו תנאים והיו יודעים מה שהיו מתקנים וכל דבריהם היו מיוסדים על פי דרך האמת. [דק"ף]

³⁵ כך שאין איסור לומר פיוטים באמצע הזמירות או היוצר, כל עוד שפיוטים האלו הם מהתנאים.

ג'. שערי התפילה בשמים

אמר לי מורי ז"ל שיש ברקיע שנים עשר שערים כמונין י"ב שבטים וכל שבט ושבט תפלתו עולה דרך שער א' מיוחד לו והם סוד הי"ב שערים הנז' בסוף ספר יחזקאל.

והנה אין ספק כי אם תפלות כל השבטים שוות לא היו צריכות אל י"ב שערים וכל שער ושער יש לו דרך בפני עצמו אלא ודאי מוכרח הוא שכיון שתפלותיהם משונות לכן צריכות שערים מיוחדים לכל א' ו'א, כי כפי מקור ושורש נשמות השבט ההוא כך צריך להיות סדר תפלתו. ולכן ראוי כל א' וא' להחזיק³⁶ במנהג סדר תפלתו כמנהג אבותיו לפי שאין אתנו יודע מי הוא משבט זה ומי הוא משבט זה.

ד'. ביטול מנהגי אבותיו

וכיון שאבותינו החזיקו במנהג ההוא אולי הוא מן השבט ההוא הראוי לו אותו המנהג ועתה בא לבטלו ואין תפלתו עולה למעלה אם לא בדרך הסדר ההוא.

אבל צריך שתדע כי אין זה אלא בענין תיבות משונות באמצע התפלה וכיוצא בזה כמו להקדים הודו קודם ברוך שאמר או אח"כ וכיוצא בכל זה. אבל מה שמיוסד על פי הדין המפורש בתלמוד³⁷ זה הוא שוה לכל נפש ואין חילוק ביניהם כלל בכל השבטים.

ה'. וזה נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

³⁶ סידרנו את תיקוני נוסח התפילה האלו פעם שנית, כל אחד במקומו באורך הספר שלנו, להקל על הקורא. זית"א.

- א. הנה כל הברכות הנאמרות בשחר קודם התפלה לא קיבתלים ולא שמעתיים ממרוי ז"ל. [ראה שאין אנו לגרוס המעביר יבלי שינה מעיני או מעינינו בלשון רבים או בלשון יחיד כי לא קיבל מוהר"ח"ו. אמנם, דווקא בזה מפורשת הכוונה בשער ... ויש לגרוס בלשון יחיד מכח הכוונה וז"ל: ...]
- ב. ברכת הנותן ליעף כח היה הוא ז"ל נוהג לאומרה שלא כדברי בעל ספר שלחן ערוך ז"ל.
- ג. גם ראיתיו עונה אמן באמצע ב' ברכות של אשר קידשנו על דברי תורה ובין ברכת והערב נא ה' וכו' דגושה ולא רפויה.
- ד. רבש"ע כמו שכבש אברהם אבינו רחמיו וכו' במידת החסד ובמידת הרחמים ותכנס לנו לפני משורת הדין ובטובך הגדול ישוב חרון אפיך וכו'.
- ו. ופקדנו בפקודת וכו': דל"ת בפקודת תהיה דגושה ולא רפויה.
- ז. ועת צרה היא ליעקב וממנה יושיע ונאמר בכל צרתם לו צר

³⁶ והוא פלא, שדווקא האר"י הקדוש מחזק מנהג אבותיו של כל איש יהודי!

³⁷ כמו נוסח ומכניע זדים שבירושלמי.

- ח. מפירותיהן בעולם הזה
- ט. לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי
- י. ברוך המקדש שמו ברבים
- יא. אבינו שבשמים חי וקיים עשה עימנו חסד וכו'
- יב. אחר פרשת התמיד וקודם פסוק וערבה לה' יאמר פטום הקטורת וכו' ואחכ פסוק וערבה לה'
- יג. ונוטל מהם מלא חפניו
- יד. לא היה מוסיף פסוק והקטרת אשר תעשה במתכונתה בקריאת פטום הקטורת
- טו. ושבלת נרד ביחד כי שתיהן דבר אחד
- טז. קילופה שלשה
- יז. יין קפריסין אין צריך להזכיר רובע הקב
- יח. אף מכיפת הירדן כל שהיא ולא כל שהוא
- יט. כדי לשפות בה את הצפורן
- כ. יין קפריסין למה הוא בא כדי לשרות בו את הצפורן כדי שתהא עזה
- כא. תניא רבי נתן אומר תני בר קפרא
- כב. ועוד תני בר קפרא
- כג. מפני שהקול יפה לבשמים
- כד. כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'
- כה. ועתה יאמר בכאן ג' פסוקים ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי אדם וכו' ה' הושיעה וכו'. ובכל פעם שאומרים פטום הקטורת כנ"ל צריך לומר אחריו שלוש פסוקים אלו.
- כו. ולא יאמר שום פסוק אחר חוץ מוערבה לה', אפילו בזמן המגיפה
- כז. לא היה נוהג לומר פסוקי השבת שבקטורת ביום שבת כמנהג הספרדים לפי שאלו הם קרבן מוסף שבת ואין עתה זמנם
- כח. אבי הוה מסדר וכו' ובהגיעך אל וקטרת קודמת לאיברים, אין להקפיד מכאן ואילך להזכיר מלת קודם רק וקטרת לאיברים ואיברים לממנחה וכו' עד הביזיין (...) ואז צריך לומר וביזיין קודמין לתמיד
- כט. עליה השלם כל הקרבנות כולם
- ל. ויאמר כל ב' תיבות ביחד כגון אנא בכח ויפסיק ויאמר גדולת ימינך ויפסיק ויאמר תתיר צרורה וכן ע"ד זה הכלל. גם היה אומר שבח זה בניגון ובנעימה.
- לא. ואחר סיומו [אנא בכח] יאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בלחש.
- לב. רבון העולמים אתה צויתנו להקריב וכו'
- לג. שיהא שיח שפתותינו זה חשוב ומקובל ומרוצה לפניך וכו' גם כשיקרא איזו פרשה או איזי פסוק מן התורה או נביאים או כתובים היה אומרו כפי ניגון טעמי המקרא ממש כאילו הוא קוראם בספר תורה.
- לד. לא היה נוהג לומר פסוקים עורי צפון וכו' באתי לגני וכו' קודם פרק איזהו מקומן אלא תכף היה אומר פרק איזהו מקומן של זבחים וכו' ולא היה אומר אותם הפסוקים הנז'.
- לה. ובאן שני כתובים, ולא וכן
- לו. ואומר קדיש דעל ישראל ועל רבנן
- לז. הודו לה' קראו בשמו וכו'
- לח. מופתיו ומשפטי פיהו, ולא פיו

- לט. ה' מלך וכו' מעומד שני פעמים
- מ. יאמר אח"כ פסוק והיה ה' למלך וכו' ואח"כ ישב ויאמר הושיענו וכו' עד הללויה.
- מא. בחול אומר מזמור אלהים יחננו ויברכנו וכו'
- מב. בשבת יאמר מזמור השמים מספרים וכו' ואח"כ סדר המזמורים הנוספים שהם רננו צדיקים וכו' עד סיום הלל הגדול כנודע.
- מג. ובהגיע לברוך שאנר ימשמש בשתי הציציות אשר מלפניו ויאחזם בידו עד גמר הברכה.
- מד. ברוך שאמר צריך לקום מעומד כדי לומר אותו עד סיום הברכה מלך מהולל בתושבחות.
- מה. יש בו פ"ז תיבות.
- מו. הבריות
- מז. המהולל בפה עמו ולא בפי
- מח. בתשבחות בחיריק, ולא בתשבחות בשוריק.
- מט. ואח"כ יושב ואומר מזמור לתודה מיושב
- נ. יהי כבוד ה' וכו' והוא רחום יכפר עון וכו' ויאמר פסוק זה אף אם הוא בשבת
- נא. ויברך דוד את ה' וכו' יאמר אותו מעומד עד שיאמר ד' תיבות א'תה ה'וא ה' ה'אלהים וכו'
- נב. ובמלת אשר בחרת באברם תשב.
- נג. אז ישיר משה וכו' ה' ימלוך לעולם ועד, פסוק זה יכפלנו שתי פימים בלשון הקדש ופעם שלישית בלשון תרגום ה' מלכותיה קאים לעלם ולעלמי עלמאי.
- נד. אין לומר ובכן ישתבח אלא בשבת כי אומר קודם נשמת כל חי
- נה. יקדים גדולה לגבורה.
- נו. בתשבחות בחיריק, ולא בתשבחות בשוריק .
- נז. הבוחר בשירי זמרה מלך אל חי העולמים אמן.
- נח. נוסח הקדיש: יתגדל ויתקדש שמייה רבא בעלמא די ברא כרעותיה וימליך מלכותיה ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה בחייכון וביומכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן יהא שמייה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי יתברך וישתבח ויתפאר ויתרום ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמייה דקודשא בריך הוא לעילא מכל ברכתא שירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן.
- נט. די ברא, ולא דברא
- ס. מן וישתבח עד ויתהלל, כל תיבה מתחילה באות ו'
- סא. תשבחתא בחיריק ונוסח קדיש זה היה נוהד בכל הקדישים אף בקדיש שאומרים היתומים על מיתת אביהם.
- סב. ברכו את ה' המבורך. ויענו הקהל ברוך ה' המבורך לעולם ועד.
- סג. ובעוד שהשליח ציבור אומר ברכו יאמרו כל הקהל בלחש ישתבח ויתפאר שמו של מלך מלכי המלכים וכו' ככתוב בסידורים הדפוסים.
- סד. יוצר אור ובורא חשך, בהתחיל הברכה הזו ימשמש בתפלה של יד
- סה. ובטובו מחדש, ולא בטובו
- סו. בקול דברי אלהי"ם חיים, ולא קול דברי
- סז. צריך להפסיק בין מלת ובנעימה למלת קדושה
- סח. גם צריך לומר קדושה בשוריק ולא בחולם, וכן כתב אבודרהם וגם רש"י ז"ל.

- ס. והאופנים והיות הקדש ברעש גדול מתנשאים לעומת שרפים ולעומתם משבחים ואומרים בכי"מ, וכן הוא מנהג נוסח האשכנזים.
- ע. לאל ברוך בקמץ
- עא. למלך אל חי וקיים בקמץ
- עב. ותשבחות
- עג. המחדש בטובו ולא המחדש טובו
- עד. גם אין לומר כמנהג האשכנזים והתקין מאורות וכו' קודם חתימת הברכה אלא כמנהג הספרדים
- עה. אהבת עולם וכו' והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך וכו'
- עו. באומרנו מהר והבא עלינו וכו' ישים שתי צדדי הטלית על גבי שתי כתפותיו ואח"כ יקבץ ארבע הציציות ביד שמאלו ויחזיקם בשמאלו ויניחם על לבו כל זמן קרית שמע עד ודבריו חיים וקיימים כמבואר במקומו.
- עז. יאמר מהר והבא עלינו ברכה ושלוש מהרה וכו' בלשון כפול מהר ומהרה.
- עח. לייחדך ליראה ולאהבה את שמך וכו'
- עט. שמע ישראל וכו' ויסגור עיניו ביד ימינו עד שישלים בשכמ"ל.
- פ. כשיגיע אל וקשרתם לאות וכו' ימשמש בתפלה של יד ואח"כ בשל ראש ביד ימינו. וכן כשיגיע אל וקשרתם וכו' שבפ' והיה אם שמוע.
- פא. בויאמר דפרשת ציצית, תקח ראשי חוטי ד' הציציות ביד ימין ושרשם הנאחזים בכנפות הטלית יהיו ביד שמאל בהיותה נתונה עדין ממש ע"ג הלב לצד שמאל.
- פב. ובכל זמן אמירתך פרשת ציצית תהיה מביט ומסתכל בציציות ההם וכשתגיע אל וראיתם אותו וכו' תעיברם ע"ג עיניך ותנשק אותם כמובא בשו"ת הגאונים ובסמ"ק
- פג. במלת לעד תנשקם ותעבירים ע"ג עיניך ותניחם מידך שישתלשו למטה כדרך.
- פד. יוצרנו צור ישועתנו, ולא יאמר צורנו
- פה. למלך אל חי וקיים בקמץ
- פו. רם ונשא גדול ונורא וכו', ולא יאמר גדול גבור ונורא
- פז. תהלות לאל עליון בלשון רבים, ולא תהלה בלשון יחיד
- פח. ובאומרו תהלות וכו' יקום מעומד עד סיום תפלת שמנה עשרה
- פט. בקיץ יאמר ברכנו וכו' ובחורף ברוך עלינו וכו' שלא כאותם שנהגו לומר ברוך עלינו בין בקיץ בין בחורף
- צ. וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין ובנה אותה וכו', פאם א' נסתכל מורי ז"ל במצח אדם א' ואמר לו כי כל ימיו לא התפלל תפלה שלימה של שמנה עשרה והיה זה בשביל שהיה מדלג וכסא דוד עבדך וכו' כנז' והודה לו האיש ההוא שכך היה נוהג.
- צא. על הצדיקים וכו' ועל שארית עמך בית ישראל ועל פליטת בית סופריהם וכו'
- צב. שמע קולינו ה' אלהינו אב הרחמן רחם עלינו וכו'
- צג. וכשיגיע אל ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו וכו' אומר וידוי על חטאיו או בדרך קצרה רבש"ע חטאתי עויתי פשעתי לפניך יהי רצון מלפניך שתמחול ותסלח ותכפר לי על כל מה שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מיום שנבראתי ועד היום הזה, ואם ירצה יתודה באריכות בפרטות כרצונו. ואח"כ יאמר ומלפניך מלכנו וכו'
- צד. גם צריך לשאול מזונותיו מן השי"ת דרך קצרה במקום הזה קודם שיאמר ומלפניך מלכנו וכו'.

- צה. בחזרת התפלה של השליח ציבור, יאמר נקדישך ונעריצך וכו' כסדר בני ספרד, ולא יאמר נקדש את שמך וכו' כמנהג אשכנז.
- צו. בקדושת מוסף דשבת או דר"ח או דיום טוב יאמר כתר יתנו לך שלא כמנהג אשכנז שאומרים נקדישך ונעריצך
- צז. כשמגיע השליח ציבור אל נקדישך וכו' יכול האדם לחזור למקומו הראשון במקום שהתפלל ונשאר שם עד ברכת כהנים או עד נפילת אפים
- צח. ולא כמנהג קצת יחידים שאחר הקדושה פוסעים ג' פסיעות לאחריהם כמו שעשה בסיום העמידה ונותנין שלום לימינם ולשמאלם וכל זה מנהג בטעות
- צט. בברכת כהנים כשמגיעים אל וישם לך שלום, יאמר רבש"ע אני שלך וחלומותי שלך וכו' ככתוב בסידור ספרד וישלים לאומרו גם גמר סיום הכהנים מלת שלום כדי שיענו הקהל אח"כ אמן ותקיים תפלתו זו של רבש"ע.
- ק. בין חזרת התפלה אל נפילת אפים אין להפסיק כלל ועיקר זולתי בוידוי א' של אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך תפלתנו ואל תתעלם וכו' ששמנו בגדנו גזלנו וכו'.
- קא. אח"כ יאמר פעם א' בלבד שלש עשרה מדות של ויעבור ותכף יעשה נפילת אפים.
- קב. אמנם, הע"ב פסוקים שמתחילין ואתה ה' מגן בעדי וכו' הנדפסים בסידורי ספרד אין לאומרם כלל א אז ולא אח"כ כלל ועיקר.
- קג. גם לא ירבה בויעבור פעמים רבות או בוידוים רבים ואדרבה הכופל וידויו נק' ככלב שב על קיאו וכו'.
- קד. אל מלך יושב על כסא ר'חמים ו'מתנהג ב'חסידות וכו' ולא יומר מתנהג בלתי אות ו'.
- קה. נופל על פניו וישים ראשו בין ברכיו ופניו טוחות בקרקע כמו שכתב הרמב"ם ז"ל.
- קו. ואח"כ זוקף ראשו ונשאר מיושב ואומר אבינו מלמנו אבינו אתה וכו' עד עזרנו אלהי ישענו וכו' למען שמך.
- קז. ואם הוא ביום שני או ביום חמישי יקום עתה מעומד אחר פסוק עזרנו אלהי ישענו וכו' הנז' ויאמר סדר אל מלך יושב וכו' ויעבור וכו' אנשי אמונה וכו' ויעבור וכו' תמהנו מרעות וכו' ויעבור וכו' או"א אל תעש עמנו כלה וכו' ואח"כ אומר כל סדר והוא רחום הנדפס בסידור בני ספרד ולא יאמר אותו בין חזרת התפלה ובן נפילת אפים, ואח"כ יושב ואומרים קדיש עד דאמירן בעלמא.
- קה. והיה אומר מורי ז"ל כי אעפ"י שעתה אומרים ב' או ג' ויעבור אין בזה חשש.
- קט. גם מורי ז"ל היה נוהג בזה הקדיש או בשאר הקדישים הנאמרים אחר העמידה או אחר חזרת ספר תורה למקומו שאז כל העם עומדין ואז היה נוהג שלא לישוב עד שיענה אמן יהא שמייה רבא וכו' מעומד עד דאמירן בעלמא ואח"כ היה יושב, מכל שכן בשאר קדישים שלא היה קם מעומד לענות אמן יהא שמייה רבא וכו'.
- קי. אשרי יושבי וכו' ויענך וכו' ובא לציון וכו'. וקדיש תתקבל. תפלה לדוד וכו'. קדיש יהא שלמא וכו'. קוה אל ה', אין כאלהינו וכו' פטום הקטרת וכו' הכל נוסחו כמו פטום הקטרת שאומרים בסדר הקרבנות כנ"ל ויאמר אחריו ג' פסוקים ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות וכו' ה' נושעה וכו' תנא דבי אליהו וכו' אמר ר' אלעזר וכו' וקדיש על ישראל.
- קיא. אבל מה שכתוב בסידורים רבש"ע גלוי וידוע לפני כסא כבודך שמדת הדין מתוחה וכו' אפילו בזמן מגפה ח"ו אין לאומרו כלל ולא שאר פסוקים שנוהגים לומר בכאן בימי המגפה ח"ו.
- קיב. עלינו לשבח וכו' על כן נקוה לך וכו'
- קיג. ואח"כ יסיר תפלה של ראש מעומד ויצניענה בכיס ויסיר תפלה של יד מיושב כמו שהוא בעת הנחתם ויצניענה בכיס ואח"כ יסיר הטלית.

קיד. ולפעמים בימי הקיץ והחום אחר שהסיר תפלה של ראש היה מורי ז"ל מעביר טליתו מע"ג ראשו ומורידה על כתיפיו ואח"כ מסיר תפלה של יד ואח"כ מסיר הטלית לגמרי.

קטו. אבל בתפלת המנחה אם נאמרה סמוך לשקיעת החמה כשהיה רואה ששקעה כבר החמה היה תכף מסיר תפלה של ראש ואח"כ מוריד הטלית שעל ראשו על בין כתיפיו לפי שאין ציציית בלילה ודי לו בהסירו מעל ראשו, אבל בין כתיפיו אין חשש אם הוא לילה כמו שנבאר בסדר המנהגים של מורי ז"ל.

קטז. גם ית' לקמן בסדר הלילה כי טלית קטן נכון להיות על האדם תמיד ביום ובלילה וליישן עמו.

קיז. בתפלת ערבית, יאמר כך: אשר בדברו מעריב ערבים בחכמה ויפסיק ואח"כ יאמר פותח שערים בתבונה ויפסיק ואח"כ יאמר משנה עתים וכו'.

קיח. שבת, אל אדון על כל המעשים טכט', דעת ותבונה סובבים הודו, ולא יאמר אותו.

קיט. שרפים וחיות ואופני קדש, ככתוב בתיקונין, ולא יאמר שרפים ואופנים וחיות הקדש כי שרפים בבריאה וחיות ביצירה ואופנים בעשיה.

קכ. אחר תפלת מוסף דשבתות וי"ט יאמר אין קדוש וכו' וסדר פטום הקטרת כמו בחול.

קכא. ענין האלפא ביתא ושירי המעלות שנוהגין לומר במוצאי שבתות לא היה נוהג לאומרם כלל ועיקר ולא היה חושש לאומרם כלל.

פרק 14. סדר תפילת שחרית

א. אכילה קודם תפילת השחר

אסור³⁸ לאכול קודם התפלה והאוכל כאילו מעונן ומנחש כנוכר בזוהר ויקהל דף רט"ו. (עין חיים שער מ"ט פ"ד)

ב. אמירת פרשיות המן ועשרת הדברות קודם התפילה

הייתי נוהג לומר בכל בקר קודם התפלה פרשת המן ועשרת הדברות וכיוצא בזה בפרשיות אחרות ומנעני מורי ז"ל שלא לאומרם ובפרט בעשרת הדברות הזכיר לי טעמו של דבר כי הרי בימי הראשונים קבעום בתפלה ומפני המינין שלא יאמרו שאין עוד תורה ח"ו מן השמים אלא עשרת הדברות, לכן ביטלום, ומי זה יערב אל לבו לחזק את המינין ולנהוג מזה שביטלו רז"ל בגמרא. (דל"ה)

ג. אופן התפילה

לא יתפלל לסיבת עצמו שצריך לשאול אותה השאלה אלא לקיים מצותו ית' שנצטוונו שנתפלל אליו בעת צרתינו להורות כי הוא אלהינו ואנחנו עמו ועבדיו, ואילו עינינו תלויות כעיני עבדים אל יד אדוניהם, ואין לנו שום עזר אם לא ממנו ית' וישים כל בטחוננו עליו. [שעהמ"צ ד"ב]

גם כל הזמירות והקרבות והק"ש היה נוהג מורי ז"ל לאומרן מתוך סידור תפילות שבידו אבל בתפילת העמידה דלחש היה עוצם עיניו ואומרה על פה. גם בחזרת התפלה היה עוצם עיניו ושומע ומתכוון דברי הש"ץ. [דל"ד]

אסור לאדם להתפלל תפלתו בעצבון ואם עושה כך אין נפשו יכולה לקבל האור העליון הנמשך אליו בעת התפלה. אמנם בעת שמתוודה הוודוי ובפרט חטאיו אז טוב להתעצב בלבד אבל בשאר התפלה נמשך לו נוק נפלא גדול ע"י עצבותו. אבל צריך להראות לפניו ית' הכנעה גדולה באימה וביראה אמנם תהיה בשמחה יתירה וגדולה ככל האיפשר. [דל"ד]

³⁸ עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

ד'. תפילה בלחש

גם מעולם לא התפלל תפלתו בקול רם אפילו סדר התפלה של מיושב כגון הזמירות וכיוצא בהם להורות הכנעה ואימה ויראה לפני השי"ת. (ד"לד):

ואמנם ביום השבת היה מרים ומגביה קולו בנעימה בתפלה דמיושב יותר מעט ממה שהיה עושה בחול, ואף זה לא היה עושה אלא מפני כבוד השבת (ד"לד):

ה'. קבלת מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך

קודם שהאדם יסדר תפילתו בבית הכנסת מפרשת העקידה³⁹ ואילך צריך שיקבל עליו מצות ואהבת לרעך כמוך ויכוין לאהוב כל אחד מבני ישראל כנפשו כי עי"ז תעלה תפילתו כלולה מכל תפילות ישראל ותוכל לעלות למעלה ולעשות פרי ובפרט אהבת החברים העוסקים בתורה ביחד צריך כל אחד ואחד לכלול עצמו כאלו הוא אבר אחד מן החברים שלו ובפרט אם יש להאדם ידיעה והשגה לדעת ולהכיר את חברו בבחינת הנשמה ואם יש איזה חבר מהם בצרה צריכים כולם לשתף עצמם בצערו או מחמת חולי או מחמת בנים ח"ו ויתפלל עליו וכן בכל תפילותיו וצרכיו ודבריו ישתף את חבריו עמו ומאד הזהירנו מורי ז"ל בענין אהבת החברים האלה שלנו של חברתנו. [דל"ד/ל"ה]

ו'. תיקון תפילה בקרבנות

ולא היה נוהג לומר ביום שבת פסוק וביום השבת שני כבשים בני שנה כו' כמנהג ספרדים לפי שאלו הם קרבן מוסף שבת ואין עתה זמנם עד אחר תפלת שחרית כולה. [דקפ"א]

מסידור עצמו: ולא יאמר שום פסוק אחר ולא פסוק וביום השבת בשבת, בעבר כי אין כאן זמנם עד אחר תפלת שחרית כולה, ולא ריבון העולמים בזמן המגפה בר מינן, ולא פסוק ויאמר אליהם ישראל אביהם וכו'. [סידור חמדת ישראל כתי"י נוסח קרבנות ד"סו]

ופקדנו בפקודת וכו': דל"ת בפקודת תהיה דגושה ולא רפויה. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

רבש"ע כמו שכבש אברהם אבינו רחמיו וכו' במידת החסד ובמידת הרחמים ותכנס לנו לפנים משורת הדין ובטובך הגדול ישוב חרון אפיך וכו' נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

³⁹ תפילת חנה

עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

ועת צרה היא ליעקב וממנה יושיע ונאמר בכל צרתם לו צר נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

מפירותיהן בעולם הזה, נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ברוך המקדש שמו ברבים נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

אבינו שבשמים חי וקיים עשה עימנו חסד וכו' נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

אחר פרשת התמיד וקודם פסוק וערבה לה' יאמר פטום הקטורת וכו' ואחכ פסוק וערבה לה' נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ז'. פטום הקטורת

ולכן תיכף אחר פרשת התמיד אנו אומרים סדר פטום הקטורת קודם פסוק וערבה לה' מנחת וכו'.... לא כאותם הנוהגים לאומרו קודם פרשת התמיד וטעות הוא בידם. [דמ"ו]

(...) כי טוב לומר פטום הקטורת בזמן המוגפה (...) ולכן טוב מאד בזמן המוגפה ב"מ שבעת שאומר פטום הקטרת בתפלת שחרית ובמנחה שיכוין בה באותה הכונה (...) וג"כ כאשר האדם קם אחר חצות לילה לעסוק בתורה, אחר [הסדר] הכתוב אצלנו בשער התפלה, בעת קומו אחר חצות לילה (...) תאמר פטום הקטרת וכו'. [שער"הק ד"צג]

וזהו הסוד שאנו אומרים פטום הקטורת הזה בשחרית קודם התפלה אחר קרבן התמיד כנ"ל וגם בתפלת המנחה קודם העמידה, כי כוונתנו להעלות העולמות ע"י התפלות ולכן אנו אומרים אותו כדי שלא יתאחזו הקליפות ויעלו בעליית העולמות, ולכן נאמר קודם שתי התפלות הנז'. [דמ"ח]

וכן בסוף תפלת שחרית אנו חוזרים ואומרים אותו כנודע, והטעם הוא כדי שלא ינקו הקליפות מן השפע היורד ונשפע העולמות כנ"ל. אבל בתפלת ערבית אין בנו כח לעשות כך. [דמ"ח]

גם צריך לומר כל הבריתות הכתובות בסידורים שלנו עד כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה', ואז תאמר אח"כ ג' פסוקים אלו ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי וכו' ה' הושיעה וכו' כי הם מסוגלים מאד לאומרם אחר פטום הקטורת וכן היה מנהג מורי ז"ל לאומרם בכל פעם שהיה אומר פטום הקטרת קודם התפלה או אחריה או בתפלת מנחה ובין בשעת התפלה ובין בזמן מוגפה ח"ו. [דמ"ט]

ונוטל מהם מלא חפניו נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

לא היה מוסיף פסוק והקטרת אשר תעשה במתכונתה בקריאת פטום הקטורת נוסח התפלה
כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ושבלת נרד ביחד כי שתיהן דבר אחד נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

קילופה שלשה נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

יין קפריסין נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

אין צריך להזכיר רובע הקב נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

אף מכיפת⁴⁰ הירדן כל שהיא ולא כל שהוא נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]
כדי לשפות בה את הצפורן נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

יין קפריסין למה הוא בא כדי לשרות בו את הצפורן כדי שתהא עזה נוסח התפלה כאשר קבלתי
ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

תניא רבי נתן אומר נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

תני בר קפרא נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ועוד תני בר קפרא נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

מפני שהקול יפה לְבָשִׁימִים נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה' נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-
דקפ"ה]

ועתה יאמר בכאן ג' פסוקים ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי אדם וכו' ה' הושיעה וכו'
. ובכל פעם שאומרין פטום הקטורת כנ"ל צריך לומר אחריו שלוש פסוקים אלו. נוסח
התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ולא יאמר שום פסוק אחר חוץ מוערבה לה', אפילו בזמן המגיפה נוסח התפלה כאשר קבלתי
ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

לא היה נוהג לומר פסוקי השבת שבקטורת ביום שבת כמנהג הספרדים לפי שאלו הם
קרוב מוסף שבת ואין עתה זמנם נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

⁴⁰ גירסאת מכיפת הירדן כל שהיא עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

אב"י הוה מסדר וכו' ובהגיעך אל וקטרת קודמת לאיברים, אין להקפיד מכאן ואילך להזכיר מלת קודם רק וקטרת לאיברים ואיברים למנחה וכו' עד הבזיכין (...) ואז צריך לומר ובזיכין קודמין לתמיד נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

עליה השלם כל הקרבנות כולם נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ח'. אנא בכח

וזהו סוד שתיקנו לומר אנא בכח גדולת ימינך אחר פטום הקטורת. [דמ"ו]

אנא בכח גדולת ימינך כו' ויאמר כל שני תיבות ביחד כגון אנא בכח ויפסיק ויאמר גדולת ימינך ויפסיק ויאמר תתיר צרורה וכן על דרך זה הכל. ונלע"ד שהטעם הוא לכוין אל מה שנתבאר אצלנו כי כל שם מאלו הז' שמות של מ"ב יש בו ששה אותיות ומתחלקים לג' בחי' בשתיים אותיות יכסה פניו ובשתיים יכסה רגליו ובשתיים אותיות יעופף ולכן צריך לחבר כל שני אותיות ביחד. [דקפ"א]

גם היה אומר שבח זה בניגון ובנעימה ואחר סיומו יאמר בשכמל"ו בלחש. [דמ"ו]

ויאמר כל ב' תיבות ביחד כגון אנא בכח ויפסיק ויאמר גדולת ימינך ויפסיק ויאמר תתיר צרורה וכן ע"ד זה הכל. גם היה אומר שבח זה בניגון ובנעימה. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ואחר סיומו [אנא בכח] יאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בלחש. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ט'. משנה איזהו מקומן

לא היה נוהג לומר פסוקים עורי צפון ובואי תימן כו' באתי לגני כו' קודם איזהו מקומן אלא תכף היה אומר פרק איזהו מקומן של זבחים וכו' ולא היה אומר אותם פסוקים הנז'. [דמ"ו]

עוד טעם אחר יש אל מה שנהגו לומר פרק זה דאיזהו מקומן של זבחים וכו', מפני שאין שום פרק בכל המשניות בלתי מחלוקת נזכר בתוכו חוץ מפרק זה ונקרא הלכה פסוקה. והנה עתה בעליית העולמות אנו צריכין אל השלום, לא אל המחלוקת, ולכן בחרו בפרק הזה כנז'. [דמ"ז]

רבון העולמים אתה צויתנו להקריב וכו' נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

שיהא שיח שפתותינו זה חשוב ומקובל ומרוצה לפניך וכו' נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

גם כשיקרא איזו פרשה או איזי פסוק מן התורה או נביאים או כתובים היה אומרו כפי ניגון טעמי המקרא ממש כאילו הוא קוראם בספר תורה. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

לא היה נוהג לומר פסוקים עורי צפון וכו' באתי לגני וכו' קודם פרק איזהו מקומן אלא תקף היה אומר פרק איזהו מקומן של זבחים וכו' ולא היה אומר אותם הפסוקים הנז'. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

וכאן שני כתובים, ולא וכן נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ואומר קדיש דעל ישראל ועל רבנן נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

פרק 15. סדר הקדיש

א'. לעמוד בקדיש

מורי ז"ל לא היה קם מעומד⁴¹ בעניית אמן יהא שמייה רבא של הקדיש, ואמר לי כי אותו הלשון שהוזכר בירושלמי דמשמע ממנו שצריך לקום מעומד הנה הוא טעות ואיננו מן התלמוד ירושלמי עצמו אלא הגהת איזי חכם שהגיהו, והאחרונים [פוסקים ראשונים לדידן] הטפיסוהו אח"כ בתוך דברי הירושלמי. [ד"נח].

אמנם כשהיה בקדיש שלאחר העמידה דשחרית או דמנחה או דערבית וכן בקדיש תתקבל של אחר חזרת ס"ת להיכל אז היה נשאר מעומד וגומר עניית הקדיש ואח"כ יושב. [ד"נה]

גם מורי ז"ל היה נוהג בזה הקדיש או בשאר קדישים הנאמרין אחר העמידה או אחר חזרת ספר תורה למקומו, שאז כל העם עומדין, ואז היה נוהג שלא לישב עד שיענה אמן יהא שמייה רבא וכו' מעומד עד דאמירן בעלמא ואח"כ היה יושב, מכל שכן בשאר קדישים שלא היה קם מעומד לענות אמן יהא שמייה רבא וכו' [דף קפ"ד]

ב'. אמירת פסוק יגדל נא כח ה'

גם מה שרגילין העולם לומר פסוק ועתה יגדל נא כח ה' וכו' בעת שהשליח ציבור אומר הקדיש וכנז' בספר התיקונין, הנה מורי ז"ל מנעני שלא לאומרו ולא רצה לגלות לי טעמו של דבר, ובאולי שגם זה איננו מכלל דברי ס' התיקונין עצמו כנ"ל. [ד"נה]

ג'. נוסח הקדיש

נוסח הקדיש: יתגדל ויתקדש שמייה רבא בעלמא די ברא כרעותיה וימליך מלכותיה ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה בחייכון וביזמכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן יהא שמייה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמייה דקודשא בריך הוא לעילא מכל ברכתא שירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

⁴¹ ולכן, הוכחה ברורה שאין לקום בקדיש דברכו הראשון בליל שבת. ודלא כר"י צמח בנגיד ומצוה דנ"ב. ועיין שם בפירוש המהדיר 'באר יעקב' שכבר חיפש ולא מוצא סמך באר"י ז"ל לקום בקדיש הזה וגם לא בברכו אלא אם כבר עומדים בקבלת שבת ומיד אומרים קדיש וברכו. גם כן, מקור העמידה בעת קדיש וברכו דליל שבת מקורו במקום אחר. ודו"ק.

ונוסח קדיש זה היה נוהג בכל הקדישים אף בקדיש שאומרים היתומים על מיתת אביהם.
נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

די ברא, ולא דברא נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]
כי מן יתגדל עד משיחיה הם י"ד תיבין כי מלת די ברא הם שתי תיבות כנ"ל. [דנ"ז]

מן וישתבח עד ויתהלל, כל תיבה מתחילה באות ו' נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-
דקפ"ה]

ולכן אותם האומרים ישתבח יתפאר יתרומם וכו' היודי"ן הם טועים [דנ"ב].

תשבחתא בחיריק נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

-שמייה רבא, שמייה עם יו"ד, ולא שמה דגושה.

-ולעלמי עם⁴² אות וי"ו בנוסח הבית יוסף ולא לעלמי

ואח"כ תעורר את עשר אותיות שבמילוי ההוי"ה בעשר תיבות שיש מן בעלמא עד
משיחיה כפי נוסח הספרדים [דנ"ז].

מכל ברכתא, ולא מן כל.

א"ש: להיות כי אינם אלא שבעה ועשרים תיבות בלבד, והרב כתב שמנה ועשרים. ויש מי [הר"י צמח]
שעשה הגדה מן כל, ועשאם שתי תיבות וטועה, כי כל המשנה מוטבע שטבעו חכמים אינו אלא טועה
בלשון שלילה. ולכן נלע"ד להשלים במלת ואמרו שאומר השליח ציבור, בעבור כי האמנים יש להם
חשבון אחר. והתחלה חשבתי למנות עמהם או האמן הראשון או האמן האחרון. [סידור חמדת ישראל
כת"י על הקדיש – דמ"ו חלק א']

ד'. כח אותיות

הם כ"ח אותיות שיש מן יהא שמייה רבא וכו' עד מלת עלמיא שהם ז' תיבות ובהם כ"ח
אותיות והמ"ב האותיות הם ז' ווי"ן שיש בר"ת של וישתבח ויתפאר ויתרומם וכו' עד
ויתהלל. [דמ"ט]

לכן צריך לכלול כל ז' תיבות שיש מן אמנ עד עלמיא [דנ"ו].

⁴² כך אומרים גם בתפילת שחרית: ולעולמי עולמים – ולפי דעתם היה צריך גם כאן לתקן – ואין משנים מטבע התפילה
בשביל גימטריות. והוא נוסח בבית יוסף. וכבר ביארנו את הענין בספרנו הקטן "זכור לטוב", עיין שם.

ולכן צריך לענות עתה אמן, אח"כ יש עשר תיבות מן בעלמא עד משיחיה והם בעלמא די ברא כרעותיה וימליך מלכותיה ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה, כי ד"י בר"א הם שתי תיבות ואינם דבר"א תיבה א' (...) ולכן צריך לחזור ולענות עתה אמן פעם שנית. ותכוין⁴³ כי יש כ"ח אותיות בז' תיבות האלו של יהא שמייה רבא מברך וכו' וכו' שמות הנז' יש כ"ט אותיות, כ"ח כנגד כ"ח אותיות ואות היתירה כנגד מלת אמין. [דר"ן]

ולכן, הספירה הנכונה לדעת האר"י ז"ל היא כך:

אמין - יהא - שמייה - רבא - מברך - לעלם
 א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט' י' יא' יב' יג' יד' טו' טז' יז' יח'

ו לעלמי - יא - יב - יג - יד - יח - יט
 יט' כ' כא' כב' כג' כד' כה' כו' כז' כח' כט' [כנגד אמין]

זית"א

ה'. כח תיבות

אח"כ יש כ"ח תיבות מן "יהא שמייה רבא מברך וכו' עד דאמירן בעלמא" (...) ואז צריך לחזור ולענות עוד אמן. [דנ"ד]

וג' אמנים אלו הם זולת אמן יהא שמייה רבא וכו', ואם העונה מסיים עד דאמירן בעלמא קודם שהחזן יאמר שמייה דקודשא בריך הוא, צריך לענות כאן אמן פעם אחרת באופן שהם חמשה אמנים. [דנ"ד]

וכמו שכיוונת באמן יהא שמייה רבא כך תכוין באמן יהא שלמה רבא וכו'. [דנ"ו]

(...) ואח"כ תכוין עוד בכ"ח של תיבות שהם כ"ח תיבות שיש מן [אמן. דף נ"א/ג"ו] יהא שמייה רבא וכו' עד דאמירן בעלמא. [דמ"ט]

גם מורי ז"ל היה נוהג בזה הקדיש או בשאר קדישים [...] עד שיענה אמן⁴⁴ יהא שמייה רבא וכו'. [דקפ"ד]

⁴³ כך מפורש בכ"ח אותיות הם בגדר כוונה ולא אמירה או חשבון. ולכן, אף שיש בנוסח הקדיש כ"ט אותיות, אין זה מעכב כלל כמובא בכמה מקומות בספרי עץ חיים למוהר"ו ע"פ רבו הוא האר"י ז"ל.
⁴⁴ כך שאמן של אמן יהא שמייה רבא הוא מכ"ח תיבות, כי כך יש לענות "אמן יהא שמייה רבא וכו'". נמצא כ"ח תיבות.

ו'. כוונת הקדיש

כוונת הקדיש הוא לסלק ולהסיר אותו הרוחניות שהם אותם האחד עשר סמנין משם וזה נעשה ע"י העלאת שתי אותיות ו"ה עד אבא ואימא שהם י"ה ואז יתחברו עמהם וע"י כן יתבטלו הקליפות. [דנ"ח].

(...) ולכן יתגדל שמו של י"ה ויעשה רבא גדול [דנ"ח]

פרק 16. סדר מהודו עד ישתבח

ע"י הקדיש יש בו כח עתה כדי לחזור הוא עצמו ממש בחינת יצירה וכנגד זה אנו אומרים מזמור לה' קראו בשמו וכו'. (...) ואמנם מנהג אשכנז הוא לאומרו אחר ברוך שאמר (...) ולכן אין לאומרו רק בין העשייה אל היצירה שהוא אחר קדיש העשייה וקודם ברוך שאמר שהוא תיקון היצירה. ומורי ז"ל נהג בזה כמנהג⁴⁵ הספרדים. [דנ"ט]

הודו לה' קראו בשמו וכו' נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

מופתיו ומשפטי פיהו, ולא פיו נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

א'. מזמורי תהלים בעולם היצירה⁴⁶

וכבר ביארנו למעלה כי המזמורים הם ביצירה ולהורות כי זה ההיכל הז' של העשייה נהפך ליצירה ולכן אנו אומרים היצירה [דנ"ב].

הללויה הללי נפשי את ה' הוא במלכות דיצירה (...) והנה עתה אנחנו ביצירה אשר שם תוקף הדינין בסוד עץ הדעת טוב ורע (...) הללויה הללו את ה' מן השמים הוא בת"ת דיצירה. הללויה שירו לה' שיר חדש הוא בחסד דיצירה (...) הללויה הללו אל בקדשו הוא בג' ראשונות דיצירה. [דס"ד]

ועתה באומרינו הודו וכו' והנה הוא מזמור ונודע כי המזמורים הם ביצירה. [דשצ"ג בשם זולתו]

אשר ארז"ל שסמכן דוד ברוח הקדש, פירוש כי תיקון דוד"ה (דוד המלך) ע"ה היה ביצירה ע"י המזמורים שתיקן ברוח הקדש כי שם בחינת הנופלים [שעהמא"מ ד"ו]

עוד הזהיר מורי ז"ל מאד בענין סדר תפלה לדוד הנאמר אחר קדושת ובה לציון שאומר אותו בכונה גדולה, לפי שעיקר הארתי היא מן היצירה, לפי שכל המזמורים הם בעולם

⁴⁵ מקום אמירת הודו לה' קראו בשמו לפני ברוך שאמר (ד"נט): ולדעת הבעש"ט זיע"א, פעם היה אומרו לפני ברוך שאמר, ופעם אחרי, לפי עליית התפילה. והאר"י ז"ל לא פסל מנהג האשכנזי בזה.

⁴⁶ לאור כל הלשונות המובאים כאן בענין התהלים שהם בעולם היצירה, פשיטה שאין חשש לקרוא תהלים בלילה קודם חצות לילה, שאין שום התגרות בחיצונים, כי התהלים הם בעולם היצירה ולא בעולם העשייה כמו שאר המקרא. זית"א. ומשמע מלשון הריב"ש ז"ל, שנהגו במקומותיו אף קודם הגיעתו שם.

היצירה, ומשם שרש נשמתו והשגתו כי כל המזמורים הם בחי' גבורות כנודע, והנה נשמתו היא מן הגבורות כנודע. [שעה"ג ד"קצה]

ב'. אל נקמות ה' ומזמור שיר הנוכת הבית [ארומך]
וזה מה שאנו רומזים באל נקמת ה' שינקום נקמת אותם עשרה הרוגי מלכות וע"י הזכירה הזאת הם מתגברים ולוקטים הניצוצות של הנשמות הנתונות בקליפות דעשיה. [ד"ס]

גם כל שאר הפסוקים מכאן עד ה' מלך וכו' כולם מדבר בענין הנ"ל של עשרה הרוגי מלכות [ד"ס]

ג'. ה' מלך

מילת ימלך חסר וא"ו [דס"א].

ה' מלך וכו' מעומד שני פעמים. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ב' פסוקים אלו של ה' מלך וכו' והיה ה' למלך וכו' צריך לאומרם מעומד כי הם סוד הי' ספירות של כל עולם דעשיה הכוללות אריך ואבא ואימא וזעיר ונוקביה וכבר ידעת כי בכל תיקון דאריך או דאבא או דאימא הוא צריך לאומרו מעומד. [דס"א]

ואף גם אם האדם הוא אומר פסוקים אחרים או סדר הקרבנות ושומע את הקהל אומרים ה' מלך וכו', צריך גם הוא לקום מעומד עמהם בעוד הציבור אומרים אותו אעפ"י שעדיין הוא עומד בסדר הקרבנות וכיוצא והוא אומר במקום שהוא עומד, ואין צריך לומר עמהם ה' מלך אבל צריך לקום עמהם". [דס"א]

יאמר אח"כ פסוק והיה ה' למלך וכו' ואח"כ ישב ויאמר הושיענו וכו' עד הללויה. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

בימי החול יאמר מזמור⁴⁷ אלהי"ם יחננו ויברכנו וכו' [דס"א]
בחול אומר מזמור אלהים יחננו ויברכנו וכו' נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

וביום השבת יאמר מזמור השמים מספרים וכו' [דס"א]

⁴⁷ אמירת מזמור למנצח בנגינות בצורת המנורה
ע"ן שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

בשבת יאמר מזמור השמים מספרים וכו' ואח"כ סדר המזמורים הנוספים שהם רננו צדיקים וכו' עד סיום הלל הגדול כנודע. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ד'. יש לענות אמן אפילו אם הוא נמצא בפסוקי דזמרא (...). בבית"כ היה עונה אחריהם אמן ואפילו אם היה באמצע הזמירות היה מפסיק לענות אחריהם אמן אף אם היו המברכים רבים. יש לענות אמן אפילו אם הוא נמצא בפסוקי דזמרא (ד"לה):

ה'. ציציית בברוך שאמר ובהגיעו לברוך שאמר 'משמש בב' הציציית אשר מלפניו ויאחזם בידו עד גמר הברכה. וזה לרמז כי הציציית וכן ברוך שאמר שניהם הם בעולם היצירה. ברוך שאמר יש בו פ"ז תיבות. [דקפ"ב]

ברוך שאמר צריך לקום מעומד כדי לומר אותו עד סיום הברכה מלך מהולל בתשבחות. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה] בהגיע אל ברוך שאמר תקום מעומד כמושי"ת ב"ה וגם תאחזו בידך הימנית השני הציציית הטלית אותם שהם כנגד פניך. [דס"א]

הברכות נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

המהולל בפה עמו ולא בפי נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

בתשבחות בחיריק, ולא בתשבחות בשוריק. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ו'. מזמור לתודה בישיבה: ברוך שאמר צריך לקום מעומד כדי לומר אותו עד סיום הברכה מלך מהולל בתשבחות. ואח"כ יושב ואומר מזמור לתודה מיושב. [דקפ"ב]

וזהו הטעם שלעתיד לבא כל הקרבנות יהיו בטלים חוץ מקרבן תודה. [דס"ב]

יהי כבוד ה' וכו' והוא רחום יכפר עון וכו' ויאמר פסוק זה אף אם הוא בשבת נוסח התפלה
כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ז. אשרי יושבי ביתך

ואנחנו נברך י"ה וכו' מורי ז"ל היה נוהג לומר פסוק זה אחר סיומו מזמור תהלה לדוד וכו'
[דס"ד]

פותח את ידיך. הנה המזמור הזה נתקן בכל יום ג"פ, א' בזמירות השחר, וא' קודם ובא
לציון דתפלת שחרית, וא' קודם תפלת מנחה. ובכל זמן מן הג' הנז' יש לו כוונה בפני
עצמה עם היותם בדרך א'.

בתפלת שחרית: הנה ר"ת פ'ותח א'ת ידיך הוא פא"י והוא שם א' מע"ב שמות מויסע.
(...) גם ס"ת פ'ותח א'ת ידיך הוא חת"ך והוא שם קדוש מכונה בספרי המקובלים שם
הפרנסה. (...) והנה כל הכוונות שבפסוק הזה הם שוות בג' הזמנים שאומרים אשרי,
והחילוק שביניהם אינו אלא בכוונת שם זה הנקרא חת"ך. [דס"ב/ס"ג]

ח. לעמוד בוברך דוד

ויברך דוד את ה' וכו' צריך לקום מעומד מן ויברך דוד עד א'תה הוא י'הו"ה האלהים
אשר בחרת באברם ועד בכלל, כי שם אהיה רמוז בר"ת ד' תיבות אלו וכל אהיה הוא
בכתר ולכן צריך לקום מעומד עד סוף ד' תיבות ההם של א'תה הוא ה' האלהים בלבד.
[ד"סד]

ויברך דוד את ה' וכו' יאמר אותו מעומד עד שיאמר ד' תיבות א'תה הוא ה' האלהים וכו'
נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ט. נתינת הצדקה בוברך דוד

וצריך לתת תחלה ביד הגבאי ב' פרוטות ביחד (...) ואח"כ נותן עוד ביד הגבאי פרוטה
שלישית (...) ופעם אחרת שמעתי ממורי ז"ל שיתננה בעת שאומר 'אתה מושל בכ"ל'
[ד"סד-סה]:

צריך לתת צדקה זו עתה מעומד, והטעם הוא לפי שהצדקה היא מצות עשה וראוי הוא לעשות המצות מעומד. [דס"ד]

גם צריך ליתן צדקה בכל בקר בסוד אני בצדק אחזה פניך קודם שיתפלל תפלת שמנה עשרה. [דס"ד]

י. אז ישיר משה וישתבח

אז ישיר משה וכו' ה' ימלוך לעולם ועד, פסוק זה יכפלנו שתי פעמים בלשון הקדש ופעם שלישית בלשון תרגום ה' מלכותיה קאים לעלם ולעלמי עלמיא. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

אין לומר ובכן ישתבח אלא בשבת כי אומר קודם נשמת כל חי נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

יקדים גדולה לגבורה. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

בתשבחות בחיריק, ולא בתשבחות בשוריק. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

הבוחר בשירי זמרה מלך אל חי העולמים אמן. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

י"א. אמירת ישתבח ויתפאר וכו' בעת שהש"ץ אומר ברכו

ברכו את ה' המבורך. ויענו הקהל ברוך ה' המבורך לעולם ועד. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ובהתחיל ש"ץ לאומרו [ברכו] תאמר⁴⁸ בלחש אותה הסדר שנמצא במחזורים והוא ישתבח ויתפאר שמו של ממההב"ה וכו' (ד"סה):

ובעוד שהשליח ציבור אומר ברכו יאמרו כל הקהל בלחש ישתבח ויתפאר שמו של מלך מלכי המלכים וכו' ככתוב בסידורים הדפוסים. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

⁴⁸ בכל ברכו, בין בחול בין בשבת, ולא רק בברכו קמא בערבית דליל שבת.

פרק 17. סדר היוצר וק"ש

א'. ברכות היוצר ונוסחאו

בהתחילך ברכה זו [יוצר אור] תמשמש בתפלה של יד [ד"סו]:

ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. כן צריך לומר ובטובו באות בי"ת ולא וטובו בלי בי"ת. [דס"ז]

בקול דברי אלהים חיים, ולא קול דברי נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

צריך להפסיק בין מלת ובנעימה למלת קדושה נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

גם צריך לומר קדושה בשוריק ולא בחולם, וכן כתב אבודרהם וגם רש"י ז"ל. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים לעומת שרפים ולעומתם משבחים ואומרים בכי"מ, וכן הוא מנהג נוסח האשכנזים. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

לאל ברוך בקמוץ נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

למלך אל חי וקיים בקמוץ נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ותשבחות נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

יוצר משרתים ואשר משרתיו: צריך לומר ואשר באות ו' שלא כאותם הטועים לומר אשר משרתיו בלתי וא"ו. [דס"ז]

צריך לומר המחדש בטובו באות בי"ת שלא כאותם האומרים המחדש טובו, כי מעשה בראשית מתחדש ע"י טובו שהוא החסד בסוד חדשים לבקרים כנ"ל. [דס"ז]

גם אין לומר כמנהג האשכנזים והתקין מאורות וכו' קודם חתימת הברכה אלא כמנהג הספרדים נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

אין ראוי לומר אהבה רבה אלא אהבת עולם. [דס"ז]

כתב מורי ז"ל [מהרח"ו] וז"ל: והגאונים כתבו דבשחרית אומרים אהבה רבה ובערבית אומרים אהבת עולם, וכל מנהג כפי מקומו. אמר שמואל אני ראיתי למורי ז"ל שבין שחרית ובין ערבית היה אומר אהבת עולם. [שנים חיים ישלם ס' ס"א]

כתב מורי ז"ל [מזהרה"ו] יש מנהגות בסיום ברכת יוצר המאורות לומר אור חדש בציון תכין וכו' וכל מנהג כפי מקומו. ואני שמואל ראיתי למורי ז"ל שלא היה הוא אומרו [שנים חיים ישלם ס' נ"ט]

אהבת עולם וכו' והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך וכו' נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ב'. קיבוץ הציציות

באומרו מהר והבא עלינו וכו' ישים שתי צדדי הטלית על גבי שתי כתפותיו ואח"כ יקבץ ארבע הציציות ביד שמאלו ויחזיקם בשמאלו ויניחם על לבו כל זמן קרית שמע עד ודבריו חיים וקיימים כמבואר במקומו. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

כאשר אנו מגיעים לומר קריאת שמע דשחרית ביוצר אור אנו אוהזין בד' ציציות ומשימין אותם בחזה [ד"ח]:

וכנזכר בהגהות מיימוניות בשם המדרש על הפסוק כל עצמותי תאמרנה וכו'.

יאמר מהר והבא עלינו ברכה ושלוש מזהרה וכו' בלשון כפול מהר ומזהרה. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

מהר והבא עלינו ברכה ושלוש מזהרה מארבע כנפות כל הארץ. בהגיעך כאן תתיר אותם הכנפות של הטלית המונחות על כתפותיך ותתירם שיפלו הציציות למטה. [דס"ז]

ובאומרו מארבע כנפות הארץ צריך שתעלה ב' צדדי הטלית ותשימם על שתי כתפותיך ואח"כ תקבץ ארבע הציציות בידך השמאלית (...) ותניח ירך השמאלית בהיותה אוהזת ד' הציציות בצד שמאל כנגד הלב שהוא בשמאל כי משם מקבלת המלכות תמיד, ותעשה כך עד שתאמר ודבריו חיים וקיימים ונאמנים וכו' אחר אמת ויציב. [דס"ז]

ופעם אחרת שמעתי ממורי ז"ל באופן זה, כי בהגיעך למקום הזה [מזהרה מארבע כנפות כל הארץ. זית"א] תשים שני צדדי הטלית על שתי כתפיך כדרך מה שנוהגין קצת בני אדם (...) ובאומרו מארבע כנפות כל הארץ (...) צריך שתעלה ב' צדדי הטלית ותשימם על שתי כתפותיך ואח"כ תקבץ ארבע הציציות בידך השמאלית. [דס"ז]

וזה ענינו תקבץ הציצית ד' כנ"ף כע"ס כנ"ף שכינ"ה ש"ך אדנ"י, כל הכועס אין שכינה חשובה כנגדו (...) וישימם בחזה כי שם גלוי החסדים. [שער"הק ד"קמג]

ותניח יד השמאלית בהיותה אוהזת ד' הציציות בצד שמאל כנגד הלב שהוא בשמאל כי משם מקבלת המלכות תמיד, ותעשה כך עד שתאמר ודבריו חיים וקיימים ונאמנים וכו' אחר אמת ויציב כמו שיתבאר שם. [דס"ז]
וכך קודם⁴⁹ שיאמר שמע ישראל צריך שבידו השמאלית יאחזו הד' ציציות ויהיו מונחין על לבך (ד"עז).

לייחדך ליראה ולאהבה את שמך וכו' נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ג' - ארבע הזכירות

- זכירת מתן תורה צריך לרמוז אותה באומרך ובנו בחרת מכל עם ולשון וכו' וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול וכו' כי ע"י התורה קרבנו לשמו הגדול ובחרנו מכל שאר האומות וקבלנו אותו יתברך עלינו למלך וזהו וקרבתנו מלכנו.
- זכירת עמלק נרמוז אותה במלת לשמך הגדול, כנודע כי בעבור עמלק אין השם שלם ואין הכסא שלם ואנו מתפללין שימחה זכר עמלק ויהיה שמו גדול.
- זכירת מרים נרמוז אותה במלת להודות לך פ' כי הלשון והפה והשפתים כלי הדיבור שיצר בנו הוא יתברך נודה בהם אותו יתברך ולא נשתמש בהם בסיפור לשון הרע ח"ו.
- זכר ליציאת מצרים נזכיר אותה בסוף פ' ציצית בפסוק ואני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים וכו'. [דס"ח]
- (...) ותכוין בפסוק זה לקיים מצוה זו של זכירת יציאת מצרים בק"ש דשחרית ובק"ש דערבית. [דצ"ח]

ד'. זמן קריאת שמע דשחרית

כי הנה רשב"י ורבינו הקדוש ושאר החכמים אשר תורתם אומנותם לא היו חוששין להתפלל בזמנה אבל בעת הגיע זמן הק"ש היו חוששין ונוהרין מאד לומר פסוק ראשון של שמע ישראל כי בו הוא סוד זווג אבא ואמא, אבל שאר הק"ש הוא תיקון רמ"ח איברים דזעיר אפין כמו שיתבאר ב"ה. [דע"ט]

ולכן כשאומרים ק"ש של הבקר קודם הנץ החמה אין טורח להחזיר המוחין כי כמעט שלא עבר רגע קטון שנסתלקו ולכן בקלות אפשר להחזירם. וזהו הטעם שהיו הוותיקים

⁴⁹ כתב מורי ז"ל וז"ל: אין לענות אמן ולא לומר אל מלך נאמן אחר הבוחר בעמו ישראל כדח להשלים רמ"ח תיבות של ק"ש. שנים חיים ישלם ס' ס"א

גומרין אותה קודם הנץ החמה וע"י כן לא היו צריכין לקרות הק"ש שתי פעמים בתפלת השחר. [דע"א]

אבל אנו כללות העולם שאין אומרים הק"ש קודם הנץ החמה אלא עד אחר הנץ החמה ממש הנה אז כבר נסתלקו המוחין לגמרי ולא נשאר מהם דביקות ברישא דז"א ולכן אנו צריכין לקרות ב"פ ק"ש כדי להחזיר המוחין ע"י מדרגה אחר מדרגה משא"כ כמנהג הותיקין לפי שהמוחין אשר באו אחר חצות לילה אין צורך לטרוח להחזירם וכמעט שהם חוזרים מעצמם וכאשר אומרים ק"ש אז באים מוחין אחרים חדשים מעולים מאותם שהיו מחצות לילה.

אבל עתה אנו צריכין לק"ש הראשונה להמשיך אותם מוחין דחצות לילה. וק"ש הב' להמשיך המוחין האחרים היותר עליונים וזהו הטעם שתיקנו לומר אות' הפ' דשמע ישראל ובשכמל"ו דסדר הקרבנות למי שאינו נוהג כמנהג הותיקי' האמנם אני ראיתי למוז"ל שאפי' כשהיה מתפלל כמנהג הותיקין ולומר ק"ש קודם הנץ החמה אפ"ה היה אומר ק"ש ב"פ. והטעם הוא לפי שגם לזה צריך תנאי אחר והוא שאותם שמתפללין תפלת הותיקין וקורין ק"ש עם הנ"ץ החמה צריך שיהיו חסידים גמורים שתועיל כונתם ומחשבתם לקיים אותם המוחים שלאחר חצות לילה שיחזרו מעצמן. והנה אין כל אדם ראוי לכך בזמנינו זה ולכן אפי' המתפללים תפלת הותיקין צריך שיקראו ק"ש ב"פ בתפלת השחר. [דע"א]

אני ראיתי למוז"ל שאפילו כאשר היה נוהג להתפלל כמנהג הותיקין ולומר ק"ש קודם⁵⁰ הנץ החמה, עם כל זאת היה אומר שתי פעמים ק"ש דשחרית (ד"ע"א):

ה'. ק"ש בישיבה

ומן הראוי היה לקום מעומד בעת הק"ש (...) אבל להיותנו עתה עדין בעולם הבריאה אין אנו חייבים לאומרה מעומד כמו בתפלת שמונה עשרה לפי שאז אנחנו בעולם האצילות (...) לכן אין אנו צריכים לקרות ק"ש בעמידה, וזהו טעם סברת בית הלל כל אדם קורין כדרכן שלא כסברת בית שמאי בבקר כל אדם יעמדו ובערב יטו ויקראו. [דע"ט]

⁵⁰ ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות קודם להנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא. ואם לאו, יתכסה במים ויקרא [ק"ש] אם הם עכורין. מהר"ח"ו בשנים חיים ישלם. כתב מורי ז"ל [מוהר"ח"ו] עיניו רואין את ערוותו אסור אי מסתכל ואם לאו, מותר. לבו רואה את ערות חברו, אסור. [שנים חיים ישלם ס' ע"ד]

ו'. עולם פרשת שמע

ולכן אנו אומרים פרשת שמע שהיא פסוקי תורה שבכתב בעולם הבריאה⁵¹ לפי שפרשת שמע אינה אלא באצילות. [דע"ט]

ז'. כוונת המצוה של ק"ש

ודע כי קודם⁵² שתאמר ק"ש צריך שתכוין לקיים מצות עשה שנצטוינו לקרוא ק"ש, ובכך קיום מצוה זו תכוין שע"י כך תוכל להעלות אלו המיין נוקבין ולהוריד אלו המוחזין כמו שנבאר ב"ה. [ד"פ]

ח'. לסגור העינים ביד ימין

גם קודם שתאמר שמע ישראל תסגור שתי עיניך ביד ימינך⁵³ ותכוין למ"ש בסבא דמשפטים עולימתא שפירתא ולית לה עיינין ושם ביארנו כי הכונה היא על רחל שהיא העולה עתה בבחינת מיין נוקבין לגבי אבא ואמא ועי"ש בסבא. ובידך השמאלית תאחז הד' ציציות ויהיו מונחין על לבך כמבואר לעיל. [דע"ז]

שמע ישראל וכו' ויסגור עיניו ביד ימינו עד שישלים בשכמ"ל. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ט'. אמירת בשכמל"ו בלחש

כי בשכמל"ו איננו כתוב בתורה ולכן אנו אומרים אותו בלחש, אבל ייחוד הת"ת הוא בפסוק שמע ישראל שנכתב בתורה אשר לכן נאמר בקול רם. [דע"ח]

ולכוין בתיבת מלכותו צריך להשפיל ולהרכין ראש ממעלה למטה להורות שממשיך ומוריד הארה הנז' למטה עד רחל כנז'. [דשצ"ד בשם זולתו]

⁵¹ ומזה מבואר שהתהילים הם ביצירה, ולא שקוראים אותם כי הם או בתפילת שחרית בחינת יצירה אפילו שמקורם בעולם העשייה, אחרי שספר תהלים מכ"ד ספרי המקרא. ולכן, כמו שפרשת שמע היא באצילות אפילו שמן המקרא, גם התהילים הם ביצירה אף שהם מן המקרא.

⁵² אין לומר אמון או אל מלך נאמן כדי להשלים רמ"ח תיבות השמע. מוהרש"ו בשם אביו מוהר"ח (חש"י).

⁵³ ויש שנהגו ליישר את היד בצורת השם שד"י על עיניים, באופן כזה: האגודל על עין ימין, הזרת על עין שמאל, ושלוש האצבעות האמצעיות על המצוה, וכפי כוונת הפסוק שמע ישראל, לפי שער הכוונות, שהוא לייחד שם יהו"ה ושם שד"י. (עיין דרוש ו)

אם ירצה להאריך בכונתו באחד, יאריך, דהכי קאמר בגמרא [ברכות י"ג ע"ב] כיון דאמליכתיא וכו' תו לא צריכא, ולא קאמר דאסור, ודלא כבית יוסף שכתב ולא יאריך יותר משיעור זה. [מוהרח"ו בשנים חיים ישלם ס' ס"א]

י'. פרשת ואהבת: כוונה והנהגה

והנה בפסוק ואהבת תכוין לקיים מצות עשה שנצטוינו לאהוב את הב"ה והיא מכלל מצות עשה. [דצ"ו]

יש מפרשים ע"פ הירושלמי [פסחים פ"ד ה"ט] שצריך להפסיק בין כל תיבה ותיבה של ק"ש. אך כפי הגמרא דידן [ברכות ט"ו ע"ב] לא איצטריך אלא בין הדבקים בלבד כגון על לבבך וכיוצא בהם. [מוהרח"ו בשנים חיים ישלם סק"כ]

ובאומרו וקשרתם לאות וכו' תחזור⁵⁴ ותמשמש בתפלה של יד ושל ראש על דרך מ"ש לעיל. [דצ"ו]

י"א. פרשת הציצית

ובהגיעך אל פרשת ציצית תכף בתחילה תקח כל הד' ציציות בידך הימנית פי' כי כבר ביארנו למעשה כי בהגיעך אל מהר והבא עלינו ברכה ושלוש וכו' תוקוף שתי צידי הטלית על שתי כתפותיך באופן שישארו שתי ציציות מאחור ושתי ציציות לפנים ואח"כ תקבצם יחד שרשי ארבעתם בידך השמאלית ותניחם על לבך עד עתה, ובהתחילך פרשת ציצית תאחז ענפי הציציות גם בידך הימנית ושרשיהם יהיו בידך השמאלית ותביט ותסתכל בהם בכל פרשת ציצית. [דצ"ז]

בויאמר דפרשת ציצית, תקח ראשי חוטי ד' הציציות ביד ימין ושרשם הנאחזים בכנפות הטלית יהיו ביד שמאל בהיותה נתונה עדין ממש ע"ג הלב לצד שמאל. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה] והנה צריך שיהיו שתי ידיך אוהזות בציציות ע"ד הנז' עד הגיעך אל ודבריו חיים וקיימים ונאמנים לעד וכו'. [דצ"ז]

ובכל זמן אמירתך פרשת ציצית תהיה מביט ומסתכל בציציות ההם נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ובהגיעך אל ולא תתורו אחרי ללבכם ואחרי עיניכם אז תנשק הציציות בפוך ותשימם על גב העינים שלך [דצ"ז]:

⁵⁴ משמע שמדובר בפסוק וקשרתם אותם על ירך וכו', שבפרשת זוהיה אם אם שמוע תשמעו'.

וכשתגיע אל וראיתם אותו וכו' תעבירם ע"ג עיניך ותנשק אותם כמוכא בשו"ת הגאונים
ובסמ"ק נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ובהגיעך אל פסוק וראיתם אותו וזכרתם וכו' (...) תסתכל בהם בפסוק זה שתי פעמים זו
אחר זו ובכל פעם תכוין בהם אל שם ק"ל שהוא בגימט' עי"ן. [דצ"ז]
כשאומר וראיתם אותו. כתב הריקאנטי ז"ל שאוחזו שתי ציציות שלפניו, ומכל המפרשים נראה שצריך לאחוז כל
הארבעה. [שנים חיים ישלם סק"כה]

צריך להסתכל בציצית ולכוין כאילו יש שם בו בחינת התכלת ואז תסתכל בו באומדן
וראיתם אותו. [דצ"ז]

וזהו הטעם שאין ציצית נוהגת אלא ביום לפי שאז יש כח בידינו להמשיך אליו הראיה
העליונה מה שאין כן בלילה שהדינין גוברין ואין כח בידינו להמשיך שם ראייה עליונה.
[דצ"ז]

י"ב. כפילות ה' אלהיכם אמת

צריך לכפול פעם שנית ג' תיבות של ה' אלהיכם אמת. [דצ"ה]

ולכן חוזר השליח ציבור וכופל ג' תיבות אלו של ה' אלהיכם אמת. [דצ"ו]

י"ג. הנהגות באמת וציב

והנה אחר שאמרת ודבריו חיים וקיימים ונאמנים ונחמדים לע"ד (...) ולכן בהגיעך פה
תנשק הציציות בפ"ך ותשימם בעיניך ותתירם ותניחם מידך יורדין ומשולשלים מאליהם
ואל תאחזם ותקחם עוד בידך (ד"ק):

במלת לעד תנשקם ותעבירם ע"ג עיניך ותניחם מידך שישתלשו למטה כדרך. נוסח התפלה
כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

יוצרנו צור ישועתנו, ולא יאמר צורנו נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

לְמֹלֵךְ אֵל חַי וְקַיִים בְּקִמּוֹן נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

רם ונשא גדול ונורא וכו', ולא יאמר גדול גבור ונורא נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-
דקפ"ה]

תהלות לאל עליון בלשון רבים, ולא תהלה בלשון יחיד נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל
[דק"פ-דקפ"ה]

גם צריך לקום מעומד כשמתחיל לומר תהלות לאל עליון (ד"קא): עד סיום תפלת שמנה
עשרה נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

י"ד. שינוי בין התפילות

עוד יש שינוי אחר בג' התפלות הנז' והוא זה כי בתפלת שחרית בעת העמידה בלבד, שאתה מתפלל תפלת י"ח בלחש, אתה צריך לחבק שתי ידיך ולאוסרם יחד ולקשרם ולהניח יד ימינך על יד שמאלך פני כף ימין ע"ג אחורי כף שמאלית (...) וכן בתפלת המנחה בעת העמידה בלבד תאסור ותחבק שתי ידיך זו ע"ג זו כנז' כי כבר הודעתך כי עיקר תפלת המנחה אינה אלא העמידה בלבד וכל אותם המזמורים שאומרים קודם תפלת המנחה אינם אלא מנהג בעלמא.

אבל בתפלת ערבית תאסור ותחבק ידיך מתחלה ועד סוף, פירוש משעה שתתחיל לברך ברכת אשר בדברו מעריב ערבים עד שתשלים כל העמידה. (...)

כי תעצום וסגור עיניך בשחרית ובמנחה בעת העמידה בלבד, ובתפלת ערבית תסתום עיניך בכל התפלה, בין בברכות ק"ש ובין בתפלת העמידה. [דקפ"ז]

כתב מורי [מוהרח"ן] ז"ל: אם שכח להניח ציצית ותפילין, פסק הרב בש"ע יכול להפסיק בין הפרקים [דק"ש] להניחם ויברך עליהם. וכתב מורי [מוהרח"ן] ז"ל ולא יברך עד אחר התפלה. יש מפרשים שבין גאולה לתפלה נמו מצוי לאנוחי ציצית ותפילין בלא ברכה וכן הדעת נוטה.

פרק 18. סדר העמידה

א'. העמידה בלחש וטעמה

גם היה מורי ז"ל נזהר מאוד בתכלית שלא לאומרה בקול רם, אלא בלחש בתחלה, ואחר כן בקול רם, כמו בתפילת שחרית. ומכל שכן בתפלת שחרית ומוסף. [דקצ"א]

אבל יש הפרש ביניהם כי הראשונה היתה בלחש שהיתה עדין למטה (...) אשר יש שם פחד ואחיזה אל החיצונים והקליפות כמו שמצינו לרשב"י בס' הזוהר מגזים מאד בענין המשמיע קולו בתפלתו שהקליפות אוהזות תפלתו יען היא במקום תחתון כנז'. [דק"מ]

אבל התפילה [העמידה] צריכה להיות בלחש היפך סברת מהרי"ק בבית יוסף, שפסק שיותר טוב הוא להשמיע לאוזניו. וכך גם בקריאת ס"ת, שאחד קורא והשני שותקים. ולכן, בק"ש תקנו שישמיע לאוזניו. [דקל"ט ודקפ"ב].

ויש להזהר לכלול את עצמו בעשרה המתפללים, ולא מחוץ לעשרה, ולהיפך זולתו אין עשרה, וכך לא תהיה ברכות חזרת הש"ץ לבטלה, ואדרבה, יזכה בג' התפילות בבת אחת, והם, א' תפילת הלחש שהתפלל, ב' ששומע כעונה, והג' שעונה כמברך.⁵⁵

ב'. כריעות העמידה (ד"קו והמשך):

כריעה בכריעה: יש לכרוע את הגוף בלבד כנגד הברכיים במילה 'ברוך' לכרוע כריעה שנית של הראש ב'אתה', זקיפת הראש והגוף ביחד במילה הוי"ה.

ברוך בכאן תכרע גופך בלבד ותכוין להוריד ו' לגבי ה' כנגד⁵⁶ הברכיים (ו"ה) אתה עתה תכרע כריעה שניה ולכן צריך לכרוע עתה (בחינת) הראש להורות שהז"א כורע את ראשו שה"ס י"ה. הוי"ה הנה עתה צריך לזקוף ב' זקיפות והשני זקיפות הם הראשונ' זקיפת הגוף ה"ו הב' זקיפת הראש ה"י

(כריעת גוף כנגד ו"ה) **ברוך:** בכאן תכרע גופך בלבד ותכוין להוריד ו' לגבי ה' (...) צריך לכרוע הגוף בלבד ולא הראש [דק"ו]

(כריעת ראש כנגד י"ה) **אתה:** תכרע כריעה שניה בסוד י' לגבי ה' (...) ולכן צריך לכרוע עתה בחינת הראש [דק"ז]

⁵⁵ ע"פ עולת תמיד, ענין התפילה דמ"ו, ע"א.

⁵⁶ ולא לכרוע את הברכיים אלא לכרוע את גופו בשתיים עד שראשו יגיע לגבול הברכיים.

(זקיפת גוף כנגד ה"ו וזקיפת ראש כנגד ה"י) יהו"ה: הנה עתה צריך לזקוף שתי זקיפות חילוף שתי הכריעות הנו'. וזהו סוד משז"ל כל הכורע כורע בברוך וכל הזוקף זוקף בשם, רמזו בדבריהם אל שתי הכריעות ואל שתי הזקיפות, ולא אמרו צריך לכרוע בברוך לזקוף בשם. והנה שתי הזקיפות הם הראשונה זקיפת הגוף והשנית זקיפת הראש. [דק"ט]

הנה⁵⁷ בתחלה תתחיל לזקוף גופך בלבד (...) ואח"כ תזקוף ראשך. [דק"ט]

כריעה במודים: זו הכריעה של תחלת ברכת מודים וגם הזקיפה שלה איננם כפולות רק קריעה א' וזקיפה א' לבד לפי שאנו עתידין לומר אח"כ מודים דרבנן בחזרת התפלה מפני השליח ציבור ושם יש קריעה שנית וזקיפה שנית. (...) הנה באומרך מודים אנחנו לך תכרע כריעה אחת בלבד (...) ואח"כ תזקוף זקיפה א' ג"כ בלבד בשם ההוי"ה. [דק"ל] באומרך 'מודים אנחנו לך' תכרע כריעה אחת בלבד [של הגוף ע"י מתיחת כל ח"י חלויות של עמוד השדרה] ואח"ך תזקוף זקיפה א' ג"כ בלבד בשם ההוי"ה. מודים (כריעת הגוף בשתיים והוא קיפול עמוד השדרה כנגד שם ו"ה) שאתה הוא הוי"ה (זקיפת הגוף כנגד שם ה"ו)

כריעה במודים דרבנן: באומרך 'מודים אנחנו לך' תכרע הראש בלבד ואח"ך תזקוף זקיפה א' של הראש ג"כ בלבד בשם ההוי"ה. מודים אנחנו לך (כריעת הראש בלבד כנגד שם י"ה) שאתה הוא הוי"ה, (זקיפת הראש בלבד כנגד שם ה"ו)

כריעה בברכת הטוב

באומי 'בא"י הטוב שמך ולך נאה להודות אז תכרע ב' כריעות הראשונה (...) ותזקוף שתי זקיפות. [דק"ל/קל"א]

⁵⁷ יש מפרשים דאמן דהאל הקדוש ובשומע תפלה יפסיק לענותו גם כן אפילו באמצע הפרק [מהרח"ו בשנים חיים ישלם שבק"ש].

ג. גוסס וכוונות העמידה

- ברכת⁵⁸ אתה חונן:
באומרך ברוך אתה ה' חונן הדעת תכוין בהוי"ה זו כלה בניקוד פתח לפי שהיא בחכמה שבה כנז' [דקכ"ז]
גם תכוין בהוי"ה זו אל החילוף והתמורה שלה שהוא שם כוז"ו שהוא בגימ' ט"ל (...)
ותכוין שע"י המשכת הטל הזה במלכות יושפע גם לך מן השם הנז' חכמה ובינה ודעת להבין⁵⁹ כל התורה. [דקכ"ז]

- ברכת השיבנו:
יכוין בהוי"ה מנוקדת בסגול באומרו השיבנו אבינו לתורתך
ובהוי"ה של בא"י הרוצה בתשובה יכוין שהיא מנוקדת בצירי לפי שהיא ספי' בינה שבמלכות כנ"ל. [דקכ"ז]

ייחוד להר"מ [אלשיך] א'. על אודות בנו שנשתמד ולימד לו מורי ז"ל שיכוין בייחוד הזה להשיבו בתשובה והועיל לו ושב לדת ישראל. כבר ידעת כי ברכת השיבנו לתורתך שבתפלת שמונה עשרה היא בנינה הנק' תשובה ולכן בהגיעך בברכה זו בתפלתך תאמר תפלה זו קודם החתימה:

יהי רצון מלפניך יאו"א שתחתור חתירה מתחת כסא כבודך ותקבל⁶⁰ בתשובה את פב"פ, כי ימינך פשוטה לקבל שבים. בא"י הרוצה בתשובה. ובמלת ימינך תכוין אל ספירת החסד הנקרא ימין ותכוין בה שהיא שם הוי"ה נקודה בסגול כל ד' אותיותיה, והנה החסד נקשר עם בינה ולכן תכוין לקשר ולחבר החסד עם הבינה הנקרא ימין ותשובה, ותכוין שיפשוט יד ימינו הנקרא חסד, כדי לקבלו בתשובה הנקרא בינה הסמוכים יחד. [שער"הקד דקס"ו]

- סלח וכו' בחסד שבה
ולכן ההוי"ה של חתימת הברכה מנוקדת בסגול. [דקכ"ז]

- רפאינו וכו' בת"ת שבה

⁵⁸ גם מה שאומרים ביוצר של שבת בשבח "אל אדון על כל המעשים" יצרם בדעת בנינה ובהשכל. והוא בדוק שכך הוא הנוסח האמיתי. וראייה מהאר"י ז"ל שתיקן לומר בסוף השבח הזה "אופנים ושרפים ואופני הקודש", אבל לא תיקן את "יצרם בדעת בנינה ובהשכל". מבואר מזה, שכן הוא נוסח האר"י ז"ל. וכך משמע מדברי השו"ע [ס' קט"ו ס"א]: מפני שמותר האדם מן הבהמה היא הבינה והשכל קבעו ברכת אתה חונן ראש לאמצעיות שאם אין בינה אין תפלה: עכ"ל השו"ע. והרי, בינה והשכל מוזכרים בדברי השו"ע.

⁵⁹ עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

⁶⁰ כתי"ק מוהרה"ו.

ולכן הוי"ת החתימה היא מנוקדת בשבא. [דקכ"ז]

- ברכת ברך⁶¹ עלינו/ברכינו:
- בקיץ יאמר ברכנו וכו' ובחורף ברך עלינו וכו' שלא כאותם שנהגו לומר ברך עלינו בין בקיץ בין בחורף (ד"קפד):
- ברכנו וכו' כנגד נצח והוי"ת החתימה מנוקדת בחיריק. [דקכ"ז]
- ברכת תקע⁶² בשופר:
תקע וכו' בהוד שבה
והחתימה מנוקדת בחיריק. [דקכ"ז]
- השיבה שופטנו וכו' ביסוד שבה
והוי"ת החתימה מנוקדת בקיבוץ. [דקכ"ז]
- ברכת למלשינים⁶³: למשומדים – נוסח השו"ע דפוס ראשון [שער התפלה דקכ"ז]
למשומדים וכו' הוא בכתר שבה כמו שנבאר ענינו
ולכן הוי"ת החתימה שלה מנוקדת בקמץ. [דקכ"ז]

ועוד כי כדי להגיע פגם התחתונים שם, צריך שיהיה חטא גדול ועצום מאד וזה אינו מצוי. והנה בזמן החרבן בימי רבן גמליאל ועוד כי אז רבו המינין בישראל ועונש המינות והפגם שלו חמור מאד ומגיע עד הכתר שבה, עם היותו מושרש בה בתחלת אצילותה, ולכן הוצרכו אז לתקן ברכת למשומדים כדי לתקן גם את הכתר שבה. [דקכ"ח]

ולכן הוסיפו ברכת למשומדים כנגד הכתר. [שעהמא"מ ד"נג]

- על הצדיקים וכו'.
(...) וצריך לכיין בהוי"ה שבחתימת ברכה זו מנוקדת בשוריק.
- על הצדיקים וכו' ועל שארית עמך בית ישראל ועל פליטת בית סופריהם וכו' נוסח התפלה
כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דקפ"פ-דקפ"ה]

⁶¹ נראה שהבקשה לפרנסה בשם דיקרנוסא, היא הוספה מאוחרת ואינה כלל מהאר"י ז"ל. וראיה מזה, שעיקר בקשת הפרנסה ע"פ האר"י ז"ל הוא בברכת שומע תפלה. ולא בברך/ברכנו.

⁶² בקשת החזרת טיפות ז"ל בתקע שופר [בזכות השם חב"ן] מופיעה בנגיד ומצוה בשם מהר"י סרוק וז"ל מהר"י צמח: מוהר"ר ישראל סרוק שהוא תלמיד הרב זלה"ה היה אומר יר"מ וכו'. עכ"ל. ואינו מהאר"י ז"ל וגם לא של מוהר"ח"ו.

⁶³ עיין שו"ת בית אריאל"ל בסוף ספרנו

- כסא דוד עבדך תשכון בהוד שבו, והוי"ת חתימת הברכה מנוקדת בקבוץ

תשכון בתוך ירושלם עירך כו' וכסא דוד עבדך כו' כצ"ל שלא כאותם שמדלגים וכסא דוד עבדך ואומרים שאינה מעין ברכה זו אלא מעין ברכת את צמח דוד עבדך כו' ופעם א' נסתכל מוז"ל [מורי ז"ל] במצח אדם א' וא"ל שכל ימך לא התפללת תפלת י"ח שלימה, והיה זה בשביל שהיה מדלג וכסא דוד עבדך והודה לו האיש ההוא שכך היה נוהג. [דקפ"ד]

באומרו וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין צריך לכוין כונה זו אשר פירשה שמעיה ואבטליון למורי זל"ה. יום א' הלכנו לגוש חלב להשתטח על קבריהם ושם אמרו לו הם עצמם לכוין במלות אלו בג' תפלות שבכל יום ויום לכוין להתפלל לשי"ת על משיח בן יוסף שיחיה ולא ימות ע"י ארמילוס כמ"ש ז"ל על פסוק חיים שאל מומך נתת לו וכו' ונדע מ"ש בספר הזוהר בר"מ פ' תצא דרע"ו ע"ב דמשה סביל כמה מכתשין בגין דלא יתקטיל משיח בן יוסף וכו' ועליו אנו מתפללין וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין. [דקכ"ט]

- את צמח וכו' בנצח שבו,

והוי"ת חתימת הברכה בנוקדת בחיריק. [דקכ"ט]

כי לישועתך קוינו כל היום תכוין לצפות ולקוות בכל יום ויום לישועתו ית' כדי שלא תתבייש בעת פטירתך כשיעמידוך לדין וישאלוך צפית⁶⁴ לישועה כמ"ש רז"ל במס' שבת פ"ב: [דקכ"ט]

- אב הרחמן שמע קולינו ה' אלקינו רחם עלינו כו' [דקכ"ט]

והוי"ת חתימה זו היא הש"ק חולם שבא קמין בג' אותיות הראשונות וה' אחרונה בלי ניקוד

שמע קולינו ה' אלהינו אב הרחמן רחם עלינו וכו' נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ]-
[דקפ"ה]

גם ראוי אל האדם לשאול על מזונותיו ופרנסתו בברכת שומע תפלה להורות שהוא בוטח בו ית' אשר בידו מזון לכל חי ע"ד תפלת רב ייסא סבא בכל יום קודם אכילתו כנו' בפ' בשלח: [דק"ל] גם צריך לשאול מזונותיו מן ה' ית' דרך קצרה במקום הזה קודם שיאמר ומלפניך מלכנו וכו' [דקפ"ד]

וראוי מאד אל האדם שבאומרו תפלה בלחש יאמר וידוי בשומע תפלה אנא ה' הטאתי עויתי פשעתי לפניך וכו' כנו' בספר הזוהר בפ' בלק דף קצ"ה ע"ב (דק"ל)

⁶⁴ ציפינו וקוינו כל היום
עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

וכשיגיע אל ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו וכו' אומר וידוי על חטאיו או בדרך קצרה רבש"ע חטאתי עויתי פשעתי לפניך יהי רצון מלפניך שתמחול ותסלח ותכפר לי על כל מה שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מזום שנבראתי ועד היום הזה, ואם ירצה יתודה באריכות בפרטות כרצונו. ואח"כ יאמר ומלפניך מלכנו וכו' נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

- המברך את עמו ישראל בשלום ולכן תכוין בזה ההוי"ה של חתימת הברכה הזו בניקוד שוריק. [דקל"א]
- אחר⁶⁵ שתאמר אלהי נצור לשוני מרע וכו' קודם שתאמר פסוק יהיו לרצון אמרי פי וכו' אמור פסוק למען יחלצון ידיך הושיעה ימינך וענני. [דקל"ג]
- אח"כ תפסוע ג' פסיעות לאחריך ויהיו פסיעה אצל פסיעה ממש ולא תרחיב רגליך יותר מכדי שיעור פסיעה ממש (ד"קלד):

ד'. עניית ברוך הוא וברוך שמו (ד"קמט):

ענין עניית הקהל השומעים הברכות מפי שליח ציבור ברוך הוא וברוך שמו⁶⁶ בעת שמזכיר שם הוי"ה של הברכה.

ה'. ענין בוונת אמון

שעונים הקהל אחר חתימת כל ברכה מפי השליח ציבור. ואמת הוא כי ג' מדרגות יש של עניית אמון, אם אמון של ברכת המצות והנהנין, ואם אמון של ברכות התפלה והעמידה, ואם אמון של הקדישים. ובתחילה נבאר ענין כולל לכולם ואח"כ נבאר החילוקים שיש בהם. [דקמ"ט]

ענין עניית הקהל השומעים הברכות מפי השליח ציבור בעת שמזכיר שם הוי"ה של הברכה. [שם]

⁶⁵ גם תאמר בכל יום אחר תפילת ערבית ומנחה ושחרית אחר העמידה קודם אלהי נצור, מזמור ס"ז והוא מזמור למנצח בניגון מזמור שיר אלהים יחננו וגו' (שער הכוונות): עיין שו"ת בית אריאל"ל בסוף ספרנו ⁶⁶ עיין שו"ת בית אריאל"ל בסוף ספרנו

ו'. סדר נקדישך ונעריצך (ד"קמא והמשך):

בחזרת התפלה של השליח ציבור, יאמר נקדישך ונעריצך וכו' כסדר בני ספרד, ולא יאמר נקדש את שמך וכו' כמנהג אשכנז. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

גם צריך שתאמר מלה במלה עם השליח ציבור כל סדר הקדושה מן נקדישך ונעריצך עד סיום כל הקדושה כולה. אמנם צריך ששתי תיבות אלו של נקדישך ונעריצך תאמר אותם בקול רם, ושאר התיבות עד עניית קדוש קדוש קדוש תאמר בלחש עם השליח צבור. ואח"כ כשתענה קדוש קדוש קדוש וכו' יהיה בקול רם ובעינים סגורות ובדילוג כלפי מעלה כמו שנבאר [כנו' בתנחומא וכנו' בפוסקים בשם פירקי היכלות. דף קמ"ג]. והנה ענין הנז' שהוא לומר נקדישך ונעריצך בלבד בקול רם והשאר בלחש זה נזכר בתוספתא אחת של מסכת פיאה וע"ש.

ובהגיע הש"ץ אל נקדישך וכו' צריך האדם לחזור⁶⁷ ולפסוע ג' פסיעות לפניו במקום שהיה עומד התחלה בהיותו מתפלל בלחש ויסתום עיניו בכונה גמורה. [דקמ"א]

כשמגיע השליח ציבור אל נקדישך וכו' יכול האדם לחזור למקומו הראשון במקום שהתפלל ונשאר שם עד ברכת כהנים או עד נפילת אפים נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

גם תזהר בתכלית הזהירות לכונן הרגלים בעת הקדושה של נקדישך ונעריצך וכו' בסוד ז'רגליהם רגל ישרה', ששני הרגלים יהיו כדמות רגל אחד בלבד. [דקמ"א]

גם בענין מזה שנוהגין קצת בני אדם לפסוע לאחוריהם ג' פסיעות אחר הקדושה ולומר שלום, לא היה מורי ז"ל נוהג כך כלל, אמנם היה נשאר ועומד במקומו עד נפילת אפים, וגם היה שותק ולא היה אומר שלום. [דקמ"א]

ולא כמנהג קצת יחידים שאחר הקדושה פוסעים ג' פסיעות לאחריהם כמו שעשה בסיום העמידה ונותנין שלום לימינם ולשמאלם וכל זה מנהג בטעות נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

⁶⁷ מלשון מהרח"ו מבואר שכן יש לפסוע ג' פסיעות קודם התחלת העמידה דלחש.

ז'. ברכת כהנים

הנה נודע שאין הכהן עולה לדוכן לישא את כפיו יחידי אלא עד שיתמלא זקנו או עד שיהיה גדול מבן עשרים שנה ומעלה: (ד"קמז):

מה שצריך הכהן לישא את כפיו כנגד ראשיהם ממש למעלה כנזכר במשנה וצריך להזהר בזה להגביהם ממש כנגד ראשו: (ד"קמה):

והנה עדין העשר גבורות של הל' לא נכנסו, ואינם תלויים בכהנים אלא ע"י הכוונה שמכוונים הקהל והעם. והוא כי צריך אל כל העם והקהל שכאשר הכהנים יברכו ברכת כהנים שהיא ברוך אתה ה' אקב"ו וכו' קודם שיאמרו מילת יברכה יכונו הקהל באות ראשונה של וידבר ה' אל משה לאמר וכו' שהיא אות ו' ובאות ראשונה של ד' בר אל אהרן וכו' שהיא אות ד' ושתי אותיות אלו הם בגימט' עשר. [דקמ"ז]

בברכת כהנים כשמוגיעים אל וישם לך שלום, יאמר רבש"ע אני שלך וחלומותי שלך וכו' ככתוב בסידור ספרד וישלים לאומרו גם גמר סיום הכהנים מלת שלום כדי שיענו הקהל אח"כ אמון ותתקיים תפלתו זו של רבש"ע. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

פרק 19. סדר הוידוי נפילת אפים

ואלו הם הימים שאין נופלים על פניהם כפי מנהג מורי הרב זלה"ה [מוהרח"ן] ואין אומרים בהם תחינה ולא מזמור יענך ה' ביום צרה ולא תפלה לדוד וכו': כל חדש ניסן, י"ג אייר במנחה, י"ד באייר שהוא פסח שני, יום ל"ג לעומר וגם במנחה בערב שלו, מר"ח סיון עד חמשה ימים אחר עצרת, יום ט' באב, במנחה בח' באב, במנחה ערב ט"ו באב ובט"ו באב עצמו, ערב ראש השנה, ערב כפור עד סוף תשרי, ממנחה ערב חנוכה עד מוצאי חנוכה, מנחה י"ד בשבט וט"ו בשבט, מנחה י"ג באדר וגם י"ד וט"ו באדר, אדר ראשון ואדר שני, כל ערבי שבתות וערבי ראשי חדשים וערבי ימים טובים וחנוכה ופורים, ויום שיש בו מילה באותו בית הכנסת בבקר ולא במנחה, וכשיש חתן בבית הכנסת, בחור כל שבעה ימים ואלמון ג' ימים. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"רטו]

א'. וידוי שאחרי העמידה

בין חזרת התפלה אל נפילת אפים אין להפסיק כלל ועיקר זולתי בוידוי א' של אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך תפלתנו ואל תתעלם וכו' אשמנו בגדנו גזלנו וכו'. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

דע כי אעפ"י שכבר האדם התודה על חטאיו בשומע תפלה כנ"ל עכ"ז צריך שיחזור עתה ויתודה על חטאיו ויפרט אותם בכלל הוידוי שמתודים כל עם הקהל, ואחר הוידוי יאמר ויעבור וי"ג מידות ואח"כ יאמר נפילת אפים. [דקנ"ג]

בעת שאתה מתודה הוידוי תכה ביד ימינך כפוף כמו אגרוף על לבך שבצד שמאלך הכאה אחר הכאה בנחת בעוד שאתה מתודה אותו, בין בשחר בין במנחה, על כל תיבה ותיבה של אשמנו בגדנו וכו' הכאה אחת. [דקנ"ג]

ותכוין כי עתה ע"י הוידוי נתקן⁶⁸ הענין ונתכפרו חטאתיו בסוד ונשא השעיר עליו את כל עונותם כי המקטרג ע"י הוידוי שאומרים הקהל לוקח חלקו בעת הוידוי והולך לו ונפרש ממקום הקדושה. [דקנ"ג]

גם צריך האדם לומר כל פרטי הוידוי כולם אשמנו בגדנו גזלנו וכו' אעפ"י שירגיש האדם בעצמו שאין בו כל הדברים ההם ונראה כדובר שקרים אין חשש בזה ואדרבה מוכרח הוא לעשות כן, ובזה תבין טעם נכון למה נתקן הוידוי הזה בלשון רבים אשמנו בגדנו וכו' ולא בלשון יחיד אשמתי בגדתי וכו', והענין הוא כי הנה מלבד מה שהאדם נענש על חטאיו גם הוא נענש על חבירו בסוד כל ישראל ערבים זה לזה, כי כל ישראל הם גוף א' כלול מאיברים רבים, א"כ ראוי שהאדם יתודה בלשון רבים כדי שיתודה גם על חבירו, ולכן אף

⁶⁸ מקור נוסח הוידוי של אותיות כפולות: עיין שו"ת בית אריאל ל בסוף ספרנו

אם יש עבירות שהוא לא חטא בהם הנה איפשר שחבירו חטא בהם וצריך להתודות עליו בלשון רבים אעפ"י שהוא לא עשה אותה עבירה. [דקנ"ד]

אח"כ יאמר פעם א' בלבד שלש עשרה מדות של ויעבור ותכף יעשה נפילת אפים. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

אמנם, הע"ב פסוקים שמתחילין ואתה ה' מגן בעדי וכו' הנדפסים בסידורי ספרד אין לאומרים כלל לא אז ולא אח"כ כלל ועיקר. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

גם לא ירבה בויעבור פעמים רבות או בוידוים רבים ואדרבה הכופל וידויו נק' ככלב שב על קיאו וכו'. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

א"ל מ'לך יושב על כ"ס ר'חמים ו'מתנהג ב'חסידות וכו' ולא יאמר מתנהג בלתי אות ו'. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ואם הוא ביום שני או ביום חמישי יקום עתה מעומד אחר פסוק עזרנו אלהי ישענו וכו' הגז' ויאמר סדר אל מ'לך יושב וכו' ויעבור וכו' אנשי אמונה וכו' ויעבור וכו' תמהנו מרעות וכו' ויעבור וכו' או"א אל תעש עמנו כלה וכו' ואח"כ אומר כל סדר והוא רחום הנדפס בסידור בני ספרד ולא יאמר אותו בין חזרת התפלה ובין נפילת אפים, ואח"כ יושב ואומרים קדיש עד דאמירן בעלמא. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

והיה אומר מורי ז"ל כי אעפ"י שעתה אומרים ב' או ג"פ ויעבור אין בזה חשש. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

א"ש (הגהות על שער הכוונות): אבל מנהג מהרי"א זלה"ה לעולם אפילו ביום שני וחמישי ויום תענית ציבור, שלא להפסיק בין חזרת התפלה אל נפילת אפים כלל ועיקר, זולתי בוידוי אחד של אלהינו ואלהי אבותינו וכו', ואח"כ יאמר פעם אחת ויעבור וכו', ותכף יעשה נפילת אפים וכו'. (...) עד (...) למען שמך. ואם הוא ביום שני או חמישי, יקום עתה מעומד (...) ויאמר אל מ'לך וכו' [סידור המדת ישראל כת"י ד"רנה]

ב'. נפילת אפים בישיבה וראשו על יד שמאל

נופל על פניו וישים ראשו בין ברכיו ופניו טוחות בקרקע כמו שכתב הרמב"ם ז"ל. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ודע כי פעם א' אמר לי מורי ז"ל שאמר לאחד מן החברים סוד אחד בענין נפילת אפים ושלא רצה לגלותו לי לפי שיש ח"ו סכנה בדבר (...) שיזהר כשנופל על פניו שלא ישים פניו דבוקות תוך ידו השמאלית ממש אמנם ישים פניו על זרועו השמאלית (ד"קעא):

ולכן אני מזהירך מאד מאד בענין זה שיזהר האדם המכוין בנפילת אפים ע"ד הנו' שיהיה צדיק גמור או שעל הפחות יכוין עד התכלית האותה התפלה מתחלתה ועד סופה כנ"ל. ומי שיעשה נפילת אפים ע"ד הנו' הנה אין קץ לשכרו כי גורם זווג עליון וגורם בירור ותיקון אותם בירורין אשר בתוך הקליפות. ולזה ארז"ל שכל האומר נפילת אפים בכוונה אחר תפלתו אויביו נופלין לפניו מדה כנגד מדה כיון שהוא הפיל את עצמו לתיקון הנו'. (ד"קעא):

לעולם מטין על צד שמאל [בנ"א] וביד הימין מקיפין את ראשו, בסוד שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני. [שנים חיים ישלם ס' קל"א]

ואח"כ זוקף ראשו ונשאר מיושב ואומר אבינו מלכנו אבינו אתה וכו' עד עזרנו אלהי ישענו וכו' למען שמך. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

פרק 20. סדר קריאת ס"ת

וזמן הרבה התפלל מורי בביתו עם מגין עשרה ולא חשש שיהיה שם ספר תורה לקרא בו בין בחול בין בשבת (ד"קעב):

א. פתיחת ההיכל והגבהת הס"ת

ענין⁶⁹ הספר תורה שמוציאין בשני ובחמישי בימי החול ובתחילה נבאר מנהגו של מורי ז"ל שהיה נוהג לנשקו וללוותו ולילך אחרי הס"ת כשמוליכין אותו מן ההיכל אל התיבה לקרות בו (ד"קעא):

ואח"כ היה נשאר שם סמוך אל התיבה עד שהיו פותחין הס"ת ומראין אותו לעם הקהל כנודע ואז היה מסתכל ומביט באותיותיו של הס"ת ממש, והיה אומר כי ע"י הסתכלות האדם תוך הספר תורה מקרוב באופן שיוכל לקרוא האותיות היטב, ע"י זה נמשך אור גדול אל האדם המסתכל בו.

ונמצא כי פתיחת ההיכל הוא נעשה בתחלה (...) ופתיחת הספר תורה עצמו נעשה אח"כ. [דקע"ב]

אמנם היותר נלע"ד לי בכירור ששמעתי ממורי ז"ל הוא באופן זה. הבקעה הראשונה היא (...) והבקיעה הזו ענין פתיחת ההיכל להוציא הס"ת מתוכו כי ההיכל הוא יסוד דאימא אשר בתוכו ס"ת שהוא היסוד דאבא (...) ואח"כ באה הבקיעה השנית (...) ובקיעה זו היא ענין פתיחת הספר תורה עצמו שיתגלה הארת התורה הכתובה בתוכו לחוץ אל כל עם הקהל כנודע.

ואח"כ בעת שקורין בתורה אז הוא יוצא האור שבתוכו לחוץ שהיא התורה עצמה הנק' אור. וזהו יותר אמיתי אצלי. [דקע"ב]

ואח"כ היה חוזר הוא למקומו הראשון ויושב שם מיושב עד סיום קריאת הפרשה ולא היה נזקף מעומד כמו שיש נוהגים כן. (ד"קעב):

⁶⁹ בריך שמויה בימי חול. עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

ב'. אופן העלייה לס"ת

ועתה נבאר ענין האדם עצמו כשעולה לקרוא בספר תורה. צריך לזהר שבעלותו [לס"ת] יפתח מקום הקריאה ויסתכל בפסוק אשר עתיד לקרוא ולהתחיל בו ואח"כ תסתום הכתיבה ע"י המפה של הס"ת כמו שנוהגים כדי שלא יהיה פתוח לבטלה משום כבוד התורה, ואז תברך ברכת התורה שלפניה ואח"כ תפתח ותקרא ואח"כ תחזור ותסתום הכתיבה ואז תברך ברכת התורה שלאחריה, ואעפ"י שיש פוסקים שכתבו שאין צורך לכל זה כנז' בס' בית יוסף ועיין שם באורך (ד"קעגד):

ג'. לאחוז במפת הס"ת

גם צריך לזהר בעלותו לקרוא בס"ת שיאחוז בב' ידיו בס"ת עצמו ולא בתיק שלו אלא ביריעה עצמה של הס"ת יד אחת מצד זה ויד השנית מצד זה. אבל תאחוז אותו ע"י המפה של הס"ת ולא בידך ממש כי הנוגע בידו ממש בס"ת בלתי היותו ע"י מפה או דבר אחר, עליו ארז"ל כל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום וכו' ח"ו. (ד"קעד):

ואחר שאחזת אותו בשתי ידיך ונתכוונת בכוונה הנז' אז תכוין לכלול יד השמאל ביד הימין כנודע ואז תסלק משם יד שמאלך ותשאר יד ימינך לבדה אוחזת בס"ת כל זמן קריאתך בו כנז'. [דקעד]

ד'. קריאת התורה

גם ראיתי למורי ז"ל כשהיינו מתפללין בבית מדרשו ביום שבת שעלה ביום שבועות וקרא עשרת הדברות בפיו בקול רם כדרך שנוהגין חכמי הקהלות כמנהג ספרד, וכן בפרשת בחוקותי ראיתו שעלה ביום שבת ההוא וקרא בפיו בקול רם סדר הקללות: (ד"רסז)

ה'. סיום קריאת התורה

תכף⁷⁰ אחר הקריאה סוגרין ס"ת ומחזירין אותו למקומו תוך ההיכל (דקע"ג)

⁷⁰ וגולל בספר התורה ואומר קדיש עד לעילא ואח"כ אומר אשרי יושבי ביתך וכו'. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"רסה] עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

ענין הקדיש שאומרים אחר קריאת הס"ת הוא ממש ע"ד כוונת הקדיש שלאחר נפילת אפים (ד"קעד):

גם מורי ז"ל היה נוהג בזה הקדיש או בשאר הקדישים הנאמרים אחר העמידה או אחר חזרת ספר תורה למקומו שאז כל העם עומדין ואז היה נוהד שלא לישב עד שיענה אמן יהא שמיה רבא וכו' מעומד עד דאמירן בעלמא ואח"כ היה יושב, מכל שכן בשאר קדישים שלא היה קם מעומד לענות אמן יהא שמיה רבא וכו'. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ו'. אופן קריאת התורה

אבל התפילה [העמידה] צריכה להיות בלחש היפך סברת מהרי"ק בבית יוסף, שפסק שיותר טוב הוא להשמיע לאוזניו. וכך גם בקריאת ס"ת, שאחד קורא והשני שותקים. ולכן, בק"ש תקנו שישמיע לאוזניו. [דקל"ט ודקפ"ב].

פרק 21. סדר מאשרי עד סוף התפילה

אשרי יושבי וכו' ויענך וכו' ובא לציון וכו'. וקדיש תתקבל. תפלה לדוד וכו'. קדיש יהא שלמא וכו'. קוה אל ה', אין כאלהינו וכו'. פטום הקטרת וכו'. הכל נוסחו כמו פטום הקטרת שאומרין בסדר הקרבנות כנ"ל ויאמר אחריו ג' פסוקים ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות וכו' ה' הושיעה וכו' תנא דבי אליהו וכו' אמר ר' אלעזר וכו' וקדיש על ישראל. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

א'. תרגום ב'ובא לציון'

והנה ראיתי מדקדקים שלא לומר מלות אלו של התרגום בקול רם אלא בלחש והם ומקבלין דין מן דין ואמרין וכן ונטלתני רוחא ויש שאינן חוששין בזה ואומרים אלו המלות הנו' בקול רם עם שאר קדושת לשון הקדש. ומורי ז"ל נהג לאומרם בקול רם ולא היה מקפיד בדבר זה. [דקע"ו]

ב'. שיר של היום

והנה זהו סוד מ"ש בסיפרי זכור את יום השבת מצות עשה היא למנות בו ימי השבת לומר ראשון⁷¹ בשבת שני בשבת וכו', וכן כתב הרמב"ן ז"ל בחידושייו על התורה (...) וזכור היטב ענין זה כי היא מכלל רמ"ח מצות עשה למנות ימי החול על דרך זה א' בשבת שני בשבת וכו'. [דרכ"ג]

ודע כי מ"ש לעיל שהיא מצות עשה למנות א' בשבת שני בשבת וכו' הנה גם זה מועיל להכנת שבת. [דרכ"ד]

ג'. פטום הקטורת בסוף תפלת שחרית

וכן בסוף תפלת שחרית אנו חוזרים ואומרים אותו כנודע, והטעם הוא כדי שלא ינקו הקליפות מן השפע היוורד ונשפע העולמות כנ"ל. אבל בתפלת ערבית אין בנו כח לעשות כן. [דמ"ח]

⁷¹ יש לומר שיר שהיו הלויים אומרים ביום "ראשון" ולא ביום "אחד", כמפורש בשער התפלה בענין ויהי נועם. וכבר ביארנו הענין בספרנו הקטן זכור לטוב.

אבל מה שכתוב בסידורים רבש"ע גלוי וידוע לפני כסא כבודך שמדת הדין מתוחה וכו' אפילו בזמן מגפה ח"ו אין לאומרו כלל ולא שאר פסוקים שנוהגים לומר בכאן בימי המגפה ח"ו. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ד'. קדיש יתום

הקדיש של אחר פטום הקטורת (...הוא נקרא קדיש יתמא. [דקע"ז])

קדיש בתרא איננו מכלל הקדישים הנזכרים לפי שכבר עלו כל העולמות (ד"נג):

והיה בנוסח הקדיש של בני ספרד אשר העתקנוהו אחר כל תפלת שחרית, ולא כמנהג נוסח המסתערבים שמוסיפין בו ע"ד מ"ש בהרמב"ם ז"ל בספרו. [דנ"ג]

ה'. קדיש יתום/אבילות

ונלע"ד ששמעתי ממורי ז"ל שטוב לומר הקדיש הזה [הנקרא קדיש יתום והוא קדיש בתרא] מי שהוא יתום כל השנה כולה אפילו בר"ח ובימים טובים ובשבתות (...) וגם בכל שנה ושנה ביום שמת בו אביו בג' תפלות היום ההוא לפי שאין הטעם כמו שחושבין המון העם שהוא מועיל להציל את אביו מדינה של גהנם לבד, כי הנה עוד בו תועלת אחר והוא להכניסו בג"ע ולהעלתו ממדרגה אל מדרגה, וא"כ גם בשבתות וי"ט צריך לאומרו. (ד"נג):

גם בענין מה שנהגו האבילים לומר קדיש על אביהם ואמם שנפטרו בשנה ההיא, טוב לאומרו אפילו בשבתות וי"ט ור"ח לפי שאין טעם הדבר כדי להציל את אביו מדינה של גהנם בלבד, אמנם גם הוא מועיל להעלותו בג"ע עצמו ממדרגה אל מדרגה ולכן נכון לאומרו אף בשבתות וי"ט ור"ח אעפ"י שאין בהם דינה של גהנם. וכבר נתבאר זה למעלה וע"ש. [דנ"ח]

ואני ראיתי למורי ז"ל שהיה אומר זה הקדיש בתרא בכל שנה ושנה ביום שמת בו אביו בג' תפלות היום ההוא (ד"נג):

ו'. עלינו לשבח

עלינו לשבח וכו' על כן נקודה לך וכו' נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

שבח הזה [עלינו לשבח] צריך לאומרו אחר סיום כל תפלה מג' תפלות שחרית מנחה וערבית ולא כמו מי שיש נוהגין לאומרו בשחרית בלבד ולא במנחה או ערבית. [דקע"ז]

ולכן אנו אומרים שבח הזה של עלינו לשבח כי ע"י זה השבח מתבטלים החיצונים ואינם יכולין להתאחז בקדושה. [דקע"ז].

ואנו כורעים בכריעה ואומרים ואנו משתחוים לפני ממו"ה הב"ה וכו'. [דקע"ח]

על כן נקודה לך וכו', גם שבח הזה צריך לאומרו אחר שבח של עלינו לשבח בשחרית ובמנחה ובערבית ע"ד שאומרין עלינו לשבח. [דקע"ט]

גם טוב הוא מאד ויועיל אל האדם תועלת גדולה להזהר ולומר אחר סיום שני השבחים הנז' של עלינו לשבח וכו' ושיל על כל נקודה לך וכו' פסוק והיה ה' למלך על כל הארץ וכו'. [דקע"ט]

ז'. חליצת התפילין

ואח"כ יסיר תפלה של ראש מעומד ויצניענה בכיס ויסיר תפלה של יד מיושב כמו שהוא בעת הנחתם ויצניענה בכיס ואח"כ יסיר הטלית. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ולפעמים בימי הקיץ והחום אחר שהסיר תפלה של ראש היה מורי ז"ל מעביר טליתו מע"ג ראשו ומורידה על כתפיו ואח"כ מסיר תפלה של יד ואח"כ מסיר הטלית לגמרי. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

פרק 22. סדר הנהגות היום ולימוד תורה

א'. אופן לימוד התורה

ואף גם בעסק התורה אל יחשוב שעוסק בה כדי שידע את התורה אלא שעוסק בה כשור לעול וכחמור למשאוי לקיים מצות בוראו ולייחדא קב"ה בשכינתיה ע"י מצות עסקו בתורה. [שעהמ"צ ד"ג]

ב'. השיבות לימוד תורה וגדל הייחודים

עיקר כוונת האדם בהיותו עוסק בתורה הוא שיכוין לקשר את נפשו ולייחדה ולדבקה עם שורשה למעלה ע"י עסק התורה [...] כי כל תכלית בריאת האדם ותכלית עסקו בתורה אינו אלא כדי לתקן ולהשלים אילן ואדם העליון בהיות נפשותיהם נתקנות ונחזרות ליכלל שם בו, וזה מועיל מאד להשגת רוח הקודש ע"י עסק התורה בזאת הכוונה. [שעהמ"צ פ"ד]

ואמנם ודאי הוא שגדול הוא כח המלאך הנעשה מעסק התורה מכח הנעשה ע"י מצוה. [שער"הק ד"א]

גם יש מגידים שנעשים מן עולם העשיה בלבד ואלו נעשים ע"י המצות מעשיות הנעשות בלתי כוונה. [שער"הק ד"א]

והשיב שעם כל זה לא אמנע מלעשות ייחודים ההם בכל יום כי הוא גדול מן עסק התורה כי הוא מייחד העולמות העליונים והוא עסק התורה ויחוד הכל ביחד. [שעה"ג ד"קמח]

ג'. חידושי תורה

(...) כי המחפש חדושי כהלכתן נוטע שמים ויוסד ארץ החדשים, אבל אם הם שלא כהלכתן, נוטע שמים וארץ של תוהו ושוא של הקליפות ח"ו הנרמזים בר"ת כנזכר (בישעיה נ"א ט"ז: ל'נטוע שמים וליסוד ארץ, ר"ת לשוא). [שעה"פס דרע"ו, מזולתו]

ד'. בענין השכחה

גם ע"ד הפשט במ"ש רז"ל כי יש דברים גורמין שכחה באדם כשיאכלם כמו הזיתים וכיוצא בזה.

דע כי אין זה אלא במי שאוכל כבני אדם עמי ארץ בלי כוונה, אבל כל מי שמכוין באכילתו אל הכוונות שית' בפ' עקב בפסוק ואכלת ושבעת וכו' אדרבה נותנין בו זכירה כיון שאוכלם בכוונה ומברר ומתקן אותם ע"י הכוונה ההיא כנז' שם. [שעהמ"צ ד"פד]

ובענין מ"ש רז"ל הקורא כתב שע"ג הקבר משכח, אין זה אלא בכתיבה בולטת ולא בשוקעת. [שעהמ"צ דפ"ד]

אף ששכח מזה שלמד, אחרי שטרח ועמל בתורה, אינו יגע ח"ו לריק כי בעולם הבא ולעתיד לבוא, יזכירו לו כל מה ששכח. [שעהמ"צ דפ"ג]

ה'. לימוד הפרד"ס

גם בענין עסק התורה שהיא א' מן רמ"ח מצות עשה, אם לא השלים אותה שהוא ענין עסקו בפרד"ס התורה שהוא פ'שט ר'מז ד'רשה ס'וד, בכל בחינה מהם, כפי אשר יוכל להשיג עד מקום שידו מגעת לטרוח ולעשות לו רב שילמדהו, ואם לא עשה כן הרי חיסר מצות תלמוד תורה הגדולה ושקולה ככל המצות וצריך להתגלגל עד שיטרח בד' בחינות פרד"ס הנז'. [שעהמ"צ ד"ב]

ולעתיד לבוא כל א' וא' מישראל ישיג לדעת כל התורה כפי אותו הפירוש המכוון עם שרש נשמתו אשר על ידי הפירוש ההוא נברא ונתהווה כנז'. וכן בגן עדן אחר פטירת האדם ישיג כל זה. [שעה"ג ד"כט]

וזהו סוד מ"ש רז"ל אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד, ואין דברים אלו מכלל הדברים שהם דרך גוזמא אלא הדברים הם כפשטן, כי השר הזה נק' מ"ס שהוא בגימט' מאה, והשונה פרקו מאה פעמים יש בידו יכולת לשכחו, ומשם ואילך אין בו יכולת לשכחו. [שעהמ"צ דפ"ג]

(...) הנה עם ישראל נחלקים לג' כיתות, כת א' מהם הם עמי הארץ המון העם, כת ב' הם הת"ח העוסקים בפשטי התורה, כת ג' הם בעלי חכמת האמת. [הקדמת ספר עץ חיים למוהרח"ו שעכתב"מ ד"ו]

ו'. ענין פרק שירה.

אמרו שם בפרק הגז' כי האומר פרק זה בכל יום זוכה לכמה מעלות. והענין הוא כי אותו הפרק מיוסד על השירים שמשוררין בכל יום כל הנבראים שבעולם לבוראן ית'. [שעהמ"צ דצ"א]

ז'. בענין המדרש

ויש מוצאין הדברים מפשטן, אבל מהם הוא ריק שאינם יודעים לדרוש, אבל דע שורשו של דבר כי ממש הוא כפשוטו. [שעהמ"צ ד"ק]

וזה ביאורו הנה אין עני אלא מן התורה ומן המצות וכן אמר רב חיסדא כי לא בזמן היותו עם הארץ הנק' עני ולא בזמן שנתחכם בתורה ובמצות הנק' אז עשיר, לא היה אוכל ירקות וצמחים והדבר הוא ממש כפשוטו. [שעהמ"צ דק"ג]

ח'. בענין לימוד ההלכה והעיון

עסק התורה ממש אינו העיון רק קריאת התורה בעצמה בד' דרכיה שהם ר"ת פרד"ס [...] וכמו שמי שרוצה לאכול האגוז צריך תחלה לשבר קליפותיה כן צריך להקדים העין בתחילה. [שעהמ"צ דפ"ה]

ושמעתי ממורי ז"ל שהיה תמיד מעיין ששה פירושים של פשט בהלכה ואח"כ פירוש השביעי בדרך הסוד, בסוד ו' ימי החול והשביעי יום שבת. [שער"הק ד"מא]

ואמנם מורי ז"ל היה מהיר בתכלית המהירות בעיונו ורב הפעמים היה מעיין בכל הלכה והלכה ששה דרכים בפלפול ועיון כנגד ששת ימי החול וא"כ היה מעין דרך שביעי ע"ד הסוד כנגד יום השבת שאין בו קליפות. תכלית העיון הוא לשבר הקליפות שהם הקושיות. [שעהמ"צ דפ"ה]

(...) זה תלמוד בבלי אשר איננו מאיר אלא ע"י ספר הזוהר הן הן רזי התורה וסתריה אשר עליהם כתוב ותורה אור. [הקדמת ספר עץ חיים למוהר"ו שעכתב"מ ד"ג]

(...) הפרש עסק התורה כפי הפשט שהיא תורת העוה"ז אשר היא הבל לפני תורתו של משיח ותורת העוה"ב וזהו לתהו והבל כחי כליתי. [הקדמת ספר עץ חיים למוהר"ו שעכתב"מ ד"ב]

גם אמר לי מורי ז"ל כי הוא ראה בעיניו את ר' יהושע בן קרחה ואת ר' יהושע בנו של ר' עקיבא, ואינם איש א', ההיפך מה שכתב רש"י ז"ל בפ"ק דשבועות בסוגיא דבהרת ששיניהם א'. [שעה"ג ד"פמ]

תכלית העיון הוא לשבר הקליפות שהם הקושיות. [דפ"ה]

גם בענין פלפול ועיון ההלכה, היה אומר מורי ז"ל כי תכלית העיון הוא לשבר הקליפות שהם הקושיות. [שעהמ"צ דפ"ה]

ואמנם א"ל מורי ז"ל שהאדם שאינו קל העיון וצריך לטרוח מאד בעיון עד שיפיק מבוקשו, אין ראוי לו לבטל מעסק התורה בשביל העיון, ויותר טוב לו שיעסוק בדינין ובמדרשי חז"ל וכיוצא. אבל מי שהוא קל העיון ואינו צריך טורח רב צריך שיטרח שעה או שתיים בכל יום בעיון ואח"כ יעסוק בתורה כגו' בשאר היום, אבל לא יתמיד כל היום בעיון. [שער"הק ד"מא]

(...) באופן שהת"ח העוסק בתורה לשמה ולא לשמו לעשות לו שם, צריך שיעסוק בתחלה במקרא ובמשנה ובתלמוד כפי מה שיוכל שכלו לסבול ואח"כ יחזור לדעת את קונו בחכמת האמת (...) ואם האיש הזה יהיה כבד וקשה בעיון עסק התלמוד, מוטב לו שיניח את ידו ממנו אחר שבחן מזלו בתלמוד, ויעסוק בחכמת האמת, וזה שאמרו כל ת"ח שאינו רואה סימן יפה במשנתו בחמשה שנים שוב אינו רואה. אך אמנם כל מי שהוא קל העיון מחויב הוא לתת חלק שעה או ב' שעות ביום בעיון ההלכה ולכוין ולתריץ הקושיות הנפלות בפשט ההלכה. [הקדמת ספר עץ חיים למוהרח"ו שעכתב"מ ד"ה]

גם בענין עסק ההלכה של עיון בישיבה עם החברים, ראיתי למורי ז"ל מתגבר כארי בכח בעת שהיה עוסק בהלכה עד שהיה נלאה ומזיע זיעה גדולה. ושאלתי את פיו מדוע טורח כ"כ, והשיב לי כי הנה העיון הוא לשבר הקליפות שהם הקושיות שיש בהלכה היא שאינם מניחים לאדם להבין אותם (...) ולכן ראוי לטרוח ולהתיש כחו בהיותו עוסק בהלכה. [שעהמ"צ דפ"ה]

ט. בענין לימוד הסוד

(...) באופן שהאדם צריך ע"י טרחו להשיג בחכמה הזאת עד שידע שרשו ואחיותו בגוף אדם העליון היכן, וכן ברוחו ונפשו ונשמתו, וכן אחיותו במצות התורה בפרטות היכן עיקר אחיותו. [הקדמת ספר עץ חיים למוהרח"ו שעכתב"מ ד"ג]

(...) הנה לא כל הרוצה ליטול את השם יטול, כי רזי התורה וסתריה לא יתגלו לבני אדם בכח עיונם החומרי, לולי ע"י שפע אלהי המושפע ממרום קדשו ע"י שלוחיו ומלאכיו או ע"י אליהו ז"ל. [הקדמת ספר עץ חיים למוהרח"ו שעכתב"מ ד"יד]

ונחזור לעיל שבלי ספק שדברים אלו לא יובנו בעיון אנושי חומרי, אלא בקבלה מפה אל פה או מפי אליהו ז"ל או מפי הנשמות המתגלים בכל דור ודור אל הראוים אליהם. [הקדמת ספר עץ חיים למוהרח"ו שעכתב"מ ד"טו]

ולמען אל ישט לבך אל אשר תמצא בקצת ספרי המקובלים האחרונים על פי עיון שכלם האנושי, אכין לך הדרך ואשכילך ואורך בדרך זו תלך באורח מישור. [הקדמת ספר עץ חיים למוהרח"ו שעכתב"מ ד"יז]

מי שמכיר בעצמו שהוא קשה העיון וטורח בו זמן הרבה כשיעיין ההלכה, לא טוב הוא עושה [...] ויותר טוב לו שיעסוק בתורה עצמה בדינין ובמדרשים ובסודות. [שעהמ"צ דפ"ה]

כי מכתר דאצילות ולמעלה אין לנו רשות לדבר כי שם נאמר במופלא ממך אל תדרוש וכו' ולכן אין לנו עסק לבאר ענין הגג והמעקה של עולם האצילות. [שע"התפ דקכ"ט]

י'. על הת"ח המתנגדים ללמוד הסוד

(...) ובלי ספק שהחושבים כך אוילים המה, כי לולי שהם חושבים בדעתם כי די להם אותה החכמה הפשוטה שידעו בה וכבר חכמים המה, לא היו מונעים עצמן מליכנס בפנימיותה (...) ומה יעשו הפתאים יתושים איזובי קיר אשר בזמנינו זה בהיותם חכמים בעיניהם ושמחים בחלקם ושישים בעבודתם (...) ואין ספק כי לא יהיה להם חלק לעולם בעלמא דאתי כנוכר בזהר. [הקדמת ספר עץ חיים למוהרח"ו שעכתב"מ ד"טז]

(...) ומניעתינו מלהתעסק בה [חכמת הקבלה] היא גרמת איחור ועיכוב בנין בית מקדשינו ותפארתינו המכונה ונקרא הדר הכרמל (...) כי אין לו להקב"ה קורת רוח בעולמו אלא כאשר עוסקים בחכמה זו. [הקדמת ספר עץ חיים למוהרח"ו שעכתב"מ ד"י]

ולא עוד אלא שלא נברא האדם אלא כדי שילמוד חכמה זאת, אלא שצריך שיהיה גופו נקי בתחלה ע"י המצות המעשיות שכל תכילתן לדבר זה והם מוכרחים על כל פנים, ואח"כ תוכל הנשמה הנקראת נר ה' נשמת אדם להאיר בגוף הזה. [הקדמת ספר עץ חיים למוהרח"ו שעכתב"מ ד"יא]

י"א. בענין חכמת הזוהר

הנה החכמה הזאת היתה באתגלייא עד פטירת רשב"י ע"ה ואז ואילך נסתם חזון כנ"ל (...). וכל אחד מהחכמים היודעים בחכמה הזאת מאז ואילך היו עוסקים בה בהסתר גדול ולא באתגלייא ולא היה מגלה אותה אלא לתלמידו היחיד בדורו (...). והיתה החכמה הזאת מתמוטטת ומתמעטת והולכת מדור אל דור עד הרמב"ן ז"ל אחרון המקובלים האמיתיים (...). והנה כל ספרי המקובלים האחרונים שהיו אחר הרמב"ן ז"ל אל תקרב אליהם [חוץ מספרי הגאונים, הריקאנטי, פירוש הראב"ד לספר יצירה שהוא מחכם אחד אשכנזי ולא מהראב"ד ז"ל, ספר ברית מנוחה, וחיבור הרמב"ן ז"ל, כמצטט מוהר"ח לעיל] [הקדמת ספר עץ חיים למוהר"ח שעכתב"מ ד"ז/י"ח]

(...) הרי מבואר שעד עתה היו דברי חכמת הזוהר נעלמים ובדרא בתראה תתגלה ותתפרסם חכמה זאת, ויבינו וישכילו בזרי התורה מה שלא השיגו בדורות הקודמים אלינו (...). [הקדמת ספר עץ חיים למוהר"ח שעכתב"מ ד"ג]

(...) ולכן בראות רשב"י ז"ל ברוח קדשו ענין זה, צוה לר' אבא לכתוב ספר הזוהר בדרך נעלם להיות מוצנע למשמרת עד דרא בתראה קריב ליומי מלכא משיחא, כדי שבזכות התעסקם בו תצמח הגאולה בימינו בע"ה. [הקדמת ספר עץ חיים למוהר"ח שעכתב"מ ד"טז]

גם הרמב"ם ז"ל שחיבר ספר היד הנקרא משנה תורה והרמב"ן ז"ל שרשם הוא בשתי פיאות זעיר אפין בדיקא דילה בתיקון הראשון הנקרא א"ל (...) ולכן שני הפוסקים האלה נק' משה. אמנם הרמב"ם הוא מן פאה השמאלית ולכן לא זכה לידע חכמת הזוהר, אבל הרמב"ן ז"ל הוא מן פאה הימנית ולכן זכה אליה כנודע. (...) ולכן אפילו הרמב"ן ז"ל שהוא מפאיה הימנית לא זכה לחכמה זו אלא בזקנותו כנז' בספרים כי בבחרותו לא היה מאמין בה עד אשר רבו ר' עזריאל גרם לו שילמדה על ידי אותה הפעולה שעשה שבא אצלו בקפיצת הדרך כנודע. [שעה"ג ד"פט]

י"ב. טעות בז' השמיטות

ובכלל הדבר הזה להודיעך טעות א' נפל' בפ' קצת מקובלים כגון ס' הקנה וס' בעל התמונה, האומרים כי ז' שמיטות יהיו בעולם, וכל ז' אלף שנה הם שמיטה א', וכבר עברה שמיטה ראשונה ואנחנו עתה בשמיטה ב' הרומזת אל ספירת הגבורה וכיוצא בזה האריכו בדברים אשר לא כן. ועתה אודיעך כי אין להאמין בדברים אלו וסיבת מי שהביאם לידי טעות זה ית' בדברינו אלה. [שעהמא"מ ד"צד]

י"ג. גילוי אליהו הנביא ז"ל

לא בשמים היא

הוספות מהרש"ו [דרס"ב] סוד מ"ש חז"ל בכמה מקומות על פומא דאחיהו אתגור וכו', וכמשזכיר דברי חז"ל אמר רבי פלוני פתח וכו'. מה ענין ההפרש בין לשון זה ללשון זה. והענין הוא כי הנה נודע כי אליהו ז"ל נפרש מבני האדם ונעשה מלאך. ואחר שנעשה מלאך לא נשאר לו כח לפתוח ולחדש בתורה להיות כי לא בשמים היא ולא נשארה תורה בעליונים כלל. וע"כ איננו יכול זולתי לספר לת"ח התחתונים מה שנתחדש בישיבות העליונות של הת"ח הגדולים, ולכן אמר על פומא דאליהו ז"ל. האמנם, הת"ח יש להם יכולת לחדש ולפתוח בתורה כל מה שיראה להם וכמש"ה ע"פ התורה אשר ירוך וכו', ואעפ"י שנפטרו מזה העולם כמו שמצינו בזוהר בכמה מקומות דרמא כך פתח רב מתיבתא וכו' ובמתיבתא דבצלאל ואחליהב וכיוצא מאלו הצדיקים יכולים לפתוח בתורה ולחדש כל מה שירצו. לכן כתיב בהו רבי פלוני פתח וכיוצא מאלו הלשונות. נמצינו למדים כמה היא גדולה מעלת ישראל יותר מהמלאכים שהמלאכים נקראים עבדים וישראל נקראים בנים שנאמר ובנים אתם לה' אלהיכם.

ובודאי אין מדרש רז"ל יוצא מידי פשוטו ממש. [שעה"גד"כו]

ואומרו עדות ה' נאמנה וכו', ירצה כי מציאות הידיעה תתקיים בשתי בחינות, או על פי החקירה ע"י שכל אנושי, לחקור בענין אלהותו ית' ואחדותו וכיוצא, או על פי אמונה, בקבלה מפה אל פה. והנה, כאשר הידיעה היא על צד החקירה, האדם מחדד שכלו ומתפקח ונעשה חריף, אבל כשהוא על פי האמונה, אין אדם מתפקח ומתחדד. ואמר כי תורתנו הנקראת עדות ה', כי הב"ה העיד בה היותה אמיתית, עם היות שאנו מאמינים בה מצד האמונה והיא נאמנה אצלינו ולא מצד החקירה, עכ"ז היא מחכימת פתי. [שעה"פס דרפ"א. מזולתו].

י"ד. בענין החלומות

יום אחד שאלתי למורי ז"ל, טעם למה בבחרותי עשיתי כמה שאלות חלום ולא נענית, ולא עוד אלא שלא הייתי חולם חלומות כשאר בני אדם. ויאמר לי, כי החלום בא ממדרגות שפלות ותחתונות, ונפשי [של מהר"ח"ו] עולה בלילה למקום גבוה מאד יותר ממקום החלום. ולכן אין נפשי מתעכבת כשעולה בלילה במקום החלום, ולכן אינה רואה חלומות כשאר נפשות שהן תחתונות יותר ממנה. [ספר החזיונות דתכ"ג]

ט"ו. השגת האר"י ז"ל

(...) והביאתו לידי אליהו ז"ל שהיה נגלה אליו [להאר"י ז"ל] תמיד ומדבר עמו אל פה ולימדו חכמה זאת (...) ואף אם פסקה נבואה, רוח הקדש ע"י אליהו ז"ל לא פסק מעולם כנ"ל (...) הכל לפי מעשיו, מיד רוח הקדש שורה עליו. [הקדמת ספר עץ חיים למהר"ח"ו שעכתב"מ ד"ז]

ט"ז. אותיות ונקודות וגמטריה

פת"ח בחכמה – צירי בנינה – סגול בחסד – שבא בגבורה – חולם בתפארת – חיריק
בנצה – קיבוץ בהוד – שוריק ביסוד. [שעהקד"מ ד"קנא]

כ"ב אותיות האלפ"א בית"א כנודע והנה הם מתחלקות בו לג' חלוקות בג' קווים שלו:
ז' אותיות הראשונות בקו ימינו – אבגדהו"ז בחסד
וז' שניות בקו שמאל – חטיכלמ"נ בגבורה
וח' אחרונות בקו אמצעי שלו – סעפצקרש"ת בת"ת. כך פירש מורי ז"ל. [שעה"תפ דק"ה]

והנה עוד נשראים מן האלפ"א בית"א ה' אותיות אחרות הכפולות הנק' מנצפ"ך וכבר
הודעתך כי אלו הם סוד החמש גבורות. [שעה"תפ דק"ה].

ושמור כלל זה בידך כי לעולם כל אות אחרונה שאין בה ניקוד בכתוב צריך לנקדה
בשב"א. [שעה"הק ד"קיג]

וכאשר נתבאר אצלנו בשער רוח הקדש בענין הייחודים שלא יכוון בנקודות של ההויו"ת
אלא באותיותיהן בלבד כנ"ל. [שעהמ"צ דק"לה]

אין ראוי לו למנות ולחשוב מספר קטן שבאותיות, אלא כל הגימטריות יהיו במספר גדול
של האותיות (...) וכל מי שנפשו אינה נתקנת בא לדעתו תמיד ענין חשבון מספר קטן.
[שעהמ"צ דפ"ד]

י"ז. בענין קבלה מעשית

גם פעם אחרת השיב מורי ז"ל לאיש הנז' [הר' אליה די וידאש] של שאלה הנז' באופן אחר
[שימוש בקבלה מעשית], והיא זו. (...) אמנם אם היינו יודעים השמות על מתכונתם ואמתתם
היינו רשאים גם אנחנו להשתמש בהם. [שעה"הק ד"קפב]

ושאלתי למורי ז"ל שהרי ראינו דורות הראשונים שהיו משתמשים בשמות כנודע, ובפרט
כפי הנמצא בס' פרקי היכלות שהיו משתמשים רבי ישמעאל ורבי עקיבא לענין פתיחת
הלב ולענין זכירה, והשיב לי כי הם היו נטהרין באפר פרה כנודע בענין רבי טרפון שהיה
מטהר הטמאים באפר פרה אעפ"י שהיה אחר חרבן שני, אבל עתה אנו טמאים לנפש מת
ואין לנו רשות להשתמש בהם.

ושמעתי בשם מורי ז"ל תשובה אחרת והיא זו, כי כל מי שיתקיים בו על כן עלמות אהבון
כפי הפירוש שפירשו רז"ל בו אל תקרי עלמות אלא על מות, ור"ל כי כל מי שאפילו
המקטרגים אוהבים אותו מפני שאין בו שום חטא שיכלו לקטרג עליו אפילו מלאך המוות
נעשה אוהבו מותר וראוי לו שישתמש בשמותיו ית' הקדושים, אבל מי שיוכלו לקטרג

עליו למעלה לומר, רבש"ע ראה איש פלוני עבר עבירה פלונית והוא משתמש בשמותך הקדושים, הנה אדם זה ודאי הוא שיענישוהו למעלה אם ישתמש בשמות הקודש. עוד שמעתי בשם מורי ז"ל תשובה אחרת, והיא כי כל השמות והקמעים אשר בזמננו הם מוטעים אפילו אותם הפועלים בנסיון אמתי, ולכן האדם המשתמש בהם נענש, אבל אם היינו יודעים אותם על מתכונתם, היינו יכולים להשתמש בהם. [שעה"צ דל"א פ' שמות]

ודע כי המשתמש בשמות הקדש רעתו גדלה מאד ואותם המלאכים שהוא מכריחם בכח השבעות לעשות רצונו באים ומחטיאים אותו לאבדו מן העולם ומזמינן תמיד בפיו ברכות לבטלה כי עבירה גוררת עבירה. [שער"הקד"ע]

כל העושה השבעות אלו גורם שיבואו תמיד בפיו ברכות לבטלה. כי עבירה גוררת עבירה ואותם המלאכים שהוא משביע בעל כורחם מתגרים בו ומביאין אותו לידי ברכות לבטלה. ושאלתי למורי ז"ל שהרי ראינו דורות הראשונים שהיו משתמשין בשמות כנודע, ובפרט כפי שהנמצא בספר פרקי היכלות שהיו משתמשין רבי ישמעאל ורבי עקיבא לענין פתיחת הלב, ולענין זכירה, והשיב לי כי הם היו נטהרין באפר פרה כנודע בענין ר' טרפון שהיה מטהר הטמאים באפר פרה אעפ"י שהיה חרבן שני. אבל עתה אנו טמאים לנפש מת ואין לנו רשות להשתמש בהם.

ושמעתי בשם מורי ז"ל (...) ור"ל כי כל מי שאפילו המקטרגים אוהבים אותו מפני שאין בו שום חטא שיוכלו לקטרג עליו, ואפילו מלאך המות נעשה אוהבו, מותר וראוי לו שישתמש בשמותיו ית' הקדושים. אבל מי שיוכלו לקטרג עליו למעלה לומר רבש"ע ראה איש פלוני עבר עבירה פלונית והוא משתמש בשמותיך הקדושים, הנה אדם זה ודאי הוא שיענישוהו למעלה אבל אם ישתמש בשמות הקודש.

י"ח. זמן השתטחות על קברי צדיקים

ושאם אלך להשתטח על דברי הצדיקים יהיה בערב ר"ח או בט"ו יום לחדש כי אז יש יותר הכנה מכל שאר הימים, ושלא אלך לא בשבת ולא ביום טוב ולא בראש חודש כי אז נפשותם עולות למעלה ואינם מושגות על הקבר. [שעה"ג ד"קמח]

והנה אם ההשתטחות הזוה הוא בארבע (שעות הראשונות שביום שאז הוא) זמן קריאת שמע כנודע, אז תאמר ב' פסוקים האלו שהם שמע ישראל וכו' וברוך שם כבוד. [שער"הקד"לג]

ומורי ז"ל הזהירו לאדם א' שלא ילך על קברי רשב"י ור"א בנו ללמוד שם יחידי אפילו בימים שרגילים בני אדם לילך שם, ומכל שכן בשאר מקומות שאין בהם ישוב. (שעה"מצ דקנ"ט)

י"ט. בענין התבודדות

בכל יום להתבודד חצי שעה לחשוב באהבת השי"ת ובפרט ביום ראשון שבשבוע.
[שער"הק מהר"מ יונה ד"קפג]

צריך האדם המתעסק בהתבודדות כנ"ל שיכוין בכל יום מזו ימי השבוע בשם א' מזו שמות וכו' [שער"הק השמטות ממה ששמעתי אני ממורי ז"ל ד"קצח]

כ'. תפילת הנכנס והיוצא מבית המדרש

ובענין התפלה הנז' במס' ברכות פ"ד ר' נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה וכו', ראיתי למורי ז"ל לעולם כשהיה מתחיל לעסוק בהלכה של תלמוד בעיון עם חברי הישיבה אפי' שהיו לומדים בביתו היה מתפלל טרם שיתחיל זו התפלה, ירמיאו"א שלא נכשל בדבר הלכה ולא נאמר על טמא טהור ולא על טהור טמא ולא על אסור מותר ולא על מותר אסור, ואל יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמה אני בהם ולא יכשל אני וישמחו הם, כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך ואח"כ היה עוסק בתורה.

ואמנם תפלה אחרונה ביציאתו מבית המדרש לא שמעתי ממנו לעולם. [שעהמ"צ דפ"ד]

פרק 23. סדר לימוד היום

וזהו מנהג מורי ז"ל אחר שהיה יוצא מבהכ"נ ואוכל אכילתו היה מתעטף בציצית ואח"כ לובש תפילין. ואח"כ קורא את הקריאה הזאת. (שעה"מז ואתחנן דפ"ז)

א'. סדר הקריאה היומית

ועתה נבאר סדר עסק התורה שיעסוק האדם בכל יום. והנה אין אנו מדברים בכל עסק התורה שאדם קורא. רק בקריאה קבועה שצריך לקרוא בכל יום בקביעות בסוד קבעת עתים לתורה. [שם]

תחלה יקרא מקרא של תורה ואח"כ נביאים, ואח"כ כתובים, ואח"כ קבלה, ואח"כ משנה, ואח"כ תלמוד.

וטוב הוא שיקרא ג' בחינות שיש בתלמוד והם בריתא ותוספתא ומימרא. ונלע"ד שהקבלה תהיה אחרונה מכולם לפי שסדר המדרגות ממטה למעלה, הם מתחילין מן המקרא ומסימין בקבלה כמו שית' בענין הכוונות, והרי זה דרך כלל. [שם]

ב'. מקרא

תחלה יקרא מקרא של תורה פר' השבוע ההיא, ואם הוא יום ראשון של השבוע יקרא ששה פסוקים הראשונים שבאותה פרשה. וביום שני יקרא ד' פסוקים שלאחריהם. ביום ג', ה' פסוקים שלאחריהם. וביום ד', ששה פסוקים שלאחריהם. וביום ה', חמשה פסוקים שלאחריהם. וככלות כולם הם כ"ו פסוקים. [שעה"מז ואתחנן דפ"ז]

ודע כי צריך לקרות כל אלו הפסוקים כדרך שקוראין הפרשה בערב שבת, כל פסוק מהם שני פעמים מקרא ופעם השלישית תרגום. [שם]

גם דע כי אם לא קרא מקרא ביום א' של השבוע יש לו תקנה שיקרא ביום שני, שתי הקריאות שהם של יום ההוא שלא קרא, וקריאת היום ההוא עצמו. [שם]

אבל אין זה מועיל רק לצורך היום השני שצריך שיקרא תחלה קריאת יום שלפניו שדילג ואח"כ יקרא קריאת היום ההוא. [שם]

אבל לצורך היום שלא קרא אין לו תיקון כלל ועליו נאמר מעוות לא יוכל לתקון. [שם]

ג'. נביאים

ואח"כ יקרא נביאים (...) ומצאתי כתוב בקונטרסי שכל פסוק מהם יקרא פעם א' מקרא
ופעם א' תרגום [ש]

ד'. כתובים

ואח"כ יקרא כתובים עם התרגום שלהם ואח"כ יקרא על סדר הנ"ל משנה, תלמוד וכו',
והנה בלילות אין צריך לקרוא קביעות הזוה. [שעהמ"צ ואתחנן דפ"ז]

כי המקרא היא תורה שבכתב, והמשנה והתלמוד והקבלה הם תורה שבע"פ. [שעהמ"צ
דפ"ח]

והמשנה והמדרשים וההגדות ביצירה. [ש]

והמדרשים וההגדות והרמזים הם בשאר הבחינות היצירה. [ש]

ודע כי מ"ש שהתלמוד הוא כבריאה הוא פירושן של המשניות עצמן שהם נק' תלמוד,
אבל כל המימרות של התלמוד ושאר הדינין שבתלמוד שאינן ביאור ופירוש המשניות
עצמן, אלו אינן בכלל התלמוד והם למטה ביצירה עם שאר ההגדות והמדרשים כנ"ל.
[ש]

אותם השבעה היכלות הנז' בס' פרקי היכלות של רבי ישמעאל הם בעולם היצירה
[שעהמא"מ ד"ח]

פרק 24. סדר תפילת מנחה

א'. גזרת השער

גם היה מורי ז"ל נוהר מאוד שלא לגלח ראשו אחר שעת המנחה גדולה ואעפ"י בערב שבת לא היה מגלח ראשו אלא קודם הצות היום. (שע"המצ קדושים דנ"ט)

ב'. נתינת צדקה במנחה

ענין הצדקה עיקר ניתנה הוא בשחרית כשאומרים ויברך דוד וכו' כנ"ל אבל עתה במנחה הוא זמן הדנין ואינו כ"כ מוכרח נתינת הצדקה עתה כמו בשחרית. אבל עכ"ז מורי ז"ל היה נוהג לתת גם במנחה קודם שיתחיל היה נותן ג' פרוטות ע"ד מה שנת' בשחרית. [דקצ"א]

ג'. עיקר תפילת מנחה

גם במנחה אומרים קדיש קודם העמידה לפי שלא זכרנו כלל ענין הבריאה כנודע כי אין חיוב בתפלת המנחה רק לומר תפלת שמנה עשרה לבד [דנ"ו].

אמנם, פעם אחרת שמעתי ממורי ז"ל כי תפלת מנחה היא דינא קשיא ולכן אין העיקר שלה רק תפלת העמידה ואין בה ייחוד ק"ש אמנם היא בעולם האצילות. [דק"ז]

עיקר תפלת מנחה הוא העמידה [דקפ"ז]

כי כבר הודעתך כי עיקר תפלת המנחה אינה אלא העמידה בלבד וכל אותם המזמורים שאומרים קודם תפלת המנחה אינם אלא מנהג בעלמא.

ארז"ל שגדולה כחה של תפלת המנחה ויזהר אדם מאד בתפלת המנחה לפי שלא יש שום זמן אחר שתהיה היא. [דס"ח]

גם צריך לזהר שבעת העמידה של תפלת מנחה בלבד תאסור ותחבק שתי ידיך זו ע"ג זו יד ימנית על השמאלית.

גם צריך שתסגור עיניך ותעצים אותם בעת עמידת תפלת מנחה בלבד. [דקצ"א]

גם היה נוהר מורי ז"ל בתכלית שלא לאומרה [עמידה דמנחה] בקול רם אלא בלחש בתחלה ואח"כ בקול רם כמו בתפלת שחרית ומש"כ בתפלת שחרית ומוסף. [דקצ"א]

ואפילו אם היה קרוב לשקיעת החמה ולא עוד אלא אפילו אם היה בערב שבת קרוב לשקיעת החמה היה אומרה בלחש ואח"כ בקול רם. [דקצ"א]

ד'. טלית ותפילין במנחה וזמנה

גם היה נזהר מאוד שלא לאומרה [חזרת הש"ץ] אלא סמוך לשקיעת החמה [בימי חול] כנוזכר בגמרא על פסוק יראוך עם שמש (שם):

גם היה נזהר מאוד שלא לאומרה אלא עם טלית ותפילין (...) כי בראשונה היה נוהג להניח במנחה תפילין דסברת ר"ת, ואח"כ עשה זוג תפילין ע"ד שימושא רבא והיה מניחם בתפלת המנחה. [דקצ"א]

הרב ר' חיים זלה"ה במנחה היה מניח תפילין דר"ת והיה שומע מאיזה אדם הברכה על התפילין דרש"י ואז הוא ז"ל היה עונה אמן ומניח תפילין דר"ת [זר זהב דתי"ד]

ובמנחה לא היה מניח אלא דר"ת ואח"כ עשה זוג של תפילין דרש"י כפי סברת שמושא רבא שהם אצבעים על אצבעים וחריציהם שקועים עד מקום המעברתא באופן שיהיה כל בית ובית חלוק ונפרד מחבירו. ובעת התפירה היו חוטי הגידין מפסיקים ועוברים בתוך החריצים ממש מעבר לעבר מצד זה לצד זה. [דכ"ח]

ובמנחה היה מניח זוג של שימושא רבא והיה אומר כי אלו התפילין כפי שימושא רבא הם עולין במקום שתי הסברות דרש"י ודר"ת ביחד. [דכ"ח]

תפלת מנחה אם נאמרה סמוך לשקיעת החמה כשהיה רואה ששקעה כבר החמה היה תכף מסיר תפלה של ראש ואח"כ מוריד הטלית מעל ראשו על בין כתפיו לפי שאין ציצית בלילה ודי לו בהסירו מעל ראשו, אבל בין כתפיו אין חשש אם הוא לילה כמו שנבאר בסדר המנהגים של מורי ז"ל (ד"קפה):

והיה נזהר בתכלית שלא להיות מעוטף בטלית ולא בתפילין אחר שקיעת החמה ותכף היה מסירם מעל ראשו בעת שקיעת החמה והיה חושש מאוד בדבר הזה. [דקצ"א]

ה'. בענין הוידי

של אחר תפלת המנחה גם הוא ע"ד שביארנו בוידי דשחרית שתכה באגרופך על החזה בכל תיבה ותיבה מן הוידי, ובאותה הכוונה עצמה שביארתי בתפלת שחרית. [דקצ"א]

ו'. לגלח את ראשו ביום

גם היה מורי ז"ל נוהר מאוד שלא לגלח ראשו אחר שעת המנחה גדולה ואעפ"י בערב שבת לא היה מגלח ראשו אלא קודם הצות היום. (שע"המצ קדושים דנ"ט)

פרק 25. סדר תפילת ערבית

בתפלת ערבית, יאמר כך: אשר בדברו מעריב ערבים בחכמה ויפסיק ואח"כ יאמר פותח שערים בתבונה ויפסיק ואח"כ יאמר משנה עתים וכו' נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

א'. חיבוק ידים בתפילת ערבית

גם ענין הנ"ל בתפלת המנחה ליזהר לאסור ולחבק שתי הידים זו ע"ג זו וכן לסגור ולעצום שתי עיניך בעת התפלה כל זה צריך לעשות ג"כ בתפלת ערבית. אבל יש כאן יתרון א' והוא כי עתה בתפלת ערבית צריך לעשות שתי דברים אלו משעה שתתחיל ברכת אשר בדברו מעריב ערבים וכו' עד שתשלים כל העמידה כולה. [דקצ"ב]

ב'. זמן תפילת ערבית

גם זהו סוד מו"ש בגמרא שהיו קצת חכמים מתפללין תפלת נדבה באמצע היום [דקצ"ו, ומשמע שכך נהגו לפני חרבן בית המקדש]

ענין⁷² המזמורים שנהגו לומר קודם תפלת ערבית לא היה מורי ז"ל נוהג לומר שום מזמור כלל זולתי ג' פסוקים של ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי אדם וכו' ה' הושיעה וכו' ואח"כ אומר קדיש וברכו ותפלת ערבית. [דקצ"א]

וכן ע"ד זה בליל מוצאי שבת לא היה נוהג לומר אותה האלפא ביתא ואותם מזמורים כלל. [דקצ"א]

ג'. קריאת מקרא בלילה

אבל בשאר לילות השבוע אין ראוי לקרוא מקרא לפי שהמקרא היא בעשיה, ולילה עצמה היא בחינת עשיה והכל הוא דינין ואין ראוי לעורר דינין. [שעהמ"צ דפ"ט]

אבל בליל ששי יען כי יום הששי מכין לשבת והרחמים מתעוררין בו לכן יכול לקרוא מקרא אף בלילו. [שעהמ"צ דפ"ט]

⁷² עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

פרק 26. סדר הסעודה

א'. שתיית מים קודם הסעודה

כבר ידעת מחלוקת הפוסקים וגם הוא מחלוקת האמוראים אם צריך לברך על המים שבתוך הסעודה, לכן טוב לנהוג לצאת ידי ספק שקודם שיטול ידיו ישתה מים פחות משיעור רביעית ויברך עליהם ברכה ראשונה ולא יברך לבסוף, ויכוין לפטור עצמו בברכה זו כשישתה מים בתוך המזון.

פעם א' שתייתי יותר מרביעית⁷³ והסתכל מורי במצחי ואמר לי, הנה שתית מים ולא ברכת אחריהן ברכה אחרונה.

ואם יש יין בתוך המזון, אין צריך לכל זה כי ברכת היין פוטרת כל מיני משקין. [שעהמ"צ דצ"ד]

א"ש: מדברי הרב נלמוד לעשות ג"כ קודם שיכנס האדם לבית המרחץ שאינו יכול לברך בפנים, ולכן ישתה פחות מרביעית בחוץ קודם שיפשוט את בגדיו ויברך ברכה ראשונה, ואח"כ יכנס וישתה כל מה שירצה בפנים, ואח"כ כשיצא לחוץ אם שתה כשיעור רביעית יברך ברכה אחרונה. וכמו כן נלע"ד לעשות בזמן שהאדם שותה בלילה על מטתו וידיו מסואבות, שישתה קודם שיישן פחות מרביעית ויברך ברכה ראשונה, ויכוין לפטור כל מה שישתה כל הלילה, ואח"כ באור הבקר כשיטול ידיו ויטהר, אם שתה בכל הלילה כשיעור רביעית בבת א' יברך ברכה אחרונה. ואם ירחץ ידיו בלילה קודם שתייתו ויברך עליהם, אשריו. [שעהמ"צ דצ"ד]

ולכן היה מורי ז"ל מזהיר אותנו מאד שלא נשתה המים ההם בפה ר"ל שלא יניח האדם בפיו על המעיין עצמו וישתה. אבל בלכתו למעיין ישא מעט כל שהו ואח"כ יקה המים בידיו ובחפניו וישים בפיו ואמנם אחר שכבר נעקרו המים מן המעיין או הבור, והובאו לבית אין חשש כלל לשתות מהם, ועכ"ז טוב הוא לשפוך מעט מים קודם שישתה וכנו' במס' פסחים בשם רב יוסף ורב פפא בההוא עובדא דיוסף שידא. [שעהמ"צ דק"ד]

ב'. נוסח בורא נפשות

וצריך לדייק ולומר על כל מה שבראת להחיות וכו' ולא תאמר על כל מה שברא דרך נסתר. [שעהמ"צ דק"ד]

⁷³ משמע שלדעת האר"י ז"ל, אם אוכלים יותר כשיעור, יש לברך ברכה אחרונה קודם המוציא, והוא כדעת המחמירים בענין אכילת מיני תרגימה קודם הקידוש ביום שבת, שיש לאכול פחות משיעור אלא יברך עליהם ברכה אחרונה ואין ברכת המוציא פוטרת את ברכה אחרונה.

ג'. שיעור נטילת ידיים

נטילת ידיים שיעורה כל היד שהוא ה' האצבעות והכף עצמה עד פרק הזרוע. [שעהמ"צ דצ"ד]

ד'. טעם הנטילה

ענין נטילת הידים שהוא לשון נשיאות כמו וינטלם וינשאם, אשר ביאורו הוא שבעת רחיצתם יגביהם למעלה עד כנגד ראשו ולפחות עד כנגד שתי הפנים שבו (...) ולכן צריך עתה בנטילת הידים להגביהם למעלה כנגד הראש להעלותם אל מדרגתם הראשונה שהיו בבחינת רישא כנו'. והנה כאשר תגביה ידיך תכוין להכניס קשרי הזרועות לפנים ולא יהיו יוצאין ובולטין כמנהגם לאחורי הגוף והם נקראים קובדו"ש בלשון לע"ז בסוד וכל אחוריהם ביתה. [שעהמ"צ דצ"ה]

ולכן עתה בנטילת הידים כוונתינו היא לגרש משם את הקליפה הנאחזת בהם לטעם הנו'. ובתחלה אנו שופכין ממי החסד עליהן ורוחצין אותם להעביר הזוהמא שהיא הקליפה הנאחזת בהם, וזו היא בחינת הרחצה.

ואח"כ היא נטילת הידים והגבהתן למעלה אחר הרחיצה כדי שלא יחזרו הקליפות להתאחוז בהם כבראשונה (...) ולכן צריך להעלותם עד כנגד הראש ממש. [שעהמ"צ דצ"ה]

ה'. סדר נטילת ידיים

הנה בתחלה תרחוץ ידיך, ובתחלה תשפוך המים על יד ימינך שתי פעמים זו אחר זו (...) ואח"כ תרחוץ ירך שמאלית ותערה עליה שתי פעמים אחרות רצופות (...) ואח"כ תשפשף שתי ידיך זו בזו (...) אז תגביה ידיך למעלה כנגד פניך (...) ואז תברך ברכת על נטילת ידיים. [שעהמ"צ דצ"ו]

כבר הודעתך כי צריך ליטול שני פעמים בכל יד ויד ואח"כ יחזור לשפשף שניהם יחד לחברם. [שעהמ"צ דקנ"ט מזולתו]

ואח"כ כשתחזור שנית לרחוץ יד ימין (...) ואח"כ תרחוץ שמאלך ע"ד הכוונה הנזכרת ממש. (שער המצוות פר' עקב.)

ו'. בציעת הפת

ואח"כ תיקח הלחם בן שתי ידיך מזה ומזה ותברך המוציא וכו' ובמלת המוציא תגביה שתי ידיך האוחזות בלחם למעלה מעמך. [שעהמ"צ דצ"ו]

כשאתה אוכל אותה הפרוסה של כזית של המוציא אשר ברכת עליו ברכת המוציא. [שעהמ"צ דק"ה]

ז'. טבילת המוציא במלח

אחר שתבצע הלחם צריך לטבול אותו במלח (...) ותכוין למתק הגבורות ע"י החסדים ע"י טיבול זה כי כל מלח הוא קצת מרירות ודין. [שעהמ"צ דק"ס מזולתו]

ודע כי המוגולגל במים ובמלח אינן נקראים גם הם רק צומח (...) והמלח נעשה מן המים ולכן נקרא גם הוא צומח. [שעה"ג ד"קא]

גם כשתמזוג היין במים תכוין להמתיק הגבורה שהיא יין עם המים שהם החסד. [שעהמ"צ דק"סא מזולתו]

ח'. זכירת חרבן הבית בזמן אכילתו

עוד צריך שתדע, שצריך האדם להיות זוכר בתוך אכילתו, חורבן הבית, כנוכר פרשת תרומה [דקנ"ז] ויהיה עצב ודואג בלבו, כי בזמן בית המקדש, הייתה אכילת השכינה באופן אחר יותר מעולה ומשובח, ממה שהוא עתה אחר החרבן, והיו נתקנים העולמות, בתיקון יותר משובח מאוד. [שעהמ"צ דק"ז]

גם צריך שתדע כי אעפ"י שנת"ל שבתוך הסעודה אם הוא בחול, יתעצב אל לבו על החורבן כנ"ל בשם הזוהר. אמנם בברכת המזון צריך אדרבה להראות שמחה יתירה בלבו וכמ"ש בס' הזוהר פ' תרומה על בועז וכו'. [שעהמ"צ ק"ט]

ט'. שיעור הפאה

גם בענין שיעור הפיאה מן התבשיל שבקערה, אין חשש בזה בזמן הזה. לפי שטעם שיעור הפיאה הוא מפני איזי עני שיבוא בתוך הסעודה או ג"כ להשאיר חלק השמש המשרת בסעודה ולכן כיון שמושייר בקדרה אחר שנתנו לו לבעל הבית חלקו בקערה שלו ומשיירין

בקדרה חלק אשתו ובני ביתו, די לו בשיעור פאה זו, ובפרט כי אין נוהג אצלנו ענין העניים
הבאים בתוך הסעודה ולא ענין השמש ולכן אין דין זה נוהג עתה כלל. [שעהמ"צ דק"ז]

פרק 27. דיני מאכלים וברכות

פעם אחת⁷⁴ זימנו להרח"ו זלה"ה לסעודת אירוסין, והלך לשם ואכל ושתה. ואחר כך בא וישב לפני הרב (האר"י ז"ל). אמר לו הרב: היום הזה אכלת חצי שרץ אחד, ואם לא תאמין תוציא חצי הגלוסקא ששמרת לאשתך, ואראה לך חצי השרץ שנאר שם. מיד (מהרח"ו) הוציאה וחתכה לשנים וראה חצי נמלה נתון בה. מאותו היום והלאה, לא רצה לילך לשום סעודה.

הנה האדם הגזר תמיד במאכלו לפשפש בהם שלא יהיה בה שום איסור מסייעין אותו מן השמים שלא תבוא תקלה על ידו (...). ודבר זה נתאמת לי בעצמי אני הכותב [מהרח"ו ז"ל] דברים נוראים אין עת להאריך בהם.

א"ש: גם אני מעיד על זה כמה שראיתי כמה פעמים להרב אבא מארי ז"ל [מהרח"ו ז"ל]. [שע"המצ"ד קג]

א. עשבי דברא

עשבי דברא כתבו הפוסקים האחרונים [ראשונים לדין] שכיון שלא נזרעו בידי אדם יברך עליהם שהכל. ומורי זלה"ה לא היה חושש לסברא זו. אמנם אף אם הם מדבריות, אם היו פרי העץ היה מברך עליהם בורא פרי העץ. ואם הם עשבים מדבריות היה מברך בורא פרי האדמה. (א"ש כך נהג ג"כ מורי זלה"ה [מהרח"ו ז"ל] וכך אני נהגתי). [שע"המצ"ד דק"יא]

גם היה נוהג מורי ז"ל פעמים רבות היה מצווה לבני ביתו, שיביאו לפניו מאותם עשבי דברא, שאינם נזרעים בידי אדם, או קוצים ודרדרים שדרך בני אדם לאוכלן, והיה אוכל אותם, כדי לקיים בו קללת אדם הראשון, שנתקלל ואמרו לו וקוץ ודרדר וכו', ואכלת וכו'. [שע"המצ"ד דק"ז]

ונעל"ד לומר שכתב [הלבוש] סתם להודיע, דאע"ג שאנו יודעים בבירור שאדם נטע אילן סרק אינו מברך עליו אלא שהכל, ולכן סמך אל דין זה בני אסא אע"ג דבשלן והויין כפירות אינו מברך אלא שהכל, כיון שמינו אינו אילן מאכל מעיקרו אלא אילן סרק ואינו אלא כעץ בעלמא. ואויל עם שיטתיה בגרעינין שמתקן ע"י האור, דמברך עליהם שהכל. וזהו לשיטת הרב המשביר זלה"ה. [האר"י ז"ל] שנים חיים ישלם

אבל נמצא בחברת מורי ז"ל בגינת וורדים שבדמשק בכפר צלחיא, וראה אילני הדס הנטועין לכתחלה על הנהרות לא לצורך העלים אלא לצורך הפירות, דבני אסא היוצאים מהם מתוקות כדבש, ולקק ואכל מהם ובירך עליהם בורא פרי העץ. ואמרתיו לו, למדתנו רבינו בני אסא מברכים עליהם שהכל. והשיב לי הרב זלה"ה לא ראה מין זה, מדכתב אע"ג דבשלן והויין כפירות, להיות שבארצותיו לא יש פרי כזה, ולכן כלל אותו בכלל אילני סרק. אבל בארצות האלו שאינם נטעים ההדס מעיקרא אלא לפריו, להם השיב פרי ומברכים עליהם בורא פרי העץ. שנים חיים ישלם

ביציאת מבית הכנסת
עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

ב'. בענין הדם

ענין סברת הרמב"ם ז"ל בענין בישול תרנגולת שמליהו הממלאים בתוך חלל התרנגולת בטפילה של בשר מחותך דק מעורב בביצים ופלפלין וכיוצא בזה, וכן חתיכות בשר עצמו כמו הצלעות או הפלדא"ש שממלאין אותו בטפילה הנז', וכן בני מעיים שמחתכין אותן ע"ד הנז' יש מחמירין לבשל הבשר שבתוכם בתחלה קודם שיתנוהו במילוי הנז' משום חשש דם.

ואני ראיתי למורי ז"ל שלא היה חושש לסברה זו אבל אם היו עושין אותו כך, ודאי שהוא יותר הגון. אבל בענין הפאשטילי"ש שעושין מין עיסה ובתוכה בשר מחותך עם בצלים מחותכין כגודע בזה, חקרתי לאמו של מורי ז"ל ואמרה לי שמורי ז"ל היה מזהיר לאשתו שיבשל הבשר ההוא בתחלה טרם יתנהו בתוך העיסה. [שע"המצ ד"נו]

ג'. בענין ביצה צלוייה

ראיתי למורי ז"ל פעמים שהיה גומעה כשהיא צלוייה בלתי שישגיח בתוכה אם יש בה דם ולא היה חושש כלל לסברת המחמירין שלא לגמוע ביצה צלוייה והביא ראיה מן התלמוד בהרבה מקומות בענין גמיעת הביצה כמו שהיא חיה או צלוייה וכמעשה דרבי עקיבא שהיה בתענית בערב שבת והביאו לו ביצה מגולגלת וגמעה חיה והרבה כאלה. והטעם כי הוא ספק ספיקא ובדרבנן. (שע"המצ אחרי מות דנ"ו).

ד'. דברי בשר

צריך לזהר במאד מאד שלא לאכול שום לב בהמה חיה ועוף. [שע"המצ דקנ"ג]

ענין אותם העופות הגדלים מן האילן וניתלין בו בחרטומיהם כנז' בהגהות סמ"ק כנז' בדברי המפרשים שהאוכלם עובר משום שרץ העוף [שע"המא"מ ד"כ]

ה'. בין בשר לגבינה

מורי ז"ל נהג באותו היום שאכל גבינה לא היה אוכל בשר עד הלילה. [שע"המצ ל"ח]

ו'. דברי חלב

אין לשתות קום⁷⁵ החלב אחר שנקפא החלב ונבדלו המים ממנו וכמ"ש הרב אליעזר מזמיין (שע"המצ חומרות למי שרוצה להיות חסיד דקנ"ג)

וראיתי מחמירין שלא אכלו האסוכר הנעשה מן הקנים המתוקים עם בשר, לפי שהגויים היו מלבינין אותו ע"י שמערבבין בו חלב עזים כנודע, ולכן אינם אוכלין אותו עם הבשר. ואני ראיתי למורי ז"ל שאכל אותו עם הבשר ביהד. [שע"המצ ל"ח]

ז'. פת של גויים

גם יזהר שלא לאכול פת של גויים אפילו מן הפלטר כלל ואפילו בספק צריך לזהר ולבדוק אם הפת שמוכר ישראל החנוני ישראל אם הוא של פלטר גוי כדרך שנוהגין בא"י, שיש חנוני ישראל שמוכר פת של פלטר גוי. [שעהמ"צ דקנ"ב]

ח'. בענין הדבס [הדבש]

הנעשה מתירוש המבושל של הענבים לא היה מורי ז"ל נמנע מלאוכלו אף אם העושין אותו היו חשודים עליו ונלע"ד כי היה מיקל בו לפי שאין ניסוך באומת הישמעאלים⁷⁶ ודי לו להחמיר שלא לאוכלו בהיותו ודאי שלהם אך בספיקו היה מתיר. (שע"המצ עקב דקי"א)

ט'. גובלות התמרה

ענין גובלות התמרה הנז' במס' ברכות ומס' דמאי וכמ"ש על החומץ ועל הגובלות ועל החלב אומר שהכל (...) וטעם נפילתם שם הוא לפי שלא נגמר אז בישולם ותיקונם לסיבת מרירות הדינין הקשים אשר בהם כי הם בחינת אחורים, ולכן נקרא גובלות התמרה. [שעהמ"צ דק"יא]

⁷⁵ וטעות סופר נפלה בשער המצוות המודפס שגירס 'קרום' במקום 'קום'. זית"א
⁷⁶ אמר שמואל מעיד אני שמורי אבי זלה"ה [מוהר"ח ז"ל] לא היה אוכל ממנו ולעד"נ כי היה מחמיר בסבת הרבה ערלים [נוצרים וכו'. זית"א] נוגעים בתירוש כמנהג שלהם בעת עשייתו והוא ספיקא באיסורא דאורייתא כנלע"ד.

י'. אכילת התרמוסין ואפונים

צריך להזהר שלא לאכול התרמוסין הנשקלף ע"י הגויים כדי למתקן ושלא לאכל אפונים של הגויים ששקלו אותם כעין קלויות ובלע"ז נקראים קודאמא"ש. והנה התרמוסין אעפ"י שמן הדין מותרין הם לפי שלא מעלין אותם על שולחן מלכים עכ"ז לא גרעי מזההוא גברא דלא אתחזי ליה אליהו ז"ל משום דשתה מים דאחים להו קפילא ארמאי. אבל האפונים אסורים מן הדין מפני שאלו הקלויות שלהם עולין על שולחן המלכים והשרים של המקומות שעושים אותם קלויות. ולא דוקא שולחן מלכים אלא כיון שעולין על שולחן השרים אסורין. [שעהמ"צ דקנ"ב חומרות שאינם ע"פ הדין]

גם התרמוסין המרים המתמתקים ע"י ישראל חייבין כפי הדין המוסכם בכל הפוסקים. [שעהמ"צ דקנ"ב חומרות שאינם ע"פ הדין]

י"א. ענין חומרות ודיני המעשר.

יזהר שלא לאכול שומשמין כמו שהם בשום אופן עד שיוציא מהם מעשר, וזה הוא דין גמור כסברת כל הפוסקים, לפי שגמר מלאכתן הוא כשמוציאין שמן מהם אז הוא פטור ממעשר לפי דעת הרמב"ם ז"ל, לפי שגמר מלאכתן בהוצאת שמן הוא ביד גוי אבל כשאוכלין כמו שהן הנה גמר מלאכתן הוא ע"י עצמו ונתחייב במעשר אפי"ן לסברת הרמב"ם ז"ל. [שעהמ"צ דקנ"ב חומרות שאינם ע"פ הדין]

- זיתים מרים

גם בענין הזיתים המרים שממתקין אותם בבית ע"י ישראל, הם גמור מלאכתן ע"י ישראל ע"ד הנז' בשומשמין, וחייבין במעשר לדברי הכל. אבל הזיתים השחורים המתוקים וקנאן מן הגוי וכבר היו ראויין לאכילה כמו שהן ע"י הדחק, פטורין מן המעשר אף אם מיתקן אח"כ הישראל בביתו.

- גם בענין הענבים

יש מקומות שעושין יין מכל מיני הענבים שבארץ ההיא, ויש מקומות שאינן עושין יין רק מן הענבים המיוחדים לעשות מהן יין והגויים הנוטעים הכרמים והגפנים ההם כוונתם אינה רק למוכרם לעשות מהן יין, ולכן באלו המקומות שהענבים שלהם מיוחדים לעשות מהן יין כגון הענבים השחורים שבא"י שאינן ראויין אלא ליין, אזלינן בתר דעת הנוטע אותן ונמצא שגמר מלאכתן אינה אלא כשעושין מהן יין. ולכן היין שהוא חייב במעשר לדברי הכל כנודע.

ונמצא כפי זה כי אין לאכול מאותן הענבים כלל עד שיוציא מהן מעשר כי אכילתן הוא גמור מלאכתן והוי ביד ישראל.

אבל בשאר המקומות אעפ"י שעושיין יין מן הענבים רוב הנוטעים אותן לאכילה הוי ולא
ליין שלהם. [שעהמ"צ דקנ"ב חומרות שאינם ע"פ הדין]

גם ההולך בגינת הגוי
לקנות ירקות, יזהר שלא יתלשם בידו, כי הירקות גמר מלאכתן הוא בעת תלישתן ונגמרו
ביד ישראל ונתחייבו במעשר אותן שתלש בידו. [שעהמ"צ דקנ"ב חומרות שאינם ע"פ הדין]

גם יזהר להוציא תרומות ומעשרות מן היין שקונה מן החנוני בעל היין, לפי שרוב הדור
הזה אינן בקיאים במעשרות וכעמי הארץ הם חשובים בענין המעשרות והוי כמו יין של
דמאי. [שעהמ"צ דקנ"ב חומרות שאינם ע"פ הדין]

פרק 28. סדר מים אחרונים

א'. הסרת הסכין מהשולחן

גם צוה לי בענין הסרת הסכין מעל השולחן להזהר מאד להסיר אותו לגמרי ולא יספיק לכסותו בלבד. [שעה"ג ד"קמט]

גם אמר לי שמי שהוא משורש קין, צריך ליזהר להסיר הסכין מעל השולחן בעת ברכת המזון לגמרי⁷⁷, ולא יספיק לכסותו בלבד כי כלי הזיין הם בקיין כגודע. [שער"הקד נ"ה אזהרות לשורש קין]

ב'. אופן החיבור והשפלת האצבעות

כי תחבר ד' האצבעות יד ימינך לבד והגודל לבד (...) וכסדר הזה תכוין בה' אצבעות יד שמאלך (...) וב' כוונות אלו תכוין בהיות אצבעות ידיך כפופות כלפי מטה כגודע כי במים אחרונים צריך להשפיל אצבעותיו כלפי מטה. (שע"המצ עקב דק"ח)

ג'. איסור הפסק בין מים אחרונים לבין ברכת המזון

והנה אין להפסיק כלל בין מים אחרונים לברכת המזון. ופעם⁷⁸ א' היינו לפני מורי ז"ל ובא לפניו אדם אחד ואמר לו כי זה לך יום או יומיים שאירע לך כאב חזק בכתפו, ונסתכל בו מורי ז"ל, ואמר לו כי זה בא לך מפני שהפסק בין מים אחרונים לברכת המזון, בקריאת פרק א' של משנה, ועבר על מה שאמרו חז"ל תכף לנטילה ברכה ר"ל תכף לנטילת מים אחרונים, ולכן תכ"ף נהפכך לכת"ף, והרגיש בו כאב. ולכן צריך ליזהר שלא להפסיק בין מים אחרונים לברכת המזון כלל, אפילו בדברי תורה. ואם הוא רוצה לעסוק בדברי תורה כמ"ש ז"ל, יעסוק בתורה קודם שיטול ידיו מים אחרונים. [שעה"מצ ק"ח]

⁷⁷ עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

⁷⁸ שע"המצ 25 עקב דמ"ה ע"א.

ד'. פסוקים בין מים אחרונים לבין ברכת המזון

אמנם אלו הפסוקים צריך לאומרם אחר מים אחרונים קודם ברכת המזון מזמור אלהי"ם יחנונו ויברכנו וכו' כל המזמור ואח"כ פסוק אברכה את ה' בכל עת תמיד תהלתו בפי (...)
וכדי לסלקו משם צריך למימר הב לן ונברך כמ"ש בינוקא דפ' בלק
ולכן אומרים זה הפסוק אברכה את ה' וכו' תמורת הב לן ונברך ואח"כ פסוק סוף דבר
הקול נשמע וכו' ואח"כ תהילת ה' ידבר פי וכו' ואח"כ פסוק ואנחנו נברך יה וכו',
ואח"כ יאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'
ואח"כ יאמר ברכת המזון. [שעהמ"צ דק"ח]

כי תחלה תאמר המזמור והפסוקים כנז' עד סוף הפסוק ואנחנו נברך יה וכו' [שעהמ"צ דק"ט]

ה'. ברכת המזון עם/בלי כוס

אם יש עמו ג' אנשים שאכלו כאחת, ואין שם יין, יברכו ברכת זימון, ואע"פ שאין יין,
ואח"כ יברכו ברכת המזון. [שעהמ"צ דק"ט]

הנה אם הוא יחידי, לא יברך ברכת זימון ולא ברכת המזון על הכוס, כנזכר בפרשת תרומה.
[שעהמ"צ דק"ט]

ואם אין שם כוס יסגור עיניו ויברך ברכת המזון בכוונה וישים ידו השמאלית על לבו כנגד
החזה ויד ימינו על שמאלו ויברך ברכת המזון בכוונה גמורה. [שעהמ"צ דק"ט]

ו'. אחיזת הכוס

ואח"כ יטול הכוס בימינו ותעמידנו על ה' אצבעותיך הימנים ממש על גביהם ויתן עיניו
בכוס בכל ברכת המזון [שעהמ"צ דק"ט]

וא"ל מורי ז"ל, כי מלשון ההוא ינוקא דפרשת בלק משמע, שאוחז הכוס בב' ידיו, עד
שיגמור ברכה ראשונה. וכשמתחיל ברכה שנית, כדין יתיישב כסא על תיקוניה כנז' שם
ר"ל שיעמידנו על ה' אצבעות יד ימינו. ועכ"ז לא נהג כן מורי ז"ל, אלא כמו שכתבתי
לעיל. [שם ק"ט]

והנה כוס של ברכה צריך להגביהו (...) והם ה' אצבעות היד הימנית (...) וכוס של ברכה
בהדבקים בימין למתקם. [שעכתב"מ ד"כה]

(...) וכמו שכוס של ברכה צריך להסתכל בו כמ"ש נותן עיניו בו (...) וכמו שצריך לכוין שיתברך כוס של ברכה מהמקור העליון וכמו שאנו אומרים נברך שאכלנו משלו, כן צריך לברכא ליה. [שעכתב"מ ד"לה]

(...) אמרו בגמ' שצריך להגביהו טפח ובזהר אמרו זרת, וב' שיעורים אלו כולם עולים למקום אחד כי שיעור טפח הוא שיעור ה' אצבעות (...) ואמנם שיעור זרת הוא ב' טפחים. [שעכתב"מ ד"לה]

פרק 29. סדר ברכת המזון

א'. אופן הברכה

כבר נתבאר למעלה שצריך שיברך ברכת המזון בכונה גמורה. וידיו אסורות זו ע"ג זו על החזה ועוצם עיניו אם אין שם יין, לפי שש"א קאי תמן לקטרגא עליו, ובפרט אם הוא ביחיד. [שעהמ"צ דק"ט]

ויתן עיניו בכוס בכל ברכת המזון. ואם אין שם כוס, יסגור עיניו ויברך ברכת המזון בכונה, וישים ידו השמאלית על לבו כנגד החזה, ויד ימינו על שמאלו, ויברך ברכת המזון בכונה גמורה לטעם הנז' כי הס"א עומד שם לקטרג (...) אם לא יברך ברכת המזון בכונה. [שם ק"ח/ט]

ב'. לברך בשמחה

גם צריך שתדע כי אעפ"י שנת' לעיל שבתוך הסעודה אם הוא בחול יתעצב אל לבו על החרבן כנ"ל בשם הזוהר, אמנם בברכת המזון צריך אדרבה להראות שמחה יתירה בלבו וכמ"ש בס' הזוהר פ' תרומה על בועז וכו'.. [שעהמ"צ דק"ט]

ולכן צריך לברך ברהמ"ז בעין טובה, ובשמחה גדולה להראות לפניו כנדיבים בעין טובה, ולא צרי עין. ואז גם היא נותנת לנו מזונותינו בשמחה ובטוב עין. [שעהמ"צ ק"ט]

ג'. מזיגת הכוס בברכת הארץ

בברכה ג', בהגיעך אל תיבת 'את' אשר בבפסוק ואכלת ושבעת וברכת את וכו', אז תמזוג היין ותשליך המים לתוך הכוס כנודע. כי מילת את היא המלכות הנקראת כוס. ותביט ותסתכל במים ההם בעת שתתנם בכוס. [שם ק"י]

ד'. גוסה ברבת המזון

ובאומרד כי הוא זן ומפרנס לכל, צריך להגיה ולומר כי הוא אל זן ומפרנס לכל. [שם ק"י]

בא"י הזן את הכל.

ובפסוק פותח את ידיך הנה מזמור הזה נתקן לאומרו ג"פ ביום כנודע בסדר התפלה ב"פ בתפלת השחר ופעם א' במנחה בכל זמן מוג' זמנים הגו' יש כוונה בפני עצמה עם היותם דרך אחד גם ס"ת פותח את ידיך חת"ך והוא שם קדוש המכונה בספרי המקובלים שם הפרנסה

בסיום ברבת המזון יאמר פסוק עושה שלום במרומיו וכו'. [שעהמ"צ דק"י]

חלק ב': יום השבת

פרק 30 סדר ערב שבת קודש

א. ענין ליל ששי

לפי שגם בו צריך לקרוא מקרא והוא כי אז בליל ששי תקרא בקומך ממתנד אחר הצות לילה ואם לא תוכל לקום תקראם קודם שתישן ששה ועשרים פסוקים אחרים, שלאחריה כ"ו פסוקים שקראת בה' ימים הראשונים של השבוע כנז', ואח"כ תקרא מה שתראה כמנהגך. [שעהמ"ז דפ"ז]

ובליל ששי תקרא כ"ו פסוקים אשר בפרשה עצמה אשר אחרי כ"ו פסוקים הראשונים אבל בשאר לילות השבוע אין ראוי לקרוא מקרא לפי שהמקרא היא בעשיה, ולילה עצמה היא בחינת עשיה והכל הוא דינין ואין ראוי לעורר דינין. [שעהמ"ז דפ"ט]

אבל בליל ששי יען כי יום הששי מכין לשבת והרחמים מתעוררין בו לכן יכול לקרוא מקרא אף בלילו. [שעהמ"ז דפ"ט]

ואם בענין הדיבור והלימוד בתורה כבר ביארנו בסדר המקרא שנוהג בכל יום ויום שצריך לקרות בכל ליל ששי כ"ו פסוקים מפרשת השבוע באותה הכוונה שנתבאר שם בשער המצות בפ' ואתחנן במצות ת"ת. גם ביום ששי עצמו צריך לקרות כל הפרשה כולה במקרא ותרגום באותה הכוונה שנתבאר שם. [שעה"תפ דרכ"ה]

פרק 31. ענין יום ששי

א'. קריאת שמו"ת

מנהג מורי ז"ל תכף בסיימו תפלת שחרית דיום ששי היה הולך לבית הכנסת או לבית מדרשו אם היה שם ספר תורה כשר והיה מוציאו וקורא בו הפרשה שנים מקרא וא' תרגום והוא היה קורא המקרא מתוך הספר תורה והיה לו תלמיד א' שהיה מקרא לו התרגום מתוך ספר תרגום והוא אומר אחריו וכן היה עושה בכל פסוק ופסוק עד שמשלים הפרשה (ד"רכה):

וביום ששי אז תקרא כל הפרשה כלה מתחלתה ועד סופה שנית מקרא וא' תרגום כנודע.

דע, כי בכל פעם שתקרא איזי מקרא אפי' בשאר ימי השבוע צריך לקרותו ב' מקרא וא' תרגום. [שעהמ"צ ד"ז]

גם דע כי כשתקרא המקרא צריך לקרותו עם ניגון הטעמים אשר בפסוקים ההם, אבל כשתקראנו תרגום אין צורך לקרותו בניגון הטעמים, כי אין טעמים אלא במקרא לשון הקדש, שלא כדברי הנוהגים לקרוא אף התרגום בניגון הטעמים, של הפסוק ההוא (שע"המצ פר' ואתחנן דפ"ז).

ולא היה עושה כמו שיש מתייהרים לקרוא כל הפרשה כולה מקרא פעם אחת ולשנותה מקרא פעם שנית, ואח"כ קוראין כולה ביחד פעם שלישית אבל כל פסוק ופסוק בפני עצמו היה קורא שמו"ת. [דרכ"ה ובש"המצ דפ"ז]

והיה דוחק עצמו לקרותה ביום ששי והיה אומר כי זה סוד והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו. זולתי אם אירע לו איזהי אונס גדול מאוד אז היה קורא הפרשה שמו"ת אחר סיום תפלת שחרית דיום שבת קודם סעודת שחרית כמו שצווה רבינו הקדוש לבניו ולא כאותם הקורין אותה באמצע תפלת שחרית דשבת (ד"רכה):

ודע כי בכל ערב שבת אחר שתסיים הפרשה ההיא שנים מקרא וא' תרגום תכפול פסוק אחרון של הפרשה מקרא ולא תרגום. [דפ"ז]

ובערב שמחה תורה, אעפ"י שאינו יום שבת, תקרא פרשת וזאת הברכה שנים מקרא וא' תרגום.

ודע, כי בכל ערב שבת אחר שתסיים הפרשה ההיא שנים מקרא וא' תרגום, תכפול פסוק אחרון של הפרשה מקרא ולא תרגום. [שעהמ"צ דפ"ז]

ב'. זמן הטבילות בערב שבת

ואחר קריאת הפרשה היה טובל הטבילה של ערב שבת (...) ולא היה טובל קודם שיקרא הפרשה זולתי דרך מקרא, ואף גם במקרה זה לא היה טובל רק אחר שהתחילה שעה חמישית מיום שישי (ד"רכה):

והיה אומר מורי ז"ל כי כיוון שכבר קרא הפרשה כבר יש באדם כח לקבל תוספת קדושת השבת ולכן לא היה טובל קודם שיקרא הפרשה זולתי דרך מקרה ואף גם מקרה זה לא היה טובל רק אחר שהתחילה שעה חמישית מיום שישי כמו שבארנו לעיל על ה' יתירה דיום השישי והיה אומר מורי ז"ל כי תוספת שבת היה ניכר ומתגלה במצח האדם תכף אחר התפלה הנו'. אבל עיקר הגלוי היה רק חצי היום ודוקא אם טבל כבר והסיר ממנו קליפין דחול ע"י כונתו כנודע שקליפין דחול הם בגדי החול של נפש האדם. [דרכ"ה]

דע כי תוספת השבת מתחיל מתחלת שעה ששית של יום השישי כמו שני' אצלנו בענין ערב שבת על פסוק יום השישי, ה' יתירה. ונמצא כי ז' שעות אחרונות של יום שישי בכל כ"ד שעות יום שבת, הב"ה יושב בהם כל כסא רחמים מפני כבוד השבת והנה הם א"ל שעות וזהו אל מלך יושב וכו' כי שיעור הא"ל שעות בלבד בכל השבועות אז הב"ה נקרא מלך יושב על כסא רחמים.
ושאר ימי החול יושב על כסא דין. [דשצ"ט מזולתו]

ג'. כמות הטבילות

דע כי צריך האדם לטבול שתי טבילות זו אחר זו. והראשונה היא להפשיט בגדי החול של הנפש והשנית היא לכבוד שבת לקבל התוספת (ד"רכו):

ד'. הנהגות אחרי הטבילה

וכשתעלה מן הטבילה אל תנגב עצמך במטפחת כי מימי שבת צריך שהגוף ישאב אותם (ד"רכו):

וכשתעלה מן המים תאמר אם תשיב משבת רגליך: [דרכ"ה]

ה'. מבילה כשרה בים ובגהר

הנה אחר שנכנסת תוך מי הים או הנהר או המקוה קודם שתטבול וכו'. [דרכ"ה]

ו'. טעם ט"ל מלאכות בשבת

והנה כיון שביום שבת אין שום בירור נעשה, לכן כל המלאכות אפ"י של אוכל נפש נאסרו בשבת כי כל ענינו הוא דבר חדש. (...) וזהו סוד מלאכת הבירור בשבת לפי שאין בירור אוכל מתוך פסולת אשר בז' המלכים נעשה ביום שבת כי הכל אוכל גמור בלי פסולת והם הנשמות החדשות כנז' ונמצא כי העושה מלאכה למטה הוא ח"ו כמטיל פגם למעלה שאף ביום השבת צריכין למעשה התחתונים ויש גרעון ח"ו בהם. [שע"המצ ד"סד]

ז'. איסור תחומין

ענין הספינה ההולכת בים שאין שם איסור תחומין, ובגמ' ביארו טעמו של דבר לפי שאין תחומין למעלה מעשרה, והנה המים שעליהם מהלכת הספינה גובהן יותר מעשרה ולכן מותר. [שע"המצ ד"סה]

ח'. כעס בערב שבת בבית והמסתעף

ויש להיזהר מאוד לא להתקוטט עם אשתו, כי זה נחשב לעבירות ממש, ובפרט אם גורש אותה מביתו.

פעם⁷⁹ אחת בערב שבת במנחה, ראה (האר"י ז"ל) כתוב במצחי (להמורח"ו) בלשון הזה: הכינו כסא לחזקיהו מלך יהודה, להורות שנגלה בי נפשו בסוד תוספת שבת. ואחר כך באותו יום עצמו, נתכעסתי בביתי ונסתלק ממני. ואחר כך עשיתי תשובה באותה השבוע ובערב שבת השני, ראה מורי ז"ל שהיו נדבקים בי בסוד תוספת שבת, רוחו של חזקיהו ורוחו של רבי עקיבא. וחזרתי להתכעס באותו יום בביתי, ואמר לי שנסתלקו. ואח"כ בו ביום עשיתי תשובה לכל הכעס ההוא, ואמר לי כי בא אלי רוחו של בן עזאי בלבד, אי"פ שאינו מן

⁷⁹ שע"הגל דנ"ד ע"ב.

ענין הזיעה בערב שבת
עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו.

השורש שלי, וזה לפי שהיה חותנו של רבי עקיבא, ואמר לי כי בבקר ערב שבת, ראה כתוב עקיבא בה"א. [שעה"ג ד"קנה]

האר"י ז"ל [במראה] לרבי חיים ויטאל: והנה אשתך [הראשונה של מהרח"ו ז"ל] כעסנית וגורמת לך שתכעוס, והנה גורמת קלקול גדול בזה לך ולכל העולם. והנה שלשה דיוקנאות של אביה ואמה ואבי אביה באו פה בזה המראה כדי להזהירה מזה ולא תאבד חלקה בעולם הבא, לפי שגרמה רע לכל העולם, ואפילו לאלו השלשה קרוביה גורמת רעה, כי הם יושבים במדרגה אחת טובה, וכשמכעיסתו מורידין אותם למדרגה אחרת שפלה. [ספר החזיונות דנ"ט/ס]

הכועס. היה רוצה מורי ז"ל קודם שנפטר לחיי העה"ב לתת לכל החבירים תיקון על הכעס ולא זכינו לעשותו בעו"ה ונשכח ענינו ממני. [שער"הק ד"עג]

עיקר השכחה היא באה בעבור הכעס ובעבור שימוש בשמותיו ית'. [שער"הק ד"קמד]

להסיר הכעס טוב הוא שבשעת הכעס יכוין בשם אהיה דמילוי ההי"ן שהוא בגימ' כע"ס. [שער"הק ד"קמד]

ט'. מועד קניית צרכי שבת

צריך האדם לזהר לקנות כל צרכי שבת ביום השישי ולא ביום חמישי (...) ובכל מה שיקנה יזכיר ויאמר לכבוד שבת (ד"רכה):

י'. עריכת השולחן

ראיתי למורי ז"ל שהיה חושש ומקפיד מאוד וזהיר לאכול בשולחן של ארבע רגלים בשבתות וימים טובים כדוגמת שולחן שבבית המקדש (ד"רסא):

י"א. סדר י"ב חלות על השלחן בצורת סגול

גם בענין הלחם המסודר עליו צריך לזהר לשים בכל⁸⁰ סעודה י"ב לחמים על השלחן כנגד י"ב חלות לחם הפנים ותסדרם כסדר זה ו' מצד ימין השלחן וו' מצד שמאל והשישה של הימני יהיו ג' על גב ג', וכן בצד שמאל והג' שבצד ימין התחתונים יהיו מונחים כעין סגול וג' העליונים מונחים עליהם וכן בצד שמאל. וזה סדרן נמצא כי בצד ימין השלחן יש ד' לחמים ב' על גב ב' וכן בצד שמאל ובאמצעם יש ד' לחמים אחרים ב' ע"ג ב' אלא שהשנים מופסקים משנים האחרים וריוח ואויר ביניהם כי הב' אמצעים שהם זו ע"ג זו הם קרובים לד' חלות הימנים והב' האמצעים האחרים קרובים אל ד' חלות השמאלים. [דרס"א]

וכן הוא ג"כ בכל שלש הסעודות שבת. [דרס"א]

י"ב. טעימת התבשילין בערב שבת

ראוי לאדם לטעום כל התבשילין שמבשל בע"ש לכבוד השבת (...) וזה סוד טועמיה חיים וכו' שתיקנו בתפלת מוסף וכו' (ד"רכו):

י"ג. תענית בערב שבת

גם לסיבה זו לא היה אנשי משמור מתעניין ביום ששי מפני כבוד השבת פירוש, כדי לקבל תוספת נשמת השבת [דרכ"א].

י"ד. תספורת וגילוח בערב שבת

גם היה מורי ז"ל נוהר מאוד שלא לגלח ראשו אחר שעת המנחה גדולה ואעפ"י בערב שבת לא היה מגלח ראשו אלא קודם הצות היום. (שע"המצ קדושים דנ"ט)

גם היה אומר מורי ז"ל, שבכל פעם שהאדם מזרז שלא ליגע בזקנו לטעם הנזכר, יכון כוונה הנז', שבזקן נרמז שם אל שדי'. (שער המצוות פר' קדושים דנ"ט).

⁸⁰ עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

ט"ו. אחר תפלת המנחה היה מקיים מצות עירוב כמו שית'.

והנה ראיתי למורי ז"ל שבשחרית יום שבת היה מוליד עמו הטלית והחומש מביתו לבית הכנסת וגם היה מוליכו בבית הטבילה אשר מחוץ לעיר צפת תוב"ב אותה הנודעת ולא היה מקפיד וחושש לחקור בענין העירוב הנעשה בשיתופי כל מבואות צפת תוב"ב או אשר נעשה לבית הטבילה ההיא אם היו נעשין כהלכתן או לאו (ד"רכו):
א"ש: נראה שהיה מקל בעירוב דרבנן. [סידור המדות ישראל כת"י דל"ז]

ענין העירוב היה נזהר מורי ז"ל לקיים מצוה זו בכל ע"ש שלא כאותם הנוהגים לעשותה משנה לשנה וכיוצא בזה והיה מערב בכל ערב שבת שני מיני ערובין עירובי הצרות על לחם אחד ושיתופי מבואות על לחם שני ובסעודת ליל שבת היה אומר המוציא בפת של שיתופי מבואות, ובסעודת שחרית דשבת היה אומר המוציא בפת של עירובי הצרות. ואמנם בענין סדר העירוב, בתחילה היה מברך על הפת ברכת העירוב ואומר בדין ערובא יהא שרי לן וכו' ואח"כ היה מזכה הלחם ההוא לבני החצר על ידי אדם אחד גדול כי תחילה צריך שיערב לעצמו ואח"כ יזכהו לאחרים. [דרכ"ז]

העיד לי הרב גדליה נר"ו כי הוא שמע מפי שאני אמרתי לו שמורי ז"ל לא היה משים על ראשו ביום שבת אותו הכובע של לבדים הנקרא קאפיליו שרגילים ליתנו על הראש מפני הגשמים והטעם הוא כי יש בחללו בין החלל לראש עצמו אוהל שיעור טפח ובפרט חוץ למדינה לא היה יוצא בו משום שהוא משא ואני לא זכרתי אם אמרתי לו הדבר: (ד"רעא):
א"ש: (...) וכן כתב מורי הרב ז"ל [מוהרח"ו] משם הרב גדליה גיסו ז"ל שהעיד לו שהרב זלה"ה [האר"י ז"ל] לא היה יוצא לרשות הרבים בקאפיליו הנקרא כובע המשימים על הראש בעת הגשמים להציל הראש מפני הגשמים, והטעם הוא כי יש בין ראשו לחלל הכובע אוהל יותר מטפח אעפ"י שהוא כלי. [סידור המדות ישראל כת"י ד"קיא/קיד]

אין איסור תחומין נוהג במדינה במקום שיש בו יישוב בני אדם ובתים, רק בשדות כי אפילו עיר גדולה כאנטוכיא מהלך את כולה. [דקנ"ד מה ששמע מזולתו בשם האר"י ז"ל]

והנה במקום החלל הזה צריך לערב עירובי תחומין כי הוא מקום שדה של תפוחים כנ"ל אמנם עירובי הצרות הוא יותר למעלה והוא במקום של יישוב ואינו שדה אמנם יש בו בתים וחצרות ומבואות ויישוב, ושם צריך בחינת עירוב אחר. [שעה"מ"צ דקנ"ח]

מציאות הערוב בעצמו מה ענינו למעלה בשיתופי מבואות (...) ומשם יתבאר עירובי הצרות ועירובי תחומין שהוא בתחום שבת החלל, הנה עירו"ב הם אותיות ע"ב רי"ו והכוונה היא לעשות באופן שהקב האמצעי (...) יכריע אל שני הקוים (...) ששניהם יתערבו ויתחברו יחד בקו האמצעי (...) וכל זה ע"י חיבורם בקו האמצעי כי הוא המכריעם לחברם שיתמתקו זה בזה. וע"י כך יתבטל כח הדינין ויבוטל אחיזת הקליפות ויוכל האדם להוציא חוץ ממקומו בחצירות או במבואות או בתחומין בלי פחד מהקליפות. [שעה"מ"צ דקנ"ח מזולתו]

ט"ז. קציצת צפרניים

אח"כ [אחרי העירוב. זית"א] היה חותך וקוצץ צפרניו לכבוד שבת מידי ומרגליו. והיה קוצצם בסדרן ולא היה חושש ולא מקפיד אל אותו הסדר הנז' בספר אבודרהם (ד"רכז):

והענין הוא כי הצפרנים אינם קליפה ממש שאם כן תמיד הידים היו טמאות ממש, ואין להם טהרה ע"י נטילת ידים אבל דע כי הצפרנים הם לבוש נהורא ממש של קדושה שהלביש הקב"ה לאדם הראשון, אלא שהוא לבוש קשה בטבעו לפי שהוא שרשי הקליפות בזכות ודקות רב. [שעהקד"מ ד"רמג]

ובזה תבין עונש הגדול של המגדל צפרניו יותר מדאי, גם תבין למה הצפורן העודף על הבשר חוצץ בנטילה וידיו טמאות. [שעהקד"מ ד"רמד]

י"ז. רחיצת הגוף

אח"כ היו מביאין לפניו עריבת מים חמין ורוחץ בהם תחלה פניו ואח"כ ידיו והיה מנגב אותם במטפחת ואח"כ רוחץ רגליו במים חמין הנז' ומנגב אותם (ד"רכז):

י"ח. לבישת בגדי שבת (ד"רכט).

אח"כ [רחיצת פניו ורגליו] צריך ללבוש בגדי שבת

ודע כי מורי ז"ל הזהירני בענין זה שנאמר ונעל"ד שגם לכל בני אדם הוא צריך לעשות כן. והוא שאזהר ששום מין מלבוש וכיוצא בו מכל מזה שלבש האדם בימי חול אין ראוי ללבוש ביום השבת ואפילו החלוק של שבת אין ראוי ללבוש בימי החול כלל.

כך הזהירני שבעת שילבש החלוק של שבת בערב שבת שיכוון בשם קדוש הנקרא זהרריאל וזה השם של החלוק של ה' ית' ננו' בסר פרקי היכלות דרבי ישמעאל, וכוונה זו מועילה מאוד אל האדם כדי שימשיך את הקדושה עליו.

גם צריך האדם ללבוש בגדי לבן ולא של צבעים אחרים. וקבלתי ממורי ז"ל שכפי צבע וגוון המלבושים שלובש האדם ביום השבת בעולם הזה כך ממש יתלבש בעולם הבא אחר פטירתו תמיד בימי השבת. ואמר לי כי בקבלת שבת פעם אחת נתגלה אליו נשמת חכם שנפטר בימיו וראהו לבוש שחורים ואמר לו כי לפי שבעולם הזה היה לובש שחורים ביום השבת שלכך היו מענישין אותו שם להלבישו אחר פטירתו בגדים שחורים אף בימי השבת.

ודע כי אין לפחות מן ארבעה בגדי לבן והם המלבוש העליון והתחתון והאזור אשר על לבוש התחתון והחלוק אשר על בשרו וכן ראיתי למורי ז"ל בימי החורף היה לובש ביום שבת מפני הצינה מלבוש א' של בגד ארגמן תחת המלבוש הלבן העליון ולא היה חושש רק לשיהיו לו ארבעה בגדי לבן שהם לבוש העליון והתחתון והאזור והחלוק כנ"ל וכן כיוצא⁸¹ בזה. [דרכ"ט]

בזמן קטנותו כנ"ל ולכן דיקנא דיליה שחורה כי כך היא דיקנא דזעיר אפין שחורה כעורב כנז' באדרא רבא. [דשט"ז]

י"ט. תיקון הנרות

גם תזהר בתיקון הנרות של שבת, אמנם הדלקת נר שבת היא מצוה על האשה בעלת הבית כנודע (ד"רכה):

כ'. מספר הנרות

וזהו סוד חיוב האדם להדליק בכל ליל שבת שתי נרות [שער"הק ד"סז]

ואח"כ תסתכל⁸² באור הנר שברכו עליו ברכת להדליק נר שבת. [...] ונלע"ד ששמעתי ממורי ז"ל כי ב' כונות האלה הנז' במילת נ"ר הם סוד שתי⁸³ נרות של שבת הנז' בספר התיקונים שצריכים להדליק שתי נרות בליל שבת. וגם הם סוד זכור ושמור. [דרמ"ד]

כ"א. זמן תפילת מנחה של ערב שבת:

ואפילו אם היה קרוב לשקיעת החמה ולא עוד אלא אפילו אם היה בערב שבת קרוב לשקיעת החמה היה אומרה [עמידה של מנחה] בלחש ואח"כ בקול רם (ד"קצא):

⁸¹ ואין קפידא להוסיף בגדים אחרים, כל עוד שאינם שחורים, כמעיד מוהרח"ו ז"ל על רבו האר"י הקדוש זיע"א, שהיה לובש בגד ארגמן מפני הצינה תחת בגד העליון.

⁸² מיקום הנרות עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו.

⁸³ ולא יותר. גם לא ז' או עשר נרות. אלא כמנהג העם ישראל הוותיק והוא ב' נרות.

פרק 32. ענין קבלת שבת בשדה: [דרל"ב – דרמ"ד]

ובמס' בבא קמא פ' הפרה ואם היה ריץ בערב שבת מפני שהוא ריץ ברשות ושם אמרו בגמרא דרבי ינאי וכו' הוון אמרי בואו ונצא לקראת שבת מלכתא וכו' ואין ספק כי אם הוא קצת סברת קלי עולם החושבים כי די בקבלת שבת תוך חצרו של אדם לא היו אומרים בא ונצא, כנראה כי היו תוך לעיר והיו מתחברין לצאת לשדה לקראת השבת אורח הנכבד. וגם שא"כ למה יפטרו את הרץ בערב שבת תוך רשות הרבים מן הנזקים כיוון שאין ריצתו לתכלית יציאתו מחוץ לעיר ובפרט כי עלה דההיא קאמר ההוא עובדא דרבי ינאי וכו'.

לצאת לשדה ולהחזיר פניו כנגד רוח מערב ששם החמה שוקעת ובעת שקיעתה ממש (...)
קודם שיהיה ליל שבת(ד"רלה):
ואחר בין השמשות שכבר הוא ליל שבת גמורה (ד"רמה)

א'. קבלת שבת בשדה

[...] וזה סדר עלייתם. הנה קיצור סדר קבלת שבת הוא שתצא לשדה ותאמר בואו ונצא לקראת שבת מלכתא לחק"ל תפוחין קדישין. ובכלל דברינו ובפרט בענין הקדוש של ליל שבת ית' לך כוונת תיבות אלו שהם חקל תפוחין קדישין. [דרל"ג]

וזה סוד הדבר לצאת ממש בשדה לקביל פני השבת. [דרל"ד]

ותעמוד מעומד במקום א' בשדה ואם יהיה ע"ג הר אחד גבוה הוא יותר טוב. ויהיה המקום נקי כפי מה שצריך מלפניו כמלא עיניו ומאחריו ד' אמות וכו'.

ותחזיר פניו כנגד רוח מערב ששם החמה שוקעת ובעת שקיעתה ממש אז תסגור עיניך ותשים ירך השמאלית על החזה ויד ימנך ע"ג יד שמאלך ותכוין באימה ביראה כעומד לפני המלך לקבל תוספת קדושת השבת.

ותתחיל ותאמר מזמור הבו לה' בני אלי"ם וכו' כלו בנעימה.

ואח"כ תאמר⁸⁴ ג"פ בואי כלה בואי כלה בואי שבת מלכתא.

⁸⁴ פייט לכה דודי
עיין שו"ת בית אריאל"ל בסוף ספרנו

ודע כי עתה באומרך ג"פ בואי כלה וכו' תכוין לקבל סוד תוספת קדושת שבת. [דרמ"א]

אז [אחרי מזמור לדוד הבו לה'] תאמר אח"כ בואי כלה בואי כלה – בואי שבת מלכתא. [דרמ"א]

(...) וצריך לומר ב' פעמים בואי כלה בואי כלה הראשונים בקול רם לפי שהם כנגד חכמה ובינה דיצירה העולים, אבל בואי שבת מלכתא, צריך לאומרו בלחש ולא בקול רם.

ובזה תבין למה בס' התיקונין דף ס"ט ע"א לא נזכר רק שאומרים תרין זמנין בואי כלה בואי כלה ולא הזכיר הפעם השלישית (...) והטעם (...) לא הזכיר את השלישית הנאמרת בלחש שהיא כנגד הדעת שאינו מכלל הי"ס. [דרמ"א]

ב'. כיוון בקבלת שבת

ויאמר בואי כלה מימין בואי כלה משמאל בואי מן האמצע, שבת מלכתא [דת"ט מה ששמע מזולתו]

ג'. מזמור שיר ליום השבת

ואח"כ תאמר מזמור שיר ליום השבת וכו' כלו' ה' מלך גאות לבש וכו' עד ה' לאורך ימים. גם תכוין כי ר"ת מזמור שיר ליום השבת הם אותיות למש"ה. [דרמ"א]

ואז תפתח עיניך ותבא לביתך כמו שנבאר ב"ה. [דרל"ה]

ד'. סגולת הנקבר בערב שבת

אמר לי מורי ז"ל שקיבל מחכם א' גדול הדור שאמר לו שקבלה היתה בידו מרבותיו שכל מי שנקבר בערב שבת אחר שעה חמישית מן היום שאין לו חיבוט הקבר לפי שמן שעה החמישית מתחיל תוספת קדושת השבת ויש לו דין כאילו נקבר ביום שבת עצמו. ואמר לו כי זהו סוד ה"א יתירה של יום השישי כי בכל הימים לא נזכר בהם ה"א כמו יום אחד יום שני וכו'. אבל כאן נאמר השישי לרמוז כי בחמש שעות מיום ששי תכף סמך אליו ויכולו השמים וכו' ותכף נחשב כאילו הוא יום השבת. ולכן, סמך ה' ששי ויכולו השמים וכו'. ומורי ז"ל הודה לדבריו והסכים אליהם. [רכ"ה]

ושמעתו ממורי ז"ל כי שמע מחכם א' כי כל הנקבר ביום ששי אחר ה' שעות ביום ועד ה'
בכלל שאינו רואה דין חבוט הקבר לפי שמאותה שעה ואילך מתחיל תוספת קדושת
שבת וכמבואר אצלנו בסוד ה' יתירה דיום הששי, כי מאז ומעלה כבר הוא ע"ש ממש,
וקדושת שבת מפריד הקליפה מעליו בנקל בלי טורח וצער, ומורי ז"ל הודה בזה.
[שעהמא"מ ליקוטי מוהרח"י ד"שיב]

פרק 33. סדר קבלת שבת

א'. הקפות קבלת שבת בבית:

ואח"כ תלך לביתך ותכנס ותתעטף בטלית מצוייצת בציציות כהלכתה ותתעטף בו ראשך כנודע סביב גרונו ונז' במסכת שבת פ"ב ופי"ו ובהרמב"ם ז"ל בהל' שבת פ' ל' (ד"רמ"ד):

ותקיף השולחן המסודר עם הלחם לסעודת שבת ותקפיהו כמה פעמים עד שתחזור לומר כל מה שאמרת בהיותך בשדה (ד"רמ"ד):

אח"ך תבא לביתך ותתעטף בציצית ותקיף⁸⁵ השולחן כמבואר אצלנו ע"ש. והנה תסדר השולחן בי"ב ככרות (...) ותסבבנו⁸⁶ שהוא דוגמת הבריאה ותסבבנו באור המקיף לכל המידות ויאמר מזמור שיר ליום השבת. ואח"כ יקרא ד' פרקים הראשונים ממש' שבת שיש כ"ד פרקים כנגד כ"ד קישוטי הכלה ולמחרת וגם לערב במנחה ישלים כ"ד פרקים קודם סעודה שלשית. [דת"ט מזולתו]

ואח"כ תסתכל באור הנר אשר ברכו עליו להדליק נר שבת (ד"רמ"ד):

ופעם אחרת שמעתי מומרי ז"ל דרוש א' בענין נר שבת. וזה הוא. כי הנה ארז"ל הדלקת נר בשבת חובה (...) ענין נר כי הנה הפסוק אמר כי נר מצוה ותורה אור וכו'. [דרמ"ה]

ב'. זמן⁸⁷ אמירת משנה 'פרק במה מדליקין':

ואח"כ [אחרי סדר והקפות בבית] תקרא ארבעה פרקים ראשונים ממשניות מסכת שבת ותכוין שהם כנגד ד' אותיות ההוי"ה כי הם סוד תכשיטי הכלה העליונה. [דרמ"ד]

וזה הוא הנק' אצלנו תמיד בשם תוספת קדושת שבת ונק' בשם נפש יתירה לפי שכיון שהקדושה הזו נמשכת קודם זמנה הראוי לה לכן נק' בחינת תוספת קדושה שנתוסף מחדש אעפ"י שאינה זמנה.

אבל כשיתקדש השבת עצמו ויהיה ממש ליל שבת גמורה אז אינו נק' תוספת רק קדושת שבת ממש עצמה. [דרמ"ד]

⁸⁵ עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

⁸⁶ האר"י ז"ל לא הגביל מספר הקפות סביב השולחן בקבלת שבת בבית.

⁸⁷ עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

ועתה נפרש ההפרש שיש בין הקדושה הנמשכת הנק' תוספת שבת שהוא בעת קבלת שבת ועדין לא קדש היום כי אחר שקדש היום והוא ליל שבת גמורה אז הוא קדושת שבת ממש ואינה נק' תוספת. (...) ואחר בין השמשות שכבר הוא ליל שבת גמורה [דרמ"ה]

ואנו מנהיגו שאין לאומרה [משנת במה מדליקין] לא בשבת שבחול המועד, ולא ביום טוב שחל להיות בשבת, ובכולן טעמא משום לא פלוג דבי"ט שחל להיות בע"ש. [שנים חיים ישלם על השו"ע]

אחר שעשית כל הסדר הנז' תלך לבית הכנסת ובעוד שהעם אומרין מזמור שיר ליום השבת או קודם שיאמרו הקדיש של קודם ערבית אז תכוין בתוספת שבת יותר מעולה (ד"רמ"ט):

פרק 34. סדר ערבית דליל שבת

א'. ברכו ופסוקים האומרים המתפללים בלחש.

ובעוד שהשליח ציבור אומר ברכו⁸⁸ יאמרו כל הקהל בלחש ישתבח ויתפאר שמו של מלך מלכי המלכים וכו' ככתוב בסידורים הדפוסים [דס"ה/הדקפ"ג]
ישתבח ויתפאר שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: שהוא ראשון והוא אחרון ומבלעדיו אין אלהים: יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם ומרומם על כל ברכה ותהלה: והוא הנוסח המופיע בסידור שבו התפלל האר"י ז"ל ומוהר"ח⁸⁹.

ב'. ברכות ק"ש בערבית דליל שבת בניגון ודלא כתפילה בחול

אבל עכ"ז להורות כי יש תוספת קדושה עתה בליל שבת מבליילי החול לכן נהגו לומר ברכות ק"ש בטעם ובחן טוב ובקול נעים לרמוז אל נועם הנמשך עתה מן הבינה הנק' נועם ה' כנודע. [דרנ"א]

ג'. תוספות קדושת שבת

כי בלילה יש לאדם ג' מיני תוספת שבת :
הא' תוספת נפש וזה נעשה בעת קבלת שבת בשדה כנ"ל
הב' תוספת רוח וזה נעשה בעת שאומרים ברכו
והג' תוספת נשמה וזה נעשה כשאומרים [במלת. דרנ"א בהמשך – באומרינו ופרוס עלינו סוכת שלום וכו' ונגמרין ליכנס בוכולו של העמידה. דרנ"א/רנ"ב] ופרוס עלינו סוכת שלום.

ואח"כ ביום שבת יש ג' מיני תוספת נפש רוח ונשמה ושלשתם מצד הזכר כי זמן עלייתו הוא ביום שבת. [דרנ"א]

באומרינו⁸⁹ ופרוס עלינו סוכת שלום וכו' [...] לכן תכוון עתה לקבל תוספת נשמה כנז' [דרנ"ג]

אומר אחר העמידה ויכולו [ולא מן התיבות יום השישי] [ד"רנו]:

⁸⁸ מקור לעמוד לפני חצי קדיש דברנו בליל שבת: עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

⁸⁹ לקום באמירת ופרוס עלינו סוכת שלום:

עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

פסוק ושמרו בני ישראל וכו' שנוהגין לומר קודם הקדיש הנז' [אחרי העמידה] הוא לפי שהלילה היא בחינת שמור. [דרנ"ד]

ד'. ברכת מעיין ז'

אם⁹⁰ אומרים ברכת מעיין ז' בפסח שחל שבת, בין ע"פ הפשט בין ע"פ סוד

ואח"כ תאמר מזמור לדוד ה' רועי וכו' [דרנ"ו]

ה'. אם שכח לקבל רוח ונשמה דנוקבה

והנה אם שכחת לקבל תוס' חלק הרוח דקדושת שבת בברכו הראשון או אם לא שמעת אותנו תכוין עתה בזה הברכו האחרון לקבל ביחד תוספת הרוח ותוספת הנשמה לפי שאם לא קבלת תוספת הרוח בברכו הראשון אי אפשר שקבלת תוספת הנשמה בופרוס עלינו סוכת שלום כנ"ל ולכן עתה תכוין לקבל שניהם ביחד תוספת הרוח והנשמה. [דרנ"ו]

ותכוין כי עם שלשים אותיות שיש בברכו את ה' המבורך ובברוך ה' המבורך הרי רמ"ח כמנין אברה"ם. ואל תמנה אותיות לעול"ם וע"ד כי הם יתירים על החשבון הנז'. [דרנ"ה].

ו'. פיוט⁹¹ יגדל אלהי"ם חי:

לפי שאלו האחרונים לא ידעו דרכי הקבלה ואינם יודעים מה שהם אומרים וטועים בסדר דיבורם בלי ידיעה כלל, ובפרט פזמון יגדל אלהים חי. [דק"פ]:

⁹⁰ עיין שו"ת בית אריאל

⁹¹ פיוט יגדל אלהי"ם חי

עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

אמירת פיוט הראשונים ע"פ מוהר"ח ז"ל נגד דעת רבו הוא האר"י ז"ל עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

פרק 35. סדר הקידוש דליל שבת

א'. אמירת שבת שלום

אח"כ תלך לביתך. ובכניסתך לבית תאמר בקול רם ובשמחה יתירה שבת שלום⁹² כי הוא כחתן המקבל את הכלה בשמחה גדולה ובסבר פנים יפות (ד"רנו):

ב'. נשיקת ידי אימו

ואם אמך קיימת בחיים חייתה, תלך ותנשק ידיה (...) ענין הנשיקה שנוהגין לנשק ע"ג ה"דים (ד"רנו⁹³):

(...) ואמנם שורש מציאותם הראשון הוא בחמש אצבעות יד שמאלית כי חמש אצבעות יד ימנית הם חמשה חסדים. (...) ואמנם סדר הנשיקה הוא שהקטן נושק ידי הגדול, והכוונה היא כי כיון שהקטן בא להתברך מן הגדול לכן צריך שבתחלה יגרום הקטן ביסוס ומיתוק גבורות הגדול וזה ע"י הנשיקה כנז' וע"י מתעוררים טח"כ הרהמים של הגדול ומברך את הקטן. [דרנ"ז]

ג'. הכרזות בג' הסעודות

הנה סוד הג' סעודות כך הם. ראשונה שהיא של לילה היא כנגד חקל תפוחין קדישין, והשנית של הבקר סעודת עתיקא קדישא, והשלישית היא סעודת דעיר אפין. [שעכתב"מ ד"עא]
(...) וצריך לומר בכל רם זו סעודת חקל תפוחין קדישין, וכן כולם וזהו ביום קדשי וקראת ל' שבת ר"ת בקול, ולפיכך היו תוקעים גם כן בערב שבת. [שעכתב"מ ד"קלט]

⁹² בענין אמירת שבת שלום "ומבורך". עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

ד'. כוס של קידוש

בענין העמדת הכוס על גבי ה' אצבעות של יד ימין כמובא בשער המצוות [פ' עקב]:

ה'. הסתכלות בנרות קודם הקידוש

יש להסתכל בנרות שבת רק פעם אחת לפני הקידוש [חוץ מהסתכלות בנרות בזמן קבלת שבת בבית]:

ו'. הקפת שולחן הקידוש

ואח"כ תעמוד מעומד בשולחן המסודר לפניך ותעמוד במקומך אשר תשב בו ואמור בפיד דא היא סעודתא דהקל תפוחין קדישין (...) ואח"כ תקיף השולחן פעם אחת דרך צד ימין בשתיקה (ד"רנז):

ז'. ענין ב' אגודות הדס

ואח"כ קח בידיך שתי אגודות הדס (...) וקחם בין שתי ידיך ימנית ושמאלית ותחברם יחד ותברך עליהם בורא עצי בשמים אח"כ תריח בהם ואח"כ תחזור להקיף בהם את השולחן פעם שנית בשתיקה (...) ולכן הקפה זו השנית היא בהדס כי ההדס רומז בג' האבות כנודע (ד"רנז/ח):

וזה סוד ענין זכור ביום⁹³ ושמור בלילה כי לילה היא סוד הנקבה לפי שאז זמן עלייתה והיום הוא בחינת הזכר שאז עיקר עלייתו. [דרל"ג]

ואח"כ תחזור להקיף בהם את השולחן פעם שנית בשתיקה [עם ההדס] (ד"רנז):

ולכן אחר שתריח בהם תאמר⁹⁴ תקף זכור ושמור בדיבור א' נאמרו (...) כמו"ש במס' שבת שטעם שתי האגודות הן א' כנגד זכור וא' כנגד שמור. [דרנ"ח]

⁹³ עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

⁹⁴ לומר זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו' בהריחת הבשמים בליל שבת: והרב דבר בעתו [ח"א דפ"ז ע"א] הביא להוסיף ריח נחוץ אשה לה". אמנם אינו מדברי האר"י ז"ל אלא ממקום אחר.

ח'. תפילת יהא רעווא

מצאתי כתוב בקונטרס א' ונלע"ד⁹⁵ שאינו משם מורי ז"ל, וזהו. זאת התפלה טוב לאומרה קודם כל סעודה⁹⁶ מן ג' סעודות של שבת וזה סדרה, יהא רעווא וכו'. [דת"י מה ששמעתי מזולתין]

וקודם התפלה יאמר אתקיננו⁹⁷ סעודתי וכו' [דת"א מזולתו]

מבואר בשער התפלה שאין לומר אתקיננו סעודתא בסעודות כמובא בימה ששמע מזולתו מוהרח"ו [דת"א] אלא יאמר רק:

- בליל שבת כשעומד במקומו לקדש: דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין [דרג"ז]
- ביום שבת בקידוש קודם לומר סברי מרגן: דא היא סעודתא דעתיקא קדישא [דע"ר]
- בסעודה שלישית קודם הסעודה: דא היא סעודתא דזעיר אפיין [דער"ה]

ט'. קבלת והגבהת הכוס

בתחלה תקבל הכוס מיד זולתך משתי ידיו אל שתי ידיך ותחזיקהו בתחלה בשתי ידיך גם שניהם ולכן טוב הוא להשים הכוס כנגד מקום החזה ותכוין שאתה מאיר בו בשתי ידיך האוחזות בו וגם מן החזה שלך ואז תחזיק הכוס בידך הימנית לבדה מבלי סיוע ידך השמאלית (...) אנו מניחין הכוס ביד הימין [ד"רנט]:

פסיעה גסה במי חול נוטלת א' מת"ק ממאור עיניו של אדם ואינה חוזרת אלא בקדוש ליל שבת [דקנ"א מנהגים ואיסורים]

ובקונטרס אחר מצאתי שכ"ז יכוין ע"י ראית והסתכלות עיניו⁹⁸ בכוס היין ועי"כ ימשיך אליה בחינת הכתר ע"ד הנו'. ובקונ' אחר מצאתי שביום שבת כאשר אדם יתן עיניו בכוס היין כנודע יכוין כונה אחרת משונה מבימי החול והוא שיכוין בשם י"ה אדנ"י כי הנה ה"פ י"ה אדנ"י הם בגי' בת עין שעליה ארז"ל ונותן עיניו בכוס. וענין בת עין זו נבאר אותו בשער רוח"ק בענין היחודים בענין יחוד המתחי' חזית איש מהיר במלאכתו.

⁹⁵ א"ש אעפ"י מצאתי כתוב זה, ואעפ"י שמורי הרב זלה"ה מגמגם אם הוא משם רבו מהרי"א זלה"ה אם לאו, ועכ"ז אמרתי אם לא יועיל לא יזיק. והנה תפלה טובה לקודם כל סעודה מן כל הג' סעודות דשבת וסה סדרה: יהא רעווא וכו'. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"עד]. עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו.

⁹⁶ קודם התפילה עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

⁹⁷ אמנם אין כן דעתו של מוהרח"ו ז"ל, שבחר להשמיט מדומר אתקיננו אלא רק דא היא סעודתא וכו', לכל סעודה וסעודה. ⁹⁸ והוא תקון להחזיר את מאור עיניו שאיבד מחמת פסיעה גסה אף בימי החול, כי פסיעה גסה נוטלת אחד מ-ת"ק ממאור של אדם, ואינה חוזרת אלא בקידוש ליל שבת. (שע"המצ פר' עקב).

י. מזיגת הכוס

וכשתמוזוג⁹⁹ הכוס עם המים. [דתי"א מזולתו בענין קידוש השבת דשחרית]

גם הזהירני עוד לזה (...) ולהסתכל בכוס של ברכה ולכוין במים שאתה נותן בתוך היין שהוא בגמט' ט' יודי"ן שיש בד' שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן.
עד כאן הוא מה שאמר [האר"י ז"ל] לי [מהרח"ו] ביום הנ"ל שלשה ימים קודם שחלה מורי ז"ל. [ספר חזיונות דת"ט]

י"א. קידוש ליל שבת בעמידה

אח"כ תאמר הקידוש מעומד: [דרנ"ח]

י"ב. נוסח הקידוש דליל שבת

וזה¹⁰⁰ סדר הקידוש. תחלה תאמר יום הששי ויכולו השמים והארץ וכו' ואח"כ תאמר סברי מרנן בא"י אמ"ה בורא פרי נגפן.
ואח"כ תאמר נוסח הקידוש הזה, בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו זכרון למעשה בראשית תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו בא"י מקדש השבת.

(...) ולכן אותם הנוהגים לומר אחר תיבות זכר ליציאת מצרים כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים ושבת קדשך וכו' הם טועים טעות גמורה כי הם מוסיפים בחשבון התיבות, ואין לומר סדר גרסא זו אלא בקידוש של ימים טובים בלבד, והטועים העתיקהו משם בסדר קידוש השבת. [דר"ס]

וטעם מה שמקדימין לומר שתי תיבות יום הששי קודם ויכולו כבר נודע לכאורה כי נרמזו אותיות ההוי"ה בר"ת יום הששי ויכולו השמים (...) ויכולו שבו ל"ה תיבות והקדוש שבו ל"ה תיבות אחרות והם סוד תרין מוחין חכמה ובינה. [דר"ס]

⁹⁹ עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו. מקור מזיגת ג' טיפות בין עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו.

¹⁰⁰ אמירת מזמור לדוד ה' רועי עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

ברכת בורא פרי הגפן בברכה זו יש ט' תיבין ואינם מכלל ע' תיבין דיכולו והקידוש. [דר"ס]

אח"כ תשתה כוס היין (ד"רסא):

י"ג. נטילת ידיים

אח"כ תטול ידיך. וצריך שבעת שתנגב ידיך ובשעה שתברך ברכת על נטילת ידיים תגביה שתי ידיך זקופות למעלה כנגד ראשך משתי צדדי ראשך. גם יהיה כל זה מעומד (גם בכל נטילת ידיים בג' סעודות דשבת צריך לקיים שני הדברים הנז' שיהיה מעומד ושיגביה ידיו עד כנגד ראשו) (ד"רסא):

סדר נטילת ידיים: בתחלה תרחוץ ירך הימנית ואח"כ השמאלית ואח"כ תחבר שניהם יחד ותשפשפם. (שע"המצ פ' עקב)
עיין המשך דברי שער המצות בפרק סעודה

י"ד. בציעת הפת

וברצותך לומר ברכת המוציא אז תקח ב' לחמים העליונים שבד' אמצעים ותחבר שניהם בב' ידיך. [דרס"ב]

וב' שולי הלחמים יהיו דבוקים זה בזה וב' פנים שלהם יהיו פן זה מצד ימין ופן זה מצד שמאל. ואז יתראה כאלו שני לחמים נעשו לחם א' ובו שתי פנים מב' צדדיו ויהיה כדמיון לחם הפנים שבמקדש. [דרס"ב]
גם אמר לי החכם כמוה"ר שמואל ויטל נר"ו שאביו היה נוהג כשהיה עושה המוציא, לקח ב' ככרות העליונים והיה מדביק אותן אחר באחר, ולא היה נוגע בב' ככרות התחתונים. [פע"ח]

ויקח הלחם בין שתי ידיו ויברך ברכת המוציא (...) ויגביה הלחם בין אצבעותיו למעלה. [שעהמ"צ דק"סג מזולתו]

ואז תברך ברכת המוציא.

ואח"כ תבצע מן הלחם הימני שהוא כנגד אות י' של ההוי"ה כנוז' [...] (ד"רסב):

ואח"כ תבצע תחלה ממנו [מן הלחם] שיעור כזית ותאכלנו אתה [...] ואח"כ תבצע בציעה שנית כשיעור כביצה ותתן לאשתך [...] ואח"כ תבצע ותתן לשאר בני הסעודה היושבים שם. (דרס"ב).

ט"ו. מבילת הפרוסה במלח:

עיין בפרק שלנו סדר הסעודה את דברי שער המצוות

ט"ז. פיוט אסדר בשבחין

ואחר האכילה¹⁰¹ היה נוהג מורי ז"ל לומר פזמון אחד בקול נעים. והוא ז"ל תיקן ג' פזמונים מיוסדים ע"ד חכמת האמת בכל פרטי כוונות שבת פזמון א' לסעודת הלילה ופזמון א' לסעודת השחר ופזמון א' לסעודת מנחה (ד"רסב):
וזהו נוסח פזמון סעודת הלילה. ובראשי פרקים של פזמון הזה נרמז אנ"י יצח"ק לורי"א ב"ן שלמ"ה. לחן מתי יבושר עם וכו'.

י"ז. פרקי מסכת שבת

אחר הפזמון¹⁰² יקרא כמה פרקי משנה ממסכת שבת. ואם תרצה תקרא שמונה פרקים הראשונים בליל שבת וח' אמצעים בסעודת שחרית וח' אחרונים בסעודת מנחה. (...)
אבל רוב הפעמים מה שהיה נוהג מורי ז"ל הוא לומר ד' פרקים הראשונים ממש' שבת בלילה, וד' פרקים השניים בשחרית, וד' פרקים השלישיים במנחה (...)
ולפעמים כשהיה מורי ז"ל טרוד בעסק התורה על השולחן עם בני אדם לא היה קורא רק פרק א' בלבד בכל סעודה. [ד"רסג]

י"ח. מים אחרונים וברכת המזון [עיין גם בחלק ימי חול]

כי תחבר ארבע האצבעות יד ימינך לבד והגודל לבד וכסדר הזה תכוין בה' אצבעות יד שמאלך וב' כוונות אלו תכוין בהיות אצבעות ידך כפופות כלפי מטה כנודע כי במים אחרונים¹⁰³ צריך להשפיל אצבעותיו כלפי מטה. (שע"המצ עקב דק"ח). ועיין פרק שלנו מים אחרונים.

¹⁰¹ מנהג טעות עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו.

¹⁰² לאכול תפוח עץ אדום

עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

¹⁰³ קודם שיטול מים אחרונים יאמר זה יְדֵי אֶסְחִי עֵינַי שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

ענין ברכת המזון, הנה אם הוא יחיד¹⁰⁴, לא יברך זימון ולא יברך ברכת המזון על הכוס כנו'
בפ' תרומה. (שם). עיין בפרק שלנו מים אחרונים. מדברי שער רוח הקודש, מבואר שיש להסיר הסכין, ולא רק
לכסות, בין בשבת בין בימי חול. עיין בפרק שלנו מים אחרונים. זית"א.

¹⁰⁴ וצריך לומר הב לן ונכריך אחר פסוק אברכה וגו' עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו
הוספה ב'רצה והחלצינו' בשבת: והגם/ואע"פ שחרבן ביתנו וכו' עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

פרק 36. שאר דיני ליל שבת

א'. כוונת הריח אחרי ברהמ"ז

בכל פעם שתריח איזי ריח טוב בכל זמן מהזמנים תכוין כוונה זו ואף אם הוא מיני בשמים אחרים שאינם ענין הדס. וזו ענינה. והנה היסוד של הכוונה הזו מיוסד על ד' תיבות אשה ריח ניחוח לה'. אבל סדרן כפי הכוונה הזו הוא באופן זה ריח ניחוח אשה לה'. [דרס"ג]

ב'. ענין השולחן אחרי סעודת ליל שבת

מורי ז"ל היה נוהג להניח השולחן במקומו בליל שבת והמפה פרוסה על השולחן וכוס של הקידוש וש"ל ברכת המזון¹⁰⁵ מונח עליו. והיה מניח כלשהו טיפות יין בכוס ההוא כדי להשאיר שם ברכת ליל שבת בסוד אסוך שמן הנז' באלישע כנז' בזוהר. (ד"רסד):

גם היה משייר בשולחן תחת המפה הפרוסה קצת פתיתין ופירורין של פת לסיבה הנז' אבל לא לחם שלם משום העורכים לגד שלחן ח"ו ולא איקרי הכי אלא בלחם שלם (ד"רסד):

ג'. קריאת מסכת ערובין

מנהג טוב לקרות בכל ליל שבת אחר ברכת המזון כל מסכת ערובין (ד"רסד):

גם צוני שאקרא בכל ליל שבת אחר הסעודה וברכת המזון קודם חצות מסכת עירובין בסוד הערוב ובסוד ע"ב רי"ו. [שעה"ג ד"קמח].

¹⁰⁵ אין ברכה אלא בכוס ברכת המזון. והנה, לשון קונטרס המנהגים למוהר"ח ז"ל ברור לחלוטין וז"ל: גם היה נוהג להשאיר ולהניח השולחן במקומו ליל שבת והמפה פרוסה על השולחן והכוס של ברכת המזון עליו ויניח בו מעט יין כל שהוא כדי להשאיר ברכה מליל שבת. ומי שאינו יכול לכרך ברכת המזון על הכוס כי הוא יחיד, ישאיר בכוס הקידוש לכאורה.

ד'. עניני תשמיש

ות"ח אסור לשמש מטתו בלילי החול אפ' אחר חצות אבל בלילי שבת אחר חצות לילה מצוה וקודם חצות אסור אעפ"י שהוא ליל שבת (ד"רסד):

עונתן של תלמידי חכמים בליל שבת הוא דוקא אחר חצות לילה, ולעמי הארץ עונתן בימי חול אחר חצות לילה. והטעם לפי שקודם חצות לילה אפ' בלילי שבתות אפ' לעמי הארץ נאסר הזווג. [דקפ"ט]

גם בלילי ימים טובים וראשי חדשים דינם כלילי שבתות, ואף ת"ח מותר בהם אחר חצות לילה, אעפ"י שאין בהם כ"כ קדושה כמו בליל שבת. וכן בליל טבילת מצוה אעפ"י שהיא בלילי חול. [שע"המצ ד"י]

מי שאינו ת"ח מותר לשמש מטתו בלילי החול ולא ביום, ואף בלילה אינו מותר לו אלא אחר חצות לילה. [שעהמ"צ ד"י]

ושמעתי כי מורי ז"ל היה נוהג בכל ליל טבילת מצוה להיות ניעור עד חצות הלילה ועוסק בתורה, ואח"כ משמש מטתו ואח"כ אומר ק"ש וישן. וטעמו של דבר כדי שלא יבא לידי הרהור כלל על מטתו ואולי יבא לידי קרי ח"ו, אבל לא שמעתי ממנו ז"ל. [שע"המצ ד"י]

צריך האדם לזהר מאד לשהות על הבטן עד שיכלו טיפי הזרע לגמרי. וכן יזהר קודם שישמש מטתו אפילו מאותם טיפות דיהות כמו מים ואינן קשורות כלובן ביצה, כי כל זה בכלל השחתת זרע. [שע"המצ ד"יב]

משחז"ל על פסוק וקנא את אשתו: אין מקנא לאשתו אלא אם כן נכנס בו רוח טהרה, כי הגה המקנא לאשתו הוא מחמת תוספת אהבה שיש לו עמה, ולכן מקנא לה מן הזרים אליה. נמצא כי הקנאה היא תוספת אהבה, ומעלה ושלימות, ואינה מידת פחיתות ח"ו. (שער המצוות דרוש על ענין הכרת).

וענין אותם הפסוקים שנכתבו בס' הזוהר פ' בלק בכתיבת יד שיאמר אותם האדם בקומו בחצות ליל שבת קודם שישמש מטתו והם ה' אלהי אתה ארוממך אודה שמך וכו' אודך על כי נוראות נפלאותי וכו' לא הניחני¹⁰⁶ לנהוג לאומרם וכמעט שהיה מגמגם שאינם מדברי ס' הזוהר עצמו. [דרס"ד]

ענין הזווג בחודשי העיבור והיניקה. ודאי כי בזמנים האלה חייב האדם לקיים מצות עונה, ואין לומר כי אדרבה נראה שהוא לבטלה ח"ו. [שע"המצ ד"ט]

¹⁰⁶ א"ש: אני נוהג לאומרם [פסוקים שכוהר קודם התשמיש] אני נוהג לאומרם בחול אחר תיקון חצות לילה, ונלע"ד שאין זה קפידא מאחר שהם מסוגלים בבנין, ואפשר דלא קפיד הרב ז"ל קודם שישמש מטתו. [סידור המדה ישראל כתי"ד צג]. והדבר לא מובן איך מוהרש"ו סותר דברי האר"י ז"ל, והופך הנהגות חשובות להנהגות בעלמא.

כי בזווג התדירי שאינו להוליד נשמות אם האיש רוצה למנוע עצמו ממנו מותר, והרשות בידו, לפי שזווג הזה למעלה נעשה מאליו בתלי מעשים התחתונים, אבל גם זה הוא בתנאי שגם אשתו לא תקפיד בדבר הזה ותמחול לו על ככה, אבל אם מקפדת בדבר צריך לקיים מצות עונה זו. [שע"המצ ד"ט]

אבל בזווג שאינו תדירי שהוא להוליד נשמות כיון שאינו נעשה מאליו אלא ע"י מעשה התחתונים, אינו יכול ליפטר כלל אף אם אשתו מוחלת בדבר. (...) אבל אני שמעתי מאחרים שכפי הסימנין שהכירו במורי ז"ל שלא היה מקיים מצות עונה בזמנים הנז' דעיבור ויניקה, אבל גלע"ד שאינו כן, כפי מה שאני ראיתי בו סימנים אחרים. [שע"המצ ד"ט]

המשמש מטתו לאור הנר דבניו נכפים, אינו בדיוק בזווג הראשון שממנו נוצר טופת הוולד ההוא, אלא אף גם אם שימש מטתו לאור הנר בתוך ימי העיבור גם בזה הויין בניו נכפים וצריך לזיהר. [שע"המצ ד"י]

גם אינו מספיק בנתינת מחיצות סדינים של בגד פשתן סביב המטה אלא צריך שלא יהיה אור הנר מאיר בתוך המטה כלל ועיקר. [שע"המצ ד"י]

(...) ורוב הילדים שמתים בקטנותם מחולי הכפייה הוא לסיבה הנז'. וא"ל מורי ז"ל כי ראה בהקיץ חכם גדול קדמון מימים הראשונים שהיה מגולגול בבהמה א' על עון הנז' לפי שגרם מיתה וכפייה לבניו, ואותה הבהמה היתה עז אחת. [שע"המצ ד"י]

כי צריך לזיהר מלשמש מטתו בימי החול, כי הבנים הנולדים בחול עליהו אתמר כי בנים זרים ילדו. וז"א אל תהיו כסוס האוהב זמה אף בימי החול, כי אם כה תעשו יהיו הבנים עזי פנים מסטרא דחול, ויתדמו אל הפרד שהוא ממזר כי בנים זרים ילדו, ואין הבין, כי לא יבינו אל פעולות ה', יען כי הם מסטרא אחרא. ובל קרוב אליך, כי אינן נקרבים לצד הקדושה אלא לסטרא אחרא, ולכן נרמז בוע"ל בר"ת (בימתג ורסן עידיו ל'בלום). [שעה"פס דרפ"ב, מזולתו]

ה'. טבילה במקוה ביום שבת בבוקר והמסתעף

ענין הטבילה הנז' בגמ' לבעל קרי או לשמש מטתו¹⁰⁷, ראיתי למורי ז"ל מקפיד בכל כחו ונוהר לקיימה ואף שהיה בגופו חולי קשה הנק' שבירה, שנקרע הכרס שיוצאין בני מעיים לתוך כיס הביצים וכיוצא בזה, הטבילה מזיקה מאד לחולי זה, עכ"ז לא היה מבטלה כלל.

¹⁰⁷ רק במקרה לילה, היה אז צריך לטבול טבילה אחת להוריד טומאת הקרי, לפני לטבול הב' טבילות לשבת. והוא ממוהרה"ו בשם רבי יוסף ארוזן זצ"ל (פע"ח עז, ע"ד). עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

ופעם א' גזרה עליו אמו שלא יטבול בחורף ההוא ולא טבל על כורחו אבל לא נסתלקה ממנו השגתו בכל הזמן ההוא. [שעהמ"צ דק"נא]

הנה אם נטמא בקרי או בתשמיש המטה אין צורך להזכיר כי הטבילה אז מוכרחת אבל אף אם לא הוצרך לטבול לסיבה הנז' צריך לטבול בבוקר יום שבת והוא כי כדמיון מה שביארנו לעיל שיצריך לטבול בכל ערב שבת להפריש מן החול ולהתדבק בקדושת שבת, כן צריך עתה טבילה אחרת כי הפרש גדול יש בין קדושת ליל שבת לקדושת יום שבת שהיא קדושה יתירה. אבל החילוק הוא כי בע"ש הוצרך לב' טבילות הא' להפשיט בגדי החול מעל נפשו והב' להתדבק ולהמשיך בו קדושת שבת אבל עתה בבוקר יום שבת די לו בטבילה אחת להמשיך עליו קדושה עליונה של יום השבת ואיננו מפשיט ח"ו מעליו קדושת ליל שבת. והנה שם בע"ש ביארנו כונת ב' הטבילות אבל עתה שאין שם רק טבילה אחת אל תכוין רק אל הכונה הנז' שם שהוא שתכוין אל ד' הוי"ת ע"ב ס"ג מ"ב ב"ן ולג' שמות אהי"ה הראשון ביודי"ן והשני באלפ"ן והשלישי בההי"ן וז' שמות אלו הם בגי' תרפ"ז והוסיף עליהם שם י"ה ויהיו הכל בגי' כמנין שב"ת. והטעם להוספת שם י"ה הוא כי סוד שבת הוא ענין עלית זו"ן במקום או"א ואז הם בבחינת שם י"ה. ואע"פ שכונה זו צריך לכוונה בטבילת ע"ש בעלייתך מן הטבילה אבל עתה בטבילה הזו תכוין כוונה זו קודם שתטבול ותכוף ראשך בתוך המים: [דרס"ה]

ובענין טומאת הקרי א"ל מורי ז"ל כי כל אותו היום מתגלית אותה הטומאה וניכרת במצחו אף אם טבל אלא שהוא דבר מועט, אבל אם הוא לא טבל הוא נגלה שם תמיד כל זמן שלא טבל. [שער"הק ד"נד]

ואחד מן החברים [הר"י סאגיס שער רוח הקודש] העיד לי בשם מורי ז"ל, ששמע ממנו, שאין דבר מועיל כ"כ להשגת האדם בידיעה הזאת, כמו בהיותו נזהר להיות תמיד טהור, מטומאת קרי ושכבת זרע ע"י הטבילה. [שעה"הקד נ"א מנהגים איסורים]

וא"ל הר"י סאגיס ז"ל בשם מורי ז"ל ששמע ממנו אין דבר יותר מוכרח וצריך אל האדם לענין ההשגה כמו הטבילה, שיצריך שיהיה האדם טהור בכל עת. [שער"הק ד"מא]

והר"א הלוי יצ"ו אמר לי שאמר לו מורי ז"ל עצה לענין ההשגה והיא זו שלא ישיח שיחה בטילה, ושיקום החצות הלילה ויבכה על חסרון הידיעה, ושילמוד הזוהר דרך בקיאות בלבד בלי שיעמוק בעיון ארבעים או חמשים עלים בכל יום, ושיקרא ספר הזוהר פעמים רבות. ואמנם לי אמר מורי ז"ל כששאלתי לו איך זכה לכל החכמה הזו, והשיב לי שטרח במאד מאד בחכמה הזו. [שער"הק ד"מב]

פרק 37. סדר שחרית דשבת

א'. הקפות תיבת בית הכנסת בשבת

ואמנם ביום שבת אין צורך להקיף אלא הקפה אחת¹⁰⁸ בלבד [...] ע"כ שמעתי¹⁰⁹ בשם מורי ז"ל.

אבל אני ראיתי שהיה לבית הכנסת ולא היה מקיף שום הקפה, ואפשר כי בשביל שלא היה הוא מן העשרה ראשונים, לפי שהיה מתאחר לבוא כנ"ל ולכן לא היה מקיף מפני הרואים שנראה כיוהרא כנלע"ד. [שער התפלה (ענין בית הכנסת דף ל"ד)]

ב'. קבלת תוספת שבת ביום

ואמנם ג' המקומות שבהם צריך לקבל תוספת הנז' [נר"ן דכורא] שמעתי בתחלה ממורי ז"ל שבברכו של קודם יוצר דשחרית יכוין לקבל תוספת הנפש דכורא ובסמיכות גאולה לתפלה יכוין לקבל תוספת רוח

ובמוסף באיה מקום כבודו להעריצו יכוין לקבל תוספת נשמה. [דרס"ה] אבל אח"כ שמעתי ממורי ז"ל באופן אחר (...) ולכן תכוין עתה באומרך נשמת כל חי לקבל חלק תוספת נפש דכורא שבך מבחינת יום שבת דכורא כנ"ל.

ולכן תכוין עתה באומרך נשמת כל חי לקבל חלק תוס' נפש דכורא שבך מבחי' יום שבת דכורא כנ"ל. והנה ענין סוד נשמת כל חי הוא בחי' תוס' קדושת שבת בעולם היצירה כנודע כי תיקון נשמת כל חי הוא בסדר הזמירות שהם ביצירה כי סדר יוצר אור וכו' הוא בבריאה. [דרס"ה]

הנה אחר שתאמר פסוק אדני שפתי תפתח וכו' קודם שתתחיל ברכת אבות תכוין לקבל תוס' הרוח דכורא ממדת יום שבת כנ"ל. [דרס"ן]

¹⁰⁸ ואילו בספר נגיד ומצוה [דקנ"ו] מביא עדות בשם חבריו שראו מהרח"ו שהיה מקיף ז' הקפות ביום שבת. אמנם, אין לנו אלא דברי האר"י ז"ל שאין להקיף בשבת אלא פעם א' וכמו שגילה לתלמידו המובהק מוהרח"ו ז"ל.
¹⁰⁹ הרב אליה פלקון. זר זהב להר"י צמח [דקי"ב]

ג. נוסח תפילת שחרית דשבת

נוסח האדרת והאמונה לחי העולמים [דר"ל/דרמ"ג]

אל אדון על כל המעשים וכו', דעת ותבונה סובבים הודו, ולא יאמר אותו. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

וכשתאמר ברוך הוא ומבורך בפי כל הנשמה. [שעהמ"צ דקנ"ז מוזלתו]

שרפים וחיות ואופני קדש, ככתוב בתיקונין, ולא יאמר שרפים ואופנים וחיות הקדש כי שרפים בבריאה וחיות ביצירה ואופנים בעשיה. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

ד'. קריאת התורה בשבת – עיין גם בפרק שלנו קריאת התורה בחול

מורי ז"ל היה נוהר ונוהג בכל יום שבת בשחרית¹¹⁰ בעת הוצאת¹¹¹ ס"ת מן ההיכל לומר אותו הנוסח הכתוב בס' הזוהר פ' ויקהל בריך שמייה דמארי עלמא וכו'.

ה'. אופן הקורא בתורה

גם ראיתי למורי ז"ל כשהיינו מתפללים בבית מדרשו ביום שבת שעלה ביום שבועות וקרא עשרת הדברות בפיו בקול רם כדרך שנוהגים חכמי הקהילות כמנהג ספרד, וכן בפ' בחוקותי ראיתי שעלה ביום השבת ההוא וקרא בפיו בקו"ר סדר הקללות של פרשת בחוקתי כמנהג חכמי הקהילות של ספרד. [רס"ז]

ו'. עליית ששי והפטרה

גם ראיתי שבכל ימי השבת לא היה עולה לס"ת אלא ששי כמ"ש בע"ה בשם ס"ה על ר' כרוספדאי. [רס"ז]

ולכן מספר העולים בס"ת דיום שבת הם ז' כסדר ז' הספירות כהן בחדס לוי בגבורה ישראל שלישי בת"ת, רביעי וחמישי בנצח והוד, ששי ביסוד, שביעי במלכות. [שם]

¹¹⁰ עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו
¹¹¹ ולא בפתחת ההיכל אלא בהוצאת ס"ת

ובענין ס"ת דשחרית דשבת שעולין שבעה אנשים ביארנו שם כי לסיבה זו עיקר מעלת העולין הוא השלישי והשני (...). הם המשובחים ומעולים מכל ז' העולים. (...) אמנם יש חילוק ביניהם כי השני מעולה מן השלישי (...). כי השני גדול ומעולה מכל השבעה העולין בשבת. (...) ונראה מזה כי יותר חשובים הם הכהן והלוי מן הישראל שהוא השלישי. [דקע"ג]

אבל השלישי והשני הם המשובחים ומעולים מכל ז' העולים לפי שהאורות אשר שם מגולים לגמרי מפאת עצמם כי שם הוא מקום הגילוי בקו האמצעי בדוקא. אמנם יש חילוק ביניהם כי השני מעולה מן השלישי [קע"ג].

גם נמצא שהשני והשביעי אעפ"י שאינן עושין שום תיקון בידם כמו שעושין הכהן והלוי שמגולים מקום הסתום כנז' עם כל זאת צריכין שיהיו אנשים היותר חשובים במעלה שבכל העולים אז כדי שיהיו ראויים לקבל האורות הגדולים המגולים ההם כנז'. [דקע"ג]

כי השביעי הוא גרוע מכולם כי הוא סוד העטרה ובו יצדק שם אשה ועבד וקטן. [דרס"ח] א"ש: ודלא כמנהג הזמן הזה שהמשלים הוא היותר גדול, ואחריו במעלה הוא השלישי, ואחריו במעלה הוא השני הנקרא סמוך למשלים ואחריו הרביעי, ואחריו החמישי. [סידור המדת ישראל כת"י ד"צט]

ונמצא כי היותר גרועים במעלה מן הז' העולים הם הרביעי והחמישי.

וביום השבת, אין צורך לקרות הפרשה, רק לשומעה כולה מפי השליח ציבור הקורא בס"ת. אבל ההפטרה של יום השבת, תקראנה בפין, ולא תסמוך על המפטיר, זולתי אל הברכות שמברך לפנייה ולאחריה, שצריך שתיכוון אזניך לשמעם, ולענות אחריהם אמון. [שעהמ"צ דפ"ח]

ז'. נוסח תפילת מוסף

בקדושת מוסף דשבת או דר"ח או דיום טוב יאמר כתר יתנו לך שלא כמנהג אשכנז שאומרין נקדישך ונעריצך נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

דע כי צריך לומר כמנהג בני אשכנז שהוא סדר תכנת שבת וכו' הנתקן על פי סדר אלפא ביתא דתשר"ק ובאחרונה מוסיפין ה' אותיות מנצפ"ך והם מסיני נצטוו צווי פעליה כראוי. יהרמ"י או"א שתעלינו כו'. [רס"ח]

והנה צריך לדלג האדם על רגליו כלפי מעלה בעת שאומר קדוש קדוש קדוש וכו' ובעת שאומר אי"ה מקום כבודו וכו' לרמוז אל שתי דילוגים. [רס"ט]

וכבר הודעתך כי עתה במילה אי"ה מקום כבודו וכו' תכוון לקבל בעצמך תוספת נשמה
דכורה ממדת יום השבת כנ"ל. [שם]

(...) והם בגימ' רי"א כמנין ר"ת ב'ראשית א'להינו ו'אלהי א'בותינו ר'צה וכו'. [דרס"ח]
א"ש. נלע"ד, שהרב סובר כי גם בתפילת מוסף, צ"ל כמו בלילה בלשון הזה, אותו קראת, זכר למעשה בראשית. או"א
רצה בו ז'קר ל'מעשה ב'ראשית:
א"ש: מכאן נראה שסובר הרב ז"ל כי גם במוסף צריך לומר חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית אלהינו
ואלהי אבותינו וכו' כמו בלילה. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קא]

אחר תפלת מוסף דשבתות וי"ט יאמר אין קדוש וכו' וסדר פטום הקטרת כמו בחול. נוסח
התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

פרק 38. סדר קידושא רבה ויום שבת

א'. הקפת השולחן

ולבאר הסדר שתעשה. הנה תבוא ותעמוד לפני השולחן במקום שאתה עתיד לישב בו ותקיף השולחן דרך ימין פעם א' ותכוין להמשיך עתה בחינת אור המקיף של ג' תחתונות דאבא אשר שם עלה ז"א בתפילת עמידה דלחש דשחרית אלא שאז היה בבחינת אור פנימי שלהם ועתה הוא באור המקיף אשר להם. [דע"ר]

ב'. הריחת ההדס

ואח"ך קח ב' אגודות ההדס בידך ותחזור להקיף השולחן פעם שנית. (...) והנה כמו שבסעודת הלילה לא עשינו הקפה שלישית כנגד מה שקבלה מן ג' מוחין דזעיר אפין בבחינת אור פנימי ושם ביארנו טעם הדבר כי הדבר ההוא נעשה מאליו ואין בנו כח להמשיכו כי הוא מקום עליון לכן גם עתה בסעודת שחרית אין אנו עושים הקפה שלישית כנגד עליית זעיר באור פנימי דג' ראשונות דאבא בתפלת מוסף דלחש ודחזרה לפי שהוא בחי' מוחין והוא מקום עליון ובפרט שהם מוחין מקיפין דאבא ואין בנו יכולת להמשיכם בסוד אור מקיף שלהם והדבר נעשה מאליו. [דע"ר]

ג'. קידושא רבה בישיבה

ואחר ההקפה השניה תשב מיושב ותקבל הכוס בשתי ידיך. [דע"ר סעודת שחרית דשבת]

ד'. סדר הקידושא רבה

ואחר הקפה הב' תשב מיושב במקומך ותקבל הכוס בב' ידיך ע"ד מה שג"ל בקידוש דליל שבת ממש. [דע"ר]

סעודה זו [של שחרית דשבת] נקראת סעודה דעתיקא קדישא. [רס"ט]

ואח"כ תאמר מזמור לדוד ה' רועי וכו' [...] ואח"כ תאמר ושמרו בני ישראל את השבת וכו' עד וביום השביעי שבת וינפש [...] ואח"כ תאמר פסוק אז תתענג על ה' וכו' [...] ואח"כ אמור בקו"ר דא היא סעודתא דעתיקא קדישא. ואח"כ תאמר ברכת בפה"ג [...] ואח"כ תטול ידיך מעומד כנ"ל בסעודות הלילה וע"ש: [דע"ר]

ענין הלחם שבסעודה זו הוא ממש ע"ד הלחם שבסעודת הלילה ויהיו י"ב לחמים מסודרים בסדר הנ"ל בסעודת הלילה ממש. [דע"ר]

כל שאר פרטי סעודה זו יהיו על דרך מה שביארנו בסעודת הלילה. [דע"ר]

ואכתוב עתה נוסח פזמון סעודת שחרית. והוא ג"כ להן מתי יבושר עם כמו פזמון הלילה. אסדר לסעודתא וכו' [רע"א]

פרק 39. הנהגות שבת קודש

א'. לשון הקודש בשבת

היה מורי ז"ל נוהר מאוד שלא לדבר בלשון לעז ביום השבת לא בלילה ולא ביום זולתי כשהיה אומר לנו איזי דרוש והיה צריך לאומרו בלשון לעז כדי שיבינהו השומעים. גם היה נוהר שלא לדבר שיחה בטילה או דיבור של חול אפילו בלשון הקדש. וכן היה נוהג בכל ימים טובים כמו בשבת (ד"רע"א):

ב'. ענין השינה ביום שבת

(...) כי השינה בלילה היא טובה ומוכרחת והשינה בימי החול טובה אל הרשעים ורעה אל הצדיקים זולתי אם יהיה איזה צדיק גמור גדול בדורו וכו' אבל השינה ביום השבת היא טובה אל הצדיקים כי אין דבר רע שולט ביום השבת ואין חשש שיפסיד איזה עיבור נשמת איזה צדיק ע"י השינה ואדרבא אפשר שירויה וימשיך עמו איזה עיבור נשמת צדיק. ולכן נכון הדבר לישן ביום שבת אחר האכילה וכך היה נוהג מורי ז"ל לישן ביום שבת אחר האכילה שיעור ב' וג' שעות כי אדרבא זהו מכלל עונג השבת: [רע"א]

הגיד לי מורי ז"ל כי פעם אחת הראו לו בהקיץ חכם א' גדול בדורו והיה מן הדורות הקודמים אלינו ובעת הזו הגיע זמנו להעלותו עוד מדרגה אחרת למעלה מן המדרגה שהיה לו אז, ונודע כי בפעם הראשונה אינו נענש על דקדוקי מצוות כאלו ועתה שרצו להעלותו במדרגה עליונה היו דנין אותו בדקדוקי מצוות קלין ואחד מהדברים שהיו דנין אותו עתה היה על שפעם אחת היה האיש ההוא הולך בדרך ביום שבת ונכנס מאליו מעט עפר תוך מנעלו ברשות הרבים בלתי כוונה ולא נוהר להסירו והלך בו ארבע אמות ברשות הרבים ועל הדבר הזה היו מענשין אותו עתה. [רע"א]

ג'. לימוד בשבת

גם ירמוז למ"ש בספר הזוהר פרשת שלה, כי כשהאדם מחדש דברי תורה בעוה"ז ביום השבת, מעטרים לאביו כמה עטרות בעוה"ב, וזהו זכור את יום השבת לחדש בו דברי תורה, ועי"כ תגרום להעטיר עטרות לאביך בעוה"ב ולכבדו, ולכן סמיך ליה כבוד את אביך וכו'. [שעה"פס דרנ"ג מזולתו] (...) ולכן סמך פה איש אמו ואביו תיראו, לכבדם ביום השבת על ידי חדושי תורה, וזהו ואת שבתותי תשמורו. [שעה"פס דרנ"ט מזולתו]

וקבלתי ממורי זלה"ה [מוהרח"ו] בעל פה, כי להיות שנרמז במזמור הזה אותיות הלכה בר"ת ה'ריעו ל'ה' כ'ל ה'ארץ,
לכן נאמר בימי החול לפי שעוסקין אז ת"ה בהלכה. אבל ביום השבת וי"ט, שאינם עוסקין בהלכה אלא בקבלה, לכן
אומרים מזמור לדוד הבו לה' בני אלים הבו לה' כבוד ועוז הבו לה' כבוד שמו השתחוו ל'ה' ב'הדרת ק'דש בר"ת בהיפוך
אתון קבלה. [סידור המדת ישראל כת"י ד"עו]

א"ש: הואיל ואתא לידן זה הפסוק נימא ביה מלתא מאשר קיבלתי ממורי ז"ל. והענין הוא כי זה המזמור אינו נאמר
בזמירות אלא בימי חול (...) וביום השבת אנו אומרים המזמור ב"ט, והוא מזמור לדוד הבו לה' בני אלים וכו' (...) ונרמזה
בר"ת למפרע בפסוק השתחוו ל'ה' ב'הדרת ק'דש, ר"ת קבל"ה, לרמזו שצריך האדם לעסוק בחכמת הקבלה ביום
השבת. [שעה"פס דר"ט]

פרק 40. סדר מנחה של שבת

א'. ענין מנחת שבת.

קדושת ובא לציון שנהגו לאומרה אחר אשרי ביתך קודם הוצאת ס"ת [...] ולכן אנו מקדימין קודם הוצאת הס"ת לומר קדושת ובא לציון אשר ענינה הוא המשכת אור אל עולם הבריאה בתחלה טרם תקבל אור הס"ת כנז' כדי שע"י המשכת אור הזה תוכל אחר כך לקבל הארה העליונה של הס"ת. וכבר נתבאר בתפלת שחרית דחול כי כל קדושת ובא לציון היא בעולם הבריאה שמקבלת הארה מעולם האצילות. ואחר שקבלה קדושת ובא לציון תוכל לקבל אור הס"ת כמו שיתבאר: [ער"ב]

ב'. זמן עטיפת ציצית בתפלת מנחה דשבת

הוא אחר קדיש קדושת ובא לציון קודם¹¹² שיאמר השליח ציבור פסוק ואני תפלתי וכו' כדי שתתעטף בציצית בעת רצון (ד"רעב):

ענין ואני תפלתי שנהגו לאומרו קודם הוצאת ס"ת הענין הוא יובן במש"ל בענין ובא לציון ובוה תבין מ"ש באדרא של נשא.

ג'. ענין ופיסוק הפסוק "ואני תפילתי"

וז"ש לך ה' עת רצון וכו' [דל"ג].
ודלוא כמנהג החדש להפסיק בין לך, לשם הוי"ה.

ענין ואני תפלתי שנהגו לומר קודם הוצאת ס"ת. [דער"ב]

והנה בימי החול בעת המנחה הוא עת צרה שכל הדינין מתגלין אז אבל במנחת שבת נקרא עת רצון כנז' שם באדרת האזינו ולכן אומרים פסוק ואני תפלתי לך ה' עת רצון להורות כי אעפ"י שזמן המנחה בימי החול היא דינין קשים, אמנם עתה בשבת¹¹³ הוא עת רצון רחמים גמורים. (דער"ב).

¹¹² מובא בספר לרבי עמרם אבורביעיא – שכל הקהל היו נוהגים להתעטף ולא רק הש"ץ, וגם כן מופיע בספר זה השלחן לרבי אליהו גיג' [מנהגי אלג'יר].

¹¹³ בה-בו-בם: עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

ד'. ענין ג' פסוקים צדקתך וכו'

דע כי סדרן הם כמנהג בני ספרד צדקתך כהררי אל וכו' וצדקתך אלקים עד מרום וכו' וצדקתך צדק וכו' שלא כמנהג בני איטלייא שמהפכים אותם למפרע ממטה למעלה. [ער"ה]

ובזה יתבאר טעם למה אין אומרין צדקתך בראש חודש שחל להיות בשבת, לפי שביום השבת היא מפילה אליו. [דער"ה]

ה'. סעודה שלישית

ולכן צריך לאמר בקול רם דא היא סעודתא דזעיר אפין. [דער"ה]

ו'. אין קידוש בסעודה זאת

ולכן אין בחינת קידוש על היין בסעודה זו כמו בסעודת הלילה ובשחרית שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שפסק לקדש על היין בכל השלש סעודות. (...) אמנם עם כל זאת באמצע אכילת הסעודה זו צריך לשנות יין ולברך עליו ברכת בורא פרי הגפן אבל לא לקדש עליו קידוש היום בתחילת הסעודה כבשאר הסעודות. [ער"ה/רע"ו]

וכל הפרטים אחרים שביארנו בב' סעודות הראשונות תעשה אותם ג"כ עתה בסעודה זו. גם יהיו לפניך ב' אגודות ההדס ותברך ותריח עליהם בתוך הסעודה: [רע"ו]

פזמון סעודת המנחה לחן אלהי עוז תהלתי רפאני וארפא וכו' בני היכלא דכסיפין וכו' [דרע"ו]

פרק 41. סדר ערבית דמוצאי שבת

א'. אלפא ביתא ותהלים קודם ערבית דמוצ"ש

כבר ביארתי כי מה שנהגו לומר בכל מוצאי שבת סדר האלפא ביתא קודם תפלת ערבית לא היה מורי ז"ל נוהג לאומרה ולא כל אותם השירים והמעלות והמזמורים כלל ועיקר וכ"מ שנת' בסדר נוסח תפלת שחרית באותיותיה לעיל: [רי"ט]

ענין האלפא ביתא ושירי המעלות שנוהגין לומר במוצאי שבתות לא היה נוהג לאומרם כלל¹¹⁴ ועיקר ולא היה חושש לאומרם כלל [קפ"ה]

ב'. ענין ויהי נועם

ואמנם מה שצריך לעשות בששת ימי החול יתבאר לקמן בע"ה. ונתחיל בתחילה לבאר כוונה של ויהי נועם כליל מוצ"ש שהיא שורש ועיקר לשאר הכוונות של ששת ימי החול כמו שנב' בע"ה. [רכ"א]

והרי נמצא כי אין לך אדם שאין לו תוספת נפש רוח ונשמה כפי החלק הנוגע לו. ולכן צריך האדם לכונן כדי שישאר לו איזו תוספת מאותה הקדושה של שבת לימי החול הבאים וע"י כן יכוננו דרכיו אם יצמיד לכונן בהם היטב ומובטח לו שלא יקטרג בו היצר הרע ולא יחטיאנו כל אותה השבוע והכל תלוי כפי תוקף כוונתו בקדושה ובטהרה. [שם]

ג'. לעמוד באמירת ויהי נועם

ענין ויהי נועם¹¹⁵ שנהגו לומר בכל מ"ש ובוזה יתבאר ענין נפלא להמשיך תוס' קדושת שבת לכל ימי השבוע הבאה עד שבת האחרת הנה מזמור זה של ויהי נועם צריך לאומרו כולו מעומד ועל הפחות תאמר פסוק זה לבדו מעומד ואח"כ תשב והטעם הדבר הוא כי

¹¹⁴ ונלע"ד שמואל שאין הפסד לאומרם [מזמורים ואלפא ביתא במוצאי שבת] אמנם כונת הרב ז"ל היא לומר שאין בהם שום כוונה ותועלת אל הנשמה במוצאי שבת. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"ג]. עיין שו"ת בית אריאל"ל בסוף ספרנו

¹¹⁵ אמירת ויהי נועם ויושב בסתר עליון בשבוע שחל יום טוב: גם, אין מקור להוספת המדפיסים 'שובה' ואינה מהאר"י ז"ל אלא הוספה מאוחרת. וכך הוא מנהג ספרדי ואשכנזי הקדמון, להתחיל מהפסוק ויהי נועם. ותו לו. וכך מובא בספר זה השלחן גג.

הכוונה עתה היא לקבל אור החזור מן הבינה הנק' נועם ה' מסוד תוס' שבת ולכן צריך
שיהיה מעומד. [ר"ך]

א"ש: הכונה היא כמו שקבלת שבת בע"ש לקבל תוספת שבת נאמר מעומד, גם תוספת זה [במוצ"ש באמירת ויהי
נועם] צריך לאומרו כולו מעומד. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"ה]

ד'. לווית השבת ביציאתה

מורה"ח"ו זצוק"ל מגלה לנו בספר החזיונות דף ק"ט, שחלם וזקן אחד כדמות הרב חיים הלוי אשכנזי ז"ל ביקש
ממורה"ח"ו לצאת לשדה ביחד ללוות את השבת ביציאתה, כדרך שמוה"ח"ו היה נוהג
להקביל פניה בכניסתה.

ובאמת, היינו צריכים ללוות את שבת המלכה ביציאתה, באותו אופן שקבלנו אותה, ביציאה לשדה. ואולם, לא כתוב
דבר כזה בשם האר"י ז"ל.

ד'. בכייה ואבילות במוצאי שבת

גם דע כי במו"ש קודם חצות הלילה אסור להתאבל ולבכות על החורבן שלא כדברי אותם
נוהגים היפך מזה לומר קינות אחר תפלת ערבית דמו"ש ונותנים טעם לדבריהם מפני שאז
נחרב בית המקדש בעת מו"ש כנודע. אבל דע לך כי הוא אסור גדול לפי שקדושת שבת
נמשכת כל הלילה ההיא כמו"ש למטה בע"ה וראיה לזה ענין סעודה ד' וכמו"ש ענינה בע"ה
ואפי' בבחי' תוס' הנשמה יש המשך קדושה בליל זה כמו"ש בע"ה ולא עוד אלא שאפילו
אחר חצות לילה של מו"ש לא היה מורי ז"ל מרבה בכייה על החורבן משאר לילות אף
עפ"י שנחרב הבית בליל מו"ש כנז' אלא היה בוכה ומתאבל כבשאר הלילות: [רי"ט]

פרק 42. סדר הבדלה

א'. בענין ההבדלה שמבדילין בבית הכנסת

ונתן [האר"י ז"ל] ד' פרחים זהב לצדקה כדי שיניחו לו להביא יין להבדלה הנז' משלו, גם כשהיה קונה איזו מצוה כמו תפילין או אתרוג לא היה מקפיד לדעת כמה יתן במצוה ההיא, אלא היה פורע כל מה שהיו שואלין לו בפעם ראשונה והיה אומר למוכר הרי המעות לפניך, קח כמה שתרצה. [שעהמ"צ דקנ"א]

וענין ההבדלה שמבדילין בב"ה מנהג טוב הוא ומורי ז"ל נתן ד' זהובים לצדקה כדי שיניחוהו אנשי הקהל להביא יין משלו להבדיל עליו בב"ה. [רי"ט]

ב'. מזיגת כוס הבדלה

ודע כי אין להטיל מים בכוס של הבדלה בשום אופן וכמ"ש בס' בית יוסף בשם מהר"ם גיקאטלייא ז"ל (ד"ריט):

ג'. הדסים להבדלה

ואמנם מן אותם שתי אגודות הדס שיש לך מוכנים מן שבת כנודע, תזהר כאשר תקנה אותם שיהיו בתוכם ג' הדסים משולשים כשרים, ועתה בליל מוצאי שבת, בעת ברכת עצי בשמים תקח ג' הדסים הנזכ' בידך הם לבדם ותריח בהם ויהיו ג' הדסים אלו נקשרים קשר א' ואגודה אחת (ד"ריט):

ותכוין כי ג' הדסים הם כנגד נפש רוח ונשמה ותכוין להשאיר לך כח מן תוספת נפש ורוח ונשמה שנתוספו לך בשבת וזה נעשה עתה ע"י ג' הדסים האלו והריחך בהם. (שער התפלה דרי"ט ליל מוצאי שבת).

ד'. גר הבדלה

היה מדליק גר של שעוה ומברך עליו בורא מאורי האש ולא היה מבדיל על הגר¹¹⁶ אשר בבית רק באבוקת מיוחדת. [דר"ט]

ובענין ברכת בורא מאור האש, היה נוהג לכפוף ראשי ד' אצבעותיו הימנים אל תוך כפו הימנית והגודל מכוסה תחתיהם ויהיו נכפפים כנגד פניו של האדם המברך. וגם יהיו נכפפים לפני הגר.

והיותם ד' אצבעותיו הוא בלתי אצבע הגדול הנק' גודל ונק' בוחן, וסוד כל זה נת' בס"ה וע"ש ומדברי אלה תבין מ"ש שם באותו המאמר בענין כפיפת האצבעות, שלא כדברי הנוהגים להסתכל באחורי האצבעות בהיותם פשוטים בלתי כפופים. גם שלא כאותם הנוהגים לשים פני האצבעות זקופות כנגד הגר ואח"כ כופפים אותם כנגד הגר.

גם שלא כאותם הנוהגים לכפוף אותם כנו' אלא שמהפכין פני הכף כלפי מטה כלפי הקרקע ואחורי האצבעות שהם מקום הצפרנים כלפי מעלה לשמים.

אלא צריך לזקוף ירך הימנית ואצבעותיך כלפי מעלה ופני האצבעות כנגד פניך ואח"כ תכוף ראשי אצבעותיך אל תוך כף היד ותשאיר אחורי אצבעותיך כנגד מעלה נגד הגר אמנם אצבעותיך יהיו כפופות למטה ע"ג הגודל כנו'. ויסתכל בצפרניו בלבד ולא בתוך פני האצבעות. וכנו' בזו' פ' ויקהל ובפ' בראשית בדכ"א ע"א. [דר"כ]

ה'. אותם פסוקים של ויתן לך האלהי"ם מטל השמים וכו'

הכתוב במחזורים בסדר ההבדלה במוצאי שבת היה נוהג מורי ז"ל לאומרם בכל מוצאי שבת בעת שמבדיל על הכוס בביתו. (דר"ט)

ו'. זמן סעודה רביעית

לפי שקדושת שבת נמשכת כל הלילה ההיא [מוצ"ש] כמו שנבאר למטה ב"ה, וראיה לזה ענין סעודה רביעית. (דר"ט):

אנו עושין סעודה רביעית במוצ"ש וכוונתה היא לכוין להמשיך אור קדושת סעודות שבת לכל סעודות ימי החול. [רכ"א]

¹¹⁶ עיין שו"ת בית אריאל"ל בסוף ספרנו

וגם נת' אצלנו כי האדם בע"ש בעת קבלת שבת מקבל תוספת נפש ורוח ונשמה ובמוצאי שבת מסתלקים. אבל ע"י סעודת ליל מוצאי שבת חוזר האור להתפשט מן אצילות לבריאה ומן בריאה ליצירה ומן יצירה לעשיה, וע"י כך, חוזרים תוספת הנפש והרוח והנשמה באדם ומתעכבים באדם שלשתן ביום ראשון מהשבוע ובליל שני מסתלקת הנשמה ונשארים נפש ורוח, ובלילה ג' מסתלקת הרוח ובלילה ד' מסתלקת גם הנפש. [דת"ו בשם זולתו]

פרק 43. סדר ראש חודש וברכת הלבנה

א. הסרת התפילין לפני מוסף

גם זהו ענין שנהגו להסיר התפילין¹¹⁷ קודם תפלת מוסף בר"ח קודם שיתחיל עמידת מוסף אחר קדיש שאומרין אחר ס"ת להיכל (ד"רעח):

ב. בפילות פסוקי ההלל – עיין חלק חג הסוכות

ובענין כפילת הפסוקים, מורי ז"ל [מוהר"ח] היה נוהג לכפול מאודך כי עניתני עד סוף ההלל, וכך אני נוהג. שנים חיים ישלם

בְּרוּךְ הַבֹּא בְּשֵׁם יְהוָה. בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה:
בְּרוּךְ הַבֹּא בְּשֵׁם יְהוָה. בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה:
אֵל יְהוָה וַיֵּאָר לָנוּ. אֶסְרוּ חַג בְּעַבְתֵּיכֶם. עַד קִרְנֹת הַמְּזֻבָּח:
אֵל יְהוָה וַיֵּאָר לָנוּ. אֶסְרוּ חַג בְּעַבְתֵּיכֶם. עַד קִרְנֹת הַמְּזֻבָּח:
אֱלֹהֵי אֲתָהּ וְאֹדְךָ. אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמֶךָ:
אֱלֹהֵי אֲתָהּ וְאֹדְךָ. אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמֶךָ:
הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

ג. שלום עליכם

אחר שאומרים ברכת הלבנה¹¹⁸ צריך האדם לומר ג"פ שלום עליכם שלום עליכם שלום עליכם (...). בלשון תפלה שלא יהיה עוד קטרוג בעולם [ד"ריט]

ועתה מר אומר מיום הראשון שכן נקרא חידוש הלבנה, ומר אמר ואין מברכין עליה עד שיתבשם אורה ויוכלו ליהנות מאורה, והוא עד שיעברו עליה שבעה ימים מיום הולדה. ומטעם זה נמי אין מברכין עליה אלא בלילה שאורה מזהיר,

¹¹⁷ מנהג הרח"ו ז"ל שלא להניח תפילין דר"ת לאחר שאמרו קדושת כתר [במוסף דר"ח] עד שחרית של יום ב', כי הלילה מפסקת. [פע"ח]

¹¹⁸ ברכת הלבנה ביום ז' לחודש. עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

ניעור הכיסים בשעת ברכת הלבנה
עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

אבל לא ביום דשרגא בטיהרא מאי אהני. וגם על דרך הקבלה אין מברכין עליה עד שיעברו עליה שבעה ימים, לרמוז
שהיא שביעית. שנים חיים ישלם
אבל רוב העולם עשו פשרה כתלמידי הר' וינהז"ל ואין מברכין עליה עד שיעברו עליה לפחות שלשה ימים. שנים חיים
ישלם.

ענין ברכת הלבנה במוצאי שבת וכו' [סידור המדת ישראל כת"י ד"ג]

שמעתי שאומרים בדמשק ששאלו להרח"ו, טעם למה אנו מברכין ברכת הלבנה במוצאי שבת, ואמר כי הטעם הוא
שאז מחרב הבית, והלכה השכינה בגלות, לכן אנו מבשרין הדוש ישראל והלבנה. [הגהת צמח. פע"ח]

חלק ג' : מועדים

פרק 44. סדר חג הפסח

א'. מקור אמירת כי הגזוהר בפסח מחמץ ניצול ממנו כל השנה
כי כל כוונות ליל פסח היא בבחינת רחל ולא בלאה לפי שלא מתבטלת בפסח ונכנסת
בפנים כדי שלא יינקו החצונים ממנה. והנה כיון שנעשה השימור הזה בשבעת ימי הפסח
ונתבטלה אחיזת החיצונים בלאה, הנה הם נשמרת מאליה מכאן ואילך כל ימות השנה
ואין חשש בעומדה בחוץ כגודע. [ד"שיג]

ב'. י פתיתים לבדיקת חמץ

מורי ז"ל¹¹⁹ (רבי חיים ויטאל) היה מצוה שיניחו לו לכתחילה עשרה פתיחים לחם בעשרה
מקומות מצוינים, והיתה אמי הרבנית משגחת עליהם, שלא יסחבום עכברים, ויצטרכו
לבדוק הבית פעם אחרת. ויש בזה סוד ליודעים, לרמוז ללקט את עשר כתרין הטומאה
והקליפה מליל י"ד. והיה מצניעין עד יום י"ד בשעה רביעית, והיה שורפן עם שאר החמץ
הנשאר בבית. ועם כל זה אנו חוששים אף שזהטור (ס' תל"ב) כתב שלא חוששין.

ג'. ענין ליל שימורים

ואז יש בה רחמים יותר, ולכן נקרא לילה בה"א יתירה וזהו ליל שימורים¹²⁰ וכו' הוא הלילה
וכו' [שעהמ"אמ ד"כג]

¹¹⁹ עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

תיקון הנשמות בברכת האילנות
והנה **שמך** המגולגלים בצומח הוא בד' חדשים הראשונים שהם ניסן אייר סיון תמוז, ואז עולים ומתגלגלים בבעל חי. [שעה"פס
דקכ"ט] בענין דברי הרב הלל בגבורות הארי - תיקון הנשמות בברכת האילנות

ענין הזיעה ערב פסח. עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

¹²⁰ ספרו לי החברים אשר בליל ראשון של פסח בזמן הרח"ו ז"ל אדם אחד נטלע מרגליו ושאלו לרב למה אירע לו זה, ואמר שזה
היה מפני שבאותו הלילה עצמה אותו אדם עבר עבירה פלונית. [נגיד ומצוה דקע"ה]

ד'. ליבון הכלים

ראוי ליהרר שלא ללבן הכלים של נחשת עם בדיל מהותך כדרך העולם להשתמש בהם מצה עד שיגעילם תחלה, לפי שזה הבדיל שהותך עליו נעשה קליפה על הנחשת ומונע פליטת החמץ מתוכו אם יגעילוהו אח"כ, והליבון בבדיל עצמו אינו מועיל לפי שהליבון נתנו לו חכמים ז"ל שיעור שיתזו ממנו הניצוצות וליבון הבדיל לולא הנישאדי"ר לא הותך הבדיל, וע"י הנישאדי"ר יספיק חום האש בלבד אף אם לא יתלבן שיעור נתיזת ניצוצות, ולכן יותר טוב להגעילו בתחלה לפלוט החמץ ואח"כ ילבנהו הגוי לפניו בבדיל, ויהרר שלא יכבה הכלי אח"כ במים שלפני האומן שבהם מכבה הכלים של החמץ. [שעהמ"צ דק"סד מזולתו]

ה'. סדר הקערה

לשון פרי עץ חיים: להר' חיים כהן¹²¹ בשם הר"י [האר"י] ז"ל, מעץ חיים¹²²: סדר סידור הקערה ליל פסח, תקח הג' מצות מצה שמורה, ותניח הכהן למעלה, והלוי למטה ממנו, והישראל למטה ממנו (...). אח"כ תקח מרור וכרפס וזרוע וביצה, ותניח על הג' מצות. והזרוע הרומז לחסד מצד ימין שלך, והביצה בצד שמאל שלך, ומרור הרומז לת"ת, מבריה מן הקצה אל הקצה, באמצע בין הזרוע והביצה. והחרוסת בצד ימין, תחת הזרוע בקו ימין. והכרפס הרומז להוד, תניח תחת הביצה מצד שמאל בקו שמאל. וחזרת תניח למטה מן המרור בקו אמצעי, לעשות בו אחר כך כורך, והוא נגד יסוד. והקערה בעצמה הכוללת כולם, נגד מלכות.

ונוהגים לשים חתיכת בשר צלויה על הגחלים זכר לקרבן פסח וביצה מבושלת זכר לחגיגה. [סידור חמדת ישראל כת"ד ד"קמה]

¹²¹ ("עח שער חג המצות פרק ו') (מורה באצבע ז' אות ר"ו)

¹²² אין מקור זה מהאר"י ז"ל כלל ומרבי חיים ויטאל ואף לא מבנו רבי שמואל ויטאל, שאין הסדר הזה מופיע בכל כתבי האר"י ז"ל האמיתיים (קריא, השמונה שערם שסידר מוהרח"ו ז"ל ואף גם בסדר של שבו). גם משום גורי האר"י ז"ל בקונרטיסים שלהם.

עוד דבר, ספק גדול נופל בדברי הפרי עץ חיים, מכיוון שרבי חיים הכהן לא קיבל מהאר"י ז"ל ואף לא הכירו. ואיך יביא דבר בשם האר"י ז"ל, שרבי חיים הכהן היה אחד מתלמידי מוהרח"ו ז"ל. ואיך הוא יקבל מרבי חיים ויטאל ולא רבי שמואל ויטאל יקבל, בנו ותלמידו המובהק של רבי חיים ויטאל ?
עין לקמן בענין הגבהת המצה בהא לחמא עניא, ומשמה תבין שדעת האר"י ז"ל תואמת לדעת השו"ע, כך שאין סדר הקערה מיוחד.

ו'. הכנת החרוסת

החרוסת¹²³ אינו אלא זכר בעלמא מדברי סופרים ואינו מצוה כמו היין והמצה כו'.
והחרוסת זכר לטיט. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קמה]

כי הנה חקרתי את פיו אמו של מורי ז"ל (האר"י"ל) מה מיני פירות היה מניח בחרוסת, ואמרה לי כי אלו הם הדברים שהיה רגיל תמיד מורי להניח בחרוסת ג' מיני תבלין והם שבולת נרד וזינגביל, וקנילה הנקרא קנמון. וז' מיני פירות והם ענבים, ותאנים, ורימונים, ותמרים, ואגוזים, ותפוחים, ופיראס.

אבל האשכנזים נוהגין לשים עיקר החרוסת מן ג' דברים אלו, ואלו הם היותר מוכרחים והם ר"ת אב"ן בלשון אשכנז והם אגוזים, ותפוחים, ופיראס. כי בלשון אשכנז ר"ת ג' פרות אלו הם נוטריקון אב"ן ונותנים סימן: ובחרוש"ת אב"ן למלאת. (ד"ש)

(...) הנה האשכנזים נוהגים לעשות עיקר החרוסת מן ג' דברים, והם היותר מוכרחים והם ר"ת אב"ן בלשון אשכנז. וסימן לדבר הוא ובחרוש"ת אב"ן, והם תפוחים ופיראס [אגס] ואגוזים. אבל הרב זלה"ה [האר"י ז"ל] היה זהיר לעשותו משבעה מיני פירות והם: ענבים, ותאנים, ורימונים, ותמרים, ותפוחים, ופיראס, ואגוזים, ועוד ג' מיני תבלין והם שבולת נרד ונקרא בלשון ערבי סונבול אבו שוסיא, וקנילא הנקראת בתורה קנמון, וזינגיביל הנקרא בגמרא זנגבילא. ואלו העשרה הם בהכרח. ועוד אנו מוסיף פיניונים הנקרא בלשוננו, ופסתוקין, ומישמישים יבשים, ושקדים, ושזפין הנקראים בלשון ערבי עונאב, וורדין יבשים. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קסט]

ז'. בענין הכוס

וזה סדר כוונת כוס ראשון. תכוין בתחלה אל קטנות השני והוא בענין הכוס בעצמו והיד האוחזת בו שהוא בחינת מעשה ותכוין כי ה' אצבעות יד ימינך אשר עליהם יושם הכוס הוזה הם בחינת קטנות השני וכו' (ד"רצז):

והנה כוס של ברכה צריך להגביהו (...) והם ה' אצבעות היד הימנית (...) וכוס של ברכה בהדבקם בימין למתקם. [שעכתב"מזו"ד"כה]

ח'. הסתכלות בכוס

(...) וכמו שכוס של ברכה צריך להסתכל בו כמ"ש נותן עיניו בו (...) וכמו שצריך לכוין שיתברך כוס של ברכה מהמקור העליון וכמו שאנו אומרים נברך שאכלנו משלו, כן צריך לברכה ליה. [שעכתב"מזו"ד"לה]

¹²³ (שעה"כ פסח דרוש ו') (מעשה חושב י"ד)

ט'. הגבחת הכוס

(...) אמרו בגמ' שצריך להגביהו טפח ובזוהר אמרו זרת, וב' שיעורים אלו כולם עולים למקום אחד כי שיעור טפח הוא שיעור ה' אצבעות (...) ואמנם שיעור זרת הוא ב' טפחים. [שעכתב"מוזד"לה]

י'. בענין יחין'

מה ששמע מזולתו: אנו בוצעין מצה האמצעית לשתיים וצריך שהחלק הא' יהיה יותר גדול כנגד ו' והחלק הב' יהיה קטן כנגד ד' (ד"תיב):

וכנגד ציור ו"ו אנו עושין זכר למקדש כהלל במצה השלישית (שם):

ועתה נבאר ג' מיני ציורים אלו איך מצטיירים בג' המצות (...) המצה הראשונה אינה נחלקת ונפרסת לשתי פרוסות (...) והיא אות אחת שלמה. אבל המצה השנייה נחלקת ונפרסת לשתי פרוסות כנודע, חציה לאכילת מצה וחציה לאפיקומן. (...) ולכן נחלקת לשנים וחציה הראשונה שצורתה ו' מניחין לאפיקומן, וחציה השני שצורתה ד' (...) אנו מחברין אותה עם (...) מצה הראשונה השלמה ומברכין עליהם המוציא ואכילת מצה, המוציא כנגד השלימה ואכילת מצה כנגד הפרוסה. [דרצ"ט]

י"א. ענין הכרפס

וזהו סוד משז"ל בענן הכרפס שמביאין אותו כדי שישאלו התינוקות ויאמרו עדין לא אכלנו לחם ואיך אנו אוכלין עתה ירקות בתחלת הסעודה (...) שבזה תבין כי לקחת הכרפס בליל פסח אינה בהזדמן כמ"ש הפוסקים שלוקח ירק אחר במקומו אם ירצה, ואין הענין כך, כי דברי חכמים ומנהג שלהם תורה היא, וצריך לדייק ולהזהר לאכול כרפס בדוקא ולא ירק אחר. [דרח"ץ]

י"ב. אמירת הא לחמא עניא

ועל זו הפרוסה השנית שהיא כנגד ד' של אות הה"א, אנו אומרין¹²⁴ הא לחמא עניא וכמ"ש ז"ל מה דרכו של עני בפרוסה. [דרצ"ט]

¹²⁴ הגבחת המצה או הקערה בהא לחמא עניא. עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו נוסח הא (הא) לחמא עניא. עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

ויגביה קערה של המצות בידו לעין כל ויאמר כל הסדר הזה עד מה נשתנה וכו' וחזיר הקערה על השלחן ויאמר הא
להמא עניא וכו'. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קמח]
ותכף ומיד מוזג כוס שני וגם מסיר הקערה אשר בתוכה המצות מן השולחן ומניחה אחריו כדי שישאלו התינוקות.
[סידור חמדת ישראל כת"י ד"קמח]

י"ג. נוסח ההגדה¹²⁵

מה נשתנה הלילה הזה וכ' שבכל הלילות אין אנו מטבלין וכו'. [דרח"ץ]

שאינו יודע לשאול. [דשט"ן]

ולסיבה זו תיקנו המסדרים ההגדה פסוק זה [ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיוך וכו']
באמצע סדר הגדת ליל פסח. [דרצ"א]

וענין זה נרמז בפסוק א' שסידרוהו מסדרי ההגדה דליל פסח לאומרו בתוך סדר ההגדה
והוא פסוק ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים וכו' [דרצ"ה]

י"ד. טבילת המצה במלח

ויטבול אותם [המצות] במלח (...) ואם יש עמו מסובין יתנהג כסדר הזה עמהם, ויזהרו שלא יאכלו הם
עד שיתחיל המברך לאכול. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קנו] ואינו מהאר"י ז"ל.

ט"ו. ענין המרור

וזהו סוד המרור שהוא בגימ' מו"ת שהם סוד הדינין המרים שבה אשר בהם נאחזין
הקליפות הנק' מו"ת ולמתקה ע"י המשכת החי"ם הנז' שהם ס"ח.

¹²⁵ שפיכת יין בעשר מכות
עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

ט"ז. טעם המרור והחרוסת

וזהו הטעם שצריך שירגיש טעם חרוסת¹²⁶ [שעל המרור] ואם בלעו לא יצא ידי חובתו עד שילעסנו בשיניו כי ע"י טחינת השינים מתמתקים ומתדקקים כחות הדין אשר בה כמבואר אצלנו בכוונת האכילה ע"י ל"ב שיניים וע"ש. ולהיות כי אין זווג בלאה בליל פסח לכן לא הוזכרה רק דרך עראי ענין החרוסת שאינו אלא זכר בעלמא מדברי סופרים ואינו מצוה כמו היין והמצה וכו'. [דרצ"ט/ד"ש]

וענין המרור הוא בגימ' מו"ת והוא בחחינת הדינין הקשים שצריך לטוהנן וללועסן בשינים כדי למתק המרירות שבם כגודע בסוד השחקים הטוחנים מן הצדיקים לעתיד לבוא. וזהו סוד מ"ש רז"ל בלע מרור לא יצא כי צריך ללועסו ולטוהנו כדי למתק הדינין שבו. [דתי"ג מזולתו]

י"ז. בוס שלישי ורביעי

ולכן אלו השתי הכוסות [האחרונות] אין ראוי להפריד ביניהם לשתי כוס אחר של רשות (...). ולכן בין שלישי לרביעי לא ישתה כנו' במשנה. [אמר שמואל] וירא שמים לא ישתה בלילה הזאת יותר מארבע כוסות וכן היה מנהג מורי הרב ז"ל [מוהר"ח] וכן התנהגתי אנו. מוהרש"י בסידורו כת"י דף קנ"ח.

י"ח. מצות הפסח כל הלילה – אפיקומן

ודע כי אלו המוחין הנ"ל [תפילת ערבית של פסח ומצות סיפור יציאת מצרים ומצוות ליל פסח] שהם עד תכלית גדלות שני דז"א הנכנסין בתוכו בליל פסח הנה לסיבה זו אנו אומרים הלל גמור בליל פסח מזה שאין כן בשאר לילי הימים טובים. והם מתקיימים בו כל הלילה¹²⁷ וכל יום ראשון של הפסח ולכן אומרים הלל גמור ביום ראשון של פסח. [דרצ"ד-רצ"ה]

ואחר שיגמור לאכול סעודתו יאכל כזית מן חצי המצה שהצניע אותה לאפיקומן וכו' [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קנט]

והענין הוא שיטול ידיו במים אחרונים וישטוף הכוס וימלא אותו יין וכו' [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קנט]

¹²⁶ והוא חידוש שיש להרגיש טעם החרוסת ולא דווקא טעם המרור כדעת כמה פוסקים.

¹²⁷ אכילת אפיקומן עד חצות או כל הלילה עיין שו"ת בית אריאל"ל בסוף ספרנו

י"ט. לימוד ליל פסח

ודע כי ראיתי אנשי מעשה נוהגים לעסוק בד"ת כל ליל פסח עד הבקר וכמ"ש מעשה ברבן גמליאל ור' אלעזר בן עזריה וכו' שהיו מספרין ביציאת מצרים כל אותה הלילה וכו'. [דרצ"ה]

כ. שלוש עשרה מידות ביום טוב¹²⁸

זה מצאתי בספר מחזור מורי ז"ל כמנהג אשכנזים כתוב בחוץ קודם תפלת אלול ועשרת ימי תשובה וז"ל, יום צום ישאל אדם חיים וכפרה, יעמוד בשעת הוצאת ס"ת ויקרא ג"פ י"ג מידות ואח"כ יאמר רבש"ע מלא כל וכו' (...) ויזכיר שאלתו ג' פעמים וכן במוסף ובמנחה כדי שישלים שאלתו ג"פ ותנתן שאלתו, ויקרא ג"פ פסוק ואני תפלתי וכו'. [שעכבת"מוז ד"קנז]

ויחזור התפלה ג' פעמים, ואח"כ יקרא ג' פעמים ואני תפלתי לך ה' עת רצון וכו' וכן יעשה במוסף וביום שני ביוצר. [שעכבת"מוז ד"קנז]

יום שבעות יקרא שלשה עשר מדות שלשה פעמים ואח"כ יאמר רבש"ע וכו' [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קפח]

כ"א. ליל שביעי של פסח

לכן ביום השביעי של פסח יש חיוב זווג. [דש"ט]
ולכן ליל שביעי של פסח הותר זווג תחתון. [דש"ב]

כ"ב. שמחת יום טוב

שמחת י"ט אל זעיר המקבלם יתירה על שמחתו בשבת שבי"ט מרבין בסעודה ובבשר ויין אבל בערך הקדושה של המוחין בעצמן קדושתם בשבת יתירה על קדושתם בי"ט. [דרפ"ב]

¹²⁸ אמירת י"ג מידות בימים טובים בעת פתיחת ההיכל. עיין שו"ת בית אריאל"ל בסוף ספרנו

כ"ג. מעלת יום טוב

דע כי כשהל"ט באמצע השבוע¹²⁹ בתוך ששת ימי החול אז הוא דומה לערב שבת. [דרפ"ב]

קדושת שבת¹³⁰ חמורה מאד על קדושת הי"ט [דרפ"ב].

כ"ד. טבילה במקווה ערב הרג"ל

ענין הטבילה בערב ימים טובים כמו בערבי שבתות כי כך ארז"ל חייב אדם ליטהר עצמו ברגל. ואמנם שינו את לשונם באומרם ברגל ולא אמרו ביום טוב. לרמוז כי צריך לטבול פעם ראשונה להפשיט מעל נפשו בגדי קליפת החול, וטבילה שנייה יכוין להמשיך עליו קדושת הרגל שהוא סוד שם יהו"ה במילוי יודי"ן ועולה ע"ב ושם אהי"ה במילוי יודי"ן העולה קס"א ושניהם בגימט' רג"ל. גם תכוין בענין הטבילה כי בחינת המקוה היא שם אהי"ה במילוי יודי"ן העולה בגימט' מקו"ה. [דרפ"ב/ג]

טבילת המקווה בערב ימים טובים כמו בערבי שבתות [ב' טבילות, להוריד בגדי חול ולהמשיך עליו קדושת הרגל] (ד"רפב\רפג):

כ"ה. תפילת מנחה של יום טוב

ולכן אין אומרים ביום טוב במנחה פסוק ואני תפילתי. וגם לסיבה זו אין מוצאין ס"ת במנחת יום טוב כי אינו עת רצון כמו במנחת שבת [דר"פ]

¹²⁹ והוא סמך לדלג אמירת יושב בסתר עליון במוצאי שבת הקודם לו.

¹³⁰ נוסח ודיני יום טוב, חול המועד, ימי העומר, ל"ג בעומר וחג שבועות אמירת מזמור השמים מספרים כבוד אל בימי חול המועד עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

מזמור של החג יש שאומרים אותו בשחרית של יום טוב אחרי מזמור יושב בסתר. והמנהג מקורו בדברי האבודרהם. אמנם, יש [מנהג בית אל ע"פ אותו ספר] שהתנגדו לאמירתו בין המזמורים אלו מחמת קדושת מדרגתם ומביאים דברי הזוהר [תרומה קל"ז ע"ב] שאין להפסיק ביניהם, עיין שם. אולם, מבואר בזוהר הקדוש שדווקא יש לאמר המזמורים אלו בשבת, ולא מובא שם אמירתם ביום טוב כלל. ועוד ששמועה מפי רבי חיים הכהן מדמשק שאין לומר המזמורים האלו [השמים מספרים וכו'] אלא רק בשבת, ובא לחזק את מנהג הקדמונים להוסיף מזמור של החג, והרי שאין הפסק כלל. לכן, אין קפידא כלל לאומרו כדברי הרד"א ולקיים מנהגי הקדמונים ולא לבטלם ח"ו על פני מקובלים ופוסקים אחרונים.

אין ענין ע"פ האר"י ז"ל ומוהר"ח ז"ל, לערוך י"ב כימרות בסעודות יום טוב, [אלא מקור המנהג ממקום אחר].

כ"ו. ענין אסרו חג

אבל יום שביעי לעומר שהוא יום שמיני של פסח נק' אסרו חג (...) אבל אינו י"ט ממש כיון שכבר הרשימו נכנס בליל שביעי של פסח ואין נק' י"ט אלא על שם חידוש הנעשה מחדש אבל זה [אסרו חג] אינו חדש כי כבר נכנס ליל שלפניו. [דש"ב] ולכן יש בו [באסרו חג] קצת קדושה [דש"ה]. ואינו חול גמור [דש"ט].

כ"ז. ענין הזווג

ובזה תבין ענין איסור הזווג בליל פסח מש"כ בשאר לילי ימים טובים שהותר הזווג אלינו ואדרבה יש חיוב מצות עונה יען כי על ידי התחתונים נעשה אז זווג העליון אבל בליל פסח שאין הזווג העליון נעשה על ידינו נאסר לנו זווג התחתון. (ד"רצה):

א"ש: ואין בידינו להכריע, והמחמיר תבוא עליו ברכה [בענין הזווג בליל שני של פסח בחו"ל, אם נאסר או מותר כיום ראשון]. וספק זה יפול גם בליל שמיני עצרת וליל שמחת התורה שנאסר בהם הזווג גם כן. [סידור המודת ישראל כת"י ד"קסו]

איסור הזיווג בליל פסח ובליל שבועות (ד"רצה):

לדברי רבינו האר"י ז"ל, הגה הלילות שאסורים¹³¹ בהם התשמיש לכתחילה:

- ליל הפסח
- ליל שבועות
- ליל שמחה תורה (ד"שסה)

¹³¹ חוץ מימיים שאסורים מן הדין.

פרק 45. סדר ל"ג בעומר ועניני העומר

א. בענין הזוהר הקדוש

והנה הרשב"י ע"ה היתה נשמתו מצד האור המקיף ולכן היה בו כח להלביש הדברים ולדורשן באופן שאף אם ידרשם לרבים לא יבינום אלא מי שראוי להבינם. ולכן ניתן לו רשות לכתוב ספר הזוהר ולא ניתן רשות לרבותיו או לראשונים אשר קדמו לו לכתוב ספר בחכמה הזוהר הזאת, עם היות שודאי היו יודעים בחכמה הזאת יותר ממנו, אבל הטעם הוא שלא היה בהם כח להלביש הדברים כמוהו וזהו שאמר בריה דיוחאי ידע וכו'. ובזה תבין גודל העלם ספר הזוהר אשר כתב הרשב"י ז"ל שאין כל שכל יכול להבינו. [שעהמ"המ ד"כט]

ב. נוסח הרחמן הוא יחזיר

לכן אנו אומרים אחר ברכת העומר (...) הרחמן הוא יחזיר עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו. [דש"ו]

ג. מצוות העומר באנשים

ובזה תבין טעם למה מצוות ספירת העומר תלויה באנשים ולא בנשים וכו' [דש"ו]

ד. נוסח לעומר

ובאומרוך היום כך וכך לעומר. [דש"ז]

ה. ענין גבורות העומר

הנה ימי העומר הם בחינת דינין וגבורות והם הש"ך דינין הנודעים והם בגימ' העומר"ר. [דש"ז] ודלוא מי שכתב שרק ימי הספירה עד ל"ג בעומר. זית"א.

ו'. כוונת העומר

ואמר לי מורי ז"ל כי מזה השער [הא' שבספירת העומר] נמשך שורש נשמתו ולכן אני צריך לכוין בשער הזה ולא באחרים. [דש"ז]

ועל דרך זה בשאר החמשים שערים כל איש ואיש היודע שרש נשמתו באיזו שער הוא מהם יכוין בכוונת השער ההיא לחלקו של שבעה חלקים בז' ימי כל שבוע ושבוע מזו שבועות ספירת העומר כנגד ז"פ אד"ם כנ"ל אשר אלו הם עיקר הש"ך דינין. [דש"ח]

ז'. תיקון ימי הספירה

גם טוב מאוד לאדם לכוין במ"ט ימים אלו לתקן כל אשר חטא בז' הספירות. המושל בזה, בהיותו בשבוע הראשון יכוין לתקן את חטא ופגם בספירת החסד ובשבוע השני יכוין לתקן את אשר חטא ופגם בספירת הגבורה וכן ע"ד זה בז' השבועות. [דש"ט]

ח'. אמירת המזמור אחרי ברכת העומר

וראיתי למורי ז"ל מקפיד וזהיר מאוד לומר אחר ספירת העומר מזמור¹³² אלהי"ם יחננו ויברכנו וכו' כולו מעומד ולכוין בכל יום ויום מן המ"ט ימים בתיבה א' ממ"ט תיבות שיש בזה המזמור ובאות א' ממ"ט אותיות שיש בפסוק ישמחו וירגנו לאומים וכו'. וזה מספר אותיות המ"ט שלא תטעה בהם. תיבת לאמים חסר ו'. תיבת תשפוט מלא ו'. תיבת מישור מלא ו'. [דש"ט]

ט'. ענין ל"ג לעומר שאסור בהספד ובתענית ובנפילת אפים.

ובזה ית' ענין טעם מיתת כ"ד אלף תלמידי ר' עקיבא בימים האלו וגם טעם למה פסקו¹³³ למות בל"ג לעומר (...) ולסיבת היותם ממזחין דקטנות לכן היו מבחינת הדינין הקשים והיו קנטרנין ושונאין זה לזה כמ"ש ז"ל שלא היו נוהגין כבוד זה לזה. [דשי"א/שי"ב].

¹³² ואין מקור לומר אגא בכח בכתבי האר"י ז"ל. גם לא בקבלת שבת. והוא ממקום אחר.
¹³³ ולכן, אין ענין מפורש בכתבי האר"י ז"ל בענין פטירת רשב"י בל"ג לעומר אלא שמחתו, ושיבשו הדברים, באומרם ששמחתו הגדולה נמצאת בהסתלקותו כמובא בסוף האדרא זוטא. ואינו כן למי שמעיין בדברי זוהר ובדברי האר"י הקדוש זיע"א

י. ענין ה' תלמידים של רבי עקיבא

ואלו נתקיימו בעולם והרביצו תורה ברבים והם ר' מאיר ור' יהודה ור' אלעזר בן שמוע ור' שמעון ור' נחמיה (...) ודע כי אעפ"י שביארנו שה' חכמים האלו ר' מאיר וכו' הם ה' גבורות האלו המתפשטות הנה זה הוא השרש של נשמתם בעת לידתם ואחר שגדלו במעשיהם עלו והגדילו יותר כל א' כפי מציאותו ובהינתנו. [דשי"ב]

יא. ללכת במירון בשאר ימות השנה

אין ראוי לילך למירון ולא לטבריא, וליונתן בן עוזיאל טוב מאד, וכבר נגזרה הגזרה. [שעכבת"מזו ד"קסב ליקוטים]

דע כי צריך האדם ליזהר שלא ישב במקום שאין בו ישוב לפי שכל מקום שאין בו ישוב שולט שם שד אחד (...) והיושב שם אעפ"י שהוא עוסק בתורה, מתגבר עליו השד ההוא להזיקו או להחטיאו, ואין כח באדם ההוא העומד שם לשלוט עליו לולא אם הוא צדיק גמור, ומורי הזהירו לאדם א' שלא ילך על קברי רשב"י ור"א בנו ללמוד שם יחידי אפילו בימים שרגילים בני אדם לילך שם, ומכל שכן בשאר מקומות שאין בהם ישוב. [שעהמ"ז דקנ"ט]

י"ב. עלייה למירון בל"ג בעומר

ענין מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג בעומר על קברי רשב"י ור' אלעזר בנו, אשר קבורים בעיר מירון כנודע, ואוכלים ושותים ושמחים שם. אני ראיתי למורי ז"ל שהלך שם פעם א' ביום ל"ג בעומר הוא וכל אנשי ביתו וישב שם ג' ימים ראשונים של השבוע ההיא וזה היה בפעם הראשונה שבא ממצרים. אבל איני יודע אם אז היה בקי ויודע בחכמה הזו שהשיג אח"כ.

גם העיד לי הה"ר אברהם הלוי יצ"ו כי בשנה הנז' הלך גם הוא שם והיה נוהג לומר בכל יום ויום בברכת תשכון נחם ה' אלהינו את אבילי ציון וכו' וגם בהיותו שם אמר נחם וכו' ואחר שגמר העמידה א"ל מורי ז"ל כי ראה בהקיץ את רשב"י עומד על קברו ואמר לו אמור לאיש הזה אברהם הלוי כי למה אומר נחם ביום שמועתנו¹³⁴. והנה לכן הוא יהיה בנחמה בקרוב. ולא יצא חודש ימים עד שמת לו בן א' וקבל עליו תנחומין.

¹³⁴ בלשון רבים המורה גם על בנו רבי אלעזר, ולכן אינו מדובר ביום הסתלקות רבי שמעון ע"ה אלא ביום שמחתו שלא נשתכחה התורה בזכותו. והוא פשוט.

וכתבתי כל זה להורות כי יש שורש במנהג הנז'. [דשי"ב]

ובענין המנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג לעומר על קברי הרשב"י זלה"ה ור"א בנו אשר קבורים במירון וגם אוכלים ושותים שם ושמהים, אני ראיתי למורי ז"ל שהלך שם פעם אחת ביום ל"ג לעומר הוא וכל אנשי ביתו וישב שם ג' ימים. וגם גילה ראש בנו שם כמנהג הידוע ועשה שם יום משתה ושמהה. (הערת המהדיר בשער הכוונות: והה"ר יונתן סאג"ש העיד לי שבשנה הא' קודם שהלכתי אני אצלו ללמוד עם מו"ל וכו') [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קע] וזה לשון קונטרס המנהגים למוהר"ו ז"ל: גם בענין ההולכים על קברי רשב"י ורבי אלעזר בן שמעון במירון ביום ל"ג לעומר אני ראיתי למורי ז"ל לה"ה זה שמונה שנים שהיה שם עם אשתו וביתו ג' ימים ההם. גם העיד לי הר"ס ששנה אחת קודם שהכרתי אותו שהלך שם לגלח את בנו במשתה ושמהה בימים ההם. גם העיד לי הר"א הלוי יצ"ו כי הוא נוהג לומר תמיד נחם ה' בברכת תשכון וכעסיים התפלה אמר מורי זלה"ה משום הרשב"י הקבור שם שאמר לו אמור לאיש הזה שלמה הוא אומר נחם ה' את אבלי וכו' ביום שמחתי ולכן הוא יהיה בנחמה בקרוב וכן היה כי לא יצא חודש עד שמת בנו הגדול וקבל כוס נחמה עליו נראה מכל זה כי יש שורש ביורא זו. עכ"ל

י"ג. יום שמחת הרשב"י

ובפרט כי רשב"י הוא א' מחמשה תלמידיו הגדולים של ר' עקיבא ולכן זמן שמחתו¹³⁵ הוא ביום ל"ג לעומר כפי מה שביארנו לעיל בענין יום ל"ג לעומר. [דשי"ב]

י"ד. ענין הגילוח במ"ט ימים אלו

לא היה מורי ז"ל מגלח ראשו אלא בערב הפסח ובערב חג השבועות ולא היה מגלח לא ביום ר"ח אייר ולא ביום ל"ג לעומר בשום אופן. (ד"שי"ב)
¹³⁶ במ"ט ימים אלו (של העומר) לא היה מורי ז"ל מגלח ראשו אלא בערב הפסח ובערב¹³⁷ חג השבועות.
ולא היה מגלח לא ביום ר"ח אייר ולא ביום ל"ג לעומר בשום אופן. ע"כ. [שם]

¹³⁵ ולכן לא מובא של"ג בעומר הוא יום הסתלקותו, ואם כן, אין שום ענין ביום הזה לקרוא סוף אידרא זוטא העוסק בהסתלקות רשב"י. מקור של"ג לעומר הוא יום הסתלקות רשב"י ע"ה נמצא בפע"ח כת"י שנת 1652 למנ' ובספר הידוע לשמצה.
¹³⁶ (שעה"כ פסח דרוש י"ב) (פ"עח שער ספירת העומר פרק ז') (נגיד ומצוה)
¹³⁷ גילוח במ"ח לעומר
עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

ט"ו. תגלחת הקטנים בל"ג בעומר במירון

והה"ר יונתן סאגיש ז"ל העיד לי שבשנה הראשונה קודם שהלכתי אני אצלו ללמוד עם מורי ז"ל שהוליך את בנו הקטן שם עם כל בני ביתו ושם גילחו את ראשו כמנהג הידוע ועשה שם יום משתה ושמחה. [דשי"ב]

פרק 46. סדר חג השבועות

א'. איסור זווג בליל שבועות

ולכן הזווג התחתון נאסר בליל שבועות כי גם למעלה לא יש זווג עד היום כנו'. [דשט"ז]
שמעתי מן החברים ה"י כי בליל שבועות אחר שקראו בבית הרח"ו ז"ל, לא בא אותה הלילה חבר אחד ושאלו
למה לא בא הלילה פלוני, והשיב הרח"ו ז"ל, אולי נודמנה לו טבילה של מצוה. [נגיד ומצוה דקפ"ב]

ב'. מ"ט ימי העומר התמימים

(...) גם לזה בכל שאר המועדים כתיב מלת תמימים למעלה, כמ"ש ושבעה כבשים בני
שנה תמימים וכו', אבל בחג השבועות לא כתיב מלת תמימים עד לבסוף, מלבד עולת
התמיד ומנחתו תעשו תמימים וכו'. לפי שאינן עדין בבחינת תמימים ושלמים עד אחר
שאנו מתקנין המטרוניתא, ותטבול בבקר, ואח"כ יהיו תמימים¹³⁸ בתיקוניהם, ולכן כתיב
בתחלה "תעשו", ואח"כ "תמימים". [שעה"פס דקס"ב]

ג'. תיקון כרת בכל לילה

מי שהיה לילה אחת כולה שלימה ניעור ולא יישן כלל ועוסק בתורה כל אותה הלילה,
יהיה נפטר כרת א' אם נתחייב ח"ו וכל לילה פוטר כרת א'. [להר"א הלוי] ונלע"ד חיים כי
גם אני שמעתי זה ממורינו ז"ל. [שעה"ק ד"קעט]

ד'. טעם לימוד ליל שבועות

וטעם הדבר לפי שאנחנו בלילה הזה עושין ב' דברים : הא' הוא להמשיך את כתר העליון
דזעיר אפין ע"י עסק התורה כנו'.

¹³⁸ משמע שאין לקדש דווקא בליל שבועות בלילה אלא סגי אחרי הקידוש, היות שתמימות ימי העומר נעשה רק ביום שבועות ולא בלילה.

ה'. ענין להיות ניצור כל הלילה

צריך האדם שלא לישן בלילה הזאת כלל ולהיות כל הלילה נעורים ועוסקים בתורה כנז' באורך בהק' ספר הזוהר בפ' בראשית ובפ' אמור. [דשט"ז]

ודע כי כל מי שלא יישן כלל אפילו רגע בלילה הזה ויהיה עוסק בתורה כל הלילה מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק בשנה ההיא וכמ"ש הרשב"י בהקדמ' בראשית וז"ל דיפוק ההוא שתא בשלם כו' ע"ש.

ולא עוד אלא שהוראת חיי האדם בשנה ההיא תלויה בענין זה כי אם לא יישן כלל ודאי שלא ימות בשנה ההיא ודי בזה.

ולכן פשט המנהג הזה בישראל לעסוק בתורה כל ליל חג השבועות ואמנם הענין הוא זה כי ע"י היותם עוסקים בתורה כל הלילה הם ממשיכים את הכתר הנז' בזעיר אפין שהוא בחינת דיקנא דאריך אפין שזעיר אפין עולה עד שם כנז':

ו'. סדר הלימוד

וזה הוא הסדר של המקרא המוכרח שתעסוק בו בלילה הזה כדי להמשיך הכתר הנז'. תתחיל מן פרשת בראשית עד אלה תולדות השמים והארץ בהבראם וכו' ואח"כ תדלג ותקרא ג' פסוקים האחרונים של בראשית.

ומשם ואילך תקרא ג' פסוקים ראשונים וג' פסוקים האחרונים מכל פרשה ופרשה משאר הפרשיות.

ואם נודמנה פרשה קטנה של ד' או ה' פסוקים הן בתחלת איזו פרשה הן בסופה, תקראנה כולה.

וכשתגיע לפרשת יתרו אז תקרא ג' פסוקים הראשונים ותדלג ותקרא מן בחדש השלישי לצאת בני ישראל וכו' עד סוף פרשת יתרו.

וכשתגיע לפרשת משפטים תקרא ג' פסוקים הראשונים ותדלג ותקרא מן ואל משה אמר עלה אל ה' וכו' עד תשלום הפרשה.

וכשתגיע לפרשת ואתחנן תקרא ג' פסוקים הראשונים ותדלג ותקרא עשרת הדברות שניות שהם מן ויקרא משה אל כל ישראל וכו' עד סיום פרשת שמע ישראל שהוא עד ובשעריך, ומשם תדלג ותקרא ג' פסוקים האחרונים.

וכשתגיע אל פרשת ראה תקרא ג' פסוקים ראשונים ותדלג ותקרא מן שבעה שבועות תספור לך עד סוף הפרשה.

וכשתסיים לקרות כל הפרשיות על הסדר הנז', תקרא כל נביא ונביא וכל כתוב וכתוב מן הכתובים ע"ד הנז' ג' פסוקים ראשונים וג' אחרונים שבכל א' וא' מהם עד שתסיים כל הארבעה ועשרים ספרים.

והפסוקים של מגלת איכה תקראם בלחש מפני שהוא יום טוב.

ומגלת רות תקראנה כולה.

ובהגיעך אל יחזקאל תקרא הפטרת יום ראשון של שבועות כולה שהיא מן ויהי בשלשים שנה וכו' עד תשלומה ותדלג אל פסוק ותישאני רוח וכו' ומשם תדלג אל ג' הפסוקים האחרונים שבו.

ובעגיעך אל חבקוק, תקרא ג' פסוקים הראשונים ותדלג אל וה' בהיכל קדשו וכו' תפלה לחבקוק הנביא וכו' עד סוף חבקוק, כי זאת היא הפטרת יום שני דשבועות.

וזהו הסדר המוכרח בענין המקרא.

ואח"כ תעסוק כל שאר הלילה בסודות התורה ובס' הזוהר כפי השגת שכלך. [דשט"ז]

(...) ולפי שראש השנה רומז למלכות העולה למעלה בסוד החיבוק שמאלו תחת לראשי, ונמצאו כתובים על גבי נביאים, לפיכך קודמין בתפלת מוסף של ראש השנה כתובים קודם לנביאים, משא"כ בשום מקום. [שעכתב"מ ד"קכא]

ז'. טבילה באשמורת הבוקר

ובהגיע אשמורת הבוקר מעט קודם עלות עמוד השחר בעת שמשחירין פני הרקיע בצד מזרח אשר אז נק' איילת השחר כגודע. אז צריך שתטבול במקוה ותכוין אל המקוה העליון שהוא כתר עליון דזעיר הנמשך לו בלילה הזה והוא נקרא שער החמשים כמו שנבאר ועליו נאמר וזרקתי עליכם מים טהורים כו'.

וע"י כך אנו מקבלים תוספת קדושה מבחינת הכתר הזה.

ואחר כך באשמורת הבוקר אנו נעשים שושבינים דמטרוניתא רחל נק' דז"א ומוליכין את הכלה הכלולה לבית הטבילה וטובלת במקוה העליון הנז' שהוא הכתר הנז' וגם אנחנו שושבינין דילה טובלים עמה.

אבל אל תטעה לומר כי אז היא עולה עד הכתר דז"א אבל היא מקבלת במקומה למטה טהרה וטבילה מלמעלה מכתר דז"א בסוד וזרקתי עליכם מים טהורים כנו' ואחר כך ע"י תפלת שחרית ומוסף דיום השבועות, ממש אז היא עולה כמוהו ואז הם מזדווגים יחד כנ"ל. ובחינת טבילת הכלה ושושבינין דילה נזכרים בס"הזוהר בפ' אמור:

ח'. תפילת ריבוננו של עולם בסוף חזרת שחרית ומוסף דיום א' של שבועות

וביוצר דיום ב' [דגלויות].

זה מצאתי בספר המחזור של מורי ז"ל כמנהג האשכנזים בסוף חזרת העמידה דש"ץ דיום א' דשבועות שם כתוב מבחוץ כ"י מורי ז"ל ענין זה וז"ל, יום שבועות יקרא י"ג מדום ג' פעמים ואח"כ יאמר רבוננו של עולם מלא כל משאלותי לטובה והפק רצוני ותן שאלתי לי ולבני ביתי לעשות רצוניך בלבב שלם, ומלטנו מיצר הרע ומפגע רע ותן חלקנו בתורתך וזכנו ללמוד תורה והכמה ולעשות מעשים טובים וכו' [שעכבת"מוז ד"קנז] א"ש: והכל נכתב בלשון רבים. [בשער הכוונות] [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קפה]

ט'. אמירת י"ג מידות ביום טוב אחרי רבוננו של עולם

ויחזור התפלה ג' פעמים, ואח"כ יקרא ג' פעמים ואני תפלתי לך ה' עת רצון וכו' וכן יעשה במוסף וביום שני ביוצר. [שעכבת"מוז ד"קנז] יום שבועות יקרא שלשה עשר מדות שלשה פעמים ואח"כ יאמר רבש"ע וכו' [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קפה]

פרק 47. סדר בין המיצרים

א'. ברכת שהחיינו בבין המצרים

גם צריך לזהר ולימנע מלאכול בימים ההם שום פרי חדש ושלא ללבוש שום לבוש חדש כדי שלא יצטרך לברך עליו ברכת שהחיינו (...) וענין זה נוהג אף בשבתות ובר"ח אב (ד"שיח):

וכן פרי שאפשר שלא ימצא אחר תשעה באב יכול לברך עליו שהחיינו ולאוכלו בין המצרים. ומורי הרב ז"ל [רבי חיים ויטאל] לא נהג לאומרו כלל. שנים חיים ישלם

סיפר לי בנו של הרח"ו ז"ל, כי זוכר שפעם אחת היו חכמי הדור אוכלין על שלחן אביו והפצירו בו לאכול פרי חדש, ואכל אותו בלי שהחיינו, וזה כל אותן הימים שבין המצרים [פע"ח]

ב'. תיקון חצות בלילה ובכיה בחצות היום

גם אין ראוי לומר שום קינה ולא לעורר שום בכיה על חרבן הבית רק אחר חצות לילה כנז' בזוהר בפ' ויקהל וגם פעמים הרבה כי בחצות הלילה אז מתעוררת הבכיה למעלה על חרבן בית המקדש ואז זמנה האמיתית. [דקצ"ד]

והם כ"א ימים שבין י"ז לתמוז עד תשעה באב. מנהג טוב וכשר הוא מאד לכל בעל נפש לשבת באבילות אחר חצי היום בכל אלו הימים ולבכות בכיה ממש של חרבן הבית. [דף שי"ז]

וטעם היות זה אחר חצות היום הוא כי אז הוא התעוררות הדינין בסוד כי ינטו צללי ערב אשר לסיבה זו נשרף ההיכל אחר חצות היום. ודבר זה עושה תועלת גדולה בנפש האדם. [דף שי"ז]

וענין חצות לילה אין צורך להזכירה כי אפילו בכל שאר הלילות צריך להתאבל על החרבן ומכ"ש בלילות אלו שצריך להוסיף בבכיה ועליו נאמר שמחו את ירושלים וכו' כל המתאבלים עליה. [דשי"ז]

ג. יין ותספורת

א"ש: וגם ראיתי לאבא מורי ז"ל במיזם י"ו בתמוז עד יום י"א למנחם, לא היה מסתפר כלל, ולא היה אוכל בשר, ולא שותה יין אפילו של הבדלה ושל ברכת המזון, אפילו כר"ח אב, וזלתי בשבתות ואפילו בשבת שחל בו ט"ב ונדחה ליום ראשון, וגם אני נהגתי כן אחריו. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קצ]

א"ש: אבל הקלתי לאכול תבשיל שנתבשל בו בשר ולא יהיה מנהג זה יותר חמור מאיסור אכילת בשר בחלב, וכמו שפסק מהריק"א ז"ל בהלכות בשר בחלב ס' פ"ט וז"ל אכל תבשיל של בשר מותר לאכול אחריו תבשיל של גבינה והנטילה ביניהם אינה אלא רשות אבל אם בא לאכול הגבינה עצמה אחר תבשיל של בשר או הבשר עצמו אחר תבשיל של גבינה, חובה ליטול ידיו, עכ"ל (של השו"ע) [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קצ]

ד. אפר על המצח

כונת האפר ונתנינתו במצח במקום הנחת¹³⁹ התפילין. [שער"הק ד"פא]

ה. אמירת נחם וקנינות

מוהר"ח¹⁴⁰ היה נוהג לומר 'נחם' בכל הג' תפילות, ונהרא נהרא ופשטיה ואין בזה קפידיא [מוהר"ש¹⁴¹ בקונטרס מים שניים חיים].

ספר לי החכם הנעלה כמה ר' חיים הכהן משם הרב ר' חיים זלה"ה שבזמן הרב זלה"ה [האר"י ז"ל] לא היו חכמי אותו הדור מניחים לומר בט"ב אותה הקינה שמתחלת למי אבכה, שבה וסוד התורה היש מוציא לאורה. [באר יעקב על נגיד ומצוה דקפ"ה הערה 342].

ו. ברכת שעשה לי כל צרכי

צריך לברכן בכל יום כולן [ברכות השחר] אעפ"י שלא נתחייב בהם לפי שעל מנהגו של עולם נתקנו, חוץ מברכת שעשה לי כל צרכי ביום תשעה באב ויום הכפורים שאז כל העולם יחפים. (ד"לה):

ז. לקום מהקרקע ולשבת על ספסל משעת מנחה ביום ט"ב
מה שנהגו ביום ט"ב במנחה לומר פסוקים של נחמות, ולקום ולשבת על הספסלים למעלה, ואדרבה נר' מן התלמוד בבלי כי לעת ערב דתשעה באב הציתו האור בהיכל

¹³⁹ עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

ונשרף בעת המנחה וכפי זה היה ראוי להחמיר במנחה יותר מבשחר. אבל הענין יובן כמה שדרשו בגמ' על פסוק מזמור לאסף אלהי"ם באו גוים בנחלתך וכו' קינה מיבעי ליה, ותרצו כי בתחלה התחילו האויבים להרוג בני ישראל ואז חשבו ישראל שלא יהיה עוד ח"ו תקומה למפלתם ויכלו בחרב האויבים וכראותם שהציתו האש בהיכל לעת ערב שהוא זמן המנחה אז אמרו מזמור ושמחו שמחה גדולה וקבלו נחמה. כי אם ח"ו לא היה הב"ה משליך חמתו על העצים והאבנים, לא היתה תקומה לשונאי ישראל (...) ונמצא כי לעת מנחת הערב שהציתו האש בהיכל אז אמרו ישראל מזמור וקבלו נחמה על צרתם. א"כ, המנהג הנז' טוב ונכון הוא. [דשי"ח]

ונלע"ד ששמעתי ג"כ ממורי ז"ל טעם אחר ג"כ והוא כי אז במנחת ט"ב נולד המשיח הנקרא מנחם כנו' במדרש איכא רבתי. [דשי"ח]

ז'. מוצאי ט"ב

ומורי ז"ל היה נוהג בליל עשירי שנדחה למוצאי שבת לאכול בשר ולשתות יין, אעפ"י שהיה מחמיר שלא לאכול בשר ולא לשתות יין מיום שבעה עשר בתמוז. שנים חיים ישלם בדמשק שאלו להר"ח ז"ל למה אומרים ברכת הלבנה במוצאי ט"ב וכו'. [נגיד ומצוה דקפ"ה]

ראש השנה

א'. אמירת הסליחות

ענין סדר הסליחות של בני ספרד באשמורות לילי חדש אלול העיד לי הר"י סאגיש ז"ל שהוא ראה למורי ז"ל אומרם מלה במלה עם הצבור. (ד"שיח שער התפלה):

גם דע כי החצות הראשונה של הלילה אין ראוי כלל לומר שום סליחות ולא להזכיר שלש עשרה מדות של ויעבור בשום אופן שבעולם זולתי בלילי יום הכיפורים בלבד. [דקצ"ד]

ב'. תענית ערב ראש השנה

ראוי להתענות בערב ראש השנה כמו שכתבו הפוסקים וכן היה נוהג מורי הרב [מוהר"ן] ז"ל כל ימיו וכן נהגתי אני כל ימי. [סידור המדת ישראל כת"י ד"קצב]

ג'. פרי חדש בקידוש¹⁴¹

הלילה השני של ראש השנה צריך לברך ברכת שהחיינו בקדוש הלילה ואין צורך לחפש אחר פרי חדש כלל (ד"שיח): וכך הוא בשו"ע ס' תקפ"ה.

¹⁴⁰ סגולת הפרנסה בימים נוראים: רק בליל א' של ראש השנה וליל יום הכיפורים: עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

אין לומר מזמור לדוד אורי וישעי לפני עלינו לשבח עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו
נוסח נ' שערים שבקדיש: עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו
¹⁴¹ יש להתחיל סדר הסימנים באכילת תפוח בדבש כמנהג הראשונים.
עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

ד'. קריאת מסכת ראש השנה בליל ר"ה

בליל ראש השנה טוב לקרוא על השלחן קודם שיטול ידיו למים אחרונים של ברכת המזון מסכת ראש השנה שהם ד' פרקים של משנה. ותכוין כי הם ד' פרקים כנגד ד' אותיות ההוי"ה [...] ונלע"ד ששמעתי ממורי ז"ל שאלו הד' בחינות הם סוד ד' אותיות שם אדנ"י. (שער התפלה ד"שיח):

ה'. בכיות בימים גוראים

גם היה נוהג מורי ז"ל לבכות הרבה בתפלות ראש השנה אעפ"י שהוא יום טוב ומכל שכן בתפלות יום הכיפורים (ד"שיט):

והיה אומר מורי ז"ל כי מי שאין בכיה¹⁴² נופלת עליו בימים האלו הוא הוראה שנשמתו אינה הגונה ושלימה.

גם היה אומר כי יש בני אדם גדונין ביום ראשון ואז הם דינא קשיא ויש נידונין ביום שני דר"ה שהוא דינא רפיא ורוצה הב"ה לרחם עליהם ודן אותם ביום שני. ואמר כי האדם שנופלת עליו בכיה רבה מאליו בימים האלו (בתפלתו הוספת מוהרח"ו ז"ל) הוא הוראה שנידון באותה שעה למעלה אם ביום ראשון ואם ביום שני. (ד"שיט):

ה'. סדר תקיעות ראש השנה (ד"שיט):

הנה הם ל' תקיעות תשר"ת תש"ת תר"ת ג"פ מיושב בעת ברכת השופר אחר קריאת ס"ת.

ול' תקיעות מעומד במוסף בלחש במלכויות זכרונות שופרות.

ומ' תקיעות בקדיש לתקבל שלאחר תפלת מוסף דחזרה באופן זה:

בתחילה¹⁴³ יתקע תשר"ת ג"פ תש"ת ג"פ ותר"ת ג"פ הרי ל' תקיעות ויחזור לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת פ"א הרי מ' קולות

ועכשיו אנו נוהגין לתקוע למלכויות תשר"ת תש"ת תר"ת וכן לזכרונות וכן לשופרות. וכן דעת סמ"ג והערוך והריא"ז, ונתן טעם יפה לדבר, וכן נהג מורי [מוהרח"ו] זלה"ה, וכן נהגתי אני כל ימי בכל בתי כנסיות שהתפללתי בהם. שנים חיים ישלם

¹⁴² ומהר"י בעש"ט ז"ל מסביר שהבכיה הזאת הוא משום גלות השכינה, וכדי שידנינו השם יתברך לטובה, הבכיה שבוכין היא בכיה של שמחה על שהחיינו וקיימנו, כי ראש השנה הוא יום טוב והוא יום שמחה, והבכיה הזאת היא לזכור את ירושלים, שהיא על ראש שמחתי (ע"פ כתר שם טוב ח"ב דכ"ב ע"ב)

¹⁴³ (...) ויאמר קדיש לתקבל ואח"כ י' קולות, ואומרים כל כלי וכו' עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו

ו'. וידוי בשעת התקיעות

ומורי ז"ל היה נוהג להתוודות על חטאיו בלחש שלא ישמעו הדברים לאזניו. והיה אומר כי המאמר האחר שבס' הזוהר לא אסר אלא בקול רם ולא בלחש. ואמנם אפילו בלחש לא היה נוהג להתוודות אלא בעת תקיעת שופר דמיושב לפי שאז מתערבב השטן ואינו משגיח לקטרג ואז דברי הוידוי ההוא עולין למעלה בהתחברות קול השופר העולה למעלה: (ד"שיט):

וכן ראיתי לאנשי מעשה כשמתחיל התוקע לתקוע סימן תשר"ת בתקיעות דמיושב, מזדעזעים וקמים על רגליהם בצינעה ביראה ובפחד ובהלחלה ואומרים חטאתי עייתי פשעתי בלבד וחוזרים ויושבים, וטעמא משום שאין ראוי לאדם להתוודות מיושב אלא מעומד. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קצד]

ז'. שינה ביום ראש השנה

נלע"ד ששמעתי ממורי ז"ל שאין לישון ביום ר"ה (...) האמנם נלענ"ד כי שמעתי ג"כ ממורי ז"ל שאין זה אלא עד חצי היום ומאז ואילך יכולין¹⁴⁴ ליישן (...) ואני זוכר שראיתי למורי ז"ל שאחר חצי היום שכב על מטתו ויישן (ד"שיט):

ח'. מנהג התשליך

ענין המנהג שנהגו האשכנזים לילך ביום ראשון דר"ה אחר תפלת המנחה מעט קודם שקיעת החמה אצל הים הגדול או אצל מעיין או באר מים חיים וקורים אותו תשליך. הנה הוא מנהג יפה ויותר טוב הוא אם יהיה חוץ לעיר ויעמוד על שפת הים או על שפת הבאר או אצל המעיין ויקרא שם ג' פסוקים¹⁴⁵ של מי אל כמוך וכו' ישוב ירחמנו וכו' תתן אמת ליעקב וכו' שבסוף מיכה המורשתי שאלו הם בחינת י"ג תיקוני דיקנא עלאה דא"א. (ד"שיט):

ויותר טוב יהיה אם הוא לחוץ לעיר ולא בתוך העיר כדי להוציא החטאות והמוזיקין הנבראים מהם חוץ לעיר. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קצד]

א"ש: זכורני ביום ר"ה אחד שהיה מורי אבא מארי [מוהרח"ו] דורש על המים ביום תשליך, ראינו צפרדע אחת באה בנהר כנגדו, והתחלנו להשליך עליה אבנים להשליכה, ואבא מארי ז"ל היו עיניו סגורות ודורש בתורה כדרכו, ומקול צפצוף הצפרדע, פתח עיניו וגער בנו ואמר לנו שהיתה נשמה אחת באה לשמוע תורתו וכאה מלובשת בצפרדע זאת, ולכבודה התחיל לדרוש בענין הצפרדע, למה נקרא צפרדע לשון צפור דעה וזהו ראייה למש"ל. [שער"201 קד נ"ט]

¹⁴⁴ מפורש שהאר"י ז"ל לא דיבר רק על עצמו אלא על כל איש ואיש, והוא מלשון מוהרח"ו ז"ל ומאז ואילך יכולין ליישן ובוודאי שמוהרח"ו ז"ל לא היה לוקח כזאת אחראיות להטעות אנשים והיה מדויק בלשונו – ולכן, מותר על כל איש ואיש לישון בראש השנה אחרי חצות היום.

¹⁴⁵ עיין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו.

וכשתאמר 'ותשליך במצולות ים כל הטאתם' תכוין¹⁴⁶ שיושלכו כל הטאתיך ועונותיך וגם המקטרג העליון יושלך במצולות הים העליון כי לסיבה זו צריך לאומרו על הים או על מים חיים. (ד"שיט):

(...) וע"י כן ותשליך במצולות ים כל הטאתם (...) כי ממש נבראים מלאכים רעים וקטירוגים ע"י אותם החטאות כגודע, ואלו הקטיגורים הנק' הטאתם יורדין ונשלכים במצולות ים דסמא"ל ונחש ואינן עולין משם לפי שכבר נמתק שרשם [שער"הק ד"צב]

פ'. תענית תשובה בעשרת ימי תשובה

א"ל הר"מ גלאנטי ז"ל שאם האדם יתענה בז' ימי תשובה שיש בין ראש השנה ליום הכיפורים ויעשה בהם תשובה גמורה, כל יום מהם מכפר על כל העוונות שחטא בכל ימיו ב[אותו] יום כיוצא בו. [שער"הק ד"קף]

(...) ואעפ"י שמדברי הרב ז"ל [האר"י ז"ל] לא נראה אלא בעשרת ימי תשובה עצמם [התעניות] והוא ע"פ דרך הראשון שכתבתי. [סידור המדת ישראל כת"י ד"קצח]
ומורי הרב ז"ל [מהר"ן] כתב בספר עץ חיים [שער רוח הקודש] ששני ימים ושני לילות רצופים יש להשוותם לעשרים ושבע ימים שאינם רצופים, ושלשה ימים ושלשה לילות רצופים יש להשוותם לארבעים יום. שנים חיים ישלם

י'. נוסח תפילות ראש השנה

בכל עשרת ימי תשובה טוב ונכון מאד לומר בין ישתבח ליוצר מזמור ממעמקים קראתיך ה' כי בכל יום מן אלו העשרה ימים מתעורר אחד מעשרה עומקים הנז' בס' יצירה שהם עומק ראשית עומק אחרית עומק טוב וכו' ונודע כי כלם הם בחינת רי"ו שהם גבורות כי רי"ו בגמט' גבור"ה וכן עומק בגימט' רי"ו. (ד"שיח):

בכל עשרת ימי תשובה צריך לומר אחר העמידה עושה השלום במרומיו בה"א יתירה ולכוין כי השלו"ם הוא בגימט' ספריא"ל המלאך שהוא הסופר הכותב בספר החיים את כל בני אדם בעשרת ימי תשובה מש"כ בכל שאר תפלת השנה שאין אומרינן אלא עושה שלום במרומיו חסר ה' (ד"שיח):
ברור שאין להוסיף ה"א לשלום" אלא בסוף העמידה ודלוא כטועים המוסיפים גם בקדיש ובשאר מקומות. זית"א.

ענין אבינו מלכנו שאומרינן בעשרת ימי התשובה אחר העמידה. מורי ז"ל לא רצה שיאמרו בשבת שבין ר"ה לר"ה ולא בשני י"ט של ר"ה אבינו מלכנו חטאנו לפניך או אבינו מלכנו

¹⁴⁶ תשליך: לנער את שולי בגדיו כשאומר 'ותשליך במצולות ים כל הטאתם' עיין שו"ת בית אריא"ל בסוף ספרנו

מחול וסלח לכל עונותינו וכיוצא בזה בשאר אבינו מלכנו שנזכר בהם בחינת הטאים
ועונות וידיים. (ד"שיט):

אבינו מלכנו שנתקן אחר העמידה שכל עשרת ימי תשובה. באומרך אבינו מלכנו קרע רוע
גזר דיננו תכוין במלת קרע אל שם קרע שמן שם השני דשם בן מ"ב ותכוין שע"י שם זה
יקרע רוע גזר הדין. (ד"שמו)

פרק 49. ענין ונוסח התפלה דר"ה: (ד"שימ/ש"ד)

- זכרנו לחיים הם אחד עשר תיבות ומ"ח אותיות, ואלו הן: זכרנו לחיים מלך הפץ בחיים כתבנו בספר חיים למענך אלהים חיים. [...] וכפי הכוונה הזאת היה כ"ג צודק לומר כאן מלות 'אל חי' כמו שיש גורסין, אבל אין לומר אותו לפי שאין צורך להזכירו כיון שכבר הזכרו בלשון התהברות 'אלהים חיים' כנו'. ועוד כי אין להוסיף בזכרנו יותר מאחד עשר תיבין כנ"ל. (ד"שמג):

- מי כמוך אב הרחמן זוכר יצוריו ברחמים לחיים. הם ה' תיבות אלא שבתפלת ערבית ושחרית ומנחה תאמר אב הרחמן

- ובתפלת המוסף [דר"ה וי"ה ושבת בנתיים (ד"שדמ)] תאמר אב הרחמים

- וגם זה נוהג בתפלות יום הכפורים

גם מצאתי כתוב במחזור של מורי זלה"ה שעשה הגהה כי גם בתפלת נעילה ביה"כ יאמר אב הרחמים כמו במוסף וכן שמעתי מפיו כשהיה מתפלל: [שע"הב]. אלא שהוספה זאת אינה קיימת בכתבי מוהר"ח ז"ל או בנו רבי שמואל וויטאל ז"ל. ותמוה מאוד, כי אם אינו מהם, משמע שהוא זיוף גמור, כי מי הוא שמוצא? ועוד, מי הוא מורי ז"ל? ואפילו תפלת חיים רינר לא התייחס שהוספה זאת אינה קיימת בכתבים מקוריים. אלא שנכון הנוסח בנעילה קיים בסידור רפ"ד.

א"ש כך קבלתי מאבא מורי ז"ל לומר אב הרחמים גם בתפלת מוסף של יום שבת שאירע באמצע עשרת ימי תשובה. עכ"ל. הגהות א"ש בשער הכוונות ד"צו ע"ב]

עוד שמעתי מפי מגידי אמת מן החברים שלנו שאמר להם מוז"ל שגם במנחה של יום שבת יאמר אב הרחמים והדבר מבואר כי במנחה דשבת יש עליה דומיא דתפלת המוסף והוא פשוט. ע"כ הוספת ר"י צמח. ע"כ. הוספה זאת אינה ע"פ האר"י ז"ל ולא ע"פ מוהר"ח או מוהרש"ו אלא ע"פ סברא כמבואר בלשונו.

- ד' פעמים צריך לומר ובכן, ואלו הן ובכן יתקדש שמך וכו', ובכן תן פחדך וכו', ובכן תן כבוד וכו', ובכן תן צדיקים וכו'.

- ובכן יתקדש שמך וכו' יש בו ה' תיבות (ד"שמה)

- ובכן תן פחדך וכו', צריך להגיה מלת 'כמו' שידענו ולהסיר מלת 'כמו' שנודע (ד"שמה)

- בובכן תן כבוד לעמך צריך לומר ותקוה טובה לדורשיך, ולא תקוה בלשון סתם.

- ובכן תן כבוד לעמך יש בו כ"ז תיבות (ד"שמה)
- ועקדת יצחק היום לזרעו תזכור שאומרין בתפלת המוסף, שמעתי בשם מורי ז"ל שזהו הנוסחא האמתית לומר לזרעו, ולא כדברי הנוסחא האחרת לזרע יעקב.
- מי לא נפקד ביום הזה (ד"שמ):
- וצמיחת קרן לדוד עבדך [דשמ"ה]
- ועריכת נר לבן איש חי [דשמ"ו]
- קדוש אתה ונורא שמך וכו' גלע"ד ששמעתי ממרוי ז"ל במו"ש ויגבה ה' צבאות במשפט [דשמ"ו]
- וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך [דשמ"ו]
- והענין הוא כי הנה אומות העולם אין להם בחינת רוח ומכ"ש נשמה רק בחינת נפש בלבד מעולם העשיה ואף נפש זו היא מן הקליפות דעשיה הנק' רע. ולכן אנו אומרים בימי החול למשומדים אל תהי תקוה פ' שאנו מתפללין שלאומות העולם וגם למשומדים שלא יהיה להם שום חלק בתי"ק ו"ה שהם יצירה ועשיה, ואפילו בנפש דעשיה מצד הקדושה לא יהיה להם שום אחיזה כלל. [דשמ"ה]
- והרשעה כעשן תכלה [שע"המצ ד"סב]
- וכעשן יכלו. [שעה"ג ד"נד]
- א"ש: גם קבלתי על פה אגודה אחת בסגול. [הגהות א"ש בשער הכוונות ד"צו ע"א.]
- גם יאמר מלת אגודה אחת נקודה האל"ף בסגול. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"רלה]

פרק 50. יום הכפורים

א'. מנהג הכפרות

המנהג הנז' בספרי הגאונים היה מורי ז"ל נזהר בו מאד לקיימו והיה לוקח תרנגול א' לבן לכל א' מבני הבית הזכרים, ותרנגולת א' לבנה לכל אחד מבני הבית הנקבות. ואפילו לאשה מעוברת ישחוט עליה מספק שנים א' תרנגול זכר וא' נקבה מספק אולי הוולד זכר או נקבה, ועוד תרנגולת אחרת בשביל האשה עצמה, נמצא שהם ג' תרנגולים ב' נקבות וא' זכר לכל אשה מעוברת. וזמן שחיטתו הוא בליל יום הכפורים באשמורת קודם¹⁴⁷ עלות השחר אחר הסליחות. (ד"שנב)

ב'. סדר מלקות

הוא להכות הכאה א' בכתף הימני והכאה שנית כתף השמאלי כנגד שתי החסדים המכוסים שם הנק' חסד וגבורה והכאה שלישית על החזה בשליש עליון דת"ת המכוסה. [שעהמ"צ דק"מה]

וראיתי למורי ז"ל שלא היה כ"כ מקפיד ונזהר ללקות מלקיות כמו בענין התענית. והטעם הוא כי אין בדור הזה דיינים סמוכין ומומחין ואין המלקות בזה"ז רק קבלת צער בלבד ולכן לא היה מקפיד בו ונזהר כ"כ, אבל בזמן שהיה לוקה היה מקבל ד' מלקיות כנגד מה שחטא בד' אותיות ההוי"ה ולא היה לוקה לא פחות, ולא יותר. (שע"המצ כי תצא דקמ"ו)

ג'. עיטוף טלית גדול בליל יוה"כ

המנהג שנהגו להתעטף בציצית ליל יום הכפורים הוא מנהג נכון. ועיין לקמן בדרושים¹⁴⁸ ששמעתי מזולתי בשם מורי ז"ל. (ד"שנב)
אבל בשאר לילות שאינה עולה לא יש מצות ציצית ואינה נוהגת בלילה שהיא מדת הנקבה. ולפי שהענין הזה נעשה מאליו ליל יום הכפורים ולא הוצרך אל תפלותינו כמבואר אצלנו לכן אין צורך שנברך עליו ברכת להתעטף בציצית. (ד"תיז ממה ששמע מוהר"ח"ו מזולתו)

¹⁴⁷ משמע שאין לומר סליחות ביום ערב ראש השנה שהוא ערב מועד משיאיר היום.

¹⁴⁸ עיין שו"ת בית אריאל"ל בסוף ספרנו

א"ש: אע"ג שכתב מורי הרב ז"ל [מוהרח"ו], אני ראיתי שהיה הולך לכתחלה קודם שתשקע החמה וכן היה מברך על העטיפה כדרכו להתעטף בציצית, וכן אני נהגתי אני אחריו. ואפשר שדברי הרב זלה"ה [האר"י ז"ל] לנכנס לב"ה בליל

ום הכיפורים אחר שקיעת החמה.

וכמו כן, ראיתי לקצת אנשי מעשה שממתינים גם במוצאי יום הכיפורים לחול בטליתות שעל ראשיהם עד שיתפללו ערבית של מוצאי יום הכיפורים. ומורי הרב ז"ל [מוהרח"ו] לא היה נוהג כך, אלא תכף אחר סיום קדיש הנעילה היה מוסר טליתו מעל ראשו. והטעם הוא גלוי, מפני שאין טלית גדול נוהג כלילה בין במעשה בין בכונה למעלה, וכן נהגתי אני כנלע"ד. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"רנב]

ד'. כל נדרי

גם זהו סוד מה שנהגו הקדמונים ונוזר בזוהר בר"מ פ' פנחס, בענין התרת כל נדרי¹⁴⁹ בליל יום הכפורים לפי שביום הכפורים אנו עולים עד אימא עילאה כנודע ויש לנו זה יכולת להתיר הנדרים אשר שם מקומם. [ד"שנט מזולתו]

ה'. הוצאת ס"ת בכל נדרי

מנהג שנוהגין להוציא ספר תורה או ג' ספרי תורה בליל יום הכפורים ואומרין עליו התרת נדרים שהוא כל נדרי וכו' (...). אבל בענין הוצאת הספר תורה, שמעתי מחבר א' שציווהו¹⁵⁰ מורי ז"ל ליל יום הכפורים פעם אחת שיקנה המצוה ההיא של הוצאת הספר תורה בלילה ההיא בכל מה שיוכל לקנותו כי היה אז צריך לתקן איזי ענין והודיע לו כונה גדולה שיכוין בעת שיוציא הס"ת, ונראה מזה כי יש סמך במנהג הזה להוציא הס"ת. (ד"שנב)

א"ש: [בענין הוצאת ס"ת ביו"הב] הוקשה לי בענין י"ג מידות כיצד יאמר אותם ביחיד בשעת הוצאת ס"ת, ואולי אפשר לומר שקורא אותם כאדם הקורא בתורה שהתירו הז"ל. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"רנד]

ו'. בשכמל"ו בכל רם

אומרין בשכמל"ו ביום הכפורים בקול רם. (ד"שנג)

(...) ולכן אומרים בשכמל"ו בקול רם ביום הכפורים. [שעכתב"מ ד"קנד]

¹⁴⁹ יש לומר להתפלל עם העברינין מנוסח השו"ע ורוב הראשונים.

עין שו"ת בית אריאל בסוף ספרנו וספרנו הקטן זכור לטוב.

¹⁵⁰ המעיין בשער רוח הקודש, בין שהנהגה זאת היתה דווקא לאחד מתלמידי האר"י ז"ל, הוא רבי יהודה משען [זר זהב דרצ"ג], ולא דווקא לכולם.

ז'. שינת ליל יוה"כ

גם היה נוהג מורי ז"ל להיות ניעור כל ליל יוה"כ ועוסק בתורה (דשנ"ג)
א"ש כן אני נהגתי בבחרותי כמה שנים: ונלע"ד הטעם¹⁵¹ הוא כדי שלא יראה קרי בלילה יוה"כ ח"ו. (שע"הכ תחילת
ענין יוה"כ לבדוק בשער הכוונות).
א"ש: כן נהגתי גם אני בבחרותי כמה שנים, ובעת זקנותי כשל כחי ולא הייתי יכול להתפלל בבקר ביה"כ ובפרט להוציא
הרבים ידי חובתם. ונלע"ד כי מלבד בסוד שיש בדבר גם יש טעם כפי הפשט, כדי שלא יישן ויראה קרי בליל יום
הכיפורים ח"ו וידאג כל שנתו, וגם יוצרך לטבול¹⁵² ביום הכיפורים. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"רנג]

ח'. ברכת הגותן ליעף כח

צריך לברכן בכל יום כולן [ברכות השחר] אעפ"י שלא נתחייב בהם לפי שעל מנהגו של עולם
נתקנו, חוץ מברכת שעשה לי כל צרכי ביום תשעה באב ויום הכפורים שאז כל העולם
יחפים. (ד"לה):

ט'. כוונות ובקשות במוסף דיוה"כ

כוונה ב'איה' בחזרת מוסף של יום הכיפורים
גם זה מצאתי בחזרת מוסף יוה"כ כתוב מבחוץ כנגד איה מקום כבודו וכו': יהי רצון מלפני
אבינו שבשמים שתמלא את שאלתינו וכו'. ולא מצאתי יותר מאלו התיבות הנז' פה.
[שעכבת"מוז ד"קנז]

גם זה מצאתי במחזורו ז"ל וז"ל: ביוה"כ בשעה שהש"ץ אומר אי"ה מקום כבודו להעריצו
ישאל אחת משלש ואמר בשם יה והם קבוץ קמץ בגימ' מ"ו. ונלע"ד פירושו שישאל
שיתנו לא א' מג' שאלות שירצה לשאול ולא יותר ובהכרח יענו אותו א' מהם. (...) ולא
ידעתי אם זה כתבו בתחלת ימיו שעדין לא נכנס בפרדס החכמה אלא העתיקו מספרים
אחרים, ולזה דעתי נוטה. [שעכבת"מוז ד"קנח]

ובמחזור אחר שלו מצאתי כתיבת ידו עצמה שמסיים: את שאלתי בשם יְיָ כמש"ל.
[שעכבת"מוז ד"קנז]

¹⁵¹ ועיין מה שכתב מוהרנ"ת בשם מוהר"ן מברסלב זצוק"ל בחיי מוהר"ן [והיא הקדמת לתיקון הכללי]: "ויש מי שיקרה לו ע"י
רבו אכילה ושתיה או ע"י חלשות ועייפות או ע"י שאינו שוכב כראוי וכל זה אינו כלום (והוא כמו תינוק שמשותין בשינה).

¹⁵² טבילת מקווה ביו"הכ עיין שו"ת בית אריאל"ל בסוף ספרנו

י. תפילת הנעילה

ענין החתימה שאנו מזכירין בתפלת נעילה. ובו יתבאר מאמר רז"ל ג' ספרים נפתחין בר"ה של וכו' ובינונים נכתבין בר"ה ונחתמין בי"ה ולכן בר"ה אומרים כתבנו וכתוב נכתב ובי"ה בנעילה חתמנו וחתום נזכר ונחתם. [דשס"א]

מה שנהגו לומר אחר תפלת הנעילה שבעה פעמים ה' הוא האלהי"ם והשליח ציבור אומרו פעם א' והקהל עונים אחריו וכן עד ז' פעמים (ד"שס): מובא בטור ושו"ע.
ה' הוא האלהים שאומרים אותו שבעה פעמים ביום הכיפורים אחר הנעילה וכן ביום ערבה שהוא יום הושענא רבה, מנהג כשר הוא. [שנים חיים ישלם שם סק"יב]

ונעל"ד שכפי זה היה ראוי לאומרו אחר תפלת לחש דנעילה ולא אחר החזרה. ואיפשר כי הטעם הוא שלא להפסיק בין הלחש והחזרה [...] לכן אומרים ה' הוא האלהי"ם אחר חזרת הנעילה (ד"שסא)

י"א. בענין חתימת הדין

גם תבאר ענין ליל הושענא רבה אשר גם אז נידונין ונחתמין כי לכן נק' ליל החותם כמו שכתב הרמב"ן ז"ל על פסוק סר צלם מעליהם וכו'. ונמצא כפי זה כי ג' זמנים הם שבהם האדם נדון, בר"ה ובנעילת י"ה ובליל הושענא רבה.
ואמנם בר"ה נכתבין ובנעילת יום הכיפורים נחתמין ובליל הושענא נחתמין פעם שנית (...) ואז צדיקים גמורים דוקא הם נחתמין לחיים בר"ה ולא הבינונים לפי שהוא דינא קשיא. ובנעילת יום הכפורים (...) גם הוא זמן דין ולא קשה ולכן הבינונים נחתמין בו לחיים, ובליל הושענא רבה נחתמין בו העולם חותם שני. [דשס"א]

ונמצא כי בראש השנה שלא נעשה אלא חותם לאה, לא נחתמו אז אבל נכתבו זולתי הצדיקים גמורים שיש להם כח ליכתב וליחתם לאלתר וזה ע"י חותם לאה.
אבל זה החתום של נעילת יום הכפורים (...) נחתמין עתה כל העולם כולו ועיקר גזרת האדם הן לטוב הן למוטב, הכל נחתם בחותם הזה.
ואמנם בליל הושענא רבה (...) גם אז הוא זמן הדין שהעולם נידון אז, אבל התכלית הוא ענין מסירת הפתקים לבד כנז' בס' הזוהר וכמו שית' לקמן ב"ה. [דשס"ד]

(...) והנה מצאתי כתוב בקונטרסי כי שמעתי באופן אחר ממורי ז"ל והוא כי בליל הושענא רבה שבו נעשה החותם אז נכתבין הפתקים וביום הושענא רבה שאז ניתנין בה ה' גבורות בסוד ה' בדי ערבה כמו שית' לקמן, אז הוא מסירת הפתקים. וביום שמיני עצרת ניתנין בה ה' גבורות שבחינת זווג ממש, והוא חותם בבחינה אחרת שהם גבורות שנותן לה עזר בסוד זווג, לכן נמשך זמן הדין עד יום שמיני עצרת כנ"ל. [דשע"ה]

ואמנם טעם ההסתכלות האדם אחר חצות בצלו לאור הלבנה. דע כי כיון שהחתום נגמר ליעשות בחצות הלילה א"כ אח"כ נגמר הדין ולכן הסתכלות הצל הוא אחר חצות לילה בכל שעה שיהיה מן הלילה וההסתכלות הוא דוקא לאור הלבנה ולא לאור הנר (...) עד חצות הלילה ואז הוא זמן זריחתה [של הלבנה] ממש כנודע (...) ולכן אין גזרת הדין ניכר אלא בהסתכלות לצל לאור הלבנה עצמה. [דשע"ו]

היום איך עדין הדין תלוי כל יום הושענא רבה עד יום שמיני עצרת, ולכן יזהר האדם ביום זה להשלים מעשיו ולשוב בתשובה. [דשע"ח]

פרק 51. חג סוכות

א'. צדקה בערב סוכות

(...) אמרו לי שמנהג הרב ר' חיים זלה"ה ליתן אז [בערב סוכות] הקופה של העניים. [זר זהב דקמ"א]

ב'. כשירת דפנות הסוכה

והנה הנקבה עומדת בין שתי הדפנות העשויות כמבוי מפולש ולכן צריך שיביא פס טפח ומשהו ויעמידנו בדופן השלישית המזרחית בפחות משלשה אל הדופן הימנית ואל הדופן השמאלית, באופן שהפס הזה יהיה ממש מכוון בשוה באמצע שתי הדפנות הימנית ושמאלית, וע"י נכשרת סוכה זו שהרי אינה מבוי מפולש. (...) ונמצא כי שיעור הפס הזה הוא טפח. [דש"ע]

ג'. ברכת ישיבה¹⁵³ בסוכה

יש כמה רבנותא שסוברים שצריך לברך בכל פעם שיכנס לה [לסוכה] אם הסיח דעתו ממנה, ואפילו אם נכנס לבקר את החולה. ואנו לא נהגנו כן אלא כדברי הרב בעל ש"ע ז"ל [רק באכילה]. שנים חיים ישלם

ד'. זמן נטילת לולב

והנה טוב הוא שאחר עלות השחר שהוא כבר יום קודם שתתפלל תטול הלולב בתוך הסוכה ותברך עליו, ואח"כ הד' נענועים של ההלל יהיו בבית הכנסת. (ד"שסה)
א"ש: לכן אין מברכים על שאר המינים אלא על נטילת לולב ועוד מפני שהוא אמתני בפסוק וברור כפת תמרים, משא"כ פרי עץ הדר ואמרו בגמרא ואימא תפוח וכו' וכן ענף עץ עבות וערבי נחל. [סידור חמדת ישראל כת"ד"רסא]

ומה טוב היה אם היית מתפלל בסוכה כדי שתטול הלולב בברכתו בשעה הראויה אליו שהוא אחר תפלת שחרית קודם ההלל (ד"שסה):

¹⁵³ סדר הנכון לומר בעת עומד בפנים הסוכה: עיין שו"ת בית אריאל"ל בסוף ספרנו

ה'. נטילת הלולב

מקום חיבור¹⁵⁴ האתרוג עם הלולב כנ"ל הוא בסימונו במקום אחיזתו מלמטה. (דשע"ב)

וזהו טעם איסור הפרשת האתרוג מן הלולב בעת נטילתו וצריך לחברם יחד כי הלולב הוא היסוד והאתרוג היא עטרתו הדבוקה עמו בלי פירוד. (ד"שע"א)

גם צריך שלא להפריד כלל את האתרוג מן הלולב אלא שתי ידין סמוכות זו לזו ומתדבקין יחד הלולב והאתרוג. (ד"שס"ה)

וזהו הסוד שנו' בס' הריקאנטי על ענין אותו החלום שחלם¹⁵⁵ שראה אותו החכם שהיה מפריד ה' אחרונה משאר ג' אותיות ההוי"ה והיה זה על שהיה מפריד האתרוג מן הלולב. [דשע"א/שע"ב]

ו'. נענועי הלולב

בעת נטילת הלולב שלא ע"י זמן הקפה צריך לנענע הלולב הנענועים הנודעים להמשיך החסדים מן מקורם ושרשם [...] אבל בזמן ההקפה אין צורך לנענע הלולב כי הוא בסוד אור המקיף הנגלה ואין צורך נענוע. (ד"שס"ה)

גם בעת הנענוע תכוין בעת הובאת הלולב שתביאהו כנגד החזה שבגופך. (ד"שס"ה)

סדר נענוע הלולב הוא להולך הלולב למרחוק ולהחזירו להביאו פעם א' וכן פעם שנית וכן פעם שלישית הרי הם ג' הולכות וג' הובאות בכל קצה מן השישה קצבות. שלא כאותם הנהגים לעשות ג' נענועים בהולכה א' וג' נענועים בהובאה א' ומוליכין הלולב מעט מעט ג' פעמים בהולכה א' וכן בהובאה. (ד"שס"ה)

¹⁵⁴ אופן קשירת לולב ומיניו
עיין שו"ת בית אריאל"ל בסוף ספרנו

כמה קשרים לאגד בלולב:
עיין שו"ת בית אריאל"ל בסוף ספרנו

¹⁵⁵ בדברי האר"י ז"ל שאינו נמצא בדברי הב"י והוא בסיפור חלומו רבי מנחם רקאנטי ז"ל הב"י [ס' תרנ"א סי"א]: [...] למחר בעת נטילת לולב ראיתי שלא היה [אותו חכם אורח בשם ר' יצחק] מנענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג וכו'. עכ"ל הבית יוסף. ונוסחו בשער התפלה מקוצר מאוד. ובכל זה דייק האר"י ז"ל, שאף שאותו חכם לא היה מנענע אלא הלולב ומיניו בלבד בלי האתרוג, מ"מ, לשון הרקאנטי ז"ל מביא ראיה שדוקא בשעת נטילת הלולב והנענועים הראשונים, ולא הנענועים שבהקפות יוצא, שלדעת הב"י ע"פ הרקאנטי יש לחבר את האתרוג ללולב רק בשעת הנענועים ולא בשעת הנטילה. אולם, משמע שלדעת האר"י ז"ל ע"פ הרקאנטי יש לחבר את כל ארבעת המינים ביחד כבר משעת הנטילה. ודו"ק. ומ"מ, דעת השו"ע להפוך את האתרוג בשעת ברכת נטילת לולב גם טובה, שהרי מלכות שביסוד עולה לכתר ונמצא מתוקן.

שלא כדברי הנוהגים לעשות ג' הולכות רצופות בפעם א' שמוליכין הלולב קצת וחוזרין ומרחיקין אותו יותר וחוזרין ומרחיקין אותו יותר ואח"כ מקרבין אותו בג' קירובים. [דשע"ג]

ולכן צריך לכוין להביא סוף קצה הלולב עד החזה שבך ותגיעהו שם (ד"שעב) ובשער התפלה האר"י ז"ל מגלה סוד ההכאה על החזה ע"י הלולב. עיין שם.

גם תזהר שלעולם תקח הלולב ותנענעהו כדרך גדילתו שהוא שורשו למטה וראשו כלפי מעלה אפילו בעת שתנענע כנגד מטה שלא כאותם הנוהגין אז לכופף ראש הלולב כלפי מטה והשורש בידיהם כלפי מעלה, אבל תניח הלולב כמו שהוא ראשו למעלה וסופו למטה אלא שתשפיל ידיך יותר למטה ממקומם ושם תנענע הלולב ג"פ רשאו למעלה וסופו למטה. (ד"שסה)

ז'. ביוון הנענועים

ולכן נענוע הראשון לצד דרום כנגד החסד, ואח"כ נענוע השני כנגן הצפון שהיא הגבורה, והשלישי במזרח שהוא הת"ת, והד' והה' מעלה ומטה שהם שחקים נצח והוד זה ע"ג זה, והששי במערב שהוא היסוד שעליו אמרו שכינה במערב. גם סדר שש קצוות אלו נו' בס' התקונין. (ד"שסה)

סך מספר הפעמים של נטילת לולב הם פעם ראשונה בעת הברכה, ואח"כ ד' פעמים אחרות באמצע סדר ההלל. והם:
בהודו לה' כי טוב הראשון פעם א'
ובאנא ה' הושיענה נא כפול שני פעמים
ובהודו לה' כי טוב האחרון פעם א' [דשס"ה]

ח'. כפילות פסוקי ההלל

ענין ההלל צריך לכפול כל הפסוקים שני פעמים מן פסוק אודך כי עניתני וכו' עד סוף ההלל שהוא פסוק הודו לה' כי טוב האחרון ואפילו הפסוקים שלאחר אנא ה' הצליחה נא שהם ברוך הבא וכו' כל א' וא' מהם תכפלו שני פעמים. (ד"שסה)

ט'. הקפות התיבה

ואח"כ מקיפין את המזבח או את התיבה פעם אחת בכל יום עם הלולב ומיניו (...) לכן אין מנענעין את הלולב בזמן ההקפות (ד"שעא):
והמקיפים ע"י הקפת המזבח או הס"ת בזמנינו זה של הגלות ע"י הקפת הלולב ומיניו. (ד"שסה)

(...) וזה ע"י נטילת הלולב וע"י הקפת המזבחה בלולב. (דשע"ח)
(...) אות מ' היא המעשה והוא הולכת הלולב בידו בעת ההקפה. (ד"שעט):
גם בזמן הזה אנו אומרים פזמונים ובהם מזכירין זכות ז' אבות בז' ההקפות כמו שתיקנו
מסדרי התפלות כל א' כפי מנהגו (שם):

י'. לימוד ליל הושענא רבה

וצריך להיות ניעור כל הלילה הזה [הושענא רבה] כי בו נידונין כל הנבראים (ד"שסה):
וגם זהו טעם לאותם שנוהגים לומר סליחות בליל הושענא רבה אחר חצות לילה קרוב לאשמורת הבוקר יותר טוב.
[סידור חמדת ישראל כת"י ד"רעא]

י"א. וזה הסדר [ליל הוש"ר] שתעשה:

הנה בחצי הראשונה של הלילה תקרא ספר ואלה הדברים כולו עד סוף פרשת וזאת
הברכה. וזה הספר נקרא משנה תורה כנודע.
ואם¹⁵⁶ תשלים קריאתו קודם שיהיה חצות לילה תעסוק בתורה ובסתי קבלה¹⁵⁷ אם
תרצה ולא בדבר אחר.

י"ב. ענין הסתכלות אור הלבנה

ועיקר הדין הוא נידון בחצי הראשון של הלילה כמו שית' לקמן ולכן אחר חצות לילה הוא
שיוצאין לראות צל שלהם בלבנה כי כבר נגמר הדין. וזהו טעם אותם שנוהגים לומר
סליחות בליל הושענא רבא אחר חצות קרוב לאשמורת הבקר.
האמנם אסור לומר ויעבור ושלוש עשרי מדות או הסליחות אשר הם כיוצא בזה אלא
יאמר רחמנא אדכר לן וכו' אלהינו שבשמים וכו' דעני לעני ענין וכו' ה' הוא האלהי"ם
וכו' ה' עשה למען שמך וכו' וכיוצא בזה בלבד יוכל לומר.

¹⁵⁶ וכבר הבאנו במקומות רבים ואחרים שאין שום חובה לגמור קודם חצות לילה אלא שעדיף. ואמנם, מפשט דברי מוהרח"ו
ז"ל נראה שלימוד סודות התורה הינו דווקא אם הוא סיים לקרוא לפני חצות וילמד עד חצות. וצריך ביאור, כי הרי כתוב למעלה
שצריך להיות ניעור כל הלילה.

¹⁵⁷ נוהגים החברים ה"י מזמן הרב אפרים פאנצ'ירי זלה"ה לקרות אחר סדר האמור למעלה, האדרא זוטא וסתי קבלה כנוכר.
הר"י צמח נגיד ומצוה [דרי"ב]

י"ג. תפילת יום הוש"ר

גם ביום הושענא רבה בתפלת שחרית יאמר ע"ד הנו' חוץ מן שלש עשרה מדות של ויעבור וכיוצא בזה. [דשס"ה]

י"ד. בענין החבטה

ואח"כ ביום הושענא רבה ע"י חמישה בדי הערבה שאנו מחבטין אותם על הקרקע אנו מעוררין את הגבורות האלו עצמן אחר שאמרו קדיש תקבל לאחר סדר ז' ההקפות קח ה' בדים של ערבה כשירות כמו אותם שבלולב, ולא תקחם קודם עם הלולב כמנהג קצת עמי הארץ כי אין ראוי לעורר הגבורות והדינין בזמן כניסת החסדים (...) ואח"כ תחבוט בהם על הקרקע (...) ולכן צריך שתחבוט ה' חבטות כנגד ה' גבורות. וכוונת החבטה בעצמה הוא הכאת הדינין וירידתם במלכות שבה הנקרא קרקע עולם כנודע. וגם ענינה הוא להכות ולשבר ולהחליש כח הגבורות כדי שיתמתקו ויתבסמו (ד"שפא"ב):

ט"ו. ענין שמחה תורה

ליל שמחה תורה אסור בתשמיש המטה [...] ואעפ"י שבשאר הימים שבין ר"ה לשמיני עצרת מותרים בתשמיש המטה [חוץ מיו"ה.כ. זית"א] מזה שנהגו להוציא הספרים מחוץ להיכל וגם להקיף עמהם התיבה בשחר ומנחה ובערבית במוצאי יום טוב מנהג אמיתי הוא (...) וז"ל [הזוהר] ונוהגין ישראל למעבד וכו' וראיתי למורי ז"ל נזהר מאד בדבר זה להקיף אחרי הס"ת או לפניו או לאחוריו ולרקד ולשורר לפניו בכל יכלתו בליל מוצאי י"ט אחר תפלת ערבית והיה מקפיד מאוד לעשות אז שבעה הקפות שלימות זולת ההקפות של יום שמחה תורה (ד"שסו):

גם בזמן הזה אנו אומרים פזמונים ובהם מזכירין זכות ז' אבות בז' ההקפות כמו שתיקנו מסדרי התפלות כל א' כפי מנהגו (ד"שעט):

אבל בענין ההקפות שביום לא נמצאתי עמו ולא ראיתיו. גם ראיתו בליל מוצאי י"ט שהלך לבית הכנסת א' והקיף ז' הקפות והלך לדרכו ומצא בית הכנסת אחר שנתאחרו בהקפות וחזר להקיף עמהם. (ד"שסו):

פרק 52. סדר חנוכה

א'. סדר הדלקת נרות

היה נוהג כנוסח הכתוב בבית יוסף על הטורים ובספר שלחן ערוך. והוא כי בלילה הראשונה ידליק הנר שבצד ימינו שהוא היותר רחוק מן הפתח מכל שבעת הנרות. ובלילה ב' ידליק נר השני לו שהוא יותר סמוך אל הפתח יותר מן הראשון, ואח"כ יפנה לימין וידליק הנר הראשון. וכן ע"ד זה כל שאר הלילות עד שנמצא כי בלילה האחרון מדליק הנר שבצד שמאל שהוא הנר היותר קורב וסמוך אל הפתח ומתחיל בו ונפנה לצד ימינו הקורב קרוב קודם, ונמצא כי הנר הראשון מכולם שהוא בצד ימין והמדליק הוא גדלק אחרון בלילה האחרונה. [דשפ"ג]

והנה בברכה ראשונה שהיא להלדיק נר חנוכה נרמזו שלשתם. [דשפ"ג]

הנה מקום נתינת המזווה אמרו בגמרא שהוא מתחלת שלישי העליון, ר"ל כי תחלק גובה מזוזת הבית לג' חלקים ובתחלת שלישי העליון מלמטה למעלה שבו שם תניח המזווה. (שע"המצ ואתחנן דצ"ג)

ובזה נבא לטעם מצות המזווה. הנה המזווה ניתנת בשלישי העליון של הפתח (...) וזהו סוד המזווה הניתנת בפתח להבריה המזיקין¹⁵⁸ הם הקליפות הנו' הנקראות מו"ת בסוד מזוז"ת ז"ז מו"ת. [שעהקד"מ ד"שעא]

מקור להדליק בז' טפחים אינו מהאר"י הקדוש אלא מרבי חיים הכהם תלמיד מוהרר"ו.

כתב מורי ז"ל [מוהרר"ו] יש נוהגין ומהדרין להדליק נרות כמנין אנשי הבית, ומוסיפין והולכין בכל לילה. [שנים חיים ישלם ס' תרע"א]

בבית הכנסת יש נוהגים להניחם בין צפון לדרום ומנהג הפשוט הוא להכניס כמותל הדרום ונמצאו מסודרים בין מזרח למערב. מוהרר"ו שנים חיים ישלם

יש מפרשים מחציו של פתח כשתחלקנה לשתיים, נשים אותה בחצי של הכניסה שהיא לצד פנים ויהיה לצד שמאל, אבל לשון ספר המצות הוא יניחנה מחציו של כניסת הבית לצד שמאל. ונראה שפירושו כך: כשיכנס לבית יחלוק מפתון הבית לשתיים, ומחצית של כניסה הוא לצד שמאל יחשב מחלק השמאל, וכזה יהיה לצד שמאל. מוהרר"ו שנים חיים ישלם

להדליק בבית הכנסת מנהג ותיקין הוא ומברכין עליו. ומכל מקום אין אדם יוצא בה ידי חובתו, וצריך כל אחד לחזור ולהדליק בביתו. מוהרר"ו שנים חיים ישלם

¹⁵⁸ והוא סמך טוב למנהגנו בליל הסדר כשאומרים מרור זה, להשליך עלה מרור גימ' מו"ת, מוחץ לבית, קרי, מעבר למזווה, לדחות החיצונים והמזיקין.

יש אומרים דבליל ראשון מברך שלשה ברכות קודם ההדלקה, ובליל שני יברך להדליק קודם ההדלקה ושעשה נסים
יברך אחר שהדליק נר ראשון קודם שידליק נר שני, וכן בליל שלישי קודם שידליק נר שלישי וכן בשאר הלילות,
וסברתם שבכל לילה יתחיל להדליק בנר הראשון. ולא כן נהגו. [מוהרח"ו שנים חיים ישלם ס' תרע"ה]

אם שכח להזכיר על הנסים בברכת המזון, כשיגיע להרחמן יאמר הרחמן יעשה עמנו נסים ונפלאות כשם שעשית
לאבותינו, וכן בפורים. [מוהרח"ו שנים חיים ישלם ס' תרפ"ב]

ב'. תענית והספד

כתב מורי ז"ל [מוהרח"ו] אין מספידים בהם [ימי חנוכה] אלא לחכם בפניו או ביום שמועתו ואפילו היא רחוקה. גם אם
יש מקומות שנוהגים כל היום באיסור מלאכה אין להקל להם. ומברין את ההבל בחנוכה ואומרים צידוק הדין. ויש
אוסרין זולתי על אדם גדול, ויש אוסרין אלא אם עונים כולם כאחד. ואך לומר אחר והשאר עונין אחריו יש אוסרין
ומתירין. לפניהם [ימי חנוכהפ ולאחריהם הכל מותר]. [שנים חיים ישלם ס' תר"ע]

פרק 53. סדר פורים

ולכן לעתיד לבא כל הספרים יבטלו חוץ ממגילת אסתר. והטעם הוא כי לעולם לא היה נס גדול כזה ולא בשבתות ולא ביום טוב, להתקיים הארה זו אף אחר הסתכלות המוחין מן הנקבה אלא בימי הפורים בלבד ובבחינה זו יש יתרון גדול אל הפורים על כל שאר הימים אפילו בשבתות וי"ט. [דשפ"ה]

וזהו סוד קריאת המגילה התפשטותה בעת קריאתה לטעם פרסום הנס. [דשפ"ה]

נוסח ברכה אחרונה של המגילה היא ה' מטבעות, הרב את ריבנו, והדן את דיננו וכו', והם כנגד חמשה גבורות הנודעות אשר ע"י יריב את ריבנו וידין דיננו וכו' כי בהם תלוי הדין ונקמה. [דשפ"ד]

וענין זה תלוי בקיום מצוה אחרת והיא לעשות סעודת פורים משתה ושמחה וזהו ענין אכילה ושתייה כמבואר אצלנו. [דשפ"ו]

שמעתי מר"י הכהן שראה למוריניו ז"ל [האר"י ז"ל] בבית הכנסת של אשכנזים ביום ט"ו לאדר שהוא יום השני של פורים בהיותו בצפת תוב"ב ולא היה אומר על הנסים (מה ששמע מזולתו ד"תיח):

גם מורי הרב ז"ל לא היה אומר על הנסים ביום הב', לא בברכת המזון ולא בתפלה. א"ש: נלע"ד כי הטעם הוא משום הפסק בתפלה היה נוהג לחומרא, אבל בשאר הדברים היה עושה ב(יום ה)שני כמו בראשון, כמו בקריאת המגילה ומשלוח מנות וכיוצא באלו ממצוות פורים. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"רפח]

נוסח המובא הוא: על הנסים. [שו"ע, שער התפלה, שער הכוונות, סידור חמדת ישראל כת"י ד"רפח] ולא (על הנסים).

חלק ד' : דינים מפורדים

סדר דינים אבן העזר, יורה דעה וח"מ מפורדים

פרק 54. קידושין ונישואין [זיווג והולדה ונשים וטהרה]

וכתב מורי ז"ל [מוהרח"ן] כל מצות לא תעשה חייבות בהם הנשים, חוץ מבל תשחית ובל תקיף ובל יטמא הכהן למתים. וכל מצות עשה שהיא מזמן לזמן, נשים פטורות, חוץ מקידוש היום ואכילת מצה בליל פסח ואכילת הפסח ושחיטתו והקהל ושמהה. שנים חיים ישלם

א'. צורת טבעת הנישואין:

(...) כריכת הרצועה סביב האצבע האמצעי הנקרא אמה כדרך הטבעת העגול¹⁵⁹ של הקידושין הניתן באצבע. [ד"כז]

ואף בענין הגט אינו מחויב לגרש את אשתו אלא אם לא תמצא חן בעיניו מחמת שאינה הגונה במעשיה שאל"כ אדרבה מזבח מוריד עליו דמעות. [ע"פ שע"המצ"ד"א]

ועתה נדבר בבחינת הבנים שהאדם מוליד. דע כי בין אם האדם לוקח בת זוגו בין אם לוקח אשה שאינה בת זוגו, אין חילוק בניהם לענין זה והוא כי יכול הוא להוליד בנים מן הניצוצות של הנשמות של שורשו עצמו או להוליד מנשמות שרשים אחרים. [שעה"ג"ד"כו]

(...) ואמנם אם האדם הזה חטא איזי חטא והוצרך להתגלגל בסבתו אלא הוא מאותם שכתוב בהם ויצאה אשתו עמו כנו' בסבא דמשפטים שמגלגלים גם לבת זוגו שתחזור להתגלגל עמו לטובתו הנה האדם הזה כשיגיע זמן לקחתו אותה אינה מזדמנת לו כרגע אלא אחר טורח גדול, לפי שכיון שמתגלגל על סיבת עון יש מקטרגים עליו למעלה ורוצים למנוע אותה ממנו ומכניסים ביניהם קטטות ועל זה אמרו קשה לזווגם כקריעת ים סוף. והוא אופן הנז' כי הוא נרקא זוג שני, ר"ל שהיא בת זוגו האמיתית אלא שכבר נזדווגה לו פעם אחרת בתחלה. ועתה, בזה הגלגול נקרא זוג שני, כי האשה היא עצמה הראשונה אבל הזוג הוא שני לזה לא אמרו זוג שנית אלא זוג שני, שחוזר על זוגו ולא על האשה. [שעה"ג"ד"נג]

ובזה יתבאר לך איך לפעמים נושא האדם אשה ברגע בלי שום טורח וקטטה כלל, ולפעמים אינו נושא אותה אלא ע"י קטטות גדולות עד שישאנה, ואחר שנשאה הם

¹⁵⁹ הרבה ספרים הביאו מנהג המקובלים לעשות טבעת מרובעת בכסף טהור. והרי, מפורש בשער התפלה שצורת הטבעת, חיצונית ופנימית היא בצורה עגולה. וכך היא דעת האר"י ז"ל האמיתית והקדושה. יש לציין, שלא האר"י ז"ל ולא ר"י הבעש"ט זיע"א באו לחדש הנהגות חדשות, אלא למזעיר, וברוב הפעמים, תיקנו והחזירו מנהגים כבר קיימים שהיו פגומים באורך שנות הגלות. ובהרבה מקרים, מנהג רוב העם היה בסיס למנהג האר"י ז"ל, אלא יישר אותו וגילה מקורו וטעמו הנכון.

בשלום ובשלווה, וזה יורה על היות זווג גמור אלא שהוא זווג פעם שניה, ואילו לא היתה בת זוגו, לא היה שלום ביניהם אחר שנשא אותה. [שעה"ג ד"נג]

דע, כי כל הבעלי תורה אשר בדור הזה האחרון הם בחינת אנשי דור המדבר, שעליהם נאמר כי ימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. וכבר מבואר אצלנו פסוק הנך שוכב עם אבותיך וקם וכו', וזהו הטעם שנשותיהם מושלות עליהם, לפי שבימיהם עשו הערב רב את העגל ולא מיחו בהם. אבל הנשים לא רצו לתת נזמי הזהב לעגל ולכך הם מושלות עליהם. [שעה"ג ד"נג] והאנשים חטאו ונתנו נזמים לעגל. [שעה"ג ד"נד]

ב'. דיני טהרה

לכן, כנגדם ושלישים יום ושלושת ימים תשב על דמי טהרה אחר שבע ימים הראשונים של דמי טומאה כנז'. [שע"המצ ד"נב]

כי הגה ענין הטומאה הזו היא נמשכת מאותם חמשה דמים של טומאה. [דרצ"ה]

ולא הוצרכה למנות ז' נקיים כי נטהרה לפי שעה שלא כדרך הטבע. [דרצ"ה]

ולענ"ד ששמעתי ממורי ז"ל, כי תרח שכב עם אשתו בעל כרחה, ולכן, הוא, שבעלה ברצונו, לקה בשחין, ואשתו שהיה בעל כרחה, די לה שנבעלה לשכם בעל כרחה לנקות אותה הזוהמה, ולא הוצרכה ללקות בשחין. [שעה"פס דרי"ח]

אבל כולם מודים שאם פסקה מיום שני ואילך, אפילו ראתה בבוקר יום שני או בבוקר יום שלישי ופסקה בחצי היום, תחזור ותבדוק כל בין השמשות במוך דחוק ותמנה ממחרתו ואילך שבעה נקיים. שנים חיים ישלם

פרק 55. יורה דעה/ אבן העזר/חוש"מ

א'. שביעית

ענין השביעית, כי הנה עליית העולמות יש גם בכל שנת השביעית כמו שנבאר אח"כ כי לכן נק' שבת, אבל זו העלייה היא עלייה מועטת והיא קרובה למדרגת ימי החול, ולכן כל המלאכות הותרו בשביעית זולתי מלאכת עבודת הקרקע בלבד כמו זריעה וחרישה וכו'.
[שע"המצ ד"סה]

(...) ולכן ספיקי שביעית מותרים להיותם עולים מאליהם שלא ע"י מעשה האדם, וכן כל שאר מלאכת עבודת הקרקע. [שע"המצ ד"סה]

ב'. שמירת האדם

דע כי הסתכלות עיני האדם באנשים הנהרגים ע"י תלייה וכיוצא בה, פוגם מאד בנפשו של אדם, ואפילו אם מסתכל בהם מרחוק מאה אמה או יותר. [שער"הק ד"מג]

גם בחוש הריח אם יריח האדם באיזו נבילה או ריח רע, פוגם מאד בנפשו וגורם שתתרחק ממונו. [שער"הק ד"מג]

שאסור לאדם לשהות את נקביו וכו' (...) ולכן המשהה המותר והקליפה היא מלדחותה אחר שנגמר בירורה ועוכלה הנה הוא משקץ את נפשו ממש, יותר ממה שמשקץ את גופו. ונודע כי בכל דרכי דעהו, ולכן צריך שיכוין האדם כוונה זו בלכתו לבית הכסא לפנות נקביו טרם שיכנס בו כי שם ההרהור אסור. [שע"המצ ד"נב]

אסור לאדם לחבר ולשלב אצבעות יד ימינו עם אצבעות שמאלו כמו שנוהגין בני אדם לעשות לפי תומם דרך מקרה, והטעם הוא לפי שהם כוחות עליונים ימניים ושמאלים, ואין לערבן ואמנם, טוב הוא אל האדם שישתכל בכל שעה ויביט באצבעותיו ויכוין בהם כי הנה בשתי ידיו יש עשר אצבעות וכל אצבע מהם הוא שם. [שעהמ"צ דק"מט]

ג'. בית עם חלונות לשמים

טוב לאדם לדור בבית שיש בו חלונות פתוחות נגד הרקיע, כדי שתמיד בכל עת ורגע יגביה עיניו לשמים ויביט בכל נפלאותיו בבריאת שמים וארץ (...) וענין זה מחכים אל האדם ומכניס בלבו יראת ה' וטהרת הקדושה אם יתמיד וירגיל עצמו בזה. [שעהמ"צ דצ"ב]

גם היה אומר מורי ז"ל שטוב לאדם שיודר בבית שיש בו חלונות פתוחות לשמים כדי שבכל רגע ישא עיניו אל השמים כדי להסתכל בהם, ובפרט אם יביט בנפלאותיו ית' במעשה שמים וארץ (...) ולכן טוב לאדם שיסתכל בכל רגע אל השמים כי דבר זה מחכים את האדם ונותן בו יראה וקדושה. [שער"הקד"מא]

ד'. גידול הזקן והפאות:

ואמנם בענין שיעור הפיאה היה נזהר מאד לשייר כל השערות אשר בצדדים שהוא כל השערות שיש בין האזן לאותו מקום החלק שאין בו שער מכאן ומכאן בבי' צידי הראש, וכמ"ש בית יוסף על הטורים, וגובה הפיאות שיעורן עד מקום שיגביהו האזן למעלה ועד מקום שיגיע שם ראש האזן נר' פיאה בבחינת הגובה ואף אם היו שערות הפיאות גדלים מאד וארוכין, לא היה חותכם במספרים רק עד יגדלו ויתארכו ויתדלדלו וירדו ויכנסו למטה בגבול שערות הזקן, ואז היה חותכו וקוצרו במספרים, לפי שמה שמשלתשל משם ולמטה אינו נק' פיאת הראש. [שע"המצד"נה]

והיה מורי ז"ל נזהר מאד שלא לחתוך שער הזקן כלל, לא בתער ולא במספרים, לא למעלה ולא למטה, ולא בשום מקום מן הזקן, אפילו למטה תחת הזקן באותם שערות קטנים החופפים על הגרון ממש. אבל השיער שבשפה העליונה המעכב את האכילה היה קוצצו במספרים. ולא עוד שהיה אומר שאסור גדול הוא לעקור או לתלוש בידו אפילו שער א' בלבד מכל מקום זקנו כי הם צנורות של שפע. ולכן צריך האדם ליזהר שלא ישים ידו בזקנו למשמש בה כדי לשא יעקור ויתלוש איזי שיער. גם היה אומר מורי ז"ל שבכל פעם שאדם מזרז עצמו שלא ליגע בזקנו לטעם הנז' יכוין כוונה הנז' בזקן נרמז שם אל שדי. [שע"המצד"נט]

ואמנם, מ"ש שלים ויאה ושפיר, כי תיקוני הזקן אינם כל כך שלימים כי יש בהם שערות קצרות ושערות ארוכות, אבל שערות [של הראש] אלו כולם כשיעור אחד לא נפק דא מן דא. גם שערות הזקן קשישי ואלו [של הראש] שיעיני וזהו יאה וגם שערות הראש ארוכים וזהו יופיים, משא"כ בשערות הזקן וכו'. [שעכתב"מ ד"קה]

אמנם צריך להניח קצת הדינין כדי שלא יתבטלו לגמרי והם מוכרחים להמצא בעולם ולכן צריך להניח פיאה של הראש והיא בחינת המלכות אשר בהם הנקרא אלהי"ם כנו' כדי להשאיר שורש הדינין כמבואר אצלנו בענין מצות פיאות הראש. [שע"התפ דקס"ב]

שבב' פיאתי הראש נתגלו למטה (...) בשתי צדדי הזקן (...) במרחב הזקן. [דקס"ג]

דע כי משתי שמות אלהי"ם אלהי"ם אשר בשתי פאתי הראש משם נמשכים תרין רשין דיקנא כנ"ל (...) ולמטה בתיקון הששי אשר שם מתחיל הזקן להתרחב. [דקס"ה]

ולכן בהיות האדם מסתפר כיון שהוא מקיים ב' מצות בפיאות הראש, א' מכאן וא' מכאן, וה' מצות בה' פיאות הזקן כס"ש בגמרא שחייב על כל א' וא'. [שע"המצ ד"נו]

ודע כי שערות הראש הם מבועי הדינים התחתונים ובהם תלויים (...) משא"כ בשערות הראש שהם שעיעי (...) כי הם מושכין השפע כסדר מלמעלה למטה ולפיכך האי שער א סליק בתר אודנין, שהוא מקום תליית הדינין ואין ראוי שיכסו על האזנים לעכב התפלה העולה עד שם. [שעכתב"מ ד"צח]

כתב מורי ז"ל וז"ל: שיעור פאת הראש כל מקום הצדים שבשני צדדי הקרחת. שנים חיים ישלם

והרמב"ם ז"ל [הל' ע"ז פי"ב ה"ו] כתב כי כיון דשייר ארבעים [ארבעה] שערות בכל פאה, סגי. ולי נלע"ד, כי שיעור שתחת הזקן, מלבד מזה שכתב מורי ז"ל [מוהרח"ו], אית ביה טעמא אחרין א' פוגם בשלשה עשרה תיקונין דדיקנא המפורשים באדרא וע"ש, ואוי לו הפוגם בתיקונין האלו. השפה העליונה מותר לגלחה בתער, וכן השיער המדולדל מן השפה התחתונה, ואעפ"י כן, נהגו שלא לגלח אלא המעכב האכילה והשתיה, ובמספרים שרי כולו אפילו במקום שנהגו כנו'. שנים חיים ישלם

כתב מורי ז"ל [מוהרח"ו], במקום שנהגו גם האנשים להעביר בית השחי ובית הערוה אסור אלא דאין לוקין, ויש מתירין לגמרי. ובמקום שנהגו איסור ודאי אסור מדברי סופרים לדברי רוב המפרשים. וסמ"ג [ל"ת מצ' ס'] כתב דלוקה משום לא ילבש גבר שמלת אשה. שנים חיים ישלם

ה'. שחיטה

מונה אחת לימד מורי ז"ל לשוחט א' ת"ח מכלל החברים והיה הוא ז"ל אוכל משחיטתו. [שעהמ"צ דק"יב] הרב יצחק הכהן אשכנזי והרב משה סופינו אלו השוחטים שקיבלו כוונת השחיטה מהארי"ז ז"ל.

וכתב מורי ז"ל [מוהרח"ו]: וכפי זה צריך לפרש דהאי דקאמר ולא אמרינן שהדופן מגין עליה, רוצה לומר דהיכא דלא סריך האונא לדופן אלא שהסירכא היא תלויה בלבד, אעפ"י דהוי כנגד הדופן לא אמרינן דדופן סותמתאה כיון דלא סביך ודלא סריך, רוצה לומר, כיון שגוף הריאה עצמה אינה מסובכת בחוטים קצרים מאד אל הדופן, וגם לא סריך בסירכא גמורה ארוכות, וכן פירש מהר"ר דוד בן יחיאל ז"ל כמו שהביאו בית יוסף לקמן בסיומן זה עצמו. שנים חיים ישלם יורה דעה בית יוסף ס' ל"ט

נמצינו למדין מהאי לישנא, דאילו סירכא יוצאת מן האונא ויש שם בועה והיא סרוכה אל הדופן, כשירה, שהרי חששת בבעא אינה אלא משום דחיישנן דהוי נקב. והרי, אף בניקבה האונא נקב גמור ודופן סותמתה, כשירה, ומכל שכן בבעא. אמנם אם הסירכא היא במקום בועא והיא תלויה ולא סריכא לדופן, או טריפה. דלא אמרינן דופן סותמתה כיון שהוא כנגדה מאחר דלא סריך ולא סביך, אבל אי סריך או סביך, ודאי כשירה, דמכ"ש דהיכא בניקבה. ושם כתב ב"י בשם המרדכי שכתב בשם ר"ח ז"ל, דהא אמרינן במקום רביתה, כשרה, היינו ובלבד שלא יהא שחין אבעבועות במקום סירכת האונות, שאם יש, טריפה. נראה מדבריו שחולק על הנ"ל. שנים חיים ישלם

ואמנם כתב בית יוסף בשם המרדכי עצמו, דאביו של ראבי"ה ורשב"ם חולקין על ר"ח, וכן דעת כל הפוסקים והכשיר אפילו בנקב עצמו ממש, ומכל שכן בבעה. ע"כ לשון מוהר"ח. שנים חיים ישלם

ו'. הפרשת חלה

ולכן שיעורה של החלה היא חלק א' ממ"ח חלקים. דע כי אעפ"י שבזמן הזה נשרפת, אין ראוי לסמוך על דברי המקילין להפריש כל שהו. אבל צריך להזהר להפרישה כשיעורה האמתי ע"פ הסוד, אחד ממ"ח חלקים כנזכר. (שע"המצ שלח לך דע"ד)

גם צריך להזהר כאשר עושין העיסה רכה מאוד וכשעורכין אותה על הלוח עורכין אותה עם מעט קמח כדי שלא תתדבק העיסה בלוח ובידים, ולכן צריך לכוין כשמפריש החלה שדעתו גם על הקמח ההוא הנדבק בעיסה וכמ"ש הר"ן ז"ל במס' קדושין פרק האומר, באופן שיותר טוב הוא שלא יפריש החלה עד שיערוך הלחם על הלוח ואח"כ ישרוף החלה כי אם הפרישה מקודם ושרפה אינו מועילה אל הקמח. (שע"המצ פ' שלח דע"ד)

גם טוב לזהר כשאוכל פת של מי שאינו מוחזק בכשרות שיפריש ממנו חלה קודם שיאכלנו ובפרט בפת של פלטר שרוב פעמים אינן זהירין להפריש חלה. [שם]

אמנם כתוב בדף קנ"ב בחומרות למי שרוצה להיות חסיד וז"ל: גם יזהר שלא לאכול פת של גוים אפילו מן הפלטר כלל, ואפילו בספק צריך לזהר לבדוק אם הפת שמוכר החנוני ישראל אם הוא של פלטר גוי כדרך שנוהגין בארץ ישראל שיש חנוני ישראל שמוכר פת של פלטר גוי. עכ"ל. משמע שמעיקר הדין מותר ע"פ האר"י ז"ל לאכול פת של פלטר ורק להזהר להפריש חלה קודם. ומחמיר בכלל החסיד.

גם צריך לזהר¹⁶⁰ כשעושין עיסה לצורך פת הבאה בכיסנין שהם כעין כיסין של עיסה מלאין מדבש ואגוזים וכיוצא, וכן כשעושין מן העיסה צפיחית בדבש או מיני לביבות המתבשלות במים וכל כיוצא בזה, צריך להפריש מהם חלה כיון שתחלת בלילתן היתה קשה ולא רכה כעין תבשיל. [שעהמ"צ דע"ה]

¹⁶⁰ א"ש: צ"ע כי הרמב"ם וכל הפוסקים ז"ל הקלו בזה. [שע"המצ ד"עה]

ובתחלה מפרישין התרומה תרי מומאה (...) ואח"כ מפריש מעשר ראשון ונותנו ללוי (...)
אח"כ מפריש מעשר שני וצריך להעלותו לירושלים. [שעהמ"צ דע"ו]

ז'. הגיית השם

כתיב זה שמי לעולם, לעולם כתיב כמו שדרשו רז"ל, ואמר לי מורי ז"ל באמיתות פירוש
דבר הזה הוא שלא יקרא ד' אותיות ההוי"ה ככתבם בלי מילוי. אבל גם אם יקראנו
במילוי כזה יו"ה ה"י וי"ו ה"י גם זה בכלל הוגה את השם באותיותיו. [שע"המצ ד"לא]

גם היה מורי ז"ל נזהר מלהוציא בשפתיו שום שם משמות הקודש או של מלאכים אפילו
הכתובים בספרים, ולא היה קורא אותם באמצע הדרוש אלא בדרך זה, אם היה מטטרו"ן
היה אומר מ"ם ט"ת, ואם היה סמא"ל היה אומר סמ"ך מ"ם וכיוצא בזה. [שע"המצ ל"א]

(...) ופעם אחת שאלתי למורי ז"ל כי הרי שמות אדנ"י ואלהי"ם וכיוצא אנו מזכירין אותם
תמיד ולמה לא להזכיר שמות המלאכים הנבראים. והשיב לי בסוד ועברתי בארץ מצרים
אני ולא מלאך וכו', ופירשו בספר הזוהר לפי שארץ מצרים היתה מלאה גילולים ואם ירד
המלאך שם יתלבש באותה הזוהמא, אבל הוא ית' אש אוכלה הוא ואין דבר עומד לפניו
ואינו מקבל טומאה ח"ו. ולכן, בהזכרת שם המלאך המתלבש הקול זה באויר העולם אשר
יש בו בחינות חומר וקליפה כנודע, אבל שמותיו ית' אינם מקבלים טומאה ומותר
להזכירן. [שע"המצ ל"א]

אבל שם ההוי"ה אף כי גדול על כל השמות, צריך להעלימו לרוב קודשתו ומעלתו. אמנם
שמות המלאכים שהם נמצאין בבני אדם הנקראים בשמותם, כגון מיכאל גבריאל וכו'
מותר לאדם להזכירן ואין חשש. [שע"המצ ד"לא/ל"ב]

גם צריך לזוהר מאד לזוהר האדם שלא להזכיר בפיו שם סמא"ל וזהו סוד ושם אלהים
אחרים לא תזכירו. ובפרט בלילה שהוא זמן שליטתו וממשלתו. ולא עוד אלא גם הוא
אסור להזכיר מעין דברים הללו כגון בני אדם הרגילים לומר בלשון לע"ז אי"ל דיאבל"ו
וכיוצא בדברים אלו אין להזכירם כלל לפי שגם השדים הם בחלקו ומגביר כחו כשמוזכר
אותם. [...] זה לשון אזהרת מורי ז"ל אותי. [דקצ"ד]

דע כי עיקר איסור זהו שלא יזכיר שמו סמא"ל הנקרא אלהים אחרים כנודע ובפרט בלילה
לפי שאז ממשלת החיצונים. וכל המזכיר שמו מגביר כחו היפך בכל המקום אשר אזכיר
את שמי וכו'.. ולא עוד אלא אפילו להזכיר שם השדים כגון אלו האומרים בלשון לע"ז איל
דיאבלו וכיוצא בזה אשר ביאורו הוא לשון שדים, אין להזכירם כי מגביר כוחו, וכשהיה
מזכירו מורי ז"ל היה אומר סמ"ך מ"ם שהם שתי אותיות הראשונות שבו, ולא עוד. ופעם

א' הייתי עם בני אדם בלילה והזכרתי באמצע הדיבור שהייתי מדבר עמהם הזכרתי שם סמא"ל ואח"כ בבקר הלכתי לבית מורי ז"ל ונסתכל בי ואמר לי הרי בלילה הזו עברת על לאו ושם אלהים אחרים לא תזכירו והזהר כל ימך שלא תזכירנו לא את שמו ולא את כיוצא בו ובפרט בלילה כי אז ניתן לו כח להתגבר עליך ועל אחרים בסבתך אם תזכיר את שמו. זה לשון אזהרת מורי ז"ל אותי. [דקצ"ד]

ופעם א' הזכרתי בפני בהיותי מדבר עם בני אדם לסמא"ל, והיה בלילה, ואח"כ בבקר הלכתי לבית מורי ז"ל והסתכל במצחי ואמר לי הנה בלילה הזה עברת על לאו של ושם אלהים אחרים לא תזכירו, והזהירני מאד שבשום אופן לא ביום ולא בלילה, לא אזכיר שמו ולא כיוצא בזה. ובפרט בלילה, כי אז יכול להתגבר על המזכירו להחטיאו ולהענישו וגם על בני אדם אחרים בסיבת האיש המזכירו. [שע"המצ"ח]

ח'. בענין קבלה מעשית.

ודע כי המשתמש בשמות הקדש רעתו גדלה מאד ואותם המלאכים שהוא מכריחם בכח השבעות לעשות רצונו באים ומחטיאים אותו לאבדו מן העולם ומזמינין תמיד בפיו ברכות לבטלה כי עבירה גוררת עבירה. [שער"הק"ד"עד]

כל העושה השבעות אלו גורם שיבואו תמיד בפיו ברכות לבטלה. כי עבירה גוררת עבירה ואותם המלאכים שהוא משביע בעל כורחם מתגרים בו ומביאין אותו לידי ברכות לבטלה. ושאלתי למורי ז"ל שהרי ראינו דורות הראשונים שהיו מתשמשים בשמות כנודע, ובפרט כפי שהנמצא בספר פרקי היכלות שהיו משתמשים רבי ישמעאל ורבי עקיבא לענין פתיחת הלב, ולענין זכירה, והשיב לי כי הם היו נטהרין באפר פרה כנודע בענין ר' טרפון שהיה מטהר הטמאים באפר פרה אעפ"י שהיה חרבן שני. אבל עתה אנו טמאים לנפש מת ואין לנו רשות להשתמש בהם.

ושמעתי בשם מורי ז"ל (...) ור"ל כי כל מי שאפילו המקטרגים אוהבים אותו מפני שאין בו שום חטא שיוכלו לקטרג עליו, ואפילו מלאך המות נעשה אוהבו, מותר וראוי לו שישתמש בשמותיו ית' הקדושים. אבל מי שיוכלו לקטרג עליו למעלה לומר רבש"ע ראה איש פלוני עבר עבירה פלונית והוא משתמש בשמותיך הקדושים, הנה אדם זה ודאי הוא שיענישוהו למעלה אבל אם ישתמש בשמות הקודש.

עוד שמעתי בשם מורי ז"ל תשובה אחרת, והיא כי כל השמות והקמיעין אשר בזמננו הם המוטעים אפילו אותם הפועלים בנסיון אמיתי ולכן אדם המשתמש בהם נענש. אבל אם היינו יודעים אותם על מתכונתם היינו יכולים להשתמש בהם. [שע"המצ"א]

וכתב מורי ז"ל [מוהר"ח"ו] הנותן אפר כירה על מכתו, מותר. והתוספות [גיטיו"ב ע"ב] אוסרים אבל מילקא לא לקי. שנים חיים ישלם

ט'. כבוד אב ואם וענין הבכור

כי כשאבותיהם קלקלו צינור המים בהתחלתו צריכין בניהם לתקן את כל הצינור ממקום אבותיהם ואילך. אבל כשהבנים מקלקלין הצינור אין אבותיהן צריכין לתקן מקום בניהם כי כבר נמשך המים במקומם. (...) והרי נתבאר טעם כיבוד אב ואם כי אין שפע האדם נמשך לו מלמעלה על פי דרכם ובאמצעותם כי הוא עלול מהם כנו' (...) באופן כי בכל מה שיעשה האדם בעה"ז יש חלק לאביו ואמו בו, כי הם מסייעים אותו ומדריכים אותו בעה"ז ע"י זה הלבוש שהליבושוהו כנו' ואפילו כל השפע שמשפיעין עליו מלמעלה אינו נמשך אלא ע"י הלבוש הזה. [שע"המצד"ד]

ונמצא כי האה הגדול כל אחיו משועבדים לו מטעם עצמו שנת' בענין אביו ואמו כי הבנים משועבדים אליהם. אמנם כבוד אביהם ואמם, עדיף, כי הוא למעלה מכולם, ואפילו הבן הבכור משועבד אליהם. והבן השני משועבד לאביו ואמו ולבן הראשון בלבד, והשלישי מחויב גם לשני, והרביעי גם לשלישי, וע"ד זה הולך סדר המדרגות עד שנמצא כי הקטן שבבנים משועבד לכל הקודמים אליו. [שע"המצד"לה]

י'. הדר פני זקן

מי שהוא זקן משישים שנה ומעלה אפילו אם אינו ת"ח צריך לקום מפניו אבל מי שהוא פחות משישים שנה אין צריך לקום מפניו אא"כ הוא חכם שקנה חכמה (...) ובזקן נאמר בו הידור בלבד, ובאשה נאמר ויראת מאלהיך יראה בלב, ואין צריך לא קימה ולא הידור. [שע"המצד"נו]

יא'. כבוד ת"ח

גם פעם א' הייתי מהלך בדרך עם מורי ז"ל ובא ת"ח א' והלך לפניו במתכוון, וכראות מורי זה, היה מתכוון גם הוא ללכת תמיד אחריו אף אחר שהת"ח הלך לצד אחר. ואמרתני לו כי ח"ו זה נר' כנותן מכשול לפני עור, כי אותו הת"ח לא היה מכיר ערך חכמת מורי ז"ל. והשיב לי כי כיוון שהת"ח היה מתכבד בזה היה מחויב לחלוק כבוד ולעשות רצונו בכך, ע"ד הלל הזקן שרץ לפני אותו עני בן טובים ג' מילין כי גם זה בכלל כיבוד ת"ח. [שע"המצד"נו]

יב. איפור שבועה

יזהר לקיים מצות עשה כפי סברת הרמב"ן ז"ל שלא לישבע בחיי אביו או אמו אפי' באמת, וזה בכלל מצות עשה כבוד את אביך וכו'. [שעהמ"צ דקנ"ג]

גם יזהר שלא ישבע בחיי נפשו אפי' באמת וכמו"ש אשר לא נשא לשוא נפשו וקרין נפשי. [שעהמ"צ דקנ"ג]

יג. בענין עון שז"ל:

גם עשיתי תיקון ותענית ע"י מורי ז"י על עון שאירע לי בימי חופתי אחר שנקשרתי והזרעתי לבטלה ועל עון כבוד אב ואם ועל יין נסך ששתייתי עם ישראל אחד שנשתמד והטעה אותי ואמר לי שהיה אז בא לעיר צפת תוב"ב לחזור לדת ישראל ולא היה אלא לפנים ואח"כ חזר לסורו הרע, ועל עון הגאווה ועל הליצנות והשפיכות דמים הנז' לעיל שידעת, ועל ביטול קריאת שמע ותפילין. [שעה"ג ד"קנא]

ואתחיל בענין תיקון עון שז"י לבטלה מזה שאמר לאדם אחד בפני, ולפי שהוא תיקון גדול וארוך ושלם, על כן אכתבנו ראשון לכולם. [שער"הק ד"סא]

תחלה אמר לו שיתענה פ"ד ימים רצופים (...) גם שיתן א' פרוטה לצדקה קודם התפלה (...) ואח"כ אמר לו ענין השובבי"ם הנודעים, ר"ל שיש מנהג קדום בכל ישראל להתענות מ' יום רצופין שיש מן יום ראשון של פרשת שמות עד כל פרשת תרומה וקצת תצוה (...). ימים אלו הם מסוגלים להתענות בהם על הקרי יותר מכלל השנה, וכו' [שער"הק ד"סא]

וטוב הוא שיתענה מ' ימים אלו הנק' שובבי"ם ואח"כ יתענה עוד מ"ד ימים אחרים להשלים הפ"ד הנז'. [שער"הק ד"סא]

וענין עון שכבת זרע לבטלה ומה ענינו ומה כוונתו בקריאת שמע על המטה, וע"ש כי הוא תיקון גדול מאד והוא עיקר תיקון עון הקרי וע"ש היטב. [שער"הק ד"סא]

המוציא שכבת זרע לבטלה¹⁶¹ כבר נת' לעיל. ודע כי צריך ג"כ שיזהר משם ואילך שלא לשמש מטתו אלא אחר הצות לילה ולשהות על הבטן עד יכלו טיפות הזרע, ושלא להשיח עם האשה דברי בטלה בעת הזווג. [שער"הק ד"עב]

¹⁶¹ אלא, שרבינו האר"י הקדוש זיע"א מבאר לנו כוונת תורתנו הקדושה ואלו דבריו בשער רוח הקודש תיקון כ"ז בדיבור המתחיל "עוד מצאתי כתוב ממורי ז"ל וז"ל הרב משה יונה. תקן לעון שכבת זרע לבטלה ובעון הזה יש מינים הרבה. יש שחוטא ע"י מחשבה שמהרהר בעבירה ויצרו תקפו ורואה קרי מאליו בלי מעשה כלל. ויש מי שמשמש בידו ומוציא קרי. ויש מי שחושב באשה ומנאף בידו ומוציא קרי. ויש מי שחושב בזכר ומוציא קרי. ויש מי שמשמש ברוק פיו ומוציא קרי. ויש שכשנאף מוכסה ראש העטרה בעור האבר שמשמשו למטה וזה נקרא מושך בערלתו". עכ"ל מוהר"ח ע"פ רבי משה יונה מרבו האר"י ז"ל כמעיד מוהר"ח"ו.

יד. עוד בענין תיקון שז"ל

הרי שרוב המקובלים ואף כמה פוסקים הפליגו בענין תיקון פ"ד תעניות ותיקון ימי השוכבים. אמנם, מחכ"ת, אין אלו התיקון העיקרי של שז"ל אלא ק"ש על המיטה. וכך אומר לנו האר"י ז"ל בשער רוח הקודש וגם בשער התפלה דף ר"ז וז"ל מוהר"ח:

אבל צריך שתדע כי עיקר כוונה זו [ק"ש על המיטה] היא כדי לתקן ולכפר עון אחד המור מאד אשר הוא המונע עליית הנשמה בלילה לאדוניה וע"י כוונה זו נתקן האדם מאד מאד ממה שחטא בזה, ואעפ"י שכבר ביארנו תיקונו בשער הנק' שער רוח הקדש והוא תיקון המוציא ש"ז לבטלה הנה התיקון ההוא יועיל לנקות לו עונו שלא יכנס לגהנם ושימחלו לו עונותיו אלו. אבל עדין צריך תיקון אחר גדול וחזק ממנו כמו שית' עתה בכוונת ק"ש זו והיא לתקן ולהחיות אותם הטיפות בעצמן שיצאו לבטלה ונכנסו בקליפות ולהחזירן אל הקדושה. (... ונמצא כי עיקר התיקון הוא שיכוין להמית ע"י הק"ש שעל מטתו אותם גופים של המזיקין וע"י כן יוכל האיש הזה להעלות עם נפשו אותם הנשמות למעלה אל הקדושה לתקנם בכל לילה (... ואמנם ענין מיתת הגופות הנז' [של הקליפות מעוון שז"ל] הוא בכוונת שמות העולים בגימ' כמנין וחר"ב פיפיות בידם וכו' [דר"ז]

טו. בענין עון שז"ל לאישה:

ודע כי כמו שיוצאין מזיקין אלו מן האדם המוציא ש"ז לבטלה בהיותו בלי אישה, כך האישה בוראה מזיקין בלתי איש [דר"ז]

טז. נטילת נשמה

כי שום בריה לא נבראת לבטלה ואסור להרוג אותה ללא צורך. ומורי ז"ל היה נזהר שלא להרוג שום רמש מן הרמשים אפילו מן הקטנים והפחותים כגון פרעושים וכנים וזבובים וכיוצא בזה, ואף אם הם מצערים אותו, כבד נודע מ"ש רז"ל על גם אויביו ישלים אתו, זה הכלב ויש אומרים זה הנחש, ויש אומרים זה הפרעושים. [שע"המצ ד"יא]

גם מורי ז"ל לא היה הורג פרעושים וכנים ושום רמש חי כלל ועיקר. [שעה"ג ד"ק]

יוצא מדברי האר"י ז"ל, שכל סוג עוון זרע לבטלה [חוץ מגלויי עריות כגון נידה, זונה, פנויה, אשת איש, משכב זכר ובהמה] יש להם אותו תיקון, ומכנה אותם בשם 'קרי'.

גם בהתחלת תיקון כ"ז כותב מוהר"ח ע"פ רבו ז"ל, כי עיקר תיקון עון קרי בכוונות שבקריאת שמע על הציטה והוא תיקון גדול מאוד. נמצא שמקרה לילה הוא גם עון 'קרי' לדעת האר"י ז"ל. וכך עולה מהמשך דבריו בענין השוכבים לתקן עון ה'קרי' כמו שאירע לאדם הראשון כידוע [והיה בלילה].

כך, שלדעת האר"י הקדוש זיע"א, כל הוצאת זרע לבטלה, בין ביום בין בלילה [מקרה לילה] בין באונס בין ברצון, יש אותו תיקון והכל בשם 'קרי'.

גם בענין הכנים הנולדים ונבראים מן הזיעה אין ראוי להורגם ולא לקוץ בהם, ובפרט לאנשים הכשרים אשר אלו הם מותרים האדם והסיגים שלו שמהם נבראים הכנים, א"כ תיקון ותועלת הוא לאדם כשאלו הכנים נבראים מזיעת גופו, כי יוצאין סיגיו ומותריו וקלפותיו לחוץ ואין לקוץ בהם. [שע"המצד"יא]

י"ז. מילה

ובנוסח הברכה גם כן מזה שאנו נוהגים הוא זה, אם המוהל אינו אבי הבן עצמו, מברך על המילה. ואם הוא אבי הבן עצמו, מברך למול את הבן, אעפ"י שיש חולקים בזה, אנו הכי עבדינו. שנים חיים ישלם

גם בענין ברכת להכניסו וכו', יש מחלוקות מרובים, יש מי שסובר שאומרים אותו קודם ברכת המילה, ויש מי שסובר שאומר אותה אחר ברכת על המילה בין התיכת הערלה לפריעה, וכן כתב הרב בשו"ע. שנים חיים ישלם

ענין הנוהגים לומר אלו הפסוקים של במה אקדם וכו' בעת שמקריבים בניהם למעלה, שמעתי בשם מורי ז"ל שהיה מוחה ביד האומר אותם, כדי שלא יפתח פיו לשטן באומרו האתן כבודי פשעי פרי בטני חטאת נפשי, ואפשר כי יקטרגו עליו מלמעלה וימות הבן ההוא בחטאת נפשו ופשעיו. [שע"המצד"יב]

תפילת רבינו מוהר"ו זצוק"ל, המובאה בספר החזיונות (דף קפ"ו) שחלם אחרי שגולד לו בנו אברהם. יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתראה לפניך דם קרבן בני שאמול היום כדם קרבנות על גבי המזבח ככתוב בתורתך ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה' וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב, ונאמר זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים, ותרחה על עמך ישראל ועל העיר הזו.

כי עיקר שם חיים הוא בחכמה ובינה ולא בדעת. [שעה"תפד"ג]

י"ח. פדיון הבן

וצריך שבעת שיתן המתנות הנז' אל הכהן שיאמר הפסוק ונתן לכהן הזרוע וכו'. [שעהמ"צ דק"כו]

י"ט. מקח וממכר

והוא כי הגה המוכר הוא השליש העליון אשר דרך בו יורד החסד ומתחפשת למטה והוא המוכר והמה הלוקחים מידו שהם ב' השלישים והתחתונים, ולפעמים המוכר מהנה את הלוקח כי הוא לוקח לעצמו ט' חלקים והי"ז לחקים נותנם להם. כי כיון שהב' שלישים תחתונים הם בחינה א' בגילוי, אין צורך שיחלקו ביניהם בשווה ח' חלקים ומחצה, וח' חלקים ומחצה, מש"כ אם מעיקרא יהיו מתלקים בשווה שאי אפשר שיתחלק חלק א' לחציין, ויהיה בו שתי בחינות כיסוי וגלוי ויהיו ח' ושני שלישי חלק במכוסה וי"ז ושליש חלק במגולה. ולכן בהיות כל הי"ז שלמים למטה אין קפידא כי אין צורך להם להתחלק שם כנו'. ולפעמים הלוקח שהם ב' שלישים התחתונים מונין את המוכר ונאשר למוכר ח' חלקים והם לוקים ח"י חלקים. והרי נת' אונאת הלוקח ואונאת המוכר. [שע"המצ ד"טו]

ולכן נפסק הדין בתלמוד, כי כל דבר שבמידה ושבמשקל ושבמנין אפילו ככל שהו, חוזר לפי שהשלישים הם שווין ויכול להתחלק לחלקים שוים בלי הונאה כלל. [שע"המצ ד"טז].

וזה ענין ג' חלוקות אלו, כי אם שלישי העליון שהוא המוכר כנ"ל יקח ח' חלקים ב' שלישים התחתונים שהם הלוקח יקחו י"ח חלקים, נמצא כי נתאנה המוכר, אבל הוא פחות משתות כנ"ל.

אם העליון יקח ט' חלקים והתחתונים יקחו י"ז נמצא כי נתאנה הלוקח וגם זה הוא פחות משתות. ואם יקח העליון עשרה חלקים והתחתונים י"ו חלקים גם זה הונאת הלוקח והוא פחות משתות. אבל חלוקת השתות היא בסוד המילה וגנבת יוסף כמו שית', ולכן קנה ומחזיר הונאה כנו'. אבל ביותר על שתות אין למעלה חלוקה זו נעשית בשום זמן ולכן בהדיוט בטל מקח. [שע"המצ ד"יז]

כי שני שלישים התחתונים להיותם רבים, הולכין אחר הרוב כנודע. [שע"המצ ד"יח]

מורי ז"ל היה נוהר לקיים מצוה זו בתכלית וכאשר לא היו בידו מעות לפורעו היה מתעכב מלהתפלל תפלת המנחה עד שקיעת החמה כדי לבקש מעות לפרוע אל השכיר והיה לוקח בהלוואה ואח"כ היה מתפלל במרוצה תפלת המנחה והיה אומר איך אתפלל לשי"ת תפלת מנחה ובא לידי מצוה גדולה כזו ולא קיימתיה. [שעהמ"צ דק"מה]

כ'. רפואה

שמעתי בשם מורי ז"ל כי הגה שם ההוי"ה של מ"ה דאלפי"ן עם ד' אותיותיה הם בגימ' מ"ט כמנין חולה. וענין הוא כי לפי שחסר ממנו שער החמישים העליון מכולן, ולכן נפל לחולי על המטה מ"ט ה'. ולכן צריך שיכוון בביקורו את החולה להמשיך בו שער החמישים שהוא הכולל של ההוי"ה דמ"ה העולה מ"ט כנו' ואז יושלם בחשמישים שערים ויקום מחוליו. [שע"המצ ד"כג]

כי בשם יל"י (...) סגולת שם זה להקים את החולה מחוליו, ולכן נרמז בר"ת יהב ליה י'דיה. ולכן צריך שיאמר לו לחולה הב לי ירך ואז יתן לו החולה ידו, ואז יאמר לו המעמיד אותו יהב ליה י'דיה ואוקמיה, ויכין בר"ת של שם הנז'. [שעהמא"מ ד"קעז]

כ"א. גרים

ואמנם ר' עקיבא (...) ואעפ"י שנק' גר אינו גר ממש וכו'. [שעה"ג ד"מח]

וזהו סוד מ"ש רז"ל קשים גרים לישראל כספחת וכו', והענין כי האיש ההוא שהיה בתחלתו גוי, כאשר בא להתגייר נכנס בו נפש אחת מתולדות הנפשות של הצדיקים בהיותם בגן עדן הארץ כנו' בפרשת שלח לך, ואחר אשר נתגייר, זוכה עוד ונכנסת בו נפש אחרת קדושה ממש כשאר נפשות בני ישראל, ואז נקרא גר צדק (...) בהכרח הוא שתהיה לה איזו אחיזה עם הקליפה (...) וזהו סוד קשים גרים לישראל כי נפש הגר הראשונה מחטיאה את נפש השניה נקראת ישראל. [שעה"ג ד"מח]

כ"ב. ארץ ישראל וציון

במשו"ל כל המהלך ד' אמות בארץ ישראל וכו' והוא ריבוע דהוי"ה בע"ב דיודי"ן והם בגימ' קפ"ד כמנין מספ"ד. [דרי"ד]

ירצה כי לה ב' שמות ציון וירושלים ועיר דוד היא ציון והוא מקום כניסת הברית הקדוש בה. [שעכתב"מ ד"עג]

ומצאתי ראייה למה שאמרתי שדוד לקח לו לחלקו נקודת ציון. [שעכתב"מ ד"עד]

כ"ג. מצות שהזמן גרמא

ארז"ל כל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבים ונשים פטורות. וכל מ"ע שאין הזמן גרמא כלם חייבים וכל מל"ת בין זמן גרמא בין שלא הזמן גרמא כלם חייבים חוץ מבל תשחית ובל תקיף וכו'. [שעהמ"צ ד"ד]

כ"ד. דיני סת"ם

מצות ספר תורה. יש נמנעים מלקיים מצוה זו מפני שני דברים. א' שאינם יודעים לכתוב וחושבין שעיקר המצוה לכתובו בידו, והב' הוא לפי שאין בזמנינו יודעים ובקיאים בחסרות ויתרות ופתוחות וסתומות כנז' בגמ'
והנה ראיתי למורי ז"ל שצוה לסופר א' שיכתוב לו ס"ת א' כמנהג ס"ת שלנו ולא חשש אל מיעוט בקיאותינו בהם גם לענין הכתיבה צוהו שיכתוב כל הס"ת ויניח גליון חלק בכל מקום ההיוו"ת שיש בס"ת והיתה כוונתו לכתובם בידו. [שעהמ"צ דק"מו]

כ"ה. דינים וחומרות ואינם ע"פ הדין [משמע שהדברים אחרים כן ע"פ הדין]
מי שרוצה להיות חסיד לנהוג בו חומרות יתירות אעפ"י שאינו מחויב בהם כפי הדין ואכתוב קצת ממה שהזהירני מורי ז"ל ויש בהם דברים של חומרא בלבד ודברים שהם כפי הדין. עיין בסוף פרק מאכלות אסורות אחרי פרק הסעודה לעיל.

אסור להסתכל האיש במראה אלא כעין הנז' בס' קנ"ו. ויש מתירין בכל גוונא היכא דנהגו היתר האנשים כנשים לענין זה, כנז' בענין בית השחי וכו'. שנים חיים ישלם

אמר מהרח"ו ז"ל שאין טוב לגדל בבית תורים ובני יונה לפי שהבית אשר יגדלו בה או ימותו בניו או לא יהיה לו זרע. [סגולות ורפואות למהרח"ו – ספר הפעולות]

פרק 56. דיני אבילות

א. שיעור הלויה

הוא מיל (...), ולפי שהאדם בלכתו בדרך, צריך שתלוהו השכינה בסוד צדק לפניו יהלך, ולכן האדם המלווה אותו צריך שימשיך עליו את השכינה שתלך עמו וזה ע"י לוייתו שיעור מיל, שהוא שיעור השכינה כנו'. [שעהמ"צ דק"ס/ג'ד מוולתו]

ותמיד צריך להיות רחוק ד' אמות מן הקברות כדי שלא יתאחזו עמו אותם הרוחות הנמצאים שם הנעשין מן טיפות בעלי קריין הנק' נגעי בני אדם כנודע. [שער"הק ד"עט]

אמר לי הח"ר שמואל ויטאל ז"ל שצוה לו אביו זלה"ה שיעשה לו אחרי מותו כונות של הרחיצה הכתובים אצלו. ובכלל מ"ש שם אחר שהניח הנפטר על גבי קרקע בלי שום הפסק ויעלה לו במקום סקילה, וזה קודם הרחיצה. וכן עשה לאביו החכם רבי חיים ויטאל ז"ל. שמעתי אני צמח מן החכם הנעלה כמה"ר שמואל ויטאלי צ"ו, שספר לו אביו [מוהרה"ו] זלה"ה כי אחרי מותו של הרב [האר"י ז"ל] זלה"ה באו החברים לעשות לו טבילה והורידוהו לבית הטבילה ועמד בתוך המים, ואמרו לו החברים ימחול האדון ונעשה לו טבילה כאשר אמר, באותה שעה הרכין ראשו מאיליו ועשה טבילה מעצמו. [נגיד ומצוה דרמ"ו]

ב. דיני אונן

טעם למה יום ראשון חלוק משאר הימים כי אז נק' אונן ומשם ואילך נק' אבל (...), ולכן אסור להניח תפילין ביום ראשון (...), ולכן מותר בתפילין כל אותם הימים משני ואילך. [שע"המצ ד"כו]

[...] ואז נקרא אונן גמור. ולכן אסור להניח תפילין ביום הראשון [של אבלותו] [...] ומיום השני ואילך, מתחילין ליכנס המוחין דגדלות מדרגה אחר דרגה עד תשלום ז' ימי האבלות. ולכן מותר בתפילין כל אותן הימים משם [מיום השני] ואילך. (שם)

מצוה לבנות ציון הקבר תכף אחר האבילות. [דכ"ה]

ג'. עיסוק התורה באבילות

וענין עסק התורה בדיני אבילות על דרך הסוד היה מוגמגם בהם לפי שהם משמחי לב. וע"י ההפצר שהיינו מפצירין בו היה מתחיל להתעסק בהם והיה פוסק באמצע הדרוש. (שע"המצ ויחי דכ"ז)

ד'. כסוי הפה לאבל

ענין העטיפה לכסות פיו (...) ועתה אין הבל אור המקיף יוצא דרך פיו, ולהורות זה, סותם ועוטף את פיו. [שע"המצ ד"כו]

ה'. איסורים לאבל

ועתה שאין בו מוחין דגדלות נסתלקה אימא מעל בנין אינינה נועלת אותו, ולכן אסור בנעילת הסנדל. ונעילת הסנדל כבר נודע בברכת בא"י שעשה לי כל צרכי בתפלת שחרית דחול, ענין נעילת המנעלים (...). [שע"המצ ד"כו]

והטעם הוא כי בהיות החסדים מתפשטים בשש קצוותיו היו יונקים ממנו בניו ובנותיו ואשתו וקרוביו, ועתה שאינם מתפשטים הוא לוקח כל הארותיהם לבדו, ודומה למלך. לכן מייסב ראשו. [שע"המצ ד"כו]

וענין המקום, נהג מורי ז"ל שלא לשנות מקומו בשבת משום דהו דברים שבפיהרסיא אבל לא יצא לשדה לקבל שבת לפי שעדין אינו שבת ממש ואפילו דברים שבפיהרסיא נוהגין אז. [שע"המצ ד"כו]

ו'. נפש הנפטר

הנה הנפש הפנימית משתתפת מיד עם הגוף בקבר כמ"ש ונפשו עליו תאבל, אבל ז' המקיפים של הנפש נשארים עדין בבית במקום שנפטר בו כי קשה עליהם עזיבת מקומם בחיים. [שע"המצ ד"כה]

שהוא לסיבת פטירת המת עצמו אשר נשארו ז' המקיפים בבית ובעודם שם ראוי להתאבל עליהם. [שע"המצ ד"כה]

ענין הנשמות שאמרו רז"ל כל שנים עשר עולה ויורדת, ולאחר י"ב חודש, עולה ואינה יורדת. שמעתי משמו של מורי ז"ל כי בשבוע האחרונה של הי"ב חודש, אע"פ שהאדם נפטר באמצע ימי השבוע בימי החול, ואז הוא תשלום הי"ב חודש. עכ"ז בשבת שלפני אותו השבוע, אז עולה ואינה יורדת עוד. ואעפ"י שעדיין חסרים כמה ימי השבוע להשלים הי"ב חודש, לפי שביום שבת, כל הנשמות עולות בגן עדן העליון כנודע אפילו בתוך הי"ב חודש, וכיון שעלה לא ירד בשביל אותם הג' או הד' ימים שחסרים מחשבון הי"ב חודש. [שע"המצ פר' ויחי דכ"ח]

וזהו סוד מ"ש רז"ל משחרב בית המקדש שהיא רחל שיש לה שתי אורות כמנין בי"ת אסור שימלא האדם שחוק פיו לפי שאין שחוק אלא בזמן שיש בית המקדש כי שחוק ובית שווין בגימ'. [שע"המצ ד"נג]

ז'. בניית הציון

ולכן מנהג אשכנז הוא שלא לבנות ציון על הקבר עד אחר ז' ימי אבלות לפי שטעם בנין הציון הוא כעין כסא במושב להשרות עליו האור המקיף של הנפש (... כדמיון מי שבונה בית ואינו מזכיר עליו שם שרוח הטומאה שורה עליו ואינו נעקר משם לעולם כנו' פ' תזריע ומצורע על פסוק הוי בונה ביתו בלא צדק וכו', ולכן צריך להמתין להתעכב לבנותו עד תשלום ז' ימי האבילות, ואז אדרבה הוא מצוה לעשות ולבנות ציון על הקבר תקף אחר האבילות להכין כסא ומושב אל האור המקיף כנו'. [שע"המצ ד"כה]

ח'. ענין ההשכבות והקדיש

שאומרין על הנפשות של הנפטרים כמנהג שלוחי ציבורי קהילות ספרד מנוחה נכונה, היה מורי ז"ל מלעיג מאוד עליהם והיה אומר שלא היו מעלין אבל לפעמים מורידין אם אין נפש המת ההוא ראוי לכך. [שע"המצ ד"כח]

הקדיש שאומרין היתומים נת' בקדיש בתרא דתפלת שחרית דחול. [שע"המצ ד"כח]

פרק 58. ענייני גאולה ומשיח

כּי אִם הַקִּבְּ"ה הִיָּה בּוֹרָא מִתְחַלֵּה כְּדֹרְךְ שֶׁעֵתִיד לְבוֹא בִּימֵי הַמְּשִׁיחַ¹⁶² לְהוֹצִיא
הָאָרֶץ גְּלוּסְקָאוֹת יְפוֹת כְּמִ"ש רִז"ל עַל פְּסוּק יְהִי פֶסֶת בַּר בְּאָרְץ. [שַׁעֲהַ"צ דַּס"ב]

אֲשֶׁרֵי הַמְּחַכָּה וַיִּגִּיעַ לִימֵים אֶלֶף שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה [דְּנִיָּאל י"ב י"ב]: דַּע כִּי
קֶץ הַגְּאוּלָּה הַנִּרְמָז לְדְנִיָּאל שֶׁהוּא בְּשֵׁנַת שְׁל"ה לְאַלְף הַשְּׁשִׁי הוּא בְּסוּד שֵׁם
הַהוֹי"ה בְּמִילוֹי יוֹדִי"ן עַל דְּרֹךְ זֶה, כִּי אִם תְּכַה יו"ד פְּעָמִים יו"ד יְהִי ת', וְאִם תְּכַה
ה"י פְּעָמִים ה"י יְהִי רַכ"ה, וְיִו פְּעָמִים וְיִו תַּפ"ד, ה"י פְּעָמִים ה"י רַכ"ה, סָךְ הַכֹּל
אַלְף שְׁל"ד, וְאִלוּ הֵם יְמֵי הַגְּלוּת. וּמִשָּׁם וְאֵילֶךְ יִכּוֹל לְהִיּוֹת קֶץ הַגְּאוּלָּה, דְּהֵינּוּ
מִשְׁנַת הַשְּׁל"ה וְאֵילֶךְ. [שַׁעֲהַ"פ דַּר"כ]

(...) וְנִמְצָא שֶׁהַגְּאוּלָּה בָּאָה בַּעֲתָה לְפִי שֶׁכִּבְר יֵצְאוּ כָּל הַנְּשִׁמוֹת, וְהוּא אַחִישְׁנָה כִּי
עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה אֶקְדִּים זְמַן הַגְּאוּלָּה, וְאֵעֲשֶׂה נִס גְּדוֹל כּוֹזֵה שֶׁהַקְּטָן יִהְיֶה לְאַלְף וְכו',
וְהָרִי הוּא בַּעֲתָה וְאַחִישְׁנָה. [שַׁעֲהַ"פ דַּקְצ"ג]

אִם הַקֶּץ הוּא אַחִישְׁנָה עֵדִין לֹא נִתְקַן זִרְעוֹ שֶׁל הַבַּל וְהַתִּיקוֹן לָהֶם הוּא זֶה שִׁיְהָרְגוּ
אֲחֵרֵי בִיאַת הַמְּשִׁיחַ אֲךָ לֹא בְּמִזִּיד כִּי הָרִי 'אֵז לֹא יֵשֵׁא גּוֹי אֶל גּוֹי חָרֵב אֲלֵא יִהְיֶה
בְּשׁוּגָג וְע"י כֵּן יִתְרַבּוּ הַרוֹצְחִים בְּשׁוּגָג וּבְפֶרֶט כִּי צָרִיךְ לְמַהֵר תִּיקוֹן זִרְעֵי וְעִוְתוֹ
בְּמַהִירוֹת גְּדוֹל וְלִכְּן צָרִיךְ שֶׁלְעֵתִיד לְבוֹא תּוֹסִיף עוֹד שְׁלֹשׁ עָרֵי מְקַלְט. [דַּקְכ"ח ט]

(...) כִּי כָּל הַקְּרִבְנוֹת בְּטָלִים לְעֵתִיד לְבֹא חוּץ מִקְרִבֵּן תּוֹדָה, בְּאוֹפֵן כִּי הַתּוֹדָה
וְהַהֲלָכָה קִיִּימִים בְּכָל הָאָרֶץ וְאִינֵם בְּטָלִים. [שַׁעֲהַ"פ דַּר"ט]

וְנוֹדַע כִּי ב' קְצִים הֵם לְבִיאַת הַמְּשִׁיחַ, וְהֵם זְכוֹ אַחִישְׁנָה, לֹא זְכוֹ בַּעֲתָה. וְהֵנָּה אִם
הַקֶּץ הוּא בַּעֲתוֹ וְדָאֵי שִׁיתּוֹקְנוּ כָּל זִרְעוֹ שֶׁל הַבַּל, אֲבָל אִם הַקֶּץ הוּא אַחִישְׁנָה עֵדִין
לֹא נִתְקַן זִרְעוֹ שֶׁל הַבַּל, וְהַתִּיקוֹן לָהֶם הוּא זֶה שִׁיְהָרְגוּ אַחֵר בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ אֲךָ לֹא
בְּמִזִּיד כִּי הָרִי אֵז לֹא יֵשֵׁא גּוֹי אֶל גּוֹי חָרֵב, אֲלֵא יִהְיֶה בְּשׁוּגָג וְע"י כֵּן, יִתְרַבּוּ הַרוֹצְחִים
בְּשׁוּגָג וּבְפֶרֶט כִּי צָרִיךְ לְמַהֵר תִּיקוֹן זִרְעֵי וְעִוְתוֹ בְּמַהִירוֹת גְּדוֹל וְלִכְּן צָרִיךְ שֶׁלְעֵתִיד
לְבוֹא תּוֹסִיף עוֹד שְׁלוֹשׁ עָרֵי מְקַלְט (...) אֲבָל דַּע לָךְ כִּי לֹא יִשְׁפַךְ דָּם נְקִי ר"ל שֶׁלֹּא
יְהִי בְּמִזִּיד רַק בְּשׁוּגָג כְּנֹז' כִּי הָרִי כְּתִיב וְאֵת רוּחַ הַטּוֹמָאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ.
[שַׁעֲהַ"צ דַּקְכ"ט]

¹⁶² והוא כדעת הרמב"ם בפרק י"א דהלכות מלכים, שאין המשיח עתיד לחדש את העולם או דבר שבעולם. דדוקא המשיח. אבל הקב"ה כן ישנה ויחדש בריאתו כפשט דרז"ל וכפשט המדרש [ואין מדרש יוצא מידי פשוטו ממש כדברי האר"י ז"ל בשע"הג סוף פרק י']

וּאִם יִהְיֶה זְכוּת בְּדוֹר הַהוּא הוּא יָבוֹא וְיִלְמְדֵם, וְהָשִׁיב לוֹ רַבִּי יוֹנָתָן סָאֲגִישׁ ז"ל אֵיךְ יָבוֹא הָאֲדוֹן וְאֵנוּ זִקְנִים וְהוּא [הַאֲר"י ז"ל] יִהְיֶה קָטָן, וְאָמַר לוֹ מוֹרֵי זְלָה"ה אוֹ אָבוֹא בַחֲלוּם אוֹ בַהֲקִיץ אוֹ בַעֲיֹבוֹר אוֹ בְּאִיזָה אוֹפֵן שִׁיְהִיָּה.

וְזֶהוּ "וְאַתָּה הַסִּיבֹת אֶת לִבְּךָ אַחֲרֹנִית" שֶׁ"י כִּךְ הַקְּלִיפּוֹת מֵתַגְבְּרִים בִּימֵי הַהֵם וְגַם בְּכָל הַזְּמַנִּים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים עַל אֲדַמְתָּם ע"ז, וְכִיּוֹן שֶׁנִּגְבְּרוּ הַקְּלִיפּוֹת גִּרְמוּ לְיִשְׂרָאֵל לַחֲטוֹא. וְלִכֵּן אֵלֵיהֶם ז"ל תִּיקֵן הַדְּבַר הַזֶּה כִּי ע"י תַּפְּלָתוֹ אוֹ הַעֲלָה מִיַּיִן נֹקֵבִין וְע"י כֵּן עֲלָתָה הַנִּקְבָּה אַחֲרֹנִית לְמַעֲלָה עַד רִישָׁא דְזַעִיר אַפִּין מִמֶּשׁ וְלֹא עַד הַלֵּב בְּלִבְד כְּבִרְאֲשׁוֹנָה. [דס"ח]

כִּי כָל גְּאוּלָּה בִּיסוּד [דק"ג].

וְהֵנָּה הַכְּתוּב אוֹמֵר תִּנּוּ עוֹז לְאֱלֹהִים" עַל יִשְׂרָאֵל גְּאוּתוֹ, פִּי" כִּי כְּבִיכּוֹל הַשֵּׁי"ת צָרִיךְ עֶזֶר וְסִיוֵעַ וְכַח מִן מַעֲשֵׂי יִשְׂרָאֵל הַתַּחֲתוֹנִים. וְהֵנָּה הַמַּלְכוּת נִקְּ סוֹכֶת דוֹד הַנּוֹפְלָת כִּי נִפְלָה בַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְע"י מַעֲשֵׂינוּ הַרְעִים, וְכֵן כְּאֲשֶׁר רּוֹצֵה לְעֲלוֹת צָרִיךְ שִׁיְהִיָּה ע"י זְכוּיֹתֵינוּ, כִּי עוֹנוֹתֵינוּ מִפִּילִין כְּבִיכּוֹל אוֹתָהּ וְזְכוּיֹתֵינוּ מַעֲלִין אוֹתָהּ. וְא"כ עֲתָה אֵי אֲפֶשֶׁר לָהּ לְעֲלוֹת אִם לֹא יִהְיֶה בְּנֵי צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֲשֶׁר נִשְׁמוֹתֵיהֶן קְדוּשׁוֹת וְטַהוּרוֹת שִׁישׁ לָהֶם כַּח לְעֲלוֹת עַד מִקּוּם אֵימָא וְעַל יְדֵיהֶם תַּעֲלֶה הַמַּלְכוּת כְּנֹז בְּתִיקוֹנֵין, כִּי יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים גְּדַפִּין דְּשִׁכְנִתָּא לְהַעֲלוֹתָהּ לְמַעֲלָה. וְלִטְעָם זֶה הַגְּלוּת מֵתַאֲרֵךְ וּמֵתַעֲכֵב כִּי אֵין בְּנֵי מִי שִׁיּוֹכֵל לְעֲלוֹת בְּמַדְרָגָה הַזֶּה כִּי אִם הִיָּה בִּינֵינוּ מִי שִׁיּוֹכֵל לְהַעֲלוֹת שֵׁם נִשְׁמָתוֹ, הִיָּה מַעֲלָה אֶת הַמַּלְכוּת גַּם הִיא, וְהִיָּה הַזּוּג נַעֲשֶׂה כְּתִיקָנוּ וְהִיתָה מֵתַמְהַרֵּת קִץ הַגְּאוּלָּה. אֵךְ עֲתָה אֵין יְכוּלֵת לַעֲשׂוֹת זּוּג כְּתִיקָנוּ לְמַעֲלָה, וְלִסְיָבָה זֶה הַקִּץ מֵתַאֲרֵךְ וּכְמַעֲט רּוֹב הַרְעוֹת וְהַצְּרוֹת הַבְּאוֹת עַל הָאָדָם בְּאוֹת לְסִיבָה זֹאת. אֲמֹנָם עִם כָּל זֶה, יֵשׁ קֶצֶת תִּיקוֹן בְּמָה שֶׁנִּמְסוֹר עֲצַמְנוּ עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁי"ת בְּכָל לֵב, כִּי ע"י כֵּן אֲפִילוֹ שֶׁאֵין בְּנֵי שׁוֹם מַעֲשִׂים טוֹבִים וְהַרְשַׁעְנוּ עַד לְהַפְּלִיא, הֵנָּה ע"י מִסִּירַת נִשְׁמוֹתֵינוּ לְהַרְיָגָה מֵתַכְפְּרִין עוֹנוֹתֵינוּ כּוֹלָם וְיֵשׁ בְּנֵי יְכוּלֵת לְעֲלוֹת עַד אֵימָא עֲלָאָה כְּמ"ש ז"ל גְּדוּלָה תְּשׁוּבָה שֶׁנִּגְעַת עַד כְּסָא הַכְּבוֹד שֶׁנִּאֲמַר שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ, כִּי עֲנִין הַתְּשׁוּבָה מַעֲלָה אֶל הָאָדָם וּמְגִיעַתוֹ עַד כְּסָא הַכְּבוֹד שֶׁהִיא אֵימָא עֲלָאָה הַנִּקְּ תְּשׁוּבָה. [דפ"ז].

(...) בְּזִמְנֵי שִׁישְׂרָאֵל חוֹטְאִין כִּי אִזּוּ הַשְּׁכִינָה גּוּלָה בַּגְּלוּת וּמֵתַלְבֶּשֶׁת בְּתוֹךְ הַקְּלִי' כְּנוֹדַע, וּבִרְאוֹתָם כִּי הֵם [סמ"ד מ"ם וְנִקְ] נַעֲשִׂים גּוֹף וְכִלִּי אֶל נִיצוּץ הָאֱלֹהוֹת הַמֵּתַלְבֶּשׁ בְּתוֹכָם, אִזּוּ הֵם חוֹשְׁבִים כִּי הֵם עֲצַמָּם גּוֹף הָאֱלֹהוֹת ח"ו, וְע"כ עֲבָדֵי גְּאֻמִּיָּהוּ אֱלוֹהוֹת. [שַׁעֲמָא"מ ד"קִיג]

אמר לי מורי ז"ל, כי ג' היו שטעו בענין הקיץ הראשון יעקב אבינו ע"ה כשקרא לבניו ואמר ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים ונעלם ממנו הקיץ, והב' שמואל הנביא שטעה בענין אליהב ואמר אך נגד ה' משיחו כי חשב שממנו יצא המשיח, והג' ר' עקיבא שטעה וחשב כי בן כוזיבא יהיה משיח ולכן אותיות יעקב הם בעקיבא לרמוז כי טעותם שוה, ולכן שלושתן נתגלגלו לתקן טעות הזו. [שעה"ג ד"עה]

ובאחרית הימים בדורו של משיח יבא משה בגלגול וילמד תורה לישראל וגם אז יהיה ערל שפתים והמתורגמן שלו אז יהיה אליהו ז"ל שהוא חי וקיים. [שעה"ג ד"ף]

והנה ע"י תיקון האדם ע"י מעשיו בעולם הזה יוכל לתקן זה לא עתה רק אח"כ בימות המשיח כי אז בכח מעשים טובים שקדמו אל האדם עתה בעולם הזה יתוקן אז הפגם בימות המשיח ויעלה הדעת למעלה ואז תאיר פנימיות נפשי כבתחלה. [שעה"ג ד"קסה]

פרק 59. ענייני תשובה ועבודת ה' ותיקונים

והנה כבר הודעתך כי כל דבר של קדושה לעולם נשאר הרשימו שלה תמיד קיים אעפ"י שיעקר הקדושה נסתלקה אח"כ משם. [שעה"פס דרל"ב]

א'. גדולת הנשמה

פעם אחת שאלתי למורי ז"ל, איך היה אומר לי שנפשי היתה כל כך מעולה, כנוכר לעיל, והרי הקטן שבדורות הראשונים היה צדיק וחסיד שאין אני מגיע לעקבו. ויאמר לי, דע כי אין גדולת הנפש תלויה כפי מעשה האדם, רק כפי הזמן והדור ההוא. כי מעשה קטון מאד בדור כזה, שקול ככמה מצות גדולות שבדורות האחרות. כי בדורות אלו הקליפה גוברת עד מאד מאד לאין קץ, מה שאין כן בדורות הראשונים. ואילו הייתי [מוהרח"ו] באותם דורות הראשונים, היו מעשי וחכמתי מופלאים מן כמה צדיקים הראשונים. [ספר החזיונות דתמ"ה].

(...) כי אם הנשמה גדולה מאד, ובפרט אם אז יוצאת מעמקי הקליפות, הקב"ה מניחו ביד יצה"ר להרבות שכרו, לראותו שנשמתו גדולה ולא יוכל הרע עמו. ולכן, אפילו שיעשה איזה דבר אשר לא טוב, לא אשם בזה. מה שאין כן, אם רואה הקב"ה שהאדם חלש ונשמתו שפלה, שמביאו בגלגול תם, שאפילו שירצה להרע, אין בו כח. ולכן אל תתמה אם אנשים גדולים מאד יעשו איזה עון, שלא יעשהו פחות ממנו במעלה. [ספר החזיונות דתמ"ב]

ב'. מצות ולימוד החוטא

הכוונה היא [במילים ושים חלקנו עמהם וכו', בתפילת שמונה עשרה] כי הנה כאשר האדם חוטא לפעמים עושה עבירה המכבה את המצוה ומונעת שבר מצותיו שעה מלהגיע לו. והנה ביני וביני כל זמן שלא שב בתשובה אותם האורות והמלאכים הסניגורים הנבראים ע"י אותם המצות שעשה, ניתנים לאיש צדיק הראויים אליו כפי מה שגזרה חכמתו ית' בסוד יכין רשע וצדיק ילבש. ואמנם, יש איזי צדיקים גדולי מעלה שאינם רוצים ליהנות מזולתם אלא משלהם, וכשלוקחים הארות הגו' [של החוטא], הם בידם בתורת פקדון בלבד בנאמנות, וכאשר ישובו בעליהם בתשובה יחזירו להם אותם ההארות שלקחו מהם כגו'. ולכן אנו מתפללים לפניו ית' כי הנה מוכרחים אנו לחטוא ולכן אותם ההארות של חלקנו וגורלנו שהרוחנו ע"י המצות שעשינו בעה"ז ואינם ניתנים לנו מחמת חטאנו, ישימם עם הצדיקים הגדולים והחסידים הרשומים הנ"ל כדי שיהיו ההארות ההם קיימות לכאשר

נשוב בתשובה יחזירום לנו ולא ישים חלקנו עם זולתם עם אותם שיקחום לעצמם תמיד
ולא יחזירום לנו. [דקב"ט]

ג'. יראת שמים

ובזה תבין ענין המורא שצריך לקבל האדם עליו מורא שם שמים שיהיה מורא אלהיו על
ראשו שהוא סוד רמ"ח איברים של אור מקיף שהוא כמנין מור"א והוא ענין בחינת
השכינה המקפת על ראשו של אדם ועל המוחין שלו. [דקמ"ח]

ד'. אופן עשיית המצוה

גם דע כי העושה איזו מצוה אינו מספיק לו במה שיעשה אותה (...) אבל השורש שהכל
נשען עליו הוא שבעשיית המצוה אל יחשוב שהיא עליו כמושא וממהר להסירה מעליו
אבל יחשוב בשכלו כאילו בעשותו המצוה ירויח אלף אלפים דינרי זהב ויהיה שמח
בעשייתה שמחה שאין לה קץ מלב ומנפש ובחשק גדול (...) וכפי גודל שמחתו באמת
בטוב לבב הפנימי כך יזכה לקבל אור עליון ואם יתמיד בזה אין ספק שישרה עליו רוח
הקדש. [שעהמ"צ ד"ב]

גם העושה מצוה אין די לו עשייתה אבל צריך שיקיים מ"ש רז"ל שיכוין בעשית המצוה
שהוא עושה אותה לשם עושיהן שהוא הבורא ית'. המשל בזה בעת שמסתפר ראשו וזקנו
לא די לו במה שלא ישחית הפיאות, אבל צריך שיכוין שהוא מונע עצמו מלהשחיתם כדי
לקיים מצות בוראו שצוהו על כך, וכן בכל מצוה ומצוה יהיה זריז וזהיר לכוין כוונה זו.
[שעהמ"צ ד"ב]

גם כוונה גדולה מכולן (...) יכוין האדם שאינו עושה אותה המצוה כעבד העובד לקבל פרס
לעצמו, אלא כבן שכל כוונתו לעשות רצון ונחת רוח לאביו שבשמים. ואין ענין זה מתקיים
אלא במי שיודע כוונת התפלות והמצות ומכוין בעשייתם לתקן עולמות העליונים
ולייחדא קב"ה עם שכינתיה ואין כוונתו לקבל שכר העה"ז ואף לא לתועלת הנמשך לו
בעה"ב. [שעהמ"צ ד"ב]

ה'. בענין מדת הגדיבות והוותרנות

ראיתי למורי ז"ל שלא היה חושש בעצמו להתכבד במלבושים נאים יותר מדאי, גם במאכלו היה אוכל דבר מועט מאד, אבל במלבושי אשתו היה זהיר מאד לכבדה ולהלבישה והיה מפיק כל רצונה אף אם לא היתה ידו משגת כל כך.

ובענין הצדקה והמצות לא היה קמצן כלל וכמו שכתבתי לעיל. [שעהמ"צ דק"נא]

כי כל אדם יכול להיות כמושה רבינו ע"ה אם ירצה לזכך מעשיו לפי שיכול לקחת לו רוח אחר יותר גבוה עד רום היצירה וכן נשמה מרום הבריאה וכו'. [שעה"ג ד"ג]

כמ"ש שאלו לפלוני במה הארכת ימים א"ל מימי לא עברתי על מדותי וכו', כי כל א' בורר לו מדות כפי בחינת גלגולו. [שעה"ג ד"כח]

ו'. שורש גלגולו

גם לענין תיקון תשובתו של האדם צריך שידע האדם עוד גלגולו באופן אחר שנבאר עתה בקיצור וכו'. [שעה"ג ד"יח]

ונמצא כי אין האדם יכול לשוב בתשובה גמורה כתיקנה עד שידע שורש נשמתו וברינת המוגלגלים מבחינת נשמתו שקדמו אליו, אשר על כן החמירו בס' שיר שירים שבזוהר בפסוק הגידה לי שאהבה נפשי וכו', שצריך האדם לדעת מי נשמתו ועל מה בא לעולם הזה ומה צריכה לתקן כנו' שם בארך. [שעה"ג ד"יט]

אבל מי שנתגלגל על שעבר של איזי עבירה זה יחטא בודאי כמבואר בדרושים שקדמו. [שעה"ג ד"כח]

ודע כי אעפ"י שבעולם הזה אין כח בידי האדם לתקן גרעונות אלו ואפילו ע"י מעשים טובים עכ"ז אם האדם יטיב מעשיו בעולם הזה יזכה שלעתיד לבא בימי המשיח, ב"ה יתקנו הפגמים האלה והדעת יעלה למעלה במקומו בראש, ואז יאירו פנימיות הנשמות הנז' כמתחלה בהיותם למעלה בראש וגם החיצוניות יהיה אז במקום עליון הראוי להם שהוא מן הגלגלתא. [שעה"ג ד"עב]

העושה מצות עשה בלי כוונה מתקן עולם העשיה שהיא נפש, והעוסק בתורה בלי כוונה מתקן היצירה שהיא הרוח, והעושה מצוה או העוסק בתורה בכוונה מתקן בריאה שהיא נשמה. [שעה"ג ד"קכג]

ומ"ש שיזדונות נעשין לו כזכויות הוי בעון שאינו חוטא אלא לתאבון כי אז כששב בתשובה גורם שהקליפות לא יקחו מן השפע היורד כלל לעצמן, ומנע מהן אפילו השפע שהיו לוקחין לעצמן. [שעה"ג ד"קלב]

והנה התיקון הצריך לזה הוא שיתענה אלו התעניות בימי החורף שירד שלג ויטבול בשלג ההוא (...) וענין השלג הזה הוא שתפשוט בגדיך ותשאר ערום לגמרי ואז תתגלגל בו פנים ואחור ותחזור ותקום וכה תעשה עד ט' פעמים. גם אם יש איזי מקוה שנפשר השלג לתוכו ותטבול בו ט' פעמים מספיק¹⁶³. [שער"הק ד"עה]

וטעם הדבר הוא כי מי שלא חטא מימיו אינו צריך להתענות, ולכן ליכול כלבא לשירותיה, כי עסק התורה הוא גדול מן התענית לפי שהוא ממשך ומביא לנפשו שפע ומזון ממקום גבוה שהוא מן החכמה (...) אבל מי שחטא מוכרך הוא שיתענה כדי שימרק עונותיו ויתקן המקום אשר פגם בו ואח"כ יעלה משם למעלה וכו' [שער"הק ד"פב]

אין לערב תיקון א' בחבירו אלא כל תיקון ותיקון יהיה נפרד מחבירו. [שער"הק ד"פג]

וזהו סוד ושוב יום א' לפני מיתתך [והוא באותו יום שאין] לך פחד שתמות בו, שוב ביום ההוא בתשובה. [שער"הק ד"צה]

גם יקרא באלו הימים [תעניות שני וחמישי] משניות דסדר קדשים שהם דיני קרבנות ויחשב כאילו הקריב קרבן בזמן שבית המקדש קיים (...) גלע"ד שהוא להר"א הלוי ואינו ממורי ז"ל [דברי מהר"א] [שער"הק ד"קנב]

גם צריך שיטבול שני פעמים בכל שבוע והוא ביום השלישי וביום הששי של השבוע (...) ויכוין כי ע"י טבילות אלו יתבטל הכעס המתגבר עליו לאונסו אם יתמיד בטבילות בכונה זו. [תיקון לכעס לר"מ יונה] [שער"הק ד"קנד]

ובהיותך טובל תוך המקוה תאמר פסוק מי אל כמוך וכו' ישוב ירחמנו וכו' תתן אמת ליעקב וכו' [שער"הק ד"קס]

ובכל שכ"ה תעניותיך תלבש שק, גם תשים מעת אפר במצחך במקום הנחת תפילין של ראש. וכאשר תאכל הסעודה לצורך התענית של מחר או לצורך ההפסקה של שני ימים הרצופין כגז', תאכל המלוגמא האחרונה משובלת באפר זולתי אם הוא יום שבת. וכן כשתאכל הסעודה במוצאי כל תענית תטבול הבציעה הראשונה באפר ותאכלנה זולתי אם הוא יום שבת [תיקון הבא על אשת איש להר"מ יונה] [שער"הק ד"קנט] אחר צאתו מן התענית [וקיים כל ההנהגה הזאת] נק' קדו"ש. [להר"א הלוי] [שער"הק ד"קעו]

¹⁶³ והוא פלא – כי מקווה קר מספיק ואין צורך בהכרח בגלגול שלג. ועל זה סימון הצדיקים הגדולים המאפשרים לכל העם לתקן עוונות ולא רק למצניעין כשיטת הספר הפסול הידוע לשמצה.

אבל עיקר עונש עונותיו הוא מה שעתיד ליענש בגהנם אחר פטירתו אין זה נמחל ע"י התעניות הנז' אמנם צריך לתיקונים אחרים כאשר ביארנו קצת מהם בספרינו זה. [להר"א הלוי] גם נלע"ד אני חיים כי גם אני שמעתי ענין הנז' ממוריניו ז"ל. [דברי מוהרח"ו] [שער"הק ד"קעה]

(...) הנה אותם המלאכים רעים הנבראים מכה אותם העונות [ואינו שב בתשובה על עונות האלו] , הם באים תמיד ומפחידים אותו, בין מחשבותיו (...) בין בחלומותיו. [שעה"פס דרצ"א, מזולתו]

ז'. ענין גלגול ונשמה והוא לתועלת ולא ללימוד

כי אין זרעו של הבל נתקן אלא ע"י הריגה וזהו סוד מ"ש ז"ל קין ראש לרוצחים, הבל ראש לנהרגים וכו', כי הם מוכרחים ליהרג וכל הנהרגין או רובם הם מזרעו של הבל. [שעהמ"צ דק"כח]

(...) ובפרט כאשר נהרגו אח"כ אין ספק כי נזדככו גופותם בתכלית הזיכוך ונעשה רוחני ממש זו לא נזכרה מיתה בצדיקים. ועוד ראה גמורה ממושה רבינו ע"ה שעלה עם גופו למרום, ואליהו ז"ל שעלה עם גופו בסערה השמימה, וחנוך ז"ל וכל אותם העשרה שנכנסו חיים בגוף ונפש לג"ע הארץ כרבי יהושע בן לוי וחביריו. ומה גם אלו שנהרגו באותה ההריגה המשוונה נוסף על גדול חסידותם ושורש נפשם היותם סוד השבטים בעצמן, כי בלי ספק שנתעלו גופם יותר מנשמות שאר בני אדם, והבן זה. [שעהמא"מ ד"ן] ולפעמים, יארע כי האיש הזה החדש תהיה נשמתו מעולה וגבוהה מאד ואינו יכול להכניע יצרו, ואל"כ בקלות גדול יהיה יכול להיות חסיד גדול ובוה יתבאר לך סוד נמרץ כי לפעמים חטא קטן של אדם אחד ייענש עליו מאד, ועון גדול של אדם אחר, אינו נענש עליו. וזהו סוד הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט וכו'. ודי בזה למשכלים ולכן אין לערער אחר מדותיו ית' אף לא לאחר הצדיקים אף אם יחטיאו. [שעה"גד"עא]

גם אמר לי מורי ז"ל כי לפי ששרש קין מן הגבורות הנקרא אש, לכן מי שהוא משרש קין מתפעל ומתבהל מאד כשרואה המים וגם ליכנס בתוכם לפי שהמים מכבים את האש. גם יש לו סימן אחר, כי הוא מתפחד מאד מהמזיקין והשדים והטעם הוא כי כל המזיקין יצאו מתולדת קין בארקע כנז' בספר הזוהר. גם אמר לי כי קין הוא בעל מעשה וציור במלאכות כנודע ביבל וביובל תולדותיו, אבל הבל הוא בעל דיבור וסוד הבל הפה. ולכן מי שהוא משרש הבל הוא דרשן ודברן. ומי שהוא מן קין אין לו כל כך הדבור כמו שיש לו כח בציור ומעשה המלאכות המעשיות. [שעה"גד"פא/פ"ב]

(...) כי אין לך נשמה של תלמיד חכם שאין לה ענפים של בעלי בתים ועמי הארץ ואנשי מעשה, וְסַבַּת הַיּוֹתֵם מִשְׂרָשֵׁי וְגַם שֶׁהֵייתִי בְּסוּד צֶלֶם עַל רֹאשׁוֹ, לִכֵּן נִתְגַּלְגְּלוּ בִּי עֵתָה לְצוּרֶךָ עֲצֻמּוֹם. [שעה"גד"קפא]

ח'. אמירת לייחודא קב"ה

וקודם שהאדם יעשה המצוה או הצדקה ההיא יאמר לייחודא קב"ה ושכינתו הבדילו ורחימו בשם כל ישראל, וכיון לחבר יה שהם דחילו ורחימו עם זה שהם קב"ה ושכינתיה. [שער"הקד"קנא]

(...) וכיון ליחד קב"ה ושכינתיה שהם ו"ה ברחימו ודחילו שהם י"ה. [שעכתב"מד"קסח]

פרק 60. מפנינים מכירה

כי המלכות היא סוד ארץ ישראל הנק' ארץ הצבי כמשו"ל שנמשלה לצבי. מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו כן ארץ ישראל וכו'. כי הנה בהיות הצבי חי היה עורו מחזיק את בשרו, והיה אז מחזיק כפלי כפלים ממה שמחזיק לאחר שחיטתו. וכן הענין בארץ ישראל. כי בהיותה ביישובה היתה מחזקת בריות רבות לתוכה, אלה אלפי אלפין ורבי רבבות. ועתה אחר חרבנה נתכוצה ואינה מחזקת אלא דבר מועט. [דרל"ה]

(...) ולכן הערב רב עשו שני עגלים מחוברים אחר באחור ונק' עגל אחד, וזהו שראי בחיבורא. [שעה"פס דקפ"ג]

כללו של דבר, אל יחשוב אדם טעות מפורסמת כזו שנדב ואביהוא הקריבו אש זרה ממש ח"ו, כי מי שהיו שקולים כשמה ואהרן ואמר הב"ה עליהם בקרובי אקדש, אין לייחס להם טעות גדולה כזו שאין לייחסה לתינוק א' הדיוט. [שעה"פס דקל"ז]

כי היסוד נקרא זית כמבואר אצלנו בפסוק שמן זית זך כתית וכו' [דקנ"ח]

בענין השגת החכמה: לא היה מספיק לבכות, לעיין ולהתקדש, אלא גם לקבל שפע ורשות דשמיא. ולכן, האר"י ז"ל השקה את מוהר"ו ז"ל במים של באר מרים.

א"ש: צ"ע, כפי הפשט שהלוחות לא היה ארכם אלא ששה טפחים בלבד. [שעה"המצ ד"לט]

והנה נודע כי לא כל אדם זוכה להיות לו נפש ורוח ונשמה כנו' בס' הזוהר פ' ויקרא וריש פ' משפטים, ולכן אעפ"י שאין באדם רק בחינת נפש בלבד עכ"ז יכוין שע"י חלק הרוח אשר לו אעפ"י שלא זכה ליקחו עמו עכ"ז רוחו יברר ויעלה אותם המיים נוקבין שביצירה. וע"ד זה בענין הנשמה. [שעה"התפ דק"ע]

ואעפ"י שתמצא בדברי חז"ל שאדם הראשון ממוקם כפרתו נברא מעפר בית המקדש אין זה בית המקדש התחתון רק העליון, שהוא בו' אחרונות דיצירה כנ"ל. [שעהמא"מ ד"סג]

ולבחינה ההיא היא שרמזו רז"ל ואמרו כי הנחש בא על חוה, ולא כפשוטו ומשמעותו ממש ח"ו. [שעהמא"מ ד"קיג]

אח"כ כאשר נתגייר יתרו חותן משה זכה אל הנפש של אצילות וכו'. [שעה"ג ד"לט]

ויש אליהו התשבי שהוא משבט גד נתעלה בשמים ונשאר שם ושוב לא ירד עוד. ואלהו דשבט בנימין, זה נתגלגל אח"כ באותו הנז' בספר דברי הימים ויערשיהו ואלהו וזכרי בני ירוחם וכו', ואח"כ כשנפטר נתחבר עם אותו אליהו התשבי שעלה בשמים. זה אליהו דשבט בנימין הוא העולה ויורד תמיד לעשות נסים אל הצדיקים ולדבר עמהם (...) ומה שישאר אחר כך לעתיד לבא לחלק אליהו עצמו האמיתי הוא אותו אליהו דשבט בנימין. [שעה"ג ד"מא]

אחר כך נתגלגל במתתיהו חשמונאי שהיה כהן גדול ומלך ואז זכה ביחד לשני חלקי הבכורה. [שעה"ג ד"מב]

וכבר נתבאר אצלנו בשער הפסוקים בענין יונוס ויומברוס בני בלעם הרשע שעשו את העגל בחדש תמוז, ועליו נאמר כתבנית שור אוכל עשב. וע"ש. [שעה"ג ד"קא]

גושפנקא דפרזלא גמט' אברהם פסח זיתון עם ז' דנוקבא

גושפנקא דפרזלא

דאעילו ליה גו גושפנקא דפרזלא בנוקבא דהומא רבא
וכל ההוא זמנא כבה נורא דגיהנם ולא אתוקד כלל

על אמיתות תורת האר"י ז"ל ומוהר"י ז"ל
ע"פ דברי האר"י ז"ל ומוהר"י ז"ל לבד.

1. אם האר"י ז"ל ספרדי או אשכנזי
2. הרדב"ז והרמ"ק היו מרבתי של האר"י ז"ל
3. עיקר עליית האר"י ז"ל לצפת בעבור רבי חיים ויטאל
4. פסקי ומנהגי האר"י ז"ל לכל איש יהודי ואין יוהרא
5. כל דברי מוהרר"ו ע"פ האר"י ז"ל הם להלכה ע"פ הדין
6. עיקר הקדמות האר"י ז"ל הוא להכין הלומד בחכמת הזוהר והאמת
7. מוהרר"ו קיבל אישורו של האר"י ז"ל לפרסם את תורתו ברבים
8. שמונה שערים מכתיבת מוהרר"ו ז"ל הם סולת נקייה אחרי בירור קונטריסי החברים והמהדורא שהוא ז"ל בעצמו גנו בבית עלמין דירושלים, קודם עקירת דירתו לדמשק.
9. בענין סכנת כמה דרושים עמוקים
10. ענוונותו של מוהרר"ו ז"ל
11. מוהרר"ו לא עזב פעם אחת את האר"י ז"ל בזמן התפילה
12. בלבול ספרי מהדורת מוהרר"ו הנדפסים
13. עיקר ביאת רבי חיים ויטאל בעולם הזה
14. גדולת נשמת רבי חיים ויטאל ז"ל
15. מוהרר"ו כיורש השו"ע
16. עיקר מקום מוהרר"ו הוא בירושלים
17. תלמידים היו להאר"י ז"ל קודם ביאת מוהרר"ו
18. הבטחת האר"י ז"ל לחזור אם יזכו
19. חלק מנוכחות מוהרר"ו לקבל מהאר"י ז"ל
20. אזהרות אישיות שמוהרר"ו קיבל מהאר"י ז"ל
21. רוב הייחודים אינם אלא פרט אנשים ולא לכלל
22. כוח שמות הקדושים
23. אזהרת מוהרר"ו להתרחק מהקונטריסים שנוגדים לדבריו
24. לא לקבל דברי האחרים אף שאינם מתנגים לדברי מוהרר"ו ז"ל
25. ספק בהעתק כת"י ח"ב לסידור חמדת ישראל
26. פחד מוהרר"ו ז"ל מאומות העולם – משיח בן יוסף או בן דוד ?
27. בת זוגו האמיתי של מוהרר"ו וקירבתו לבנו רבי שמואל
28. מוהרר"ו לא קיבל בלבד מאביו רבי חיים
29. מוהרר"ו סידר שער הכוונות [ושערים אחרים] קודם הערותיו
30. מוהרר"ו שלח לפעמים ידו בדרושים לתקנם כפי כוחו [דיבורו]
31. כתבי הגניזה שבבית עלמין ירושלים [המכונים מהדורא בתרא]

1. אם האר"י ז"ל ספרדי או אשכנזי

מכיוון שעיקר תורתו של האר"י הקדוש זיע"א, שאנו הולכים בה, היא מפיו של אליהו הנביא ז"ל, השאלה הפקד היא. ומי יגדיר את אליהו הנביא ז"ל כספרדי או אשכנזי? ואף שבכמה מקומות רבי חיים ויטאל מכנה את רבו רבי יצחק לוריא האשכנזי, מ"מ ברור כי עצם תורת האר"י ז"ל אינו לא ממקור אשכנזי ולא ממקור ספרדי – והוא דבר פשוט היותו בעצמו משיח בן יוסף [ואיך ידיר אפילו עדה אחת מעם ישראל?]. ולכן, פעם נוהג האר"י ז"ל כספרדים ופעם כאשכנזים.

2. הדרב"ז והרמ"ק היו מרבתי של האר"י ז"ל

וגם זה שלא כדברי מורי הרמ"ק ז"ל. [שעכתב"מ ד"עו]
ולא כפי מורי הרמ"ק ז"ל. [שעכתב"מ ד"פב]
כמ"ש מורינו גר"ו [הוא הרמ"ק]. [שעכתב"מ ד"פן]

[מורה"ח"ו לרבו האר"י ז"ל] כי יש גדולים וצדיקים ובעלי מעשה יותר ממני בדור הזה ומה לי אם תחשיבני ואני יודע בי שאיני כך, והנה מהר"י קארו ז"ל והרב"ז ז"ל רבך ומהר"ם אלשיך ז"ל והר"א הלוי ז"ל והרי"ג והררא"ז ז"ל וכו' [שעה"ג ד"קעה]

3. עיקר עליית האר"י ז"ל לצפת בעבור רבי חיים ויטאל

ואמר לי [האר"י ז"ל למוהר"ח"ו] כי לא בא לדור בצפ"ת תוב"ב אלא בעבורי ולא עוד אלא שאפילו עיקר ביאתו בגלגול הזה לא היה אלא בעבורי להשלים אותי, ולא בא לצורך עצמו כי לא היה צריך לבא. גם אמר לי שלא היה מוטל עליו ללמוד לשום אדם זולתי אני לבדי ובהיות שאנו אלמוד לא יצטרך הוא להתקיים בעולם הזה. [שעה"ג דקמ"ה הוספות מהרש"ו]

כי הוא ז"ל [האר"י] לא בא לעולם אלא ללמד אותי בלבד ושכל שאר החכירים לא היו יכולים ללמוד אפילו אות אחת ממנו אלא כולם היו צריכים ללמוד עמי, וגם ענין זה אני שמעתי מפיו מורי ז"ל. [שעה"ג ד"קנב]

(...) ונתגלגלו הדברים שמורי הר"ם אלשיך ז"ל ידע הדברים וגזר עלי שיגיד לו הענין ומכח גזרתו הוכרחתי לגלות לו ואז משם ואילך נתרבו הנכנסים בבית מורי ז"ל ואני הייתי חושב שעשיתי מצוה גדולה ליכות כל אותם שהיו חוזרים בתשובה, ופעמים רבות היה מורי ז"ל מוכיח אותי על זה כשלא היה לי פנאי ללמוד עמו מרוב הנכנסים והיה אומר לי הלא אתה גרמת כל זה שייכנסו כל אלו ואני איש עניו, ואעפ"י שנמשך לי נזק מהענין זה איני יכול לדחותם ובהמשך הימים רצה לשלוח את כלם מעליו ולא רצו לילך, והפצירו בו דברים של גוזמא עד שאמר להם אתם רוצים לגרום לי נזק שאחזור לבחינת עבור בעבורכם, והם היו אנשים גדולים והפצירו מאד ולא יכול להם. [ד"קסו] (...) והנה עתה דע לך

[דברי האר"י ז"ל למוהר"ח"ן] כי נמשך לי נזק גדול בגלוי סודות אלו להם כי אינם עדין מתוקנים לזה. (...) ולא רציתי לשמוע בקולו באמור לו שלא יהיה נחשב לי עוון בזה לדחות כל תשובת האנשים ההמה בעבור תועלת, ואמר לי כי אין אני יודע אם הוא עון או לאו. (...) ואם לא תודה לדברי אין עוד תיקון אל הנזק הנמשך לי ולכל העולם ע"י גלוי הסודות האלו להם, שעדין אין רשות מלמעלה בדבר הזה, ועני בעונותי רציתי להיות חסיד שוטה ואמרת לי למה שאירע לכולם אירע לי, אם הם לא ילמדו גם אני לא אלמוד (...) ובפרט כי לא השבתי ושערתי בעצמי במה שהיה בעו"ה. ואחר שלשה ימים הוכה במגפה יום ערב שבת פר' מטות ומסעי יום ר"ה אב שנת השל"ב ליצירה, וביום שלישי חמישה לאב נפטר לחיי העולם הבא, וחל"ש. [שעה"ג ד"קסז]

4. פסקי ומנהגי האר"י ז"ל לכל איש יהודי ואין יוהרא

א"ש: מתוך דברי מורי הרב ז"ל נראה שאין בזה משום יוהרא הרוצה להתנהג כמנהג הרב זלה"ה. [סידור חמדת ישראל כת"ד צח]

5. כל דברי מוהר"ח"ו ע"פ האר"י ז"ל הם להלכה ע"פ הדין

חוץ מהדברים במוהר"ח"ו ציין בחומרות

גם אודיעך כי יש חומרות אחרות ומנהגים וסמכותם אל המצות המתדמין להם וכתבתי זה כדי שלא תלאה לחפש מקום כל מצוה או חומרא. [שעהמ"צ ד"ה]

6. עיקר הקדמות האר"י ז"ל הוא להכין הלומד בחכמת הזוהר והאמת

בו יתבאר קצת הקדמות המצטרפות אל כל הבא למלא את ידו להתעסק בספר הזוהר ובחכמת האמת ויצטרך לידע אותם בראשונה כדי שלא ישל ח"ו. [שעהקד"מ ד"א]

7. מוהרר"ז קיבל אישורו של האר"י ז"ל לפרסם את תורתו ברבים ולכן אני הצעיר רציתי לזכות את הרבים ולהאיר עיניהם בקצת הקדמות שקבלתי ממורי ז"ל הרב הגדול (...) [שעכתב"מ ד"ח]

וכך הוא בספר החזיונות [ח"א אות כ"א דף נ"ט דפוס שובי נפשי]

8. שמונה שיערים מכתבת מוהרר"ז ז"ל הם סולת נקייה אחרי בירור קונטריסי החברים והמהדורא שהוא ז"ל בעצמו גזו בבית עלמין דירושלים, קודם עקירת דירתו לדמשק.

והנה בענין דרוש הגו' [ברכת כהנים] שמעתי מן א' מן החברים שאמר לי שנלע"ד בודאי ששמע דרוש זה ממורי ז"ל אבל הוא מסופק קצת בו אם יש בו איזי טעיות. [דקמ"ח]

וזו הוכחה גלויה שסדר השיערים למוהר"ז ז"ל הנוכחי [שער התפלה, שער הגלגול וכו'] נעשה אחרי שעיין ובירר את כל הקונטריסים ואת כל שמועות החברים, ומה שהניח בסוף כל שער בשם "מה ששמעתי מזולתי" אינו עיקר הספר ונספח כהוספה בעלמא. אלא הבירור האמיתי נמצא בגוף השער ממש. ולכן, לא היה צריך להוציא מחדש מה שהם מכנים 'מהדורא בתרא' ויצר בלבול עצום בכתבי האר"י ז"ל, אחרי שרבי חיים וויטאל בירר אותם וגנזם אחרי עיון ובירור והשלמת ספרו העץ חיים ושעריו. וכבר יצאה סיבוך ע"י שמונה שיערים שנערכו אח"כ ע"י מוהרש"ז ז"ל, שערבב לשון החברים והוספות בגוף בירור הספר של אביו מוהרר"ז ז"ל.

ומצאתי בקונטריסי הר"מ נאג'רה ז"ל ששמע אלו הדרושים גם הוא ממורי ז"ל וכתוב בהם כדברי הדרוש השני שכתבתי לעיל. [שעהת"פ דרפ"ד]

ראיה ששימוש הקונטריסים של החברים ע"י מוהרר"ז ז"ל, לא היה רק כדי להשלים את מה שחסר לו בשעה שנעדר משיעור רבו ז"ל אלא גם השוואה בין מה שהוא רשם לבין מה ששאר התלמידים רשמו. ולכן, [חלק מ] קונטריסים החברים [ממה ששמע מזולת האר"י ז"ל] נכתבו גם בנוכחות מוהרר"ז ואו דווקא כשלא היה נוכח בשיעור.

9. בענין סכנת כמה דרושים צמוקים

וביום שמורי ז"ל ביאר לנו המאמר הזה [בענין קריעת ים סוף בפסוק מה תצעק אלי] היינו יושבים בשדה תחת האילנות ועבר עליו עורב א' צועק וקורא כדרכו, ומורי ז"ל ענה ואמר אחריו ברוך דיין האמת ושאלתי את פיו מה טיבו ואמר לי כי אמר העורב שהוא כח לפי שגלה הסוד הזה לכל אותם בני אדם בפרהסיא, שלכן נענש בעת ההיא בב"ד שלמעלה וגזרו עליו שימות בנו הקטן ותכף הלך לביתו ובנו היה מטייל בחצר ובאותה הלילה חלה את חוליו ומת אחר ג' ימים לחוליו, רחמנא ליצלן.

ולכן ראוי לכל בעל נפש הרואה הדברים האלו להסתירם בתכלית ההסתרה זולת הכלל הנודע בכל חכמה זו כי כבוד אלהים הסתר דבר ואין מקום להאריך בזה כי הדברים נודעים וכל מה שיסתיר האדם הסודות מלגלותם למי שאינו ראוי הוא משובח ומכובד בפמליא של מעלה, והעושה הפך מזה מכניס עצמו בסכנה עצומה בעה"ו במיתת עצמו בהכרת ח"ו ובמיתת בניו הקטנים נוסף על עונש נשמתו בגהנם שאין קץ לעונשו וכמו שהזכיר רשב"י ע"ה בסוף אדרא זוטא וע"ש. והטעם שנענש מורי ז"ל בביאור מאמר זה וכמו שהזכיר רשב"י שאמר בהאי מלה לא תשאל ולא תנסה את ה', הענין הוא כי הנה נודע שאין החצונים נאחזים אלא במוחין דקטנות כי הם דינין תקיפים. ובהיות האדם מתעסק בסודות התורה, אם יהיו בענין זמן הגדלות העליון או בשאר דרושי חכמת האמת שהם עליונים למעלה, אין לו לאדם כ"כ סכנה כמו שעוסק בסודות זמן הקטנות, כי בהתעסקו בהם, החצונים מתעוררים ומתאחזים שם ומזכירין עוונותיו של האדם המתעסק בהם. [דש"י]

אמנם, כל זה בלימוד הסוד אבל לא מי שמקיים פסקי ומנהגי האר"י ז"ל.

10. ענוונותו של מוהר"י ז"ל

כוונת ברכת אבות התפלת שחרית כבר ביארנוה, ומצאתי כאן לאדם אחד דברים שונים ואמרת להעתיקם אעפ"י שאינם נכונים בעיני. [דשצ"ח בשם זולתו]

ויהי נועם הנאמר במוצאי שבת כבר נת' ענינו אצלנו ומצאתי בו [בקונטרס הזה] דברים מחולפים ואעפ"י שנלע"ד שטעה השומע, לא אחדל מלכתובם. [דת"ו]

וטרם שאתחיל בפרטי המצות אודיעך סדר ביאורם. דע כי אני כתבתים וסידרתים פה כדרך סידורן בפרשיות התורה.

ודע כי הדרוש הנז' כתבתיו בקיצור נמרץ בראשי פרקים בעת ששמעתי ממורי ז"ל ועתה בבואי להעתיקו ולהרחיבו, נעלם ממני הבנת ראשית דבריו בענין זמן הנערה ולכן רציתי להעתיקו כמו שהוא שם. [שעהקד"מ ד"רפח]

11. מוהר"י לא עזב פעם אחת את האר"י ז"ל בזמן התפילה

אני מתפלל תמיד בבית מדרשו והייתי יושב לימינו ולעולם הייתי מסתכל ומביא בו ללמוד דרכי הנהגותיו בכל הפרטים. [שעהמ"צ דק"נא]

(...) כי מן היום אשר מורי ז"ל התחיל לגלות זאת החכמה לא זזה ידי מתוך ידו אפילו רגע אחד. [שעכתב"מ ד"יח]

גם דע כי בסוף כל שער ושער כתבתי כמה דרושים שקבלתי ושמעתי מפי קצת חברים תלמידי מורי ז"ל ששמעו מפיו [ולכן, כן החברים קבלו גם מהאר"י ז"ל בתקופת שמוהרח"ו למד אצל האר"י ז"ל] באיזו שעה [בזמן לימוד החכמה לפני רבו אבל לא בזמן התפילה] שלא הייתי שם, וכתבתים בסוף כל שער ושער כפי ענינו בפני עצמם. [שעכתב"מ ד"יט]

12. בלבול ספרי מהדורת מוהרש"ו הגדפסים

כשעלה ברצון המאציל העליון לברוא העולם אשר סיבת בריאתו היתה להטיב את הנבראים וכו'. [שעהקד"מ ד"שמ מה ששמע מזולתו] וזו היא התחלת העץ חיים המודפס, שהתחיל מסוף כת"י מוהרש"ו ז"ל וזה פלא.

13. עיקר ביאת רבי חיים ויטאל בעולם הזה

[האר"י למוהרש"ו] כי כבר הודעתך שלא באת לעולם אלא להשיב העם בתשובה. [ספר החזיונות דנ"ה] מלאך א' למוהרש"ו: (...) כי בראשונה הרחקת כל עניני העולם הזה מלבך, ודבקת בתכלית עם קונך והיית מיוחד יהודים ועוסק כל היום בתורה ודורש תוכחות לכל העם. ועתה עזבת את הכל, וגם הוא [האר"י ז"ל] עזבך כי יודע אתה מה שאמר לך רבך ואחרים גם כן, כי כל העולם תלוי בך ולא באת בעולם אלא להשיבם בתשובה, והגאולה תלויה בך, וכבר נסית זה עשר שנים כשדרשת והוכחת את העם, כמה אנשים שבו שתשובה, והיו דבריך נשמעים אליהם, וכשעזתם סרו מן הדרך, ורבים מהם מתו בחטאם והעון תלוי בצוארך (...). [ספר החזיונות דע"ה]

14. גדולת נשמת רבי חיים ויטאל ז"ל

פעם אחת שאלתי למורי ז"ל איך היה אומר לי שנפשי היתה כל כך מעולה כנז' לעיל. והרי הקמן שבדורות הראשונים היה צדיק וחסיד שאין אני מגיע לעקבו ויאמר לי דע כי אין גדולת הנפש תלויה כפי מעשה האדם רק כפי הזמן והדור ההוא, כי מעשה קטון מאד בדור הזה שקול ככמה מצות גדולות שבדורות האחרות כי בדורות אלו הקליפה גוברת מאד מאד לאין קץ משא"כ בדורות ראשונים, ואלו הייתי בדורות ראשונים היו מעשי וחכמתי נפלאים מן כמה צדיקים הראשונים וז"ש הז"ל על נח תמים

היה בדורותיו ואלו היה בדורות צדיקים היה יותר צדיק ולכן שלא אצטער על זה כלל כי בלי ספק יש
לנפשי מעלה גדולה על כמה צדיקים ראשונים מזמן תנאים ואמוראים. [שעה"ג ד"קעה]

פעם אחרת אמרתי [מוהר"ן] לו [להאר"י ז"ל] כי אין אני פתי להאמין בעצמי שלא מצאת בכל הדור
הזה ראוי ללמוד חכמה זו אלא אני לבדי, כי אין אני מכיר את עצמי ואת מעשי. כי יש גדולים וצדיקים
ובעלי מעשה יותר ממני בדור הזה ומה לי אם תחשיבני ואני יודע כי שאיני כך, והנה מהר"י קארו ז"ל
והרדב"ז ז"ל רבך ומהר"ם אלשיך ז"ל והר"א הלוי ז"ל והר"ג והר"א ז"ל וכו'.

אז אמר לי, וכי מה קרוב היה לך עמי מעולם ומה הנאה יש לי ממך ואדרבה אתה צעיר וקטן שבכלם
ולא היה לי לקרבך אלא לאלו שהם גדולי הדור והיה לי בזה כבוד גדול, וזה יורה כי לא בחרתי כך על
חנם אלא לגודל מעלתך על כלם, והנה אל תחשוב בלבך כי מעלת בני אדם היא כפי דעת הבריות
ואילו ידעת כמה מומין נסתרים יש בבני אדם היית תמיה. אלא שאיני רוצה לגלות סתרי בני אדם ויודע
לך כי כבר בחנתי ושקלתי כלם בכף מאזנים ולא מצאתי כלי זך ונקי וראוי כמורך, ודי לך בזה כי אין לי
רשות לדבר בפירוש כל הדברים, ועל זה נאמר הפסוק כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב. ולכן חזק
ויאמץ ללבך ושמוח בחלק נפשך ובמעלתה ודי בזה. [שעה"ג ד"קעה]

ואמר לי מורי ז"ל כי גם אני להיות שנשמתי בתכלית הגדולה והקדושה הניחני הקב"ה ביד היצר הרע
שלי, שלולי גודל נשמותי, היה היצר הרע שלי יכול לאבדני ח"ו מן העולם. [שעה"ג ד"ק"ף]

ואחזור לענייני כי להיות זו הפעם הראשונה שיצאתי מן הקליפה לכן יש לי טורח גדול להכניע את יצרי,
וזו היא סיבת העצבות שיש בלבי תמיד, כי כל העצבון בא מן החיצונים [שעה"ג ד"קפא]

עוד אמר לי מורי ז"ל כי עתה כבר התחלתי לתקן פגם עון קין ולכן כשאני מחשב באותו סדר שסדר לי
מורי ז"ל שאכונן בעת שמצולות ים גוברים עלי להעציבני ולהחטיאני (...). [שעה"ג ד"קצג]

15. מוהר"ן פ"ר השו"ע

צוה מורנו הרב רבי יוסף קארו ז"ל למורי הרב משה אלשיך בשם המלאך המגיד הדובר בו, שיזהר מאד
ללמדני בכל יבלתו, כי אני הוא העתיד לישאר אחריו בדור ממלא מקומו של מורנו הרב יוסף קארו.
[ספר החזיונות ח"א ד"ד/ד"ה]

16. עיקר מקום מוהר"ן הוא בירושלים

אמר לי מורי ז"ל שאלך לדור בירושלים תוב"ב כי שם מקום דירתי האמיתית ושם עיקר השגתי וכל
טובתי. [שעה"ג ד"קעה]

17. תלמידים היו להאר"י ז"ל קודם ביאת מוהרר"י

(...) ועל כן אלו הי"ב [התלמידים] השניים קדמו ללמוד עם מורינו ז"ל בישיבתו קודם שנכנסנו אנחנו שהם הי"ב הראשונים. [שעה"ג ד"קפח]

ולי הצעיר אמר לי שהיה עתיד לבא עלי נסיון גדול אחד אם אעמוד באהבת מורי ז"ל. אח"כ אמר לי מורי ז"ל שכוונתו היתה להשליך כל החברים שלי ושלא ישאיר עמו אלא שלשה או ארבעה בלבד. [שעה"ג ד"קצב]

18. הבטחת האר"י ז"ל לחזור אם יזכו

ספר לי ה"ר יצחק הכהן ז"ל כי בעת פטירת מורי ז"ל כשאני יצאתי מאצלו נכנס הוא אצלו ויבכה לפניו ויאמר וכי זו היא התקוה שהיינו כלנו מתאווים בחיידך לכבוד טובה ותורה וחכמה גדולה בעולם, וישביהו אלו מצאתי אפילו אחד בלבד צדיק גמור בכם לא סלקוני מהעולם הזה (...). ויאמר לו אם תזכו אני אבא ואלמדכם (...). ויאמר לו אין לך עסק בנסתרות איך תהיה ביאתי לכם אם בחלום אם בהקיץ אם במראה וכו' [שעה"ג ד"קצה]

אחר ג' ימים שנפטר מורי ז"ל ראיתיו בחלום ושאלתי ממנו: איך נפטר כל כך בחטיפה. ויאמר לי, לפי שלא מצאתי אפילו אחד שלם כרצוני. [ספר החזיונות דקל"ח]

אחר שלשה חדשים שנפטר מורי ז"ל, ראיתי בחלום להרב משה קורדואירו ז"ל (...). אמרתי לו, אם כן, למה [האר"י ז"ל] נסתלק מן העולם. ויאמר לי, לפי שלא מצא בזה הדור אפילו צדיק אחד שלם כרצוני, ואילו מצאו, לא נסתלק. [ספר החזיונות דקמ"א]

19. חלק מנוכחות מוהרר"י לקבל מהאר"י ז"ל

ואכתוב עתה מה שהיה אומר לבני אדם בפני ואני הייתי שומע. [שער"הק ד"סא]

20. אזהרות אישיות שמוהרה"י קיבל מהאר"י ז"ל

גם אמר שצריך לזהר מן דברים אלו, פסיעה גסה, גאווה, מייעוט אכילה, כוונת תפלה, השיבה שופטנו, ברכת הנהנין, לשים מלה על השלחן, שלא לשתות מים אחר המזון, לזהר בכבוד חביריו. גם יזהר כשיאמר נקדישך לכוין לחבר רגליו (...) ושלא יגעו רצועות התפילין בקרקע (...) ולהסתכל בכוס ברכה ולכוין כשתשליך המים בתוכו (...). [שער"הק ד"צז]

21. רוב הייחודים אינם אלא פרט אנשים ולא לכלל

ואלה הייחודים שמסר לזולתי. [שער"הק ד"קט]

22. בוח שמות הקדושים

גם העיד [הר"ש סאגיש] לי שהגיד לו כי אביו של מורי ז"ל [האר"י ז"ל] ניסה להנצל מן הלסטים ע"י הזכירו שם 'מצמצי"ת', והגם שלא היה אביו יודע ניקודו של שם הנו' עב"ז ניצול. [שער"הק ד"קפא]

23. אזהרת מוהרה"י להתרחק מהקונטריסים שנוגדים לדבריו

(...) ולכן כל אשר תמצא כתוב בקונטריסים על שמו של מורי ז"ל ויהיה בהם איזו דבר מנגד למה שכתבתי בספר הזה הוא טעות גמורה כי לא הבינו דבריו השומעים [שעכתב"מ ד"יח]

(...) והסברא בהם סכנה עצומה ויחשב בכלל מקצין בנטיעות ח"ו. [שעכתב"מ ד"יח]

(...) ולכן הזהרתיך אל תסתכל בשום קונטריסים הנכתבים בשם מורי ז"ל זולתי במה שכתבנו לך בספר הזה, ודי לך בהתראה הזאת, ואני את נפשי הצלתי. [שעכתב"מ ד"יח]

24. לא לקבל דברי האחרים אף שאינם מתנגדים לדברי מוהר"ו ז"ל (...). ואם יש בהם איזי תוספת שאינו חולק עם מ"ש בספר הזה, אל תשת לבך בקבע עליו, כי שום א' מהשומעים את דברות קדשו לא ירדו לעומק כוונתו ולא הבינום בלי שום ספק. [שעכתב"מ ד"ח]

25. ספק בהעתק כת"י שני לסידור חמדת ישראל

חמדת ישראל ב' כרכים [כת"י שני] בגנוי הספרים שעל ידינו : זהו ההעתק המוקדם ביותר של הספר ששרד עמנו, וככל הנראה נעתק בחיי מחברו מהרש"ו זלה"ה ויתכן ויש בו מכתיבת ידו לעת זקנותו. (הערת המהדיר: והמה סימני עריכה בסוף החלק השני ואין הדבר מבורר אצלי) [סידור חמדת ישראל כת"י מבוא דף 25]

ההעתק נכתב ע"י סופר מובהק במתיבה מזרחית ונכתב לשם גביר ונכבד (הערת המהדיר: הוא הגביר ג'ליבי רפאל בן יוסף בר הין, שהיה ראש השולחנים במצרים בעת ההיא, וסמוכים היו על שלחנו חמישים בעלי הוראה העוסקים בתורה יומם וליל ובסודות, ועליהם מהרש"ו ז"ל וכו'. ציצת נובל צבי. סידור חמדת ישראל כת"י דף 45 ע"ב). ולכן יש לסמוך על סידור זה [חמדת ישראל למוהרש"ו] בעירבון מאוד מוגבל, אחרי שאותו גבר נקשר לאותו מורח שר"י, ואף כי מוהרש"ו ז"ל היה סומך על שולחנו עד מותו [1677 למנ"] בתקופת כל מאורעות הכת בהנהגת המורח מאיזמיר, והמודח מעזה.

26. פחד מוהר"ו ז"ל מאומות העולם – משיח בן יוסף או בן דוד ?

א"ש: אע"פ שאבא מארי ז"ל [מוהר"ו] הסתיר דבריו במקום הזה, זכורני כי מפה אל פה יום אחד גילה לי כי בפסוק הזה היתה רמוזה קורבת נשמתו ז"ל עם נשמת הרב הגדול מורינו זלה"ה [האר"י ז"ל] (...). וא"ל שבזמן הרב הגדול ז"ל לא היה אפשר כלל להבנות ירושלים. האמנם בזמן אבא מארי ז"ל היתכן שאם יעשו ישראל תשובה שיהיה אבא מארי ז"ל [מוהר"ו] משיח בן יוסף, וזהו מה שנרמז כאן עיניך תחזינה ירושלים ולא עיני. אלא דברי מורי אבי זלה"ה. ולכן, ראה ראיתי כי היה מפחד אבי זלה"ה מאד מאומות העולם שלא ירגוהו ה', ואח"כ בעו"ה בעונות הדור גם זה חלף הלך לו כמו הנס הראשון שהיה בשנת של"ה שנפטר בה מורנו הרב הגדול ז"ל, וזש"ה והיה בכזיב, מלשון כל אדם כוזב. [שע"הג ד"פ]

וזה סוד חיים שאל ממך, כמ"ש בר"מ שעתיד משיח בן יוסף למות, ולא הבינו דבריו [של האר"י ז"ל]. והשם יודע נסתרות וסופו מוכיח על תחלתו שמת מורי החסיד זלה"ה בעונות הרבים. דברי מוהר"ו בספר החזיונות. השלמת היבור הזה מקונטרס אלה תולדות יצחק כתי"ק למוהר"ו ז"ל, פרק י"א דקי"ט וז"ל: והזהירנו מורי ז"ל מאד שנכוין בזה [מונת וכסא דוד עבדך] והנה לא הבינו דברי מורי זלה"ה בהזהירו אותנו בזה, וסופו הוכיח על אזהרתו שמת מורי ז"ל, בעונותינו הרבים והעצומים. עכ"ל מוהר"ו.

פירוש דבר זה קיבלתי ממורי הרב האלהי [מוהר"ח¹] זלה"ה, כי מי שהוא הגואל את ישראל יש נמצא בו שני סימנים (...) זהו משמו [מהר"ח¹] ז"ל. וכך נמצא ברבו האר"י זלה"ה. [תורת חכם די"ז להר"ח הכהן מובא בפירוש מקור ברוך לספר החזיונות דף י"ט]

יש לציין שדברי רבי שמואל ויטאל [א"ש] סומכים על עדות מוהר"ח ז"ל בספר החזיונות [ד"ט ז' ט'] שם הרב אברהם אבשלום שקלח את רבי מסעוד כהן להודיע למוהר"ח שיהיה משיח בן יוסף, ולותו רב, רבי אברהם אבשלום יהיה משיח בן דוד. ומכל האמור בכתבי מוהר"ח ז"ל, אין הדבר נכון ממה שקיבל מרבו האר"י ז"ל [היכרות רבי אברהם אבשלום דרך השליח רבי מסעוד הכהן היה קודם שמוהר"ח למד אלל האר"י ז"ל], אלל כי משיח בן יוסף הוא האר"י ז"ל ומשיח בן דוד הוא מוהר"ח. זית"א.

27. בת זוגו האמיתי של מוהר"ח וקירבתו לבנו רבי שמואל

א"ש: אמר לי מורי ז"ל כי בת זוגו האמיתית היא אדונתי אמי מב"ת. [שע"הג ד"קנו]

א"ש: כך שמעתי מפי אבא מארי ז"ל כי אמי הרבנית ג'אמיליה מב"ת היתה בת זוגו האמיתית וכן הוא היה אומר לה בפני כמה פעמים, ואותה השנה שמת הרב הגדול האר"י ז"ל נולדה אמי מב"ת. [שע"הג ד"קעג]

א"ש: (...) כי אמר לי מורי ז"ל יום אחד למה אני שותק ושומע מזה שאתה אומר ואיני גוער בך כמשפט האב לבן אעפ"י שאתה לפעמים מכעיס אותי, וגם יש בינינו אהבה גדולה יותר מדאי, להיות שאתה [מוהר"ח¹] אבי [רבי יוסף] ודי בזה. [שע"הג ד"קסו]

28. מוהר"ש"י לא קיבל בלבד מאביו רבי חיים

א"ש: מדברי רבותי ז"ל למדתי לומר כי לפי שבמלכות נכללים אח"כ כל הגבורות כנודע באותיות כל"ה, כ"ל ה', לכן גם אותיותיה הם בחינת מאות ע"ד הנז"ל באותיות ק"ץ ואותיות ר"ף, כנלע"ד. [שעה"הקד ד"רפב]

א"ש: שמעתי מן המקובלים הפשטנים שביארו במאמר הזה כפי הפשט וכו'. [שעה"מאמ ד"ו]

29. מוהרש"ו סידר שער הכוונות [ושערים אחרים] קודם הערותיו

א"ש: עוד מצאתי בשער ששי שער הכוונות בדף קפט בענין קדושא רבא וכו'. [שעה"הקד ד"ש]

א"ש: נלע"ד בבירור שנפל טעות קולמוס בלשון הזה, בהעתקת יד מורי אבי ז"ל, ולכן לא שלחתי בו יד. ונעל"ד להגיהו כך וכו'. [שעה"הקד ד"שמה]

א"ש: עיין גם בשער ו' שער הכוונות דף צ"ה ע"א ענין זה באר היטב גם כן. [שעה"מאמ ד"קה]

א"ש: עוד נת' סוד שם בניהו בדרוש הגלגולים וע"ש. [שעה"מאמ ד"רכב]

30. מוהרש"ו שלח לפעמים ידו בדרושים לתקנם כפי נוחו [דיבורו]

ילקוט פ' בא א"ר יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מחדש הזה לכם וכו' [שעה"מאמ ד"ר/ריא, מזולתו] א"ש: פשוט הוא שהלשון כלו מוטעה ואין בי כח לפשוט את ידי בו.

א"ש: עוד מצאתי בשער הגלגול שכתב מורי זלה"ה עוד ב' דרושים על ביאור המשנה הזאת. ואעפ"י שהם מקושרים עם הדרושים ההם, אמרתי אני אל לבי ביותר הם מקושרים במקום הזה כאשר עיניך תחזנה מישרים. [שעה"מאמ ד"רכ, הוספות מהרש"ו]

א"ש: עד כה עזרני ה', והשלמתי כל מאמרי רשב"י זלה"ה ומאמרי רז"ל (...) מצאתי גם כן באמתחות אחרים (...) מאמרים מכתובת יד הרב הגדול המשביר זלה"ה, (...) ורובם מלאים טעות ואין לאל ידי לתקן אותם בידיעתי (...) ומה אדבר אני הפעוט בדברי האר"י הגדול, אשר מפני זה מנעתי את עצמי מלשים אותם בספרותי, חוץ מאמר ר' לוי בן וכו' פסיעותיו של אברהם אע"ה, אשר העתקתי אותו ותקנתי אותו כפי ידיעתי וכו'. [שעה"מאמ ד"רכח]

א"ש: נלע"ד שהמאמר הזה הועתק מכתובת ידי הרב עצמו [האר"י ז"ל] והמעתיק טעה בהעתקו וכבר תקנתי בו מה שיכולתי לתקן, ושגיאות מי יבין, ולא נמצא בו יותר. [שעה"מאמ ד"רנב]

א"ש: בפשיטות נראה לי שהמאמר הזה אינו מן הרב הגדול זלה"ה אלא מאחד מתלמידיו. ועכ"ז, כבר ישבתי בדבריו מה שיכולתי עד מקום שהגיעה ידי, ושגיאות מי יבין, וה' יכפר בעד. [שעה"מאמ ד"רנט]

א"ש: עוד בארתי זה המאמר כיד ה' הטובה עלי ונאבד ממני, וכעת בחודש מנחם שנת התי"ד ליצירה [1654 למני] מצאתיו שלי"ת, וזהו וכו'. (...) חדשתי אותו בערב חג שבועות שנת השפ"ט ליצירה [1629 למני]. שמואל ויטאל. [שעה"מאמ ד"רס - רס"ב הוספות מהרש"ו ז"ל]

הגהות על הזוהר להרח"ו.

א"ש: גם בדפוס המגיה תמה בזה. ואני חדשתי שמא אותיות בחמה במילואיהם שהם עשרה וזהו החשבון בזה, בי"ת חי"ת מ"ם ה"א הרי נ"ה ועשרה. [שעה"מאמ"ד"רסג]

א"ש: כך מצאתי ולא מצאתי את ידי להבין הענין כלל וראיתי בספרים אחרים לזולת כמה נוסחאות, וכלם אין להם הבנה כלל. [שער"הק דק"ן]

דף י"ז ע"א: א"ש: עיין פע"ח (?!?) [הגהות א"ש בשער הכוונות]

א"ש: בתחילה אכתוב דרוש אחד בקדושה ממה שנמצא מכ"י הרב האר"י ז"ל עצמו ואח"כ אכתוב מכתיבת אבא מורי ז"ל. ד"לח ע"ב [הגהות א"ש בשער הכוונות]

א"ש: מצאתי כתיבת יד מורי הרב ז"ל מועתק מידי הרב מהרי"א זלה"ה במחזור שלו כמנהג האשכנזים, ואמרתי להעתיקו כאן אעפ"י שלא מלאני לבי לאומרו, ואולי כוננת הרב זלה"ה לאומרו כעוסק בתורה ולית קפידא בזה וכו'.

31. כתבי הגניזה שבבית עלמין ירושלים [המכונים מהדורא בתרא]

לשון מהר"א אזולאי בהקדמתו לספר אור החמה: ובחמלת ה' עלי באו לידי רוב ספרי הרב האלהי כמהרח"ו נר"ן אשר קבל מהרב אלהי הרי"א זלה"ה עם ביאור קצת לשונות מספר הזוהר, אשר חידש הוא [מהרח"ו] נר"ן קודם שלמד עם האלהי הרי"א זלה"ה.

ספר בית מועד למוהרח"ו

לפני כמה שנים יצא לאור ספר בית מועד המיוחס למוהרח"ו ז"ל. ספר זה שומש הרבה בישיבת בית אל המקובלים בראשות הרש"ש ז"ל. אמנם, המבין במקורות המדוייקים בתקופה זו, וזאת שלפניה, יראה שמקור הספר הזה אינו נקי כלל ומאוד משובש. ובעז"ה, נוציא בקרוב קונטרס על המקורות שאינם מדוייקים ומנהגיהם שמקורם במקובלים אחרים אבל אינם מהאר"י ז"ל וממוהרח"ו ז"ל.

ג' בחינות בענין נוסח האר"י ז"ל:

1. לא בהכרח שנוסח האר"י ז"ל הוא מה שמוכא בכתבי מוהר"ו ז"ל מחוץ לנוסח ותיקון התפילה המופיעים בפירוש אלא אפשר שזו נוסח מוהר"ו ז"ל האישי, ובהעדר גלוי דעת רבו ז"ל, המשיך בנוסח אבותיו כיאה לכל ת"ח.
2. מה שמוכא בכתבי מוהר"ו ז"ל אינו מתיקון האר"י ז"ל ע"י אליהו הנביא ז"ל אלא מה שמוכא במפורש בשם נוסח התפילה – והשאר אינו דווקא מהאר"י ז"ל
3. נוסח סידור רפ"ד ווניצ'יה שבו הגה מוהר"ו את התפילה בשם האר"י ז"ל אינו נוסח האר"י ז"ל וגם לא נוסח מוהר"ו ז"ל, כי רק בסיס לתיקונים – ולרוב, היו עדיין מתפללים בסידורים כת"י שהיו כותבים עצמם עם הגהות. ודלא כדברי הרב ריימיר בתפילת החיים.

כתבי די קודשו של רבי חיים וויטאל ז"ל השלמים הם שער התפלה, שער הגלגול, שער המצוות, שער רוח הקודש, וספר החזיונות, שכולם נדפסו לאחרונה [דפוס אהבת שלום ודפוס שובי נפשי]

עיקר פסקי ומנהגי האר"י ז"ל הוא תיקון ההלכה ממה שנהגו וטעו.

בענין דברי מוהר"ו ז"ל בספר החזיונות [דרג"ה ס' ס"ה]: הנה כמה טרח הרב חיים המקובל להחזיר בתשובה לאנשי דמשק ולא יכול להם. והנה עתה בא הזקן הרב אברהם הלוי והוא ישיבם בתשובה בעל כרחם ובימיו תבוא הגאולה. ויאמר הוא והנה כתוב, הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, שהוא משבט לוי. ויאמרו לו, והנה אליהו ישתנה שמו ויקרא אברהם. עכ"ל מוהר"ו. ואני הקטן מוסיף, אליה גמט' לוי. ופשוט. זית"א.

הערה מהמהדיר [אהבת שלום] הערה ספ' שכ"ב דף קמ"ה וז"ל: בכת"י ג' שהיה תחת יד הרש"ש הוסיף הרש"ש בהגהה בגליון: העיד לי הר"ש הלוי מורי [שד"ר, עורך בית מועד, בנו של רבי בנימין הלוי] וכו'.

הודו לבורא אל עולם מלא חסדו

בית אריא"ל

א'דוננו ר'בי י'צחק א'שכנזי ל'זריא

שו"ת בפסקי ומנהגי האר"י ז"ל

זית"א דכיא

ארץ ישראל

חשוון תשע"ט

מבוא קצר

הספר הזה בנוי באופן שכותרת הפסיקא היא בדרך כלל מה שרשום בכמה ספרים ואינו מאומת ע"פ כתבי האר"י ז"ל האמיתיים [כתבי יד קודשו של רבי חיים יטאל ז"ל] שברשותנו כיום. למשל, אם כתוב לומר 'כיפת הירדן כל שהיא בלי מ"ם' בכותרת, דיבור זה מופיע בשלמי ציבור. ולכן, בגוף התשובה מופיעה ההוכחה שכן צריך לומר מכיפת הירדן כל שהיא, עם מ"ם, כדברי האר"י ז"ל כפי שמסר למוהר"ח ז"ל פה אל פה. וכך הוא דרך הספר הזה. גם, אף שבוודאי שכחנו לעסוק בעוד עניינים הקשורים להאר"י הקדוש, ה' יזכנו להשלים אם חסר. ומכיוון שרוב ספרינו וחבורותינו מפוזרים, היה קשה לאסוף את כל החומר וה' יכפר בעדנו וימחול עח"פ. אמן.

גם, כל משפט מסמון בשחור כזה ובסופו מספר הדף כזה [ד"בר] מקורו משער התפלה לרבי חיים ויטאל.

לא היה לנו שום קיטור על ספר ומחבר אחד או אחר ח"ו, ומטרתנו אינה לפגוע בשום אדם ותורתו, אלא שהוספנו ספר זה ל'שער האמת', כדי לברר את הטוב מהפסולת, ובעה"א, שלא תיפול שום שגיאה בדינו, ואם נפלה חלילה, אנו מבקשים מכבודכם להעיר לנו בכל אופן שאפשר.

רוב הספרים בעיקר הם לשימוש בניי שיי' בעז"ה, וכולנו אחים.

הספר הזה נכתב ונשלם אחרי ש'שער האמת' הוגש לצדיק מזקני הדור הג' רבי אהרן משה הכהן שליט"א ה' יאריך ימיו בטוב ובנעימים ויזכה לשמחת בית השואבה בבנין אריא"ל, אנס"ו.

תודה בעיקר לרה"ג דניאל הכהן סטבסקי שליט"א, ה' יגן עליו ויתן לו רפואה שלמה בריא אולם רווח והצלחה, וינהיג אותנו בדרכו הקדושה הטהורה באהבה ושלוש.

הספר הזה נכתב גם בזכות ה' אברהם עובדיה נ"י ה' יתן לו כל משאלות ליבו לטובה, שמחה ובריאות שלום ושפע.

ואנו בני נביאים, כאוד גחלים מצפים, ואחינו בני ישראל, נשתחוה בבית אריא"ל.

איברהם זית'ון

ש"ץ = שלמי ציבור לרבי י. אלגאזי

של"ח = שלמי חגיגה לרבי י. אלגאזי

פע"ח = פרי עץ חיים, מסידור כתבי הגניזה מר"מ פאפיראש ע"פ רבו ר"י צמח [עם הוספות רמ"ע מפאנו ורבי נתן שפירא וחברים]

בחרנו בספרים אלו [בעיקר שלמי ציבור ושלמי חגיגה לר"י אלגאזי] כי היו מקור לרוב הסידורים והפוסקים האחרונים.

מכתב ממנו"ר ידיד נפשי הר"הג

הרב דניאל הכהן סטבסקי שליט"א

שו"ת בית אריא"ל

277 בענין נוסח התפילה
בענין הגמטריות

חול

278 נטילת ידיים למי שניעור כל הלילה
בקשת רבש"ע הריני מוחל וסולח
נתינת המיטה

279 השכיבנו בק"ש על המיטה
סדר השכיבה להאר"י ז"ל בשבת
ההולך ד' אמות חייב מיתה
לומר ברכות השחר מיד אחרי הצות
והערב נא בו"ו

280 קשירת הסנדל בשמאל תחילה

281 תיקון הצות ביום טוב ובשבת
תיקון הצות בשנה שביעית
תיקון הצות בעומר
לילה לאו זמן ציצית
טלית קטן של לילה

282 טלית קטן בשעת הזיווג

283 שיעור הטלית
גילוי הציציות בחוץ
טלית קטן בב' חורים בכנף

284 עטיפת הישמעאלים
ברכת טלית גדול פוטרת טלית קטן
עיטוף הטלית גדול וברכתו

285 ציציות בבית הכסא [שירותים]

286 ברכת התפילין
כריכת הזרוע קודם הנחת תפילין דראש
כריכת הרצועה סביב האצבע

287 כריכת רצועת התפילין באצבע בעמידה
אורך רצועת היד
תפילין דר"ת בימי אבילות
מקור לאות חי"ת בצורת ו"ו וזיי"ן

288 סידור תפילין של ראש ושל יד בכיס
הידוק רצועות הראש
רצועות תפילין על הקרקע
חוט של גיד

- 289 כסוי המצח בטלית
היוצא מפתח ביתו
להיות מעשרה ראשונים בבית הכנסת
- 290 הקפות בבית הכנסת
אף כיפת הירדן
נוסח הקדיש: לעלמי עלמיא
- 291 נוסח הקדיש: מן כל
- 292 כ"ח תיבות וכ"ח אותיות שבקדיש
לעמוד בקדיש [וקדיש ליל שבת]
לשבת בקדיש
- 293 תפילת חנה
הודו לה' קראו בשמו
אמירת מזמור למנצח בנגינות בצורת המנורה
לעמוד באמירת מזמור לתודה
הפסק בפיוטים בין ברוך שאמר לישתבח
- 294 אמירת פסוק וחרה אף ה' בלחש בק"ש
לאחוז הציציות בין קמיצה לזרת
כפילות ה' אלהיכם אמת ליחיד
משמוש התפילין לפני העמידה
- 295 ג' פסיעות קודם העמידה ואחריה
נוסח העמידה
- 297 ולא לכרוע את הברכיים
שלא להשמיע באוזניו
ברוך הוא וברוך שמו
אנא ה' אלהינו ולאחי אבותינו
- 298 אותיות מנצפ"ך בווידוי
נפילת אפיים על זרוע שמאל
פתיחת ס"ת בהיכל
בריך שמייה בחול
- 299 ס"ת פתוח בהליכה וחזרה להיכל
להסתכל באותיות שמו בס"ת בשעת ההגבהה
תיק או מעיל לס"ת
קדיש קודם או אחרי אשרי
קדיש לעולה משלים לס"ת בשבת
- 300 ג' פסוקים אחרי פיטום הקטורת
שיר של יום
לחלוץ תפילין של יד בעמידה
- 301 ביציאת מבית הכנסת
ללמוד מיד עם תפילין אחרי התפילה
לומר מזמורים וברכי נפשי בר"ח לפני תפילת ערבית
לומר חצי קדיש קודם ברכו בערבית
צדקה בערבית
- 302 לימוד וקריאת תנ"ך בלילה

אכילה

- 303 ל' מיני פירות האילן ע"פ מוהרח"ו
טבילת פרוסת המוציא ג"פ במלח
ברכת הטוב והמטיב
אגודת אזור בשולחן

ברכת המזון

- 304 הב לן ונברך ביחיד וברבים
מים אחרונים
לכסות את הסכינים קודם ברכת המזון בחול ובשבת
305 להזכיר חרבן הבית בברכת המזון
לברך עם כובע ומעיל
כוס של ברכה אפילו ביחיד

ערב שבת

- 306 שמו"ת מיד אחרי התפילה
קניית צרכי שבת
טבילה במקוה אחרי חצות
307 טבילה סמוך לשקיעה
מספר הטבילות
308 מספר טבילות במקוה
מקוה ידיים
מיקום הטבילות
פסוק כל כלי יוצר אחרי הטבילה
ראיה מהאר"י ז"ל ומהבעש"ט מאמירת דברי קדושה בתוך המקוה
309 הזיעה כתיקון עוון שז"ל
לפנות קורי עכביש
גזיזת צפרנים כסדר האבודרהם
ד' חלות במקום י"ב
י"ב לחמים בשבת
310 עריכת השלחן ע"י הבעל תיקון להיפוך המיטה
אמירת טועמיה חיים זכו
י"ב לחמים ביום טוב
טלטול במקום שאין בו עירוב
מספר הנרות
311 תיקון הנר ע"י הבעל
מיקום הנרות אם על השולחן
כוונת לבישת הבגדים
312 בגדים שחורים בשבת
גזירת פיאות הראש
313 תפילת מנחת ערב שבת סמוך לשקיעה
תפילת מנחת ערב שבת בתפילין
סדר קבלת שבת בשדה

- 315 זמן קבלת שבת בשדה
לבישת טלית מצוייצת כהלכה אחרי השקיעה
- 316 סדר קבלת שבת בבית
מספר הקפות סביב השולחן

ליל שבת

- 317 ביטול חצי קדיש לטובת כגוונא
לעמוד בחצי קדיש
- 318 אופן אמירת תפילות של שבת
נוסח הפורס סוכת רחמים ושלוש
לעמוד ב'זפורוס עלינו' לקבל תוספת נשמה
עמידה בעיניים פתוחות.
להתפלל בשבת בעיניים פתוחות
זכר למעשה בראשית
- 319 בה-בו-בם
שבת קדשך – שבתות קדשך
הוספת ב' התיבות 'יום הששי' לויכלו שאחרי העמידה
פיוט יגדל אלהים חי
- 320 אמירת פיוטי הראשונים

קידוש דליל שבת

- 321 לקדש מיד בבית
אמירת שבת שלום [ומבורך] דווקא בבית
הרחת הבשמים
כמה הדסים
- 322 אמירת זכור ושמור בלילה
נשיקת יד שמאל של אימו
אמירת אתקינו סעודתא
- 323 מספר הקפות סביב השולחן
אסדר בשבחין קודם הקידוש
- 324 פסקת שביתין ושביקין בפיוט אסדר בשבחין
מזמור לדוד ה' רועי בג' הסעודות
- 325 מזיגת יין הקידוש קודם שתאמר הקידוש.
מקור מזיגת היין בג' טיפות מים
טעימה בישיבה.
- 326 למבצע על ריפתא
לאכול תפוח עץ אדום
קריאת מסכת בקבלת שבת ובסעודת ליל שבת
- 327 קודם שיטול מים אחרונים יְדֵי אֶסְחִי וכו'.
שאריות הלחם על שלוחן
קריאת מס' ערובין
סדר ק"ש על המיטה בליל שבת

יום שבת

- 328 טבילה במקוה בעת הצורך
הקפות בבית הכנסת
האדרת והאמונה
- 329 סדר המזמורים קודם ברוך שאמר
קבלת נפש דדכורא בנשמת כל חי
בריך שמיה בכל הוצאת ס"ת
נוסח בריך שמיה
- 330 ס"ת בארון ומחוץ לו
ס"ת פתוח בעת הולכתו לבימה
קידוש היום מיושב
אמירת דא סעודתא קודם הקידוש
פסוק על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו
- 331 טעימת מגדנים
אכילת הדגים בכל הג' הסעודות.
- 332 סדר לימוד היום
עיטוף הטלית קודם ואני תפילתי
מי עוטף את הטלית
אתקינו סעודתא זעיר/זהיר, אנפין/אפין
- 333 פיוט בני היכלא
מזמורים במוצ"ש
אמירת שובה בערבית דמוצ"ש
אמירת יושב בסתר עליון

הבדלה

- 334 הבדלה בבית הכנסת
להריח ההדס ג' פעמים כנגד נפש רוח נשמה.
נר של הבדלה בנר של שבת
אמירת ויתן לך בביהכ"נ או בבית
אין ראוי להתעסק במלאכה
סעודה רביעית עד חצות
נוסח דא היא סעודתא דדוד מלכא משיחא

ראש חודש וברכת הלבנה

- 336 כפילות הפסוקים בהלל
שלא להניח תפילין בראש חודש
ברכת הלבנה
מזמורים בהתחלת ברכת הלבנה
- 337 גיעור הכיסים
לְעֲמוּסֵי בָּטָן
עניית עליכם שלום למברך שלום עליכם

פסח

- 338 תיקון הנשמות בברכת האילנות
בדיקת חמוץ
י' פתיתים לבדיקת חמוץ
הכנת החרוסת
- 339 זיעה בערב פסח כתיקון שז"ל
ברכת מעין ז' בשבת שחל בו ליל פסח
סדר הקערה

ליל פסח

- 340 נוסח הָא (הָא) לחמא עניא
אמירת הא לחמא עניא על חצי המצה
שפיכות הכוס בי' מכות
- 341 אכילת אפיקומן עד חצות
אמירת י"ג מידות בימים טובים
מזמור השמים מספרים כבוד
מזמור של החג
- 342 ליל שביעי של פסח כמסוגל ללמוד הקבלה
מזמור השמים מספרים וכו' בימי חול המועד

ספירת העומר

- 343 אמירת אנא בכח בספירת העומר
ל"ג בעומר
מקור הליל רשב"י כיום פטירתו
גילוח במ"ח לעומר

חג שבועות

- 344 קידוש בליל שבועות
לעמוד בקריאת עשרת הדברות
- 345 סדר הלימוד
סדר הלימוד לפי שער הכוונות
- 346 כוונת התנ"ך
לימוד המשניות
אדרא רבא וזוטא
השתלשלות סדר לימוד ליל שבועות
- 347 לימוד בכנפויה ולא ביחיד
סיום הלימוד קודם חצות.
לחדש חידושים בליל שבועות

בין המיצרים

- 348 אמירת תיקון חצות בחצות היום

תשעה באב

- אפר על המצח
אמירת נחם רק במנחה
הנחת תפילין בבוקר
ברכת הלבנה במוצי ט"ב
- 349

ראש השנה

- פיוט אחות קטנה
נוסח נ' שערים שבקדיש
מזמור לדוד אורי וישעי
תפילת הפרנסה בימים נוראים
להתחיל בתפוח בדבש
בכייה בימים או בתפילות ימים נוראים
אבינו מלכינו בשבת
מספר התקיעות
שינה אחרי חצות
כפילות ג"פ מו אל כמוך וגו' בתשליך
ניעור הכיסים בתשליך
- 350
- 351
- 352

יום הכיפורים

- עטיפת טלית גדול בליל יוה"כ בלי ברכה
עטיפת טלית גדול בערב יוה"כ בברכה
אמירת כל נדרי [ביום או בלילה ?]
להתפלל את העברנין
קניית ס"ת דכל נדרי בדמים
להיות ניעור כל ליל יוה"כ
מקוה ביום כיפור
- 353
- 354

חג סוכות

- איגוד הלולב ומיניו
כמה קשרים לאגד בלולב
קישוט הלולב בחוטים של משי
נטילת לולב בבית ובסוכה
סדר נטילת הלולב
הקפת הבימה בלי לולב
נענועים בשעת ההקפות
הולכת הלולב בהקפות
סדר ישיבה בסוכה ונוסח 'עולו'
כסא האושפיזין וקישוטי הסוכה
- 356
- 357
- 358
- 359

הושענא רבה

- סדר הלימוד בלילה
- 360

מקרא עד חצות
חבטת ההערבות
סדר ההקפות

חנוכה

361 ברכה על המנהג
362 הנחת הנרות בז' טפחים

פורים

363 שתייה עד דלא ידע

עניינים שונים

364 תהלים הם בעולם היצירה
סדר כתיבת הח' שערים למוהרח"ו ז"ל:
365 מקור אחר
מוהרח"ו ז"ל בענין מנהגי האר"י ז"ל
366 כתבי "מהדורא בתרא"
האר"י ז"ל התייתם מאביו ואמו בקטנותו.
הבן של רבי יוסף קארו שידך את בת האר"י ז"ל
אם האר"י ז"ל לימד את תלמידיו
367 בענין גלגול האר"י ז"ל

תיקון לדורות

368 זיהוי טעויות או הוספות זרות
369
370 הקדמת מרן השו"ע

בענין נוסח התפילה

והרב האר"י ז"ל כתב שסדר תפלת הספרדים עולה בכל הי"ב שיערים שבשמים הנוכרים לעיל. שייץ דרנ"ח.

ומה שכתוב בש"ץ, מקורו בנגיד ומצוה, במשנת חסידים ובפרט הרחיד"א בקשר גודל [יב, ט] הכותב: אבל תפלת נוסח הספרדים עולה בכל אחד מי"ב שיערים. (האר"י ז"ל). עכ"ל.

ואין זה כלל מהאר"י ז"ל להיפך, כי הוא ז"ל חיזק לשמור כל אחד ואחד נוסח מבית אביו, ועליו להוסיף תיקוני התפילה שהוא ז"ל מסר לתלמידו, מוהרח"ו ז"ל. וכנ"ל בענין נוסח ספרד לחסידים, אחרי שיעקר נוסח תפילת הבעש"ט זיע"א מבוסס על נוסח אשכנז הקדמון, [ולכן, לא תמצא בו חתימת זמכניע מינים וזדים, והוא פשוט].

וז"ל מוהרח"ו: אמר לי מורי ז"ל שיש ברקיע שנים עשר שיערים כמנין י"ב שבטים וכל שבט ושבת תפלתו עולה דרך שער א' מיוחד לו והם סוד הי"ב שיערים הנז' בסוף ספר יחזקאל.

והנה אין ספק כי אם תפלות כל השבטים שוות לא היו צריכות אל י"ב שיערים וכל שער ושער יש לו דרך בפני עצמו אלא ודאי מוכרח הוא שכיון שתפלותיהם משונות לכן צריכות שיערים מיוחדים לכל א' וא', כי כפי מקור ושורש נשמות השבט ההוא כך צריך להיות סדר תפלתו. ולכן ראוי כל א' וא' להחזיק במנהג סדר תפלתו במנהג אבותיו לפי שאין אתנו יודע מי הוא משבט זה ומי הוא משבט זה. [שער התפלה דף ק"ף]

כמה מקורות בהאר"י ז"ל שאין קפידא בגמטריה ולא מעכב הכוונה

(...) ושם אלהים ושדי ואהיה עולים תכ"א ואין קפידא אחד יתר בגימטריא. [שעכתב"מ ד"ק]

א"ש: מלבד תיבת הללויה שאינה מן המנין. [שער"הק דקי"ב]

א"ש: גלע"ד שאין קפידא באות א' המיותרת מחמא"ה לחמ"ה. [שעה"הקד ד"עח]

באופן כי כ"ח אותיות ותיבות הקדיש הינם דרך כוונה וגמטריה – אלא שאין לגעור או להוסיף בנוסח הקדיש כפי שמוהרח"ו ז"ל קיבל מרבו האר"י ז"ל וקבעהו ברשימת תיקוני תפילה בדרוש נוסח התפלה.

חול

נטילת ידים למי שניעור כל הלילה

לא מובא בשו"ע וגם לא בהאר"י ז"ל שיש בכירור ליטול ידים בשחרית למי שלא ישן כל הלילה וק"ו בענין הברכה. אולם נמצא בספר יש שכר ע"פ זוהר ויגש [עמוד תנ"י] כי צריך ליטול ידיו פעם שנית למי שקם קודם עמוד השחר, וחזר לישון קודם אור היום [ועיין לשון מוהר"ו המביא דברי רבו, במי שקם לתיקון חצות וחזר לישון בלילה, שיש לו לקום עוד פעם קודם עמוד השחר ללמוד ולהעיר השחר, ולא מופיע שמה שיש ליטול ידיו עוד פעם].

בקשת רבש"ע הריני מוחל וסולח

תפילה זו אינה מופיע בכתבי האר"י ז"ל. היא הוספת רבי יעקב צמח וז"ל ע"פ סידורי תפילה. עיין בספרו זה זיהב ובנגיד ומצוה דק"ט ע"פ הסידורים: ויש תפילת רבי נחמיה בן הקנה ומר זוטרא במס' מגילה כ"ח ע"א.

נתינת המיטה

א"ש: היפך סברת כל הפוסקים ז"ל ועיי"ש. [שע"המצ ד"י]

אם שער התפלה מסדרו של מוהר"ו היה נדפס קודם שער הכוונות, בלי הגהות מהרש"ו, היו מבינים אחרת דברי האר"י ז"ל: המיטה בין צפון לדרום, והבחינות בשעת הזיווג ראשו במזרח וכו'. ולא ראינו שהאר"י ז"ל פעם אחת הנהיג הנהגה שסותרת גם פשט התלמוד וגם פשט הזוהר. כי בזוהר פר' במדבר מופיע כמה פעמים, שהמיטה בין צפון לדרום, הוי"ן בני"ת ת"ח. ואף פעם מובא שיש לשים את הראש במזרח. מה גם שבהקדמת התיקוני זוהר אינו קשור לנתינת המיטה. ועוד, אם נתינת המיטה אינה רק בענין הזיווג, ומה שאינו בענין הזיווג? הרי על כורחך שנתנת המיטה היא בכלל ולא דווקא בשעת הזיווג. ועוד מדברי הרמב"ם המובא באופן השינה בסדר השכיבה למעלה, יש לישון בצד שמאל. ואיך יפשוט דרועותיו, ימין ושמאל, א' לדרום וא' לצפון? והרי, שדוגמת בריאת האדם לא היה זווג כלל, אם "לא טוב היות האדם לבדו", ואם אחר באחור. ועולה מכל זה, שאם היה צריך לתת את המיטה בין מזרח למערב, מוהר"ו לא היה מתחיל במילים "ענין נתינת המיטה בין צפון לדרום", וזו היא הגהת מוהרש"ו שגרמה להבין אחרת מפשט מוהר"ו אביו ז"ל. והאמת היא, שאין דרכו של האר"י ז"ל למנוע מיהודי לקיים מצוה, ואם כן, איך יתן מיטתו באופן שאינו יכול לסדר אותה בין מזרח למערב? על כרחך שהוא צריך לכונן ראשו מזרח וכו' בשעת הזיווג, ושעיקר המיטה תהיה בין צפון לדרום, בין באורך בין ברוחב. אמנם, האמת שכל זה מכח הסברה. אבל דברי האר"י ז"ל כפשוטם חיים וקיימים, והבוחר יבחר.

השכיבנו בק"ש על המיטה

הר"י צמח בנגיד ומצוה [דק"ט] מביא ששמע מהחכמים שרבי אפרים פנצ'רי היה אומר השכיבנו בלי ברכה בסוף וטוב הוא לאומרו כן. עכ"ל. וזו, אף שהביא לפני כן וז"ל: השכיבנו לא נזכר בספרי הר"ח זל"ה בק"ש על המטה כי אם בק"ש של ערבית. עכ"ל

סדר השכיבה להאר"י ז"ל בשבת

ושמעתי כי מורי ז"ל היה נוהג בכל ליל טבילת מצוה להיות נעור עד חצי הלילה ועוסק בתורה ואח"כ משמש מטתו ואח"כ קורא ק"ש ויישן. וטעמו של דבר כדי שלא יבא לידי הרהור כלל על מיטתו ואולי יבא לידי קרי ח"ו, אבל לא שמעתי ממנו ז"ל. [שע"המוצ בראשית]
משמע שאפילו שנטמא ע"י תשמיש המיטה, מותר לקרוא ק"ש, כך שדעת האר"י ז"ל כדעת השו"ע, שמותר לקרוא ק"ש אף שטמא ולא טבל. ויש לציין צורת כתיבת מוהר"ח ז"ל שהשתמש פעמיים במילים ושמעתי כי מורי ז"ל/אבל לא שמעתי ממנו ז"ל, ולא לחינם דייק.

ההולך ד' אמות חייב מיתה

אסור לילך האדם בשחרית ארבע אמות בלא נטילת ידים ואמרו בזה [ח"א דף י' ע"ב לפי גירסת ספר אור הלבנה וכך הוא ברבי מאיר אבן גבאי זיע"א], ההולך ד' אמות בלא נטילת ידים חייב מיתה. ש"צ דמ"ה אות א'.

אמנם, נוסח הזוהר הזה לא מופיע בשום שער מח' שערים של מוהר"ח. גם לא הזהרתו לילך ד' אמות בלי נטילת ידים.

כל הי"ח ברכות שיש מן על נטילת ידים עד סוף ברכת התורה חייב אדם לסדרם ולברכם בכל יום אעפ"י שלא נתחייב הוא בהם (...). לפי שעל מנהגו של עולם נתקנו (...) וגם חוץ מברכת על נטילת ידים ומברכת אשר יצר ששתי ברכות אלו אם לא נתחייב בהם אין לו לברך עליהם. [שער התפלה דף ל"ה ענין ברכות השחר]

יש לסדר את כל ברכות השחר בביתו בקומו ממיטתו (שם ד"לה):

ולא נראה שיש אזהרה מסויימת ליטול מיד בקומו ממיטתו, כי הרי, היברך כל הח"י ברכות ביחד עדיין במיטתו, וזה אי אפשר. ובהעדר ברור הדין בהאר"י ז"ל, לך קח מהשו"ע ופוק חזי עימא דבר. והרוצה להחמיר יחמיר לעצמו, בעיקר שיש ג' גירסאות בזהר ולא לכולי עלמא עסקינן.

ברכת אלהי נשמה מיד אחרי ברכת אשר יצר בלי שום הפסק כלל

כתב הרב האר"י ז"ל. ש"ץ דקי"א.

אולם מבואר בשער התפלה כי דווקא ברכת אשר יצר וברכת נטילת ידים אינם קשורים לברכות השחר.

לומר ברכות השחר מיד אחרי הצות,

בין למי שקם בחצות בין למי שניעור כל הלילה ולא ישן, רק ברכות התורה יאמרם מאשמורת הבוקר. ש"ץ דקי"ג/ק"ד בשם כתבי הרש"ש ז"ל.

אמנם אין כן דעת האר"י ז"ל שהיה מברך כל הברכות כולל ברכות התורה. וז"ל מוהר"ח ז"ל בשער התפלה: ענין מנהג מורי ז"ל בקומו בלילה אף אם היה קודם אור היום, היה מסדר כל הברכות של שחר עד פרשת העקידה ואח"כ היה קורא ועוסק בתורה, ובהאיר היום היה מתעטף בתחלה בציצית ואח"כ היה מניח תפילין, הפך מן המקדימים התפילין אל הטלית, וטעות גמורה היא בידם כמו שיתבאר סודם למטה ב"ה. ואח"כ היה מתחיל תפלתו ואומר מן פרשת העקידה ואילך. [ד"לה]:

ברכת הנותן ליעף כח אחרי מלביש ערומים

למי שנהג כדעת האר"י ז"ל. ש"ץ דקי"ח.
וכן משמע הוא בשער התפלה דף ל"ח.

והערב נא בוי"ו

מה שכתבו שהם ב' ברכות וניסו ליישב מנהג האר"י ז"ל לענות אמן בין הראשונה לשנייה נראה מאוד דחוק. ואפשר שהם ב' ברכות שונות ולא א' הסוגרת את הראשונה, כי הרי, רוב ברכות השחר הם ברכות שבה, אולם ברכת על דברי תורה [או 'לעסוק בתורה' לנוסח אשכנז] הוא ברכת המצוה כי מכילה 'אשר קידשנו במצותיו וציונו' מה שאין כן לשאר הברכות. ואיך תסגור ברכה ממטבע אחר. ולכן, ו' הערב נא, אינו קשור לברכה הקודמת, ואם כן איך לגרוס הוספת הו"ו בהתחלת הפסקה [ו'הערב]? והמהומה של כמה פוסקים תמוהה, והרי כבר כתב הב"י ושינה בשולחנו הטהור שיש לומר 'והערב נא' ולא הערב נא בלי ו'ו. וז"ל הב"י ס' מז: ולענין מעשה נראה לומר והערב עם וי"ו שהרי לדברי האומרים שהיא ברכה אחת אם חיסר הו"ו הוי מפסיק באמצע הברכה ולדברי האומרים שהיא ברכה בפני עצמה אע"פ שאמרו עם וי"ו אין בכך כלום: עכ"ל. ודו"ק.

קשירת הסנדל בשמאל תחילה

הרב יעקב צמח בהגהותיו לעולת תמיד [עיין ברנו ליעקב להר"י צמח] חשב שזו טעות סופר ורשם כדעת הטור והשו"ע לקשור תחילה נעל שמאל, היפך האר"י ז"ל. ונראה שכל שער הכוונות המודפסים הלכו כדעת הר"י צמח היפך דעת האר"י ז"ל. אמנם, מופיע בשער הכוונות למוהרש"ו כתי"ק, גם בספר הכוונות להרמ"ז, ומביא כי הגמרא לא הכריעה בזה, ולכן לא מוכרח ממנה ושיש לקשור הנעל ימין בתחילה כדעת האר"י ז"ל, וז"ל מוהר"ח"ו בשער התפלה: ענין נעילת מנעליו. כבר ידעת המחלוקת שיש בסדר נעילתם ומה שתיקנו הפוסקים לצאת ידי מחלוקת הוא שילבש תחלה מנעל ימין ולא יקשרנו ואח"כ ילבש נעלו השמאלי ולא יקשרנו, ואח"כ יקשור של ימין ואח"כ יקשור של שמאל. עכ"ל. וכך הנוסח בספר הכוונות לר"א פנצירי [תלמיד מוהר"ח"ו בדמשק וממלא מקומו אחרי פטירת רבי חיים ויטאל – רבי אפרים פנצירי נקבר ע"י מוהר"ח"ו בדמשק] ובשער הכוונות לרבי עדרי סופר הרש"ש, וכך הוא בעולת תמיד.

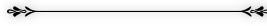

לאכול אחרי הצות לילה

מוהר"ח"ו ז"ל כתב בחצי הלילה אסור לטעום עד שיתפלל כדאיתא בזהר [ויקהל רט"ו ע"ב] בסוד לא תאכלו על הדם לא תנחשו. ש"ץ דנ"ד אות ח'. (...). תלמידי הרב האר"י ז"ל שבמקום אחר ושכן רצו לחלק בין אכילה לשתיה כמו שכתב הרמ"ז ז"ל. ומוסיף רבי אברהם חיון [ההוגה ספרי ש"ץ ושל"ח]: ואל תשגח במה שכתבו קצת משם מוהר"ח"ו ז"ל דבאשמורת היה אוכל מיני תרנגול, דאין לסמוך על זה, ופשוט דמוהר"ח"ו ז"ל לא עשה כזאת דאיסור גמור הוא לדברי הזהר, ואולי שהיה הרב חולה, וגברא דלאו שפיר חזי העד העיד לפני חכמים וכתוב בספר. עכ"ל. אמנם, כבר ביארנו ב'זכור לטוב' ע"פ השו"ע כי הקם רעב הוא בכלל החולים ומותר לו לאכול, לפחות כדי ליישב דעתו להתפלל. עיין שם.

תיקון הצות ביום טוב ובשבת

לשון שער התפלה ליל מוצאי שבת (דף ריט): גם דע כי במוצאי שבת קודם הצות לילה אסור להתאבל ולבכות על החרבן שלא כדברי אותם הנוהגים הפך מזה לומר קינות אחר תפילת ערבית דמוצאי שבת ונותנים טעם לדבריהם מפני שאז נחרב בית המקדש בעת מוצאי שבת כנודע. אבל דע לך כי הוא אסור גדול לפי שקדושת שבת נמשכת כל הלילה ההוא וכו'. עכ"ל. מבואר היטב שאם כן במוצ"ש לפני הצות לילה, ק"ו בליל שבת.

תיקון הצות בשנה שביעית

בלילי ר"ח או ימים שאין בהם נפילת אפים, אין לבכות ולהתאבל על החרבן ח"ו וגם אין לומר כל המזמורים והפסוקים הנ"ל [תיקון רחל ולאה] זולתי יתחיל ויאמר אלו המזמורים שסימנם כלא"ה [כאיל תערוג, לה' הארץ ומלואה, אלהים יחננו, הללויה אודה ה' בכל לבב] בלבד ולא עוד ואח"כ יעסוק בתורה. עכ"ל שער התפלה דרוש תיקון הצות [דף רי"ד רט"ו].
ואין לנו לחדש מנהגים על פי דרושים סברות וכוונות אלא כדרך האר"י ז"ל, שדרכו היא ליישב הדין והמנהג ע"פ הסוד. ולכן, מכיוון שאומרים תחנון בימי חול בשנת השביעית, לכן גם תיקון הצות יש לומר.

תיקון הצות בימי העומר

ואח"כ מזמור אלהים יחננו ויברכנו וכו' כלו. והענין כי אחר אשר השכינה תערוג כאיל ואח"כ ענה אותה במזמור יענך ה' ביום צרה, אז אנו שואלים על עצמנו אלהים יחננו ויברכנו לנו אנהנו ישראל התחתונים. ודע כי אם הוא באיזי לילה שבין פסח לעצרת שהם ימי הספירה תכוין בכל תיבה ותיבה ובכל אות ואות מן הנוגעים ומיוחדים לאותה הלילה במספר ימי העומר כנז' שם בדרוש ספירת העומר וע"ש. [דרוש תיקון הצות דרי"ה]

לילה לאו זמן ציצית

שער התפלה למוהר"ח ז"ל:
דע כי לילה לאו זמן ציצית הוא כנז' בגמרא אמנם אין זה אלא בענין טלית גדולה שבו מתעטף אדם ראשו [שם].

אבל הציצית קטן (...) נוהג אפילו בלילה. [דקצ"ג]
משמע שאם רוצה לברך אפילו בלילה על טלית קטן, רשאי. כי רק הטלית גדול, לילה לאו זמן ציצית, ואין לברך כמופיע בענין עטיפת טלית גדול בליל יום הכיפורים. ועיין בבית יוסף ס' ח' וז"ל: כן כתב בספר המצות, שריצב"א היה מברך בליל יום הכפורים כשהיה מתעטף בטליתו. וכן משמע בירושלמי דפרק קמא דקדושין, עד כאן לשונו. [של הרא"ש, והב"י לא מסכים לברך בלילה ע"פ הרמב"ם, וכך נראה גם לרא"ש].
ואף שלא מובא בפירוש בהאר"י ז"ל שיש לברך על טלית קטן בלילה [וסיבה פשוטה, כי לא היה מסירו לא בלילה ולא ביום אלא בבית המרחץ ובמקוה], וגם שאין לנהוג מנהגים שאינם מופיעים בפירוש בדברי מוהר"ח ז"ל, אפשר שהרוצה לברך בלילה בקומו ממיטתו קודם אשמורת הבוקר, ורוצה להחליף כסות לילה לכסות היום, מותר לו ע"פ הירושלמי וספר המצות המובא בב"י.

אמנם, גדול החידוש של האר"י ז"ל והוא ע"פ דברי מוהר"ח ז"ל:

אבל הציצית קטן (...) נוהג אפילו בלילה. [דקצ"ג]

והרי, לפי דעת האר"י ז"ל שהיה מברך על טלית קטן, כן מברכים על מנהג. וכך הוא בשו"ע [ס"ו] וז"ל:
על טלית קטן יבול לברך להתעטף וכו'. משמע כי ברכה על המנהג קאי בשו"ע, ורשות ביד האדם לברך,
ועיין מה שכתבנו בקיצור בפרק חנוכה.

טלית קטן של לילה

ולכן צריך לזהר שלא להסיר מעליו ציצית קטן לא ביום ולא בלילה ובשוכבו על מטתו יניח הטלית
קטן וישכב עמו במטה ואין שום זמן להסירו מעליו אלא בכניסתו לבית המרחץ. [ד"קצד]
עיין לשון מוהר"ח בענין השינה להניח הטלית קטן במטה ומשתמש במילה להניח בענין לבישת הטלית
קטן בלילה.

משמע שיש לברך כל פעם שלובש את טליתו. וכך למי שלובש טלית קטן המיועד ללילה, ופושט את
טליתו של יום, שלכאורה צריך לברך. אמנם, לילה לאו זמן ציצית ואיך יברך כשלובש טליתו בלילה? אלא,
מביא מוהר"ח ז"ל את המנהג הטוב ללבוש טלית גדול בליל יום הכיפורים, ובלי ברכה. לכן, אין צורך לברך
גם על טלית קטן שלובש בלילה.

משמע מדברי מוהר"ח ז"ל, שאף הנכנס לבית הכסא, ודלוא כהרמ"ע מפאנו שאסר. ועוד, מכיון שהטלית
קטן מתחת הבגדים, הרי שמכוסה במקום מטונף.

מדברי האר"י ז"ל, אין טלית קטן המיועד ללילה, אלא הוא אותו טלית קטן של היום, ודלא כהבן איש חי.
והרי, אם אין להסיר כלל מעליו אלא לבית המרחץ כדברי האר"י ז"ל, הרי גם אין להסירו בלילה, ואיך יחליף
לכסות לילה? ומה גם שהיה קם בחצות לילה, ואיך לא יברך [לאפוקי דעת שאין מברכין בלילה] כשהיה
מקפיד לברך כשיצא מבית המרחץ/המקווה? ומה גם שאם היה לו כסות לילה, הרי היה לו להחליף כסות
יום בלילה אחרי צאת הכוכבים, ובפירוש כתב מוהר"ח ז"ל שלילה לאו זמן ציצית רק לטלית גדול. משמע
שלטלית קטן כן. ולכן, מכל האמור ברור שלהאר"י ז"ל לא היה טלית קטן מיועד ללילה. ומה שנאמר על
כסות לילה הוא הלבוש, ולא הטלית, והרי מוהר"ח משתמש בלשון הנחה, ולא בלשון לבוש. לכן, מה
שאמרנו שלא טוב לישון בבגדי היום, פירוש, בגדיו ממש, ולא הטלית קטן.

ועיין כי מוהר"ח משתמש גם במילה הנחה לגבי לבוש הטלית קטן

צריך להקדים ולהניח הציצית קודם התפילין ואפילו הטלית הגדול של העיטוף היפך סבירת קצת
המקובלים המניחים התפילין קודם הציצית הגדול אחר שהניחו ציצית קטן וכמ"ש שאין לעשות כדברי
האחרים האומרים שהתפילין קודמין לכל בחינות הציצית. [ד"ו-ז]

אבל הציצית קטן (...) נוהג אפילו בלילה. [דקצ"ג]

ולכן צריך לזהר שלא להסיר מעליו ציצית קטן לא ביום ולא בלילה ובשוכבו על מטתו יניח הטלית
קטן וישכב עמו במטה ואין שום זמן להסירו מעליו אלא בכניסתו לבית המרחץ. [ד"קצד]
מתברר שאין טלית קטן מסוים ללילה.

טלית קטן בשעת הזיווג

מדברי מוהר"ח ז"ל עולה כי גם בשעת הזיווג יש ללבוש טלית קטן סביב צוארו כדאיתא במס' מנחות ל"ח
ע"ב, וזו המסקנה של זר זהב להר"י צמח [ד"ל/ל"א]. ואף שאין רמז מובהק בדברי האר"י ז"ל בענין הזה,
מ"מ לדברי האר"י ז"ל, אין להוריד כלל את הטלית קטן מהגוף אלא ברחיצה ובמקווה. והרי, המסבב גרונו
בטלית קטן מקיים גם דברי הרב ז"ל, כי אינו מוציא אותו, וגם לא עובר על מיאוס, מכיוון שאינו לובש אותו

– ועל כרחק, שאם היה צריך ללבוש טליתו בשעת הזווג, לפי האר"י ז"ל היה צריך ללבושו על הגופיה מתחת בדגדיו. והרי ידוע שע"פ הזוהר יש להקפיד ששום בגד יחצוץ בשעת הזווג, ואיך ילבש בגד או טלית? נמצאנו למדים, שדברי הגמרא והזוהר אלהים חיים הם ומשלימים אחד את השני כדברי מוהר"ח ז"ל בהקדמתו. ולכן, יש ללבוש טליתו הקטן סביב גרונו/צוארו. ודו"ק.

שיעור הטלית

לדעת השו"ע ולדעת האר"י ז"ל, שניהם כאחד, אין שיעור קבוע לטלית אלא כל אחד לפי גודלו, כדינא גמרא, עד סוף החזה, אחר וקדימה.

גילוי הציציות בחוץ

הן מדברי השו"ע שיש מצוה להסתכל תמיד בציציות הטלית כל היום, הן מאותו לשון של האר"י ז"ל וז"ל: ודע כי האדם צריך להסתכל בציציות בכל שעה ורגע וכמ"ש וראיתם אותו וכו' והוא תועלת גדול של הנשמה שלא תזדמן חטא לידה אם יזהר בכך וגם ישיג תועלת גדול (...) כי המסתכל בהם בעת תפלת שחרית בק"ש כשאומר פרשת ציצית צריך לכוין באופן א' כמו שנבארה שם במקומה ב"ה אבל המסתכל בהם באמצע היום שלא בזמן הנו' (...) ודע כי צריך להסתכל בהם שתי פעמים זו אחר זו [דט"ו]. ועוד ב' לשונות בשער התפלה:

גם יוציא הציציות החוצה כדרך השלכתם. [דכ"ד ע"ב].

והנה, כיוון שאלו האורות של הציציות עוברים דרך היסוד דאימא כנ"ל, ויוצאין לחוץ בגילוי, לכן נקרא הציציות בלשון כנף. (דכ"ג ע"ב).

מבואר בהחלט שבין השו"ע ובין האר"י ז"ל, יש להוציא הציציות בחוץ, ולא מובא בשום מקום באר"י ז"ל שיש לכסות אותם או להכניסם כלל. וכך היא עובדא דין איסור גרירת הציציות על קברי המתים משום לועג לרש, והוא פשוט.

יש להזכיר דברי השו"ע שיש שנהגו להטיל חוט לטלית כפי צבע הטלית. ואם כן, אף שאין לנו התכלת, מ"מ משמע מדברי האר"י ז"ל שלא לעיכובא. ונמצא, בין שהתכלת שנהגו קצת להטיל בציצית הוא הנכון, בין שלא, הרי שאף לדעת השו"ע אינו לעיכובא. גם מאותו מעשה שבזוהר מובן שליהודים סימן מופלג להכיר אחד בשני היה לגלות את ציציות טלית קטן [ופשוט שאינו מדובר בטלית גדול שבהכרח הציציות גלויות לחוץ], ובעל גבורות האר"י שליט"א מביא עדות נאמנה על הדור הקודם שהיו מגלים את ציציות טלית קטן, באופן שהציציות היו נראים לעין גם מתחת הגיובה [מעיל]. וכך, מוסיפים עוד נקודה אחת שבה האר"י ז"ל והשו"ע ז"ל הסכימו, ודלא נמי שרצה לפלג ביניהם, כך שהלכה וקבלה אחות הן, וכדברי מוהר"ח ז"ל בהקדמתו שהזוהר הוא המפרש דברי הש"ס, ולא חולק עליו אלא בזער מקרים, והאמת והשלום אהבו.

טלית קטן בב' חורים בכנף

גם ראיתי למורי ז"ל שבציצית קטן היה עושה שני נקבים סמוכים זה לזה כעין נקודת צירי בכל כנף וכנף מד' כנפות הטלית, והיה מוציא חוטי הציציות דרך שתי הנקבים ההם באופן שהיו שתי קצוות

חוטי הציציות מתגלים בצד א' החיצון, וסברא זו נמצאת בספר האגור, אבל לא היה מורי ז"ל עושה כן אלא בציצית קטן ולא בגדול. [די"ד]

ויש שכתבו בזה ואמרו שהוא מנהג אישי של האר"י ז"ל ע"פ האגור, ולכן מוהר"ח לא נהג כן אחרי רבו ז"ל. ואינו כן, כי גם בכמה דברים לא נהג מוהר"ח כדעת רבו ז"ל כענין י"ב לחמים בשולחן שבת, אף שלמוהר"ח היה אפשר לקיים הנהגה זו, היה נוהג כדברי הוזהר, רק ד' לחמים בשולחן שבת. וכך העיד מוהר"ש בסידורו חמדת ישראל כת"י על אביו, שראה אותו לעשות רק חור אחר ולא שני חורים, וכך רבי שמואל נהג אחרי אביו. רואים עד כמה רבי שמואל ויטאל שמר את מנהגי אביו אף שחלקו על האר"י ז"ל. גם יש להעיר, שהאר"י ז"ל נהג כדעת האגור, רק בטלית קטן, ולא בטלית גדול.

עטיפת הישמעאלים

אין שום זכר בשער התפלה לכסות גם חלק מהגב בעטיפת הטלית גדול, כמובא בגבורות האר"י [דף ק"ח] אלא כן צדק הבן איש חי בזה, לעטוף רק הראש והצוואר, וכן מבואר בדברי מוהר"ח ז"ל:

הצריכו הגאונים להתעטף עטיפת ישמעאלים ומחזורים ב' הציציות שבצד ימין אל צד שמאל באופן שיתחברו שם בצד השמאל מאחוריו כל הדי' ציציות ויהיו תלויין מאחוריו בצד שמאל [...] מאחוריו החזה. וטוב (...) ואח"כ יסיר העיטוף מעל צווארו וכך היה מנהגו של מורי ז"ל.

ולכן כשמתעטף האדם בטלית (...) סביב גרונו על הכתף השמאלי לאחור (...) ושתי הציציות האחרים השמאלים ישארו תלויים דרך פניו של אדם ולא באחור. [בדף ז']

[א"ש] (והיא) כעטיפת הישמעאלים וכמו שנוהגים בני אשכנז והמוסותעריים, שהם מעטפים ראשם בטלית ומורכים קצה שני של הטלית על סביב גרונם וצוורם ומחזירים הציציות כולם לצד א'.

ברכת טלית גדול פושרת טלית קטן

(...) וכתב המ"א [ס' ח' סכ"א] וטוב לפטור אותה בטלית גדול, וכן נראה דעת הרב האר"י ז"ל שלא היה מברך אלא כשמסירה מעליו בבית הטבילה. ש"ץ דס"ו אות ד':

והיא סברת המ"א הפך דברי האר"י ז"ל שדווקא היה מברך על טלית קטן אם היה מסירו.

וז"ל מוהר"ח בשער התפלה על רבו ז"ל: גם ראיתי שהיה מברך ברכת להתעטף בציצית בהיותו בבית הטבילה כנו. [די"ד]

ואח"כ ע"י שתי ברכותיהם נתקן אור מקיף שלהם [דמ"ג].

אבל מורי ז"ל ל כשהיה לובש טלית קטן ביום כשהיה יוצא מבית המרחץ או מבית הטבילה ומבית המרחץ וכיוצא בזה, היה נוהג לעטף בו את ראשו ממש ומברך להתעטף בציצית ואח"כ היה שומטו מעל ראשו ומכניס ראשו בתוכו ומורידו על שני כתיפיו למטה על גופו כדרך לבישתו. [די"ד]

עיטוף הטלית גדול וברכתו

מפשט השו"ע [ס' ח' ס"א] יש להתעטף ואח"כ לברך, וביתר דיוק, יש לברך בשעת העטיפה, כדין מברך בשעת עשייתו ולא עובר לעשייתו [והרי שמרן השו"ע הביא כלל עובר לעשייתו בהלכות תפילין (כ"ד) ולא קודם לכן], ואף שהרבה אחרונים חלקו על השו"ע [עיין משנה ברורה שהבין את השו"ע כפשוטו], מ"מ, אין

לנו לזוז מפשט השו"ע. ובפרט בדין הזה, שגם הרמ"א מסכים ומחזק את פסק השו"ע [הרי לשון קודש של הרמ"א ס' כ"ה ס"ב: והעולם נהגו להתעטף אף בטלית גדול קודם ולברך עליו ואח"כ מניח התפילין והולך לבהכ"נ. עכ"ל].

וז"ל מוהרר"ו בשער התפלה [די"ד]: אבל מורי ז"ל כשהיה לובש טלית קטן ביום כשהיה יוצא מבית המרחץ או מבית הטבילה ומבית המרחץ וכיוצא בזה, היה נוהג לעטף בו את ראשו ממש ומברך להתעטף בציצית ואח"כ היה שומטו מעל ראשו ומכניס ראשו בתוכו ומורידו על שני כתיפיו למטה על גופו כדרך לבישתו. עכ"ל.

מפורש כי האר"י ז"ל היה מברך אחר העטיפה, כשו"ע. ועיין בשער האמת לשון מוהרר"ו שהבאנו כי מעטיפת הטלית קטן ילמד עטיפת טלית גדול. ודו"ק.

ברור לפי האר"י ז"ל שיש קודם להתעטף בראשו, ואז לברך ואח"כ לשומטו מהראש אל הגוף כדרך מלבוש. וכך הוא פסק השו"ע ס' ח' ס"ק א'. אמנם, לאפקי הטלית גדול, עיקר לבישתו של הטלית קטן הוא על הגוף, ולא עיטוף הראש. וכך הוא בתלמוד ירושלמי [ברכות פ"ט ה"ג], התוספות [סוכה ל"ט ויבמות ז' ע"א], הרא"ש [סוכה פ"ג ס' ל"ג], הטור [ס' ח'], אהל מועד [הל' ציצית נתיב ג'], אור זרוע [ס' שיי"ג], הכל בו [ס' ה'], תשב"ץ קטן [ס' קלב], לקט ישר [ע"ח ענין ד' ומובא שזו גם מנהג מהר"ם מרוטנבורג הי"ד], האגור [ס' כ"ט], סמ"ג [עשין כ"ז], מחזור ויטרי [ס' א'], וכך הרוקח בפירוש סידורו, הראב"ה [ח"ב הלכות דולב ס' תרצ"ה], שו"ת מהר"ם מינץ [ס' ק"י], תרומת הדשן [ס' מ"ה], ט"ז [תרמ"גסק"ב], יד אהרן אלפנדרי [ס' ח' על הבי], שו"ת בית יעקב [ס' פ"ו], דברי מרדכי [ח"א ס"א]. ויש לדעת שההנהגה לפרוס הטלית מולו אח"כ לברך ואז לעטוף ראשו, מקורה מספר שלמי ציבור [דף ל"ב ע"א], והמבין יבין.

ציציות בבית הכסא

לפי מה שכתבנו הרבה פעמים, בהעדר דין או מנהג מפורש בדברי מוהרר"ו ז"ל, יש לסמוך אך ורק על השולחן ערוך, ולא על מקובלים אחרונים שקבעו הנהגות חדשות ע"פ סברת ופירוש הכוונות. לכן, ע"פ פסק השו"ע [ס' כ"א ס"ג] מותר ליכנס בבית הכסא בטלית קטן. לאליבא דשו"ע, כשהטלית על כל הבגדים, והציציות מושלכים לחוץ כדרך גידולם.

אף שהבאנו לשונות מוהרר"ו שיש להוציא הציציות לחוץ [לפחות רק כדי שישתכל בהם תמיד, כמובר בשער התפלה ובשו"ע], הרי כי מוהרר"ו מעיד על רבו ז"ל, שלא היה מוריד את טליתו הקטן אף פעם [כולל בבית הכסא] אלא רק בבית הטבילה ובבית המרחץ. ומה גם שהאר"י ז"ל היה מוכרח לברך על הטלית קטן בבית הטבילה, היות שהיה לובש טלית קטן מתחת בגדיו, ופשיטיה שלא היה יוצא מחוץ לבית טבילה כשעדיין לא לבוש לגמרי מטעם צניעות ודרך ארץ. ועדיין הציציות נקראים תשמישי מצוה [שער התפלה דף ה'] אף שיש בהם יותר השגה, אבל אינם תשמישי קדושה. ודו"ק.

פרידת הציציות

והרב האר"י ז"ל כתב ויפריד כל אחד ואחד [מהציציות] כי הם ל"ב חוטין לעומת ל"ב נתיבות כל אחד נתיב לעצמו. ש"ץ דע"ד אות ו'. ואין מקורו מהאר"י ז"ל.

ברכת התפילין

מובא בשו"ע – שיש לברך עובר לעשייתו, פירוש קודם [אף שלרוב הראשונים הוא סמוך למצוה ולא קודם, מה שהתלמוד ירושלמי פלגי בין עובר לעשייתו לבשעת עשייתו, ומה גם שיש מצוות מתמשכות כעטיפת טלית גדול והנחת תפילין, ומה גם שבעל השו"ע לא הביא דין עובר לעשייתו מתחילת ספרו השו"ע, בדיני נטילת ידים, אלא רק מהלכות תפילין, משמע שלא כל הברכות עובר לעשיית המצוות, ועיין לעיל מה שכתבנו בזה] הקשירה, אחרי שהניח את התפילה על הקיבורת. אמנם, משמע מדברי האר"י ז"ל שלא כן הוא וז"ל מוהר"ח"ו:

וקודם שתברך הברכה תכוין [...] ואח"כ תקשור התפילין ותברך עליהם. [ד"כז]

וכך הוא בעולת התמיד דף ל"ה ע"א: "אח"כ, קודם שתברך ברכת תפילה של יד שהיא להניח תפילין אחר שכבר היא מונחת על קיבורת הזרוע, קודם שתקשרנה תכין כך כוונה זו [...] ואח"כ תקשור תפילה של יד ותברך הברכה וכו'.

נמצא שדעת האר"י ז"ל בדין הזה הוא לפי "בשעת עשייתו" כדעת השניה בירושלמי, והוא לברך אחרי הקשירה שהיא המצווה ממש.

כריכות בזרוע קודם הנחת תפילין דראש

ואח"כ יכרוך הרצועה סביב זרועו ז' כריכות (...) אז יניח תפילין של ראש ולא קודם שיכרוך הז' כריכות. ואח"כ (...) כריכת הרצועה סביב האצבע האמצעי הנקרא אמה כדרך הטבעת העגול של הקידושין הניתן באצבע. [ד"כז]

השו"ע [ס' כ"ה י"א] פסק ע"פ הרא"ש ורבינו ירוחם [עיין ב"י שם], כך שלשיטתם, כריכות בזרוע הוא הפסק ואינו לצורך ההנחה. אמנם, האר"י ז"ל כן מצריך כריכת הזרוע קודם הנחת תפילין דראש, ופוסק כי הכריכות האלו הם לצורך ההנחה, והוא מתיקון התפילין כדברי ר"י אבוהב ומהר"י בן חביב המובאים ב"י [שם]. ואין שום הפסק בכריכות בין הנחה של יד דשל ראש לדעת האר"י ז"ל, וכך הוא במהרי"ל [מנהגים ציצית ותפילין אות ט'] דחשוב עוסק במצוותא. ואינו דומה לדין של המניח בהשכמה [שו"ע ס' ל' ג'] היות ונושא התפילין כל אורך הדרך, ותפילין ממצוות הנמשכות, וכל עוד שהוא מניח אותם מותר לברך עליהם. הרי, שוודאי הפסיק בין הנחת תפילין לבין נסיעתו בדרך. אלא שעיקר ההפסק הוא בין היד לראש, ולא אח"כ.

גם מוכרח לכרוך את כריכות הזרוע בשיבה, אחרי שהוא יעמוד להניח תפילין של ראש, והרי, כריכות הזרוע היא בין הנחת היד להנחת הראש.

כריכת הרצועה סביב האצבע

וצריך לכרוך שם ג' כריכות והכריכה העליונה תהיה בפרק האמצעי של האצבע הזה ושתי כריכות תחתונות בפרק התחתון המחובר אל כף היד, שלא כדברי המתייהרים לכרוך כל ג' הכריכות בפרק התחתון ושיבוש הוא בידם. [ד"כז]

כריכת רצועת התפילין באצבע בעמידה

והוא מנגיד ומצוה ומובא גם בספרו זר זהב [דג"ו] להר"י צמח לשון שאינו נמצא בכתבי האר"י ז"ל: גם אמר הרב זלה"ה שהג' כריכות באצבע דיד שמאל ישים מעומד וכו' והוא מוצא כתוב כך בספר הכוונות שיש לכרוך מעומד. אלא שאינו מובא כלל בכתבי מוהר"ח ז"ל. ומה שבנו רבי שמואל ויטאל מוצא לכרוך בישיבה אינו מוכרח ורק מסברתו. ולכן, מכיוון שמוהר"ח כתב שיתחיל לחלוץ התפילין בתפילין ביד, הפך דברי השו"ע שיש לחלוץ את הראש קודם [וכך מובא בגמרא וברוב הראשונים], מוצא רבי שמואל ויטאל לחלוץ קודם הכריכה בישיבה ואז לקום ולחלוץ הראש ולשבת עוד פעם לחלוץ הזרוע. ועל כל כורחך שלפי דעת מוהר"ש יש לכרוך באצבע בישיבה כדי לקיים דברי אביו ז"ל לחלוץ כדרך שהוא הניח. ותמוה שרבי שמואל לא ראה אף פעם את אביו מוהר"ח להניח ולחלוץ כדי שלא יעיד לנו? אמנם, מכיוון שמוהר"ח כתב לחלוץ בהתחלה את תפילין דיד, מוכרח לעשות כדרך מוהר"ש, לחלוץ את כריכות של האצבעות מיושב.

אורך רצועת היד

בספר הכוונות כתב ז"ל: צריך להיות הרצועה של יד ארוכה כדי שיעשה ז' כריכות בזרוע וג' באצבע עכ"ל. ש"ץ דצ"ד [כנראה בשם זר זהב ס' כ"ז וליתא בשער התפלה ובשע"הכ כת"י מוהר"ש"ו]. זה גם הוכחה עד כמה סידרו הפע"ח ושער הכוונות לפי הגהות והוספות ר"י צמח, וסברותיו המובאות בזר זהב ובנגיד ומצוה. וז"ל הר"י צמח בזר זהב [ס' כ"ז דף ס']: ובספרים כתוב בכונת דף כ"ט ב' וז"ל צריך לדמות הרצועה של יד ארוכה כדי שיעשה ז' כריכות בזרוע וג' באצבע ע"כ. ומזה הוסיפוהו בספר הכוונות, ואינו כן כי הר"י צמח גורס 'ובספרים כתוב בכונת דף כ"ט ב', משמע לא בספר או סדר הכוונות אלא בספרים אחרים שיש כוונות. לכן ליתא בשער התפלה ושער הכוונות.

תפילין דר"ת בימי אבילות

ותפילין של ר"ת לא יניח האבל כל ז' ימי אבילות, כן כתב הרב האר"י ז"ל (... הרמ"ע בתשובה, [ס' ק"ז]) מסכים לדברי האר"י ז"ל שהאבל לא יניח של ר"ת. ש"ץ דפ"ט ודתמ"ב. אמנם הענין לא מופיע בדברי מוהר"ח ז"ל: [...]. ואז נקרא אונן גמור. ולכן אסור להניח תפילין ביום הראשון [של אבלות] [...] ומיום השני ואילך, מתחילין ליכנס המוחין גדלות מדרגה אחר דרגה עד תשלום ז' ימי האבלות. ולכן מותר בתפילין כל אותן הימים משם [מיום השני] ואילך. (שם) טעם למה יום ראשון חלוק משאר הימים כי אז נק' אונן ומשם ואיך נק' אבל (...) ולכן אסור להניח תפילין ביום ראשון (...) ולכן מותר בתפילין כל אותם הימים משם ואילך. [שע"המצ ד"כו] ומיכוון שמוהר"ח ז"ל לא חילק בין תפילין דרש"י לשל ר"ת, הרי שמותר מיום השני ואילך להניח ב' הזוגות.

מקור לאות חי"ת בצורת ו"ו וזיי"ן

אף שכתוב בשו"ע הרב [ס' ל"ו ח'] דע"פ קבלת האר"י ז"ל יש לכתוב אות חי"ת בצורת ו"ו וזיי"ן, כבר הרב קול יעקב הביא שאין מקורו של השו"ע הרב בדברי האר"י ז"ל ממש אלא במצת שמורים [לרבי נתן שפירא מירושלים] ומשנת חסידים.

סידור תפילין של ראש ושל יד בנים

וכן כתב הרב האר"י ז"ל שצריך להיות בנים פנים בפנים. ש"ץ דצ"א.
ואין זה מהאר"י ז"ל אלא ז"ל: ואח"כ יסיר תפלה של ראש מעומד ויצניענה בנים ויסיר תפלה של יד מיושב
כמו שהוא בעת הנחתם ויצניענה בנים ואח"כ יסיר הטלית. נוסח התפלה כאשר קבלתי (מוהרח"ו) ממורי ז"ל
[דק"פ-דקפ"ה]

הידוק רצועות הראש

וכן כתב הט"ז שיהיו הרצועות מהודקות סביב לראשו יפה, וכן דעת האר"י ז"ל. ש"ץ דצ"ב.
לא מובא כלל בהאר"י ז"ל, אמנם מובא בר"י צמח לשון זה: ר"י צמח בשם מהרש"ו שאמר לו על אביו
[מוהרח"ו ז"ל] שכשהיה עובר הרצועה בזרועו היה מהדק היטב וקושר היו"ד עם התפלה וכו'. ע"כ. [ברכ"י כ"ה
ט']

רצועות תפילין על הקרקע

גם אמר שצריך לזיז מן דברים אלו, פסיעה גסה, גאווה, מיעוט אכילה, כוונת תפלה, השיבה שופטנו,
ברכת הנהנין, לשים מלח על השלחן, שלא לשתות מים אחר המזון, לזיז ברכוד חביריו. גם יזיז
כשיאמר נקדישך לבוין לחבר רגליו (...) ושלא יגעו רצועות התפילין בקרקע (...) ולהסתכל בכוס ברכה
ולבוין כשתשליך המים בתוכו (...). [שער"הק ד"צז]

ובענין הרצועות, ראיתי מקפידים להניחם תלויות ולא להניחם באבנט כדי שלא יגעו בארץ אם הם
ארוכות, ומורי ז"ל אמר לי כי אדרבה ראוי הוא להניחם באבנט ולהשים שם קצות הרצועות כדי שלא
יגעו בקרקע: [דכ"ז]

גם הזהירני [האר"י ז"ל למוהרח"ו] עוד לזיז (...) שלא יגעו הרצועות של התפילין בקרקע. [ספר החזיונות ח"ד
דת"ח] [עיין בהקדמת מוהרח"ו סור מרע ועשה טוב]
ודלא כמי שנהג לזלזל בזה.

חוט של גיד

ובספר זר זהב [ס' כ"ז] כתב מהר"י צמח והברי הרב האר"י ז"ל שצריך שלא תזוז היו"ד לעולם
אפילו בתוך הכיס, ועל כן נוהגים רבים מיראי ה' וחושבי שמו לקשור היו"ד עם חוט של גיד עם התפילה
ואין קושרים אותה עם הרצועה בשעת ההנחה. ש"ץ דצ"ח.
ואינו מהאר"י ז"ל, אלא סברת ר"י צמח.

כסוי המצח בטלית

גם צריך לכסות תפילין שבראש עם הטלית כנוי אצלנו טעם הדבר בענין שנהגו להתעטף בטלית גדול בליל יום הכיפורים (ד"ד):

והדיוק הוא שאין לכסות המצח כולו, דלא כדברי המקור אחר, אלא רק תפילין דראש. וכך הסכים רבי יעקב צמח. והאמת היא שמקור דבריו לכסות המצח מקורו בהגהות מוהר"ו לזוהר [דף ר"ס ע"ב] תא חזי מאן דקאים בצלותה (...) ובעיה למכסייה [לאסתמא] עינוי בגין דלא יסתכל בשכינתא וכו' וז"ל מוהר"ו: לחפא רישה לכסות ראשו ועינוי בטלית מלבד שסוגר עינוי. עכ"ל מוהר"ו [והעתקתי אותו מספר ילקוט דוד באהל דוד פרשת ואתחנן לרבי דוד הכהן סקלי ז"ל, מעיר דבדו-והראו]. אמנם, כבר ידוע ומפורסם, שפירוש מוהר"ו ז"ל לזוהר הקדוש קדם לביאתו לפני רבו האר"י ז"ל, והמבין יבין.

היוצא מפתח ביתו

שמעתי בשם מוהר"א הלוי ז"ל כוונה כשיצא אדם מפתח ביתו ונותן ידו במזוזה ונושק, יכון בכונתו להצילו מיצר הרע, שיצר במלווי יו"ד צד"י רי"ש, ס"ת ש-די, שייכוון בשם ש-די הכתוב על המזוזה להצילו מיצר רע, ונכנס בתוכו להכניעו. (טעמו המצוות ואתחנן. והמקור מר"י צמח בנגיד ומצוה [דרכ"ו] ששמע משם תלמיד אחד [ר"א הלוי] של הרב זלה"ה [האר"י ז"ל]).

א"ש המעתיק: שמעתי חדוש נאה בפסוק 'והיה שדי בצריך', וירצה כי בסופי אותיות מלת צי"ר יוצא שדי"י בזה האופן, מצד"י תקח יו"ד, מיו"ד תקח דל"ת, מרי"ש תקח שי"ן, הרי שדי"י נרמז בסופי אותיות צי"ר. והיינו דקאמר קרא והיה שדי"י בצריך, רוצה לומר בציר הבית, במקום המזוזה. ורז"ל נתנו רמז לכתוב שדי"י במזוזה באחרוי מלת והיה, והיינו דקאמר קרא והיה שדי בצריך וגו'. [שעה"הקדמ ד"שנה] הרי שאינו מהאר"י ז"ל אלא מרבי אברהם הלוי ברוכים ז"ל.

ברכת שלום: הרח"ו ז"ל כשהיה הולך בדרך במקום שאינו נקי, והיו בני אדם נותנים לו שלום, היה משיב להם ברכה טובה, כדי שלא להזכיר באותו המקום שלום שהוא שמו של הקב"ה. אבל אם היה מקום נקי, היה משיב עליכם שלום וברכה טובה. הר"י צמח מעיד: כן שמעתי. [נגיד ומצוה דרל"ב]

להיות מעשרה ראשונים בבית הכנסת

מביא מוהר"ו ז"ל בשער התפלה, כי האר"י ז"ל לא היה מתפלל באופן תדיר בגן החמה וז"ל: האמנם אני ראיתי למוז"ל שאפי' כשהיה מתפלל כמנהג הוותיקין ולומר ק"ש קודם הגן החמה אפי"ה היה אומר ק"ש ב"פ.

אני ראיתי למורי ז"ל שאפילו כאשר היה נוהג להתפלל כמנהג הוותיקין ולומר ק"ש קודם הגן החמה, עם כל זאת היה אומר שתי פעמים ק"ש דשחרית (ד"עא):

ואפשר כי הסיבה היתה גם לצאת מביתו בטלית ותפילין, וגם להיות א' מהראשונים בבית הכנסת [שהיו מתפללין אחרי הגן]. אמנם, מוהר"ו מעיד כאמור:

אבל אני [מוהר"ו] ראיתי [להאר"י ז"ל] שהיה בא לבה"כ ולא היה מקיף שום הקפה ואיפשר כי בשביל שלא בא מן עשרה ראשונים לפי שהיה מתאחר לבא כנ"ל ולכן לא היה מקיף מפני הרואים שנראה כיוהרא כנלע"ד. [דל"ד]

ומה גם, שאם האר"י ז"ל לא היה מגיע באשמורת הבוקר להיות א' מעשרה הראשונים, בכל זאת, היה לו זמן להגיע לתפילה אחרי אשמורת הבוקר כשהוא יוצא מפתח ביתו בציצית ותפילין בלי לפספס את תפילה בנין. מ"מ, נראה שהאר"י ז"ל בחר בצאת מביתו בטלית ותפילין על להיות א' מהראשונים.

הקפות בבית הכנסת

ואחר שנכנס לבה"כ שמעתי בשם מורי ז"ל שבכניסתו ישתחוה כנגד ההיכל ואחר כך יאמר מזמור אלהי"ם יחננו ויברכנו וכו' אשר יש בו ז' פסוקים וכנגדם יקיף ז' הקפות סביב התיבה שבאמצע בה"כ (...). ואמנם ביום השבת אין צורך להקיף רק הקפה א' בלבד. שמעתי בשם מורי ז"ל. [דל"ד].
ואמנם ביום שבת אין צורך להקיף אלא הקפה אחת בלבד [שם].

אבל אני ראיתי שהיה בא לבה"כ ולא היה מקיף שום הקפה ואיפשר כי בשביל שלא בא מן עשרה ראשונים לפי שהיה מתאחר לבא כנ"ל ולכן לא היה מקיף מפני הרואים שנראה כיודעה כנלע"ד. [דל"ד].
אמרו לי החברים [שבדמשק] שהרח"ו ז"ל היה עושה הקפה א' בכל יום, וביום השבת היה עושה ז' הקפות. וכן עיקר. [נגיד ומצוה דמ"א וגם זר זהב דקי"ב].

א. מוהרח"ו לא סומך על שמועה זאת, ובי פעמים רושם שהוא שמע "בשם מורי ז"ל".
ב. והרי, די תמוה ממוהרח"ו שהביא מה ששמע מזולתו בגוף הספר עצמו ולא בסוף הספר כדרכו ז"ל בקודש.
ג. עדות השניה היא ממוהרח"ו, ולכן הוא העיקר, אף שלא קיבל שום הסבר מרבו והסתפק בפירוש 'איפשר'.

אף כיפת הירדן כן צריך לומר ואין לומר מכפת במ"ס. ש"ץ דקמ"ט.

בקונטרס המנהגים למוהרח"ו ז"ל, נמצא גירסאת מכיפת הירדן כל שהוא, וזו הוכחה שאינו מכת"ק של מוהרח"ו אלא עותק שלא העתיק נכון. כך, שבשער התפלה כת"י למוהרח"ו מובא בדרוש נוסח התפלה 'מכיפת הירדן כל שהיא' 'מכיפת' במ"ס. ולא כיפת הירדן כל שהיא.
ונגדרו אחריו רוב האחרונים היפך נוסח האר"י ז"ל המפורש בידי מוהרח"ו בשער התפלה כי יש לומר מכיפת הירדן.

נוסח הקדיש: לעלמי עלמיה

צריך לומר בלי וי"ו. ש"ץ דקצ"ב.

כבר ידוע שהוא לפי הר"י צמת, הפך דברי האר"י ז"ל. הנה, בכמה מקומות בשער התפלה, מביא מוהרח"ו כוונות הקדיש, פעם גורס ולעלמי, פעם גורס לעלמי. אמנם, בדרוש נוסח התפילה שבו רושם נוסח הקדיש, כותב ולעלמי בו"ו, וכך הוא בב"י שאין לשנות כלל ויזהר לשמור נוסח הקדמונים ולעלמי. ועוד, מביא מוהרח"ו שנוסח הקדיש כן כ"ט אותיות וז"ל: ותכוין כי יש כ"ח אותיות בו' תיבות האלו של יהא שמייה רבא

מברך וכו' וכו' שמות הנז' יש כ"ט אותיות, כ"ח כנגד כ"ח אותיות ואות היתירה כנגד מלת אמ"ן. [דר"ן] ועיין
מה שכתבנו שם "בשער האמת".
נראה שגם החזן צריך לענות כ"ט תיבות, מ"אמן יהא שמיה רבא" עד "בעלמא".

נוסח הקדיש: מן כל

וכן לומר מן כל ברכתא. ש"ץ דקצ"ב.

א"ש [אימר שמואל הוא רבי שמואל ויטאל]: להיות כי אינם אלא שבעה ועשרים תיבות בלבד, והרב כתב שמנה
ועשרים. ויש מי [הר"י צמח] שעשה הגהה מן כל, ועשאם שתי תיבות וטועה, כי כל המשנה מוטבע שטבעו
חכמים אינו אלא טועה בלשון שליחה. ולכן נלע"ד להשלים במלת ואמרו שאומר השליח ציבור, בעבור כי
האמנים יש להם חשבון אחר. והתחלה חשבתי למנות עמהם או האמן הראשון או האמן האחרון. [סידור
חמדת ישראל כת"י על הקדיש – דמ"ו חלק א']

א"ש: הרי מפורש מדברי הרב ז"ל שאין לומר מן כל ב' תיבות. הדין, משום שכתב שיש עד אמן האחרון,
נמצא מלת ואמרו היא מן המניין כמו שכתבתי. וחדא, שיש הפרש גדול בהבנה באמרו מן כל, כלומר מן כולם,
ומכל מאימא לבדה, וה' הטוב יכפר בעד. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"נח]

והאמת, שתמוהה מאוד מהרש"ש ז"ל [נהר שלום תשובה לחכמי המערב], שהלך בדרך הר"י צמח ולא לפי
מה שכתוב בשער התפלה [או שער הכוונות] למוהר"ו. כי הרי, לעומת כל הפעמים שמוזכר ענין הקדיש,
היה אפשר להבליג לטובת הכוונה. אבל מה נעשה כי מוהר"ו מביא את נוסח הקדיש, בלי או עם כוונה, כפי
שקיבל מהאר"י ז"ל, בתיקון התפילה. ואיך אפשר לערער על זה? ומפורש שיש לומר מכל ברכתא ולא 'מן
כל'. וכבר הרבה פעמים מוהר"ו מביא בשם רבו האר"י ז"ל כי אין נוסח התפילה מעכב הכוונה או
הגמטריה. ועיין מה שכתבנו בהתחלת הקונטרס הזה. ולא פעם אחת כי מקובלים אחרונים שינו ואף חלקו
על מוהר"ו ז"ל, אף בענין שמפורש בכתביו, לטובת הכוונה או הסברה. יש להעיר כי לשון הפע"ח הוא
לשון הר"י צמח, כך שברור [ואין ספק בזה] כי ספר פרי עץ חיים שחיבר הר"מ פאפיראש תלמיד מובהק
להר"י צמח, נערך ונכתב ע"פ הבנת ורוחו של הר"י צמח.

גם הטוענים כי אפשר לומר 'מכל' מכיוון שנוסח הזה מובא בסידור רפ"ד שעליו הגה מוהר"ו, הרי טועים.
כי הנוסח 'מכל' הוא מפורש בתיקון התפילה שקיבל מוהר"ו מרבו האר"י ז"ל, ולא מחמת שמובא בסידור.
עוד הערה, והיא, כי לא מובן מה מצאו כל המקובלים האחרונים ואחרוני אחרונים שבזמננו, לסמוך על
סידורי האר"י ז"ל, שאין אף אחד מהם נאמן לדברי האר"י ז"ל ומוהר"ו ז"ל בתכלית, ולרוב מוטעים, ובפרט
בענין הקשור לסדר התפילה, להוספות מרובות זרות ולנוסח התפילה. גם הוא פלא גדול, כי עד היום ישנם
הסומכים על ספר עולת תמיד, היותו לפי הגדרתם "מהדורא בתרא", וכאילו חותם כל דבר שינוי בספק או
מחלוקת בכתבי מוהר"ו. והלוא, איך יתכן דבר כזה כשכולם יודעים כי עולת תמיד הוא מכתבי הגניזה
שבירושלים, ואינו בר סומכין כלל, א', כי הוא מעובד ע"י ר"י צמח, ב', כי סיים מוהר"ו לערוך את העין
חיים [ח' שערים] אחרי שגנו את אותם הכתבים בבית עלמין שבירושלים [ובתוכם, ספר עולת תמיד].
ובפשיטות רבה יבין הקורא כי מהדורא בתרא הוא זה שהיה אצל מוהר"ו עד יום הסתלקותו, שנים רבות
אחרי שגנו ספר עולת תמיד ועוד אחרים. ואיך אפשר לקבוע דבר כל כך לא נכון, שעולת תמיד הוא
מהדורא בתרא, כשנגנו קודם גמר האחרון של ספרי מוהר"ו? אלא, מהדורא בתרא האמיתית היא שער
התפלה, ולא שום ספר אחר. עכשיו אפשר להבין עד כמה נפגמה תורת האר"י ז"ל במשך ת"ן שנה.
ואכמ"ל.

כ"ח תיבות וכ"ח אותיות שבקדיש

ותכוין כי יש כ"ח אותיות בז' תיבות האלו של יהא שמייה רבא מברך וכו' ובז' שמות הנו' יש כ"ט אותיות, כ"ח כנגד כ"ח אותיות ואות היתירה כנגד מלת אמ"ן. [דר"ן]
כך מפורש בכ"ח אותיות הם בגדר כוונה ולא אמירה או חשבון. ולכן, אף שיש בנוסח הקדיש כ"ט אותיות, אין זה מעכב כלל כמובא בכמה מקומות בספרי עין חיים למוהר"ח ע"פ רבו הוא האר"י ז"ל.

א"ש: גם מש"ל שיש כ"ח אותיות מן יהא שמייה רבא לעלם ולעלמי עלמאי [ומוהר"ש"ו מעיד על ולעלמי בו"ו] הנה הם כ"ט אותיות. ואפשר לומר שתיבת ולעלמי צריכה להיות בלא ו', וא"כ אז יהיה כ"ח אותיות. שנים חיים ישלם

ומפורש כאן שיש לומר ולעלמי עם ו"ו, ושכן יש כ"ט אותיות ולא כ"ח אותיות, אלא שהאות היתירה לכ"ח אותיות היא כנגד מלת אמ"ן, כשעונה אמ"ן יהא שמייה רבא וכו' עד עלמאי. ונמצא שגם השליח ציבור צריך לענות אמ"ן יהא שמייה רבא בעלמא, ולא רק מתיבת יהא שמייה. והחידוש העצום הוא שדיבור זה מופיע במפורש בשער התפלה ע"י מוהר"ח ז"ל ע"פ רבו האר"י ז"ל.

כמה מקורות בהאר"י ז"ל שאין קפידא בגמטריה ולא מעכב הכוונה (... ושם אלהים ושדי ואהיה עולים תכ"א ואין קפידא אחד יתר בגימטריא. [שעכתב"מ ד"ק] א"ש: מלבד תיבת הללויה שאינה מן המנין. [שער"ה דקי"ב] א"ש: נלע"ד שאין קפידא באות א' המיותרת מחמא"ה לחמ"ה. [שעה"הקד ד"עח]

לעמוד בקדיש [וקדיש ליל שבת]

ידוע ומבואר היטב שמה שמוזכר בתלמוד ירושלמי אינו מן התלמוד אלא מאיזה חכם שהגה, והראשונים הכניסו אותו בגוף התלמוד עצמו, ועוד שהאר"י ז"ל אומר בפירוש שהוא מנהג טעות. ולכן, רק באופן שהיה כבר עומד ומיד היו אומרים את הקדיש, האר"י ז"ל היה נשאר מעומד ויושב רק אחרי שסיים לענות לקדיש [עד "דאמירן בעלמא"] ואז היה יושב.

אלא, שבפירוש לא היה עומד בקדישים, בשום קדיש. ולכן, מה ראו לסתור עדות ישרה ממוהר"ח על רבו ז"ל ועוד ממה שהאר"י ז"ל לימד אותו שדברי הירושלמי כאן, אינם מהירושלמי עצמו, והנחו לעמוד בחצי קדיש דברכו קמא בליל שבת, לקבל תוספת שבת? הרי, לפי האר"י ז"ל אין שום צורך לעמוד **בנשמת כל חי** לקבל נפש דדכורא. ולכן, אין שום ענין לפי האר"י ז"ל לקום בשום קדיש, כולל חצי קדיש דליל שבת. אדרבה, יש לומר עם הציבור [אז להגיע בעת שהם אומרים] מזמור שיר ליום השבת.

אלא, שמנהג הקדמון הוא לשבת במזמור, ולא לעמוד. נוסף לכך, לפי סדר קבלת שבת להאר"י ז"ל, יש לעמוד מ'מזמור לדוד' עד ה' לאורך ימים'. על כרחך שהיה **נשאך** עומד בחצי קדיש, במקרה שהחזן היה אומר מיד חצי קדיש. אלא, שמנהג הקהילות השתרבב ודורשים דרשה בין קבלת שבת לחצי קדיש, לא רק, אלא כולם יושבים דקות ארוכות. ולכן, אין בשום אופן מקום לעמוד אז בחצי קדיש, אלא בברכו, כי אז מקבל נשמה יתירה [רוח דנוקבא].

לשבת בקדיש

לאור דברי מוהר"ח ז"ל, יש על פי האר"י ז"ל, לענות אמ"ן יהא שמייה רבא וכו' עד בעלמא, ואז לשבת. ואז היה נוהג [האר"י ז"ל] שלא לישב עד שיענה אמ"ן יהא שמייה רבא וכו' מעומד עד דאמירן בעלמא ואח"כ היה יושב, מכל שכן בשאר קדישים שלא היה קם מעומד לענות אמ"ן יהא שמייה רבא וכו' [שער התפלה דף קפ"ד]

תפילת חנה

ספר עבודת התמיד (דל"ג ע"ב) הביא דברי סידור רבי חיים הכהן מדמשק 'שערי רחמים' [שאלוניקי] שהעתיק את תפילת חנה עד פסוק 'וירם קרן משיחו' והוסיף עוד כמה פסוקים. אמנם, ידוע שסידור זה מאוד משובש [תפילות, כוונות והנהגות מאותו ספר נפול] ואינו קשור כלל לסידור של רבי חיים הכהן המקורי [שיצא לאור רק לפני פחות מעשר שנים פלי הכתב יד ממש של רבי חיים הכהן ז"ל] שבו אינו מופיע תפילת חנה.

יש לציין שתפילת חנה הנאמרת בשעת הדלקת נרות שבת ע"י האישה, ממקום אחר [חלק א' פרק ד']. וב"ה, ה' האיר את עיני, ומקור קדמון נמצא בסידור שנת שנ"ח [1598 למינינים] דפוס ויניציה, תפילת חנה קודם פיוט יגדל אלקים חי בשחרית דהול. תפילה זאת קיימת כבר במחזורים מתקופה הקודמת לבית יוסף ז"ל. כך שאינה הוספה מהמקובלים האחרונים דלא כדברי הר"הג כתר שם טוב גאגין ז"ל.

הודו לה' קראו בשמו

מקום אמירת הודו לה' קראו בשמו לפני ברוך שאמר (ד"נט):
ולדעת הבעש"ט זיע"א, פעם היה אומרו לפני ברוך שאמר, ופעם אחרי, לפי עליית התפילה. והאר"י ז"ל לא פסל מנהג האשכנזי בזה.

אמירת מזמור למנצח בנגינות בצורת המנורה

נמצא בדברי האר"י ז"ל [שער התפלה דקפ"ב] שהיה מקפיד לומר מזמור זה בימי חול, בין ה' מלך לברוך שאמר. אולם, מקור לומר מזמור 'למנצח בנגינות שיר' כפי צורת המנורה קדום להאר"י ז"ל, ונמצא בדברי הרד"א והרוקח ז"ל. אמנם אינו ממנהגו של האר"י ז"ל.

לעמוד באמירת מזמור לתודה

הוספת ר"א אוהיון לש"ץ דקס"א בשם הרב יד אהרן [ס' נ"א ס"ה] בשם מוהר"י סרוק ז"ל. אמנם, מפורש בשער התפלה שיש לאומרו בישיבה ז"ל: ברוך שאמר צריך לקום מעומד כדי לומר אותו עד סיום הברכה מלך מהולל בתשבחות. ואח"כ יושב ואומר מזמור לתודה מיושב. [דקפ"ב]

הפסק בפיוטים בין ברוך שאמר לישתבח

בענין המנהג שנהגו לומר בראש השנה ויום הכפורים הפיוטים והתפלות שסדרו האחרונים ז"ל אם יש בהם משום הפסק [...] שיש הפרש בין המקובלים והפוסקים. של"ה דרפ"ז. אמנם זו חומרת מקובלים אחרונים ונמצא הפוך מדברי האר"י ז"ל וז"ל שער התפלה: ואף אם הם באמצע ברכות יוצר וישתבח היה אומרים [פיוטים קדמונים] לפי שהם היו תנאים [שחברו אותם פיוטים] והיו יודעים מה שהיו מתקנים וכל דבריהם היו מיוסדים על פי דרך האמת. [דק"ף]

ולכן, מניעת פיוטים בשורה קשורה לפיוט עצמו אם הוא נכתב ע"פ רוח הקודש וע"פ דרך האמת, ולא קשורה לאמירתם בתפילה כלל, ומבואר שאין כלל הפסק.

אמירת פסוק וחרה אף ה' בלחש בק"ש

כבר כתבנו [בספ"ק זכור לטוב], שאין מקור למנהג הזה אלא בדברי מקור אחר. ואדרבה, משמע הפוך מדברי האר"י ז"ל, שהיה קורא בקול רם את פרשת הקללות, ולא היה מנמיך את קולו וז"ל שער התפלה: גם ראיתי למורי ז"ל כשהיינו מתפללין בבית מדרשו ביום שבת שעלה ביום שבועות וקרא עשרת הדברות בפיו בקול רם כדרך שנהגין חכמי הקהלות במנהג ספרד, וכן בפרשת בחוקותי ראיתיו שעלה ביום שבת ההוא וקרא בפיו בקול רם סדר הקללות: (ד"רסז)

ולא דמי לקריאת פסוקים של מגילת איכה בלימוד ליל שבועות, כי בהיותו יום טוב, אין לנו להזכיר דברי פורענות המובאים בספר איכה והפסוקים של מגילת איכה תקראם בלחש מפני שהוא יום טוב. [דשט"ז]. ולא מטעם פחד או חשש מהקללות, אלא מטעם שמחת יום טוב.

לאהוז הציציות בין קמיצה לזרת בפרק הציציות בק"ש

מ"א [כ"ד, א'] ומובא בשלמי ציבור [דצ"ג, ע"ב] ובשירי ברכה [קונטרס אחרון כ"ד, ה']. אולם מנהג האר"י ז"ל להחזיק את שורש הציציות ביד שמאל על הלב, וקצי הציציות ביד ימין.

כפילות ה' אלהיכם אמת ליחיד.

ברכ"י [ס' ס"א] ששמע שכן כתב מוהר"ח ז"ל שנהג כן רבינו האר"י ז"ל. מובא בפירוש בשער התפלה לומר בק"ש על המיטה או 'אל מלך נאמן' קודם קריאת השמע, או 'ה' אלהיכם אמת' בסופה, כדי להשלים רמ"ח תיבות. והרי, ק"ש ל המיטה קריאתה ביחיד ולא ברבים.

משמוש התפילין לפני העמידה

ש"ץ דרנ"ט בשם מה שכתב האר"י ז"ל. אינו מהאר"י ז"ל.

ג' פסיעות קודם העמידה ואחריה

לשון מוהרר"ו בשער התפלה: כשמויע השליח ציבור אל נקדישך וכו' יכול האדם לחזור למקומו הראשון במקום שהתפלל ונשאר שם עד ברכת כהנים או עד נפילת אפים נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

הרי, שאם לא היה צריך ג' פסיעות [ומובא שם ענין ג' פסיעות לאחוריו אחרי הקדושה שלא נהג האר"י ז"ל], לא היה צריך לחזור למקומו, אלא כל מקום שהוא עומד, שם מקומו.

נוסח העמידה

- **כי אל מלך גדול וקדוש אתה: ש"ץ דרצ"ב.** הר"א חיון הביא מחבר"ר [ס' קטן] משם מהרי"א בשו"ת דברי יוסף [ס' ח"ן] כי האומרים כי אל מלך גדול טועים הם. ומביא ר"א חיון את הרד"א בשם הגאונים שכן יש לומר ולכן אין לבזות או למחות במי שנוהג כן. ע"ש.
וקצת קשה לבטל נוסח הגאונים לטובת סברה. ומה שכתוב ברד"א הוא, שאין המון העם לא חששו לאומרו. משמע שת"ח [או יחידים] כן חששו. והוא נוסח הקדמונים בכל הקהילות, ורק בדור האחרון ביטלוהו מסידורי עדות נמזרה, לצערנו. עיין גם בספר תפילה לדוד עמאר, שהיה בזמן הרש"ש בבית אל.

- חכמה בינה ודעת

כבר כתבנו בשער האמת, שהנוסח הנכון הקדמון וגם לפי האר"י ז"ל הוא 'והשכל', וגם מביאו השו"ע עצמו. ועוד שאין ראיה כלל לומר הסדר הזה [חכמה בינה ודעת] כי מפורש בדברי האר"י ז"ל להזכיר אותם דרך כוונה.

גם מה שאומרים ביוצר של שבת כשבח אל אדון על כל המעשים "יצרם בדעת בכינה ובהשכל". והוא בדוק שכך הוא הנוסח האמיתי. וראייה מהאר"י ז"ל שתיקן לומר בסוף השבח הזה "אופנים ושרפים ואופני הקודש", אבל לא תיקן את "יצרם בדעת בכינה ובהשכל". מבואר מזה, שכן הוא נוסח האר"י ז"ל. וכך משמע מדברי השו"ע [ס' קט"ו ס"א]: מפני שמותר האדם מן הבהמה היא הבינה והשכל קבעו ברכת אתה

חונן ראש לאמצעיות שאם אין בינה אין תפלה: עכ"ל השו"ע. והרי, בינה והשכל מוזכרים בדברי השו"ע. ותכונן שע"י המשכ' הט"ל הזה במלכות יושפע לך מן השם הנו' חכמה בינה ודעת להבין ולהשכיל בתורה היטב: מילה ולהשכיל מקורו בשער הכוונות המודפס והוספה זו אינה בשע"הכ כת"י של רבי שמואל ויטאל ובשער התפלה של רבי חיים ויטאל.

א"ש: נלע"ד מכאן שצ"ל בנוסח הברכה זו חכמה בינה דעת והשכל כנראה מדברי הרב. [הגהות א"ש בשער הכוונות דף ל"ו ע"א: העמידה דרוש ה' ו.].

והם סוד דעת ובינה וחכמה שבו. [הגהות א"ש בשער הכוונות דף ל"א ע"א [עמידה דרוש ב'] - א"ש: מכאן יש ראיה להזכיר בברכה הזו ג' לשונות חכמה ובינה ודעת. עכ"ל.

נראה, שדווקא נוסח חכמה בינה ודעת הוא מרבי שמואל ויטאל אבל לא מהאר"י ז"ל. ועיין נוסח כוונות התפלה לרבי יהודה רומנו [מתלמידי האר"י ז"ל - מו הגונים ספר שלישי] "דעה חכמה ובינה". ולכן, על כרחינו, שאין לבטל 'והשכל' כי הוא נוסח הקדמון והנכון.

- בקשת הפרנסה בדרך עלינו

וגורי האר"י ז"ל כתבו שיתפלל במחשבתו על הפרנסה בברכת השנים וישאל מזונותיו בפירוש בשמע קולנו, הרב ברכ"י. הר"א אוהיון בהוספה לש"ץ דש"ו. הבקשה עם השם דיקרנוס' בש"ץ דש"ה, בלי ציון המקור. ואינו כן במוהרר"ו אלא לבקש בקצרה בשמע קולנו. גם שם דיקרנוס' לפרנסה מופיע במקור אחר, בבקשה לפרנסה באבינו מלכנו בימים נוראים.

- כוונת שם הב"ז בתקע בשופר [לא בחתימה] ממקור אחר, וגם הביאו המשנת חסידים בשינוי קל. ש"ץ דשי"א.

- בקשה לשו"ל בתקע בשופר מובא ע"י הר"י צמח בנגיד ומצוה בשם מהר"י סרוק.

- מעין החתימה ומכניע מינים עד היום לא מצאנו שום מקור לחתימת הברכה 'ומכניע מינים' אלא במקום אחר. והנוסח בירושלמי ובקדמונים ובראשונים הוא 'זדים'. אין שום מקור בראשונים לחתום ומכניע מינים, ואדרבה כל המקורות [עד הירושלמי] וגם בב"י חותמים 'ומכניע זדים'. גם ענין 'מעין הפתחה' שיש להתחיל במינים ולחתום במינים היא המצאת אותו ספר. ולכן אין מקור להתחיל הברכה ב'למינים ולמלשינים', לא לפי דעת השו"ע ולא לפי דעת האר"י ז"ל ושאר ראשונים. גם מה, שנוסח הראשונים והירושלמי הוא 'למינים' [עיין רש"י] וכי, מחמת הצנזורה השמיטו המילה הראשונה שהיא 'למשומדים' כגירסת האר"י ז"ל והשו"ע [דפוס ראשון כידוע]. והמעין בספר האדיר ספר הזכרון לגאון רבי ישמעאל הכהן ראש רבני מצרים בזמן מרן הב"י, יראה שגם הוא חותם ברכת ומכניע זדים [דף י']. ואשרי מי שלומד בספרו זצ"ל.

- חתימת ומכניע מינים וזדים בספר שלחן הטהור מקומרנא [ס' קי"ח ס' ד'] מובא נוסח הברכה לפי ספרי הרמב"ם דפוס שנת ש"י ובסידורי ספרדים שנדפסו בטורקיא. ע"ש [בפירושו זר זהב אות ד'], שהאדמו"ר מקומרנא מחייב לחתום מינים וזדים ביחד. אמנם אחרי מחילה רבה מכ"ת, לא רק שבירושלמי מופיע נוסח ומכניע זדים [ברכות פ"ד הלכה ג'] אלא גם הוא בכת"י הרמב"ם הקדמונים, וכך הוא במהדורת פרנקל המדוייקת. ועיין מה שכתבנו ב'שער האמת'.

באותו דפוס בסדר תפילות כל השנה דף ע"ג ע"א כותב הרמב"ם בנוסח זה:
תעקר ותשבר מהרה בימינו ברוך אתה ה' שובר רשעים ומכניע זדים.
ודברי הרב שלחן הטהור קומארנא הסומך דווקא על הרמב"ם דפוס [ולא כת"י] שנת ש"י נשארים תעלומה.

- כוונה על הצלת משיח בן אפרים - ש"ץ דשי"ד בשם האר"י ז"ל להזדהר. והנוסח הוא על משיח בן יוסף ולא של אפרים: באומרו וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין צריך לכיין כונה זו אשר פירשוה שמעיה ואבטליון למורי זל"ה. יום א' הלכנו לגוש חלב להשתטח על קבריהם ושם אמרו לו הם עצמם לכיין במלות אלו בג' תפלות שבכל יום ויום לכיין להתפלל לשי"ת על משיח בן יוסף שיחיה ולא ימות ע"י ארמילוס כמ"ש ז"ל על פסוק חיים שאל ממך נתת לו וכו' ונודע מ"ש בספר הזוהר בר"מ פ' תצא דרע"ו ע"ב דמשה סביל כמה מכתשין בגין דלא יתקטיל משיח בן יוסף וכו' ועליו אנו מתפללין וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין. [שער התפלה דקכ"ט]

- קווינו וציפינו ואין שום מקור באר"י ז"ל ובראשונים אלא בכף החיים פאלג"י. מופיע בכמה קיצורי הלכה וכמה סידורים הנוסח 'ציפינו וקוינו כל היום' ואין אלא תוספת מאוחרת. הראשון שהביא הנוסח הזה הוא רבי חיים פלאגי בכף החיים שלו ס' ט"ו אות ל"ד וציפינו בשם השלמי ציבור בשם נגיד ומצוה [והגהת צמח לפרי עץ חיים] וגם בקיצור השל"ה. אמנם, בשום אחד מספרי האלו לא מופיע נוסח הכף החיים 'ציפינו וקוינו כל היום'.

- שיר למעלות קודם אלהי נצור בספר עשרה מאמרות. ש"ץ דכ"ך.

- פסוק יהיו כמוץ לפני רוח ומלאך ה' דוחה משנת חסידים.

- **מזמור אלהים יחננו ומזמור ה' רועי אחרי העמידה** - ש"ץ דשע"ח ודשצ"א בשם מה שכתב הרב האר"י ז"ל בכל הג' תפילות.

והם הוספות המדפיסים ואינו מופיע בשער הכוונות כת"י לרבי שמואל ויטאל וגם לא בשער התפלה למוהר"ו ז"ל. עיין תפילת חיים ריימר המסיק שאין לאמירה הזאת מקור בדברי האר"י ז"ל ובדברי מוהר"ו ז"ל, אלא הוספה מאוחרת, ואף שיכול להיות שמוהר"ו ז"ל בעצמו הוסיף הנהגה זאת, אין לה מקור בדברי האר"י ז"ל, שכך לא מצוייה כלל בכתבי יד"ק של מוהר"ו.

- יהיו לרצון אמרי פי השני, בסוף העמידה לפי דברי האר"י ז"ל נכון הדבר לאומרו, ש"ץ דשנ"ג. ואין זה מוכרח כלל מדברי האר"י ז"ל.

ולא לְכַרְוֵעַ אֶת הַבְּרַכִּיִּים אלא לְכַרְוֵעַ אֶת גּוּפוֹ בְּשֵׁתִיִּים עַד שְׂרָאִשׁוּ יָגִיעַ לְגִבּוֹל הַבְּרַכִּיִּים. ואף שהאר"י קצת בפתח הדב"ר, הרי שאין מקור באר"י ז"ל.

שֶׁלֹּא לְהַשְׁמִיעַ בְּאֹזְנֵי הַפֶּךָ סִבְרַת מַהְרִ"ק בְּבֵית יוֹסֵף. עולת תמיד ענין התפלה. לשון זה לא מוזכר בדברי מוהר"ו אלא מכתבי הגניזה בבית עלמין שבירושלים שהוא גנו והוציו אותם בלי אישורו כידוע.

ברוך הוא וברוך שמו

מקור המנהג **בגאונים** [עיין אורחות חיים], מובא בטור בשם הרא"ש, נפסק להלכה בשו"ע [ס' קכ"ד, אינו משתמש ב'נהגו' או 'מנהג' או 'נוהגים' כרגלו, אלא פסק דין הוא ממש]. מובא גם בפירוש הרוקח לתפילה [כת"י] כי הוא מנהג רוב העולם, גם **במנורת המאור** לרבי ישראל אנקאוה [אביו של המלובן בנסים רבי אפרים אנקאוה שהגיע לתלמסאן - אלג'יריה, עם הריב"ש והרשב"ץ בתקופת גירוש ספרד הראשון], גם **בספר המוסר** לרבי יהודה אלכלאץ ועוד ראשונים. וכן, אין כח בשום אחרון לבטל דין ומנהג משורש מזמן הגאונים, ובפרט אם אין ראשון אחר החולק עליהם. ובפרט שנפסק להלכה בשו"ע ובהאר"י ז"ל המפורש בשער התפלה. ודו"ק.

אנא ה' אלהינו ולאהי אבותינו מחבר"ר [ס' קל"א] בשם אורח לצדיק [ס"ד] ומביא שם [שו"ת ארח לצדיק ולא אורח לצדיק] בשם הרבה ראשונים שיש לומר אנא ה', כמובא במס' יומא בודוי הכהן גדול. ולא מעכב אף שאינו בנוסח מוהר"ו. עיין שער התפלה ומה שכתבנו ב'שער האמת'.

אותיות מנצפ"ך בוידוי

הכף החים סופר ס' קל"א ס"ז מביא מנהג בית אל לכפול אותיות מנצפ"ך ומקור הנוסח בכף החיים פלאגי (ס' ט"ז אות ז') וחסד לאלפים ע"פ מקובלים. ומ"מ, אין מקור לא בראשונים, בב"י או באר"י ז"ל וגוריו.

נפילת אפיים על זרוע שמאל

ואין איסור או סכנה כלל אלא ליפול בכף היד שמאל ממש, כדברי האר"י ז"ל: ודע כי פעם א' אמר לי מורי ז"ל שאמר לאחד מן החברים סוד אחד בענין נפילת אפים ושלא רצה לגלותו לי לפי שיש ח"ו סכנה בדבר (...). שיזהר כשנופל על פניו שלא ישים פניו דבקות תוך ידו השמאלית ממש אמנם ישים פניו על זרועו השמאלית (שער התפלה ד"קעא):

פתיחת ס"ת בהיכל

אמנם היותר נלע"ד לי בבירור ששמעתי ממורי ז"ל הוא באופן זה. הבקעה הראשונה היא (...). והבקיעה הזו ענין פתיחת ההיכל להוציא הס"ת מתוכו כי ההיכל הוא יסוד דאימא אשר בתוכו ס"ת שהוא היסוד דאבא (...). ואח"כ באה הבקיעה השנית (...). ובקיעה זו היא ענין פתיחת הספר תורה עצמו שיתגלה הארת התורה הכתובה בתוכו לחוץ אל כל עם הקהל כנודע. [דקע"ב] מורי ז"ל היה נוהג בכל יום שבת בשחרית בעת הוצאת ס"ת מן ההיכל לומר אותו הנוסח הכתוב בס' הזוהר פ' ויקהל בריך שמיה דמארי עלמא וכו'. ומבואר היטב שיש להוציא את הס"ת מן ההיכל קודם כל תפילה ובקשה, ולא להשאיר אותו בפנים.

ברוך שמיה בחול

כך נראה מדברי מקור אחר ומובא בשל"ח דנ"ז ע"י ר"א האיין. עיין שער האמת מה שכתבנו בזה, שמקור אמירת בריך שמיה בכל פתיחת הס"ת הוא מרבי שמואל ויטאל ואינו ע"פ אביו מהרח"ו ובוודאי לא ע"פ האר"י ז"ל. וכך הביא בנגיד ומצוה. אדרבה, מבואר בדברי האר"י ז"ל שרק בשחרית של שבת יש לאומרו כמובא במפורש בזוהר. אף שכן נהג הגר"א ז"ל ואף שהרחיד"א ומוהרש"ו ז"ל נהגו בשבת וביו"ט, מ"מ אין לנו לזוז מדברי האר"י ז"ל ומוהר"ח ז"ל, לומר בריך שמיה רק בתפילת שחרית של שבת.

ס"ת פתוח בהליכה וחזרה להיכל

מקור המנהג בפרי אדמה. אמנם שם, הסיבה אינה ע"פ הסוד אלא כדי שכל הציבור יסתכל באותיות הס"ת, כשהציבור גדול. רק באחרונים מצאו טעמים ע"פ קבלה. והמנהג אינו קיים באר"י ז"ל, ונראה הפוך, שקיימות רק ב' בקיעות, הראשונה בפתיחת ההיכל, והשנייה בפתיחת הס"ת בהגבתו. וז"ל מוהר"ח ז"ל בשער התפלה:

תכף אחר הקריאה סוגרין ס"ת ומחזירין אותו למקומו תוך ההיכל (דקע"ג)

להסתכל באותיות שמו בס"ת בשעת ההגבהה

ושמעתי אני שמואל המסדר שצריך האדם לקרא בס"ת באותה שעה [בשעת ההגבהה] אותיות שמו לפחות, ובוהו ישיג הארה גדולה. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"רנו, ואינו מהאר"י ז"ל ומוהרח"ו]
גם שמעתי שצריך לקרא פסוק אחד שיהיה שמו רמוז באותו פסוק, וענין זה נוהג בכל יום אפילו ביום שאין בו ס"ת. ואני שמואל בקשתי לי פסוק זה כי שמו בקרבי, והוא נאמר ג"כ בעת הקמת הס"ת, והוא ש"לום רב לאוהבי תורתך ואין למיז מכשול. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"רנו] נוסח כת"י אחר [המהדיר]: ויש בתחלת הפסוק האות הראשונה משמי ובסוף הפסוק האות האחרונה משמי.
אולם, הנהגות אלו המובאות בידי רבי שמואל ויטאל אינן ע"פ האר"י ז"ל. וספק אם אף מוהרח"ו ז"ל היה נוהג בהן.

תיק או מעיל לס"ת

ידוע כיום, שקיימים מקורות המעידים על ס"ת עם מעיל ובלי תיק, בקהילות ספרדיות [לא של עדות המזרח] עתיקות, ואין שמץ הוכחה כי המנהג הזה מקורו בפוסקי אשכנז [וברא"ש שנהיה מרא דאתרא דקהילות ספרד הצפוני הנוצרי], אלא קדום יותר.
וזה לשון מוהרח"ו בזה:

גם צריך ליהדר בעלותו לקרוא בס"ת שיאחו בב' ידיו בס"ת עצמו ולא בתיק שלו אלא בריעה עצמה של הס"ת יד אחת מצד זה ויד השנית מצד זה. אבל תאחו אותו ע"י המפה של הס"ת ולא בידך ממש כי הנוגע בידו ממש בס"ת בלתי היותו ע"י מפה או דבר אחר, עליו ארז"ל כל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום וכו' ח"ו. (ד"קעד):

אלמלא היה לס"ת מעיל, לא היה מזהיר אותנו, מכיוון שאי אפשר לאחוז במעיל המופשט מהס"ת קודם הקריאה. ולכן, תיק הוא תיבה. ואחת מהסיבות שלספרדים היו מעיל ולא תיק, הוא מחמת הרדיפות והגירושין רח"ל.

קדיש קודם או אחרי אשרי

וגולל בספר התורה ואומר קדיש עד לעילא ואח"כ אומר אשרי יושבי ביתך וכו'. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"רסה] ואינו משמע כן מדרבי האר"י ז"ל, שיש לומר הקדיש מיד אחרי החזרת הס"ת להיכל, ואז יאמר 'אשרי יושבי ביתך'

תכף אחר הקריאה סוגרין ס"ת ומחזירין אותו למקומו תוך ההיכל (דקע"ג)

ענין הקדיש שאומרים אחר קריאת הס"ת הוא ממש ע"ד כוונת הקדיש שלאחר נפילת אפים (ד"קעד): גם מורי ז"ל היה נוהג בזה הקדיש או בשאר הקדישים הנאמרים אחר העמידה או אחר חזרת ספר תורה למקומו (...) [דק"פ-דקפ"ה]

קדיש לעולה משלים לס"ת בשבת

הנה, כבר כתבנו בספ"הק "זכור לטוב" [דף 96], כי מנהג האב"ל יעלה משלים לס"ת, אינו נכון כלל. גם ראיתי בכמה ק"ק, שאף קדיש דרבנן [קודם הודו לה' קראו בשמו] היו נמנעים לאומרו, אם אינו יתום שנוכח, ומדלגין אותו. והרבה הגוימו בדרך הזאת עד שמדלגין ומבטלין קדישים.

גם, מה שמזכיר השו"ת אגודת אזוב [ח"א ס"ז ח'] על סמך שו"ת הרשב"ץ, אחרי מכ"ת, אינו דק. כי ברשב"ץ [ח"ג ס' קע"א] דן בענין קטן אם יכול לומר קדיש בשבת ולהפטיר אח"ז. [ויש לומר רשב"ץ, בר צמח ולא בן צמח]

ג' פסוקים אחרי פיטום הקטורת [הוי"ה צבא-ות עימנו וכו']

עוד נלע"ד שמואל, שהיה אומר ג' פסוקים האלו כדי שלא לומר הקדיש על דבר ריקם (...) ונעל"ד שמואל, שגם האמורם לא הפסיד כאדם הקורא בתורה, וכונת הרב ז"ל היה לומר שאין בהם חיוב. [ד"רצא] ואם ירצה יאמר שאר פסוקים ואין קפידא. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"רצה] א"ש: עוד אני אומר פסוקים אחרים ומזמורים אחרים ונלע"ד שאין בהם קפידא כאדם הקורא בתורה, ואם לא יועילו לפחות לא יזיקו כנלע"ד. [סידור חמדת ישראל כת"י ק"ש על המטה ד"שי] אמנם, אין זאת הנהגה של האר"י ז"ל, ודעת הרש"י בלבד.

שיר של יום

והנה זהו סוד מ"ש בסיפרי זכור את יום השבת מצות עשה היא למנות בו ימי השבת לומר ראשון בשבת שני בשבת וכו', וכן כתב הרמב"ן ז"ל בחידושיו על התורה (...) וזכור היטב ענין זה כי היא מכלל רמ"ח מצות עשה למנות ימי החול על דרך זה א' בשבת שני בשבת וכו'. [דרכ"ג]

ודע כי מ"ש לעיל שהיא מצות עשה למנות א' בשבת שני בשבת וכו' הנה גם זה מועיל להכנת שבת. [דרכ"ד]

יש לומר שיר שהיו הלויים אומרים ביום "ראשון" ולא ביום "אחד", כמפורש בשער התפלה בענין ויהי נועם. וכבר ביארנו הענין בספרנו הקטן זכור לטוב.

גם לא דק בלשונו בעל תפלה חיים (רימר דף קי"ב) באומרו שלא הזכירו לומר שיר של יום, הרי, כתוב הפוך שכל יום הוא הכנה לשבת והוא מצות עשה למנות ימי השבת, פירוש ימי השבוע, וכך הוא בשו"ע לשונו בענין שבוע של חל בו ע"ש. גם כבר סדר מזמורי השבוע מוזכרים בדפוסים עתיקים. וקביעת מזמורים בתפילה לפי המאורע כבר מוזכר במסכת סופרים, עיין שם.

לחלוץ תפילין של יד בעמידה

כך כתוב בזר זהב להר"י צמח.

ואינו כך בשער התפלה וצריך להסיר ולחלוץ תפלה של יד מיושב עכ"פ כנו. [דכ"ח] ואחר שתגמור עלינו לשבחה וכו' ועל כן נקוה לך וכו' אז תסיר בתחילה תפלה של יד מיושב על דרך שהנחת אותה מיושב כנ"ל ואח"כ תסיר תפלה של ראש, ואח"כ תסיר הטלית כי כמו שהנחת הטלית קודם התפילין כך יהיה הטלית בראשך עד אחר שתסלק התפילין. [דף כ"ח]

וכתב האר"י ז"ל דאף הסרת הטלית מעומד. ש"ץ ד"פ אות ח'. אין מקור באר"י ז"ל אבל פשיטא שכן צריך לעשות, כי באופן שהתעטף, כך יסיר מעליו.

ביציאת מבית הכנסת

יְהוָה, נְחַנֵּי אִף עַל פִּי שֶׁהִתְפַּלְלְתִּי בְכוּוֹנָה וְעִבְדְתִּיךָ אֵינִי מִחֻזֵּק טוֹבָה לְעֲצָמִי, וּבִשְׂכַר עֲבוּדָתִי תִנְחַנֵּי, כִּי אִם פְּצִדְקָתְךָ לְבַד.
אִף שֶׁדַּבֵּר זֶה מִזְבָּח בְּעוֹלַת תְּמִיד (דמ"ה ע"ב) מ"מ אין מקורו מדברי האר"י ז"ל. והרי, הפסוק הזה יש לאומרו בסוף "על כן נקוה לך" ומוזכר כבר בסידור ויניצייה רפ"ד, וזאת בלי שום הגה של מוהר"ח. ולכן, המנהג לומר הפסוק הזה קדום להאר"י ז"ל.

ללמוד מיד עם תפילין אחרי התפילה

ס' מחב"ר [ס"ס כ"ו] בשם מהר"ם פאפיראש ז"ל, וכך הוא בראשית חכמה שער הקדושה. ש"ץ דק"א.
ואינו כן ע"פ האר"י ז"ל אלא לקיים דברי חז"ל לאכול פת שחרית:
וזהו מנהג מורי ז"ל אחר שהיה יוצא מבהכ"נ ואוכל אכילתו היה מתעטף בציצית ואח"כ לובש תפילין. ואח"כ קורא את הקריאה הזאת. (שעה"מזצ ואתחנן דפ"ז)

לומר מזמורים וברכי נפשי בר"ח לפני תפילת ערבית

מקור אחר (כ-עג) שיש לומר בערבית ר"ח את המזמור ברכי נפשי, ואין לשנות (!?)
אולם לדברי האר"י ז"ל כבר ידוע שאין לומר שום מזמור אלא ג' הפסוקים ועליהם החצי קדיש.

טעות ביד המון העם לומר חצי קדיש קודם ברכו בערבית ש"ץ דת"א.

ויש להבין שכך ביטלו החצי קדיש הזה בשבת אצל קהילות חסידים לטובת אמירת כגוונא, ואינו נכון, כי כגוונא נתקן באופן עראי כשאין מניין [עיין שבחי הבעש"ט]. ועיין כף החיים סופר שהקפיד על לא לבטל את הקדיש הזה המוזכר בכתבי האר"י ז"ל [סדר ערבית בשער התפלה].

אין זמן לתת צדקה בערבית ע"פ גורי האר"י ז"ל. ר"א אוהיון בש"ץ דת"א בשם ברכ"י [ס' רל"ה]
ואינו מהאר"י ז"ל עצמו אלא הוספה ע"פ הפרי עץ חיים [שער מנחה ומעריב פ"ב].

לימוד וקריאת תנ"ך בלילה

אבל בשאר לילות השבוע אין ראוי לקרוא מקרא לפי שהמקרא היא בעשיה, ולילה עצמה היא בחינת עשיה והכל הוא דינין ואין ראוי לעורר דינין. [שעהמ"צ דפ"ט]

אבל בליל ששי יען כי יום הששי מכין לשבת והרחמים מתעוררין בו לכן יכול לקרוא מקרא אף בלילו. [שעהמ"צ דפ"ט]

מכיוון שכבר דנו בזה בספה"ק 'זכור לטוב', אכתוב בקיצור. האמת היא, שרוב האחרונים חתמו כי איסור גמור ונורא הוא לקרוא תנ"ך בלילה. יש סדר קטן לבצע והוא:

- א'. אף פעם האר"י ז"ל אסר
- ב'. הסיבה האמיתית היא לא להתגרות בחיצונים [שכוחם יותר גדול בלילה]
- ג'. המקרא הוא מעולם העשיה
- ד'. אמנם מותר לקרוא את הכ"ו פסוקים בליל ששי שהוא רחמים [בגלל הכנה לשבת]
- ה'. המזמורים אינם בכלל האזהרה כי הם בעולם היצירה

ועיין בספר קמח סולת (דף סד ע"ב), ובספר מנחת אהרן (דף קצג ע"ג), שהביאו מאותו ספר אחר, כי אזהרה זאת נאמרה רק למצניעין [פירוש – המקובלים. והוא חידוש של אותה כת הרשעה כדי להרחיק את תורת האר"י ז"ל מכלל ציבור הפשוט, ונמצא הפוך דברי מוהרח"ו ובנו רבי שמואל ויטאל, שקיבלו אישור לגלות תורת האר"י ז"ל וכמו שהבאנו בקונטרס הקודם 'גושפנקא דפרזלא'. וכבר נפסק בשערי תשובה המביא לשון הרחיד"א, כי הלואי היינו מקיימים מנהגי האר"י ז"ל, וכבר נחתמה הגזרה כי מנהגי האר"י ז"ל ניפוצים בכל הסידורים ובכל ספרי ההלכה. רק שהיה צריך תיקון ולהחליף מה שמוכר כמנהג האר"י ז"ל ואינו אלא מנהג זר, ולסדר מנהגי האר"י ז"ל האמיתיים, מה שהשתדלנו לעשות זה כבר עשרות שנים, ובפרט בספרנו 'זכור לטוב' ו'שער האמת', ה' יעזרנו על דבר כבוד שמו]. ואינו כן, אלא לכל עם ישראל. וכבר דורי דורות ראינו אבות אבותינו לקרוא בבוקר או בהמשך היום, סדר 'חק לישראל'. ולא ראינו מי שהיה קורא בלילה.

ולכן, וודאי שהגון לשמור אזהרת האר"י ז"ל, אבל אין זה אסור, והוא מפשט לשון מוהרח"ו ז"ל.

אכילה

ל' מיני פירות האילן ע"פ מוהר"ח"ו [בט"ו בשבט]

הנה, סדר הזה, המובא בפרי עץ הדר [שהוא חלק שלם הנמצא בספר ח"י] הועתק מספר טוב הארץ לרבי נתן שפירא [מירושלים] שהעתיק מספרו של רבי אברהם אזולאי 'החסד לאברהם' בפרק מעין שביעי נהר ז'.

והבירור הוא כי ה'חסד לאברהם' מביא את סדר הזה [שאינן לא שום קשר עם ט"ו בשבט] ומסיים כי מקורו מספר כתב יד. רבי יעקב הדס שליט"א בספרו [דברי יעקב] על סידור הרש"ש, הרגיש והבחין [דף ת"ג, ענף ג' אות ג'] כי מקור הדברים העתיקים ביותר הם ב'חסד לאברהם' שקבע כלל בהקדמתו, כי כל פעם שמהר"א אזולאי כותב מסכת"י [מספר כתב יד] הרי הוא ממקובלים אחרים ולא מהאר"י ז"ל. מה גם, שלא נמצא רמז לדברים האלו בכל ספרי מוהר"ח"ו ז"ל.

הראשון שהוסיף בהתחלה כי סדר הזה כתב רבי חיים ויטאל הוא בעל טוב הארץ. אלא שבעצמו רבי נתן שפירא מקשה על דברי "מוהר"ח"ו" כי הם הפוך ממה שגילה האר"י ז"ל לו. מסקנת בעל טוב הארץ: משמע כי דברי מוהר"ח"ו האלו הם קודם שמוהר"ח"ו למד אצל האר"י ז"ל. כל האחרונים העתיקו דברי 'טוב הארץ' ודברי הח"י, ואף חכם זליכה ז"ל בספרו פרי חדש, התאמץ ליישב את הקושייה.

כך או אחרת, אין בסיס כלל מסדר ל' מיני פירות האילן בתורת האר"י ז"ל, וגם לא בדברי מוהר"ח"ו [אחרי או קודם שלמד אצל רבו האר"י ז"ל], ורק הח"י העתיק מספר 'טוב הארץ' וקשר את הסדר הזה לסדר ט"ו בשבט – והוא חידושו [כמו כל "חידושי"ו] של הספר הזה מקור אחר הוא הספר ח"י.

טבילת פרוסת המוציא ג"פ במלח

כבר הבאנו בספ"ק זכור לטוב, שאין מקורו מהאר"י ז"ל או ממוהר"ח"ו, אלא מובא במעבר יבוק ובמעשה חושב לר"א אזולאי ז"ל.

ברכת הטוב והמטיב

כשבא להם יין בתוך המזון [...] וזהו הטוב לדידיה שהם החסדים [...] והמטיב לאחרני וכו'. [שעה"מצ דקי"א]

אגודת אנוב בשולחן

מקורו בטעמי המצוות לר"מ פאפיראש, ואינו נמצא בכתבי מוהר"ח"ו ז"ל.

ברכת המזון

הב לן ונברך ביחיד וברבים

אמנם אלו הפסוקים צריך לאומרם אחר מים אחרונים קודם ברכת המזון מזמור אלהי"ם יחנו ויברכנו וכו' כל המזמור ואח"כ פסוק אברכה את ה' בכל עת תמיד תהלתו בפי (...) וכדי לסלקו משם צריך למימור הב לן ונברך כמו"ש בינוקא דפ' בלק ולכן אומרים זה הפסוק אברכה את ה' וכו' תמורת הב לן ונברך ואח"כ פסוק סוף דבר הקול נשמע וכו' ואח"כ תהילת ה' ידבר פי וכו' ואח"כ פסוק ואנחנו נברך יה וכו', [שעהמ"צ דק"ח] לא רק שאין לומר הב לן ונברך כי הפוסק אברכה את ה' הוא במקומו, אלא שאמירת המזמור והפסוקים חל על המברך בין ביחיד בין בג' שמזמנים. אם כן, הב לן ונברך חל גם על היחיד [פירוש, פחות מג' שמזמנים] ואינו מברכת הזימון עצמו כמוכא בש"ס [עיין זכור לטוב]. ותמוהה שבפע"ח הובא אמירת הב לן ונברך קודם מים אחרונים. וכך מובא בזאת ליהודה [עאייש] כי אמירת הב לן ונברך היא הזמנה למים אחרונים ולא הזמנה לברכת המזון [והאמת, שקצת קשה ליישב הב לן ונברך לברכת הזימון, היות כי האומרו ונמלך לברך ורצה עוד לאכול, הרי חייב לחזור ולברך המוציא. ואיך יחזור ויברך המוציא כשכבר נטל מים אחרונים וכוס יין בידו]. ועיין גם בספר הזכרון לרבי ישמעאל הכהן זצ"ל [והלומד את ספרו ירגיש עד כמה קדושת רבי ישמעאל הכהן הגיעה, ואכמ"ל] בדף ט"ו, שהיחיד אומר הב לן ונברך, והוא קודם מים אחרונים.

מים אחרונים

כי תחבר ד' האצבעות יד ימינך לבד והגודל לבד (...) וכסדר הזה תכוין בה' אצבעות יד שמאלך (...) וב' כוונות אלו תכוין בהיות אצבעות ידיך כפופות כלפי מטה כנודע כי במים אחרונים צריך להשפיל אצבעותיו כלפי מטה. (שע"המצ עקב דק"ח)

ובמקום אחר בשער התפלה כותב מוהר"ח¹ בענין ברכת מאורי האש בהבדלת מוצ"ש:

אלא צריך לזקוף ירך הימנית ואצבעותיך כלפי מעלה לפני האצבעות כנגד פניך ואח"כ תכוף ראשי אצבעותיך אל תוך כף היד ותשאיר אחורי אצבעותיך כנגד מעלה נגד הנר אמנם אצבעותיך יהיו כפופות למטה ע"ג הגודל כנו'. ויסתכל בצפרניו בלבד ולא בתוך פני האצבעות. וכנו' בזו' פ' ויקהל ובפ' בראשית בדכ"א ע"א. [דר"כ]

ולכן, נראה שדימו מים אחרונים לברכת מאורי האש, ויצא שקצת אמרו ליטול מים אחרונים על ראשי אצבעותיו. ולפי פשט מוהר"ח¹ משמע שאינו כן אלא מפרק האצבעות עד הציפורניים.

לכסות את הסכינים קודם ברכת המזון בחול ובשבת

ולכן נהגו שלא לכסותו [סכין] בשבת ויום טוב דלא איכא קרבנות יחידים במזבח עצמו, ולכן בשולחן שהוא כנגד המזבח אין צריך לכסותו בשבת וביום טוב. וגם לטעמא תנינא נמי אתי שפיר כמו"ש חז"ל שאין בנין בית המקדש דוחה שבת, ולכן לא יזכור מבנין בית המקדש ויהרוג את עצמו בשבת. דעת מוהר"ש¹. שנים חיים ישלם אמנם, לדעת האר"י ז"ל יש כן צורך להסיר את הסכינים מהשולחן בשבת ויו"ט. וז"ל מוהר"ח¹:

גם צוה לי בענין הסרת הסכין מעל השולחן להזהר מאד להסיר אותו לגמרי ולא יספיק לכסותו בלבד. [שעה"ג ד"קמט]

גם אמר לי שמי שהוא משורש קיין, צריך ליזהר להסיר הסכין מעל השלחן בעת ברכת המזון לגמרי, ולא יספיק לכסותו בלבד כי כלי הזיין הם בקיין כגודע. [שער"הקד נ"ה אזהרות לשורש קיין] והרי, מוהר"ח ז"ל, לא הבחין בים סעודת שבת לשל חול.

להזכיר חרבן הבית בברכת המזון [וברצה עיין שבת]

גם צריך שתדע כי אעפ"י שנת' לעיל שבתוך הסעודה אם הוא בחול יתעצב אל לבו על החרבן כנ"ל בשם הזוהר, אמנם בברכת המזון צריך אדרבה להראות שמחה יתירה בלבנו וכמ"ש בס' הזוהר פ' תרומה על בועז וכו'. [שעהמ"צ דק"ט] ולכן צריך לברך ברהמ"ז בעיין טובה, ובשמחה גדולה להראות לפנינו כנדיבים בעיין טובה, ולא צרי עין. ואז גם היא נותנת לנו מזונותינו בשמחה ובטוב עין. [שע"המצ ק"ט] באופן ברור, אין להתאבל כלל בברכת המזון אלא בסעודה, וראייה מאותו איש שדקר בטנו בברכת המזון כשהגיע ל"ותבנה ירושלים". אלא אדרבה, היה עליו לשמוח בברכת המזון, ולהתעצב באכילה, כדברי האר"י ז"ל. ולכן, בשבת יש להחמיר, מצד שמחת המברך בברכ"המו, ומצד עונג שבת, שאין להצטער כלל, כך שאין להוסיף על נוסח הקדמון ב'רצה והחליצנו' אלא לסיים ב'בעל הנחמות', ולא לחתום ב'אע"ג' או 'זהגם' או 'ואע"פ', שחרב וכו'. כי הוא מכניס מרה שחורה גם בברכהמ"ז וגם בשבת, היות שהוספה זאת אינה קיימת בנוסח הקדמון כלל אלא הוספה מתקופה מאווד מאוחרת ואחרי האר"י ז"ל שאינו מביא נוסח זה.

לברך עם כובע ומעיל

ע"פ סיפור ר"י נג'ארא [גם כנגיד ומצוה] וכבר ידוע שאין מקור אמין לסיפור הזה. גם מובא בספר טעמי המצוות לר"מ פאפיראש וכנראה ע"פ הסיפור. ועיין דברי השו"ע.

כוס של ברכה אפילו ביחיד

מפורש בשער המצוות. עיין שער האמת מה שכתבנו בזה, כי במפורש אין ליחיד לברך בכוס בברכת המזון.

ערב שבת

שמו"ת מיד אחרי התפילה

א'. ומצווה שמו"ת בזמנה יום ו' אחר חצות. (החברים בפרע"ח פ"ג שער השבת – וכך כותב רבי אברהם אזולאי במעשה חושב, רימון הב').
ב'. מן מנחה ולמעלה עד מנחה קטנה (כנפי יונה ח"ג ס' ס"ב). השל"ה (קלא ע"א – ח"א צ"ו ע"ב)

אמנם אין כן דעת ומנהג האר"י ז"ל אלא מה שמוהר"ח מביא בשער התפלה:
מנהג מורי ז"ל תכף בסיימו תפלת שחרית דיום ששי היה הולך לבית הכנסת או לבית מדרשו אם היה שם ספר תורה כשר והיה מוציא וקורא בו הפרשה שנים מקרא וא' תרגום והוא היה קורא המקרא מתוך הספר תורה והיה לו תלמיד א' שהיה מקרא לו התרגום מתוך ספר תרגום והוא אומר אחריו וכן היה עושה בכל פסוק ופסוק עד שמשלים הפרשה (ד"רכה):

גם, ברור שהושפעו ע"י כתבי הגניזה של מוהר"ח ומת"ר ניירות. והמעייין יבין שבערב שבת, יום ששי, לא היה האר"י ז"ל אוכל פת שחרית כהרגלו, אלא מיד אחרי התפילה היה קורא שמו"ת. אמנם, אם כן היה מתענה כנהוג אצל אנשי מעשה כמובא בשו"ע, לא היה מסיים את תעניתו, כמובא בשער התפלה, שיש מצוה לטעום מתבשילי שבת, כדי לתקנם ולכוון [ולא לומר] טועמיה חיים זכו.

פסוקים עזרני בשם ה' עושה שמים וארץ ואתם הדבקים בה' וגו' [של"ה שבת, תור האור כ"ב] בשם הרמ"ק

קניית צרכי שבת

באמירת לכבוד שבת [קודש היא הוספה] ודוקא ביום ששי.

טבילה במקוה אחרי חצות

א'. טבילה אחרי קריאת שמו"ת שהיא אחרי חצות. (החברים בפרע"ח פ"ג שער השבת) – נגיד ומצווה (אולם בדף קל"ו דפוס שובי נפשי)

דברי מוהר"ח בשער התפלה:

והיה אומר מורי ז"ל כי כיוון שכבר קרא הפרשה כבר יש באדם כח לקבל תוספת קדושת השבת ולכן לא היה טובל קודם שיקרא הפרשה זולתי דרך מקרה ואף גם מקרה זה לא היה טובל רק אחר שהתחילה שעה חמישית מיום ששי כמו שבארנו לעיל על ה' יתירה דיום הששי והיה אומר מורי ז"ל כי תוספת שבת היה ניכר ומתגלה במצח האדם תכף אחר התפלה הנז'. אבל עיקר הגלוי היה רק חצי היום ודוקא אם טבל כבר והסיר ממנו קליפין דחול ע"י כונתו כנודע שקליפין דחול הם בגדי החול של נפש האדם. [דרכ"ה]
מוסכם בעוד ב' מקורות בשער התפלה [עיין שער האמות] שיש לטבול רק משעה החמישית ואילך. הרי שאפשר לטבול כל יום ששי משעה חמישית. אולם, מה שמובא בנגיד ומצווה ובפע"ח, מבוסס על המשך

דברי מוהר"ח: אבל עיקר הגלוי היה רק חצי היום. עכ"ל. ומוזה הסיקו שיש לטבול רק מחצות היום. ואינו כן, כי עיקר גילוי קדושת שבת מחצות, לא הטבילה עצמה, ועוד, עיקר משמעות שכבר מהטבילה עצמה שקודם חצות היום מתחילה הקדושה להתנוצץ.

טבילה סמוך לשקיעה

לשון שער הכוונות: והיה אומר מורי ז"ל כי תוספת שבת היה ניכר ומתגלה במצח האדם תיכף אחר הטבילה הנז' אבל עיקר הגלוי לא היה רק אחר חצי היום ודוקא אם טבל כבר והסיר ממנו קליפין דחול ע"י כוונתו כנודע שקליפין דחול הם הם בגדי חול של נפש האדם ואפשר שכל מה שיהיה קרוב לליל שבת יתגלה יותר תוס' שבת: זו הוספה שאינה קיימת בדברי מוהר"ח ז"ל כתי"ק [שער התפלה] ועל הוספה זו נהגו כמה דווקא לטבול סמוך לשקיעה. ואינו כן לפי האר"י ז"ל אלא אדרבה משעה חמישית וז"ל מוהר"ח: והיה אומר מורי ז"ל כי כיוון שכבר קרא הפרשה כבר יש באדם כח לקבל תוספת קדושת השבת ולכן לא היה טובל קודם שיקרא הפרשה זולתי דרך מקרה ואף גם מקרה זה לא היה טובל רק אחר שהתחילה שעה חמישית מיום ששי כמו שבארנו לעיל על ה' יתירה דיום הששי והיה אומר מורי ז"ל כי תוספת שבת היה ניכר ומתגלה במצח האדם תכף אחר התפלה הנז'. אבל עיקר הגלוי היה רק חצי היום ודוקא אם טבל כבר והסיר ממנו קליפין דחול ע"י כוונתו כנודע שקליפין דחול הם בגדי החול של נפש האדם. [דרכ"ה]

מספר הטבילות

- א. 3 טבילות (כנפי יונה ח"א פצ"ה, לג' ע"א) וגם הח"י (כב,עד).
- ב. 4 טבילות (אור צדיקים פאפיראש) וגם יסוד ושורש העבודה (שער ח' פ"א)
- ג. 5 או 7 טבילות (בא"ח שנה ב', לך לך, אות טז): כף החיים לר"ח סופר (ס' ר"ס אות ו-ח) : עוד טבילה אחת (נוסף לב' טבילות) :
- ד. להפשיט מעליו הרוח שהיה שורה עליו בימות החול. (בא"ח)
- ה. לתקן מה שכעס (מ"ב ד' ק)
- ו. להעביר זועמת הנחש (כה"ח פאלג'י כו,טז). נגד זכור ושמור (של"ה שער האותיות, אות ק')
- ז. 14 טבילות (תקון שבת מלכתא – השל"ה רכח, ע"א)

לשון מוהר"ח:

דע כי צריך האדם לטבול שתי טבילות זו אחר זו. והראשונה היא להפשיט בגדי החול של הנפש והשנית היא לכבוד שבת לקבל התוספת (שער התפלה ד"רכו): הרי שטבילה השנייה אינה לשם קדושת שבת אלא לכבוד, פירוש, הטבילה הזו היא הכנה לשבת, וגם כלי לקבל תוספות קדושת שבת במשך היום [מנחה דערב שבת, קבלת שבת בשדה ובבית]. ולכן, נראה שהטבילה השנייה עולה גם לטהרה למי שקרה לו מקרה ח"ו, ודלא כהרב נגיד ומצוה [והחסד לאברהם] המצריך טבילה נוספת להיטהר מהטומאה. אולם, ודאיו שאין לעיכובא לטבול טבילה נוספת. אמנם, להתחשב בזולת וכן הוכחה גלויה שפסקי ומנהגי האר"י ז"ל מיועדים לכל איש ישראל ולא לקבוצה מסויימת, ולכן, היפך הנהגות המקובלים האחרונים, רוב הנהגות האר"י ז"ל פשוטות וקלות.

מספר טבילות במקווה

ב' טבילות, הראשונה להוריד בגדי חול והשנייה לקבל קדושת שבת. וקצת השתבש הענין, כשאחדים ניסחו שיש להלביש בגדי שבת, שהוא גירעון להנהגה [כי רק דרך הלבוש, ובהאר"י ז"ל, זו קבלה קדושת שבת בכלל ובכל הבחינות]

אמנם, יש לדייק בדברי מוהרח"ו בשם רבו ז"ל:

דע כי צריך האדם לטבול שתי טבילות זו אחר זו. והראשונה היא להפשיט בגדי החול של הנפש והשנית היא לכבוד שבת לקבל התוספת (ד"רכו):

כך שהטבילה השניה היא לכבוד שבת, כמו כל הנהגה שנוהגים לכבוד שבת, ואינה קבלת התוספת עצמה שמתרחשת לכל אורך היום בקבלות שבת ובתפילת ערבית דשבת. ולכאורה, טבילה השנייה הזאת היא לטהרה ממש לכבוד שבת, ומועילה לטהר מכל טומאה. אמנם, ר"א אזולאי [מועשה חושב] והר"י צמח [נגיד ומצוה] הוסיפו טבילה שלישית לטיהור מכל טומאה [שהיא בהתחלה קודם הב' הטבילות של האר"י ז"ל], כי הרי, כבר קודם תפילת דשחרית דחול יש לטבול, ואפ' נטמא הרי טהור, ואינו צריך לטבול בטהרה קודם שבת.

מקווה ידים

בספר אמת ליעקב לרבי שאלתיאל ניניו ז"ל, מובא סדר נטילת ידים (דקכ"ב/ו) אם אי אפשר לשפוך עליו ט' קבין או לטבול במקווה. והסדר הוא, לשפוך מ' פעמים (כנגד מ' סאה) על הידים עם תפילה וכוונות. ואף שלא ציין מקור הדבר, ידוע היום שמקורו המקור אחר.

גם בדרך ישרה, נמצא שם אותו סדר, אלא שם ציין את מקורו. גם בבן איש חי (המקור חוזר לאמת ליעקב ולא למקור אחר).

ואין שום זכר לטבילה הזאת בכתבי מוהרח"ו ז"ל בכלל, ועיין שכבר כתבתנו לפני כמה שנים בקונטרס 'נקמת ישראל ויהודה' ובקונטרס 'יד אברהם'.

מיקום הטבילות

הנה אחר שנכנסת תוך מי הים או הנהר או המקווה קודם שתטבול וכו'. [שער התפלה דרכ"ה] הרי שגם מי הים, נהר ומעיין כשרים לטבילה ודלא כמי ששלל את המעיינות.

פסוק גל כלי יוצר אחרי הטבילה [פע"ח שבת פ"ד] ממקור אחר.

ראיה מהאר"י ז"ל ומהבעש"ט מאמירת דברי קדושה בתוך המקווה

לשון מוהרח"ו המובא בידי בנו רבי שמואל: ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכנסות קודם להניח החמה יעלה ויתכסה ויקרא. ואם לאו, יתכסה במים ויקרא [ק"ש] אם הם עמורין. מוהרח"ו בשנים חיים ישלם.

כתב מורי ז"ל [מוהרח"ו] עיניו רואין את ערוותו אסור אי מסתכל ואם לאו, מותר. לבו רואה את ערות חברו, אסור. [שנים חיים ישלם ס' ע"ד]

אמנם, מובא בשבחי הבעש"ט וכתר שם טוב שיש לומר מזמור במקווה לדעת הבעש"ט, וכך הוא באר"י ז"ל מדברי מוהרח"ו: ובהיותך טובל תוך המקוה תאמר פסוק מי אל כמוך וכו' ישוב ירחמנו וכו' תתן אמת ליעקב וכו' [שער"הק - ד"קס], משמע לאו דווקא עכורים, והרי, מים מפסיקין בין ערווה ללב.

הזיעה בתיקון עוון שז"ל

ז"ל ספר הכוונות לרבי משה טרינקי: "ואמרו כי הזיעה שאדם מזיע בצרכי שבת בה הקב"ה מוחק כל עונותיו כמי הדמעות". עכ"ל. כך מובא בחיד"א בשם ספר כוונות ישן [ואינו של ר"א פנצ'ירי ז"ל אלא של רבי משה טרינקי].

מלשון ספר הכוונות הזה, מובן וברור שאינו מהאר"י ז"ל, אלא הוספות מת"ר ניירות [שסודרו בספר הכוונות הישן לרבי אפרים פנצ'ירי והועברו לרבי בנימין הלוי]. גם מקור לספר הכוונות שערך הרמ"ע מפאנו [ובהמשך ספר כנפי יונה מרבי משה יונה] הוא מכתבי גורי האר"י ז"ל וגם מהוספות של רבי ישראל סרוק ז"ל [כי כתי"ק של מהר"י סרוק ז"ל נשארו בידי בתו בצפת, כמעיד רבי שלומיל באיגרותיו].

נמצא בספר מעבר יבק המפורסם ז"ל בדפוס הראשון שנת 1626 למניינם בווינה, ו' שנים אחרי הסתלקות מוהרח"ו ז"ל והדפסת ספר הכוונות הראשון של רבי משה טרינקי [בשנת ש"פ, 1620 למנין]. מ"מ, יש מאוד להיזהר לסמוך על שנת כתיבת החיבור ולא רק הדפסתו, כי לפעמים קיום היבור בכתב היד קודם בכמה עשרות שנים להדפסתו, ורוב הספרים בזמן הראשונים היו בכת"י ולא בדפוסים.

לפנות קורי עכביש

הנהגה בשם הרמ"ק [אור יקר ח"ה די"ג, תפלה למשה שער י" ס"ב] והראשית חכמה [תצ"ח צ' או ד'] מביאה בשם רבו הרמ"ק ז"ל, ומובא בשל"ה (עמק הברכה, ריש מסכת שבת קל ב). ענין עכביש שהוא שממית, כבר כתבוהו רש"י מס' סנהדרין דף קג ע"ב, וז"ל: העלה שממית - קורי עכביש, שבטל עבודה מכל וכל, עד שארגו עכביש קוריהן על גבי המזבח. אמנם אין מקור בהנהגות האר"י ז"ל, ולא נזכר בכלל בח' שערים למוהרח"ו.

גזיזת צפרנים כסדר האבודרהם

כבר ידוע שהאר"י ז"ל לא חש לסברת הרד"א, שהביאה המגיד מיישרים, ולכן יש להתחיל מיד הימנית ולעבור לישי השמאלית, כמו כל דבר, ובלי סדר מסויים, וכמובא בשער התפלה.

י"ב לחמים בשבת ובימי חול

א"ש: אני ראיתי למורי ז"ל [מוהרח"ו] מקפיד על השלחן של ארבע הגלים, ואינו מקפיד על היות על השולחן שנים עשר לחמים ואעפ"י שהיו לו לחמים מרובים, מכל שכן מי שאין לו לחמים כל כך. אבל מקפיד שלא לפחות מארבעה לחמים בכל סעודה וסעודה. [סידור חמדת ישראל כת"ד"פו]. ר"ש ויטאל מעיד על אביו מוהרח"ו ז"ל, שאף שהיה לו מספיק לחמים לערוך השולחן בי"ב לחמים כדעת רבו האר"י ז"ל, מוהרח"ו היה מסדר ד' לחמים בלבד כדברי הזוהר. וכך דעת השל"ה. אמנם, דברי האר"י ז"ל ברורים, ויש צורך בי"ב לחמים.

ואמר לי [מוהרח"ו] מורי הר' משה אלשיך ז"ל, כי שמע ממורי ז"ל כי ביום שבת מונה זו תהיה בעולם האצילות, ובימי החול תהיה מונה זו ג"כ אלא שתהיה בעולם היצירה, אבל אני לא שמעתי זה. א"ש: קשיא לי כי הרי בימי החול לא שייך סידור אלו הלחמים וצ"ע. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"פז]

עריכת השלחן ע"י הבעל תיקון להיפוך המיטה

ממקור אחר.

אמירת טועמיה חיים זכו

ראוי לאדם לטעום כל התבשילין שמבשל בע"ש לכבוד השבת (...). וזה סוד טועמיה חיים זכו שתיקון בתפלת מוסף וכו' (ד"רכ):
מובא במפורש בשער התפלה כי הוא סוד הטעימה. ואין מקור לאמירתה או לכוונתה בדברי האר"י ז"ל.

י"ב לחמים ביום טוב

אין ענין ע"פ האר"י ז"ל ומוהרח"ו ז"ל, לערוך י"ב כיכרות בסעודות יום טוב.

טלמול במקום שאין בו עירוב

דברי מוהרח"ו ז"ל בעדותו על האר"י ז"ל שהיה ביום שבת נושא טליתו וסידורו מחוץ לחומות צפת, לכיוון המקווה, בין שהעירוב נעשה כהלכתו בין שלא. קודם כל, יש להביא דברי ארץ חיים סתהון בכללים [י"ט] המעיד על מנהג בני צפת ששמרו על מנהג הקדמון לתקן עירוב בצורת הפתח, ולא קיבלו הוראת מרן השו"ע (בעירו !!!) בענין העירוב. ברם, מנהג האר"י ז"ל מצריך בירור, כי היה האר"י ז"ל נושא מחוץ לצפת אף במקום שהעירוב אינו נעשה כהלכתו. התשובה נמצאת בדברי רבי שמואל ויטאל חמדת ישראל כת"י הנדפס ע"י אהבת שלום ז"ל: א"ש: נראה ש [האר"י ז"ל] היה מקל בעירוב דרבנן. [סידור חמדת ישראל כת"י דל"ז]

מספר הנרות

א. ויש מי שכתב שהאר"י ז"ל היה נוהג לתקן זו פתילות (ממקור אחר לא-עד). הכף החיים סופר (רס"ב, ט') מביא את המנהג הזה בלי לציין את מקורו.

לשון מוהרח"ו:

וזהו סוד חיוב האדם להדליק בכל ליל שבת שתי נרות [שער"הק ד"סז]

ואח"כ תסתכל באור הנר שברכו עליו ברכת להדליק נר שבת. [...] ונלע"ד ששמעתי ממורי ז"ל כי ב' כונות האלה הנו' כמילת נ"ר הם סוד שתי נרות של שבת הנו' בספר התקונות שצריכים להדליק שתי נרות בליל שבת. וגם הם סוד זכור ושמור. [דרמ"ד]

ואין ריבוי נרות בשבת, אלא רק ב', והיא דעת אחידה וברורה בשו"ע, בהאר"י ז"ל, וברוב כלל ישראל שהדליקו רק שניים דורי דורית [אע"פ שמשמע מהגמרא כי מספיק בנר אחר רק. לא כן מנהג נשות ישראל ממוזמן קדום, ולמפורסמות אין צריך ראייה]

תיקון הנר ע"י הבעל

אף שיש קצת סמך במהרש"א [שבת קי"ט ע"ב] דרב הונא היה מדליק אש בערב שבת, גם מתוספת שבת [רס"ג ז'] בשם המהרש"ל כי רב הונא היה מדליק תחילה נר אחד כדי שאשתו תדליק נרות של שבת, הרי עדיין אפשר לומר שרב הונא לא היה מדליק נרות [או נר אחד כדעת הש"ס] של שבת אלא כעין שמש המיועד לאישה להדליק את נרותיה. ובכל זאת, תיקון הנרות אינו הטבת הנרות ע"י הדלקתם וכבויים, אלא בהכנת הנר בלי שום הדלקה כלל, ובפרט שעיקר ההדלקה הוא ע"י האישה, מה הטעם שהאיש ידליק וכבה אח"כ. אדרבה, נראה כמוסד ועוד מדליק בלא ברכה ופוגם בהדלקה עצמה של האישה, אף שמן הדין [עיי' שו"ע] הבעל חייב גם בהדלקת נרות. אלא שדברי האר"י ז"ל מפורשים: גם תזהר בתיקון הנרות של שבת, אמנם הדלקת נר שבת היא מצוה על האשה בעלת הבית כנודע (ד"רכה):
כך, שלדעת האר"י ז"ל, הכנת הנרות ע"י האיש, והדלקת הנרות ע"י האישה.

מיקום הנרות על השולחן

הוא דבר מוכרח בדברי מוהר"ח ז"ל בשער התפלה שהאר"י ז"ל היה מקיף את השולחן ולפני זה היה מסתכל בנרות. הרי, שאם הנרות היו מונחים על השולחן, היה גם מקיף אותם סביב השולחן. ואינו מוזכר כלל. על כרחך שהנרות מחוץ לשולחן. ועוד, שהיה גורם להניח את הנרות בדרום השולחן, מכיוון שצפון השולחן הוא מקום מושבו בעל המשפחה [עיי' רבי אברהם אזולאי ז"ל במעשה חושב]. ועוד, עיי' בסדר הקפות השולחן לפי שער התפלה, ופשוט שהנרות מחוץ לשולחן.
על כרחנו שע"פ האר"י ז"ל מיקום הנרות הוא בדרום והשולחן בצפון כמובא בפיוטו 'אסדר בשבחין', ועוד כי מובא בשער התפלה הקפות השולחן בחזרתו מקבלת שבת בשדה ז"ל:
ותקיף השולחן המסודר עם הלחם לסעודת שבת ותקפיהו כמה פעמים עד שתחזור לומר כל מה שאמרת בהיותך בשדה (שער התפלה ד"רמד):
אח"ך תבא לביתך ותתעטף בציצית ותקיף השולחן כמבואר אצלנו ע"ש. והנה תסדר השולחן ב"ב ככרות (...)
ותסבנו שהוא דוגמת הבריאה ותסבנו באור המקיף לכל המידות ויאמר מזמור שיר ליום השבת. ואח"כ יקרא ד' פרקים הראשונים ממש' שבת שיש כ"ד פרקים כנגד כ"ד קישוטי הכלה ולמחרת וגם לערב במנחה ישלים כ"ד פרקים קודם סעודה שלשית. [דת"ט מזולתו]
ואח"כ תסתכל באור הנר אשר ברכו עליו להדליק נר שבת (ד"רמד):
ולכן הנרות לא על השולחן לפי האר"י ז"ל.

כוונת לבישת הבגדים

שם אבתיאל [שער הגלגלים הקדמה ט"ל] ושם זהריאל בשם ספר הכוונות ופע"ח. שלמי חגיגה ד"ב.
יש רק שם אחד שיש לכוון בשעת לבוש בגדי שבת והוא זהריאל.
כך הזהירני שבעת שילבש החלוק של שבת בערב שבת שייכוון בשם קדוש הנקרא זהריאל וזה השם של החלוק של ה' ית' כנו' בסר פרקי היכלות דרבי ישמעאל, וכוונה זו מועילה מאוד אל האדם כדי שימשיך את הקדושה עליו. [שער התפלה דרכ"ט]

בגדים שחורים בשבת

ז"ל הרחיד"א בברכי יוסף [ס' רנ"ב ס"ג]: מקום שרובם לובשים שחורים בשבת אין ללבוש לבנים בפרהסיא, הרב פנים מאירות ח"ב ס' קנ"ב. ובספר אליה רבא [רס"ב ד'] הוכיח מהש"ס בשבת דף קמ"ז ע"א דרבנן דפומבדיתא הוה לבישי גלימא אוכמא. ע"ש. ע"כ לשון הרחיד"א.

וכבר כתבנו בקונטרסנו יד אברהם ושנינו בספ"הקט זכור לטוב, כי דברי הרב פנים מאירות נובעים מרצונו להבדיל בין יהודי המקום שהיה ז"ל גר בו, לבין אותם שנהגו ללבוש לבנים, אף בימי החול, ומקורם מהכת הידועה, ולכן הרב פנים מאירות ביטל מנהג המקום הקדום [כבר מאה שנה קודם] לקיום הכת הידועה, מנהג שגברים נשים וטף היו לובשים בגדי לבן בשבת.

גם, מה שהרב אליה רבה רצה להוכיח מהתלמוד בבלי, ללבוש מעיל שחור, אינו קשור לעם אלא רק לרבנים, כדברי הגמרא עצמה, ולא מוזכר שם שהיו דווקא לובשים מעיל שחור בשבת, אלא בכלל, ואפשר גם שהיו לובשים לבן תחת המעיל, או אפילו לובשים לבן בשבת, מה שלא מובא בגמרא. מ"מ, הגמרא שם אינה דנה אלא ברבנים. ואדרבה, הלובש מעיל שחור [ואם כן לפי דעת אליה רבה ופנים מאירות] או בגד שחור בשבת, אפשר שעובר על יוהרא אם אינו מדרבנן. ואף כי כתבו כמה מאחרוני אחרונים שהיום נהגו ללבוש שחור [בין בחול בין בשבת, והרי גורם חוסר הכיר בגדי שבת לדעת הבן איש חי, ולשינוי בגד החול לבגד שבת לדעת השו"ע] אין זה קשור אלא למיעוט עם ישראל, שרובו של העם כן מחליף בגדים בשבת, בבגדי לבן או צבעוני, ובפרט לא שחור. ועיין מה שכתב הכף החיים סופר [ס' רס"א], כי מי שחושש לחלק נשמתו בעולם העליון ילבש בלבן בשבת ואין יוהרא. ע"ש. ודו"ק.

גזירת פיאות הראש

ואמנם בענין שיעור הפיאה היה נזהר מאד לשייר כל השערות אשר בצדדים שהוא כל השערות שיש בין האזן לאותו מקום החלק שאין בו שער מכאן ומכאן בב' צידי הראש, וכמ"ש בית יוסף על הטורים, וגובה הפיאות שיעורן עד מקום שיגביהו האזן למעלה ועד מקום שיעור שם ראש האזן נר' פיאה בבחינת הגובה ואף אם היו שערות הפיאות גדלים מאד וארוכין, לא היה חותכם במספרים רק עד יגדלו ויתארכו ויתדלדלו וירדו ויכנסו למטה בגבול שערות הזקן, ואז היה חותכו וקוצרו במספרים, לפי שמה שמשותלשל משם ולמטה אינו נק' פיאת הראש. [שע"המצ"ד נח] והרי, לשון מוהר"ח ז"ל בגוזמא, אחרי שהשתמש בה' לשונות "יגדלו ויתארכו ויתדלדלו וירדו ויכנסו למטה". והתשובה נמצאת בשער כתבי מורי ז"ל וז"ל:

ואמנם, מ"ש שלים ויאה ושפיר, כי תיקוני הזקן אינם כל כך שלימים כי יש בהם שערות קצרות ושערות ארוכות, אבל שערות [של הראש] אלו כולם כשיעור אחד לא נפק דא מן דא. גם שערות הזקן קשישי ואלו [של הראש] שיעי וזהו יאה וגם שערות הראש ארוכים וזהו יופיים, משא"כ בשערות הזקן וכו'. [שעכתב"מ ד"קח]

לכן, מעיקר הדין יש לגדל את הפאות עד שיכנסו בזקן. אלא, שמיקם גידול הפאות לא היה ברור. אם לגדל אותם אחורי האזניים או קדימה. והאמת היא, שרבו כמו רבו, שמחשבים את פאת הראש ממקום הצמיחה עד התחלת הזקן, ואז "מסתירים" את הפאה אחורי האזן. ואינו כן, כי פאת הראש צריכה להכניס בזקן דרך אחורי האזניים וז"ל מוהר"ח: ודע כי שערות הראש הם מבויעי הדינים התחתונים ובהם תלויים (...) משא"כ בשערות הראש שהם שיעי (...) כי הם מושכין השפע כסדר מלמעלה למטה ולפיכך האי שיערא סליק בתר אודנין, שהוא מקום תליית הדינין ואין ראוי שיכסו על האזניים לעכב התפלה העולה עד שם. [שעכתב"מ ד"צה] גם, פרט חשוב, האר"י ז"ל לא אוסר להניח פאות הראש קדימה, אף בשעת התפלה, אלא שאינו ראי להתגרות בגבורות, ולכסוות האזניים.

ולכן, נמצאנו למדים, כי לדעת האר"י ז"ל, יש לגדל את הפאות, פאות ארוכות עד שייכנסו בזקן, ואף יותר גדולות שזה הנני שלהם, ואחורי האזניים.

תפילת מנחת ערב שבת סמוך לשקיעה

לשון שער התפלה: גם היה [האר"י ז"ל] נזהר מאוד שלא לאומרה [תפילת מנחה] אלא סמוך לשקיעת החמה כנוצר בגמרא על פסוק ייראוך עם שמש (ד"קצא):

ואם כן, איך היה מתפלל בבית הכנסת תפילת מנחה של ערב שבת סמוך לשקיעה, וגם יוצא לשדה לקבל שבת סמוך לשקיעה. וצריך בירור.

ואפילו אם היה קרוב לשקיעת החמה ולא עוד אלא אפילו אם היה בערב שבת קרוב לשקיעת החמה היה אומרה [עמידה של מנחה] בלחש ואח"כ בקול רם (שער התפלה ד"קצא):

מדברי האר"י ז"ל, אין להתפלל דוקא תפילת מנחה סמוך לשקיעה אלא באקראי [אם היה קרוב לשקיעת החמה"], ובא ללמדנו שבכל אופן יש לומר חזרת העמידה אף סמוך לשקיעה. אלא שלדעת האר"י ז"ל יש להתפלל מנחה תמיד בדמדומי שמש [ממש לפני שהוא הסמוך בשקיעה ולא בשקיעה ממש] כדינא דגמרא, בימי חול [וספק שכך היה עושה בשבת עצמה, שאם כן, לא היה מספיק זמן לערוך סעודה שלישית קודם השקיעה, ומה גם שבעבר שבת ודאי לא היה יכול לקבל שבת בשדה ולחזור הביתה לקבל שבת ועוד לבוא לבית הכנסת בשעת שהציבור אומרים מזמור שיר ליום השבת]. ופשוט שלא היה מאריך בתפילתו פן תשקע החמה, שהיא עת קבלת שבת ולא תפילת מנחה דערב שבת. ונראה שהסמיכות הזאת בין מנחה דערב שבת לבין קבלת שבת, לא היתה מאפשרת להניח תפילין, כי פשיטא, היה נכנס בשבת [בשקיעתה] לבוש בתפילין. וזה אינו. גם מה שהיה חוזר הביתה אחרי קבלת שבת בשדה ומתעטף בטלית גדול, עיין לשון מוהר"ח ז"ל, שאינו מביא לשון "והיה מברך". ולכן, על כורחנו, שהאר"י ז"ל היה חוזר בביתו להקיף השולחן כשכבר לילה, ולכן, לא היה מברך על טלית גדול. כך, שמנחה סמוך לשקיעה, קבלת שבת בשדה בשקיעה ממש, וקבלת שבת בבית בלילה ואז היה הולך לבית הכנסת בזמן שהיו אומרים מזמור שיר ליום השבת. ודו"ק.

תפילת מנחת ערב שבת בתפילין

מחלוקת בין נגיד ומצוה לבין שו"ת הרמ"ע מפאנו. לפי ש"ץ [ספר שלמי ציבור] כן יש להניח תפילין. אבל האר"י ז"ל כמעשהו בחול כך מעשהו בערב שבת במנחה דשפ"ח.

יש להניחם לפי מקור אחר ומשנת חסידים. אבל לא לפי הרמ"ע מפאנו והאור צדיקים פאפיראש. גם השומר אמונים אומר שלא להניח.

[הרי שהאר"י ז"ל היה קורא שמו"ת בבקור עם טלית ותפילין, ולא היה קורא אחרי חצות אלא ביום שבת אם נאנס]

אמנם, לפי סדר הכנות שבת וקבלת שבת, מבואר שהאר"י ז"ל לא היה מתפלל בשקיעה בערב שבת, וכי הוא זמן קבלת שבת, אלא בצורך מיוחד. גם בענין מנחה דערב שבת, מוהר"ח ז"ל לא מביא שום עדות שכן הניח או לא.

סדר קבלת שבת בשדה

- שיר השירים

המקור הקדום, בפירוש הרוקח 'מעשי רוקח', וכדי לבא לביאור המסכתא נזכיר עוד טעם נפלא על שתיקנו לומר שיר השירים בכל שבת ויסדו אותו בין הפרקים, מכלל שיש לו איזה חיבור עם הפרקים, והוא זה על פי מאמר רעיא מהימנא פרשת יתרו דף צ"ב, בפסוק זכור את יום השבת "תלת דרגין אינון וכולהו אקרון שבת, שבת עלאה, שבת דיומא, שבת דליליא, וכולהו חד ואקרו כולא שבת, "יעוין שם. ו"שבת עלאה" היינו בינה ואקרי גם כן "שבת הגדול" כאשר נזכיר לקמן בע"ה. ובוה נבאר דלכך תיקנו לומר שיר השירים בכל שבת. עכ"ל.

אמנם, לפי מעשה רוקח יש לאומרו בשבת ולא בערב שבת.

כנראה, שמקור הראשון לקרוא שיר השירים בערב שבת הוא מתיקוני שבת מלכתא [שנת שע"ג, קראקו 1603]. ועיין בסוף ספר החזיונות למהדורת שובי נפשי, המביא כי המנהג בכר קיים בצפת בתיקוני שבת למהר"א הלוי ברוכים ז"ל, סמוך לתקופת הסתלקות האר"י ז"ל.

- **במה מדליקין מובא כבר ברד"א אלא בין מנחה לערבית להזהיר ממש את האנשים ולא קריאה בעלמא.**

המנהג המקורי היה לאומרו בין מנחה לקבלת שבת, ומנחה, פירוש מנחה גדולה ולא סמוכה לערבית. והוא פשוט, כי הרי, אם כבר מגיע לבית הכנסת להתפלל לא יחזור הביתה כדי להכריז עירבתם עישרתם וכו'. גם, וודאי שכבר רוב הדברים מוכנים לקראת שבת אף סמוך לשקיעה, ואם הבעל נמצא כבר מחוץ לבית, איך יכריז. ולכן, פשוט שהיו מתפללים מנחה קטנה בערב שבת, וחוזרים הביתה או לעבודתם, ואז היו מכריזים לאישה כדברי המשנה. וכך מובא באבודרהם ובשו"ע. ועיין בנספח ספר החזיונות דפוס שובי נפשי. אמנם השתבש המנהג וסדר קבלת שבת עד למאוד. ואין בזה אל תיטוש תורת אימך, אחרי ששיבשו גם סדר התפילה ע"פ הפשט, וגם סדר קבלת שבת ע"פ האר"י ז"ל.

- **מזמורים לכו נרננה וכו' מוזכרים בעבודת הקודש לרבי אלבאז [מרוקו מתקופת האר"י ז"ל אבל לא הכיר] גם ברמ"ק [פירוש תפלה למשה] וגם בסדר היום לר"ם בן מכיר.**

פיוט לכה דודי מוהרש"ו העיד מביאו בסידורו כת"י חמדת ישראל. והר"י צמח מביא עדות החברים [תלמידי מוהר"ו שבדמשק] כי מוהר"ו ז"ל היה אומר אותו. "אח"כ יאמר שיר לכה דודי לקראת כלה כולו, שכך היה נוהג הרב רבי חיים זלה"ה עד באי כלה באי כלה." **אעפ"י שהרב מהר"א זלה"ה לא הזכיר אותה, מאחר שכבר נהגו כל ישראל לאומרו [לכה דודי] עתה בקבלת שבת [סידור חמדת ישראל כת"י]**

אמנם יש מקור אחד והוא באיגרות שלומל [אגרת ראשונה] המביא כי האר"י ז"ל היה אומר לכה דודי. ואינו בר סמכא, כי אפשר שכתב בסתם ופזמון מיוסד לקבלת השבת, ואף בעל האגרת כותב בהתחלת סיפורו ז'כן ממעשה אחר נראה שהוא כן וכו'. ואינו מביא עדות מוצקת למעשה הזה שקיבל מרבו או מא' מתלמידי האר"י ז"ל [כי לרוב נפטרו בשנת תע"ב, שנת הסתלקות האר"י ז"ל, עיין בסוף מנהגי צפת].

- **להשמיט פיסקה מקדש מלך עיר מלוכה ופיסקה התנערי מעפר קומי הוא ע"פ מקור אחר, ולא נמנע מלחבר פיסקות אחרות ברמזים גסים לאמונתו הנפולה [עיין סידור חסד לאברהם לר"א טובי'אנה].**

- **וגם בשמחה ובצהלה**

בשבת יאמר ברנה וכיום טוב יאמר וגם בשמחה. הוספות ר"א חיון על של"ח [שלמי חגיגה] ד"ד. ר"י צמח: והוא יחמול עליך חמלה. גם ברנה ובצהלה. ובשבת ויום טוב יאמר גם בשמחה. וכל זה היה נוהג הרח"ו ז"ל וכן אמרו לי החברים ה"י. [נגיד ומצוה דקמ"ד]. ע"כ. אבל אינו מופיע בהגהות רבי שמואל ויטאל. וגם לא בנוסח המובא בידי מוהרש"ו בסידורו חמדת ישראל כת"י.

כריעות בבואי כלה עיין בשל"ח ד"ה בשם מקור אחר לא לשהות אלא לכרוע רק הראש דרום וצפון מזרח מעלה ומטה ומערב. ואין מקור באר"י ז"ל לכרוע או לשהות את הראש, אלא לפנות את הפנים ימינה שמאלה וישר. עיין שער האמת מה שכתבנו בזה. ואמנם, נרחיב קצת את הביאור וז"ל מוהר"ו בשער התפלה: **ויאמר בואי כלה מימין בואי כלה משמאל בואי מן האמצע, שבת מלכתא** [דת"ט מה ששמע מוולתו]. לפי פשט הלשון, הרי שאין זו כוונה אלא לפנות ימין ושמאל. והוא אותו קונטרס של החברים שבו מופיע ז' אותיות אה"ה יה"ו הנקראין ז' מרגליטן, ואמנם, מוהר"ו ז"ל לא הכניס אותו בספרו שער התפלה אלא רק בסוף. ובכל זאת, לשון באותו קונטרס **ויאמר בואי כלה מימין בואי כלה משמאל בואי מן האמצע,**

שבת מלכתא מופיע בסוף כל הפירוש, ולא נראה שזו רק כוונה. ומה שמופיע בסידור חמדת ישראל הוא כדרך סדר שער הכוונות, בעירוביאי בין דברי מוהר"ח שקיבל מהאר"י ז"ל, לבין דברי שאר החברים [מזולת מוהר"ח^ו], ואכמ"ל.

- יש שנהגו להסתובב לדי' רוחות העולם וכך מקבלים את השבת (עיין זה השלחן גיגי מנהגי אלג'יריה), ואולי הוא גם כן במקום ההקפות שמקפים בבית סביב לשלחן בעת קבלת שבת. ובציבור שאינם נוהגים להקיף סביב הבימה, בין לפני תפילת שחרית בין בקבלת שבת, אין להקיף משום יוהרא. וכך נהג האר"י ז"ל לפי מוהר"ח^ו. עיין להלן לפני שחרית של שבת.

- נוסח בואי כלה נוסח האר"י ז"ל הוא בואי כלה בואי שבת מלכתא.

- **אנא ככה** ממקור אחר גם בספירת העומר. כנראה שמקורו מתקון שבת מלכתא (דפוס ראשון). גם הלכו בעקבותיו הליקוטי מהרי"ח, סידור רבי שבת, סידור רבי יעקב קפיל וסידור בעל התניא.

- **קבלת שבת ביוה"כ בשם הכנה"ג** לא לומר ע"פ הקבלה. של"ח ד"ה. אמנם לא מובא באר"י ז"ל כלל, ומשמע שיש לקבל שבת גם ביו"הכ.

זמן קבלת שבת בשדה

לצאת לשדה ולהחזיר פניו כנגד רוח מערב ששם החמה שוקעת ובעת שקיעתה ממש (...) קודם שיהיה ליל שבת (ד"רלה):

ואחר בין השמשות שכבר הוא ליל שבת גמורה (ד"רמה)

ותחזיר פניו כנגד רוח מערב ששם החמה שוקעת ובעת שקיעתה ממש או תסגור עיניך ותשים ירך השמאלית על החזה ויד ימנך ע"ג יד שמאלך ותכוין באימה ביראה כעומד לפני המלך לקבל תוספת קדושת השבת. [דרמ"א]

ועתה נפרש ההפרש שיש בין הקדושה הנמשכת הנק' תוספת שבת שהוא בעת קבלת שבת ועדין לא קדש היום כי אחר שקדש היום והוא ליל שבת גמורה אז הוא קדושת שבת ממש ואינה נק' תוספת. (...) ואחר בין השמשות שכבר הוא ליל שבת גמורה [דרמ"ה]

מהג' הלשונות האלו, אנו לומדים ב' דברים:

א. קבלת שבת [בשדה] היא בשקיעה ממש ולא קודם לה, וזמנה כל בין השמשות ב'. השקיעה ממש, הוא קודם צאת הכוכבים שהוא לילה

לבישת טלית מצוייצת כהלכה אחרי השקיעה

כבר כתבנו למעלה, שסדר האר"י ז"ל הוא להתעטף בציצית, אחרי השקיעה, בבין השמשות, בלי לברך, היות שלילה לאו זמן טלית גדול. ולכן, מוהר"ח^ו ז"ל לא רשם שהאר"י ז"ל היה מברך על העיטוף הזה, ולכן הקפיד במילים האלו:

ואח"כ תלך לביתך ותכנס ותתעטף בטלית מצוייצת בציציות כהלכתה ותתעטף בו ראשך כנודע סביב גרונו ונו' במסכת שבת פ"ב ופי"ו ובהרמב"ם ז"ל בהל' שבת פ' ל' (שער התפלה ד"רמד):

שאף שאין לברך על העיטוף הזה, מ"מ, הטלית צריך להיות כשר כהלכתו. ומה גם, שטוען עיטוף כהלכה סביב הגרון, ולא מספיק לכסית את הראש בעלמא ואח"כ לשלשל את הטלית על כתפיו כנהוג.

סדר קבלת שבת בבית

והוא אותו סדר שבקבלת שבת בשדה, אלא שקודם להתחיל, מסתכל בנרות הדולקים, ואח"ז מקיף את השולחן שבו מונחים הלחמים – וההקפות ממשיכות עד גמר סיום קבלת שבת [מזמור לדוד – בואי בשלום – מזמור שיר ליום השבת] ותקיף השולחן המסודר עם הלחם לסעודת שבת ותקפיהו כמה פעמים עד שתחזור לומר כל מה שאמרת בהיותך בשדה (ד"רמד):

מספר הקפות סביב השולחן

אין מספר הקפות מסוים כדברי מוה"ר"ו: ותקיף השולחן המסודר עם הלחם לסעודת שבת ותקפיהו כמה פעמים עד שתחזור לומר כל מה שאמרת בהיותך בשדה (שער התפלה ד"רמד):

ליל שבת

ביטול חצי קדיש לטובת כגוונא

טעות ביד המון העם לומר חצי קדיש קודם ברכו בערבית ש"ן דת"א. והרבה נמשכו אחרי דברי השלמי ציבור, והכף החיים סופר התנגד לכך. ותמוהה שביטלו החצי קדיש בליל שבת סמוך לברכו ולטובת אמירת כגוונא, כשבמקור [עיין שבחי הבעש"ט זיע"א] כגוונא נאמרה תמורת הקדיש כשאינ מנין.

לעמוד בחצי קדיש

צריך לקום לקבל תוספת הרוח של שבת. בשם סידור מוהר"י סרוק בשם מוהר"ו וכן כתוב במקור אחר. של"ח ד"ז.
נראה מכאן כי גם כן קדיש שאומרים אחר קבלת שבת שצריך לענות קודם שישב. נגיד ומצוה [דפוס שובי נפשי] דנ"ב.

המקור בשלמי ציבור [דפ"א ע"ב] ע"פ סידור מוהר"ו ז"ל. ויש לתמוהה על דברי השלמי ציבור (דיני קדיש אות י"ז) המביא שיש לקום בקדיש ברכו דערבית של שבת בשם סידור מוהר"ו, ואמנם, בחלק שלמי חגיגה (דיני וסדר תפילת ליל שבת קודש) מביא שמצא כתוב בסידור מוהר"י סרוק בשם מוהר"ו שצריך לקום לקבל תוספת הרוח של שבת. והתמיהה היא, שרבי ישראל סרוק לא הכיר את רבי חיים ויטאל, ואם הכירו, רבי חיים ויטאל לא היה עדיין לומד לפני רבו האר"י ז"ל. במקור הראשון של המנהג לעמוד בקדיש דברנו והוא "וכן כתב במקום אחר". והדבר מובן.

מפורש בשער התפלה כתי"ק של מוהר"ו, שכשאומר נשמת כל חי [בשחרית] מקבל נפש דדכורא. אלא, שהאומר נשמת כל חי יושב ולא עומד, כמנהג הפשוט. ועיין ביאור 'באר יעקב' על נגיד ומצוה [דפוס שובי נפשי דף נג הערה 264] שגם מסיק שחיפש בכמה ספרי קבלה וסידורי כוונות מהם סידור חמדת ישראל [למוהר"ו, וגם ליתא לעמוד בקדיש דברנו בחמדת ישראל כת"י שבידי מכון אהבת שלום] ועיין שם רשימת ספרים אף בנהר שלום, ואינו מוזכר בכל המקורות הללו ענין לעמוד בקדיש דברנו, ורק בסידורי האר"י ז"ל שלקחו קצת מהספר אחר, הביאוהו, כרוב סידורי האר"י ז"ל דפוס זאלקווא.
לפי דעת האר"י ז"ל יש להישאר עומד אם לא ישב, ואם ישב, בשום אופן לקום בקדיש שהוא מנהג טעות. עיין מה שכתבנו למעלה בענין הקדיש.

ואיך מוהר"ו יכתוב שיש לקום בקדיש דברנו, כי לא רק שלא מקבל שום תוספת קדושת נשמה יתירה בקדיש הזה, גם משמע שהיה יושב מקודם לזה. וזה, אי אפשר, אחרי שהאר"י ז"ל לא היה מקבל שבת עם כל הקהל בית הכנסת אלא בשדה ואח"כ בבית, ואז היה הולך לבית הכנסת בשעה שהציבור אומרים 'מזמור שיר ליום השבת'. משמע שהיה עומד כשהגיע לבית הכנסת, ואם היה יושב, לא היו קמים לאמירת 'מזמור שיר ליום השבת', אחרי שכמובא בשו"ת הרמב"ם פאר הדור, הספרדים היו מקבלים באמירת 'מזמור שיר ליום השבת', ואמירתו בעמידה מאוחרת [החיד"א בהגהותיו על הסידור תפילת ישרים]. בכל מקרה, וודאי שהאר"י ז"ל לא היה קם דווקא לקדיש הזה, היפך התנהגותו כפי שמסר למוהר"ו, לקום לשום קדישים כי הוא מנהג טעות, ובכללם, חצי קדיש דברנו קמא שבליל שבת. ודו"ק.

אופן אמירת תפילות של שבת

ותתחיל ותאמר מזמור הבו לה בני אליהם וכו' כלו בנעימה. [דרמ"א]

נוסח הפורס סוכת רחמים ושלום

עיין הרדב"ז במגן דוד [דל"ו] שכך נהגו העם. כך שהמקור כנראה קדום. אמנם, הן לשו"ע והן להאר"י ז"ל, יש לגרוס 'סוכת שלום' בלי תיבת 'רחמים'. והוא אחד מעשרות מקומות שאין חילוק בין האר"י ז"ל לבין השו"ע, ודלא כמי שרצה לפלג ביניהם ח"ו.

לעמוד ב'פורס עלינו' לקבל תוספת נשמה

של"ח ד"ח בשם כמורה"ו ז"ל, משמע מסידור מהר"י סרוק ז"ל. והוסיף ר"א האיזון וכן כתב במקום אחר. ושכן משמע בזוהר בראשית עיין שם. [עיין הערה]. לשון כף החיים סופר [ס' נ"ו אות כ"ג]: ולפ"ה גם באמירת תיבת נשמת כל חי שאומרים בתפלת הבוקר יש לעמוד ששם הוא קבלת נרנח"י דנפש מבחינת חול. ע"כ.

אין שום מקור וראיה בדברי האר"י ז"ל ובמורה"ו ז"ל. המקור בדברי השלמי ציבור [שם] ע"פ סידור [סדר כתב] מהר"י סרוק. יש להעיר שאין מקור בכתבי האר"י ז"ל לקום כשאומרים 'והגן בעדנו' או ב'פורס עלינו' לקבל תוספת נשמה. אלא המקור הראשון ממקור אחר המביא בשם סידור מורה"ו ז"ל וגם הובא בשלמי חגיגה בשם סידור מהר"י סרוק בשם מורה"ו ז"ל.

גם מה שכתב הכף החיים סופר אינו ע"פ האר"י ז"ל, לקום בתיבת נשמת כל חי. ומשמע מקורו מנגיד ומצווה.

עמידה בעיניים פתוחות. כנראה מכתבי האר"י ז"ל. ר"א האיזון על של"ח: גם ממקור אחר.

לא מובא בכתבי מורה"ו ז"ל ע"פ רבו הוא האר"י ז"ל. ומה שכתוב בזוהר הקדוש דף ר"ס ע"ב [פ' ואתחנן] הרי עצימת עיניים חלה בכל עמידה. והזוהר לא הבחין בין תפילות דחול לתפילות של שבת, ע"ש.

להתפלל בשבת בעיניים פתוחות

שיש להתפלל בעיניים פתוחות, וגם מביאו השלמי ציבור (דקס"ח) ע"פ מקור אחר. עיין כף החיים סופר החולק על שלמי ציבור, כי לא נמצא שום זכר בח' שערים שצריך לפתוח עינים בתפילה בשבת.

זכר למעשה בראשית

(...) והם בגימ' רי"א כמזנין ר"ת ב'ראשית א'להינו ו'אלהי אבותינו ר'צה וכו'. [דרס"ח]

א"ש. נלע"ד, שהרב סובר כי גם בתפילת מוסף, צ"ל כמו בלילה בלשון הזה, אותו קראת, זכר למעשה בראשית. או"א רצה בו זכר למעשה בראשית:

א"ש: מכאן נראה שסובר הרב ז"ל כי גם במוסף צריך לומר חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית אלהינו ואלהי אבותינו וכו' כמו בלילה. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קא]
בכל זאת, יש להבין שאין זה מתיקוני נוסח התפילה שהאר"י ז"ל מסר למוהר"ח ז"ל. ואף שהר"י צמח חולק על מהרש"ו ומסיק לאומרו רק במוסף, ולא בערבית, הרי שדברי מוהרש"ו הם כאן בגופו של הענין ולא הוספה מדעתו, ולכן יש לאומרו בין בערבית בין במוסף.

בה-בו-בם

נוסח זה קיים כבר מלפני ד' מאות שנה, שמעיד רבי שמואל ויטאל ז"ל [בהגותיו ללבוש] כמאה שנה לפני הרש"ש ז"ל. והנוסח הוא בה-בו-בם. וכל הנוסח בברכת מעין ז' בליל שבת הוא זיווחו בה. גם ראייה ממה שאנו אומרים בברכת מעין ז', 'בה'. ולא בו.

שבת קדשך – שבתות קדשך

יש הטוענים שצריך לגרום 'שבתות קדשך' במנחה של שבת, והולכים אחרי הרב פת לחם שחידש לומר 'שבתות קדשך' בלשון רבים, ונמשך אחרי הדקדוק. ונוסח בה-בו-בם הם בחינות שבת, ואינם קשורים לדקדוק, באופן שאות ה"ה בלילה, ואות ו"ו בשחרית, יוצרים האות של מנחה שהיא מ"ם סתומה.

הוספת ב' התיבות 'יום הששי' לויכלו שאחרי העמידה ממקור אחר.

ע"פ האר"י ז"ל יש לומר יום הששי רק בקידוש. עיין שער התפלה ושער האמת.

פיוט יגדל אלהים חי

של"ח ד"ך בשם מקור אחר שאפשר לומר הד' בתים הראשונים של הפיוט, היפך האר"י ז"ל שפסל כולו. ולא סתם נהגו כמה קהילות חסידיות לשיר בסוף התפילה, "חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית", מכל שאר הפסוקים ופרקי תפילה שקיימים.

זה לשון קונטרס המנהגים למוהר"ח ז"ל: "גם מורי ז"ל לא היה חפץ בשום פזמון או פיוט מאותם שסדרו האחרונים רק מן הראשונים כמו תפלת רבי עקיבא ורבי ישמעאל ורבי אלעזר בן ערך ורבי אליעזר הקלירי ודוגמתם, לפי שנתקנו על דרך האמת אך אלו האחרונים לא ידעו דרך קבלה ואינם יודעים מה שאומרים וטועים בסדר דבורים בלי ידיעה כלל, ולא היה אומרם כלל ובפרט יגדל אלהים חי, וודוי אשמנו באומר ובפועל, וכל שאר הוידוים דרבי ניסים ואדרוטיל וכיוצא לא היה רוצה לאומרם כלל." וכבר העיר הרב א"ך טוב ז"ל, בהערותיו על שלמי ציבור ושלמי חגיגה [דפוס אהבת שלום, ומה תמיהה שבמהדורה האחרונה השמיטו כמה מהערות הרב א"ך טוב ז"ל הגוערים באותו ספר מפוקפק] כי תמוה שבעל השלמי חגיגה

[רבי ישראל יעקב אלגאזין] לא הביא לשון שער הכוונות ולא הזכיר בכלל האר"י ז"ל. ולא הבת האמת, אם דברי האר"י ז"ל היו לחומרא, היה אפשר למצוא היתר, כי לא כל גברא סביל חומרות אלו. לתדהמה. מובא בתוך בסידור חמדת ישראל כת"י בסוף שערבית של שבת [ד"ס] יגדך אלהים חי וכו'.

אמירת פיוטי הראשונים ע"פ מוהר"ח ז"ל נגד דעת רבו הוא האר"י ז"ל

מוהרש"ו ז"ל כותב על אביו [שע"הכ ד"ן ע"ד]: "ראיתיו כשהיה שליח ציבור בקהל בימים נוראים היה אומר כל היודיים הנוכרים משום מנהגם של ישראל תורה". עכ"ל.

אמנם, בשו"ת באר מים חיים [ס' י"ט] כותב מוהרש"ו ז"ל: "אבל בזמן שהוא היה נעשה ש"ץ אז בהכרח היה מתפלל כרצונו ומשם היינו למדים ושותים בצמא את דבריו ואת תפלתו ואת מנהגיו וזה היה קודם שנתפשטו דבריו וספריו בפי כל הבריות אבל עתה שזכינו אל ספריו כבר מלאה הארץ דעה את ה' ומלאו פני תבל תבואה". עכ"ל.

הבעל גבורת האר"י שליט"א הקשה למצוא ביאור לסתירה בין שתי העדויות של מוהרש"ו. אמנם, נראה שבמקרה הראשון, תוקף מנהג המקום ופיוטיו [שיריו ומנגינותיו] אינו ניתן להשתנות, כדברי מהרי"ל [במנהגיו] שיש קפידא לשמור אפילו על המנגינות של הקהילה בימים נוראים. ולכן, אפילו האר"י ז"ל לא רצה לגרום מחלוקות בימים החשובים האלו, והחליט להתפלל אצל אשכנזים שלא היו אצלם אותם פיוטים שהאר"י ז"ל נחדל מלומר. ולכן, מוהר"ח ז"ל נהג כרבו ז"ל ולא ביטל מנהגי המקום ואמר אותם פיוטים. אלא, שלהאר"י ז"ל היה אפשר ללכת לנוסח אחר לגמרי [אשכנזים] בהיותו אשכנזי מאביו. אולם, לא כן למוהר"ח ז"ל, ולא היה לאן ללכת בגלל יוהרא, לא תתגודדו וגם בגלל אותם קנאים שהיו מתנגדים אליו כידוע, והיו מנצלים את המצב כדי להגביר אשמות על מוהר"ח ז"ל. ואחרי כמה זמן, ראיתי שמוהר"ח ז"ל היה שליח ציבור במוסף של יו"הכ בקהל אסקליין, אותה קהילה שכ"כ הקשה עליו בהיותו בדמשק.

הגהת רבי שמואל ויטאל: אמר שמואל, אע"פ שכתב זה אבא מארי ז"ל, ראיתיו שכשהיה ש"ץ בקהל בימים נוראים היה אומר כל היודיים הנזכר, משום שמנהגם של ישראל תורה. [הגהות א"ש בשער הכוונות ד"ן ע"ב] וצריך ביאור.

כי בשו"ת באר מים חיים [ס' י"ט], רבי שמואל ויטאל מעיד על אביו רבי חיים ז"ל: והיו מתפללים בפניו או תוקעין בפניו או עושין איזה דבר בפניו שראו כרצונו [של מוהר"ח ז"ל] ואדרבא היה שותק בשבילש לא ללבוש פן שום נברא. אבל בזמן שהוא היה נעשה ש"ץ אז בהכרח היה מתפלל כרצונו. עכ"ל רב שמואל ויטאל, ע"ש.

והאמת, שלא לחינם רבי שמואל כתב ג' פעמים "בפניו" [בפניו של מוהר"ח ז"ל], פירוש בקהלו [בין בביתו ובבית מדרשו], היה מתפלל כדרכו ע"פ רבו ז"ל. אמנם, מי שלא היה נוהג כמותו ז"ל במניינו, מוהר"ח ז"ל לא היה מוכיחו, וזה מורה על ענוותנותו של רבי חיים ויטאל זיע"א. ומה שרבי שמואל ויטאל העיד על אביו [בשער הכוונות ובסידורו חמדת ישראל] כי כשהיה מוהר"ח עובר בתיבה בקהל, היה מתפלל כמנהג המקום, בין הפיוטים והיודיים שלא חפץ בהם רבו האר"י ז"ל, והוא למנוע מחלוקות להתפלל כמנהג המקום. והרי אין שום סתירה בין עדות רבי שמואל בשער הכוונות לבין עדותו בשו"ת שלו [באר מים חיים]. ודו"ק.

קידוש דליל שבת

לקדש מיד בבית

וכבר הסברנו שעיקר הזריזות היא בקידוש עצמו כשהוא בבית, ואינו לרוץ הביתה אחרי ערבית של שבת מבית הכנסת, וכדברי הרמ"ע מפאנו [שו"ת]. וכך פסק השו"ע ומיד אוכל [מקדש. ב"י] ולא כתב ומיד רץ הביתה לקדש.

אמירת שבת שלום [ומבורך] דווקא בבית

מנהג זה מצוי בין קהילות הספרדים וגם אצל גדולי אדמו"רי החסידות [עיין אוצר מנהגי חסידים דרכי יואל].

דברי נפש דוד [רבי דוד מדינה, משאלוניקי שנת תצ"ו 1736 למניינם]: ועל סוד זה נהגו ישראל לומר זה לזה, בליל שבת, 'שבת שלום ומבורך' כמ"ש הגאון מוהר"ן שפירא זלה"ה סוד לזה בס' הכוונות. ע"כ. אמנם, המקור הראשון נמצא במקום אחר, והוסיף כדרכו על דברי האר"י ז"ל [להבדיל] האומר שיש לומר בקול רם בשמחה רבה כשנמס בבית אחרי תפילת ערבית של שבת 'שבת שלום'. והרי, הנהגה זו כבר ידוע בפנקסי הכת הטמאה מאיזמיר שר"י. ה' יצילנו והלוואי ונמצא מקור יותר קדום מאותה תקופה חשוכה, לקיים מנהג ישראל.

הרחת הבשמים

ומבואר כאן ב' דברים: א', שיש לומר בליל שבת זכור ושמור, אף שזכור הוא בחינת הזכר, היה ראוי לכאורה לומר שמור בהתחלה שהוא סוד הנקבה שהוא לילה. והאר"י ז"ל לא חש לזה כלל והקדים זכור לשמור. ב', שהנוסח ממקום אחר, לומר ביום השבת שמור וזכור, הוא נוסח מטעה, מכיוון שאין זכור ושמור בחינת ליל שבת, ושמור וזכור בחינת יום שבת, כדבריו הטפלים, אלא האר"י הקדוש זיע"א מגלה לנו שבחינת לילה ויום שבת טמונה במילות עצמן, זכור – דכורא והוא היום, שמור – נוקבא והיא הלילה. ואמת אכתוב, שהלוואי ונמצא איזה מקור קדום לתקופת ש"ן, לאמת את המנהג, ותתקרב דעתנו, בעז"ה.

כמה הדסים

ואח"כ קח בידך שתי אגודות הדס (...) וקחם בין שתי ידיך ימנית ושמאלית ותחברם יחד ותברך עליהם בורא עצי בשמים אח"כ תריח בהם ואח"כ תחזור להקיף בהם את השולחן פעם שנית בשתיקה (...) ולכן הקפה זו השנית היא בהדס כי ההדס רומז בג' האבות כנודע (שער התפלה ד"רנו/ח):
ואמנם מן אותם שתי אגודות הדס שיש לך מוכנים מן שבת כנודע, תזהר כאשר תקנה אותם שיהיו בתוכם ג' הדסים משולשים כשרים, ועתה בליל מוצאי שבת, בעת ברכת עצי בשמים תקח ג' הדסים הנזכ' בידך הם לבדם ותריח בהם ויהיו ג' הדסים אלו נקשרים קשר א' ואגודה אחת (ד"ר"ט):

ממה שכתב מוהר"ח ז"ל, יש להשיג ב' אגודות הדם שבתוכך כל אחד יהיו ג' הדסים משולשים כשרים, ולא כמו שנהגו לקחת רק ב' הדסים. וידוע מדברי איגרות רבי שלומיאל שעיר צפת היתה מלאה פרדסי הדסים עד שהיו בחינם. וכיום אנוס רחמנא פטריה, מכיוון שלא בכל מקום אפשר להשיג.

אמירת זכור ושמור בלילה

שמור וזכור ביום ממקור אחר, גם אמירת טועמיה חיים זכו [במורח"ו אינה אלא כוונה ולא אמירה]. הרב דבר בעתו [ח"א דפ"ז ע"א] הביא להוסיף יריח ניהוח אשה לה'. ואינו מדברי האר"י ז"ל אלא ממקום אחר.

נשיקת יד שמאל של אימו

א'. נשיקת יד שמאל הוא ממקור אחר. (עיין שמן ששון ח"ג, דע"ב) ב'. כמה מהמקובלים כתבו לנשק אחרי היד ימין מקור אחר. (משנת חסידים [צג, ע"א] מעיל קודש ובגדי ישע [עה, ע"ד]) ג'. בן איש חי: ידי אביו וידי אימו (שנה ב', בראשית, כ"ט) לשון מוהר"ח ז"ל:

ואם אמך קיימת בחיים חייתה, תלך ותנשק ידיה (...) ענין הנשיקה שנוהגין לנשק ע"ג הידים (ד"רנו"ז): (...) ואמנם שורש מציאותם הראשון הוא בחמש אצבעות יד שמאלית כי חמש אצבעות יד ימנית הם חמשה חסדים. (...) ואמנם סדר הנשיקה הוא שהקטן נושק ידי הגדול, והכוונה היא כי כיון שהקטן בא להתברך מן הגדול לכן צריך שבתחלה יגרום הקטן ביסוס ומיתוק גבורות הגדול וזה ע"י הנשיקה כנז' וע"י מתעוררים טח"כ הרחמים של הגדול ומברך את הקטן. [שם] מפורש בדברי מוהר"ח ז"ל, שיש לנשק יד ימין או אמו אם היא עודנה בחיים. ועוד לא מזמן, בהרבה קהילות הספרדים, לנשק ידי אביו ואימו היה נפוץ, וחעל"ד.

אמירת אתקינו סעודתא

אינו מהאר"י ז"ל אלא כך משמע מהזוהר והוא מהקוטרסים של החברים [של מוהר"ח ז"ל]. עיין שער האמת.

- אמירת ידי אסחי הוספה זרה לשער הכוונות המודפס.
- שלום עליכם מקור בראשונים [עיין או"ח]
- יהא רעווא בספק אם הוא מהאר"י ז"ל.

א"ש אעפ"י מצאתי כתוב זה, ואעפ"י שמורי הרב זלה"ה מגמגם אם הוא משם רבו מהרי"א זלה"ה אם לאו, ועכ"ז אמרתי אם לא יועיל לא יזיק. והנה תפלה טובה לקודם כל סעודה מן כל הג' סעודות דשבת וסא סדרה: יהא רעווא וכו'. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"עד]. מבחינה זו, התחיל רבי שמואל לערער על מנהגי האר"י ז"ל בעוד כמה מקומות, בין שהוסיף מדעתו, בין שהפחית את האיסור או האזהרה של אביו רבי חיים ושל האר"י ז"ל. עיין גם בענין הקדיש [כ"ח תיבות] גם אמירת בריך שמייה בשאר הימים, וגם במזמורים קודם תפילת ערבית, ועוד ועוד. ובהעדר כתבי מוהר"ח ז"ל האמיתיים לעיני חכמי הדורות הבאים, יצטרכו לסמוך כל עותקים לא נכונים, וגם על שער הכוונות המודפסים, ואיתם, הגהות רבי שמואל.

וקודם התפילה רוב הדפוסים העתיקו "וקודם הנטילה" וזו טעות, כי בכת"י של מוהר"ח"ו ומהרש"ו ובסידור כת"י חמדת ישראל למוהרש"ו כתוב קודם כל, ענין תפלה טובה קודם כל סעודה [יהי רעוא] ואח"כ כותב וקודם התפילה [יהי רעוא] יאמר אתקינו. אתקינו סעודתא וכך הוא הנוסח בזהר הקדוש ובשער התפלה למוהר"ח"ו כת"י בשם מה ששמע מזולתו [לא מפי רבו האר"י ז"ל זיע"א דף ת"י ות"א].

- אשת חיל של"ה - ממקור אחר.
- פיוט בר יוחאי ממקור אחר.
- פיוט אזמר בשבחין לפני הקידוש עיין שער האמת. מ"מ, יש לאומרו בסוף הסעודה כדברי האר"י ז"ל עצמו.
- נוסח אסדר בשבחין ולא אזמר עיין שער האמת.

מספר הקפות סביב השולחן

ואח"כ תקיף השולחן פעם אחת דרך צד ימין בשתיקה (ד"רנו):
ואח"כ קח בידיך שתי אגודות הדס (...) ואח"כ תחזור להקיף בהם את השולחן פעם שנית בשתיקה (...) ולכן הקפה זו השנית היא בהדס כי ההדס רומז בג' האבות כנודע (ד"רנו/ח):
בפירוש שיש ב' הקפות ולא יותר [ובפרט לא ז' הקפות]. והרואה יראה שרוב מנהגי האר"י ז"ל הם נגישים לכל אחד מיישראל, ולא הכביד האר"י ז"ל על קיומם, ודלא כמו שנהגו אחרים סדרים ארוכים שלרוב, מפריעים לשאר המשפחה, נשים וטף ביחד.

אסדר בשבחין קודם הקידוש

א. תקון שבת מלכתא - מקור אחר - שולחן לחם הפנים (רע"א, ה') -
ב. גם הכף החיים (רס, ב, ה') מצייין כי לפי הרש"ש יש לאומרו לפני הקידוש ג. בן איש חי (בראשית, כט) מחזק את המנהג לשיר הפיוט (למבצע על ריפתא) בכל אחת מהג' סעודות.
ד. הקמח סולת (עריכת השולחן ס' ל"ט) תוהה על שנהגו היפך האר"י ז"ל, ושרים חלק הא' של אזמר בשבחין לפני הקידוש, והחלק השני (למבצע על ריפתא) לפני ברכת המוציא. עד שהרב קמח סולת מצא מרגוע לנפשו במקור אחר [רח"ל, זית"א] שתקן את המנהג הזה היפך דברי האר"י ז"ל.
ה. וכך הוא לשון פתורא דאבא.
ו. וגם אוצר מנהגי חסידים סאסוב (דרכי יואל, סימן ח, דף מ"ו) המביא את הלשון של קמח סולת (ומה שכתוב בספרים אלו שמוצאו הסבר בחכם ספרדי, אינו אלא הקמח סולת בשם מקור אחר).

לשון מוהר"ח"ו:

ואחר האכילה היה נוהג מורי ז"ל לומר פזמון אחד בקול נעים. והוא ז"ל תיקן ג' פזמונים מיוסדים ע"ד חכמת האמת בכל פרטי כוונות שבת פזמון א' לסעודת הלילה ופזמון א' לסעודת השחר ופזמון א' לסעודת מנחה (ד"רסב): וזהו נוסח פזמון סעודת הלילה. ובראשי פרקים של פזמון הזה נרמז אנ"י יצח"ק לורי"א ב"ן שלמ"ה. לחן מתי יבושר עם וכו'.

קביעות מנהג טעות ממקור אחר. והאמת, שחלוקת הפיוט 'אסדר בשבחין' נודעת כבר מימי מוהר"ח"ו ז"ל בהיותו בצפת, בספר יפה נוף לרבי יהודה זראקו [וניציה שנת של"ה 1575 למנ', ג' שנים אחרי הסתלקות האר"י ז"ל !!]. בו מופיע נוסח 'אזמר בשבחין' ואמירת חלק הראשון של הפיוט קודם הקידוש, והחלק השני [למבצע על ריפתא] לפני ברכת המוציא. וצ"ב.

גם מה שנכתב שלא קבלנו את סודות הפיוט הזה מאר"י ז"ל, ומוהר"ו לא מסר לנו, לכן הולכים ע"פ הפשט ומקימים את חלק הא' של הפיוט לפני הקידוש, כי בפיוט מובא ענין הקידוש, הרי שגם שאר פיוטי האר"י ז"ל לשבת לא קבלנו את סודותיהם, ובכל זאת, לא שינו ולא עיבדו אותם כלל. [ועיין שיש כמה שערערו על מה שכתב האר"י ז"ל בפיוט לסעודה שלישית, בענין הכלבים].

פסקת שביתין ושביתין בפיוט אסדר בשבחין

החיד"א בהגהותיו לסידור תפילת ישרים [ליוורנו] בשם מור זקנו ר"א אזולאי ז"ל, כותב שאין לומר אותו אלא פיסקה 'שכינתא תתעמר', כי האר"י ז"ל מחק את הפיסקה 'שביתין ושביתין'. ורוב האחרונים הלכו אחרי דברי החיד"א [עיין רבי אליהו מני שכך עונה להבין איש חי – מן הגונים דף רצה]. ואמנם, מופיע בבירור מוחלט את הפיסקה 'שביתין ושביתין' בשער התפלה כתי"ק של מוהר"ו ז"ל [דפוס אהבת שלום]. גם הבן איש לי ושאר האחרונים גורסים 'אזמר בשבחין', אף שבשער התפלה [דף רס"ב] הנוסח הוא אסדר בשבחין. וכהנה רבות.

מזמור לדוד ה' רועי בג' הסעודות

מוהר"ו בירר והחליט שיש לומר רק פעם א' בשחרית דשבת [עיין שער התפלה] וכך מעיד עליו בנו מוהרש"ו בסידורו חמדת ישראל כת"י.

קודם הכוס של קידוש ליל שבת, כמה נהגו לומר המזמור הזה, והוא מזמור לדוד יהו"ה רועי כו'. בשער התפלה אף שהביא מוהר"ו מה ששמע מזולתו [קונטרס אחד] לומר המזמור בכל סעודה מהג' סעודות של שבת, רבי חיים ויטאל רשם לומר מזמור לדוד ה' רועי רק בסדר הקידוש של יום שבת.

גם מוהרש"ו הביא לאומרו בכל סעודה. אמנם בסידורו כת"י מוהרש"ו כותב א"ש: אעפ"י שכתוב כך [מזמור לדוד ה' רועי קודם הקידוש בין בלילה, בין בסעודת שחרית, ובין בסעודת המנחה], מימי לא ראיתי למורי ז"ל שהיה אומרו אלא בשחרית בלבד קודם קידוש. ואפשר לומר כי קודם קידוש של הלילה היה סומך עליו שכבר אמרו בערבית קודם קדיש, אבל בסעודה שלישית שאין בו קידוש כנודע, אפשר שמפני זה לא היה אומרו. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"עה]

וכך נהג רבו האר"י הקדוש.

ואכן, יש מקור לומר מזמור לדוד קודם סעודת היום באורחות חיים [רבי אהרן הכהן מלוניל] בדין סעודת שבת שחרית הלכה ג' וז"ל:

"ואחר הקדוש פותחין בקול רם לכבוד השבת מזמורים אלו מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר כולו ומזמור אחר לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה כלו ועוד אחר ברכי נפשי את ה' ה' אלקי גדלת מאד כלו ויש מתחילין מצמיח חציר ויש מוסיפין עוד מזמורים אחרים ואח"כ בוצעין על הלחם ואוכלין סעודתן ומברכין ברכת המזון. "עכ"ל. ועיין גם בשל"ה הקדיש תוספות מזמורים לפני הסעודה. עיין שם. גם משמע מלשון מהר"ל שיש לומר את כל התהילים בין ברכת נטילת ידים לבציעת הפת.

מבואר וברור, שמוהר"ו ז"ל ערך את ספריו, אחרי שבירר מה ששמע מהאר"י ז"ל מזולתו או בשם תלמיד אחר. ולכן, ברור לנו עכשיו [עיין באמירת 'מזמור לדוד' קודם הקידוש של ליל יום שבת, הרי שבמה ששמע מזולתו, מוהר"ו מביא לומר המזמור בג' הסעודות של שבת, ואמנם, בשער התפלה, מוהר"ו מביא מה ששמע מרבו ז"ל, והוא לומר המזמור לדוד ה' רועי וכו', רק בסעודת יום שבת. וכן מעיד מוהרש"ו על אביו בסידורו כת"י 'חמדת ישראל'. ולכן, יש לזהר לא לערבב דברי שאר התלמידים עם דברי מוהר"ו, אף שהוא בעצמו מביא אותם, פן לקלקל בירור מוהר"ו ח"ו. ודו"ק].

מזיגת יין הקידוש קודם שתאמר הקידוש.

פע"ח שער השבת סוף פי"ד. צריך למזוג הכוס קודם שתאמר הקידוש. [אולם, משמע מספר החזיונות למוהר"ו (דף ת"ט) שיש למזוג מים בכוס הקידוש אחרי שהסתכל בקידוש. ואין להסתכל אלא בשעת הברכה. ועיין להלן את הכוונה המובאה בספר החזיונות. כ"ד זית"א דכ"א]. מובא בספר החזיונות דף ס"ה, שרוחו הקודש של רבי יעקב פיסו זצ"ל שאל למה אותו איש לא היה נוהג למזוג כוס הקידוש במים. הגהות צמח וכן אמרו לי החברים שהרח"ו ז"ל היה נוהג למזוג הכוס וכו'. (פע"ח מע"ח וכך מעידים החברים על מוהר"ו בהגהת מהרי"ן בפע"ח פ' ט"ז)

מקור מזיגת היין בג' טיפות מים

הוא במעבר יבוק [שפת אמת פכ"ח] (מובא בספר שיבת צין שער ה' דף רכ"ו אות כ"ג):

קידוש בעמידה

של"ח די"ג בשם מקור אחר: וכן כתב מהרח"ו מורי ז"ל היה נוהג לומר כל הקידושין של שבת ויום טוב מעומד ואחר כך היה יושב ושוחה היין של קידוש. עכ"ל. והברכ"י כתב [ס' רפ"ט] מדברי ספר הכוונות שסידר מהר"ש ויטאל מוכח דקידוש היום הרב היה אומרו מיושב, וכן נהגו רבנו קדישי בעידה"ק ירושלים. עכ"ל ר"א האיון. וז"ל מוהר"ו בשער התפלה: אה"כ תאמר הקידוש מעומד: [דרנ"ח]

טעימה בישיבה. פע"ח שער השבת פי"ד.

והוא הפסק בין ברכה לטעימה, ואינו מובא במוהר"ו כלל. אמנם, מדברי ר"י צמח בספרו 'רנו ליעקב', אפשר להבין שהיא עדות שהביא רבי שמואל ויטאל ע אביו רבי חיים. ואם כן, אין זה מהאר"י ז"ל וז"ל כת"י 'רנו ליעקב' לרבי יעקב צמח: נטילת ידים של הסעודה בליל שבת (...). צמח: אמר [?] שהרב ר' חיים זלה"ה היה נוהג למזוג כוס של הקידוש קודם ואח"כ היה אומר הקידוש מעומד, והיה טועם הכוס מיושב. גם אמר לי החכם השלם בכ"ר שמואל נר"ו שאביו זלה"ה היה נוהג וכו'. עכ"ל. מכל העדויות שהביא מוהר"ו לרבי יעקב צמח מובא גם אם האר"י ז"ל נהג בזה [כמו ז' כריכות רצועת התפילין של יד ולא יותר], ואם לאו, הרי שמנהג זה שייך רק למוהר"ו ז"ל.

למבצע על ריפתא בין נטילה להמוציא ובכל הג' הסעודות

מנהג טעות ממקור אחר. ודאמת, שחלוקת הפיוט 'אסדר בשבחין' נודעת כבר מימי מוהרר"ו ז"ל בהיותו בצפת, בספר יפה נוף לרבי יהודה זראקו [וניציה שנת של"ה 1575 למנו', ג' שנים אחרי הסתלקות האר"י ז"ל !!]. בו מופיע נוסח 'אומר בשבחין' ואמירת לחק הראשון של הפיוט קודם הקידוש, והחלק השני [למבצע על ריפתא] לפני ברכת המוציא. וצ"ע. אמנם, אין כן תקנת האר"י ז"ל.

לאכול תפוח עץ אדם

הנהגה זו מקורה בהנהגות אותו נביא מודח ומופיע גם בספר שלו. מקור המנהג מתועד בפנקסי אותה כת מודחת, שהמנהג שלהם היה נוהג כך. הרב דבר בעתו [ח"א דצ"ה ע"ב] הביא מנהג אכילת תפוחים אדומים בליל שבת ומקור המנהג ממקום אחר ואינו כלל ממנהג האר"י ז"ל.

קריאת מסכת בקבלת שבת ובסעודת ליל שבת

ואח"כ [אחרי סדר והקפות בבית] תקרא ארבעה פרקים ראשונים ממשניות מסכת שבת ותכוין שהם כנגד ד' אותיות ההוי"ה כי הם סוד תכשיטי הכלה העליונה. [דרמ"ד]

אחר הפזמון [אסדר בשבחין] יקרא כמה פרקי משנה ממסכת שבת. ואם תרצה תקרא שמונה פרקים הראשונים בליל שבת וח' אמצעים בסעודת שחרית וח' אחרונים בסעודת מנחה. (...) אבל רוב הפעמים מה שהיה נוהג מורי ז"ל הוא לומר ד' פרקים הראשונים ממש' שבת בלילה, וד' פרקים השניים בשחרית, וד' פרקים השלישיים במנחה (...) ולפעמים כשהיה מורי ז"ל טרוד בעסק התורה על השולחן עם בני אדם לא היה קורא רק פרק א' בלבד בכל סעודה. [ד"רסג]

ולענ"ד, שני דברים שונים הם. קריאה הראשונה של ד' פרקי מסכת שבת הראשונים היא כנגד שם הוי"ה, קודם שיסתכל על נרות השבת, אחרי הקפות שולחן הבית בקבלת שבת, והיא מוכרחת ובתוכה פרק במה מדליקין.

אמנם, הקריאה השניה שבסוף הסעודה היא רשות, ולכן לא זכר מוהרר"ו אם יש לכוון בהוי"ה כד' פרקי המסכת שאומר בקבלת שבת, או בשם אדנ"י. והרי, סוג לשון "יקרא כמה פרקי משנה ממסכת שבת", "ואם תרצה" "אבל רוב הפעמים מה שהיה נוהג מורי ז"ל" "ולפעמים כשהיה מורי ז"ל טרוד", מורה על רשות וסגולה, אבל לא הכרח מסדר התפילה [או הסעודה], ולכל הפחות יקרא פרק א', ואף בכל סעודה מג' הסעודות של שבת. כך, שגם אין ענין לדחוק את עצמו ולהשלימם. ונראה שקריאת המשנה בשולחן הוא קיום דברי חז"ל כי כל מי שלא אמר דברי תורה על שולחנו כאילו אכל מזבחי מתים.

וכל כרחק, כי כשהאר"י ז"ל היה טרוד על השולחן עם בני אדם, היה קורא רק פרק אחד. אלא שהיה טרוד בעסק התורה על השולחן. משמע, שעסק התורה על השולחן תמורת קריאת המשנה, היות שעסק בדברי תורה כנגד כולה [כל המסכת]. ובכל זאת היה קורא פרק אחד כדי לקשט את הכלה, ואין קישוטיה אלא לימוד תורה כמובא בענין קריאת סדר התנ"ך בליל שבועות שהם כ"ד קישוטי כלה.

קודם שיטול מים אחרונים יאמר זה יְדֵי אֶסְחִי וכו'.

עכ"ל שער הכוונות המודפס. דרושי קידוש ליל שבת דרוש א' ענין סעודת שחרית דשבת: הוספה זאת תמודה, שאינה נמצאת לא בשער התפלה וגם לא בסידור מוהרש"ו ז"ל כתיי [חמדת ישראל]. וגם לא בשער הכוונות כתיי"ק למוהרש"ו ז"ל.

שאריות הלחם על שלוחן שבת ושאריות יין בכוס הקידוש [או של ברכ"המז]

אין ברכה אלא בכוס ברכת המזון. והנה, לשון קונטרס המנהגים למוהר"ח ז"ל ברור לחלוטין וז"ל: גם היה נוהג להשאיר ולהניח השולחן במקומו ליל שבת והמפה פרוסה על השולחן והכוס של ברכת המזון עליו ויניח בו מעט יין כל שהוא כדי להשאיר ברכה מליל שבת. ומי שאינו יכול לכרך ברכת המזון על הכוס כי הוא יחיד, ישאיר בכוס הקידוש לכאורה.

המקור אחר חידש להשאיר יין בעשישא גדולה (ולכן כמות גדולה המשמשת לקידושא רבא, וגם להבדלה) ולא מעט יין. גם המ"א (רע"א-כ"ה) בשם עולת שבת הנדפס באמסטרדאם, שנת אמ"ת (1681) גם שו"ע הרב מביא הדין הזה, אבל בלי שום מקור.

קריאת מס' ערובין

מנהג טוב לקרות בכל ליל שבת אחר ברכת המזון כל מסכת ערובין (שער התפלה ד"רסד):
גם צוני שאקרא בכל ליל שבת אחר הסעודה וברכת המזון קודם הצות מסכת עירובין בסוד הערוב ובסוד ע"ב רי"ו. [שעה"ג ד"קמח].

לשון שער התפלה שונה מלשון שער הגלגול מסיבה פשוטה: שער התפלה הוא לכלל ישראל. ולכן, אינו חיוב לקרוא מס' ערובין אחרי הסעודה. אולם, לא כן למוהר"ח, שקיבל אישית מרבו ז"ל לקרוא המסכת הזאת, ולכן השתמש במילה "גם צוני" [האר"י ז"ל צוה למוהר"ח ז"ל] לעומת מש"כ בשער התפלה "מנהג טוב לקרות".

סדר ק"ש על המיטה בליל שבת [והתשמיש]

א"ש: אני נוהג לאומרם [פסוקים שבזוהר קודם התשמיש] אני נוהג לאומרם בחול אחר תיקון הצות ללה, ונלע"ד שאין זה קפידא מאחר שהם מסוגלים בבנין, ואפשר דלא קפיד הרב ז"ל קודם שימש משתו. [סידור חמדת ישראל כתיי"ד ד"צג]. והדבר לא מובן איך מוהרש"ו סותר דברי האר"י ז"ל, והופך הנהגות חשובות להנהגות בעלמא.

יום שבת

טבילה במקוה בעת הצורך [או חייב תמיד גם בימי חול – דברי הרמב"ם דרבנן קדישי?]

רק במקרה לילה, היה אז צריך לטבול טבילה אחת להוריד טומאת הקרי, לפני לטבול הב' טבילות לשבת. והוא ממוהרח"ו בשם רבי יוסף ארזין זצ"ל (פע"ח עז, ע"ד). וכך הוא בבית מועד [מסדר רבי בנימין הלוי ובנו רבי שלמה הלוי (ש"ל)] וכך מביא רבי בנימין הלוי רבו של הרמ"ז. כתב רבי חיים ויטאל בשער התפלה [רס"א]: בריש דרוש לשחרית של שבת ז"ל: הנה אם נטמא בקרי או בתשמיש המטה

אין צורך להזכיר כי הטבילה מוכרחת אז. עכ"ל.

וכמה תמוה מה שכמה גאוני עולם המציאו בשם האר"י ז"ל, ליטול ידיים במקום טבילה במקווה, כשהוא אנוס. ואין מקור לדברים אלו בדברי האר"י ז"ל אלא מזולתו. אדרבה, משמע מדברי שער רוח הקודש (די"א ע"ב) שאין תקנה אחרת מלטבול ממש במקווה טהור (או במעיין). והנה לשון שער רוח הקודש: גם אמר לי הר"י סאגיס ז"ל בשם מורי ז"ל ששמע ממנו (...) שיששה חודשים של חורף רובם לא טובל מפני שהיה חולני ושבור, ואמו לא היה מניחתו לטבול. וזה אמת וברור אצלי. ולא מפני כך נסתלק אז השגתו ממנו כלל. עדכל"הט. וודאי שאם היה ניצוץ של טבילת ידיים, היה האר"י ז"ל מגלה לנו כאן או מוהרח"ו. וצריך לטבול בבוקר ביום שבת פעם אחת לבד, ואם הוא בעל קרי, ב' פעמים. מהר"א אזולאי על הלבוש (ר"ס א'). ועיין מה שכתבנו בעניין טבילת יום הכיפורים.

ועוד ענין שונה, והוא אופן הטבילה, כי מצאנו אצל גדולי הצדיקים בדורות האחרונים, שהחמירו מאוד על עצמם, ויש שנכנסו במקווה כשהם לובשים בגד ארוך מטעם הצניעות. אמנם, לאנשים פשוטים, די לשמור את הלכות צניעות ולהתנהג כדוד המלך ע"ה [וראיה לצדיקים הגדולים שהיו מתקנים תיקונים והנהגות שביד כל המון העם לקיים בפשיטות ובקלות] שהצטער על היעדר מצוות בירידתו למקווה, עד שראה את בריתו ושמוח מאוד כי היה מקיים מצוה בטבילה שקולה ככל המצות. אם היה לבוש ברידתו למי המקווה, בוודאי שלא היה זוכר שנושא את ברית ה'.

הקפות בבית הכנסת

ואילו בזר זהב להר"י צמח [דקי"ב] ובספר נגיד ומצוה [דקנ"ו] מביא עדות בשם חבריו שראו מוהרח"ו שהיה מקיף ז' הקפות ביום שבת. אמנם, אין לנו אלא דברי האר"י ז"ל שאין להקיף בשבת אלא פעם א' וכמו שגילה לתלמידו המובהק מוהרח"ו ז"ל ע"י הרב אליה פלקון.

האדרת והאמונה

כתוב בספר תפילת חיים (ריימר דף ל"ט) שאין מקור בכתבי יד מוהרח"ו, ואף גם לא בפע"ח, לומר 'האדרת והאמונה' בין בחול ובין בשבת, ושכנראה יצא המנהג ע"פ נגיד ומצוה לר"י צמח [ובירנו ליעקב]. ואין הדבר נכון כלל, ומובא בפירוש בשער התפלה למוהרח"ו ז"ל בענין "שירת המלאכים שכולו שבת". [דר"ל ענין תוספת שבת-דרמ"ג], והנוסח לפי האר"י ז"ל הוא לחי העולמים. [דר"ל].

סדר המזמורים קודם ברוך שאמר עיין של"ח ד"ל, שיש סדר ע"פ הרד"א וסדר ע"פ מקור אחר.

קבלת נפש דדכורא בנשמת כל חי

הרי שאין שום זכר בדברי מוהר"ח"ו לקום בנשמת כל חי, דלא כנגיד ומצוה שהוסיף זה. ואדרבה, מבואר שלא קיימת חובה לקום כדי לקבל תוספת קדושה נשמה יתירה, ומה שנהגו לקום בחצי הקדיש בליל שבת, כבר כתבנו שהוא מנהג טעות, כי האר"י ז"ל עצמו לא היה קם בשום קדיש אלא רק אם היה עומד היה נשאר עומד עד עניית איש"ר עד בעלמא ואז היה יושב. אלא שכן מנהג הקדמון לספרדים ולאשכנזים לקום בעניית ברכו את ה' המבורך, .
כך ממה שאנו קמים ב"ופרוש עלינו סוכת רחמים" הוא גם בהכרח לקראת העמידה דליל שבת.

ברוך שמייה בכל הוצאת ס"ת

א"ש: מדברי מורי הרב ז"ל נראה שלא היה נוהג לאמרו [ברוך שמייה] אלא בכל יום שבת בשחרית בלבד. ואני נוהג לאמרו בכל עת דמפקי ס"ת בציבורא בין בחול ובין בשבת כפשטות ס' הזוהר, ואעפ"י דיש לומר שלא דיבר הרשב"י ז"ל כי אם בתפלות השבת כמבואר שם בשאר המנות. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"צח]
בקונטרס המנהגים כותב מוהר"ח"ו [שהיה כותב בעת שהיה יושב לפני רבו ז"ל]: "ובקונטרס אחר ממצאתי כתוב גם (בשם) מורי זל"ה אותו שכתוב בזוהר שצריך לומר בעת הוצאת ספר תורה ברוך שמייה וכו' ולא הזכיר יום שבת אלא סתם". וכך הביא רבי שמואל ויטאל בסידורו כת"י חמדת ישראל. לכן, האומרו אף בשבוע [כמנהג הגאון מווילנא] ובשאר החגים, לא הפסיד.
אולם כתוב בשער התפלה: מורי ז"ל היה נוהג בכל יום שבת בשחרית בעת הוצאת ס"ת מן ההיכל לומר אותו הנוסח הכתוב בס' הזוהר פ' ויקהל ברוך שמייה דמארי עלמא וכו'. עכ"ל. משמע מדבריו שרק בשחרית של שבת יש לאמרו. ושער התפלה נכתב אחרי קונטרס המנהגים, ולכן, מכריע. והיא דעת מוהר"ש"ו ז"ל על אביו, שכן משמע לומר לפי מוהר"ח"ו [ולפי רבו ז"ל] את 'ברוך שמייה' רק בשחרית של שבת ושכן נראה מהזוהר העוסק בתפילות שבת [פרשת ויקהל דר"ו ע"א דפוס מנטובה]. ורק מוהר"ש"ו התיר את הרצועה לאומרו בכל הוצאת ס"ת. וכך מסיק הר"י צמח בור זהב [דרפ"ז] שכן נראה מלשון הזוהר הבאה שצריך לאמרו בשבת ככתוב בדף קע"ב.
גם, יש להוציא את הס"ת קודם לומר 'ברוך שמייה', כפשט לשון מוהר"ח"ו ע"פ רבו ז"ל, ודלא כמנהג שהתחדש אח"כ להשאיר הס"ת בתוך ההיכל, או להוציאו פתוח, שאינם מנהגים אלא מחודשים ע"י חכמי איזמיר וקושטא, ואין להם מקור לא בפשט ולא בקבלה [רק שבדורות האחרונים נתנו טעם ע"פ הקבלה]. ועיין הגאון מזבח אדמה שחידש, אחרי שהשתקע בירושלים, לפתוח הס"ת בהליכה, מפני שלא כל הציבור היה יכול להתקרב להגבהת הס"ת ולראות את האותיות כמנהג האר"י ז"ל.

נוסח ברוך שמייה

נמצא מאמר מוסגר בכמה סידורים והם התיבות האלו: ותיבה לי בנין דכרין דעבדין רעותך. בתפילת החיים רימר מובא נוסח ספר הזוהר שהיה בידי האר"י ז"ל משנת שי"ח. וכך הוא בכת"י סידור הר"י צמח [עיין אליבא דהלכתא חוברת ס"ג דף ד' למטה בהערה 54, עיין שם].

ס"ת בארון ומחוץ לו

מורי ז"ל היה נזהר ונוהג בכל יום שבת בשחרית בעת הוצאת ס"ת מן ההיכל לומר אותו הנוסח הכתוב בס' הזוהר פ' ויקהל בריך שמייה דמארי עלמא וכו'. ולא כתב בעת פתיחת דלתי ההיכל. לכן, מבואר שצריך קודם להוציא הס"ת ולומר "ברוך שמייה".

ס"ת פתוח בעת הוליכתו לבימה

זוהי תקנת הרב מזבח אדמה, ואינה כלל מהאר"י ז"ל. ובמציאות, אין תועלת לתקנה הזאת, אחרי שהנושא הס"ת עובר מהר ואין די זמן להסתכל באותיות הס"ת. ובתחילה נבאר מנהגו של מורי ז"ל שהיה נוהג לנשקו וללוותו ולילך אחרי הס"ת כשמוליכין אותו מן ההיכל אל התיבה לקרות בו (ד"קעא):
ואח"כ היה נשאר שם סמוך אל התיבה עד שהיו פותחין הס"ת ומראין אותו לעם הקהל כנודע ואז היה מסתכל ומביט באותיותיו של הס"ת ממש, והיה אומר כי ע"י הסתכלות האדם תוך הספר תורה מקרוב באופן שיוכל לקרוא האותיות היטב, ע"י זה נמשך אור גדול אל האדם המסתכל בו.
ונמצא כי פתיחת ההיכל הוא נעשה בתחלה (...) ופתיחת הספר תורה עצמו נעשה אח"כ. [דקע"ב] מב' הלשונות האלו, מבואר היטב שהס"ת יהיה סגור בעת הליכתו מארון ס"ת עד הבימה.

אמירת גואלנו ה' צבא-ות שמו בסוף ההפטרטה

ע"י בהקדמה הרב עובדיה יוסף ז"ל לספר דמשק לרבי אליעזר פאפו, כי מיישב את המנהג.

קידוש היום מיושב

ואחר ההקפה השנייה תשב מיושב ותקבל הכוס בשתי ידיך. [דע"ר סעודת שחרית דשבת]
כך שיש לעמוד בקידוש דליל שבת, ולשבת בקידוש דיום שבת.

אמירת דא היא סעודתא קודם הקידוש

מפורש בשער התפלה שיש לומר אותו קודם ברכת בורא פרי הגפן בקידוש דשחרית.
ואח"כ אמור בקו"ר דא היא סעודתא דעתיקא קדישא. ואח"כ תאמר ברכת בפה"ג [...] ואח"כ תטול ידיך מעומד כנ"ל בסעודות הלילה וע"ש: [דע"ה]

פסוק על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו [סידור הגר"א, מקור אחר, פע"ח מודפס וליתא בכת"י (תפלת חיים), יעב"ץ]

באופן שהוספה זו מהפרי עץ חיים המודפס ואין לו מקור באר"י ז"ל, אבל אולי מופיע בסידורים העתיקים.

טעמימת מגדנים בין קידוש להמוציא ושיעור חיוב ברכה אחרונה

פעם א' שתיתי יותר מרביעית והסתכל מורי במצחי ואמר לי, הנה שתית מים ולא ברכת אחריהן ברכה אחרונה. [שעהמ"צ דצ"ד]
משמע מדברי האר"י ז"ל, שהאוכל פחות מכביצה והשותה פחות מרביעית קודם המוציא, פטור מברכה אחרונה.

אכילת הדגים בכלל הג' הסעודות. פע"ח שער השבת פכ"ב.

מנהג לאכול דג בשבת, שהוא מנהג כל ישראל [ואולי חוץ מעדת התימנים], מקורו במסכת שבת דק"ח ע"ב וז"ל:

זה ענג שבת. במה מענגו רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר בתבשיל של תרדין, ודגים גדולים, וראשי שומין. רב חייא בר אשי אמר רב אפילו דבר מועט, ולכבוד שבת עשאו הרי זה עונג. מאי היא אמר רב פפא כסא דהרסנא. ע"כ.

ומדבי חז"ל אין רמז לאכול דג באיזה סעודה מג' הסעודות, משמע בכל הסעודות. אולם, כבר בפוסקים ראשונים מובא שתלמידי ישיבה היו אוכלים ראשי שום בלילה כי השום מרבה זרעו של האיש, ועונתו מושבת לשבת. וכך הוא במס' יומא שאין לאכול כסא דהרסנא בליל יו"הכ [בסעודת המפסקת] פן יראה קרי ח"ו באותו לילה. משמע כי אכילת דגים, ובעיקר דגים קטנים מתובלים בשמן, היו נאכלים בלילה, לאותה מטרה של ראשי שומין.

וכך הוא בלקט יושר במנהגי מהרי"ל ח"א עמ' סו, מאמר שבתות ה' ח"ו, הרמ"ע מפאנו, מגלה עמוקות פר' ואתחנן אופן נ"ב, ספר חרדים פל"ג, וסדר היום.

וז"ל לקט יושר [חלק א סו ענין א]:

והוא אמר א"ה אין לשנות הדגים ולעשות פשטידא במקום הדגים, משום דיש לו טעם אחד בקבלה. [ואמר לי מהר"ר יוסף דקלון יצ"ו, ד"ג בגימטרי' ז', והוא מורה על השביעיות, ואם אין לו לאכול דגים ביום ובלילה יאכל ביום משום דכבוד יום עדיף. ע"כ כתבתי ליל ה' ב' שבט רכז"ל]. עכ"ל.

ועיין השל"ה של"ה מסכת שבת פרק נר מצוה וז"ל:

כתב רמ"א סימן שי"ט (ס"ג): ושני מיני דגים מיקרי שני מיני אוכלים, ואסור לברור אחד מחבירו אלא בידו כדי לאוכלן מיד, אף על פי שהחתיכות גדולות וכל אחת ניכרת בפני עצמה. אבל כל שהוא מין אחד, אף על פי שבורר חתיכות גדולות מתוך קטנות, לא מיקרי ברירה, ואפילו היו שני מינים ובורר משניהם ביחד הגדולות מתוך הקטנות או להיפך שרי, הואיל ואינו בורר מין אחד מתוך חבירו (עכ"ל רמ"א), ובסעודות גדולות שיש בערבוביא מיני דגים אין השמשים נזהרין בזה, על כן צריך להזהירן. עכ"ל.

למדים ממנו ז"ל, כי ענין אכילת דגים מובא גם בהלכה [ברמ"א], ושכן הדגים היו עולים על שולחן מלכים ובסעודות גדולות [ועיין בעלי הדס מנהגי טויסיה, ששם לא היו כ"כ מקיירים גדים מחמת שמקומם ע"י הים, ודגים רגילים היו לאוכלם אף בימות החול. אמנם, זו עדות חלקית, כי ידוע שא' מתשבילי יהודי טונים המובחר הוא כוססום עם דג. ולכן חשיבות הדג אינו לפי גודלו אלא לפי הנדירות לאכילה, או טעמו המשובח. ואנו, נהגנו תמיד לאוכל דגים קטנים, בין בליל שבת בין ביום שבת]

בכל זאת, אין מקור לאכול דווקא דגים בסעודה שלישית בדברי האר"י ז"ל, ואף בדברי חז"ל ובראשונים. ואף שהמ"א [ס' רמ"ב ס"א] הביא בשם עולת תמיד שיש לאכול דגים בכל הסעודות, אין מקור בדברי האר"י ז"ל. אלא שהמנהג לאכול דג בפרט בסעודה שלישית, מבוסס על דברי ספר החרדים [פרק ל"ג] לר"א אלזכרי ז"ל, אחד משמשי האר"י ז"ל. ודי לנו שהגאון הזה זיע"א רקד בל"ג בעומר עם האר"י ז"ל והרשב"י כדי לסמוך על דבריו.

סדר לימוד היום

אין הדבר מפורש בח' שערים למוהרח"ו, אף שמסתמא, כי לימוד הקבלה הוא לימוד העיקרי, וכמו שכתב רבי שמואל ויטאל ז"ל.

אלא שגם ע"פ הפשט, יש מקום לצדד אם באמת יש ללמוד בשבת אותו לימוד של חול. הפ"ח והחיד"א הביאו סמך מאותם דיינים ות"ח שהיו לומדים [דווקא בליל שבת עד התשמיש] סוגיות הש"ס. אולם, לא עסקינו בבעלי בתים, ולכן הכף החיים סופר הוסיף ללמוד הלכה [פסוקה] בשבת כדי שהמון העם לא ישב בטל וגם כדי לשמור שבת כהלכתה. והרי, מרן השו"ע בעצמו, אף שחילק הלימוד היום יומי כמובא במס' קידושין, לא הביא כלל שיש לחלק את לימודו גם בשבת אלא ללמוד דבר שונה והם נ"ך מדרשים ואגדות הש"ס, דברים המושכים את לב האדם, ובמס' חגיגה הרי שבי' התנאים היו לומדים אגדתא כמופרש שמה. נראה בכך, שדעת השו"ע היא שאין בשבת ללמוד אותו סדר שלומדים בחול, וכדברי חז"ל, שלא יהיה אותו מלבוש ולא אותה הליכה כידוע מ"אם תשיב משבת רגליך".

וכבר מרן השו"ע פסק כי לימוד המדרש הוא כגמרא. ולכן, גם השו"ע וגם האר"י ז"ל לא קבעו בשבת את סדר לימוד [או קריאה] שבימי החול. על כרחך שיש ללמוד בשבת באופן [כדבר] שונה מלימוד החול. מ"מ, כבר התלמוד בבלי מביא הנהגת חז"ל במו' גיטין [ס' ע"א] רבי יוחנן ור"ש בן לקיש מעייני בספרא דאגדתא בשבתא. ודו"ק.

מי עוֹטֵף את הפלית

מובא בספר לרבי עמרם אבורביעי – שכל הקהל היו נוהגים להתעטף ולא רק הש"ץ, וגם כן מופיע בספר זה השלחן לרבי אליהו גי' [מנהגי אלג'יר]. וכך הוא בשער התפלה למוהרח"ו ז"ל.

אתקינו סעודתא זעיר/זהיר, אנפין/אפין

בסעודה שלישית קודם הסעודה: דא היא סעודתא דזעיר אפין [דער"ה] ודע כי צריך ליישן תכף אחר הפסוק הזה ולא תהרהר בנתיב בהרהור אחר כלל. ואם אינך יכול ליישן תכף, צריך שתכוין במחשבתך ותעסוק באיזו דרוש הנוגע לבחינת נוקבא דזעיר אפין לפי ששם היא עליית נשמתך עתה כנ"ל. [שם]. גם צריך שתכוין בכל פעם שתציא שם ההוי"ה מפיך בכל מקום שיהיה, הזהר לכוין בזה כי הוא סוד קשר המלכות עם זעיר אפין. [דל"ב]

דע כי קודם שנחרב בית המקדש כמעט שלא היו ישראל צריכין להתפלל (...) אבל אחר חרבן בית המקדש בעו"ה נסתלקו המוחין מן זעיר אפין ונוקביה וע"י תפלותינו אנו גורמין להחזיר ולהמשיך מוחין בזעיר אפין וכו'. [דקצ"ז] כי הנה רשב"י ורבינו הקדוש ושאר החכמים אשר תורתם אומנותם לא היו הוששין להתפלל בזמנה אבל בעת הגיע זמן הק"ש היו הוששין ונוהרין מאד לומר פסוק ראשון של שמע ישראל כי בו הוא סוד זוג אבא ואמא, אבל שאר הק"ש הוא תיקון רמ"ח איברים דזעיר אפין כמו שיתבאר ב"ה. [דער"ט] גם הרמב"ם ז"ל שחיבר ספר היד הנקרא משנה תורה והרמב"ן ז"ל שרשם הוא בשתי פאות זעיר אפין בדיקא דילה בתיקון הראשון הנקרא א"ל [שעה"ג ד"פט]

בזמן קטנותו כנ"ל ולכן דיקנא דילה שחורה כי כך היא דיקנא דזעיר אפין שחורה כעורב כנו' באדרא רבא. [דשט"ז] הנה סוד הג' סעודות כך הם. ראשונה שהיא של לילה היא כנגד הקל תפוחין קדישין, והשנית של הבקר סעודת עתיקא קדישא, והשלישית היא סעודת דעיר אפין. [שעכתב"מ ד"עא]

ולכן צריך לאמר בקול רם דא היא סעודתא דזעיר אפין. [דער"ה] וטעם הדבר לפי שאנחנו בלילה הזה עושין ב' דברים: הא' הוא להמשיך את כתר העליון דזעיר אפין ע"י עסק התורה כנו'.

ולכן פשט המנהג הזה בישראל לעסוק בתורה כל ליל חג השבועות ואמנם הענין הוא זה כי ע"י היותם עוסקים בתורה כל הלילה הם ממשכימים את הכתר הגו' בזעיר אפין שהוא בחינת דיקנא דאריך אפין שזעיר אפין עולה עד שם כנו' (...) ע"י כן עלתה הנקבה אחורנית למעלה עד רישא דזעיר אפין ממש ולא עד הלב בלבד כבראשונה. [דס"ח]

כך שבכל ספרי מוהרר"ו ז"ל כתי"ק מובא אפין ולא אנפין, ושכך יש לומר בשבת. גם מהד' השערים שהדפיסו דפוס אהבת שלום, כבר הושפעו מהשיטה לכתוב בר"ת ז"א, א"וא וכו', מה שלא נמצא בספרי מוהרר"ו כתי"ק, שלא קיצר שום לשון ושום כינוי.

פיוט בני היכלא

מובא באיגרות ר"א מני לרבי חיים יוסף מבגדאד ז"ל, שלא נהגו לשיר הפיוט הזה, שחיבר האר"י ז"ל, מפחד התגרות בקליפות. וכך מובא באגרות הרמ"ו. והשאלה היא למה מוהרר"ו הביא הפיוט הזה אם לא כדי שישירו אותו בלי שום חשש? הרי, שכל המקובלים וגורי האר"י ז"ל הביאו את פיוט האר"י ז"ל לסעודה שלישית בלי שום אזהרה וחשש.

מזמורים במוצ"ש ע"פ מוהרש"ו דלא כהאר"י ז"ל

ונלע"ד שמואל שאין הפסד לאומרים [מזמורים ואלפא ביתא במוצאי שבת] אמנם כונת הרב ז"ל היא לומר שאין בהם שום כוונה ותועלת אל הנשמה במוצאי שבת. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"ג].

אמירת שובה בערבית דמוצ"ש

אין מקור להוספת המדפיסים 'שובה' ואינה מהאר"י ז"ל אלא הוספה מאוחרת [עיין יפה ללב]. וכך הוא מנהג ספרדי ואשכנזי הקדמון, להתחיל מהפסוק 'ויהי נועם'. ותו לו. וכך מובא בספר זה השלחן גג.

אמירת יושב בסתר עליון בשבוע שחל בו יום טוב או פורים

יש לאומרו תמיד בכל מוצ"ש ע"פ הקבלה. ר"א חאיון בשל"ח דס"ח בשם הברכ"י [ס' רצ"ה] על דרך האמת ממה שהחיד"א שמע וראה. וכך כותב השל"ח עצמו [שם] מדברי הזוהר [מקץ דקצ"ז ע"ב, ויקהל דר"ז ע"א] [ראייה מהשו"ע שבמוצ"ש שחל בו פורים, לא אומרים אלא מאתה קדוש]

הבדלה

הבדלה בבית הכנסת

לפי דברי מוהר"ח, האר"י ז"ל היה מבדיל בבית הכנסת, והיה חוזר להבדיל בבית [משמע להוציא בני ביתו]. וענין ההבדלה שמבדילין בב"ה מנהג טוב הוא ומורי ז"ל נתן ד' זהובים לצדקה כדי שיניחוהו אנשי הקהל להביא יין משלו להבדיל עליו בב"ה. [רי"ט]

אותם פסוקים של ויתן לך האלהים מוטל נשמים וכו' הכתוב במחזורים בסדר ההבדלה במוצאי שבת היה נוהג מורי ז"ל לאומרם בכל מוצאי שבת בעת שמבדיל על הכוס בביתו. (דרי"ט)

להריח ההדס ג' פעמים כנגד נפש רוח נשמה. פע"ח פכ"ד.

ותכוין כי ג' הדסים הם כנגד נפש רוח ונשמה ותכוין להשאיר לך כח מן תוספת נפש ורוח ונשמה שנתוספו לך בשבת וזה נעשה עתה ע"י ג' הדסים האלו והריחך בהם. (שער התפלה דרי"ט ליל מוצאי שבת). כמו הרבה ממנהגי האר"י ז"ל הפכו הכוונות למעשה, ואינו מדוייק.

נר של הבדלה בנר של שבת

הגהת צמח על עולת תמיד: מלשון הזוהר ויקהל דף ר"ח [רע"א] נבין שצריך לברך במוצאי שבת על אור ששבת וכן ביאר הרב ר' חיים זלה"ה בביאורו על הזוהר ועיין שם. ומהבדלת מוצאי יו"ה הכתובה בס' המונות דף רס"ג ב' משמע כן. וכל זה בנגיד ומצוה דקס"ז והנה לשון מהר"א אזולאי בהקדמתו לספר אור החמה: ובחמלת ה' עלי באו לידי רוב ספרי הרב האלהי כמהר"ח נר"ו אשר קבל מהרב אלהי הרי"א זלה"ה עם ביאור קצת לשונות מספר הזוהר, אשר חידש הוא [מהר"ח] נר"ו קודם שלמד עם האלהי הרי"א זלה"ה.

. אמנם, הוא היפך עדות מוהר"ח ז"ל על רבו ז"ל, שהיה נוהג להשתמש באבוקה לאור ההבדלה. ואיך יישבות אור האבוקה כל השבת ?

אמירת ויתן לך בביהכ"נ או בבית

הכתוב במחזורים בסדר ההבדלה במוצאי שבת היה נוהג מורי ז"ל לאומרם בכל מוצאי שבת בעת שמבדיל על הכוס בביתו. (דרי"ט)

מפורש שהאר"י ז"ל היה אומר בביתו. ואולי שאין קפירא בזה.

איך ראוי להתעסק במלאכה עד אחר סעודה מוצאי שבת. פע"ח פכ"ד. ומקורו באחר.

ומה שכתב המחבר [ס' ש'] ע"פ גורי האר"י ז"ל הוא ע"פ מקור אחר.

סעודה רביעית עד חצות

- א'. ממקור אחר. ופע"ח.
- ב'. רבי חיים פאלגיי (כף החיים, לא, נט)
- ג'. הבא"ש (ויצא – כ"ז)
- ד'. יסוד ושורש העבודה (שער ח', פי"ב).

והרי, מפורש הפוך בדברי האר"י ז"ל וז"ל מוהרח"ו:
לפי שקדושת שבת נמשכת כל הלילה היא [מוצ"ש] כמו שנבאר למטה ב"ה, וראיה לזה ענין סעודה רביעית. (ד"ריט):
ודלא כמי שכתב שקדושת שבת עד חצות ליל מוצאי שבת.

נוסח דא היא סעודתא דדוד מלכא משיחא המובא בפע"ח [זוה המובא בכנפי יונה להרמ"ע]
משיחא היא הוספת ממקור אחר.

ראש חודש וברכת הלבנה

כפילות הפסוקים בהלל

מובא בענייני סוכות:

ענין ההלל צריך לכפול כל הפסוקים שני פעמים מן פסוק אודך כי עניתני וכו' עד סוף ההלל שהוא פסוק הודו לה' כי טוב האחרון ואפילו הפסוקים שלאחר אנה ה' הצליחה נא שהם ברוך הבא וכו' כל א' וא' מהם תכפלנו שני פעמים. (ד"שסה)
ובענין כפילות הפסוקים, מורי ז"ל [מוהרח"ו] היה נוהג לכפול מאודך כי עניתני עד סוף ההלל, וכך אני נוהג. שנים חיים ישלם. דברי רבי שמואל ויטאל ז"ל.
וכבר כתבנו בענין ברכת על טלית קטן בלילה, כי דעת האר"י ז"ל היא לברך על המנהג, וכן מרן השו"ע.

מנהג מוהרח"ו שלא להניח תפילין בראש חודש אחר שאמרו קדושת כתר עד שחרית של יום ב' כי הלילה מפסקת. ש"ץ דק"ג אות ז': מנהג הרח"ו ז"ל שלא להניח תפילין דר"ת לאחר שאמרו קדושת כתר [במוסף דר"ת] עד שחרית של יום ב', כי הלילה מפסקת. [פע"ח]
הרמ"ע חלק [מאמר צבאות ה'] והסכים לו המחבר [ס' כ"ה ס' תכ"ג]. ואין מקור בדברי מוהרח"ו ז"ל.

ברכת הלבנה

זמן ברכת הלבנה עד שיעברו ז' ימים כדעת הר"י גיקטלייא המובא בב"י וכן דעת האר"י ז"ל מדברי הזוהר וכן כתב בשכנה"ג שכן המנהג בינינו. של"ח דק"א.
כתוב בפרי עץ חיים (דרוש ר"ח פ"ג דף קח ט"ג): ברכת הלבנה אנו אומרים בראש חודש לפי שאז היא מתחדשת. ע"כ. ובפע"ח דפוס קארץ [סדר מוצ"ש] כתוב שאם עברו ז' ימים מהמולד יחדש את הלבנה. אמנם בעין חיים שער ל"ו פ"ב, משמע שרק ביום ה' לחודש הירח חוזר להידורה וכן משמע שדווקא ביום הא' [שהוא יום הח' לשבוע] יש לברך [להבין במוצ"ש שהוא סוף יום הד', וכך מובא ע"פ הקבלה לדעת מוהרש"ו בספר שנים חיים ישלם], והוא מתאים לב"י שיש לברך ע"פ רבי יוסף גיקטלייא, מיום הז' ולא קודם כדינא דגמרא.
וכך מביא רבי יעקב צמח [רנו ליעקב] בשם מה ששמע בדמשק על ששאלו מוהרח"ו למה היו מברכים ברכת הלבנה במוצאי ט"ב. גם הרמ"ע מפאנו בשו"ת שלו [ס' ע"ח] דעתו לברך מז' לחידוש הלבנה. בכל זאת, אין דעת האר"י ז"ל מפורשת. ובהעדר דעת האר"י ז"ל המפורשת יש אך ורק לסמוך על דברי השו"ע ולא על שום סברה ע"פ מקובלים אחרונים, ולכן יש לברך ביום הז' מהמולד.

מזמורים בהתחלת ברכת הלבנה לומר קודם שתחיל ברכת הלבנה הללויה הללו את ה' מן השמים עד חק נתן ולא יעבור. של"ח דק"ג בשם מבוא שערים ופע"ח.
והמבין יבין שאינו מהאר"י ז"ל.

ניעור הכיסים . פע"ח שי"ט פ"ג. מבוא שערים דקנ"ו.

אחר ברכת הלבנה, צריך לנער את שולי הבגדים, כדי להבריח החיצונים והקליפות שנבראו מקטרוג הלבנה (ומורי ז"ל היה מנער כנפות הט"ק כי הוא בגד המלכות כנודע). פע"ח. ואינו מנהג האר"י כלל.

לְעֲמוּסֵי בָּפוֹן (שו"ת הרמ"ע מפאנו ס' ע"ח- נגיד ומצוה דקע"א). ואין זכר מזה בכתבי מוהרח"ו ז"ל.

עניית עליכם שלום למברך שלום עליכם

הרי, שאין עניית עליכם שלום למברך שלום עליכם הכרחית, אחרי שגם המברך ביחיד יש לו לומר שלום עליכם ג' פעמים. ומי יענה לו ? ולכן, כאמירת הב לן ונברך שהיא הזמנה למים אחרונים ולא לברכת המזון [היות שאברכה הוא תמורת הב לן ונברך, ואף פסוק אברכה יש ליחיד לומר, הרי שהב לן ונברך חל גם על המברך הכ"המזו ביחיד] כך שלום עליכם טעונה ליחיד.

פסח

תיקון הנשמות בברכת האילנות

והנה שמן המגולגלים בצומח הוא בד' חדשים הראשונים שהם ניסן אייר סיון תמוז, ואז עולים ומתגלגלים כבעל חי. [שעה"פס דקכ"ט]. ולא דק בלשונו בעל בגבורות האר"י שליט"א בדף קע"ז. והנה, מפורש בשער הפסוקים [שהרב הלל שליט"א הדפיס בעצמו] המקור לגלגול בצומח בניסן ואייר. מה שנכון הוא שאין מקור באר"י ז"ל בברכת האילנות בכלל [בניסן או לא], אלא כדברי חז"ל וכדברי השו"ע ההיוצא בניסן וכו'. גאונו [הרע] של אותו ספר "מקור אחיר" [עיין בסוף ספרנו על מי התכוונו והוא פשוט למי שמעיין בספרים] הוא לא רק לבלבל הרע בטוב ולסלף מקורות, אלא גם לגרום שהדברים הפשוטים ומקובלים דורי דורות יוטלו בספק, ה' ירחם.

בדיקת חמץ

י' פתיתים לבדיקת חמץ

הגהת רבי שמואל וויטאל זצ"ל על הלבוש. ואין מנהג זה מקורו מהאר"י ז"ל כי אם ממוהר"ח ז"ל. [פע"ח שכ"א ספ"ד]: מהרב ז"ל, דע בענין הביעור שצריך להניח קודם הביעור עשרה פתיתי חמץ לבערם, ולכן שורפין ומבטלין אותם מן העולם שהם כנגד י' כתרי דמסאבותא. ע"כ. עיין שם. והרי מה שכתב הפע"ח "מהרב ז"ל", מכוון למוהר"ח ז"ל ולא להאר"י ז"ל כלל, כי האר"י ז"ל מכוונה בפי רבי חיים ויטאל בשם מורי ז"ל, ובפי מוהרש"ו הרב הגדול ז"ל [או הרב המשביר זלה"ה]. גם לא רק שהנהגה זאת לא נמצאת בשמנה שערים למוהר"ח ז"ל, גם לא של מוהרש"ו! וגם לא בסידורו כתי' חמדת ישראל [ח"ב דפוס אהבת שלום]. ומכיון שיצא המנהג (חוץ מהרמ"א) מדברי רבי חיים ויטאל, קבלנו בלי שום חשש.

הכנת החרוסת

כי הנה חקרתי את פיו אמו של מורי ז"ל (האר"י ז"ל) מה מיני פירות היה מניח בחרוסת, ואמרה לי כי אלו הם הדברים שהיה רגיל תמיד מורי להניח בחרוסת ג' מיני תבלין והם שבולת נרד וזינגביל, וקנילה הנקרא קנמון. וז' מיני פירות והם ענבים, ותאנים, ורימונים, ותמרים, ואגוזים, ותפוחים, ופיראס. אבל האשכנזים נוהגין לשים עיקר החרוסת מן ג' דברים אלו, ואלו הם היותר מוכרחים והם ר"ת אב"ן בלשון אשכנז והם אגוזים, ותפוחים, ופיראס. כי בלשון אשכנז ר"ת ג' פרות אלו הם נטריקון אב"ן ונותנים סימן: ובחרוש"ת אב"ן למלאת. (ד"ש)

(...) הנה האשכנזים נוהגים לעשות עיקר החרוסת מן ג' דברים, והם היותר מוכרחים והם ר"ת אב"ן בלשון אשכנז. וסימן לדבר הוא ובחרוש"ת אב"ן, והם תפוחים ופיראס [אגס] ואגוזים. אבל הרב זלה"ה היה זהיר לעשותו משבעה מיני פירות והם: ענבים, ותאנים, ורימונים, ותמרים, ותפוחים, ופיראס, ואגוזים, ועוד ג' מיני תבלין והם שבולת נרד ונקרא בלשון ערבי סונבול אבו שוסיא, וקנילא הנקראת בתורה קנמון, וזינגביל הנקרא בגמרא זנגבילא. ואלו העשרה הם בהכרח. ועוד אני

[רבי שמואל ויטאל] מוסיף פינייוניס הנקרא בלשנובר, ופסתוקין, ומישמישים יבשים, ושקדים, ושופין הנקראים בלשון ערבי עונאב, וורדין יבשים. [סידור חמדת ישראל כת"ד קסט] מלשון מוהרר"ו, המינים הבסיסים להכנת החרוסת הם במספר ז' ענבים, ותאנים, ורימונים, ותמרים, ואגוזים, ותפוחים, ופיראס, כמנהג הספרדים וכמובא בכמה ראשונים, ועליהם היה האר"י ז"ל מוסיף שבולת נרד, זינגביל, וקנמון. והנה, מצאתי בבעל גבורת האר"י [דף קנ"ז] הנדפס בתשע"א, ארבע שנים אחרי הדפסת שער התפלה כתי"ק למוהרר"ו, שהביא כי החרוסת אינו אלא הוספה של מוהרר"ו בשער הכוונות ע"פ מה שמצא באמתחות אביו, מוהרר"ו ז"ל. והרב יעקב הלל שליט"א מסיק בספרו [גבורות האר"י] שאין אופן החרוסת מקבלת האר"י ז"ל ע"פ אליהו הנביא ז"ל, ואין לנו לקיימו, מכיוון שמוהרר"ו לא הכניס את עדות הזאת בגוף ספרו שער הכוונות. ואני הכותב מסתפק אם שורות אלו נכתבו ע"י הרב י. הלל שליט"א, שהדפיס את שער התפלה, כי הרי, כן מופיע אופן הכנת החרוסת בגוף הספר שער תפלה [ד"ש] מפי ומכתב מוהרר"ו ז"ל עצמו. כך, שמוהרר"ו חישב את עדות אימו של האר"י ז"ל כעדות נאמנה על הנהגת האר"י ז"ל מפי אליהו הנביא ז"ל.

זיעה בערב פסח כתיקון שז"ל

דברי הזיעה בהכנות ליל הסדר המכפר על עון שז"ל בהכנות פסח אינו מהאר"י ז"ל כלל, ואינו דומה לזיעת הגוף בשעת אפיית מצה שהוא כבר מוזכר בכמה ראשונים.

ברכת מעין ז' בשבת שחל בו ליל פסח

וכבר החיד"א הבין את זאת, ומביא שדעת האר"י ז"ל בלי ספק הינה לא לומר ברכת מעין ז' בפסח שחל בשבת. (ברכ"י ס' תרמ"ב). כשחל פסח בשבת, אין לומר ברכת מעין ז' לדעת האר"י ז"ל. והוא משום שליל פסח נקרא ליל שימורים. זר זהב למוהר"י צמח זצוק"ל והרחיד"א. יד אברהם. ואם כן, אין יד למזיקין לפגוע. מ"מ, לא מובא בפירושו בכתבי האר"י ז"ל, ובהיעדר מקור ברור, יש ללכת לפי השו"ע.

סדר הקערה. פע"ה שכ"א ספ"ו בשם ר' חיים הכהן בשם הר"י ז"ל. מעין חיים.

אין מקור זה מהאר"י ז"ל כלל ומרבי חיים ויטאל ואף לא מבנו רבי שמואל ויטאל, שאין הסדר הזה מופיע בכל כתבי האר"י ז"ל האמיתיים (קריא, השמונה שערים שסידר מוהרר"ו ז"ל ואף גם בסדר של בנו רבי שמואל ז"ל). גם משום גורי האר"י ז"ל בקונרטיסים שלהם. עוד דבר, ספק גדול נופל בדברי הפרי עץ חיים, מכיוון שרבי חיים הכהן לא קיבל מהאר"י ז"ל ואף לא הכירו. ואיך יביא דבר בשם האר"י ז"ל, שרבי חיים הכהן היה אחד מתלמידי מוהרר"ו ז"ל. ואיך יקבל הוא מרבי חיים ויטאל, ובנו ותלמידו המובהק של רבי חיים ויטאל רבי שמואל ויטאל, לא יקבל? עין לקמן בענין הגבחה המצה בהא לחמא עניא, ומדברינו תבין שדעת האר"י ז"ל תואמת לדעת השו"ע, כך שאין סדר הקערה מיוחד.

ליל פסח

נוסח הא (הא) לחמא עניא

לא מובא באור צדיקים מדר"מ פאפיראש ז"ל, וגם לא כתוב בשו"ע האר"י עם הגהות הר"י"ח צמח ז"ל (דפוס ווילנא שני תרמ"א), ובמחברת הקודש (לא החברים ולא הר"ן הקדוש ז"ל) ולא בפתורא דאבא, לא בפרי עץ חיים, ולא בפירוש מוהר"ש וויטאל ז"ל בנו הקדוש של מוררח"ו זצ"ל בספרו חמדת ישראל. ובשום כתבי מוהר"ח"ו. ממקור אחר.

אמירת הא לחמא עניא על חצי המצה

ועל זו הפרוסה השנית שהיא כנגד ד' של אות הה"א אנו אומרין הא לחמא עניא וכמ"ש מה דרכו של עני בפרוסה וכו'. [שער התפלה דרצ"ט].

ופלא שבסידור חמדת ישראל כת"י למוהרש"ו [ד"קמח] לא הביא שיש לומר הא לחמא עניא על הפרוסה השנית [החצי הקטן] אלא כותב וז"ל: ויגביה קערה של המצות בידו לעין כל ויאמר כל הסדר הזה עד מה נשתנה וכו' ויחזיר הקערה של השלחן. עכ"ל.

כתוב קערה של המצות, ולא כתב סתם הקערה, ואפשר ששאר הסימנים [זרוע, ביצה, חרוסת, כרפס ומרור] לא היו כלל בקערה אלא על השלחן, וסותר דברי הפע"ח שיש לערוך הסימנים בקערה, היות שסדר הפע"ח בשם רבי חיים הכהן בשם האר"י ז"ל, [עיין לקמן] לא מובא כלל בכתבי מוהר"ח"ו וגם לא בכתבי בנו מוהרש"ו.

וממשיך מוהרש"ו באותו דף בסידורו חמדת ישראל וז"ל: וגם מסיר הקערה אשר בתוכה המצות מן השלחן וכו'. עכ"ל. משמע שרק המצות היו בקערה.

והרבה נהגו להגביה הקערה בפסקא הקודמת 'הא לחמא עניא', כמובא בכמה ראשונים, ואף כמה מהגאונים הרימו הקערה באמירת אתמול היינו עבדים, שתיקנו במקום 'הא לחמא עניא', כי עדיין לא כל ישראל היו אומרים 'הא לחמא עניא' (אפילו שהגר"א מביא סמך כי בזמן הבית שני היו אומרים 'הא לחמא עניא'), היות שהא לחמא עניא לא מופיע במשנה. גם יש שנהגו להתחיל ב'בבב'הלו', ע"פ נוסח וסדר ההגדה להרמב"ם. ויש שנהגו ב'אתמול היינו עבדים וכו', ע"פ תקנת א' הגאונים [הגדה שלמה].

שפיכות הכוס ב' מכות

ומביא כוס אחר ריקן ומנטף מהכוס אשר בידו טיפה טיפה בהזכירו העשר מכות וגם דצ"ך עד"ש באח"ב, כדי לתת חלקם לקליפה בסוד מים אחרונים, ושופך אותם במקום מדרון. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קנב]

שמעתי מהכס אחד בשם הר"ח ז"ל שבהגיע לכל א' מעשר מכות, היה שופך מעט מן הכוס עצמו ולא כיש נוהדין לטבול אצבעו בכוס. [הגהת צמח פע"ח]

ואינו מנהג של האר"י ז"ל. ואף בסידור כת"י למוהרש"ו, לא מובא בשם "מורי ז"ל" [הוא מוהר"ח"ו] או בשם הרב המשביר או הרב הגדול [האר"י ז"ל].

אכילת אפיקומן עד הצות

והנה לשון מוהר"ו ז"ל בשער הכוונות [דרוש ג' של פסח] וז"ל:
"ונמצא כי התחלת מקום הגדלות השני דז"א הגיתוסף עתה בליל פסח משא"כ בשאר לילי יו"ט ושבתות (...)
ודע כי אלו המוחין הנ"ל שהם עד תכלית גדלות שני דז"א הנכנסים בתוכו בליל פסח הנה לסיבה זו אנו
אומרים הלל גמור בליל פסח משא"כ בשאר לילי יו"ט והם מתקיימים בו כל הלילה וכל יום א' של פסח ולכן
אומרים הלל גמור ביום א' של פסח ואח"כ מסתלקים לגמרי כמתחלה ואחר כך חוזרים ליכנס בסדר
המדרגות מדרגה אחר מדרגה מן היום הב' של פסח עד תשלום נ' יום של ספירת העומר שהוא חג
השבועות כמ"ש בע"ה בענין ספי' העומר ולכן אין אומרים בשאר ימי הפסח הלל גמור אלא בדילוג". עכ"ל.

אמירת י"ג מידות בימים טובים בעת פתיחת ההיכל

מובא בסידור חמדת ישראל כת"י למוהרש"ו ז"ל, שרבי שמואל ויטאל דחה את מנהג אמירת י"ג מידות
ביום טוב בשעת הוצאת ס"ת, ושכך מובא בשער הכוונות שהאר"י ז"ל אסר לומר י"ג מידות ווידוי בסליחות
שאומרים בליל הושענא רבה שהוא חול המועד. והנה, אף שתפילות ואמירת י"ג מידות נמצאות בשער
הכוונות ובעולת תמיד, הרי שאינן קיימות בכת"י מוהר"ו ז"ל בשער התפלה. [דעת גבורת האר"י].
אמנם, הרי שכן נמצא אמירת י"ג מידות בימים טובים בכתבי האר"י ז"ל עצמו ממש [שער כתבי מורי דקנ"ז
– הגהות מורי (האר"י ז"ל) בספר המחזור], ושם מוהר"ו כותב וז"ל: **ולא ידעתי אם זה כתבו בתחלת ימיו**
[ולא כנוסח בילדותו כמובא בקצת ספרים] **שעדיין לא נכנס בפרדם החכמה אלא העתיקו מספרים אחרים,**
ולזה דעתי נוטה. עכ"ל מוהר"ו ז"ל. והאמת, אם השערת מוהר"ו היא נכונה, הרי שגם כוונות קריאת
התנ"ך בניקוד... גם כן אינו מהאר"י ז"ל ע"פ אליהו הנביא ז"ל. ואין לעשות איפה ואיפה בתורת האר"י ז"ל
הקדושה, והמבין יבין.
וזה לשון השו"ע ס' קלא ס"ד: **"נהגו שלא ליפול על פניהם לא בבית האבל ולא בבית החתן ולא בבהכ"נ**
ביום מילה ולא כשיש שם חתן". עכ"ל.
משמע מפשט לשון השו"ע, שיום המילה בציבור נחשב כיום שאין בו תחנון. כך שהאומרים י"ג מידות ביום
המילה, צריכים גם לאומרם ביום שבת וביום טוב, שהרי ברית מילה, שבת ויום טוב אסורים בוודוי ונפילת
אפיים.

אמירת **מזמור השמים מספרים כבוד אל** בימי חול המועד כמנהג בית אל [שיבת ציון ח"ב אות כא]
מקורו ממקום אחר. מה שמבאר היטב מה מקור כמה מנהגים של בית שאינם מיוסדים ע"פ מנהגי האר"י
ז"ל האמיתיים כנודע.

מזמור של החג יש שאומרים אותו בשחרית של יום טוב אחרי מזמור 'יושב בסתר'. והמנהג מקורו
בדברי האבודרהם. אמנם, יש [מנהג בית אל ע"פ אותו ספר] שהתנגדו לאמירתו בין המזמורים אלו מחמת
קדושת מדרגתם ומביאים דברי הזוהר [תרומה קל"ז ע"ב] שאין להפסיק ביניהם, עיין שם. אולם, מבואר
בוזהר הקדוש שדווקא יש לאמר המזמורים אלו בשבת, ולא מובא שם אמירתם ביום טוב כלל. ועוד
ששמועה מפי רבי חיים הכהן מדמשק שאין לומר המזמורים האלו [השמים מספרים וכו'] אלא רק בשבת,
ובא לחזק את מנהג הקדמונים להוסיף מזמור של החג, והרי שאין הפסק כלל. לכן, אין קפידא כלל לאומר
כדברי הרד"א ולקיים מנהגי הקדמונים ולא לבטלם ח"ו על פי מקובלים ופוסקים אחרים.

ליל שביעי של פסח כמסוגל ללמוד הקבלה

שמעתי משם הרה"ו ז"ל שהיה אומר כי בלילות הללו כמו שביעי של פסח וליל שבועות וליל הו"ר, [לפרש סודות התורה] ולגלות עומק החכמה, לפי שבאלו הימים הזמן גרמא והוא זמן מוכן לסודות וראוי לפרשם אז. [נגיד ומצוה דקפ"ב].

על זה יש שחשבו שעיקר ליל ז' של פסח הוא ללמוד – ואין הדבר כן, כי עיקר הוא הזווג. ואפשר כי קצת הבינו המילים 'מצוה לפרש' בלפרוש מאשתו, ואינו כן.

זה לשון מוהרח"ו בשער התפלה:

לכן ביום השביעי של פסח יש חיוב זווג. [דש"ט]

ולכן ליל שביעי של פסח הותר זווג תחתון. [דש"ב]

תיקון שביעי של פסח הוא ממקור אחר.

הנה, האביר יעקב הוא רבי יעקב אבוחצירא, וגם הבבא סאלי, זיע"א, לא נהגו לקיים התקון הזה. גם האביר יעקב תיקן בעירו (תאפיללת) לבטל המנהג הזר הזה.

לומר מזמור השמים מספרים וכו' בכל ימי חול המועד.

ש"ץ דקנ"ו ממה שמצא כתוב להרמ"ז והר"א אוחיון הוסיף וכן כתב הרב [מקור אחר].

ספירת העומר

אמירת אנא בכח בספירת העומר

ואין מקור לומר אנא בכח בכתבי האר"י ז"ל. גם לא בקבלת שבת. והוא ממקום אחר.

ל"ג בעומר

מקור הילולת רשב"י וקביעת ל"ג בעומר כיום פטירתו

אין ענין מפורש בכתבי האר"י ז"ל בענין פטירת רשב"י בל"ג בעומר אלא שמחתו, ושיבשו הדברים, באומרים ששמחתו הגדולה נמצאת בהסתלקותו כמובא בסוף האדרא זוטא. ואינו כן למי שמעיין בדברי הזוהר ובדברי האר"י הקדוש זיע"א.

ולכן לא מובא של"ג בעומר הוא יום הסתלקותו, ואם כן, אין שום ענין ביום הזה לקרוא סוף אידרא זוטא העוסק בהסתלקות רשב"י. מקור של"ג בעומר הוא יום הסתלקות רשב"י ע"ה נמצא בפע"ח כת"י שנת 1652 למני' ובספר הידוע לשמחה.

(שעה"כ פסח דרוש י"ב) (פ"ע שער ספירת העומר פרק ז') (נגיד ומצוה)

ואדרבה, ממה שמוהר"ח מביא בענין ר"א הלוי ברוכים שהיה אומר נחם בל"ג בעומר, ונענש, כמובא בשער התפלה, הרי שאין הוכחה גדולה מזה, כי ל"ג בעומר אינו יום הסתלקות רשב"י זיע"א, ולא כמי שפירש שנענש כי יום הסתלקות רשב"י צריך לשמוח, היפך כל המקורות והשו"ע.

גילוח במ"ח לעומר

הגהת צמח על עולת תמיד: אמרו לי החברים שהרב ר' חיים ז"ל היה מגלח ערב ליל מ"ח [שהוא מ"ז לעומר, וגם איך גילח בלילה שהוא מתגרה בגבורות?] לעומר ושאלה אותו למה לא המתין עד מ"ט והשיב כי ערב מועד כל בני אדם מגלחים והספר טרוד בהם. ונ"ל צמח שסוד היה לו בזה ולא רצה לגלות אותם ודחה אותם באותה התשובה. עכ"ל.

ונראה שקבלו ממוהר"ש ז"ל: ראיתי למורי ז"ל (מהר"ח ז"ל) שהיה מגלח ראשו ביום מ"ח לעומר, ולא ידעתי מזה היה מונתו... והוא הסתיר ממני הדבר ודחה אותי בקש ואמר לי שמא לא יכול היהודי המגלח לבא למחר לבית ולגלחני ואשב במועד בלא תגלחת והאמת יורה דרכו כנלע"ד.

א"ש: ואני ראיתי למורי זל"ה בהיה מגלח ביום מ"ח לעומר, וכן נהגתי אני אחריו, ואעפ"י שלא גילה לי הטעם והסתירו ממני, עכ"ז בספר עץ חיים כתבתי טעמא מה שנלע"ד ועיין שם. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קע] הרב מהר"י אשכנזי ז"ל היה מחמיר כל הז' שבועות שלא להסתפר עד ערב חג השבועות – מר זקנינו הרב החסיד מהר"א אזולאי ז"ל היה בהגהותיו כ"י וכ"כ בהגהות הרב המקובל מהר"ר יעקב צמח ז"ל. והוא האמת ככתוב בס' הכונות מועתק מכ"י מהר"ח ז"ל. ודלא כהרב טור ברקת ומי שכתב משם האר"י זצ"ל להסתפר יום מ"ח. והן אמת שמחר"ש בנו של הרב מהר"ח ז"ל העיד שפעם א' אביו נסתפר ביום מ"ח ויאמר אביו שהיה לסיבה ע"ש בס' הכונות. לכן הנהגים כמנהג האר"י זצ"ל דודאי להחמיר עד ערב שבועות אם לא על פי סיבה. (ברכי יוסף תצ"ג אות ו')

והרי יש שהביאו עדות רבי שלמה הלוי [בספר בית מועד] על אביו רבי בנימין הלוי שראה רבי חיים הרופא שיצק מים ע"י האר"י ז"ל כי רוב החברים הכירו את האר"י ז"ל [חוץ ממוהר"ח ז"ל שלא מעיד כלום על זה] היו מסתפרים ליל מ"ט תכף אחר ספירת העומר. ע"כ. והמעין בספרו של מ. בניהו [איגרות שד"ר ארץ ישראל – דור אחד בארץ] בענין כמה משד"ר מארץ ישראל, בדור שאחרי מוהר"ח ז"ל.

חג שבועות

קידוש בליל שבועות אחרי צאת הכוכבים שיהיו שבעה שבועות תמימות

בשם ה'ט"ו [ס' תצ"ד] וספר משאת בנימין [בסוף] וכן כתב במקור אחר בשם רבו. של"ח דקי"ז. אמנם, משמע מלשון מוהר"ו שאין לקדש דווקא בליל שבועות בלילה אלא סגי אחרי הקידוש, היות שתמימות ימי העומר נעשה רק ביום שבועות ולא בלילה.

(...) גם לזה בכל שאר המועדים כתיב מלת תמימים למעלה, כמו"ש ושבעה כבשים בני שנה תמימים וכו', אבל בחג השבועות לא כתיב מלת תמימים עד לבסוף, מלבד עולת התמיד ומנחתו תעשו תמימים וכו'. לפי שאין עדין בבחינת תמימים ושלמים עד אחר שאנו מתקנין המטרונותא, ותטבול בבקר, ואח"כ יהיו תמימים בתיקוניהם, ולכן כתיב בתחלה "תעשו", ואח"כ "תמימים". [שעה"פס דקס"ב]

לעמוד בקריאת עשרת הדברות

מנהג זה מוזכר בשו"ת הרמב"ם ומובא שם שהשאלה נמצאת בשו"ת אהל יעקב קסטרו. והנה, יש רמז בתלמוד על עמידה בעת קריאת עשרת הדברות, מ"מ, המקור הראשון ברור והאמין ביותר, הוא אצל הראשונים והוא בספר המנהגים להרשב"ץ דקהלות אלג'יר. וגם מובא במנהגי ר"י טירנא.

ברור מדברי האר"י ז"ל בשער התפלה, שאינו דן בקריאת ס"ת אלא בקריאה בעלמא בהתחלת או סוף התפילה כנהוג. כי האר"י ז"ל מנע מוהר"ו מלקרוא את עשרת הדברות אף ביחיד, משני טעמים: א' בגלל טענת המינין "שלא יאמרו שאין עוד תורה ח"ו מן השמים אלא עשרת הדברות"

טעם ב' כי "מי יערב אל לבו לחזק את המינין ולנהוג מה שביטלו רז"ל בגמרא". ע"כ.

גם האר"י ז"ל לא הצריך לעמוד בשעת קריאת התורה כנהוג אצל חלק מהאשכנזים. ועוד שהאר"י ז"ל נהג בעצמו לעלות לס"ת לקרוא עשרת הדברות, כך שביטל החשש ומקיים מנהג הקדמון שהריש גלותא או ראש הישיבה עולה בקריאת י' הדברות, ומפני כבודו, כל הציבור עומד. נמצא שקריאת העמידה בעמידה עומדת במקומה. לכן, תיקון המנהג, שת"ח אמיתי יעלה לס"ת, ואם לאו, יש להם על הב' ראשונים [הרשב"ץ ור"א טירנא זיע"א] כדי לקיים את המנהג הקדמון הזה, ואין שום חשש לתרעומת המינים.

סדר הלימוד

- סדר התנ"ך

תתחיל מן פרשת בראשית עד אלה תולדות השמים והארץ בהבראם וכו' ואח"כ תדלג ותקרא ג' פסוקים האחרונים של בראשית. ומשם ואילך תקרא ג' פסוקים ראשונים וג' פסוקים האחרונים מכל פרשה ופרשה משאר הפרשיות. ואם נודמנה פרשה קטנה של ד' או ה' פסוקים הן בתחלת איזו פרשה הן בסופה, תקראנה כולה. וכשתגיע לפרשת יתרו או תקרא ג' פסוקים הראשונים ותדלג ותקרא מן בחדש השלישי לצאת בני ישראל וכו' עד סוף פרשת יתרו. וכשתגיע לפרשת משפטים תקרא ג' פסוקים הראשונים ותדלג ותקרא מן ואל משה אמר עלה אל ה' וכו' עד תשלום הפרשה. וכשתגיע לפרשת ואתחנן תקרא ג' פסוקים הראשונים ותדלג ותקרא עשרת הדברות שניות שהם מן ויקרא משה אל כל ישראל וכו' עד סיום פרשת שמע ישראל שהוא עד ובשערך, ומשם תדלג ותקרא ג' פסוקים האחרונים. וכשתגיע אל פרשת ראה תקרא ג' פסוקים ראשונים ותדלג ותקרא מן שבעה שבועות תספור לך עד סוף הפרשה. וכשתסיים לקרות כל הפרשיות על הסדר הנז', תקרא כל נביא ונביא וכל כתוב וכתוב מן הכתובים ע"ד הנז' ג' פסוקים ראשונים וג'

אחרונים שבכל א' וא' מהם עד שתסיים כל הארבעה ועשרים ספרים. והפסוקים של מגילת איכה תקראם בלחש מפני שהוא יום טוב. ומגילת רות תקראנה כולה.

ובהגיעך אל יחזקאל תקרא הפטרת יום ראשון של שבועות כולה שהיא מן יהי בשלשים שנה וכו' עד תשלומה ותדלג אל פסוק ותישאני רוח וכו' ומשם תדלג אל ג' הפסוקים האחרונים שבו. ובעגיעך אל חבקוק, תקרא ג' פסוקים הראשונים ותדלג אל זה: בהיכל קדשו וכו' תפלה לחבקוק הנביא וכו' עד סוף חבקוק, כי זאת היא הפטרת יום שני דשבועות.

וזהו הסדר המוכרח בענין המקרא.

ואח"כ תעסוק כל שאר הלילה בסודות התורה ובס' הזוהר כפי השגת שכלך. [שער התפלה דשט"ז]

בשער הפסוקים, אחרי סוף ספר דברים, דברי מוהר"ו ז"ל:

מתחילים בני"ך (יש להבין שספרים מובאים לפי הפירוש, ולכן, אם אין פירוש על עמוס, לא מופיע ספר עמוס), בחמש מגילות [שיר השירים, איכה, קהלת, מגילה] ואח"כ נביאים ראשונים [יהושע, שופטים, שמואל, מלכים] ואח"כ נביאים אחרונים [ישעיה, ירמיה, יחזקאל, הושע, חבקוק], ואח"כ כתובים [תהלים, משלי, איוב, דניאל, דברי הימים] – גם ממה ששמע מוהר"ו מזולתו סדר הנ"ך דומה והוא: ה' מגילות [שיר השירים, קהלת], ואח"כ נביאים [יהושע, שופטים, שמואל, מלכים, ישעיה, ירמיה, הושע], ואח"כ כתובים [תהלים, משלי, איוב, עזרא, דברי הימים].

סדר הלימוד לפי שער הכוונות [סדר רבי שמואל ויטאל]

א"ש: (בסדר לימוד ליל שבועות) וכשתגיע לפרשת כי תשא תקרא ג' פסוקים הראשונים ותדלג ותחזור ותקרא פ' ויאמר ה' אל משה פסל לך וכו' עד סוף פרשה כי תשא וכו'. עוד א"ש: וכשתגיע לפ' אמור אל הבהנים תקרא ג' פסוקים ראשונים ותדלג ותחזור ותקרא פ' המועדות וידבר ה' אל משה לאמר וכו' עד וידבר משה את מועד ה' אל בני ישראל ותדלג ותקרא בסוף הפרשה ג' פסוקים וכו' וכשתגיע לפרשת פנחס תקרא ג' פסוקים הראשונים ותדלג ותחזור ותקרא פ' וביום הביכורים וכו' ומנחתם וכו' עד ונסכיהם ותדלג ותקרא בסוף הפרשה ג' פסוקים וכו' (...). ותקרא בסוף התורה ויהושע בן נון וכו' עד לעיני כל ישראל, חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה'. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קפן]

ויכוין בכל ספר וספר בסופו השמות היוצאים מן הספר והם ספר בראשית, שמות, ויקרא, במדבר, דברים, שיר השירים [ג' פסוקים הראשונים וג' האחרונים] – מגילת רות כולה – מגילת איכה בלחש כי הוא י"ט [ג' פסוקים הראשונים וג' האחרונים] – קהלת [ג' פסוקים הראשונים וג' האחרונים] – מגילת אסתר [ג' פסוקים הראשונים וג' האחרונים] – יהושע [ג' פסוקים הראשונים וג' האחרונים] – שופטים – שמואל – מלכים – ישעיה, ירמיה – יחזקאל [ג' פסוקים הראשונים וישלם כל הפטרת יום שבועות כולה עד ואשמע כל מדבר, ותדלג ותאמר פסוק ותישאני רוח וכו' ותדלג עד סופו ותקרא ג' פסוקים האחרונים] – תרי עשר מכל נביא ונביא [ג' פסוקים הראשונים וג' האחרונים] – חבקוק, תקרא ההפטרה של יום שני של שבועות [בהיכל קדשו וכו' עד סופו ומכאן ואילן תקרא על הסדר] – תקרא ג' מזמורים של ס' תהלים וצדלג ותקרא מזמור ס"ח והוא למנצח לדוד מזמור שיר יקום וכו', וידלג ויקרא מזמור ק"ן כולו – ספר משלי [ג' פסוקים הראשונים וידלג ויקרא אשת חיל וכו' עד סוף הספר] – איוב – דניאל – עזרא [ג' פסוקים הראשונים וג' האחרונים] – נחמיה [ג' פסוקים הראשונים וג' האחרונים] – דברי הימים [ג' פסוקים הראשונים וג' האחרונים מן ספר הראשון וכן מספר השני] [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קפו/קפ"ז]

כוונת התנ"ך

כוונות אחרי ריבונו של עולם ביום צום גם זה מ"כ אחר הנ"ל וז"ל, יום צום ישאל וכן, כמוש"ל עד ואני תפילתי כנ"ל וכתוב סמוך לו אלו השמות ואולי שצריך להזכירם או לכיין בהם תכף אחר נוסח התפלה והשאלה הנו, ואלו הם:
בראשית יפ - שמות ענ - ויקרא - במדבר - דברים - שיר - מגילה - רות - איכה - קהלת - יהושע - שופטים - שמואל - מלכים - ישעיה - ירמיה - יחזקאל - תרי עשר - תהלים - איוב - משלי - דניאל - דברי הימים א' - דברי הימים ב' - עזרא. ואני חיים הקרתי מהיכן מוצאם וידעתי כי הם אות ראשונה ואחרונה מתיבה שניה דפסוק אחרון של הספר, דוק ותשכח. [שעכבת"מוז ד"קנז]. ואין לסדר וכוונות האלו שום קשר ללימוד ליל שבועות.

לימוד המשניות

יש להעיר שבאותו סדר [1659 למנ], המשניות נמצאות, מיכוון שקודם החיד"א ועדיין דברי רבי חיים הכהן (שהבין כך מתוך דברי הזוהר, בספרו טור ברקת) לא התפרסמו. משמע שהיו אומרים את המשנה ע"פ דברי השל"ה הקודש. וכך הוא גם כן דעת הרמ"ע מפאנו זצוק"ל בכנפי יונה ח"ב ס' נ"ד, הרמ"ז, רבי נתן שפירא, שמסודר בסדר ליל שבועות שסדרו והדפיסו [שפר תיקונים].
גם כן מובא סדר המשניות בסדר למוד ליל שבועות לרבי שלומל באיגרותיו (דף קב למהדורת אהבת שלום) המעיד את מנהגי דורו בצפת [בסוף ימי מוהר"ח]. והמקור לומר משניות בליל שבועות הוא בספר הכוונות הישן למהר"א פנצ'יירי [דף ר"ם], והוא הת"ר נירות. אמנם, לא נמצא רמז אפילו דק בכתבי מוהר"ח וז"ל ע"פ רבו ז"ל לקרא משניות באותו לילה.

אדרא רבא וזוטא

א"ש: מנהגנו לקרא כל האדרא רבא בליל שבועות. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"קפז]
קטעי הזוהר והאידרות, אינם נמצאים בסדר האר"י ז"ל, ולא ע"י מוהר"ח ומוהרש"ו. ואף שהרמ"ז ורבי יעקב צמח מביאים אותם, בשם רבי חיים פנצ'יירי אחד מתלמידי מוהר"ח בדמשק, שהחברים היו בדמשק לומדים האידרות, מ"מ אין הסכמת מוהר"ח בענין זה. וז"ל הר"י צמח [נגיד ומצוה דקפ"ד]: אחר כל הסדר הנזכר נוהגים החברים לקרות אדרא רבא מזמן הרב רבי אפרים פאניצ'יירי ז"ל. עכ"ל.
אמנם, לדעת האר"י ז"ל, כל אחד ילמד קבלה לפי שכלו ויכולתו.

השתלשלות סדר לימוד ליל שבועות

סדר קריאת התנ"ך בליל שבועות כדברי הפע"ח [כוונות... תחת אותיות וגם סדר הקריאה] בראשית, שמות, ויקרא, במדבר דברים, שיר [השירים], קהלת, רות, איכה, מגילה [אסתר], יהושע, שופטים, שמואל, מלכים, ישעיה, ירמיה, יחזקאל, תרי עשר, תהלים, איוב, דניאל, דברי הימים א' וב', עזרא. ומקור הסדר הזה הוא בספר הכוונות הישן לרבי אפרים פנצ'יירי.

אמנם, הסדר הנכון מובא בשער כתבי מורי [דף קנ"ז] בראשית, שמות, ויקרא, במדבר דברים, שיר [השירים], מגילה [אסתר], רות, איכה, קהלת, יהושע, שופטים, שמואל, מלכים, ישעיה, ירמיה, יחזקאל, תרי עשר, תהלים, איוב, משלי, דניאל, דברי הימים א' וב', עזרא. ע"כ. ואינו כלל מקושר לקריאת ליל שבועות או בכלל, אלא לתפילה שביום צום בחודש אלול ותשרי. וז"ל מוהר"ח [שם] ממה שהוא מצא בספר המחזור של האר"י ז"ל כמנהג האשכנזים: גם זה מ"כ אחר הנ"ל וז"ל: יום צום ישאל וכו' כמוש"ל עד ואני תפילתי כנ"ל, וכתוב סמוך לו אלו השמות ואולי שצריך להזכירם או לכיין בהם תכף אחר נוסח התפלה והשאלה הנו' ואלו הם וכו'.

דפוס קריאי מועד - שפר תיקונים ללימוד ליל שבועות והושענא רבה

בדפוס הראשון בשם 'סדר וקראית תקון שבועות וליל הושענא רבה' [דפוס ויניציה שנת ת"ח 1648] הסדר ע"פ מס' בבא בתרא הטור והשו"ע, תחת ראשותו של רבי יהודה אריה ממודנה.

סדר אחר נדפס, בשם 'שפר התיקונים' בוניציה [תי"ט 1659]. הסדר הזה הולך אחרי חילוק התנ"ך לפי רבי בנימין הלוי שמסר לרמ"ז עם כוונות ופזמוני הרמ"ז. העורך רבי ויגטוריו בכר דוד, סידר את התיקונים לפי רבי נתן שפירא והרמ"ז שהכיר מקרוב, ואף הכיר רבי יעקב צמח (עיין בסוף הקדמתו). סדר הזה שונה לחלוטין מהסדר של רבי יהודה אריה ממודנה (1648). מובא בהקדמה שרבי נתן שפירא היה מתמרמר על הדפסת סדר ליל שבועות הקודם, שלא שמר את סדר האר"י ז"ל [ע"פ ספר הכוונות הישן וסדר הכוונות טרינקי]. יש להוסיף שבשפר התיקונים הזה, 'שכחו' את מגילת אסתר.

סדר הזה נדפס שנית [שנת תמ"ב 1682] לפי הרמ"ז, בעריכת רבי יעקב אבוהב, המוציא לאור רבי יעקב לוי והמגיה רבי דוד אלטאראס. דברי הרמ"ז הורדו מהדפוס אלא שנשארו כמה הערות והפיוטים.

הובא אותו סדר לדפוס הקריאי מועד הראשון שנת תנ"ז [1697 בפזיה, איטליה], ע"פ ספר חמד"י המודח, [35 שנה קודם דפוס חמ"י הראשון !!! ולכן, ספק גדול לטוענים שרבי ישראל אלגאזי חיבר הספר ח"י, בהיותו רק בן 17 שנה ...] עם כוונות וסדר ליל שביעי של פסח [שאינו מופיע בשום דפוס קודם]. ואינו דומה לסדר 'שפר תיקונים' העורך ע"י הרמ"ז שקיבל מרבי בנימין הלוי מצפת כדברי הרמ"ז עצמו. הוכחה ברורה שרבי בנימין הלוי מסר את הסדר והכוונות לפי הכתבים שהיו בידיו וערך אותם, שהם ת"ר ניירות כידוע.

סדר השל"ה הקודש [שבועות] מכיל תרי"ג מצוות להרמב"ם, והוא ע"פ המנהג הקדמון, טרם גילה האר"י ז"ל מה שמסר לו אליהו הנביא ז"ל. לכן, יצא שיבוש גדול, כי במקום לעסוק בסתרי תורה, הוסיפו מדפיסי קריאי מועד, ע"פ החמ"י שחכה את השל"ה הקדוש, עד שעוברים כל הלילה בקריאה במקום ללמוד.

לימוד בכנפויה ולא ביחיד

דבר זה מפורש בלשון הזוהר הקדוש [הקדמת בראשית ד"ח] דתנינן כל אינון חבריא דבני היכלא דכלה (...). והוה רבי שמעון וכלהו חבריא מרגנין ברינה דאורייתא. וכך מביא מוהר"ח זצוק"ל, שהאר"י ז"ל הזהיר מאוד את תלמידיו לאהוב אחד את השני ולדאוג אחד לשני.

סיום הלימוד קודם חצות

אין מקור בדברי האר"י ז"ל לסיים את קריאת התנ"ך קודם חצות בליל שבועות, שהיא דעת רבי חיים הכהן זצ"ל מדמשק בעל טור ברקת ועוד, אחד מתלמידי מוהר"ח זצוק"ל, שהוא לומד זה מתוך סברה. וכבר ידוע שאין אנו מחדשים הנהגות או מנהגים ע"פ חכמות או סברות ואינו מגלוי אליהו הנביא ז"ל.

לחדש חידושים בליל שבועות

עיקר הליל הזה הוא גם לחדש חידושים ולא רק לקרוא ולהקשיב לדרשת או לשיעור הרב כך מובא בזוהר הקדוש [הקדמת בראשית ד"ח] ומהדשין מילין דאורייתא כל חד וחד מניה.

בין המיצרים

אמירת תיקון חצות בחצות היום

אין מקור לומר תיקון חצות בחצות היום בימי בין המיצרים, וכי, עיקר חצות הוא לבכות על גלות השכינה וחרבן הבית, ולכן, עיקר ההנהגה בחצות היום בימי התקופה הזאת היא הבכיה, ולא סדר מזמורים, תפילות ובקשות. וז"ל מוהר"ח"ו בשער התפלה:
והם כ"א ימים שבין י"ז לתמוז עד תשעה באב. מנהג טוב וכשר הוא מאד לכל בעל נפש לשבת באבילות אחר חצי היום בכל אלו הימים ולבכות בכיה ממש של חרבן הבית. [דף שי"ז]

תשעה באב

אפר על המצח

כונת האפר ונתינתו במצח במקום הנחת התפילין. [שער"הק ד"פא]
והשאלה היא, היות שהמקור הזה מכת"ק של רבי חיים ויטאל ז"ל ע"פ רבו ז"ל הוא האר"י הקדוש, והוא בשער רוח הקודש דף פ"א, איזה צורך היה האר"י ז"ל לכוון כוונת האפר במקום תפילין, ביום התענית. הרי, אם הוא בלילה, לילה לאו זמן תפילין. אבל ביום, אמורים להניח אותם כל היום, ואיך יחליץ אותם [כי אם הוא מניח תפילין דראש, אבד הטעם של אפר במקום תפילין שהמקורו בתענית ט"ז ע"א] וישים אפר במקום תפילין. ובודאי שאין זה אחד מהימים שאין בו תחנון. וראה מה רושם מוהר"ח"ו בשער רוח הקודש בהתחלת כונת התענית השק והאפר דף פ' וז"ל: **ועתה נבאר כונת התענית וכונת לבישת השק וכונה נתינת האפר בראש האדם כנ' במס' תעניות** [מס' תענית דט"ז ע"א וז"ל: אמר רבי יצחק במקום תפילין שנאמר לשום לאבילי ציון לתת להם פאר תחת אפר:]. כך, שלא מניחים תפילין בזמן שנותנים אפר במקומם.

אמירת נחם רק במנחה

אמנם גם מוהר"ח"ו ז"ל וגם השו"ע הביאו לומר נחם בג' התפילות של ט"ב. [מוהר"ח"ו] היה נוהג לומר 'נחם' בכל הג' תפילות, ונהרא נהרא ופשטיה ואין בזה קפידא [מוהר"ש"ו בקונטרס מים שניים חיים].

הנחת תפילין בבוקר

וזה לשון הרב ברכי יוסף [ס' תקנ"ה] הי"ו ואנא חזיתיה לתפילי דבי חביבי המקובל המופלא מהר"ש שרעבי זצוק"ל שנהג להניח דרש"י ור"ת בימי אבלו ובט"ב בבקר, ואמר שהמעמיק בסודן של דברים עיניו יחזו שכן עיקר. הוספת ר"א חיון לש"ץ דפ"ט.

כתוב בהלכות קטנות דמהר"ם גלאנטי ז"ל היה מניחם [רש"י ור"ת] בביתו והיה קורא קריאת שמע ואח"כ חולצן והולך לבית הכנסת וכתב שם שכן מצא כתוב להאר"י ז"ל, והנהגים להניח ב' זוגות אף בתשעה באב יניח ב' ש"ץ ק'.

עוד מקור א' נמצא בשער התפלה (דרוש תיקון חצות דף רי"ג ט"א) ובשער הכוונות (דרוש הלילה) זו"ל: "ותרבה בבכיה כפי כחך ותקח אפר מקלה ותשים על מצחך במקום הנחת תפילין".

וכי, דעת רבי חיים הכהן [טור ברקת], רבי יעקב צמח [זר זהב], רבי משה בן מכיר ורבי אברהם אזולאי, להניח רק במנחה והוא מנהג הקדמון והאמיתי של ק"ק ירושלים כמובא בקונטרס לרבני ירושלים משנת ה'רס"ט 1509 למג' [סוף שו"ת חיים וחסד מוספיא] זו"ל באות כ"ב: בירושלים אין דרכם לומר הפטרה בט"ב במנחה, ונהגים להניח תפילין ולהתעטף בטלית במנחה, אבל בשחרית המדקדקים אינם מתעטפים [והכוונה גם לתפילין ועיין לשון הרמב"ם]. ואמרו שהרר"י אבוהב ז"ל היה מסיר התפילין מיד שמתפלל י"ח, קודם שיתחילו הקינות. עכ"ל. ובצפת מעדות מרן השו"ע שנהגים להניח טו"ת במנחה. באופן שגם בירושלים וגם בצפת, באותה תקופה, נהגו ללבוש טלית ותפילין רק במנחה. וכך נהגו גם הספרדים והאשכנזים עד לפני חמישים שנה.

ברכת הלבנה במוציא ט"ב וכן כתב האר"י ז"ל. של"ח דק"א.

הוא מדברי מוהר"ח ז"ל ע"פ עדות רבי יעקב צמח.

ראש השנה

אף שבשער האמת, הבאנו תיקוני תפילות לימים נוראים ע"פ האר"י ז"ל, יש לציין שרוב המחזורים הספרדים כיום, מבוססים על אותו ספר [מקור אחר] ואינם כוללים נוסחאי ומנהגי האר"י ז"ל האמיתיים והנכונים.

פיוט אחות קטנה

מופיעה בשער התפלה למוהר"ו וביאורו. לכן, הפיוט מוסמך ע"י האר"י ז"ל. עיין שער האמת.

נוסח ג' שערים שבקדיש

נוסח הג' שערים מקורו במקובלים האחרונים ולא מהקדמונים וגם לא מהאר"י ז"ל.

מזמור לדוד אורי וישעי

אין לומר מזמור לדוד אורי וישעי לפני עלינו לשבח (מבטל קדיש דרבנן או יתום הסמוך לעלינו לשבח) אלא אחרי עלינו לשבח, וכן הוא מנהג הקדמון בין אצל הספרדים בין אצל האשכנזים. והטענה היא פשוטה, כי מרוב ההוספות ב300 שנה אהרונות בסידור התפילה, נושאים את העיקר [כוונה והתלהבות בתפילה, בפרט בעמידה] לטובת אריכות תפילות ובקשות שניתוספו לאחרונה, ובעיקר, לכבוד ולתפארת עצמו. ובענין אמירת המזמור הזה, לא שמו לב כי עיקר החקירה אינה ע"פ שנת דפוס איזה ספר, אלא מתי נכתב ובאיזה תקופה מחברו חי. כך, שספר עולם יום טוב קטן נדפס דווקא בתאריך של מהומות בעולם היהודי. וכך, שאין באמת מקור קדום לאמירת מזמור לדוד אורי וישעי, אף שהוא מזמור קדוש ככל התהילים, השתמשו בו למטרה אחרת. וכבר עסקנו בענין זה בחיבורנו 'זכור לטוב'. ע"ש.

תפילת הפרנסה בימים נוראים:

נמצא בפע"ח (שער ר"ה, פ"ז דקל"ח ע"ד), שכנראה העתיק מספר רנו ליעקב למוהר"י צמח. אולם לא מופיע בכתבי האר"י ז"ל (פע"ח כת"י, שמונה שערים, עולת תמיד, נגיד ומצוה) [תפלת חיים רימר].

לשון קדוש למוהר"ח וויטאל זצוק"ל בספרו "הפעולות" השלם ס' פ' (דף שכ"ה) תלמידו הנאמן והמובהק שלהאר"י הקדוש זיע"א:

לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה וכו' יאמר מזמור הזה בליל ראשונה של ראש השנה ובליל יום הכיפורים קודם הקדיש בתרא ותקראנו פעם אחת בלבד, ותכוין בשם ההוי"ה של לה' הארץ ומלואה בניקוד זה יְהִיָּה (וגם בניקוד הזה לְיְהוָה) ולא יחסרו לו כל מזונותיו כל השנה ההיא וזה נקרא שם הפרנסה ואם הוא בביתו

יאמר אותו אחר קריאת הגבר (מגרב) בלילות הנזכרות וזהו סוד ונסיתיו והוא אמת ובחון כל השנים העוברות עלי.

עד כאן לשונו הטהור של רבינו רבי חיים וזיטאל בספר הפעולות כתב יד קודשו. ועל זה אין להוסיף ואין לגרוע.

גם לא מופיע פתיחת ההיכל, גם לא מכירת 'תפילת הפרנסה', ולא שום בקשה אח"כ, ולא לכפול ג' פעמים, אלא כל הציבור ביחד בדביקות ובביטחון שה' יקבע פרנסה טובה לכל עם ישראל מראש השנה עד ראש השנה כדברי חז"ל זיע"א. ולכן, יש לאמר המזמור הזה רק בליל א' של ראש השנה וליל יום הכיפורים: ואמנם, בלשון מוהר"ח ז"ל, לא מוזכר שהוא ע"פ רבו האר"י ז"ל.

להתחיל בתפוח בדבש בסדר סימני טבא ליל ראש השנה

"נהגו אנשי מעשה לאכול תפוחין בדבש". אף שאין בדרכנו להביא ראיות ומקורות מספר פרי עץ חיים מסיבת בלבול הסדר והדברים ועוד כמה סיבות טובות, מ"מ, לא נחדל הפעם להביא את לשונו. וכך מותב רבינו רבי אברהם אזולאי זיע"א בהגהותיו על הלבוש [ס' תקפ"ג]. אלא, שר"א אזולאי הוא מקור הראשון לכתבי הגניזה של מוהר"ח ז"ל, ויש לשאול למה מסר אותם לר"י צמח, ולא הוא [ר"א אזולאי] סידר אותם בעצמו. הרואה יראה שבכל ספריו הוסיף קצת מכתבי הגניזה [בן במעשה חושב, בין בהגהותיו על הלבוש שחיבר אחרי מעשה חושב] ואף הכניס בפירושו על הזוהר [אור החמה] את פירוש מוהר"ח ז"ל לזוהר [שחיבר קודם ללמוד לפני האר"י ז"ל ונמצא בכתבי הגניזה]. ומשמע, שלא קיבל את כל כתבי הגניזה מסיבה פשוטה ועיקרית, כי מוהר"ח ז"ל הרחיב בדברי רבו ז"ל, וחשש פן יסטה מדרך רבו האר"י ז"ל, כפי שקיבל מאליהו הנביא ז"ל.

ואמנם, מקור מנהג אכילת התפוח בדבש יותר עתיק.

ז"ל (תקפ"ג) הטור:

"... כמו באשכנז שרגילין לאכול בתחלת הסעודה תפוח מתוק בדבש לומר תתחדש עלינו שנה מתוקה ובפרובינצ"א נוהגין להביא על השלחן כל מויני חידוש ואוכלין ראש כבש והריאה לומר נהיה לראש ולא לזנב והריאה לפי שהיא קלה והר"מ מרוטנבורג היה רגיל לאכול ראש איל זכר לאילו של יצחק: עכ"ל.

אלא, שמקור מנהג להתחיל בתפוח בדבש אינו מראשוני אשכנז, אלא מהגאונים עצמם, שרובם ככולם היו בבבל המובא בספר האגודה (סוף מס' ראש השנה): "כתבו הגאונים הילכך רגילין לאכול דבש ותפוחים מתוקים סימן לשנה מתוקה". וכן הובא במהרי"ל והמחזיר וטרי (ס' שכ"ג) ועיי' ס' שדה יער פ"א הערה 5.

ולפי דברי רבי אברהם אזולאי זצוק"ל להתחיל בתפוח ולא בתמר, כמנהג הקדמון והפשוט, וגם לומר הבקשה, אח"ז לברך ואז לאכול, וז"ל בהגהותיו על הלבוש:

"כשאוכלין תפוח בדבש ליל ראש השנה צריך לומר תחילה תתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה ואח"כ מברך בורא פרי העין, דלכתחילה אין להפסיק בין ברכה לאכילה, אפילו בדברים שהן מעין דברים שמברכין עליהם כדאיתא באו"ח ס' קס"ז. וז"ל.

בכיה בימים או בתפילות ימים נוראים

מדברי העורך שער התפלה [דפוס אהבת שלום], הרי שמוהר"ח הוסיף בתפילות: לכאורה, דברי האר"י ז"ל חלים בכל ימים נוראים ולא רק בשעת התפילה. אמנם, מי לנו כמוהר"ח ז"ל, המעייד הנכון והיחיד יורש תורת האר"י ז"ל.

אבינו מלכינו בשבת

ענין אבינו מלכנו שאומרין בעשרת ימי התשובה אחר העמידה. מורי ז"ל לא רצה שיאמרו בשבת שבין ר"ה ל"ה ולא בשני י"ט של ר"ה אבינו מלכנו מטאנו לפניך או אבינו מלכנו מחול וסלח לכל עונותינו וכיוצא בזה בשאר אבינו מלכנו שנזכר בהם בחינת חטאים ועונות וידיים. (ד"שיט):
מלשון מוהר"ח"ו, ברור שלדעת האר"י ז"ל יש לומר אבינו מלכנו בשבת, בלי להזכיר את החטאים והעונות, באופן שאמירת מלכנו שווה בין ראש השנה (שהוא יום טוב) לשבת (שובה). ופשוט.

מספר התקיעות

(...) ויאמר קדיש תקבל ואח"כ י' קולות, ואומרים כל כלי וכו', ה' יחתו מריביו וכו', כי ה' שופטנו וכו' אין כאלהינו וכו' קדיש וברכו. ויש מקומות שאין תוקעין במלכויות זכרונות שופרות בלחש אלא בחזרה, ויש מקומות שתוקעין בלחש ל' ובחזרה ל' וקודם קדיש תקבל י', ונראה נראה ופשיטה. [סידור חמדת ישראל כתי"ד"רלה]
א"ש: אחר שסדרתי לפניך כל אלו הכונות בארוכה, אחזור ואכתבם לפניך מסודרים כפי אשר ששמעתי ממגידי אמת מן הכוונה שמסר הרב זלה"ה לתוקע אחד (מההדיר: ר"י ארזין) שהיה בזמנו, והוא יצא ידי חובתו בכונות האלו שמסר לו. [סידור חמדת ישראל כתי"ד"רמד]

שינה אחרי חצות

מפורש שהאר"י ז"ל לא דיבר רק על עצמו אלא על כל איש ואיש, והוא מלשון מוהר"ח"ו ז"ל ומאז ואילך יבולין ליישן. ובוודאי שמוהר"ח"ו ז"ל לא היה לוקח כזאת אחראיות להטעות אנשים והיה מדייק בלשונו – ולכן, מותר על כל איש ואיש לישון בראש השנה אחרי חצות היום.

כפילות ג"פ מי אל כמוך וגו' בתשליך

בדפוסים שער הכוונות המעתיק שם ג"פ והבינו ג' פעמים דייקא על פסוק מי אל כמוך וגו', כשמפורש בשער התפלה שהכוונה ג"פ היא על ג' פסוקים ולא ג' פעמים.

ניצור הכיסים בתשליך

לנער את שולי בגדיו כשאומר ותשליך במצולות ים כל חטאתם אינו מהאר"י ז"ל. אלא ממקום אחר.

יום הכיפורים

עטיפת טלית גדול בליל יוה"כ ברכה

לילה לאו זמן ציצית. אמנם, מבואר בשער התפלה כי מדובר רק בטלית גדול. ולכן, בין בחול בין ביוה"כ אין לברך בלילה. אולם, אם לילה לאו זמן ציצית, נפקא מינה שביום, כן זמן ציצית.

עטיפת טלית גדול בערב יוה"כ בברכה

וכך הוא בשער הכוונות ע"פ מהרש"ו המעיד על אביו מוהרח"ו שכן היה עושה. אף שמתעטפים מבעוד יום אין צריך לברך. ובנגיד ומצה נפל טעות, של"ח דשי"א. הוספת ר"א האיון: ממקור אחר. ועיין שכך כתב הברכ"י [ס' תרי"ט] בשם מר זקנו שלא לברך אפילו מבעוד יום. והברכ"י כתב דלשון ספר הכוונות שלפנינו הוא סתום. והביא עדות מהרש"ו על אביו שהיה מברך מבעוד יום, וכן יש לנהוד. עכ"ל ר"א האיון בשל"ח. וכל היא עדות נמנה של מהרש"ו על אביו מוהרח"ו ז"ל שהיה מברך מבעוד יום.

אמירת כל נדרי

גם זהו סוד מה שנהגו הקדמונים ונוכר בזוהר בר"מ פ' פנחס, בענין התרת כל נדרי בליל יום הכפורים לפי שביום הכפורים אנו עולים עד אימא עילאה כנודע ויש לנו זה יכולת להתיר הנדרים אשר שם מקומם. [ד"שנט מזולתו]

מנהג שנהגין להוציא ספר תורה או ג' ספרי תורה בליל יום הכפורים ואומרים עליו התרת נדרים שהוא כל נדרי וכו' (ד"שנב)

לפי הכתוב, הרי שאפשר להבין "בליל יום הכפורים" כהכללה, ומשמעותו גם ערב יום הכפורים, באופן שאי אפשר להסיק שום מסקנה מהמילים האלו, אם יש לומר 'כל נדרי' עדיין באור היום, או בלילה. אמנם, לפי דברי מוהרח"ו הבאים, הרי שכן ברור כי אומרים 'כל נדרי' בלילה, היות שכל נדר הוא אחרי עטיפת הטלית גדול כנהוג בכל קהילות ישראל.

המנהג שנהגו להתעטף בציצית ליל יום הכפורים הוא מנהג נכון. ועיין לקמן בדרושים ששמעתי מזולתי בשם מורי ז"ל. (ד"שנב)

אבל בשאר לילות שאינה עולה לא יש מצות ציצית ואינה נוהגת בלילה שהיא מדת הנקבה. ולפי שהענין הזה נעשה מזאליו ליל יום הכפורים ולא הוצרך אל תפלותינו כמבואר אצלנו לכן אין צורך שנברך עליו ברכת להתעטף בציצית. (ד"תיז ממה ששמע מוהרח"ו מזולתו)

אם לא היה כפשוטו, רבי שמואל ויטאל לא היה מגיח [עיין שער האמת הוספת א"ש מרבי שמואל ויטאל] שמנהגו כמנהג אביו להתעטף קודם השקיעה ולברך על הטלית. ואם כן, הרי שגם מה שכתוב למעלה 'בליל יום הכפורים' הוא באמת לילה, כדברי מוהרח"ו על הטלית גדול. הרי, שיש לומר כל נדרי בלילה ולא בשקיעה או מבעוד יום. ודו"ק.

להתפלל את העבריינים

וקבלתי משם מוהר"ש סבע ז"ל שהיה אומר אנו מתירין להתפלל את העבריינים. של"ח דשי"ב. והוא לשון הח"י.

יש לומר להתפלל עם העבריינין כנוסח השו"ע וכל הראשונים. ודלא כמו שהדפיסו במחזורים ע"פ אותו ספר.

קניית ס"ת דכל נדרי בדמים

המעייין בשער רוח הקודש, יבין שהנהגה זאת היתה דווקא לאחד מתלמידי האר"י ז"ל, הוא רבי יהודה משען [זר זהב דרצ"ג], ולא דווקא לכולם.

להיות נייעור כל ליל יוה"כ

פשוט הוא שלא כל אחד יכול להחזיק לילה שלם ולא לישון, כך שאמירת הד' מזמורים היא תמורת להיות נייעור כל הלילה. ומה שהוסיפו ד' מזמורים נוספים הוא ממקור אחר.

מקוה ביום כיפור

הפוסקים שאסרו לטבול ביום הכיפורים לבעל קרי ח"ו הם הטור [ס' תרע"ה] ע"פ מוהר"ם מרוטנבורג, הרמב"ם, המרדכי, הגה"מי והב"י [מובא בשו"ע].

טענתם נשענת על איסור רחיצה ובעיקר על ביטול תקנת עזרא לבעל קרי. כך שמוותר לבעל קרי להתפלל וללמוד בלי טבילה. האמת, פסק מרן השו"ע תמוה, אחרי שהרי"ף והרא"ש [גם בעל הלכות גדולות ורבינו יהודה הברצלוני] מחייבים טבילה ומתירים לטבול ביו"ה. אחרי שבעל השו"ע קבע פסיקותיו ע"פ ג' עמודי הוראה שהם הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש, היה אמור ללכת ע"פ הרוב, בנידון דידן, הרי"ף והרא"ש. אלא, משמע שלדעתם, טבילת עזרא לא בטלה, ולכן מתירים אף ביו"ה. מה שאין כן להרמב"ם שמחמיר ביו"ה, היות כי טבילת עזרא בטלה ואינו אלא מנהג בעלמא [אף שהוא בעצמו, הרמב"ם, היה טובל כל יום כדברי רבינו יונה (מס' ברכות פ"ג עיין רבנן קדישי) וז"ל: בכל ראשי ישיבות שבבבל תמחו עליו (על הרמב"ם) למה היה מיכל כ"כ בענין טבילות בעל קרי, והוא ז"ל השיב להם שמימיו לא בטל אותה אפילו שעה (פעם) אחת, אלא שלא היה יכול לכתוב בדיבורו כי אם היוצא מן הדין על פי ההלכה. עכ"ל של רבינו יונה ז"ל].

לא מן הנמנע מלחשוב שכן דעת האר"י ז"ל, אחרי שהירבו לקבוע כי פסיקותיו והנהגתיו של רבינו האר"י ז"ל היו לחומרא כראוי לחסיד עליון [לפי דעתם]. וכבר ראינו שאינו כן, אלא דעת תורה של האר"י ז"ל היתה נקייה ועובדה שמחמיר או מקיל, ולא רק מחמיר.

ובענייננו לחזור, היה ראוי שהאר"י ז"ל יחמיר בענין הטבילות. וצריך בירור.

א. היה קורא ק"ש אחרי התשמיש כמעיד מוהר"ח"ו. [משמע, שפסק כרמב"ם שמוותר לבעל קרי לקרוא ק"ש בלי טבילה, וז"ל מוהר"ח"ו: הנה אם נטמא בקרי או בתשמיש המטה אין צורך להזכיר כי הטבילה אז מוכרחת [דרס"ה] ועוד לשון: ושמעתי כי מורי ז"ל היה נוהג בכל ליל טבילת מצוה להיות נייעור עד חצות הלילה ועוסק בתורה, ואח"כ משמש מטתו ואח"כ אומר ק"ש וישן. ומעמו של דבר כדי שלא יבא לידי הרפור כלל על מטתו ואולי יבא לידי קרי ח"ו, אבל לא שמעתי ממנו ז"ל. [שע"המצ"ד"י]

הערת מוהר"ח"ו האחרונה שלא שמע מהאר"י ז"ל עצמו, מעיד על הסתייגותו, ולא לאחוז לגמרי בעדות הזאת שהוא שמע מזולתו. אמנם מלשון הראשון הראשון ברור למוהר"ח"ו ע"פ רבו ז"ל כי תשמיש המיטה יש לו דין

של טומאת קרי וחייב לטבול. [ועיין בספר החזיונות כת"י [דפוס שובי נפש] כי האר"י ז"ל נמנע מלהתגלות למוהר"ו מחמת עדרו לטבול במקווה [ויש להבין את גודל מצוקת מוהר"ו ז"ל על ספיקותיו בענייניו בדברי האר"י ז"ל, לא שלא האמין לרבו ז"ל ח"ו, אלא נרתע להאמין לעצמו כמובא בכל מיני מקומות ומה גם שרבו ז"ל הסתלק לעולמו, ומי יתן תמורתו? וכמה אפשר להבין צערו של רבי חיים ויטאל].

ב: לא טבל במשך ו' חודשים מחמת קיום כבוד אב ואם, כשאימו אסרה עליו, מפני מחלתו ובעונת הגשמים. [ובכל זאת לא פסקו השגותיו אף מבלי לטבול] אולי, שהאר"י ז"ל לא שימש כל הו' חודשים האלו, אחרי שאין לחולה לשמש מיטתו, ולכן לא הצטרך לטבול, היותו במצב כפי רע יותר מהרגלו. אולם, ברור שלדעת האר"י ז"ל, לא בטלה טבילת עזרא ויש הכרח לטבול אחרי קרי או תשמיש, כדברי מוהר"ו ז"ל. ואם כן, דעת האר"י ז"ל כדעת הרי"ף והרא"ש, ומן הראוי לטבול במקוה ביו"ה. ומובא היטב בלשון מוהר"ש"ו בנו של רבי חיים ויטאל ז"ל:

א"ש: כן נהגתי גם אני בבחרותי כמה שנים, ובעת זקנותי כשל כחי ולא הייתי יכול להתפלל בבקר ביה"כ ובפרט להוציא הרבים ידי חובתם. ונעל"ד כי מלבד בסוד שיש בדבר גם יש טעם כפי הפשט, כדי שלא יישן ויראה קרי בליל יום הכיפורים ח"ו וידאג כל שנתו, וגם יוצרך לטבול ביום הכיפורים. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"רנג].

מבואר מדברי רבי שמואל ויטאל, שבעל קרי בליל יוה"כ כן יצטרך לטבול. הרי שלדעת האר"י ז"ל, מוהר"ו ורבי שמואל ויטאל, יש לבעל קרי לטבול אף ביו"ה כדעת הרי"ף, הרא"ש, בעה"ג ורבי יהודה הברצלוני ע"ה. וראיה מטבילת הכהן גדול ביו"ה, ואם דיני טהרה בטלים מחמת העדר אפר פרה אדומה, וטומאת מת לא בטלה, הרי שמן הראוי כי גם טומאת נידה לא בטלה, ואיך יטהרו הנשים לבעליהן אם אין טהרה? לכן, כמו שטהרת הנידה קיימת, כן טהרת הבעל קרי קיימת לאפוקי טומאת מת, מפני שטומאת הקרי אינה צריכה אפר פרה אדומה אלא טהרת המקוה עד שקיעת החמה. וכך דעת האר"י ז"ל, כי בעל קרי, אף שטבל, הרישמו נמשך עד שקיעת אותו יום, וטומאתו נשארת כל עוד שלא טבל. ודו"ק.

חג סוכות

איגוד הלולב ומיניו.

לפי הפע"ח [פרי עץ חיים] שכ"ט ספ"א [והיא הגהת ר"י צמח ולא מהאר"י ז"ל] יש לקשור ג' הדסים א' בימין הלולב, א' בשמאל וא' באמצע. והלולב תיקח אותו השדרה נגד פניך, וההדס שבאמצע תטה אותו לצד ימין. ומקורו בנגיד ומצוה [דר"ד]. ע"כ. ולא נמצא כן בכתבי מוהר"ח ורבנו רבי שמואל ז"ל. אמנם, "חדשות" יש. שהרי מופיע סדר איגוד הלולב המובא בפע"ח בספר אחר והוא מעשה חושב להר"א אזולאי ז"ל (רימון כ"ב). ומביא שמצא את סדר הפע"ח (השדרה כנגד פניך הדסים שמאל ימין ובאמצע וכו') ובסוף מצטט את דברי הספר שממנו העתיק: "כן שמעתי ממהרי"ץ (רבי יעקב צמח) בשם האלקי הרח"ו שאמר לו בשם האלקי כמהרי"א זלה"ה [האר"י ז"ל] שהזהירו בכך". ע"כ מה שהעתיק רבי אברהם אזולאי.

אולם, ידוע שמהרי"ץ לא הכיר מוהר"ח [רבי חיים ויטאל] אלא בנו רבי שמואל ויטאל ז"ל, ואיך כתוב "בשם האלקי הרח"ו שאמר לו". ותמידהו ביותר שבפע"ח מובא בשם הר"ץ [רבי נתן שפירא] כשוודאי טעות ספר היא וצריך לקרוא מהרי"ץ.

אבל החידוש הוא שאופן האיגוד בפע"ח מקורו קדום ונמצא בספר היכל הקודש לרבי משה אלבאז ז"ל ממרוקו בן דורו של האר"י ז"ל, אף שלא הכירו ולא ידע את תורתו (ועיין סדר הנענועים בהיכל הקודש השונה מסדר האר"י ז"ל). יש גם לציין שהוספת ר"א אזולאי "כן שמעתי ממהרי"ץ (רבי יעקב צמח) בשם האלקי הרח"ו שאמר לו בשם האלקי כמהרי"א זלה"ה שהזהירו בכך", אינה נמצאת כלל בספרי ר"י צמח.

כמה קשרים לאגד בלולב

ראייה מלשון מוהר"ח ז"ל בדרוש הלולב, וגם בדרוש ליל שבת, וזה לשון שער התפלה דרי"ט בענין ליל מוצ"ש: ויהיו ג' הדסים אלו נקשרים קשר א' ואגודה א'.

אמנם, בהעדר מקור מוסמך מהאר"י ז"ל, יש לשמור את מנהג הקדמונים, ומפורש בב"י בס' תרכ"ט שיש לקשור ב' קשרים, וז"ל הב"י סימן תרנא:

"כתב רא"מ (יראים השלם סי' תכב) צריך שיאגדנו שני קשרים זה על זה דתניא (לג): הותר אגדו ביום טוב אוגדו כאגודה של ירק וכו' הא בחול יש לאגדו אגד הנאסר בשבת ויום טוב ואין אסור אלא שני קשרים זה על זה וראבי"ה (סי' תרסו) נתב אנו נהגינן לקשור פעם אחת ושוב מתעגל ומורכו סביב ומתוך כך מהודק יפה כאילו קשרו בשני ראשי האגד שתי פעמים." עכ"ל.

משמע שכן הסכים הב"י. אלא, שאיגוד ההדסים של שבת דומה לאיגוד ה' ערבות הושענא רבא, והוא קשר פשוט. מה שאין כן באיגוד הלולב שהוא צריך ב' קשרים באיגוד אחד כדכתיב "זה אלי – ואנהו", משמע ב' קשרים באיגוד אחד.

קישוט הלולב בחוטים של משי

מנהג הקדמון הזה אינו מופיע בכתבי האר"י ז"ל. אמנם, המקור אחר ציווה לבטל אותו ומכנהו בשם מנהג מכוער. אבל, המנהג שרד עוד כמה דורות עד לפני 40 שנה בארץ ישראל, כי עוד פעם הביאו את דברי אותו מקור אחר, וההשפעה אז בימינו היתה יותר גדולה, ורוב הנהגים ביטלו את מנהגם הטוב והיקר, ע"פ מקור אחר, וחל"ד.

נטילת לולב בבית ובסוכה

והנה טוב הוא שאחר עלות השחר שהוא כבר יום קודם שתתפלל תטול הלולב בתוך הסוכה ותברך עליו, ואח"כ הדי' נענועים של ההלל יהיו בבית הכנסת. (ד"שסח)
ומה טוב היה אם היית מתפלל בסוכה כדי שתטול הלולב בברכתו בשעה הראויה אליו שהוא אחר תפלת שחרית קודם ההלל (ד"שסח):
מדברי מוהר"ו הרי שעצה השנייה היא העדיפה. ומ"מ, המברך על הלולב קודם התפלה בסוכתו, גם טוב. והיא קושיה רבתי למפרשים שע"פ האר"י ז"ל אין לקצר את התפילה כדי להתפלל עם המנין ולהשלים אח"כ. כי הרי, נטילת הלולב קודם התפילה אינה במקומה. וצ"ע.

סדר נטילת הלולב

בדברי האר"י ז"ל שאינו נמצא בדברי הב"י והוא בסיפור חלומו רבי מנחם רקאנטי ז"ל הב"י [ס' תרנ"א סי"א]: [...] למחר בעת נטילת לולב ראיתי שלא היה [אותו חכם אורח בשם ר' יצחק] מנענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג וכו'. עכ"ל הבית יוסף. ונוסחו בשער התפלה מקוצר מאוד. ובכלל זה דייק האר"י ז"ל, שאף שאותו חכם לא היה מנענע אלא הלולב ומיניו בלבד בלי האתרוג, מ"מ, לשון הרקאנטי ז"ל מביא ראיה שדוקא בשעת נטילת הלולב והנענועים הראשונים, ולא הנענועים שבהקפות.
יוצא, שלדעת הב"י ע"פ הרקנאטי יש לחבר את האתרוג ללולב רק בשעת הנענועים ולא בשעת הנטילה. אולם, משמע שלדעת האר"י ז"ל ע"פ הרקנאטי יש לחבר את כל ארבעת המינים ביחד כבר משעת הנטילה. ודו"ק.
ומ"מ, דעת השו"ע להפוך את האתרוג בשעת ברכת נטילת לולב גם טובה, שהרי מלכות שביסוד עולה לכתר ונמצא מתוקן.

הקפת הבימה בלי לולב

ואח"כ מקיפין את המזבח או את התיבה פעם אחת בכל יום עם הלולב ומיניו (...) לכן אין מנענעין את הלולב בזמן ההקפות (ד"שעא):
ואח"כ מקיפין את המזבח או את התיבה פעם אחת בכל יום עם הלולב ומיניו (...) לכן אין מנענעין את הלולב בזמן ההקפות (ד"שעא):
והמקיפים ע"י הקפת המזבח או הס"ת בזמנינו זה של הגלות ע"י הקפת הלולב ומיניו. (ד"שסח):
(...) וזה ע"י נטילת הלולב וע"י הקפת המזבח בלולב. (דשע"ח)
גם בזמן הזה אנו אומרים פזמונים ובהם מזכירין זכות ז' אבות בז' ההקפות כמו שתיקנו מסדרי התפלות כל א' כפי מנהגו (שם):
ברור שמי שיש לו לולב יקף איתו, אמנם לא מבואר בפירוש שמי שאין לו לולב לא יקף, ומשמע כי הרשות בידו להקף, אחרי שאין צורך בנענועים.

נענועים בשעת ההקפות

בעת נטילת הלולב שלא ע"י זמן הקפה צריך לנענע הלולב הנענועים הנודעים להמשיך החסדים מן מקורם ושרשם [...] אבל בזמן ההקפה אין צורך לנענע הלולב כי הוא בסוד אור המקיף הנגלה ואין צורך נענוע. (ד"שסח)

ואח"כ מקיפין את המזבח או את התיבה פעם אחת בכל יום עם הלולב ומיניו (...) לכן אין מנענעין את הלולב בזמן ההקפות (ד"שעא):
מג' הלשונות האלו ברור שאין איסור לנענע את הלולב בזמן ההקפה, ועוד שיש מנהג עתיק שכן לנענע בכל מקום שאומרים 'הושענא'. ונראה שיש קצת סמך בדברי מוהר"ו ז"ל על אלו שאומרים הושענא בשבת, כי הרי, אין צורך לנענע את הלולב.

הולכת הלולב בהקפות

(...) אות מ' היא המעשה והוא הולכת הלולב בידו בעת ההקפה. (ד"שעט):
ולא בידיו – משמע כי סגי להחזיק את הלולב [ומיניו] בכיד אחת, והסידור ביד השנייה, כמנהג המון העם, ודלא כפירוש הדברי יוסף אירגאס ושאר המקובלים, להחזיק את הלולב בכ' ידיו בשעת ההקפה.

סדר ישיבה בסוכה ונוסח 'עולו'

תיבו אושפיזין עלאין תיבו תיבו אושפיזי מהימנותא תיבו ארים (ס"א אסחי) ידוי וחדוי ואמר זכאה חולקנא זכאה חולקנא דישראל. ע"כ. הנה המקור להזמנת האושפיזין והוא בוהר הקדוש: זוהר כרך ג (ויקרא) פרשת אמור דף קג עמוד ב.
וז"ל הזוהר השלם (שם):

כי הא דרב המנונא סבא כד הוה עייל [נכנס] לסוכה
הוה חדי וקאים על פתחא [ועומד על הפתח] דסוכה מלגאו [מבפנים]
ואמר נומן לאושפיזין מסדר פתורא

וקאים על רגלוהי [וכשהוא עומד על רגליו]
ומברך [אחרי שהזמין האושפיזא בסוכה אז מברך וכדברי פשוט המשנה בכל פעם שנכנס ועיין התוספות מובא בב"י ס' תרל"ט ס"ח – גם דיוק המשנה שאחרי שנכנס ולא בפתח כדעת מבחוץ כדעת מקובלים אחרונים]

ואומר בסכות תשבו שבעת ימים, תיבו אושפיזין עלאין תיבו, תיבו אושפיזי מהימנותא תיבו [ואז מקבל האושפיזא בישיבה ולא על כסא אחר על דרך בואו של אליהו הנביא בסנדק בברית מילה]
ארים (ס"א אסחי) ידוי וחדוי ואמר זכאה חולקנא זכאה חולקנא דישראל:
כך, אין שום מקור לנוסח "עולו", שהוא נוסח חדשני לפני רק 270 שנה...
ועוד שנוסח זה לא נזכר בראשונים, לא ברמ"ק ולא בהאר"י הקדוש, לא בשל"ה ולא בגורי האר"י ז"ל האמיתיים. ויש לתמוה שנוסח עולו מלשון הזמנה להיכנס לסוכה, כשדברי הזוהר ברורים: מזמינים האושפיזין לשבת, לא רק להיכנס.

עוד ברור, לפני הזוהר, יש להזמין כל לילה האושפיזין שהם אברהם יצחק ויעקב ודוד המלך. אולם לא נזכר שיש דווקא ז' אושפיזין כנגד ז' ימי סוכות או ז' הרועים. אלא אדרבה, האבות ודוד המלך ע"ה, שהם היחידים המוזכרים בתפילת שמונה עשרה של חול, הם העיקר של האושפיזין, ושאר האושפיזין אינם קבועים, וכל אחד לפני שורש נשמתו ועבודת ה' שלו.

הפנת כסא לכבוד האושפיזין וקישוטי הסוכה

כך, אין שום מקור לכסא אלא דרוש כל שהוא ע"פ מילה אחת המופיעה בזוהר, ועיין בספר יש שכר [הלכות ע"פ הזוהר נדפס ב1609 למנ'] כי עיקר היא ישיבת האושפיזין במקום שהמזמין בעצמו יושב ונהיה כך מרכבה דקדושה – ועיקר האושפיזין הם העניים, מדעת ומממון, רווקים, אלמנים, וכו' ולא רק 'חברים'... יזהר גם לא לקשט את הסוכה באורות וקישוטים שבמפורש הגיעו ממדינות מערב ותרבותם הרעה לכבוד חג העבודה זרה שלהם...

לכן, אף שהחיד"א [מורה באצבע] הביא את המנהג להכין כסא בסוכה לכבוד האושפיזין, הרי שמקור מנהג זה במקור אחר ופרשנותו לזוהר. וכי ברור בזוהר שהבאנו כאן, שהאושפיזא יושב במקום המזמין ולא במקום אחר או בכסא המיועד לו, ואינו דומה לכסא אליהו הנביא ז"ל בברית מילה, כי נגזר עליו לבוא בברית מילה. ולכן, אין מקור להכין כסא לאושפיזין בסוכה אלא ממקור זר, וכמו רוב הוספות הנהגות ומנהגים שונים במשך 300 שנים האחרונים.

הושענא רבה

סדר הלימוד בלילה

וזה הסדר [ליל הוש"ר] שתעשה, הגה בחצי הראשונה של הלילה תקרא ספר ואלה הדברים כולו עד סוף פרשת וזאת הברכה. וזה הספר נקרא משנה תורה כנודע. (ד"שסה):

מקרא עד הצות

ואם תשלים קריאתו קודם שייהיה הצות לילה תעסוק בתורה ובסתרי קבלה אם תרצה ולא בדבר אחר. (ד"שסה):

וכבר הבאנו במקומות רבים ואחרים שאין שום חובה לגמור קודם חצות לילה אלא שעדיף. ואמנם, מפשט דברי מוהר"ח ז"ל נראה שלימוד סודות התורה הינו דווקא אם הוא סיים לקרוא לפני חצות וילמד עד חצות. וצריך ביאור, כי הרי כתוב למעלה שצריך להיות ניעור כל הלילה. נוהגים החברים ה"י מזמן הרב אפרים פאנצ'יירי זלה"ה לקרות אחר סדר האמור למעלה, האדרא זוטא וסתרי הקבלה כנוכר. הר"י צמח נגיד ומצוה [דרי"ב]

חבטת ההערבות

אף שהכף החיים סופר מביא שאין לחבוט בכוח ובחוזק, וצדק בזה שהוא מעשה עמי ארץ. אלא שאין כן למי שרוצה לקיים דברי האר"י ז"ל כפשוטן, במקום שמוהר"ח ז"ל לא ציין הנהגה ברורה, וז"ל: ואח"כ ביום הושענא רבה ע"י המישה בדי הערבה שאנו מחבטין אותם על הקרקע אנו מעוררין את הגבורות האלו עצמן אחר שאמרו קדיש תתקבל לאחר סדר ז' ההקפות קח ה' בדים של ערבה כשירות כמו אותם שבלולב, ולא תקחם קודם עם הלולב כמנהג קצת עמי הארץ כי אין ראוי לעורר הגבורות והדינין בזמן כניסת החסדים (...) ואח"כ תחבוט בהם על הקרע (...) ולכן צריך שתחבוט ה' חבטות כנגד ה' גבורות. וכוונת החנטה בעצמה הוא הכאת הדינין וירידתם במלכות שבה הנקרא קרקע עולם כנודע. וגם ענינה הוא להכות ולשבר ולהחליש כח הגבורות כדי שיתמתקו ויתבסמו (ד"שפא"ב): כך שענין החבטה אינה רק לבסס להמתיק ולהחליש הגבורות, אלא גם לשברן ולהכותן.

סדר ההקפות

גם בזמן הזה אנו אומרים פזמונים ובהם מזכירין זכות ז' אבות בז' ההקפות כמו שתיקנו מסדרי התפלות כל א' כפי מנהגו (ד"שע"ט): מן המובא בשער התפלה, סדר ז' כורת ברית הוא באופן

חנוכה

ברכה על המנהג

מחלוקת ישנה קיימת בענין ברכה על מנהג. כידוע, להרמב"ם אין מברכים על המנהג, ולר"ת, כן מברכים. ידוע גם כי דעת השו"ע אינה ברורה בדבר, אחרי שהרבה אחרונים הבינו [ע"פ הכללים שאותם אחרונים קבעו על השו"ע, אף ששום מסורת קיימת איך להבין את השו"ע, היות שמרן ז"ל לא כתב ולא מסר כללים לתלמידיו או בספריו], כי יש ויש, יש בתרא אזלינן. ואולם, בענין ברכת ההלל בראש חודש, היה המחבר אמור להביא רק את מנהג ארץ ישראל, היות היה בעצמו שוכן בצפת, ולכן לא לברך על ההלל בדילוג. ואם היה מקום לפלג בין מנהג חו"ל למנהג ארץ ישראל, היה צריך לכתוב שכן מברכים בחו"ל [וכמו שהוא כותב בעצמו בבית יוסף ומסיק שכן לברך בציבור בראש חודש]. ומכיוון שאין ספר השולחן ערוך ספר של עיון אלא קיצור הב"י והלכה למעשה [כמובא בהקדמת מרן השו"ע, הקדמה שהעלימו במשך 400 שנה בערך] מה היה הצורך להביא ב' דעות, אם כבר דעתו של השו"ע היא ברורה וסופית.

מ"מ, לא נוכל לקבל הטענה, כי כן יש לברך ברכת ההדלקה [ויש להיזהר לשמור נוסח השו"ע מדליקין ומברכין, ולא להפוך את סדר דיבוריו ח"ו] בבית הכנסת משום פרסומי ניסא, כשאין פרסום הנס אלא רק לנוכחים בבית הכנסת, היות שלא מדליקים לא בחוץ, וגם לא בחלון בהכרח [אם בכלל יש חלון הנוטה לחוץ]. ועוד, שלפי פשט השו"ע לא חייב להדלק בעשרה, אלא הגבאי מדליק. מה גם עובדה היא שהרבה אנשים לא מגיעים לבית הכנסת לערבית אלא אחרי צאת הכוכבים, פירוש אחרי שכבר הדליקו בביתם. ואיך נאפשר לברך על מנהג [כי להדליק בבית הכנסת הוא מנהג] בתורת ספק [לא רק שהנוכחים שם לא יוצאים ידי חובת ההדלקה, אלא מי מבטיח שאורח יעבור ויצא ידי חובה. הלוא תרתי דסתרי. ההדלקה תוציא ידי חובה מי שאין לו מקום להדליק ולא אלו שיש מקום להדליק, באותו מעמד?]

ואם כבר מזכירים ענין פרסום הנס, הלל ותשבחות, מה נגרע מהלל דראש חודש לעומת הלל בליל פסח שאף שהוא מנהג, הרי גומרים אותו ומברכים עליו. הרי, השמחה היתירה השוכנת בליל פסח, אינה בגלל אמירת ההלל הגדול, אלא בגלל ליל פסח עצמו ויום טוב.

מה גם שחז"ל התנו הדלקת נר יום הכפורים במנהג המקום. הרי בפירוש פסקו שבמקום שמנהג להדליק, מדליקים, ועם כן בברכה. הרי, כן מברכים על המנהג ע"פ חז"ל. ומה גם לברך על ברכת המגילה האחרונה שהיא תלויה במנהג המקום, ולדעת רמב"ם [הלכות מגילה וחנוכה הלכה ג'] מקום שנהגו לברך עליה, מברך. אמנם, הרמב"ם פרק י"א דהלכות ברכות הלכה ט"ז כותב:

"כל דבר שהוא מנהג אע"פ שמנהג נביאים הוא כגון נטילת ערבה בשביעי של חג ואין צריך לומר מנהג חכמים כגון קריאת הלל בראשי חודשים ובחולו של מועד של פסח אין מברכין עליו וכן כל דבר שיסתפק לך אם טעון ברכה אם לאו עושין אותו בלא ברכה ולעולם יזהר אדם בברכה שאינה צריכה וירבה בברכות הצריכות וכן דוד אמר בכל יום אברכך". עכ"ל. משמע, לא מנהג המיועד דווקא לציבור.

הרי, משמע שיש הבדל בין מנהג נביאים ומנהג חכמים המיועד ליחיד, למנהג שמהותו הוא לשבח ולהלל את הקב"ה, בציבור. ולכן, אפילו שאפשר לקרוא את הלל הגדול בליל פסח ביחיד, הרי שהמעמד הוא ציבורי. גם כן בברכת המגילה האחרונה, וברכת הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת, אלו מנהגים ברוב הדרת מלך. ולפי זה, גם קריאת ההלל דראש חודש הוא מעמד של קידוש החודש הציבורי. אלא, מכיוון שקריאת ההלל בראש חודש הוא כל חודש, לכן אין היכר כ"כ. מה שיש בחגים, בחנוכה ופורים וביום הכפורים. ולכן, פוסקים [עיין הרמ"א ועוד] הביאו שיש ללוש בגדים שונים כדי לסמן את ראש חודש ושלא ירגיש כיום רגיל. וכך הוא באר"י ז"ל, כי ראש חודש הוא עולה על יום רגיל [בדרוש שינוי התפילות].

אמנם, עדיין השו"ע הביא ב' המנהגים, לברך ולא לברך בראש חודש, ע"פ מנהג ארץ ישראל בזמנו. והסיבה ברורה, כי מהרמב"ם עד מרן השו"ע, לא היו כמעט קהילות גדולות בארץ, והמקומיים נהגו כהרמב"ם, כרוב היהודים שהתיישבו אז בארץ, ובארצות הקרובות כמצרים. מה שאין כן בתקופת השו"ע, שגלים המגורשים מספרד הגיעו לארץ, ולא קיבלו את מנהג המקום, ובפרט, מחמת כמות הגדולה של מגורשים [ועיין בשו"ת אבקת רוכל, שכן כותב מרן, כי קהילות גדולות אינם חייבים חקבל מנהג המקום

שכבר קיים, אלא מותר להם לשמור מנהגיהם ובתי דין]. ולכן, מרן השו"ע הביא את ב' המנהגים, אף שבארץ היו נוהגים כהרמב"ם. ודו"ק. ועוד חזון למועד. מ"מ, בהחלט ברכה על המנהג ברשות המברך לפי השו"ע, אחרי שהוא מתיר לברך על טלית קטן.

הנחת הנרות בז' טפחים

אינו מהאר"י ז"ל אלא לפי רבי חיים הכהן תלמיד מוהרח"ו ז"ל, ולא הביא בשם האר"י ז"ל כלל חידושו הוא.

ומצאתי בשם סידור האר"י ז"ל ז"ל: אני הצעיר בחנתי דרך נסיון להעביר יד ימינו על מצחו ג' פעמים ועוברים כל המחשבות ובלבד שיעתיק גם מחשבתו מהרהורים ואז יועיל ודאי ש"ץ דרנ"ט. מסגנון הלשון ["אני הצעיר בחנתי דרך נסיון"], נראה שהוא ממוהרח"ו ז"ל, ומקורו בספרו, ספר הפעולות, ואין זה מהאר"י ז"ל.

פורים

שתייה עד דלא ידע

כתוב בשער הכוונות דף ק"ט ע"ב [טור ד'] וז"ל: ומ"ש שרוז"ל חייב איניש לבסומי בפוריא עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (...) ונלע"ד (...). וכו'. עכ"ל שער הכוונות מהנדפס [פירוש, לא בשעה"כ המקורי למוהרש"ן]. והרי, מוהרש"ו ז"ל כתב כמה מיילים לפני חתימת שער הכוונות ואלו הם: אמר שמואל עד כאן הגיעו כל ספר הדרושים של הרב זלה"ה ולא הפלתי דבר א' מדבריו ארצה תל"י. ע"כ מה שמובא בשער הכוונות מהוספת המדפיסים.

באופן שענין "עד דלא ידע" אינו מופיע בשער התפלה כתי"ק למוהר"ח"ו.

אמנם, כן מופיע בשער הכוונות לר"א פנציירי [והוא קצת תמוה, כי ר"א פנציירי ערך את ספריו ע"פ כתבי ת"ר ניירות, שלכאורה לא היו בנויים על כתבי הגניזה. והאפשרות היחידה היא שר"א פנציירי קיבל עתק כתבי הגניזה כשהוא נסע למצרים, ושם פגש בר"י סרוק ועוד כמה מקובלים, ומשמע גם בר"א אזולאי. וידוע שר"א פנציירי ערך ספר הכוונות שלו אחרי גלי עמיקתא. אלא שסוף כתיבת ספר הכוונות שלו הוא בשנת ש"ס (1600 למנ'), ולכן, כעשר שנים בערך קודם גילוי כתבי הגניזה שבירושלים ע"י ר"א אזולאי. ולכן, אי אפשר שהוספה זאת תהיה מכתבי הגניזה, וגם לא ממוהר"ח"ו שבוודאי היה מכניסה בספרו שער התפלה].

בכל אופן, הוספה זאת קיימת גם בנגיד ומצווה לר"י צמת, וגם במעשה חושב לר"א אזולאי. אמנם, הפלא הוא שכך נמצא גם בסידור כת"י 'חמדת ישראל' לרבי שמואל ויטאל, ואף הוסיף עליה חידוש משלו. ומלשון רבי שמואל ויטאל בסידורו, נראה שאין מקור הדברים מהאר"י ז"ל, וכבר הבארנו כי הכניס בשער הכוונות [וגם ספר הכוונות לר"א פנציירי] דברים שאינם לא מהאר"י ז"ל וגם לא מאביו רבי חיים יטאל [עייין בקונטרסנו גושפנקא דפרזלא. וגם הרגיש הר"י עדס שליט"א (בספרו דברי יעקב על סידור הרש"ש ח"ב דף שני"ד אות ד) כי בספק, הלשון הזה מהאר"י ז"ל [ויש להעיר כי סידורו כת"י של מוהרש"ו 'חמדת ישראל', אינו כתיבת ידו אלא מן המעתיק]. והבוחר יבחר, ועיינינו בשוכן מרומים תלויות.

עניינים שונים

תהלים הם בעולם היצירה

- וכבר ביארנו למעלה כי המזמורים הם ביצירה ולהורות כי זה ההיכל הז' של העשיה נהפך ליצירה ולכן אנו אומרים היצירה [דנ"ב].
 - הללויה הללי נפשי את ה' הוא במלכות דיצירה (...) והנה עתה אנחנו ביצירה אשר שם תוקף הדינין בסוד עץ הדעת טוב ורע (...) הללויה הללו את ה' מן השמים הוא בת"ת דיצירה. הללויה שירו לה' שיר חדש הוא בחסד דיצירה (...) הללויה הללו אל בקדשו הוא בג' ראשונות דיצירה. [דס"ד]
 - ועתה באומרינו הודו וכו' והנה הוא מזמור ונודע כי המזמורים הם ביצירה. [דשצ"ג בשם זולתו]
 - אשר ארז"ל שסמכן דוד ברוח הקדש, פירוש כי תיקון דוד"ה ע"ה היה ביצירה ע"י המזמורים שתיקן ברוח הקדש כי שם בחינת הנופלים [שעהמא"מ ד"ו]
 - עוד הזהיר מורי ז"ל מאד בענין סדר תפלה לדוד הנאמר אחר קדושת וכו' לציון שאומר אותה בכונה גדולה, לפי שעיקר הארתי היא מן היצירה, לפי שכל המזמורים הם בעולם היצירה, ומשם שרש נשמתו והשגתי כי כל המזמורים הם בחי' גבורות כנודע, והנה נשמתו היא מן הגבורות כנודע. [שעה"ג ד"קצה]
- לאור כל הלשוניות המובאים כאן בענין התהלים שהם בעולם היצירה, פשיטיה שאין חשש לקרוא תהלים בלילה קודם חצות לילה, שאין שום התגרות בחיצונים, כי התהלים הם בעולם היצירה ולא בעולם העשיה כמו שאר המקרא.

סדר כתיבת הח' שערים למוהר"ו ז"ל:

1. קונטרסים ממה שהוא רשם בשעת שמוהר"ו היה יושב לפני רבו ז"ל
2. קיבוץ ובירור קונטרסי החברים, והוספתם לדברי האר"י ז"ל
3. הרחבת תורת האר"י ז"ל וגניזתם בבית עלמין שבירושלים [מה שהם כינו מהדורא בתרא]
4. בירור סופי והגהות מוהר"ו ממה שזכר ולא רשם בגוף הקונטרסים שלו ובסופם הוספות מקונטריסי החברים המבוררים היטב – וזו מהדורא האחרונה והסופית של מוהר"ו ז"ל.
5. ספר החזיונות וספר שערי קדושה הם מהדורא בתרא.

ומהערה האחרונה, מבואר וברור, שמוהר"ו ז"ל ערך את ספריו, אחרי שבירר מה ששמע מהאר"י ז"ל מזולתו אלא בשם תלמיד אחר. ולכן, ברור לנו עכשיו [ואינה דוגמא הראשונה והיחידה, עיין באמירת 'מזמור לדוד' קודם הקידוש של ליל ויום שבת, הרי שבמה ששמע מזולתו, מוהר"ו מביא לומר המזמור בג' הסעודות של שבת, ואמנם, בשער התפלה, מוהר"ו מביא מה ששמע מרבו ז"ל, והוא לומר המזמור לדוד ה' רועי וכו', רק בסעודת יום שבת. וכן מעיד מוהר"ו על אביו בסידורו כת"י 'חמדת ישראל'. ולכן, יש ליזהר לא לערבב דברי שאר התלמידים עם דברי מוהר"ו, אף שהוא בעצמו מביא אותם, פן לקלקל בירור מוהר"ו ח"ו. [דו"ק] את סדר כתיבתו.

מקור אה"ר

בכל ספרינו [שער האמת, קונטרס גושפנקא דפרזלא, שו"ת בית אריאל] רשמנו "מקור/מקום אה"ר", והכוונה לאותו ספר ג' חלקים שנדפס בוניצ'יה בשנת תצ"ב (1732 למני) ע"י רבי ישראל יעקב אלגאזי, וממנו הדפסו רוב ספרי ליורנו, אחרי שנדפסו בוניצ'יה [חמד אלהים לסוכות, רוב ההגדות כמו חוקת הפסח ושכיות החמדה ועוד, מחזורים מועדי ה' וזכור לאברהם, פרי עץ הדר לט"ו בשבט, והרשימה ארוכה, ואותו ספר נכנס בכל מקום ואף בספרי הפוסקים, אשכנזים וספרדים כאחד], ולא רצינו להתייחס בריש גלי, כמו שעשינו בעבר [עיין קונטרס 'נקמת ישראל ויהודה'] כי אחרי 'סור מרע', הגיע זמן 'ועשה טוב'.

ואנו, עומדים עדיין בעמדתנו ובעמדת גאוני וצדיקי עולם אמיתיים, שהספר הלז לא נכתב ע"י רבי בנימין הלוי, אלא כנזכר בספר האמת 'מנחת יהודה' לרבי יהודה פתייה זצוק"ל זיע"א, ועוד רשימה של כל גאונים שכן ידעו כי מקור הספר הזה לא טהור, לעומת כל העשרות [אם לא מאות] מחברים, שלא חששו כלל, ובתמימותם [רובם] סמכו על אותו ספר, ועל גדולי עולם גם כן הוטעו.

בענין הספר הלז שנדפס ב1732 בוניצ'יה ע"י ר"י אלגאזי בעל שלמי ציבור וחגיגה [ועוד חיבורים], יש לדעת ולהבין שמי שדש בספר הזה ומייקרו, הרי מתחייב בנפשו, וסימן הוא מה שכתב רבי יהודה פתייה זצוק"ל (שהתנגד לכל חכמי דורו ולא חש לדבריהם כמעשה פנחס ממש, כמו שמובא בספרו הנהדר 'מנחת יהודה' פרק על ישעיה ע"ש). מכל דברי רבי יהודה פתייה על הספר הלז ועל בעלו, סוגייה אחת לא מוכרת עד היום: כוח הספר ומחברו ללמד את כל הד' חלקי הספר בבת אחת, ועל זה תמה רבי יהודה זצ"ל, איך אפשר בבת אחת. וכנראה שמי שחיבק את הספר הלז, הרי התחבר לאותם כוחות שעשו ממנו גאון ומחבר פורה. ויש כמה שכן היו ב208 שנים שעברו, ואכמ"ל, והמבין יבין.

ועד היום, מעט אנשים מבינים ומפנים את גדולת ערמוניות של אותה כת, שלא נדע. הרי, סך הכל, מה כל כך גרוע לומר תפילות, ועוד, מזמורים ופסוקים שבתורה או דברי חז"ל והזוהר?
התשובה היא פשוטה: שכל אחד יתאמץ וילך לרב לשאול אותו, למה ספר תורה של מין ואפיקורוס הוא אסור לשימוש, הרי הוא ס"ת ולכאורה הוא קדוש. אלא דין אותם אנשים הוא דין מינים ואפיקורסים, כי חוץ מהאמונה הטפלה שבה האמינו בכל תאוות נפשם, יש להזכיר שראשי אותה כת [שספריהם וקונטרסיהם נופצו בכל העדויות ובכל חכמי עמינו, ובפרט ע"י אותם שד"ר מארץ ישראל שהיו ממאמיני הכת בהסתר, חוץ מיחידים שהבינו את ערמוניותם ושקדם] היו ת"ח גדולים, וידעו את הש"ס והזוהר כמעט בעל פה [ויש שידעו ממש בעל פה]. כך, שהכניסו בכל תיבה ופסוק ואמירה, כוונה וגמטריה, כמו ברוך הוא ברוך שמו [בלי הו"ו האמצעי] שהוא גמט' שם אותו משיח שקר מאזמיר, גם בשמות ה' [רח"ל להבדיל] מצאו גמטיאות [ולכן, מופרך לבטל כל דבר בגלגלם, וכי, נבטל גם שמות שד"י ועוד כמה שמות, ח"ו, בגלל טירופם של אותה אנשי הכת?]. וכתבנו זאת, כדי שאחינו היהודים ישארו תמימים עם, אבל לא פתיים עם אנושים. וה' יצילנו מכל שגיאה ושקר.

מוהר"ח ז"ל ז' ממנהגי רבו הוא האר"י ז"ל כמה פעמים

נדחק בזה רבינו הבן איש חי ז"ל [שנה א' פר' נח אות ט"ו] בענין אופן הציציות בטלית קטן, ומסיק שמכיון כי מנהג זה של ב' נקבים בטלית קטן ע"פ האגור, ולאור העובדה שמוהר"ח ז"ל לא ז' ממנהגי רבו ז"ל, הרי שבו' נקבים שנהג בהם האר"י ז"ל הוא ע"פ האגור, ואינו ע"פ קבלה, ולכן לא נהג מוהר"ח ז"ל כרבו בזה. ומחילה מכבוד תורת כל הגאונים שהסכימו לבן איש חי [ועיין בגברות האר"י דף קנ"ה], כבר הבאנו כמה פעמים שמוהר"ח ז"ל לא נהג כרבו ז"ל, בין ע"פ הפשט, בין ע"פ הסוד. והנה כמה מהם: להסתפר ביום מ"ח במקום מ"ט לעומר – לסדר י"ב לחמים בשולחן שבת [עדות רבי שמואל ויטאל על אביו רבי חיים בסידור כת"י דפוס אהבת שלום] ומוהר"ח ז"ל היה מסדר רק ד' לחמים אף שהיו לו מספיק לחמים לקיים מנהג רבו ז"ל – לעטוף טלית גדול בערב יום הכיפורים קודם השקיעה בברכה [מה שהוא נכון ע"פ הפשט] דלא כרבו האר"י ז"ל שהיה מתעטף בלילה בלי ברכה – ז' הקפות התיבה בחול לפי עדות ר"י צמח ע"פ החברים שבדמשק ודלא כמו שמוהר"ח ז"ל ראה בעצמו רבו ז"ל לא להקיף כלל.
באופן, שאין לנו לזוז ממנהגי האר"י ז"ל המפורשים, כעין ב' נקבים בטלית קטן.

ועוד ראייה גדולה, כי אם ב' נקובים בטלית קטן היה ע"פ האגור, הרי שהאר"י ז"ל היה גם נוקב ב' נקבים בטלית גדול. והרי, שנקב בטלית גדול רק ניקוב אחד ואיך יסתור את מנהגו, אם כן היה? אלא, שכן הוא ע"פ אליהו הנביא ז"ל.

כתבי "מהדורא בתרא"

הם אלו כתבי מוהרח"ו ז"ל שגנו בבית העלמין שבירולים. ואין בסיס לסיפור שמצאו רבי אברהם אזולאי ורבי יעקב צמח את הכתבים האלו בקבר מוהרח"ו ע"י ייחודים ולחשים, ח"ו. אלא מובא בבירור כי מהר"א אזולאי ז"ל מצא את הכתבים האלו בעודו רבי חיים ויטאל בחיים [הקדמת אור החמה למהר"א אזולאי]. גם מובא בהקדמת קול ברמה לר"י צמח כי קיבל בידיו את אותם כתבים, ואינו גילה מי הביא לו את הכתבים, ומשמע כי הוא רבי אברהם אזולאי בעצמו.

הכתבים האלו נגזו ע"י מוהרח"ו כי הוא חשש להרחיב בתורת רבו האר"י ז"ל, והתרחק ממנה, ולכן גזם. וגם הפירוש על הזוהר של מוהרח"ו הוא קדום ללימודו לפני רבו האר"י ז"ל, כדברי ר"א אזולאי בהקדמתו. יצר בלבול רב עד היום, ואין לנו לזוז כלל מכתבי מוהרח"ו ז"ל שזכינו היום והם שער התפלה וכו'. יש גם לקרוא אותם כתבים "בתבי הגניזה", ולא מהדורא בתרא שהם כתבי מוהרח"ו ז"ל שתיקן כל ימי חייו, גם אחרי גניזת הכתבים האלו.

ובכמה מקומות הר"י צמח הוסיף וחלק על מוהרח"ו [עיין בנעילת הסנדל, בנוסח לעלמי עלמאי במקום זלעלמי הקבוע בנוסח התפילה שקיבל מוהרח"ו מפי האר"י ז"ל, ועוד].

האר"י ז"ל התייתם מאביו ואמו בקטנותו.

האר"י ז"ל התייתם רק מאביו בגיל ו' שנים [ודלו כמו שמובא באגרת שלומל הרביעית דף צ"ו שגם התייתם ז"ל מאמו], ואמו ירדה למצרים אצל אחיה ממשפחת פרנסיים. ראייה לזה בשער התפלה [דף ש'] למוהרח"ו, שהלך וחקר אצל אימו של האר"י ז"ל איך מכינים החרוסת. הרי, שהיתה עדיין חיה אחרי הסתלקות בנו האר"י ז"ל. ודו"ק.

הבן של רבי יוסף קארו שידך את בת האר"י ז"ל

כך מביא רבי שלומיל באגרותיו [השלישית דף ס"ב] עדות אשתו [אלמנתו] של רבי יוסף קארו, וממנה קיבל עדות ישרה. גם אמרה לו, כי רבי יוסף קארו ז"ל הלך עם בנו לסעודת אירוסין לביתו של האר"י ז"ל.

אם האר"י ז"ל לימד את תלמידיו

יש צורך ביאור גדול בענין זה, אחרי שכל מיני שמועות התגלו כלא נכון. יש שאמרו כי האר"י ז"ל היה אומר הקדמה ומשתמט מהמקום, ואז מוהרח"ו היה מסביר ומרחיב לשאר התלמידים.

לא רק שהמקור לא מדויק, אלא אדרבה נמצא עדות נאמנה של מוהרח"ו, והיא עדות הפוכה. כי כתב בשער התפלה שהאר"י ז"ל עצמו היה מלמד את התלמידים [אף שלכתחילה לא רצה אלא ללמד את מוהרח"ו בלבד] ובשבת, אף שנהגו היה לדבר רק בלשון הקודש, מ"מ, היה גם מדבר בלע"ז [ספרדית] כדי שהתלמידים יבינו. הרי שהאר"י ז"ל היה גם מסביר ולא רק משטח הקדמה קצרה.

גם מה שמביא בעל האגרות שלומיל [אגרת רביעיית דף צ"ה] כי קיבל עדות ישירה מרבי גדליה הלוי, אחד מאחרוני תלמידי האר"י ז"ל שנשארו בחיים באותה תקופה [כך מוהרר"ו וגם רבי יוסף אבן טבול], "שבימי האר"י ז"ל בכל ערב שבת שהלכו חוץ לעיר להקביל את השבת, היה החכם השלם [האר"י] זצ"ל מספר לתמידיו נוראות ונפלאות מה שראה בכל יום פעם ופעם" וכו'. עכ"ל.
הרי שכן לימד וגילה סודות לשאר תלמידיו.

בענין גלגול האר"י ז"ל

והנה קודם פטירת מורי ז"לה"ה אמר מורי זלה"ה להר"י סאגיס ז"ל (...) ואם יהיה זכות בדור ההוא הוא יבוא וילמדם, והשיב לו רבי יונתן סאגיס ז"ל איך יבוא האדון ואנו זקנים והוא [האר"י ז"ל] יהיה קטן, ואמר לו מורי זלה"ה או אבוא בחלום או בהקיץ או בעיבור או באיזה אופן שיהיה. (...) עכ"ל מוהרר"ו ז"ל בקונטרסו 'אלא תולדות יצחק' כת"ק [דקכ"א דפוס אהבת שלום].

ויאמר [האר"י ז"ל לרבי יצחק הכהן שהיה נוכח בעת פטירת רבו האר"י ז"ל] אם תזכו אני אבוא לעם ואלמדכם, ויאמר [רבי יצחק הכהן] לו [להאר"י ז"ל] איך תבוא ותלמדנו אחר שאתה נפטר עתה מהעולם הזה. ויאמר לו אין לך עסק בנסתרות איך תהיה ביאתי לכם, אם בחלום אם בהקיץ אם במראה (...). עכ"ל מוהרר"ו ז"ל בשער הגלגולים דף ע"א עמוד א'.

נמצא שאין זכר לחזור בגלגול דווקא כמו ששיערו כמה מהאחרונים ושאר מעתיקים, וגם בדור ההוא, פירוש בדור גורי האר"י ז"ל. וב"ה שכבר העידו [מביא שהאר"י ז"ל הוא ר"י בעש"ט זיע"א, שאישר מה שאמר לו רבי לייב מפרמשלאן ז"ל בהיותו קטן שהוא האר"י ז"ל, וענה לו הבעש"ט ז"ל יפה כיוונת] על רבי ישראל בעש"ט זיע"א שהוא האר"י ז"ל, והוא הסכים לזה כמו שכתבנו לעיל. גם מעיד מוהרר"ו ז"ל שרבו האר"י ז"ל כבר התגלגל בבנו יוסף [ויטאל]. עיין ספר החזיונות דקי"ט.

ואף שהרבו כמה גדולי ישראל ע"ה לשער על רבנים וצדיקים אחרים שהם גלגול האר"י ז"ל, הרי שאינו מוכרח כי כל הלשונות האלו הם משאלות לב, ערכת כבוד והשערות מחמת גודל החכמה וצדקות של אותם רבנים. אבל לא נגלה אליהם כלום בענין הזה. מה גם שאותם "גלוגלי" האר"י ז"ל לא אמרו על עצמם שכן הם גלגול האר"י ז"ל, לא הם ולא תלמידיהם. ואינו מומעיט ומפחית את קדושתם וכבודם ח"ו, וכי, האר"י הקדוש בעצמו התנה את חזרתו לעולם – "אם תזכו/אם יהיה זכות בדור הזה", ולכן לא בטוח שהאר"י ז"ל מימש את הבטחתו עדיין.

תיקון לדורות

- כתבי "מהדורא בתרא" למוהרח"ו ז"ל אינם קיימים, כי הם נגנזו עוד טרם סיים רבי חיים ויטאל את ספריו הח' שערים. כנוי 'מהדורא בתרא' מוטעה ומטעה, היות כי עיקר תורת האר"י ז"ל שמסרה לתלמידו המובהק, מוהרח"ו, הם הח' שערים שסידר רבי חיים ויטאל. לכן צריך לכנות אותם כתבים "כתבי הגניזה".
- סדר כתיבת הח' שערים ממוהרח"ו ז"ל, סולת נקייה, התארך עוד שנים טובות אחרי שמוהרח"ו גזז אותם כתבים [כתבי הגניזה] בבית עלמין שבירושלים.
- סיבת גניזת הכתבים האלו היא חשש מוהרח"ו כי פירש וסטה מדרך רבו ז"ל.
- רבי אברהם אזולאי הוא שקיבל [או מצא ?] כתבי הגניזה למוהרח"ו, בעוד כי רבי חיים ויטאל היה עדיין בחיי חיותו [כמובא בהקדמת ר"א אזולאי לספרו 'אור החמה']. באופן שאינו מתאים לסיפור שמביא החיד"א. [ואולי היתה אי הבנה, ויש להשמיט בעדות החיד"א את מילים "קברו של מוהרח"ו". כך שזה יותר יתאים לעדות זקנו רבי אברהם אזולאי ז"ל]
- רבי יעקב צמח קיבל **פניא**, כתבי הגניזה מידיו של ר"א אזולאי.
- אוצרות חיים ושאר ספרים [כתבי הגניזה והם עולת תמיד אדם ישר, פירוש הזוהר למוהרח"ו קודם שקיבל מרבו האר"י ז"ל] אינם מקוריים אלא עברו סידור ושעבוד תחת יד רבי יעקב צמח וגם תלמידו רבי מאיר פאפיראש [כולל פרי עץ חיים וטעמי המצוות]
- ר"ש ויטאל ור"י צמח הוא הראשון שחזרו על דברי מוהרח"ו [כענין נעילת הסנדל או נוסח הקדיש עיין ב'רנו ליעקב' או מזמורי תהלים בערבית וכו']
- הוסיפו לסדר ר"מ פאפיראש מקורות זרים [כספר ח"י שחלק ממנו – קריאי מועד- נדפס כמעט 80 שנה לפני הדפסת פרי עץ חיים הראשון] ועוד קונטרסים וספרים אחרים.
- רבי שמואל ויטאל שרד את תקופת שיא של הכת השבתאית [שנות תכ"ה/תכ"ו] ומשיח מודח מאזמיר [ונביאו מעזה] שר"י, וגר במצרים בתקופה זו בבית הגביר גיליבי רפאל בן יוסף בר הין שהיה מארח הרבה ת"ח, אבל גם מאוהדים הגדולים וממאמיניו הנאמנים של משיח מודח. והיתה תחנה העיקרית עם עיר איזמיר, של התיישבות כת השבתאים ומושבו של משיח מודח.
- רבי חיים ויטאל הכיר 'כתבי הגניזה' [עיין הגהותיו לשער הכוונות ורושם פע"ח: פרי עץ חיים].

סימונים קלים לזיהות מיד אם נפלו טעויות והוספות זרות בסידור או ספר הלכה:

1. חתימת 'שובר אויבים ומכניע מינים'
2. **אנא בכח** בקבלת שבת ובספירת העומר
3. פיוט אסדר בשבחין קודם הקידוש
4. בפסח: **הא או הא** לחמא עניא – וגם תפילות הנשמות בברכת האילנות
5. בראש השנה: **ג' פעמים פסוק 'מי אל כמוך וגו'**
6. ביום כיפור: להתפלל את העבריינים
7. בסוכות: בישיבה בסוכה נוסח עולו
8. בפורים: **ג' פעמים אחרי קריאת המגילה 'ארור המן ברוך מרדכי וכו'.**
9. בט"ו בשבט: סדר **י"ב או ל' פירות האילן עם קטעי זוהר.**

בעל השו"ע הקדוש

אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו ומשירי אהודנו.

במה אקדם ה' אכף לאלקי מרום, אשר ממעון קדשו מן השמים הופיע ברוב רחמיו וחסדיו, והשפיע מטובו על שפל אנשים כמוני, לחבר ספר הנותן אמרי שפר, החיבור הגדול שחברתי על הארבעה טורים, אשר קראתיו בית יוסף, אשר כללתי בו כל הדינים הנמצאים בכל הפוסקים, חדשים גם ישנים, עם מקומות מושבותם בחצריהם ובטירותם, בתלמוד בבלי ובתלמוד ירושלמי ובתוספתא, בספרא ובסיפרי, במכילתא ודברי המפרשים והפוסקים ובעלי התשובות, חדשים גם ישנים. ונתבאר שם כל דין ודין באר היטב, דבר דבור על אופניו, וארמון על משפטו ישב, תלוי עליו כל שלטי הגיבורים, אנשי השם אשר מעולם.

ראיתי אני בלבי, כי טוב ללקוט שושני ספירי אמריו בדרך קצרה ולשון צח וכולל, יפה ונעים, למען תהיה תורת ה' תמימה שגורה בפי כל איש ישראל. כי כאשר ישאלו לתלמיד חכם דבר הלכה, לא יגמגם בה, אלא יאמר לחכמה אחותי את, כשם שברור לו שאחותו אסורה לו כך יהיה ברור לו כל דין שישאל עליו הלכה למעשה, בהיותו שגור בפיו ספר זה הבנוי לתלפיות, תל שהכל פונים בו, לחלקו לחלקים שלושים, לתלמוד בו בכל יום חלק, ונמצא שבכל חודש הוא חוזר לתלמודו, ויאמר עליו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.

זאת ועוד, התלמידים הקטנים יהגו תמיד וישננו לשונו על פה, ותהיה גירסא דינקותא מסודרת בפיהם מקטנותם הלכה למעשה, וגם כי יזקינו לא יסורו ממנה. והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע, בהניח להם מעצבם ומיגיע כפם, ישעשעו נפשם בהגותם בספר זה, אשר כלו מחמדים, הלכה פסוקה, באין אומר ואין דברים.

וקראתי שם ספר זה שלחן ערוך, כי בו ימצא ההוגה כל מינין, מטעמים ערוכים בכל ושמורים, סדורים וברורים. ומובטח אני בחסד עליון, כי על ידי ספר זה תמלא הארץ דעה את ה' הקטנים עם הגדולים, תלמיד עם מבין, חכם חרשים ונבון לחש. ובכן אפרוש כפי אל ה', יעזרני על דבר כבוד שמו, להיות ממצדיקי הרבים, ויזכני החל וגמור להיות מסודר בהלכתו, מתוקן ומקובל וטוב ויפה. והנני מתחיל לעשות כאשר יעדתי וה' יהיה בעזר.

שער האמת

מפתח כללי

הקדמה הסכמות וברכות מבוא

		חלק א' : ימי חול
18		פרק 1. סדר הלילה
	18	א. לשם יחוד
	18	ב. חלוקת שעות היום
	18	ג. מה נקרא לילה
	18	ד. זמן שינת האדם
	19	ה. הסליחות לפני הצות לילה
20		פרק 2. סדר קריאת שמע על המיטה
	20	א. עליית הנשמה בלילה
	20	ב. נוסח ברכת המפיל
	20	ג. סדר ק"ש בקצרה
	22	ד. לישון מיד
	22	ה. סגולה להינצל מקרי בלילה
23		פרק 3. אופן סדר השינה
	23	א. עסק בתורה קודם שיישן
	23	ב. סדר השכיבה
	23	ג. ללבוש טלית קטן בלילה
	24	ד. נתינת המיטה
	24	ה. ק"ש על המיטה
25		פרק 4. סדר נטילת ידיים דשחרית
	25	א. להעביר רוח הטומאה
	25	ב. אם לא ישן כל הלילה
	25	ג. סדר העולמות בתפילה
	26	ד. כוונת הברכות
	26	ה. סדר נטילת ידיים של שחרית
27		פרק 5. סדר ברכות השחר
	27	א. מתי יש לברך ברכות השחר
	27	ב. אלהי נשמה
	27	ג. סדר הקימה

	27	ד'. אמן על המברכים בכה"כ
	27	ה'. פשריות המן וי' הדברות
	28	ו'. נוסח הברכות
29		פרק 6. סדר לבישת בגדים
	29	א'. ללבוש ב' מלבושים ביחד
	29	ב'. סדר הלבישה
	29	ג'. נעילת נעלים
	30	ד'. איסור השהות נקביו
31		פרק 7. סדר קימה בלילה
	31	א'. טעם קימת חצות לילה
	31	ב'. סדר הקימה
32		פרק 8. סדר תיקון חצות
	32	א'. קינה ובכיה קודם חצות לילה
	32	ב'. קימתו מן המטה
	32	ג'. ישיבת בפתח הדלת
	33	ד'. בכיה בחצות לילה
	33	ה'. סדר תיקון חצות
	34	ו'. תיקון לאה בימי העומר
	35	ז'. לימוד תורה או תיקון חצות
36		פרק 9. סדר בית הכנסת
	36	א'. מעשרה הראשונים
	36	ב'. לצאת בטלית ותפילין
	36	ג'. כניסה לבית הכנסת
	37	ד'. הקפת התיבה
	37	ה'. זהירות בדיבור בבי"הכנ
	37	ו'. בית הכנסת ובית המדרש
39		פרק 10. סדר לבישת הטלית
	39	א'. החייב בציצית
	39	ב'. קדמת ציצית לתפילין
	39	ג'. תשמיש מצוה
	39	ד'. מיקום הטלת הציציות
	40	ה'. כיפול ושיזור החוטים
	40	ו'. ענין עשיית הציצית
	40	ז'. ובענין קשירת ראשים
	40	ח'. תכלת בזמננו
	41	ט'. ניקוב כפול בציצית קטן
	41	י'. ציציות בחוץ בטלית קטן
	42	י"א. לבישת הטלית קטן
	42	י"ב. ברכות על טלית קטן
	43	י"ג. סדר עטיפת הטלית גדול
	43	י"ד. זמן טלית גדול
	44	ט"ו. שיעור טלית גדול
	44	ט"ז. סימן ועטרת
45		פרק 11. גיל חינוך

46	פרק 12. סדר הנחת תפילין
46	א'. כתיבת התפילין
47	ב'. צורת האותיות
48	ג'. קשר התפילין
48	ד'. אורך הרצועות
48	ה'. צבע הרצועות
49	ו'. דין התפילין בשאר היום
49	ז'. סדר הנחת תפילין (של יד)
50	ח'. הנחת תפילין של ראש
50	ט'. כיסוי תפילין של ראש
50	י'. חילוף התפילין
51	יא'. הנחת תפילין בלי טלית
51	יב'. תפילין של רש"י ושל ר"ת
52	יג'. הנחת תפילין דרש"י ודר"ת
52	יד'. הסיח דעת מן התפילין
54	פרק 13. דיני התפילה של חול – וכללי
54	א'. פזמוני ושירי הראשונים
54	ב'. פיוטים באמצע התפילה
55	ג'. שערי התפילה בשמים
55	ד'. ביטול מנהגי אבותיו
55	ה'. נוסח התפילה
61	פרק 14. סדר תפילת שחרית
61	א'. אכילה קודם תפילת השחר
61	ב'. המן ועשרת הדברות
61	ג'. אופן התפילה
62	ד'. תפילה בלחש
62	ה'. ואהבת לרעך כמוך
62	ו'. תיקון תפילה בקרבנות
63	ז'. פטום הקטורת
64	ח'. אנא בכח
64	ט'. משנה איזהו מקומן
67	פרק 15. סדר הקדיש
67	א'. לעמוד בקדיש
67	ב'. אמירת פסוק יגדל נא כח ה'
67	ג'. נוסח הקדיש
68	ד'. כח אותיות
69	ה'. כח תיבות
70	ו'. כוונת הקדיש
71	פרק 16. סדר מהודו עד ישתבה
71	א'. מזמורי תהלים ביצירה
72	ב'. אל נקמות ה'
72	ג'. ה' מלך

	73	ד'. לענות אמן בפסוקי דזמרא
	73	ה'. ציציות בברוך שאמר
	73	ו'. מזמור לתודה בישיבה
	74	ז'. אשרי יושבי ביתך
	74	ח'. לעמוד בויברך דוד
	74	ט'. נתינת הצדקה בויברך דוד
	75	י'. אז ישיר משה וישתבח
	75	י"א. אמירת ישתבח בברכו
76		פרק 17. סדר היוצר וק"ש
	76	א'. ברכות היוצר ונוסחאו
	77	ב'. קיבוץ הציציות
	78	ג' - ד' הזכירות
	78	ד'. זמן קריאת שמע דשחרית
	79	ה'. ק"ש בישיבה
	80	ו'. עולם פרשת שמע
	80	ז'. כוונת המצוה של ק"ש
	80	ח'. לסגור העינים ביד ימין
	80	ט'. אמירת בשכמל"ו בלחש
	81	י'. פרשת ואהבת
	81	י"א. פרשת הציצית
	82	י"ב. כפילות ה' אלהיכם אמת
	82	י"ג. הנהגות באמת וציב
	83	י"ד. שינוי בין התפילות
84		פרק 18. סדר העמידה
	84	א'. העמידה בלחש וטעמה
	84	ב'. כריעות העמידה
	86	ג'. נוסח וכוונות העמידה
	89	ד'. עניית ברוך הוא וברוך שמו
	89	ה'. ענין כוונת אמן
	90	ו'. סדר נקדישך ונעריצך
	91	ז'. ברכת כהנים
92		פרק 19. סדר הוידוי נפילת אפים
	92	א'. וידוי שאחרי העמידה
	93	ב'. נפילת אפים
95		פרק 20. סדר קריאת ס"ת
	95	א'. פתיחת ההיכל והגבהת הס"ת
	96	ב'. אופן העלייה לס"ת
	96	ג'. לאחוז במפת הס"ת
	96	ד'. קריאת התורה
	96	ה'. סיום קה"ת
	97	ו'. אופן קריאת התורה
98		פרק 21. סדר מאשרי עד סוף התפילה
	98	א'. תרגום בזבא לציון
	98	ב'. שיר של היום
	98	ג'. פטום הקטורת

99	ד'. קדיש יתום
99	ה'. קדיש יתום/אבילות
100	ו'. עלינו לשבח
100	ז'. חליצת התפילין

101

פרק 22. סדר הנהגות היום ולימוד תורה

101	א'. אופן לימוד התורה
101	ב'. גודל הייחודים
101	ג'. חידושי תורה
102	ד'. בענין השכחה
102	ה'. לימוד הפרד"ס
103	ו'. ענין פרק שירה
103	ז'. בענין הפשט
103	ח'. לימוד ההלכה והעיון
104	ט'. בענין לימוד הסוד
105	י'. המתנגדים ללמוד הסוד
106	יא'. בענין חכמת הזוהר
106	י"ב. טעות בז' השמיטות
107	י"ג. גילוי אליהו הנביא ז"ל
107	י"ד. בענין החלומות
107	ט"ו. השגת האר"י ז"ל
108	ט"ז. אותיות ונקודות וגמטריה
108	י"ז. בענין קבלה מעשית
109	י"ח. זמן השתטחות
110	י"ט. בענין התבודדות
110	כ'. תפילת הנכנס והיוצא מבית המדרש

111		פרק 23. סדר לימוד היום
	111	א'. סדר הקריאה היומית
	111	ב'. מקרא
	112	ג'. נביאים
	112	ד'. כתובים
113		פרק 24. סדר תפילת מנחה
	113	א'. גזרת השער
	113	ב'. נתינת צדקה במנחה
	113	ג'. עיקר תפילת מנחה
	114	ד'. טלית ותפילין במנחה וזמנה
	114	ה'. בענין הוידי
	115	ו'. לגלח את ראשו ביום
116		פרק 25. סדר תפילת ערבית
	116	א'. חיבוק ידים בתפילת ערבית
	116	ב'. זמן תפילת ערבית
117		פרק 26. סדר הסעודה
	117	א'. שתיית מים קודם הסעודה
	117	ב'. נוסח בורא נפשות
	118	ג'. שיעור נטילת ידים
	118	ד'. טעם הנטילה
	118	ה'. סדר נטילת ידים
	118	ו'. נטילת הידים
	119	ז'. בציעת הפת
	119	ח'. טבילת המוציא במלח
	119	ט'. זכירת חרבן הבית בזמן אכילתו
	119	י'. שיעור הפאה
121		פרק 27. דיני מאכלים וברכות
	121	א'. עשבי דדברא
	122	ב'. בענין הדם
	122	ג'. בענין ביצה צלויה
	122	ד'. דברי בשר
	122	ה'. בין בשר לגבינה
	123	ו'. דברי חלב
	123	ז'. פת של גויים
	123	ח'. בענין הדבס
	123	ט'. נובלות התמרה
	124	י'. אכילת התורמוסין ואפונים
	124	י"א. ענין חומרות ודיני המעשר
126		פרק 28. סדר מים אחרונים
	126	א'. הסרת הסכין מהשולחן
	126	ב'. אופן החיבור והשפלת האצבעות
	126	ג'. הפסק בין מים אחרונים לבין ברכ"המוז
	127	ד'. פסוקים בין מים אחרונים לבין ברכת המזון
	127	ה'. ברכת המזון עם/בלי כוס
	127	ו'. אחיזת הכוס

129	פרק 29. סדר ברכת המזון
129	א. אופן הברכה
129	ב. לברך בשמחה
129	ג. מזיגת הכוס בברכת הארץ
130	ד. נוסח ברכת המזון

חלק ב': יום השבת

132	פרק 30. סדר ערב שבת קודש
	א. ענין ליל ששי

133	פרק 31. ענין יום ששי
133	א. קריאת שמו"ת
134	ב. זמן הטבילות בערב שבת
134	ג. כמוות הטבילות
134	ד. הנהגות אחרי הטבילה
135	ה. טבילה כשרה בים ובנהר
135	ו. טעם ט"ל מלאכות בשבת
135	ז. איסור תחומין
135	ח. כעס בערב שבת בבית והמסתעף
136	ט. מועד קניית צרכי שבת
136	י. עריכת השולחן
137	יא. סדר י"ב חלות על השלחן בצורת סגול
137	יב. טעימות התבשילין בערב שבת
137	יג. תענית בערב שבת
137	יד. תספורת וגילוח בערב שבת
138	טו. מצות עירוב כמו שית'
139	טז. קציצת צפרניים
139	יז. רחיצת הגוף
139	יח. לבישת בגדי שבת
140	יט. תיקון הנרות
140	כ. מספר הנרות
140	כ"א. זמן תפילת מנחה של ערב שבת

141	פרק 32. ענין קבלת שבת בשדה
141	א. קבלת שבת בשדה
142	ב. כיוון בקבלת שבת
142	ויאמר בואי כלה
142	ג. מזמור שיר ליום השבת
142	ד. סגולת הנקבר בערב שבת

144	פרק 33. סדר קבלת שבת
144	א. זמן אמירת משנה 'פרק במה מדליקין'
144	ב. הקפות קבלת שבת בבית

146	פרק 34. סדר ערבית דליל שבת
146	א. ברכו ופסוקים שלו

	146	ב'. ברכות ק"ש בערבית דליל שבת
	146	ג'. תוספות קדושת שבת
	147	ד'. ברכת מעין ז'
	147	ה'. אם שכח לקבל רוח ונשמה דנוקבה
	147	ו'. פיוט יגדל אלהי"ם חי
148		פרק 35. סדר הקידוש דליל שבת
	148	א'. אמירת שבת שלום
	148	ב'. נשיקת ידי אימו
	148	ג'. הכרזות בג' הסעודות
	149	ד'. כוס של קידוש
	149	ה'. הסתכלות בנרות קודם הקידוש
	149	ו'. הקפת שולחן הקידוש
	149	ז'. ענין ב' אגודות הדס
	150	ח'. תפילת יהא רעווא
	150	ט'. קבלת והגבהת הכוס
	151	י'. מזיגת הכוס
	151	יא'. קידוש ליל שבת בעמידה
	151	י"ב'. נוסח הקידוש דליל שבת
	152	י"ג'. נטילת ידיים
	152	י"ד'. בציעת הפת
	153	ט"ו'. טבילת הפרוסה במלח
	153	ט"ז'. פיוט אסדר בשבחין
	153	י"ז'. פרקי מסכת שבת
	153	י"ח'. מים אחרונים וברכת המזון
155		פרק 36. שאר דיני ליל שבת
	155	א'. כוונת הריח אחרי ברהמ"ז
	155	ב'. ענין השולחן אחרי סעודת ליל שבת
	155	ג'. קריאת מסכת ערובין
	156	ד'. ענייני תשמיש
	157	ה'. טבילה במקוה ביום שבת בבוקר והמסתעף
158		פרק 37. סדר שחרית דשבת
	158	א'. הקפות תיבת בית הכנסת בשבת
	158	ב'. קבלת תוספת שבת ביום
	160	ג'. נוסח תפילת שחרית דשבת
	160	ד'. קריאת התורה בשבת
	160	ה'. אופן הקורא בתורה
	160	ו'. עליית ששי
	161	ז'. נוסח תפילת מוסף
163		פרק 38. סדר קידושא רבה ויום שבת
	163	א'. הקפת השולחן
	163	ב'. הריחת ההדס
	163	ג'. קידושא רבה בישיבה
	163	ד'. סדר הקידושא רבה
165		פרק 39. הנהגות שבת קודש
	165	א'. לשון הקודש בשבת

	165	ב'. ענין השינה ביום שבת
	165	ג'. לימוד בשבת
167		פרק 40. סדר מנחה של שבת
	167	א'. ענין מנחת שבת
	167	ב'. זמן עטיפת ציצית בתפלת מנחה דשבת
	167	ג'. ענין ופיסוק הפסוק "ואני תפילתי"
	168	ד'. ענין ג' פסוקים צדקתך וכו'
	168	ה'. סעודה שלישית
	168	ו'. אין קידוש בסעודה זאת
169		פרק 41. סדר ערבית דמוצאי שבת
	169	א'. אלפא ביתא ותהלים קודם ערבית דמוצ"ש
	169	ב'. ענין ויהי נועם
	169	ג'. לעמוד באמירת ויהי נועם
	170	ד'. לווית השבת ביציאתה
	170	ד'. בכייה ואבילות במושאי שבת
171		פרק 42. סדר הבדלה
	171	א'. בענין ההבדלה שמבדילין בבית הכנסת
	171	ב'. מזיגת כוס הבדלה
	171	ג'. הדסים להבדלה
	172	ד'. נר הבדלה
	172	ה'. ויתן לך האלהים מטל נשמים וכו'
	172	ו'. זמן סעודה רביעית
174		פרק 43. סדר ראש חודש וברכת הלבנה
	174	א'. הסרת התפילין לפני מוסף
	174	ב'. כפילות פסוקי ההלל
	174	ג'. שלום עליכם
		חלק ג' : מועדים
177		פרק 44. סדר חג הפסח
	177	א'. מקור אמירת כי הנוהר בפסח מוחמץ
	177	ב'. י' פתיתים לבדיקת חמץ
	177	ג'. ענין ליל שימורים
	178	ד'. ליבון הכלים
	178	ה'. סדר הקערה
	179	ו'. הכנת החרוסת
	179	ז'. בענין הכוס
	179	ח'. הסתכלות בכוס
	180	ט'. הגבהת הכוס
	180	י'. בענין 'חץ'
	180	יא'. ענין הכרפס
	180	י"ב. הגבהת המצה בהא לחמא עניא
	181	י"ד. טבילת המצה במלח
	181	ט"ו. ענין המרור
	182	ט"ז. טעם המרור והחרוסת
	182	י"ז. כוס שלישי ורביעי

182	י"ח. מצות הפסח כל הלילה
183	י"ט. לימוד ליל פסח
183	כ. שלוש עשרה מידות ביום טוב
183	כ"א. ליל שביעי של פסח
183	כ"ב. שמחת יום טוב
184	כ"ג. מעלת יום טוב
184	כ"ד. טבילה במקווה ערב הרג"ל
184	כ"ה. תפילת מנחה של יום טוב
185	כ"ו. ענין אסרו חג
185	כ"ז. ענין הזווג

186 פרק 45. סדר ל"ג בעומר ועניני העומר

186	א'. בענין הזוהר הקדוש
186	ב'. נוסח הרחמן הוא יחזיר
186	ג'. מצוות העומר באנשים
186	ד'. נוסח לעומר
186	ה'. ענין גבורות העומר
187	ו'. כוונת העומר
187	ז'. תיקון ימי הספירה
187	ח'. אמירת המזמור אחרי ברכת העומר
187	ט'. אסור בהספד ובתענית ובנפילת אפים
188	י'. ענין החמישה תלמידים
188	י"א. ללכת במירון בשאר ימות השנה
188	י"ב. עלייה למירון בל"ג בעומר
189	י"ג. יום שמחת הרשב"י
189	י"ד. ענין הגילוח במ"ט ימים אלו
190	ט"ו. תגלחת הקטנים בל"ג בעומר במירון

191 פרק 46. סדר חג השבועות

191	א'. איסור זווג בליל שבועות
191	ב'. מ"ט ימי העומר התמימים
191	ג'. תיקון כרת בכל לילה
191	ד'. טעם לימוד ליל שבועות
192	ה'. ענין להיות ניעור כל הלילה
192	ו'. סדר הלימוד
193	ז'. טבילה באשמורת הבוקר
194	ח'. תפילת ריבונו של עולם
194	ט'. אמירת י"ג מידות ביו"ט

195 פרק 47. סדר בין המצרים

195	א'. ברכת שהחיינו בבין המצרים
195	ב'. תיקון חצות בלילה ובכיה בחצות היום
195	ג'. יין ותספורת
196	ד'. אפר על המצח
196	ה'. אמירת נחם וקינות
196	ו'. ברכת שעשה לי כל צרכי
196	ז'. מנחה ביום ט"ב
197	ז'. מוצאי ט"ב

198	פרק 48. נוסח ודיני ימים נוראים
	ראש השנה
	א'. אמירת הסליחות
	ב'. תענית ערב ראש השנה
	ג'. פרי חדש בקידוש
	ד'. קריאת מסכת ראש השנה בליל ר"ה
	ה'. בכיות בימים נוראים
	ו'. סדר תקיעות ראש השנה
	ז'. וידוי בשעת התקיעות
	ח'. שינה ביום ראש השנה
	ט'. מנהג התשליך
	י'. תענית תשובה בעשרת ימי תשובה
	יא'. נוסח תפילות ראש השנה
203	פרק 49. ענין ונוסח התפלה דר"ה
205	פרק 50. יום הכפורים
	א'. מנהג הכפרות
	ב'. סדר מלקות
	ג'. עייטוף טלית גדול בליל יוה"כ
	ד'. כל נדרי
	ה'. הוצאת ס"ת בכל נדרי
	ו'. בשכמל"ו בכל רם
	ז'. שינת ליל יוה"כ
	ח'. ברכת הנותן ליעף כח
	ט'. כוונות ובקשות במוסף דיוה"כ
	י'. תפילת הנעילה
	יא'. בענין חתימת הדין
210	פרק 51. חג סוכות
	א'. צדקה בערב סוכות
	ב'. כשירת דפנות הסוכה
	ג'. ברכת ישיבה בסוכה
	ד'. זמן נטילת לולב
	ה'. נטילת הלולב
	ו'. נענועי הלולב
	ז'. כיוון הנענועים
	ח'. כפילות פסוקי ההלל
	ט'. הקפות התיבה
	י'. לימוד ליל הושענא רבה
	יא'. וזה הסדר [ליל הוש"ר] שתעשה
	יב'. ענין הסתכלות אור הלבנה
	יג'. תפילת יום הוש"ר
	יד'. בענין החבטה
	טו'. ענין שמחה תורה
215	פרק 52. סדר חנוכה
	א'. סדר הדלקת נרות
	ב'. תענית והספד

217 פרק 53. סדר פורים

חלק ד' : דינים מפורדים

220 פרק 54. קידושין ונישואין

- 220 א'. צורת טבעת הנישואין
- 221 ב'. דיני טהרה

222 פרק 55: יורה דעה/ אבן העזר/חוש"מ

- 222 א'. שביעית
- 222 ב'. שמירת האדם
- 223 ג'. בית עם חלונות לשמים
- 223 ד'. גידול הזקן והפאות
- 224 ה'. שחיטה
- 224 ו'. הפרשת חלה
- 226 ז'. הגיית השם
- 227 ח'. בענין קבלה מעשית
- 228 ט'. כבוד אב ואם וענין הבכור
- 228 י'. הדר פני זקן
- 228 י"א. כבוד ת"ח
- 229 י"ב. איסור שבועה
- 229 י"ג. בענין עוון שז"ל
- 230 י"ד. עוד בענין תיקון שז"ל
- 230 ט"ו. בענין עון שז"ל לאישה
- 230 ט"ז. נטילת נשמה
- 231 י"ז. מילה
- 231 י"ח. פדיון הבן
- 232 י"ט. מקח וממכר
- 232 כ'. רפואה
- 233 כ"א. גרים
- 233 כ"ב. מצות שהזמן גרמא
- 234 כ"ג. דיני סת"ם
- 234 כ"ד. דינים וחומרות ואינם ע"פ הדין

235 פרק 56. דיני אבילות

- 235 א'. שיעור הלויה
- 235 ב'. דיני אונן
- 236 ג'. עיסוק התורה באבילות
- 236 ד'. כסוי הפה לאבל
- 236 ה'. איסורים לאבל
- 236 ו'. נפש הנפטר
- 237 ז'. בניית הציון
- 237 ח'. ענין ההשכבות והקדיש

238 פרק 57. ענייני גאולה ומשיח

241 פרק 58. ענייני תשובה ועבודת ה' ותיקונים

- 241 א'. גדולת הנשמה
- 241 ב'. מצות ולימוד החוטא

- 242 ג. יראת שמים
- 242 ד. אופן עשיית המצוה
- 243 ה. בענין מדת הנדיבות והוותרנות
- 243 ו. שורש גלגול
- 245 ז. ענין גלגול ונשמה והוא לתועלת ולא ללימוד
- 246 ח. אמירת לייחדא קב"ה

247 פרק 59. מפנינים מכירה

250 פרק 60: קונטריס גושפנקא דפרזלא

265 פרק 61: שו"ת בית אריא"ל

374 מפתח כללי

La porte de la Vérité

aspect du livre

Le livre Chaar Haemete

Ce livre se place dans une perspective juive authentique de rétablir la vérité, sur une période de 450 ans. Comme toute vérité, certains éléments, bien qu'authentifiés, déstabiliseront le lecteur, et pour bien des raisons que nous allons citer.

Il n'est pas de notre devoir de juger les affres de l'histoire, d'autant plus, lorsque ces malignités concernent certaines grandes personnalités. En résumé, on admettra que certains ont été poussés à influencer le cours de l'histoire juive, influences, pour le moins négatives. Mais la majorité a procédé par le code de respect de la Torah et de Ses sages, qui n'est nulle autre qu'une des bases fondamentales de la tradition rabbinique, nécessaire à notre survie et à la véhiculisation du message divin, comme il nous l'a été transmis au Mont Sinai.

En somme, en écoutant nos Maîtres, nous prenons part à la transmission sacrée de Moché Rabbénou jusqu'à nos jours, transmission très mal connue du grand public et pourtant révélée dans la plupart des Décisionnaires halah'ique tel que le Rambam. Notre pérennité en dépend.

De ce fait, chaque Sage a le devoir de transmettre, raison pour laquelle les goyim en général ont toujours essayé de bannir cette tradition, par autodafés, mais aussi par l'interdiction d'enseigner au Peuple juif.

Ce n'est que dans ces dernières générations, que certains individus ont essayé de corrompre cette tradition, non seulement en éveillant des idées, dont l'origine prend sa source dans l'idolâtrie, l'humanisme en est une, mais singulièrement, en biaisant les sources originales.

C'est ainsi que depuis 400 ans, on ne trouve guère la préface de Rabbi Yossef Karo à son propre livre, le Choulh'an Arouh'. La raison est simple : sa préface dérange l'establishment hilh'atique, qui a développé des méthodes de compréhension du Choulh'an Arouh', qui n'ont ni été transmises par Rabbi Yossef Karo à ses élèves, ni dans ses ouvrages (Bédok habayite, Bet yossef et le Choulh'an Arouh').

De cette façon, le Choulh'an Arouh' est le résumé du Bet Yossef, et un livre de lois à appliquer, et non un livre de commentaire comme il en est devenu.

Mais même dans ce cas, le Choulh'an Arouh' nous est parvenu, avec certaines erreurs, certes, mais plus ou moins fidèle à l'original, puisque les deux premières éditions ont paru alors que l'auteur, Rabbi Yossef Karo, était encore vivant.

Que dire des enseignements du Ari zal, dont les œuvres ont été tronquées, sciemment ou non, par des copistes, et ont engendré dans le subconscient de l'identité juive, une méconnaissance totale de sa Torah.

Pour être plus clair, après plus de 450 ans, ce n'est qu'en 2008 que le premier tome des écrits (manuscrits et non copiés) de Rabbi H'ayim Vital, disciple principale du Ari zal, ont vu le jour à Jérusalem, par l'institut du Rav Yaakov Hillel, Ahavat Chalom.

Aujourd'hui, on compte 4 tomes des écrits manuscrits de Rabbi H'ayim Vital qui ont été édités (Chaar Hatéfila, Chaar Haguilgoul, Chaar Hamitsvote et Chaar Rouah' Hakodech). Quatre tomes manquent. Ils existent, mais sont détenus par une main mise commerciale, que nous déterminerons par 'collectionneur', et qui demande une somme faramineuse pour vendre ces ouvrages, connaissant leur importance.

Quoiqu'il en soit, nous voici aujourd'hui en possession de ces quatre Tomes, enfin édités.

La question est de comprendre quels sont donc les ouvrages qui ont été utilisés durant ces derniers 450 ans, si ce ne sont pas les manuscrits de Rabbi H'ayim Vital.

La seconde question est de savoir si ces ouvrages sont réservés à une élite cabalistique, ou au contraire, à tout le peuple.

Enfin, dernier sujet, et non des moindres, quels sont les points principaux qui ont fait de la Torah du Ari zal, une citadelle imprenable, notion qui a engendré une manipulation des textes et des révélations divines du Ari zal.

Cependant, pour certaines raisons, dont le manque de temps, mais aussi le désir de divulguer ces trouvailles précieuses au plus vite, nous

n'allons traiter que certains points techniques, qui élucideront, nous l'espérons, certains sujets bien obscurs.

Avant tout, le H'ida (Rabbi H'ayim Yossef Azoulay, 18e siècle, Jérusalem- Italie), un des principaux Décisionnaires halah'ique, mais aussi grand cabaliste, et retenu par le Chaaré Téchouva (sur le Choulh'an Arouh'), prescrit de réaliser les coutumes du Ari zal qui s'applique à tous. Il en est de même de Rabbi Chmouel Vital (toutes les références sont dans Chaar Haemete en hébreu) fils de Rabbi H'ayim Vital, dévoilant que la Sagesse du Ari zal est enfin à portée de tous et que suivre les décisions du Ari zal est permis à tout un chacun et ne génère pas de *yohara* .

De même, la polémique construite de toute pièce ces 300 dernières années par les meneurs de la secte sabbathéiste et ceux qui y adhéraient en secret, comprend deux axiomes erronés, que sont la séparation entre la halah'a et la kabbala, en dictant une lecture littérale de la halah'a, tout en imposant des directives mystiques qui ont été inventées de toute pièce, et le second axiome, que les décisions et coutumes du Ari zal et en général, de l'ésotérisme juif, ne concernent qu'un groupe fermé au public.

Il est vrai que jusqu'à l'arrivée du Ari zal, l'étude du Sod était réservé à des sages bien avertis et transmis de bouche à oreille. Il devait en être ainsi pour le Ari zal, qui à l'origine voulait transmettre ces secrets à nul autre que son disciple, Rabbi H'ayim Vital. Mais non seulement le cercle de Tsfat s'est agrandi (au grand dam du Ari zal) mais de plus, les décisions et coutumes du Ari zal nous sont parvenues par le biais des livres de halah'a et de siddourim. Il faut aussi savoir que Rabbi H'ayim Vital dans son journal intime (Sefer hah'izionote) divulgue qu'il a reçu l'autorisation de transmettre les enseignements de son Maître (à l'origine cela ne concernait que dix Tsadikim, mais Rabbi Yéochoua ben Noun et rabbi Moché Vital frère de Rabbi H'ayim, profitèrent d'une période pendant laquelle Rabbi H'ayim devint malade et alité, pour soutirer les écrits bien gardés que Rabbi H'ayim gardait soigneusement du regard de tous. Ajouter à cela les écrits que Rabbi H'ayim plaça dans la gniza du cimetière de Jérusalem, doutant de ces écrits, qui étaient des notes et

commentaires sur les enseignements qu'il reçut de son Maître, en soutenant qu'il s'était trop éloigné de l'essence originelle de la sagesse du Ari zal. Ces écrits ont été plus tard découverts, peut-être par Rabbi Abraham Azoulay, arrière-grand-père du H'ida, et qui témoigne les avoir reçu alors que Rabbi H'ayim Vital était toujours en vie. Ces écrits sont communément appelés 'dernière édition' ou *mahadoura batra*, et ont été soigneusement ordonné par Rabbi Yaakov Tsémah' et son disciple Rabbi Méir Papirach. Ces écrits, qui ne sont en rien la dernière édition des œuvres de Rabbi H'ayim Vital, puisque déposés au cimetière de Jérusalem, bien avant que ne termine Rabbi H'ayim sa véritable œuvre, le Ets H'ayim, qui comprend huit tomes, les *Chmona Chéarim*, ou Huit Portes, ces mêmes écrits dévolus par Rabbi H'ayim Vital, ont été ensuite insérés dans tous les livres de halah'a et kabbala !!!)

Des ajouts provenant des cercles sabbathéistes, mais aussi des erreurs de copistes, ont édifié le folklore de ces dernières générations, sans que la majorité rabbinique s'en soit doutée. Ce n'est donc pas à cause d'eux, trompés ils ont été, ainsi que nous.

Hachem nous a fait ce cadeau, en des temps difficiles et pour le moins, embrumés, afin de réparer les torts causés à la Torah du Tsadik, le Ari zal, Machiah' ben Yossef de son époque, comme en témoigne Rabbi H'ayim Vital (Chaar haguilgoul, Sefer Hah'izionote, Elé toldote Yitsh'ak).

Après cette préface très réduite, voici quelques points que nous avons élucidé dans le livre Chaar Haéméte :

1. La Téfila de la parnassa

Rabbi H'ayim Vital rapporte dans son livre *sefer Hapéoulote*, que c'est une ségoula de réciter le psaume *Mizmor laHachem haarets oumloa*, seulement le premier soir de Roch Hachana et le soir de Yom Kippour. Vendre ce mizmor n'existe pas, ni ouvrir le Hé'h'al, et la Parnassa est fixée d'un Roch hachana à l'autre, comme nous l'enseignent nos Maitres du Talmud. Ce mizmor est un plus, sûrement pas une autre alternative. Faire de Roch Hachana un jour d'enchère et d'acquisition monétaire passionnelle est absurde. A l'origine, donc, on récite ce mizmor avant le kaddich titkabal qui précède Alénou léchabéah'. Une lecture générale de l'assemblée, une seule fois, deux soirs, et sans aucun échange et facilité fiscale...

2. Les 10 morceaux de h'amets

Rabbi Chémouel Vital rapporte (ajouts sur le *sefer Levouch*) cette coutume que faisait son père Rabbi H'ayim, et dont l'épouse veillait avec sérieux pour ne pas devoir examiner le h'amets cette nuit là une seconde fois. Ce minhag rapporté aussi dans le *Réma* (Rabbi Moché Isserless) sur le Choulh'an Arouh', n'a pas de source dans le Ari zal (ce qui n'est pas une raison pour l'abolir. Mais l'avis du Ari zal n'est pas connu dans ce cas)

3. L'ordre du plateau de Pessah'

Rapporté dans le *Peri Ets h'ayim* (écrits de plusieurs sources dont les fameux écrits de la gniza de Jérusalem, ordonnés par *Rabbi Meir Papirach*), en citant *Rabbi H'ayim Hacoheh* au nom du Ari zal.

Le premier point est que la source est inconnu dans les écrits de Rabbi H'ayim Hacoheh.

Second point, Rabbi H'ayim Hacoheh était un des disciples de...Rabbi H'ayim Vital à Damas, et n'a pas connu le Ari zal.

4. Les 3 versets Mi E-l kamoh'a du Tachlih' à répéter 3 fois

Ainsi est-il écrit dans la plupart des mah'zorim et ouvrages d'halah'a au nom du Chaar Hakavanote (écrits de Rabbi H'ayim Vital ordonnés par son fils, Rabbi Chmouel, qui y a ajouter d'autres sources. Le Chaar hakavanote est l'ouvrage le plus étudié depuis 450 ans, et la plupart des éditions contiennent des erreurs flagrantes, contraires au Chaar hakavanote manuscrit de Rabbi Chmouel Vital). Cependant, dans le Chaar **Hatéfila** manuscrit de Rabbi H'ayim vital ainsi que dans le Chaar hakavanote manuscrit de Rabbi Chmouel Vital, il est écrit non pas réciter trois fois ces versets, mais réciter 3 versets. Du fait que les copistes abrégeaient certains groupes de mots, il a été édité dans le Chaar hakavanote פ"ג, qui se lit trois fois. Or, la véritable lecture est trois versets ג' פסוקים comme il est inscrit dans les manuscrits originaux.

Il est vrai que cela peut être un détail. Mais lorsque l'assemblée récite hébètement trois fois ces trois versets plus toutes les prières et paragraphes de Zohar (habilement introduits pour faire du Tachlih' un événement très important, en méprisant ceux qui n'arrivent pas à lire au rythme des *grands savants* de cette assemblée, prières qui comportent des guématriote sabbatéens et qui se trouvent dans le fameux livre de cette secte, le *H'emdate yamim*. Le principe de ce livre est d'autant d'allonger la prière afin de se concentrer sur les textes qu'il a créés, et abandonner la tfila principale ordonnée par nos Sages).

5. La nuit d'étude du septième jour de Pessah'

Nuit d'étude qui n'existe pas dans le Ari zal (à l'inverse de Chavouote et Hochaana Rabba, qui de plus, ont une origine qui remonte l'époque de Rabbi Chimon ber Yoh'ay) et qui provoque l'annulation de la relation conjugale (dans le cas possible) qui est, elle, une mitsva cette nuit là, d'après le Ari zal. Cette étude la nuit a pour conséquence de manquer à cette mitsva particulière.

6. Se lever pour le demi-kaddich de Arvit de Chabbat

D'après le Ari zal, c'est une erreur de se lever pour le Kaddich. Il explique ainsi, qu'une annotation d'un Rav a été introduite dans le Talmoud Yerouchalmi, prescrivant de se lever. Ce n'est donc pas l'avis du Talmud. Et le Ari zal traite cette coutume d'erronée.

Le *Chlamé tsibour* (qui a ordonné le livre *H'emdate Yamim*) rapporte une fois au nom de Rabbi Israel Sarouk et une autre, au nom de Rabbi H'ayim Vital, de se lever pendant ce Kaddich. Or, la descente de la néchama yétéra (rouah' dénoukba) se fait lors de la réponse à *Baréh'ou éte Hachem Hamévorah'*, et non pendant le Kaddich. Non seulement se lever pour ce kaddich ne sert à rien, mais de plus, cela va contre l'avis du Ari zal et n'a aucune source dans les écrits de Rabbi H'ayim Vital.

7. La réparation de la semence en vain

Il est clairement et explicitement écrit par Rabbi H'ayim Vital dans *Chaar Rouah' Hakodech*, que la principale réparation de cette faute s'effectue par la récitation du Chéma avant de se coucher, et non les 84 jeûnes (donnés à un des disciples) ou la période des *Chovavim*. Et c'est là la marque des Grands Tsadikim de pourvoir à tout le peuple, une réparation réalisable et des actions simples, et non fermer la porte à la Téchouva. Raison pour laquelle, certains n'ont pas encore accepté le **Tikoun Haklali** de *Rabbi Nah'man*, trop simple à leurs yeux, aveuglés par 300 ans de Téchouva difficile et réservée à une petite partie de savants. Il y avait de bonnes raisons pour ne pas divulguer la vérité et repousser la téchouva du juif, exit, repousser la Guéoula.

8. Attacher la chaussure gauche avant celle de droite

Dans tous les *Chaar Hakavanote* il est écrit comme le *Choukh'an Arouh'* (et le *Tour*) de lier sa chaussure gauche avant celle de droite. Or, comme le rapporte le *Reme'z* (Rabbi Moche Zaccouto, Italie 17é), le Talmud n'a pas tranché comment lier ses chaussures en premier, droite ou gauche. Et donc, le Ari zal a dévoilé de lier par

celle de droite, du fait que la droite est la rah'amim/h'essed, alors que la gauche est la midate hadine.

Dans les manuscrits de Rabbi H'ayim et Rabbi Chmouel Vital, il est précisé de commencer à lier par la droite, et non comme il a été introduit dans les chaar hakavote édités, et qui ont suivi l'avis de *Rabbi Yaakov Tsémah'*, contraire au Ari zal.

9. Rentrer les tsitsiote

Que ce soit l'avis clair du Choulh'an Arouh' ou celui du Ari zal, on doit dévoiler les tsitsiote à l'exterieur et non à l'intérieur, pour toujours les voir. Cacher ses tsitsiote d'après le Ari zal est une invention provenant d'une pratique des plus dangereuses pour la Tradition : innover une pratique ou une halah'a, à partir des drachote (explications cabalistiques), ce que plusieurs cabalistes ces dernières générations ont fait.

10. Répondre Barouh' Hou oubarouh' Chémo

Le Choulh'an Arouh' ne rapporte pas de répondre Barouh' Hou oubarouh' Chémo en tant que minhag, mais bien en tant que sentence halah'ique. Ce 'minhag' est rapporté dans le Ari zal, et ne fait pas de différence entre les brah'ote par lesquelles on se rend quitte ou non. Il en est de même de tous les Richonim (il ne se trouve aucun Richone qui contredit) et le *Rav Mihael perets* dans *Ohel moed* et *pisské hassidour*, remonte à la source des guéonim voir du Talmud.

Cependant, une majorité répondent barouh' hou barouh' chémo (sans le hou du milieu) et d'après la secte sabbatéenne, la guématria est le nom du faux messie chab.tsv, auquel ils faisaient référence. Ce n'est donc pas un hasard si les premiers Décisionnaires (*Divré Chmouel abouhav* et *Chochanim léDavid pardo*) ont émi des réserves à répondre Barouh' Hou oubarouh' Chémo, et ont décidé de n'y répondre que lors des brah'ote par lesquelles on ne se rend pas quitte (à part celui qui la récite). Or ces deux Décisionnaires se placent à l'époque de l'éclosion de la secte dite en question.

11. Réciter *lémvssa al réfta* lors des trois repas de Chabbat

Ce paragraphe fait parti d'un poème que le Ari zal en personne a composé pour le repas de la nuit, et qui doit se chanter à la fin du repas, et non avant le kiddouch.

12. Dire *Hé lah'ma ania* pendant la Haggada

C'est une invention du livre *H'emdate Yamim*, à l'inverse de toutes les sources précédentes et du minhag commun séfarade et achkénaze, de lire Ha (ou kéHa) lah'ma ania.

13. Lag baomer comme date du décès de Rabbi Chimon bar Yoh'ay

Il n'y a aucune source ni dans le Zohar lui-même, ni dans les enseignements du Ari zal, que cette date soit celle de la disparition de Rabbi Chimon bar Yoh'ay. Bien au contraire, c'est un jour de joie.

Les premières sources de Lag Baomer comme disparition de Rabbi Chimon se trouve dans une copie du *Peri Ets h'ayim* (manuscrit de 1656, dix ans avant l'apogée de la secte sabbatéenne) et dans le livre *H'emdate Yamim*.

De ce fait, certains courants se sont mis à fêter les hiloulote de Tsadikim, à l'inverse de toutes les sources de la Torah, et du Choulh'an Arouh', qui préconisent de jeûner le jour de la disparition d'un Tsadik (comme le jour de décès des parents, רח"ל).

Le livre Chaar Haéméte traite de dizaine d'autres sujets.

En espérant avoir été utile, principalement pour le Kavod d'Hachem et hâter la venue du vrai Machiah' ben David. Amen.

Abraham (Pessah') Zitoun

